JACK LONDON

MARTIN EDEN

Türkçesi: Kaya ERSOY

CEM YAYINEVİ
20. YÜZYIL KLASİKLERİ

YİRMİNCİ YÜZYIL KLASİKLERİ

JACK LONDON

MARTİN EDEN

Türkçesi :
Kaya Ersoy

Kurucusu:
OĞUZ AKKAN

Dizgi : Metin Dizimevi
Baskı : Gümüş Basımevi
İstanbul — 1988

I

Kapıyı anahtarla açıp içeri gireni, kasketini acemi bir hareketle çıkaran bir genç adam izledi. Deniz kokusu sinmiş kaba giysiler giymişti ve kendisini içinde bulduğu geniş salonla açık bir uyumsuzluk içindeydi. Ne yapacağını bilemediği kasketini ceketinin cebine sokuştururken diğeri kasketi ondan aldı. Kaba saba genç adam, yavaşça ve doğal bir biçimde yapılan bu hareketin değerini bildi. 'Anlıyor,' diye düşündü. 'Bana çok yardımcı olacak.'

Genç adam omuzlarını sallayarak diğerinin peşinden yürüdü. Düz döşemeler sanki denizin kabarış ve atılışlarıyla, yükselip alçalıyormuş gibi, bilinçsizce bacakları iki yana açılıyordu. Geniş odalar onun sallantılı yürüyüşü için çok dar görünüyordu; ve o, kendisi, geniş omuzları kapılara çarpacak, ya da sürtünerek alçak şömine rafından küçük süsleri düşürecek diye dehşet içindeydi. İrkilerek, çeşitli eşyalar arasında bir yandan bir yana sıçrayıp, gerçekte yalnızca kendi kafasında var olan tehlikeleri arttırıyordu. Bir kuyruklu piyano ile üzeri kitap yığılı bir orta masası arasındaki boşluk yarım düzine insanın yanyana yürüyebileceği kadarken, o yine de oradan geçmeyi ürpererek denedi. Hantal kolları iki yanında gevşekçe sallanıyor, bu kollar ve ellerle ne yapacağını bilemiyordu. Heyecanlı bakışına, bir kolu masadaki kitaplara sürünebilecek gibi görününce, ürkmüş bir at gibi geriye sıçradı; neredeyse piyano iskemlesine çarpacaktı. Önünde diğerinin rahat yürüyüşünü izledi ve ilk kez kendi yürüyüşünün başkalarının yürüyüşünden farklı olduğunu

kavradı. Böylesine kaba yürüyor olmanın utancıyla bir anlık acı duydu; alnının derisinden küçük boncuklar gibi ter fışkırdı; durdu ve bronzlaşmış yüzünü mendiliyle kuruladı.

«Dur hele, Arthur oğlum» dedi, heyecanını şakacı bir konuşma ile maskelemeye çalışarak. «Arkadaşına bu kadarı çok fazla, hepsi birden. Kendimi toparlamam için bir fırsat ver. Biliyorsun ben gelmek istemedim. Ve sanırım ailen de beni görmek hasretinde değil.»

Cevap güven vericiydi. «Tamamdır; bizlerden korkmamalısın. Sade insanlarız biz. Hey, bana bir mektup var.»

Geriye masaya yürüdü, zarfı yırtıp açtı ve yabancıya kendini toparlaması için fırsat vererek okumaya başladı. Yabancı bunu anladı ve değerini bildi. Ondaki sempati ve anlayış tanrı vergisiydi. Ürkmüş dış görünümü altında, bu karşısındakinin duygularını anlama ve ona katılma süreci sürüyordu. Alnını kuruladı ve gözlerinde tuzak sezip korkmuş vahşi hayvanların hain anlatımı olmasına karşın, kontrollu bir yüzle çevresine bakındı. Bilinmeyenlerle çevrelenmiş, olabileceklerden kuşkulu, ne yapması gerektiğini bilemez durumdaydı. Yürüyüş ve duruşunun kaba saba olduğunun bilincinde, bütün nitelik ve yeteneklerinin benzer duruma düşmüş olması korkusu içindeydi. Şiddetle duyarlı, müthiş sıkılgandı ve diğerinin mektubun üzerinden ona gizlice attığı eğlenen bakış içini bir hançer batışı gibi yaktı. Bakışı gördü ama belli etmedi. Çünkü öğrenmiş olduğu şeyler arasında disiplin vardı. O hançer batışı aynı zamanda gururuna dokundu. Gelmiş olduğu için kendine lânet etti. Ayni zamanda gelmiş olduğuna göre ne olursa olsun sürdürmeye karar verdi. Yüzünün çizgileri sertleşti ve gözlerinin içine savaşkan bir ışıltı geldi. Çevreye daha kaygısızca, keskin bir gözlemcilikle baktı. İçerdeki güzelliklerin bütün ayrıntıları beynine işlendi. Gözleri iyice açılmıştı; görüş alanındaki hiç bir şey onlardan kaçamadı; ve onlar karşılarındaki güzelliği içerken, içlerindeki savaşkan ışık söndü, ılık bir pırıltı onun yerini aldı. Genç adam güzelliği yanıtlayan bir yapıdaydı ve burada yanıtlanacak bir şey vardı.

Bir yağlıboya tablo onu çekti ve bırakmadı. Köpüklü

büyük bir dalga ileriye uzanmış bir kayanın üzerinde gümbürtüyle parçalanıyordu; alçak fırtına bulutları gökyüzünü kaplamıştı; dalgaların kırılma çizgisinin ötesinde çift direkli bir kılavuz yelkenli, rüzgara baş vermiş, güvertesindeki tüm ayrıntılar görülebilecek biçimde yan yatmış, fırtınalı bir günbatımı göğünün önünde sürükleniyordu. Orada güzellik vardı ve bu genç adamı dayanılmaz biçimde çekti. Hantal yürüyüşünü unuttu ve tabloya yaklaştı, çok yaklaştı. Güzellik tuvalden silinip gitti. Yüzü şaşkınlığını gösteriyordu. Dikkatsizce bulaştırılıp sıvanmış gibi görülen boyaları bir süre süzdü, sonra tablodan uzaklaştı. Hemen tüm güzellik parıltıyla tuvale geri döndü. 'Hileli bir resim,' diye düşünerek konuyu bırakırken, etkilenmekte olduğu çok yönlü izlenimlerin ortasındayken bile böylesine büyük bir güzelliğin bir aldatmaca için harcanmış olmasına karşı bir öfkenin dürtüsünü duymaya zaman bulabildi. Tabloları bilmiyordu. Uzaktan ya da yakından her zaman belirli ve kesin görünümlü, renkli ve siyah beyaz taşbasması resimlerle büyümüştü. Gerçi dükkanların vitrinlerinde yağlıboya tablolar görmüştü ama vitrin camları onun istekli gözlerinin tabloya çok fazla yaklaşmasını önlemişti.

Mektubu okuyan arkadaşına göz attı ve masanın üzerinde kitapları gördü. Gözlerinde bir isteklilik ve özlem belirdi, yemeğin görünümü karşısında açlıktan ölen bir adamın gözlerinde özlemin belirişi kadar çabucak. Kendiliğinden atılan geniş bir adım, omuzların bir sağa bir sola sallanışı onu, üzerindeki kitapları sevgiyle ellemeye başladığı masaya getirdi. Başlıklara ve yazarların isimlerine baktı, ciltleri gözleri ve elleri ile okşayarak parçalar okudu ve hemen daha önce okumuş olduğu bir kitabı tanıdı. Gerisi yabancı kitaplar ve yabancı yazarlardı. Rastlantıyla Swinburne'un bir cildini aldı, nerede olduğunu unutup sürekli okumaya başladı. Yüzü coşkuyla parlıyordu. Yazarın adına bakmak için iki kez işaret parmağını araya koyarak kitabı kapadı. Swinburne! Bu ismi hatırlayacaktı. Bu adamın gören gözleri vardı, ve kuşkusuz renkler ve çakan ışıklar görmüştü. Ama, Swinburne kimdi? Şairlerin çoğu gibi yüz yıl önce falan ölmüş müydü?

Ya da hâlâ yaşıyor ve yazıyor muydu? Baş sayfaya döndü... evet başka kitaplar yazmıştı. İyi, sabahleyin ilk iş bir genel kütüphaneye gidecek ve Swinburne'un eserlerinden kimilerini almaya çalışacaktı. Yazılara geri döndü ve kendinden geçti. Genç bir kadının odaya girmiş olduğuna dikkat etmedi. İlk farkettiği Arthur'un sesinin «Ruth, bu Mr. Eden,» dediğini duyduğu zamandı.

Kitap işaret parmağının üzerinde kapandı ve o daha geri dönmeden ilk yeni izlenimin, kızın değil ama onun ağabeyinin sözlerinin izleniminin heyecanıyla ürperiyordu. Adeleli bedeni altında o, bir titreşen duyarlıklar yığınıydı. Dış dünyanın, bilincine en ufak bir etkisi ile düşünceleri, sempatileri ve duyguları hareketleniyor ve bir alev yalayışıyla oynaşıyordu. Olağanüstü bir biçimde algılayıcı ve yanıtlayıcıydı, imgelemi yükselmekteyken sürekli benzerlik ve farklılık ilişkileri kurarak çalışırdı. Onu heyecanla ürpertmiş olan «Mr. Eden» sözüydü. O ki, bütün yaşamında «Eden», «Martin Eden» ya da yalnızca «Martin» diye çağırılmıştı. Ve şimdi Mr! 'Bu kuşkusuz iyi bir şey,' diye yorumladı içinden. Kafası bir anda çok büyük bir fotograf makinesinin karanlık bölmesine dönüşmüş gibiydi ve bilincinin çevresine dizilmiş, yaşamından sonsuz sahneler gördü. Ocak ağızları, gemi başkasaraları, kumsallar, zindanlar, izbe meyhaneler, ateşli hastalık hastaneleri, kenar mahalle sokakları. Bütün bunları birleştiren bağ, bu çeşitli durumların hepsinde kendisinin çağrılış biçimiydi.

Sonra döndü ve kızı gördü. Beyninin tutarsız imgeleri onun görünüşünde kayboldular. O, geniş mavi tanrısal gözleri ve altın gibi saçlarının zenginliği ile, solgun ince bir yaratıktı. Elbisesinin de kendisi kadar harika oluşu dışında kızın nasıl giyindiğini bilmiyordu. Kızı ince bir sap üzerindeki solgun altın sarısı bir çiçeğe benzetti. Hayır o bir ruh, bir melek bir tanrıçaydı. Böylesine yücelmiş bir güzellik dünyaya ait olamazdı. Ya da belki kitaplar doğruydu ve yaşamın yukarı kesimlerinde onun gibi birçokları vardı. O, pekala o adamın, Swinburne'un şiirlerinde anlatılabilirdi. Orada, masanın üzerinde duran kitapta, o kızı, İseult'u an-

latırken Swinburne'un kafasında belki de onun gibi biri vardı. Bütün bu gözlem, duygu ve düşünce kalabalığı bir anda oluşmuştu. Kızın içinde hareket ettiği gerçeklerde ise hiç bir duraklama yoktu. Onun elinin kendisininkine uzandığını gördü ve kız, bir erkek gibi serbestçe el sıkışırken dosdoğru gözlerinin içine baktı. Onun tanımış olduğu kadınlar bu biçimde el sıkışmazdı. Aslında onların çoğu hiç el sıkışmazdı. Bir arkadaşlıklar seli, çeşitli biçimlerde tanımış olduğu kadınların hayalleri düşüncelerini silip süpürmekle tehdit ederek kafasına üşüştü; ama o, onları bir yana silkeledi ve kıza baktı. Hiç böyle bir kadın görmemişti. Onun tanımış olduğu kadınlar! O anda kızın her iki yanına onun tanımış olduğu kadınlar dizildiler. Ölümsüz bir saniye için, kızın ortada yer aldığı ve çevresine bir çok kadının resmedildiği bir portreler galerisinin ortasında durdu. Kadınların tümü çabuk bir bakışla tartılıp ölçülecekti; tartı ve ölçü birimi kızın kendisiydi. Martin, fabrikalardaki kızların zayıf ve hastalıklı yüzlerini, Market'in güneyindeki aptalca sırıtan gürültücü kızları gördü. Orada sığır kamplarındaki kadınlar, Old Mexico'nun sigara içen kadınları vardı. Sırasıyla, tahta ayakkabıları üzerinde, yapmacık yürüyüşlü, taşbebek gibi Japon kadınları, zarif görünüşlü, yozlaşmanın damgasını taşıyan Avrasyalılar, Güney Denizi Adaları'nın çiçekten taçlı kahverengi derili dolgun bedenli kadınları doluşmuşlardı. Bütün bunlar garip ve korkunç bir karabasan sürüsü —Whitechapel kaldırımlarının pasaklı, çirkin karmakarışık yaratıkları, genelevlerin içki küpü acuzeleri ve bütün bu uçsuz bucaksız cehennemlerin harpy'lerin* devamı, iğrenç ağızlı, pasaklı, müthiş dişi dış görünüşleri altında denizcileri avlayan, limanların dökün tüleri, insanlık çukurunun pis yapışkan köpüğü— tarafından ortadan silindi.

«Oturmaz mısınız Mr. Eden?» diyordu kız. «Arthur bize sözettiğinden bu yana hep sizinle tanışmak için sabırsızlanıyordum. O cesaretiniz...»

---

* harpy: Yunan mitolojisinde yarı kuş yarı kadın iğrenç canavarlar. (Ç.N.)

Martin karşı çıkarcasına elini salladı ve yapmış olduğunun hiç bir şey olmadığını, herhangi bir kimsenin ayni şeyi yapacağını mırıldandı. Ruth onun salladığı elinin iyileşmekte olan taze sıyrıklarla kaplı olduğuna dikkat etti. Sarkık duran diğer eline baktığı zaman onun da ayni durumda olduğunu gördü. Ayni zamanda eleştirici çabuk bir bakışla yanağındaki bir yara izine dikkat etti. Bir diğer yara izi alnında saçlarının altından görünüyordu, üçüncüsü ise aşağı doğru uzanarak kolalı yakanın altında kayboluyordu. Yakanın bronzlaşmış enseye sürtünmesinin işareti olan kırmızı çizginin görüntüsü karşısında Ruth gülümsememeye çalıştı. Martin'in sert yakalara alışık olmadığı ortadaydı. Ruth ayni biçimde, bir kadın gözüyle onun üstündeki ucuz ve kötü dikilmiş elbiseyi, ceketin omuzları arasındaki potu, ve ceketin kollarındaki, şişkin pazıların varlığını gösteren bir dizi kırışıklığı gördü.

Martin elini sallayarak yapmış olduğunun hiçbir şey olmadığını mırıldanırken, bir koltuğa oturmaya çalışarak kızın buyruğuna uyuyordu. Oluşturduğu hantal görünümün bilinciyle ezilmiş olarak kızın karşısındaki bir koltuğa doğru sendelerken, onun oturuşundaki rahatlığa hayranlık duymaya zaman bulabildi. Bu onun için yeni bir deneyimdi. Bütün yaşamında o zamana dek zarif ya da hantal olduğundan habersiz olmuştu. Kendisi hakkında bu tür düşünceler hiçbir zaman kafasına girmemişti. Koltuğun ucuna yavaşça oturdu. Elleri onu çok rahatsız ediyordu. Nereye koyarsa koysun elleri ona engel oluyordu. Arthur odadan çıkıyordu ve onun odadan çıkışını, Martin özlemli bakışlarla izledi. Kendisini orada, odanın içinde bir kadının solgun ruhu ile birlikte yapayalnız kaybolmuş hissetti. İçki söyleyebileceği bir barmen, köşebaşından bir şişe bira aldırmaya gönderebileceği bir çocuk yoktu ki, bu toplumsal sıvı yoluyla arkadaşlığın güzellikleri akmaya başlasın.

«Boynunuzda öyle bir yara izi, Mr. Eden,» diyordu kız. «Nasıl oldu? Eminim, bir serüven olmalı.»

«Bir Meksikalı, bir bıçakla...» diye cevapladı, kavrulan dudaklarını ıslatıp, boğazını temizleyerek. «Yalnızca bir kav-

gaydı. Ben bıçağı elinden aldıktan sonra, burnumu ısırıp koparmaya çalıştı.»

Bunu yalın bir biçimde anlatırken gözlerinin içinde o sıcak, yıldızlı Salina Cruz gecesinin hayali vardı. Kumsalın beyaz şeridi, limandaki şeker yüklü gemilerin ışıkları, sarhoş denizcilerin uzaktan gelen sesleri, itişip kakışan liman işçileri, Meksikalının yüzündeki alev alev tutku, yıldızların ışığında o hayvan gözlerinin parıltısı, çeliğin boynuna batışı ve kanın fışkırması, kalabalık ve haykırışlar, birbirine sarılmış iki bedenin, onun ve Meksikalının, kumları yırtarak tekrar tekrar yuvarlanışları, uzaklarda bir yerden bir gitarın olgun sesi. Görüntü buydu ve Martin bunun anısıyla heyecanla ürperdi. Duvardaki kılavuz yelkenliyi yapmış olan adam acaba bunu yapabilir miydi, diye merak etti. Beyaz kumsal, yıldızlar ve şeker gemilerinin ışıkları muhteşem görünürdü diye düşündü, ve orta yerde kumun üzerinde dövüşenleri çevreleyen karanlık şekiller gurubu. Bıçağın tabloda yer almasına karar verdi; bıçak yıldızların ışığında bir tür parıltıyla güzel görünecekti. Ama, konuşmasına bütün bunlardan hiç bir belirti girmedi. «Burnumu ısırıp koparmaya çalıştı,» diyerek konuşmasını sonuçlandırdı.

«Ya,» dedi Ruth, donuk ve uzak bir sesle ve Martin onun duyarlı yüzündeki sarsılmayı farketti.

Martin kendisi de sarsıldı, bir utanç kızıllığı güneş yanığı yanaklarında solgun parıldadı. Ona öyle geldi ki, yanakları geminin kazan dairesinde ocağın açık kapısı karşısında kaldığı zamanki sıcaklıkla yandı. Bıçaklamalı kavgalar gibi sefil konular, bir hanımefendi ile konuşulması uygun konular değildi anlaşılan. Kitaplarda, onun yaşam biçimindeki kişiler böyle şeylerden konuşmazdı - belki onları bilmezlerdi de.

Başlatmak istedikleri konuşmada kısa bir duraklama oldu. O zaman Ruth deneme yaparcasına yanağındaki yara izini sordu. O daha sorarken Martin onun kendi konularını konuşmak için çaba harcadığını kavradı ve bundan uzaklaşıp onun konularını konuşmaya karar verdi.

«O yalnızca bir kazaydı,» dedi elini yanağına koyarak.

«Bir gece bir koyda şiddetli bir deniz vardı, ana seren taşıyıcı koptu ve arkasından palanga. Taşıyıcı teldi ve bir yılan gibi etrafa savruluyordu. Bütün vardiya onu yakalamaya çalışıyordu, ben atıldım ve çarpıldım.

«Ya,» dedi Ruth, bu kez sesinde bir anlayış vurgusuyla. Aslında Martin'in konuşması ona çok anlaşılmaz gelmişti, bir taşıyıcının ne olduğunu ve çarpılmanın ne anlama geldiğini merak ediyordu. Martin planını uygulamaya girişerek konuşmaya başladı.

«Bu adam, Swinburne,» dedi 'i' yi uzatarak.

«Kim?»

«Swinburne,» diye tekrarladı ayni yanlış söyleyişle. «Şair.»

«Swinburne.» Ruth yanlış söylenişi düzeltti.

«Evet, o adam,» diye kekeledi, yanakları gene sıcak. «Öleli ne kadar oldu?»

«Niye, öldüğünü duymadım.» Ruth ona merakla bakıyordu. «Onu nerede tanımıştınız?»

«Onu hiç görmedim,» oldu cevap. «Ama siz gelmeden hemen önce, orada masanın üzerindeki kitaptan kimi şiirlerini okudum. Nasıl buluyorsunuz onun şiirlerini?»

Ve o zaman Ruth, onun önermiş olduğu bu konu üzerinde çabuk çabuk ve kolaylıkla konuşmaya başladı. Martin biraz rahatladı ve koltuğun kıyısından geriye doğru birazcık yerleşti. Sanki koltuk ondan kaçabilir ve onu yere fırlatabilirmiş gibi elleriyle sıkıca koltuğun kollarına yapışmıştı. Ruth'u kendi konularında konuşturmayı başarmıştı. Ve o, hızla anlatırken, Martin onun o güzel kafasına yerleşmiş bütün bu bilgilere hayranlık duyarak ve onun solgun yüzünün güzelliğini yudumlayarak, onu izlemeye çalışıyordu. Onun ağzından hızla dökülen alışık olmadığı sözcüklerden ve kafasına yabancı olan ama gene de kafasını harekete getiren ve sızlatan eleştirel anlatım biçimlerinden ve düşünce süreçlerinden rahatsız olmasına karşın onu izledi. Buradaki bilgili bir yaşam, diye düşündü, ve buradaki güzellikti, ılık ve böyle olabileceğini hiçbir zaman düşleyemediği kadar olağanüstü bir güzellik. Kendinden geçti ve aç gözlerle onu süz-

dü. Burada, onun için yaşamaya, onu kazanmaya, onun için dövüşmeye, —ve onun için ölmeye— değer bir şey vardı. Kitaplar gerçekti, dünyada böyle kadınlar vardı. O bunlardan biriydi. Ruth onun düş gücüne kanatlar verdi ve muhteşem aydınlık tablolar karşısında yayıldılar. Bunlarda aşk ve uzak, belirsiz, çok büyük, aşk ve romans figürleri, ve bir kadın uğruna —solgun bir kadın, bir altın çiçek uğruna— yapılan yiğitçe işler vardı. Ve bir büyülü serabın ötesinden seyreder gibi, o sallanan titrek hayalin içinden, orada oturan, edebiyat ve sanattan sözeden gerçek insanı süzüyordu. Dinliyordu da, ama asıl, bakışlarının sabitliğinden habersiz onu süzüyordu; doğasında esas olarak erkeksi olan her şeyin gözlerinde parladığından habersizdi. Ama erkeklerin dünyasından çok az şey bilen Ruth, bir kadın olarak, onun yanan gözlerinin kuvvetle farkındaydı. Şimdiye dek ona böyle bakan hiç bir erkek olmamıştı, ve bu onu rahatsız etti; kekeledi ve konuşması kesildi. Konunun akış çizgisini kaybetmişti. Martin onu korkutmuştu, ayni zamanda böylesine bakılmak garip bir biçimde tatlıydı. İçgüdüleri varlığının içinden açık ve net bir biçimde seslendirilmiş olarak çınlar, onu katı sınıf ve yer engellerini aşmaya, başka bir dünyadan gelen bu yolcuyu, bu eli yaralı, boynunda alışık olmadığı kumaşın yaptığı kırmızı çizgi olan, kaba varoluşun lekeleyip kirlettiği çok açık olan bu inceliksiz genç adamı kazanmaya zorlarken, eğitimi onu tehlikeye karşı, yanlışa, hilekârlığa gizemli ya da aldatmacalı tuzaklara karşı uyardı. O temizdi ve temizliği başkaldırdı; ama o kadındı ve tam da, kadının çelişkilerini öğrenmeye başlıyordu.

«Söylediğim gibi... ne söylüyordum?» birdenbire durdu ve neşeyle durumuna güldü.

Onun kahkaha sesiyle omurgasında küçük nefis ürpertiler aşağı yukarı kaynaşır ve birden kendini acıkmış hissederken Martin hemen atıldı :

«Diyordunuz ki bu adam Swinburne büyük bir şair olmayı başaramadı çünkü - ve buraya kadar gelmiştiniz bayan.» 'Gümüş gibi' diye düşündü kendi kendine, çınlayan gümüş çanlar gibi; ve o anda bir an için, pembe kiraz çiçekleri

altında sigara içtiği ve yüksek pagoda'nın* saz sandaletli sofuları duaya çağıran çanlarını dinlediği uzak bir ülkeye gitti.

«Evet, teşekkür ederim» dedi Ruth. «Swinburne genelde başarısız çünkü o, evet, inceliksiz. Birçok şiiri var ki, hiç bir zaman okunmamalıdır, gerçekten büyük şairlerin her dizesi güzel gerçeklerle doludur; ve insandaki yüce ve soylu şeylere seslenir. Büyük şairlerin hiçbir dizesinden, dünyayı o ölçüde yoksullaştırmadan vazgeçilemez.»

«Muhteşem olduğunu düşünmüştüm,» dedi tereddütle, «O azıcık okuduğumun. Onun öyle bir — öyle bir alçak olduğunu bilmiyordum. Sanırım bu diğer kitaplarında ortaya çıkar.»

«Okuduğunuz o kitaptan birçok dize atılabilirdi,» dedi Ruth; sesi ciddi olarak katı ve kesindi.

«Onnarı atlamışımdır,» dedi Martin. «Benim okuduklarım gerçek iyilerdi, o, tümü aydınlıktı parıldıyordu, dosdoğru içime işliyor, içimi güneş ya da ışıldak gibi aydınlatıyordu. Bana böyle geldi, ama sanırım şiirden pek annamıyorum bayan.»

Birden bocalayarak durdu. Bilgisizliğinin acı veren bilinciyle kafası karmakarışıktı. Okumuş olduğu kitaptaki yaşamın parıltısını ve büyüklüğünü hissetmişti; ama kendi konuşması yetersizdi. Duyduklarını anlatamıyordu. Kendisini karanlık bir gecede, yabancı bir gemide alışık olmadığı donanımlar arasında, el yordamıyla çabalayan bir denizciye benzetti. Evet, bu yeni dünya ile tanışmak kendisinin işiydi; buna karar verdi. Şimdiye dek istediği zaman kavrayıp beceremediği hiç bir şey görmemişti. Ve şimdi içindeki şeyleri Ruth'un anlayabilmesi için, onları anlatabilmeyi öğrenmek istemenin zamanıydı onun için. Ruth onun ufkunda büyüyordu.

«Şimdi Longfellow...» diyordu Ruth.

«Evet onu okudum.» Küçücük kitap bilgisi dağarcığından en büyük yararı sağlamak dürtüsü ile ve ona kendisi-

---

* Pagoda: Uzakdoğuda Çin, Japonya ve Hindistan'da görülen çok katlı piramit kule biçiminde tapınak. (Ç.N.)

nin bütünüyle aptal, budala bir kimse olmadığını göstermek isteğiyle düşünmeden atıldı. «'The Psalm of Life', 'Excelsior', ve sanırım hepsi bu.»

Ruth başıyla onayladı ve gülümsedi. Martin nasılsa bu gülümsemenin hoşgörülü, acırcasına hoşgörülü olduğunu hissetti. Bu biçimde yanlış izlenim vermeye çalışması aptallıktı. O Longfellow denen adam mutlaka sayısız şiir kitabı yazmıştı.

«Bu biçimde karıştığım için beni bağışlayın bayan. Sanırım aslında böyle şeyler hakkında pek, hiç bişey bilmiyorum. Bu benim sınıfımın değil; ama benim sınıfımın yapacağım onu.»

Bu bir tehdit gibi geldi. Sesi kararlı, gözleri ateşliydi; yüz çizgileri sertleşmişti. Çenesinin gerginliği değişmiş göründü Ruth'a; ve bu gerginlik rahatsız edici biçimde saldırganlaşmıştı. Ayni zamanda yoğun bir güçlülük dalgası ondan taşıyor ve Ruth'a çarpıyor gibiydi.

«Sanırım onu sizin... sizin sınıfınızın yapabilirsiniz,» bir kahkaha ile tamamladı. «Çok güçlüsünüz.»

Kızın bakışları bir an hemen hemen boğa gibi güçlü, şişkin, güneşten bronzlaşmış, sağlık ve güç saçan, adeleli boyunda durdu. Ve onun, orada kızararak saygılı oturmasına karşın Ruth yeniden ona doğru çekildiğini hissetti. Ona öyle geldi ki eğer iki elini bu boyun üzerine koyabilse onun bütün gücü ve enerjisi kendisine akacaktı. Ruth bu düşünceyle sarsıldı. Bu, doğasındaki hayal edilemez bir ahlaksızlığın ortaya çıkması gibi göründü ona. Ayrıca güç ona göre kaba ve hayvansal bir şeydi. Onun erkek güzelliği ideali her zaman ince bir zariflik olmuştu. Yine de o düşünce ısrarlıydı. Ellerini bu güneş yanığı boynun üzerine koymak isteyebilmesi onu sersemletmişti. Gerçekte Ruth güçlülükten çok uzaktı, bedeninin ve kafasının gereksinmesi güçtü; ama o bunu bilmiyordu. Onun bildiği yalnızca, korkunç kötü dilbilgisi ile onu her an şaşkın eden bu adamın onu etkilediği gibi hiçbir kimsenin hiçbir zaman onu etkilememiş olduğuydu.

«Evet, hiç de zayıf değilim,» dedi. «Zorda kalırsam hurda demiri bile sindirebilirim; ama şimdi sindirim güçlüğü

çekiyorum. Sölediinin çoğunu sindiremem. O biçimde hiç bir zaman eğitilmedim görüyorsunuz. Kitapları ve şiiri seviyorum ve ne zaman buldumsa onnarı okudum; ama onnar üstüne sizin düşündüğünüz gibi düşünmedim. Bu nedenle onnar üstüne konuşamıyorum. Yabancı bir denizde haritasız ya da pusulasız sürüklenen bir gemici gibiyim. Şimdi yönümü bulma istiyorum, belki beni doğruya yöneltirsin. Bu tüm annattığın şeyleri nasıl öğrendin?»

«Okula giderek, sanırım ve çalışarak,» diye cevapladı.

«Okula gittim ben çocukken,» diye karşı çıkmaya girişti öteki.

«Evet; ama ben lise, kurslar ve üniversiteyi söylüyorum.»

«Üniversiteye gittin?» diye içten bir şaşkınlıkla sordu. Kızın kendisinden en az bir milyon yıl uzaklaşmış olduğunu hissetti.

«Oraya şimdi gidiyorum. İngilizce üzerine özel kurslar alıyorum.»

Martin «İngilizce»nin anlamını bilmiyordu; ama bu konudaki bilgisizliğini kafasına not etti ve geçti.

«Üniversiteye gidebilmeden önce ne kadar zaman okumalıyım?» diye sordu.

Onun bilgi isteğini Ruth sevinç göstererek yüreklendirdi ve sordu : «Bu senin şimdiye dek ne kadar okumuş olduğuna bağlı. Liseye hiç gitmedin? Tabii hayır. Ama temel eğitimini bitirdin mi?»

«Ayrıldığımda daha okuyacak iki yılım vardı,» diye cevapladı. «Ama okuldayken her zaman sınıfımı iftaharla geçiyordum.»

Hemen arkasından övünmüş olduğu için kendisine kızgın, koltuğun kollarını öyle vahşice sıktı ki bütün parmak uçları sızladı. Ayni anda odaya bir kadının girmekte olduğunu farketti. Kızın koltuğundan kalkıp salon boyunca yeni gelene doğru hızla ilerlediğini gördü. Birbirlerini öptüler ve kolları birbirinin belinde ona doğru ilerlediler. Annesi olmalı, diye düşündü. Uzun boylu sarışın bir kadındı; ince, heybetli ve güzeldi. Elbisesi, böyle bir evde nasıl olabileceği beklenirse, öyleydi. Zarif çizgileri gözlerine zevk verdi. O

ve elbisesi birlikte Martin'e sahnelerdeki kadınları anımsattılar. Sonra Londra tiyatrolarına giren buna benzer büyük hanımefendiler ve giysiler gördüğünü anımsadı. Durup baktığında polis onu saçağın altından geriye, yağmurun altına itelemişti. Sonra aklı Yokohama'da Büyük Otel'e gitti ki orada da kaldırımdan, büyük hanımefendiler görmüştü. Sonra Yokohama kenti ve limanı, binlerce resimde gözlerinin önünde parlamaya başladı. Ama Martin şimdinin ivedi gereksinmelerinin baskısıyla anıların o çabuk değişen manzaralarını hızla uzaklaştırdı. Tanıştırılmak için ayağa kalkması gerektiğini biliyordu ve ayağa kalkmak için acıyla çabaladı. Dizleri torbalanmış pantalonu ile, kolları gevşekçe sarkık ve gülünç, yüzü yaklaşan büyük sıkıntıyı bekleyerek sertleşmiş olarak durdu.

II

Yemek odasına geçiş süreci Martin için bir karabasandı. Duraklama ve tökezlemeler, silkinme ve sendelemeler arasında gidiş zaman zaman olanaksız görünmüştü; ancak sonunda başardı ve kızın yanıbaşına oturtuldu. Bıçakların ve çatalların dizilişi onu korkuttu; bilinmeyen tehlikelerle diken diken görünüyorlardı, ve göz kamaştırıcı parıltıları, üzerinde gemi başkasarası resimlerinin ardarda geçtiği bir fon oluşturana kadar büyülenmiş olarak onlara baktı. Bu resimlerde o ve arkadaşları oturmuş, kamalar ve parmaklarıyla tuzlanmış et yiyorlar ya da teneke kaplardan, dövme demir kaşıklarla koyu bezelye çorbası kaşıklıyorlardı. Ağız şapırtıları, gıcırdayan tahtalar ve inildeyen gemi bölmelerinin sesleri eşliğinde kulaklarında yankılanırken kötü etin pis kokusu burun deliklerindeydi. Onların yiyişlerini izledi ve domuzlar gibi yediklerine karar verdi. Sahi burada dikkatli olacaktı. Hiç gürültü çıkarmayacaktı. Bunu hep aklında tutacaktı.

Masanın çevresine göz attı. Karşısında Arthur ve Arthur'un kardeşi Norman vardı. Bunların kızın kardeşleri olduğunu kendi kendine hatırlattı ve kalbi onlara karşı ısındı. Bu ailenin üyeleri birbirlerini nasıl da seviyorlardı! Orada birdenbire, kızın annesinin resmi, selamlama öpücüğü ve onların kolları birbirinin beline sarılı bir çift olarak yürüyüşleri kafasında parladı. Onun dünyasında çocuklar ve anababalar arasında böyle sevgi gösterileri yapılması yoktu. Bu, yukardaki dünyada ulaşılan, varlığın yüceliklerinin açığa vu-

ruluşuydu ve yine o dünyaya, bu kısacık bakışında görmüş olduğu en güzel şeydi. Bunun değerini anlayarak derinden etkilenmişti ve kalbi duygudaş bir sevecenlikle eriyordu. Bütün yaşamında sevginin açlığını çekmişti; doğası sevgiye özlem duyuyordu; bu onun varlığının organik bir istemiydi. Yine de onsuz olmuş, ve giderek kendini katılaştırmıştı. Sevgiye gereksinmesi olduğunu bilmemişti, bunu şimdi de bilmiyordu. O yalnızca sevgiyi eylem içinde görmüş, heyecanla ürpermiş ve onun iyi, yüce ve şahane olduğunu düşünmüştü.

Mr. Morse'un orada bulunmayışından memnundu. Kızla, onun annesiyle ve kardeşi Norman'la tanışmak yeterince güçtü. Arthur'u zaten biraz tanıyordu. Bir de babanın, onun için çok fazla olacağından emindi. Ona bütün yaşamında bu kadar yorucu bir çalışma yapmamış gibi geliyordu. Bununla kıyaslandığında en ağır iş bir çocuk oyuncağıydı. Alnında ter damlaları göze çarpıyordu, ve alışık olmadığı bu kadar çok şeyi birden yapma çabasından gömleği terle ıslanmıştı. Şimdiye kadar hiç yememiş olduğu biçimde yemek, garip araçları kullanmak, gizlice etrafa bakarak her yeni şeyin üstesinden gelmeyi öğrenmek, üzerine boşanan izlenim selini almak ve onları kafasında açıklamak, düzenlemek zorundaydı. Kıza karşı duyduğu, donuk ve acılı bir huzursuzluk biçiminde aklını karıştıran özlemin bilincindeydi. Kızın ayak bastığı dünyada yaşamayı elde edebilme isteğinin dürtüsünü duyarak ve kafasında tekrar tekrar ona nasıl ulaşacağının belirsiz planları ve spekülasyonları içinde başıboş dolaşıyordu. Aynı zamanda, bıçak ya da çatalın herhangi bir özel durumda nasıl kullanılacağından emin olmak için gizli bakışları karşısındaki Norman'a ya da başka birine ulaştığı zaman, o kişinin görünümü, otomatik olarak değer biçmeye uğraşan ve —kızla ilişkili herşeyin— ne olduğunu sezmeye çalışan beyni tarafından kavranıyordu. Sonra konuşmak zorundaydı; ona söylenenleri, ortada konuşulanları duymak, gelişigüzel konuşmaya yatkın olduğu için sürekli olarak kontrol gerektiren bir dille (gerektiği zaman) cevaplamak zorundaydı. Ve bu karışıklığa karışıklık eklemek üzere omuzba-

şında sessizce beliren sürekli bir tehdit, anlık çözümler isteyen bilmeceler ortaya atan meşum bir Sfenks, uşak vardı. Bütün yemek süresince eltasları düşüncesi ona sıkıntı verdi. Konuyla ilgisiz biçimde ısrarla, birçok kez onların ne zaman geleceğini, neye benzeyeceğini merakla düşündü. Öyle şeylerden sözedildiğini duymuştu ve şimdi er ya da geç, sonraki birkaç dakika içinde, onları kullanan yüce varlıklarla bir masada oturarak onları görecek ve kendisi de onları kullanacaktı. Ve hepsinden önemlisi, düşüncelerinin temelinde ve yine de her zaman en üstte bu kimselere nasıl davranması gerektiği sorunuydu. Tavrı ne olmalıydı? Sürekli olarak ve kaygıyla bu sorunla pençeleşti. Olduğundan farklı görünmesi, rol yapması gibi korkakça fikirler vardı; böyle bir yolu başaramıyacağı, bu biçimde yaşamaya doğasının uygun olmadığı, kendisini gülünç duruma düşüreceği biçiminde uyaran daha korkakça fikirler de vardı.

Takınacağı tavır üzerine karar vermeye çabaladığı, yemeğin ilk bölümü süresince Martin çok sessizdi. Sessizliğinin Arthur'un önceki günkü sözlerini yalanladığını bilmiyordu; kızın ağabeyi yabani bir adamı eve yemeğe getireceğini, telaşlanmalarına neden olmadığını çünkü bir yabani adam olarak onu ilginç bulacaklarını duyurmuştu. Martin Eden daha o zaman kızın ağabeyinin böyle bir ihanetle suçlu olacağına inanamazdı, -özellikle kendisi, o ağabeyi tatsız bir dövüşten kurtarmaya araç olmuşken-. Martin kendi uygunsuzluğu ile kafası karışmış ve ayni zamanda çevresinde olup biten herşeye hayran olarak masada öylece oturdu. İlk kez yemeğin faydacıl bir işlevden daha fazla bir şey olduğunu kavrıyordu. Ne yediğinin ayrımında değildi; o yalnızca bir besindi. Yemeğin estetik bir fonksiyon olduğu bu masada o, güzellik sevgisine ziyafet çekiyordu. Bu aynı zamanda akılla ilgili bir işlevdi. Beyni harekete geçti. Ona anlamsız gelen kimi sözcüklerin, tanıdığı hiç bir kimsenin onları konuşacak yeterli zihinsel çapa sahip olmadığı ve yalnızca kitaplarda görmüş olduğu diğer sözcüklerin söylendiğini duydu. Böyle sözcüklerin bu olağanüstü ailenin, kızın ailesinin üyelerinin dudaklarından dikkatsizce döküldüğünü duyduğu zaman zevk-

le ve heyecanla ürperiyordu. Romantiklik ve güzellik ve kitapların yüce gücü, gerçek haline geliyordu. Martin, düşlerinin fantazinin çatlaklarından süzülüp gerçek durumuna geldiğini gören bir kimsenin içinde bulunduğu o ender ve neşeli durumdaydı.

Yaşayışın böylesi yükseltilerinde hiç bulunmamıştı, dinleyerek, gözlemleyerek, hoşlanarak, suskun tek heceli sözcüklerle cevap vererek, kıza «Evet bayan» ve «Hayır bayan», annesine «Evet hanımefendi» ve «Hayır hanımefendi» diyerek, kendini geri planda tuttu. Kızın kardeşlerine «Evet efendim» ve «hayır efendim» demek için denizci eğitiminden gelen dürtüyü frenledi. Bunun uygun olmayacağını ve kendisinin aşağı oluşunun bir itirafı olacağını hissetti ki eğer kızı kazanmak istiyorsa bunu hiç bir zaman yapmamalıydı. Bu aynı zamanda gururunun bir emriydi. «Tanrım» diye haykırdı bir kez kendi kendisine: «Ben de tam onlar kadar iyiyim. Eğer onlar benim bilmediğim birçok şey biliyorsa ben de onların kimilerini öğrenebilirim, farketmez!» Ve bir an sonra kız ya da annesi ona «Mr. Eden» diyerek konuştu mu, saldırgan gururu unutuluyor ve o zevkle ılınıyor ve ışıldıyordu. O uygar bir adamdı, o öyleydi işte. Kitaplarda okumuş olduğu insanlarla omuz omuza yemekteydi. Kendisi de kitaplardaydı, ciltlerin basılı sayfaları içinde serüven yaşıyordu.

Ama o Arthur'un tanımını yalanlayarak yaban bir adamdan çok kibar bir kuzu olarak belirirken, bir eylem yolu için kafa patlatıyordu. O kibar bir kuzu değildi ve ikinci derecede bir rol doğasındaki gururlu üstünlüğe asla uymazdı. Yalnızca konuşması zorunlu olunca konuştu ve o zaman da, bildiği, uygun olan, ama doğru söyleyemeyeceğinden korktuğu kelimeler üzerinde tartışarak, bildiği, anlaşılamayacak ya da çiğ ve sert olacak diğer sözcükleri geri çevirerek, birçok dilden sözcükleri içeren sözcük dağarcığından el yordamıyla sözcük aranırken konuşması, masaya gelişi gibi, bocalama ve duraksamalarla doluydu. Sözcükleri doğru söylemek için bu dikkatinin içindekileri anlatabilmesini önleyerek onu bön gösterdiğinin bilinciyle sürekli olarak eziliyordu. Aynı zamanda boynunun bir yakanın kolalı engelinden tedirgin oluşu gi-

bi, özgürlük aşkı da sınırlama karşısında aynı biçimde tedirgin oluyordu. Ayrıca bunu sürdüremeyeceğinden emindi. Doğası yönünden düşünce ve duyarlıkta güçlüydü, ve yaratıcı ruhu sabırsız ve aceleciydi. Biçim ve anlatıma kavuşmak için doğum sancıları içinde çabalayan içindeki kavram ve duygular tarafından çabucak yenildi ve o zaman kendini ve nerede olduğunu unuttu ve eski sözcükler —bildiği konuşma araçları— ağzından döküldüler.

Bir keresinde uşaktan bir şeyi almak istemediği sırada, omuzbaşında durarak sözünü kesen ve onu usandıran uşağa kısaca ve kesin olarak «Pow» dedi.

O anda sofradakiler sinirli ve gergin bir bekleyiş içine girdiler. Uşak kendini beğenmişçe memnundu ve o utanç içinde yuvarlanıyordu; ama çabucak kendini toparladı.

«Kanaka dilinde 'bitirmek' için kullanılır,» diye açıkladı. «Ve kendiliğinden dilime geldi. P-a-u, olarak yazılıyor.»

Kızın meraklı ve düşünceli bakışlarının elleri üzerinde durup kaldığını gördü ve açıklayıcı bir havada olduğu için açıkladı.

«Bir Pasifik posta gemisi ile kıyıya yeni geldim. Gemi gecikmeliydi ve Puget Sound limanları çevresinde karma yükleri yerleştirirken zenciler gibi çalıştık. Bunun ne demek olduğunu bir bilseniz. İşte böyle ellerimin derisi soyuldu.»

«Oh, o değildi,» diye aceleyle açıkladı kız. «Elleriniz bedeninize göre çok küçük görünüyor.»

Martin'in yanakları yanmaya başladı. Bunu başka bir yetersizliğinin açığa vurulması olarak kabul etmişti.

«Evet,» dedi küçümseyerek. «Zora dayanacak kadar büyük değiller. Kollarım ve omuzlarımla bir katır gibi vurabilirim. Onlar fazlasıyla güçlüdür ve ne zaman birinin çenesini parçalasam ellerim de parçalanır.»

Söylemiş olduğundan memnun değildi. Kendisine karşı bir tiksintiyle doldu. Dili üzerindeki denetimini yitirmiş ve güzel olmayan şeylerden sözetmişti.

«Arthur'a yardım ediş biçiminiz cesaretinizi gösteriyor... ve bir yabancı olarak,» dedi Ruth, incelikle, nedenini anla-

masa da uğradığı bozgunu farkederek. Karşılığında Martin de kızın yaptığını anladı ve bunun sonucunda kabaran ılık bir şükran duygusunun içini kaplamasıyla kötü sözlü dilini unuttu.

«Hiçbir şey değildi o,» dedi, «kim olsa öteki için onu yapardı. O serseri grubu bela arıyordu ve Arthur'un onları hiç rahatsız ettiği yoktu. Onlar Arthur'a girişince ben de onlara giriştim; ve birkaç tane indirdim. İşte o sırada ellerimin bir kısım derisi o çetenin kimi dişleri ile birlikte gitti. Hiçbir şey için bunu kaçırmazdım. Gördüm mü...»

Kızla aynı havayı solumaya apaçık değmezliğinin ve kendi kötü ahlak çukurunun sınırında ağzı açık olarak durdu. Ve Arthur sözü alıp yirminci kez sarhoş sokak serserileriyle feribottaki serüvenini ve Martin Eden'in nasıl olaya karışıp kendisini kurtardığını anlatırken, o kaşları çatık kendisini nasıl aptal durumuna düşürmüş olduğunu kuruyor ve bu insanlara karşı nasıl davranması gerektiği sorunuyla daha bir kararlı olarak boğuşuyordu. Şimdiye dek kesinlikle başarılı olamamıştı. Onların kabilesinden değildi ve onların lehçesini konuşamıyordu. Kendi kendine bu biçimde düşündü. Sahte olarak onların türündenmiş gibi görünemezdi. Sahte tavır başarısız olurdu. Ayrıca sahtecilik onun doğasına yabancıydı; onda hile ve yapmacıklığa yer yoktu. Ne olursa olsun gerçek olmalıydı. Şimdilik onların konuşmasını konuşamıyordu; ama zamanla bunu yapacaktı. Bu konuda karar verdi. Ama bu arada konuşmak zorundaydı ve bu onun kendi konuşması olmalıydı. Tabii ki onların anlayabileceği ve onları çok fazla sarsmayacak biçimde yumuşatılmış olarak. Ve bundan sonra tanışık olmadığı hiç bir şeye, hatta susarak, ima yoluyla da olsa tanışıklık göstermeyecekti. İki kardeş üniversite işlerinden konuşurken birçok kez «trig» sözcüğünü kullanınca, Martin bu kararının uygulaması olarak sordu :

«Trig nedir?»

«Trigonometri,» dedi Norman. «Math'ın yüksek bir biçimi.»

«Ve math nedir?» Norman'ı güldüren ikinci soru oldu.

«Matematik, aritmetik,» oldu cevap.

Martin Eden başını salladı, bir an için bilginin sınırsız görünümünü apaçık görmüştü. Gördüğü şey somutlaştı. Olağandışı imgelem gücü, soyutlamaları somut biçimde ele alıyordu. Beyninin simyahanesinde trigonometri ve matematik, ve onların belirtisi olduğu tüm bilgi alanı birçok doğa manzarasına dönüştü. Gördüğü bu imgelemeler, tümü yumuşak bir aydınlık ya da birden parlayan ışıklarda çekilmiş yeşil yapraklar ve orman içi açıklıkları imgeleriydi; uzakta ayrıntılar mor bir pusla örtülmüş ve bulanıklaşmıştı. Ama bu mor sisin arkasında bilinmeyenin gözalıcılığı, romantizmin çekiciliği olduğunu biliyordu. Bu ona bir şarap gibi geliyordu. Serüven buradaydı, kafa ve el ile yapılacak birşey, fethedilecek bir dünya buradaydı. Ve fethederek onu, yanında oturan o zambak solgunluğundaki ruhu kazanmak düşüncesi bilincinin gerilerinden dosdoğru ileri atıldı.

Bu parıltılı düşler, bütün akşam boyunca vahşi adamını ortaya çıkarmaya uğraşmış olan Arthur tarafından parampara edilip dağıtıldı. Martin Eden kararını hatırladı. İlk kez kendisi oldu; önce bilinçle ve isteyerek; ama az sonra yaşamı bildiği biçimiyle, dinleyenlerin gözleri önünde canlandırarak yaratma neşesi içinde kendini kaybetti. Gümrük koruma tarafından yakalandığında, kaçakçı yelkenlisi Halcyon'un tayfaları arasındaydı. İri iri açılmış gözlerle görmüştü ve ne gördüyse anlatabilirdi. Çırpıntılı denizi onların karşısına getirdi; adamları ve deniz üzerindeki tekneleri. Görmüş olduğunu onlar da kendi gözüyle görene kadar düş gücünü onlara aktardı. Geniş ayrıntı yığınından bir sanatçının dokunuşuyla seçip, ışık ve renkle yanan pırıl pırıl öyle yaşam sahneleri çizdi, hareketleri öylesine aktardı ki dinleyenler o sert güzel sözler, coşku ve güç selinde onunla birlikte yuvarlandılar. Zaman zaman anlatımın canlılığı ve konuşma biçimi ile onları sarstı; ama her zaman şiddeti, hemen arkasından güzellik izledi denizcilerin kafalarındaki garip saplantılar ve acayiplikler yorumlanarak, anlatıldı trajediler güldürü ile ortaya kondu.

Ve o konuşurken kız ürkek gözlerle ona baktı. Ateşi kızı ısıtmıştı. Şimdiye dek bütün günler boyunca üşümüş müy-

düm diye merak etti kız. Bir yanardağ gibi güç, zindelik ve sağlık püskürten bu adama doğru eğilmek istedi. Ona doğru eğilmek zorundaymış gibi hissetti ve bir çabayla buna karşı koydu. Sonra içinde ondan ürküp çekilmek için bir karşı dürtü de vardı. Yaşamın kiri etine işlemişçesine çalışmayla kararmış, bu derisi sıyrılmış eller, yakanın sürtünerek oluşturduğu o kırmızılık ve bu şişkin adaleler onu itiyordu. Onun yontulmamışlığı kızı ürküttü, konuşmasının her sertliği onun kulaklarına bir hakaret, yaşamının her hoyrat sahnesi onun ruhuna bir hakaretti. Sonra kıza, kendi üzerinde böyle bir güce sahip olması için onun bir günahkâr olması gerektiğini düşündürtünceye kadar onun çekiciliği hep geri geliyordu. Kafasında en sağlam bir biçimde yer etmiş olan her şey sallanıyordu. Onun romantizmi ve serüveni geleneklere vuruyordu. Onun sevimli, tehlikeli ve hep hazır gülüşü karşısında yaşam artık ciddi bir çalışma ve sınırlama sorunu olmaktan çıkıyor ve fakat içinde kaygısızca yaşamak ve tat almak için, onunla oynanacak, altüst edilecek ve kaygısızca bir yana fırlatılacak bir oyuncak oluyordu. 'Öyleyse oyna!' idi içinde çınlayan haykırış. 'Ona doğru eğil, eğer öyle istiyorsan ve ellerini onun boynuna koy.' Düşüncenin pervasızlığı içinde haykırmak istedi ve boş yere kendi temizlik ve kültürüne değer biçti ve kendisinin karşı olduğu, onunsa olmadığı bütün şeylerle dengeledi. Çevresine baktı ve diğerlerinin kendilerinden geçmiş bir dikkatle ona baktığını gördü. Eğer annesinin gözlerindeki dehşeti —büyülenmiş bir dehşet olduğu doğruydu, ama gene de dehşetti— görmemiş olsaydı umutsuzluğa düşebilirdi. Bu uzak karanlıktan gelen adam bir günahkârdı. Annesi bunu görmüştü ve annesi haklıydı. Her şeyde her zaman güvenmiş olduğu gibi bunda da annesinin yargısına güvenecekti. Onun sıcaklığı artık ılık değildi ve ondan korkusu artık şiddetli değildi.

Daha sonra piyanoda ona ve onun için çaldı, saldırganca ve onları ayıran uçurumun aşılmazlığını vurgulamak, belli belirsiz niyeti ile. Müziği onun başı üzerinden hoyratça savrulan bir sopaydı; onu sersemlettiği ve çökerttiği halde

onu kışkırttı. Kıza dehşet içinde baktı. Kızınkinde olduğu gibi onun kafasında da uçurum genişledi; ama genişlemesinden daha hızlı olarak onu aşma azmi yükseldi. Ama Martin, özellikle müzik varken, bütün bir akşam oturup o uçuruma bakamayacak kadar fazlasıyla karmaşık bir duyarlıklar ağıydı. Müziğe olağanüstü ölçüde duyarlıydı; sert bir içki gibiydi ona, cüretli duygularla onu tutuşturuyordu; düşgücünü ele geçirip onu gökyüzünde bulutlara yükselten bir ilaç gibiydi. Kafasını güzellik seliyle doldurarak sefil gerçekleri uzaklaştırdı. Aşkı salıverdi ve topuklarına kanatlar taktı. Kızın çaldığı müziği anlamıyordu. Dans salonlarının piyano gürültüsünden ve duymuş olduğu kaba bandolardan farklıydı; ama o böylesi bir müziğin ipuçlarını kitaplarda yakalamıştı. Başlangıçta belirgin ve basit ritimlerin oynak ölçülerini sabırla bekleyerek onun çalışını büyük ölçüde inançla kabullendi; bu ölçülerin sürekli olmaması karşısında kafası karıştı. Tam onların temposunu yakalayıp düşleri ona uyarak uçmaya başladığında hep uzaklaşıp ona anlamsız gelen düzensiz bir ses karmaşasında kayboldular ve bu onun düşlerini sürekli bir ağırlıkla dünyaya geri döndürdü.

Bir kez bütün bunlarda isteyerek yapılan bir terslik olduğu aklına geldi, kızın çelişkili ruhunu yakaladı ve ellerinin tuşlardan çıkardığı mesajı sezmeye çalıştı. Sonra bu düşünceyi değersiz ve olanaksız bularak kovdu ve kendisini daha özgürce müziğe verdi. O eski nefis durum oluşmaya başladı. Artık ayakları topraktan değildi ve eti ruha dönüşmüştü. Gözlerinin önünde ve gözlerinin ardında büyük bir ihtişam parlıyordu; sonra karşısındaki bu görünüm kayboldu ve o artık uzaklarda çok sevgili bir dünya üzerinde salınıyordu. Hayaline üşüşen düş-gösteride bilinen ve bilinmeyen birbirine karıştı. Güneşle yıkanan ülkelerin yabancı limanlarına girdi, kimsenin görmemiş olduğu barbar insanlar arasında pazar yerlerinde dolaştı; baharat adalarının kokularını onları denizde sıcak soluksuz gecelerde duymuş olduğu ya da arkasındaki firuze denizde palmiye kümeli mercan adaları batar ve önünde firuze denizde palmiye kümeli mercan adaları yükselirken uzun tropik günler boyu güneydo-

ğu alizelerini altederken duymuş olduğu gibi, burun deliklerinde duyuyordu. Resimler düşünceler gibi çabucak gelip gidiyordu. Bir an bir broncho'ya* binmiş sihirli renkli Painted Desert ülkesinde uçuyordu, bir an sonra titreşen sıcağın içinden aşağıya, ÖlümVadisi'nin aklaşmış mezar görünümüne bakıyordu. Güneşte parlayan, kule gibi yükselen büyük buzdağlarının olduğu buz gibi okyanusta kürek çekiyor; hindistan cevizlerinin olgun sesli dalgalara eğildiği bir mercan adası kumsalında uzanıyordu, eski bir tekne kalıntısı mavi ateşlerle yanıyordu. Onun ışığında ukulele'lerin** tıngırtısı ve tam tam'ların gümbürtüsü ile şarkıcıların barbarca aşk çağrıları arasında hula dansözleri dansediyordu. Bu duygusal bir tropik geceydi. Arkada yıldızların önünde bir yanardağ ağzı silueti görünüyor, tepede solgun bir ilkay sürükleniyor ve Southern Cross takımyıldızı ufka yakın ışıldıyordu.

O bir arpdı; bildiği ve onun bilinci olan tüm yaşam, arpın telleriydi; ve müzik seli o tellere akan rüzgârdı ve onları anılar ve düşlerle titreştiriyordu. O duyguyu yalnızca duymazdı. Duyarlık, biçim, renk ve parıltı olarak kendini kuşatmıştı ve düşgücü neye cesaret edebilirse o yücelmiş ve sihirli bir yolla nesnelleşiyordu. Geçmiş, şimdi ve gelecek birbirine karışmıştı ve o ılık geniş bir dünyada büyük serüvenlerle, kıza ve kızla yapılan soylu işler arasında salınıyordu; onu kazanıyor, kafasındaki imparatorluğundaki uçuşunda onu kollarıyla sararak taşıyordu.

Ve kız omuzunun üzerinden bakarak onun yüzünde bütün bunlardan birşeyler gördü. Bu yüz, sesin örtüsünün ötesine bakan ve onun ardında yaşamın atılım ve yürek çarpıntısını ve ruhun dev hayaletlerini gören büyük parlak gözleri ile, şekil değiştiren bir yüzdü. Kız ürkmüştü. O ham, tökezleyen hoyrat adam gitmişti. Üstüne uymayan elbiseler, yaralı eller ve güneş yanığı yüz duruyordu; ama bunlar, zayıf dudaklarının konuşmaması nedeniyle anlaşılmaz ve dilsiz bir büyük ruhun, arasından baktığı hapishane parmaklıkları

---

* Broncho: Yabani ya da yarı yabani küçük bir at türü. (Ç.N.)

** Ukulele : Gitara benzer telli küçük Hawai çalgısı. (Ç.N.)

gibi göründü ona. Kız yalnızca parlayıp sönen bir an için gördü bunu. Sonra hoyrat adamın döndüğünü gördü ve hayalinin kaprisine güldü. Ama o çabuk geçen kısa görünümün izlenimi hemen kaybolmadı ve Martin için çekilip gitme zamanı gelince kız ona bir Swinburne ve bir Browning cildi verdi. Browning'i İngilizce kurslarından birinde okuyordu. O kızararak durur ve teşekkürlerini kekelerken öylesine bir oğlan çocuğu gibi göründü ki kızın içinde anaca bir acıma dalgası yükseldı. Kız hoyrat adamı hatırlamadı; ne hapsedilmiş ruhu ne de onu tüm erkekliği ile süzerek ona zevk veren ve onu korkutan adamı hatırladı. Karşısında yalnızca derisini bir hindistan cevizi rendesi gibi rendeleyen öylesine nasırlı bir elle elini sıkan bir oğlan çocuğu vardı ve kekeleyerek ona şöyle diyordu :

«Yaşamımın en büyük anı. Biliyorsunuz alışık değilim şeylere...» Çevresine ümitsizlikle baktı. «Böyle insanlar ve evler hepsi bana yeni ve bunu sevdim.»

«Umarım yine arayacaksınız,» dedi kız, o kardeşlerine iyi geceler derken.

Martin kasketini kafasına çekti, ümitsizce kapıya doğru atıldı ve gitti.

«Eee, ne düşünüyorsunuz onun için?» Arthur sordu.

«Son derece ilginç, taze bir soluk,» diye cevapladı kız. «Kaç yaşında?»

«Yirmi, nerdeyse yirmibir. Bu öğleden sonra sordum ona. O kadar genç olduğunu düşünmemiştim.»

Kardeşlerine iyi geceler deyip öperken, kızın kafasındaki düşünce 've ben üç yaş büyüğüm' oldu.

III

Martin Eden merdivenleri inerken eli cebine girdi. Ustalıkla sarılıp bir sigaraya dönüşen, bir kahverengi pirinç kâğıdı ve bir tutam Meksika tütünüyle birlikte çıktı. Dumanın ilk nefesini derin derin ciğerlerine çekti ve yavaş yavaş boşalan uzun bir solukla dışarı verdi. «Tanrım!» dedi yüksek sesle, huşu ve şaşkınlık dolu bir sesle. «Tanrım!» diye tekrarladı. Ve yeniden mırıldandı, «Tanrım!» Sonra eli yakasına gitti, yakayı gömlekten çekip aldı ve cebine soktu. Soğuk bir yağmur çiseliyordu; ama o tatlı bir kaygusuzlukla salınarak başını yağmura açtı ve gömleğinin düğmelerini çözdü. Yalnızca belli belirsiz bir biçimde yağmurun farkındaydı. Kendinden geçmiş durumdaydı, düşler görüyor ve az önce geçen sahneleri yeniden yaşıyordu.

Sonunda o kadınla karşılaşmıştı —kadınlar üzerine çok düşünmediği için üzerinde çok az düşünmüş olduğu, ama uzaktan uzağa bir gün karşılaşmayı beklemiş olduğu o kadınla.— Masada onun yanında oturmuştu, ellerini ellerinin içinde hissetmiş, gözlerinin içine bakmış ve orada güzel bir ruhun hayalini yakalamıştı; ama bu ruh, ne içinde parladığı gözlerden ne de ona anlatım ve biçim veren etten daha güzel değildi. Onun etini et olarak düşünmemişti ki, bu onun için yeni bir şeydi; çünkü tanımış olduğu kadınlar için yalnızca o biçimde düşünürdü. Ama hernasılsa onun eti farklıydı. Onun bedenini bir beden olarak bedenlerin kötülük ve zayıflıklarına konu olarak kavramıyordu. Onun bedeni ruhun kılığından daha fazla birşeydi. Onun bedeni ruhunun

ortaya çıkışı, onun tanrısal özünün saf ve canayakın bir billurlaşmasıydı. Bu tanrısallık duygusu onu ürküttü, onu sarsarak, düşlerinden alıp ayık düşünceye getirdi. Şimdiye dek hiç bir tanrısal söz, ipucu, ya da ima asla ona ulaşamamıştı. Tanrısallığa hiçbir zaman inanmamıştı. Her zaman dine karşı olmuş, karacüppeliler ve onların ruhun ölümsüzlüğü sözüyle alay etmişti. Öteki tarafta yaşam yoktur, diye tartışırdı, o buradadır ve şimdidir, sonrası sonsuz bir karanlıktır. Ama kızın gözlerinde görmüş olduğu ruhtu — hiçbir zaman ölmeyen ölümsüz ruh. —Şimdiye kadar tanımış olduğu ne bir adam ne de bir kadın ona ölümsüzlük mesajı verememişti. Ama o vermişti. Ona baktığı ilk anda kız bunu ona fısıldamıştı. Yürürken gözlerinin önünde kızın yüzü titredi,— solgun ve ciddi, tatlı ve duyarlı, yalnızca bir ruhun gülümseyebileceği biçimde acıma ve sevecenlikle gülümseyerek ve hiçbir zaman var olabileceğini düşlememiş olduğu bir saflıkla saf olarak. Kızın saflığı bir vuruş gibi ona çarptı. Onu ürküttü. O iyiyi ve kötüyü bilirdi; ama saflık hiçbir zaman varlığın bir niteliği olarak kafasına girmemişti. Ve şimdi onda saflığı, iyiliğin ve temizliğin en üstün biçimi olarak kavrıyordu ki bunların toplamı ölümsüz yaşamı oluştururdu.

Ve hemen ölümsüz yaşamı yakalamayı denemek için tutkuları kamçılandı. Kıza su taşımaya bile layık değildi, bunu biliyordu. —O akşam onu görebilmesi, onunla birlikte olabilmesi ve onunla konuşabilmesi şansın bir mucizesi, bir garip rastlantıydı. Kazayla olmuştu. Bunda hiç bir hakedilmişlik yoktu. O böyle bir talihi hak etmemişti. Ruhsal durumu esas olarak dinseldi. Kendini kötüleme ve alçaltma ile dolu, alçakgönüllü ve uysaldı. Günahkarlar böyle bir kafa yapısı ile tövbekar olurdu. O günahla suçlu bulunmuştu. Ama ezik ve alçalmış, günah çıkarma hücresindeyken, gelecekteki muhteşem varoluşlarının bir anlık nefis görünümünü ve yine kıza sahip olmasıyla kazanacağı durumun benzer görünümünü yakaladı. Ama kıza bu sahiboluş donuk ve bulanıktı, şimdiye dek bildiği sahiboluşlardan tümüyle farklıydı. Tutku çılgın kanatlarla süzülerek yükseldi ve o kendini kızla birlikte yükseklere tırmanırken, düşüncelerini onunla paylaşırken, onun-

la birlikte soylu ve güzel şeylerden tad alırken gördü. Bunun her türlü kabalığın ötesinde, arınmış bir ruh-sahipliği, ruhların, belirli bir düşünceye oturtamadığı, özgür bir yoldaşlığı olduğunu düşledi. Bunu düşünmedi. Aslında hiç bir şey düşünmedi. Duyarlık akla el koymuştu. O şimdiye dek hiç bilmediği duygularla titriyor, heyecanla ürperiyordu; nefis bir duyarlık denizinde sürükleniyordu ki orada hissetmenin kendisi yücelmiş, ruhsallaşmış ve yaşamın zirvelerinin ötesine taşınmıştı.

Yüksek sesle «Tanrım! Tanrım!» diye coşkuyla söylenerek, sarhoş bir adam gibi sersemlemiş bir halde gidiyordu.

Caddenin köşesinde bir polis onu kuşkuyla gözlüyordu, sonra onun konuştuğu denizci ağzı dikkatini çekti.

«Nerden edindin onu?» diye sordu polis.

Martin Eden dünyaya geri döndü. Onunki her tür çatlağın ve kuytu köşenin içine sızarak onu doldurma yeteneğine sahip çabucak uyum sağlayan bir organizmaydı. Polisin seslenmesi ile durumu açıkça kavrayarak hemen her zamanki durumuna döndü.

«Çok güzel değil mi?» diye gülerek karşıladı. «Yüksek sesle konuştuğumun farkında değildim.»

«Sonra da şarkı söyleyeceksin,» oldu polisin tanısı.

«Hayır, yapmam. Bir kibrit ver bana, ilk arabaya yetişip eve gideyim.»

Sigarasını yaktı, iyi geceler dedi ve yola koyuldu. «Şimdi bu kafanı karıştırmaz mı?» soluğunun arasından söyleyiverdi. «Aynasız beni sarhoş sandı.» Kendi kendine gülümsedi ve düşünceye daldı. «Sanırım öyleydim,» ve ekledi. «Ama bir kadının yüzünün bunu yapacağını hiç düşünmemiştim.»

Berkeley'e giden bir Telegraph Avenue arabasına bindi. Araba şarkılar söyleyen ve zaman zaman kolej sloganları haykıran delikanlılar ve genç adamlarla doluydu. Üniversite çocuklarıydılar. Kızın gittiği üniversiteye gitmişlerdi, onun sosyal sınıfındandılar; onu tanıyabilirler, eğer isteseler onu hemen görebilirlerdi. Bu akşam onunla birlikte olup onunla konuşmak, onun saygıdeğer huşu uyandıran çevresinde oturmak yerine dışarda eğlendiklerine göre, bunu istemediklerini

düşündü. Düşünceleri dolanıp duruyordu. Kısık gözlü, sarkık dudaklı birine dikkat etti. O adamın kötü olduğuna karar verdi. Bir gemide o sinsi ağlamaklı ve fitneci olurdu. Martin Eden ondan daha iyi bir adamdı. Bu düşünce onu neşelendirdi. Onu kıza daha yaklaştırmış gibi göründü. Kendini öğrencilerle kıyaslamaya başladı. Bedeninin adeleli yapısının bilinciyle fiziksel olarak onların efendisi olduğunu güvenle duydu. Ama onların kafası onların kızla konuşmasına olanak sağlayan bilgi ile doluydu. Bu düşünce onu ezdi. «Ama beyin neye yarardı?» diye tutkuyla sordu, onlar ne yapmışsa o da yapabilirdi. O hayatı yaşamakla meşgulken onlar hayatı kitaplardan inceliyorlardı. Onun beyni aynen onlarınki gibi bilgi ile doluydu, daha farklı bir tür bilgi de olsa. Onların kaçı bir gemici düğümü bağlayabilirdi ya da dümene geçebilir, gözcülük yapabilirdi? Yaşamı, karşısında bir dizi tehlike, yiğitlik, güçlülük ve tuzak resmi olarak yayıldı. Öğrenme sürecindeki başarısızlıkları ve belaları düşündü. Herneyse bu kadarı da kârdı. Daha sonra onlar hayatı yaşamaya başlamak ve onun geçmiş olduğu çarklardan geçmek zorundaydılar. Çok iyi. Onlar bununla meşgulken o da yaşamın diğer yüzünü kitaplardan öğrenebilirdi.

Araba Oakland'ı Berkeley'den ayıran seyrek yapılı bölgeden geçerken cephesi boyunca uzanan gururlu, HİGGİNBOTHAM'S CASH STORE tabelasıyla, iki katlı tanıdık yapıyı gözledi. Martin Eden o köşede indi. Bir an için tabelayı süzdü. Bu tabela onun için sözcüklerin önemsiz anlatımının ötesinde bir anlam taşıyor gibiydi. O harflerden, küçüklük kendini beğenmişlik ve basit hilekârlıklardan oluşan bir kişilik yayılıyor gibi geliyordu ona. Bernard Higginbotham kızkardeşi ile evliydi, onu iyi tanırdı. Anahtarla içeri girdi ve merdivenlerden ikinci kata çıktı. Burada yaşardı enistesi. Bakkaliye aşağıdaydı. Havada bayat sebze kokusu vardı. Koridorda elyordamı ile yolunu ararken birçok yeğeninden birinin orada bıraktığı bir oyuncak arabaya takıldı ve araba yankılanan bir gümbürtüyle kapıya çarptı. «Cimri,» diye düşündü, «kiracılarının boyunlarını kırılmaktan korumak için iki sentlik gaz yakmayacak kadar pinti.»

El yordamıyla tokmağı aradı ve kızkardeşi ile Bernard Higginbotham'ın oturduğu aydınlatılmış bir odaya girdi. O, zayıf bedenini iki sandalye üzerine yaymış, eski püskü keçe terlikleri içindeki ayakları ikinci sandalyenin kenarından sarkarken, kadın onun bir pantalonunu yamıyordu. Okuduğu gazetenin üzerinden bir çift içtenliksiz, karanlık ve keskin bakışlı gözle baktı. Martin Eden ona hiçbir zaman bir tepki duygusu duymadan bakmamıştı. Kızkardeşinin bu adamda ne bulmuş olduğunu anlayamıyordu. Kendisinde öylesine iğrenç bir böcek etkisi yapıyordu ki, içinden hep onu ayaklarının altında ezmek dürtüsü yükseliyordu. Adamın varlığına dayanabilmek için sık sık, 'Bir gün onun yüzünü vurup dağıtacağım,' diyerek kendini rahatlatıyordu. Sansar gibi ve zalim gözler ona şikayetle bakıyordu.

«Eee,» Martin Eden sordu, «Neyse açık et.»

«Kapıyı daha geçen hafta boyattım,» Mr. Higginbotham yarı sızlanıp yarı kabadayılandı; «ve sendikalı işçi ücretlerini biliyorsun, daha dikkatli olmalısın.»

Martin cevaplamaya niyetlendi ama bunun boşluğunu düşündü. Duvardaki taşbasması resmi, karşıdan süzerek ruhun canavarca sefilliğini seyretti. Bu onu şaşırttı. O resmi hep sevmişti ama şimdi onu ilk kez görüyor gibiydi. Ucuz birşeydi, bu evdeki bütün diğer şeyler gibi öyle ucuzdu o. Aklı yeni ayrılmış olduğu eve gitti, önce tabloları ve sonra, onu, ayrılırken elini sıktığı zamanki o eritici tatlılığı ile ona bakarken gördü. Nerede olduğunu ve Bernard Higginbotham'ın varlığını unuttu, o beyefendi:

«Hayalet mi gördün?» diye sorana dek.

Martin geri geldi ve korkakça bakan küçümseyici gaddar boncuk gibi gözlere baktı ve orada bir perdede görür gibi aynı gözleri, sahipleri aşağıda satış yaparken gördü; kölece bakan gözler, özentili kaypak ve yaltaklanan.

«Evet,» Martin cevapladı. «Hayalet gördüm. İyi geceler. İyi geceler Gertrude.»

Odadan çıkarken pasaklı halıdaki bir söküğün üzerinde şekerek yürüdü.

«Kapıyı çarpma,» diye uyardı onu Mr. Higginbotham.

Damarlarındaki kanın donduğunu hissetti ama kendini denetledi ve kapıyı arkasından yavaşça kapadı.

Mr. Higginbotham övünerek karısına baktı.

«İçiyormuş,» boğuk bir fısıltıyla açıkladı, «sana öyle yapacağını söylemiştim.»

Kadın teslimiyetle başını salladı.

«Gözleri oldukça parıltılıydı,» diye doğruladı, «ve yakası yoktu, giderken olduğu halde. Ama belki birkaç bardaktan çok içmemiştir.»

«Ayakta düzgün duramıyordu,» iddialı biçimde konuştu kocası. «Onu izledim, sendelemeden karşıya yürüyemedi. Sen kendin duydun koridorda nerdeyse düşüyordu.»

«Sanırım o Alice'in arabasından oldu,» dedi kadın. «Karanlıkta onu göremedi.»

Mr. Higginbotham'ın sesi ve öfkesi artmaya başladı. Kendi kişiliğine sahip olmak ayrıcalığını akşam ailesi ile birlikte olduğu zamana saklayarak, bütün gün dükkânda kendini yadsımıştı.

«Sana o değerli kardeşinin sarhoş olduğunu söylüyorum.»

Sesi soğuk keskin ve kesindi, dudakları bir makine kalıbı gibi her sözcüğün söylenişini damgalıyordu. Karısı içini çekti ve sessiz kaldı. İri ve sağlam yapılı bir kadındı. Her zaman pasaklı giyinirdi ve her zaman kendi etinin, işinin ve kocasının yükleri ile yorgundu.

«Bu onun içinde var, sana söylüyorum, babasından almış.» Mr. Higginbotham suçlamasını sürdürdü. «Aynı biçimde bir hendekte kıkırdayacak bunu biliyorsun.»

Kadın başını salladı içini çekti ve dikişini sürdürdü. Martin'in eve sarhoş gelmiş olduğunda aynı fikirdeydiler. Güzelliği tanımak ruhlarında yoktu, yoksa o parıltılı gözlerin, parlayan yüzün, delikanlının ilk aşk hayalinin belirtisi olduğunu bileceklerdi.

«Çocuklara iyi örnek oluyor,» karısının yol açtığı ve kendisinin içerlediği sessizlikte Mr. Higginbotham birden homurdandı. Kimi zaman nerdeyse onun daha çok karşı çıkmasını isteyecekti. «Eğer bir kez daha yaparsa burdan gider. Anladın mı? Onun ayyaşlığını çekemem, masum çocukları sar-

hoşluğuyla ayartmasını çekemem.» Mr. Higginbotham son sıralarda bir gazete sütunundan öğrendiği kendi diline yeni olan bu sözcüğü seviyordu. «Bu ayartmadır; bunun başka bir adı yoktur.»

Karısı yine içini çekti, başını üzüntüyle salladı ve dikişini sürdürdü. Mr. Higginbotham yeniden gazetesine başladı.

«Geçen haftanın parasını ödedi mi?» gazetenin üzerinden savurdu.

Kadın başıyla onayladı ve ekledi. «Hâlâ biraz parası var.»

«Ne zaman tekrar denize gidiyor?»

«Günlük parası harcanınca sanırım,» diye cevapladı. «Dün, San Francisco'ya bir gemiye bakmaya gitmişti. Ama şimdilik parası var ve anlaşacağı geminin türü konusunda titiz.»

«Hava atmak onun gibi bir güverte paçavrası için değil,» Mr. Higginbotham homurdandı. «Titiz! O!»

«Gömülü hazine aramak için uzak, garip bir yere yelken açmaya hazırlanan bir yelkenliden sözediyordu, eğer parası bitse onunla giderdi.»

«Keşke yerleşmek isteseydi, araba sürme işini ona verirdim,» dedi kocası, ama sesinde iyilikseverliğin izi yoktu. «Tom ayrıldı.»

Karısı telâşlı ve soran bakışlarla baktı.

«Bu gece ayrıldı. Carruther'lerle çalışmaya gidiyor. Benim verebileceğimden fazlasını verdiler ona.

«Onu kaybedeceğini söyledim sana,» diye haykırdı kadın. «Ona verdiğinden fazla ederdi o.»

«Şimdi buraya bak kocakarı,» Higginbotham kabadayılandı. «Sana bin kere işe burnunu sokma demiştim. Bir daha demiyeceğim.»

«Umurumda değil,» burnunu çekti. «Tom iyi bir çocuktu.»

Kocası ona düşmanca baktı. Bu tam bir karşı koymaydı.

«Eğer senin o kardeşin yediğine değseydi arabayı alabilirdi,» diye homurlandı.

«Farketmez o parasını ödüyor,» oldu karşılık. «O benim kardeşim ve sana borcu olmadığı sürece durmadan üstüne saldırmaya hiç hakkın yok. Eğer ben yedi yıldır seninle evliysem, benim de duygularım var.»

«Eğer yatakta okumaya devam ederse gaz için de para alacağımı ona söyledin mi?» diye sordu.

Mrs. Higginbotham cevap vermedi. Başkaldırısı sönüp bitti, ruhu canlılığını yitirerek yorgun etinin içine çekildi. Kocası zafere ulaşmıştı. Onu elde etmişti. Kulakları kadının burun çekme sesiyle keyiflenirken, gözleri kinle kıvılcımlar saçtı. Onu susturmaktan büyük mutluluk duyuyordu; evliliklerinin ilk yıllarında, çocukların doğumu ve kocasının sürekli dırdırı gücünü tüketmeden önce olduğundan farklı olarak şu günlerde o kolaylıkla susturuluyordu.

«Neyse yarın söylersin, hepsi bu kadar,» dedi «ve unutmadan söylemek istiyorum yarın çocuklara bakması için Maria'ya haber yollarsan iyi olur. Tom'un ayrılmasıyla ben arabayla dışarda olmak zorundayım ve sen aşağıda tezgahta beklemeye karar verebilirsin.»

«Fakat yarın çamaşır günü,» kadın zayıfça karşı koydu.

«Erken kalk o zaman ve önce onu yap. Ben saat ondan önce çıkmam.»

Gazeteyi haşin bir hareketle hışırdattı ve yeniden okumaya başladı.

IV

Martin Eden eniştesiyle karşılaşması nedeniyle hâlâ damarlarındaki kan donmuş olarak, aydınlatılmamış arka koridor boyunca yolunu el yordamıyla buldu ve odasına, içinde bir yatak bir lavabo ve bir sandalye konacak yeri olan küçücük barınağa girdi. Mr. Higginbotham, karısı işleri yapabilecekken, bir hizmetçi tutmayacak kadar çok tutumluydu. Ayrıca hizmetçi odası bir yerine iki kiracı almalarına olanak vermişti. Martin, Swinburne ve Browning'i sandalyenin üzerine bıraktı, ceketini çıkardı ve yatağa oturdu. Astımlı yayların keskin çığlığı bedeninin ağırlığını selamladı, ama o buna dikkat etmedi. Ayakkabılarını çıkarmaya başladı, çatıdan suların sızdığı yerlerde kirli kahverengi uzun şeritlerle bozulmuş, karşısındaki beyaz sıvalı duvara bakmaya daldı. Bu lekeli fon üzerinde hayaller akmaya ve yanmaya başladı. Ayakkabılarını unuttu, uzun süre, dudakları hareket etmeye başlayıncaya kadar, baktı ve «Ruth» diye mırıldandı.

«Ruth.» Bu basit sesin böylesine güzel olabileceğini hiç düşünmemişti. Bu kulaklarına zevk verdi ve bunun tekrarıyla sarhoş oldu. «Ruth» o bir hayali canlandıran bir tılsım bir sihirli sözcüktü. Onu her mırıldanışında kızın yüzü altından pırıltısıyla kirli duvarı kaplayarak karşısında titriyordu. Bu parlaklık duvarda durmadı, belirsizliğin içine yayılmaya devam etti ve Martin'in ruhu kızın ruhunun izini araştırarak onun altın derinliğine daldı. Martin'in içindeki en iyi şeyler zevk verici bir sel olarak dışarı akıyordu. Kızı yalnızca düşünmek, onu yüceltiyor, arıtıyor, daha iyi yapı-

yor ve ona daha iyi olma isteği veriyordu. Kadınların onu daha iyi yaptığını hiç bilmezdi. Onlar her zaman onu hayvanlaştıran zıt bir etki yapmışlardı. Onların çoğunun kötü de olsa ellerinden geleni yaptıklarını bilmiyordu. Hiçbir zaman kendi kendisinin bilincinde olmamış olduğu için kadınların aşkını çeken şeyin kendi içinde olduğunu ve bunun onların kendi gençliğine uzanmalarının nedeni olduğunu bilmiyordu. Kadınlar sık sık canını sıktığı halde hiçbir zaman onlar için sıkılmamıştı. Ve hiçbir zaman kendisi nedeniyle daha iyi olacak kadınlar var olabileceğini düşlememişti. Şimdiye dek her zaman arınmış bir kaygısızlıkla yaşamıştı ve şimdi ona öyle geliyordu ki onlar hep kirli elleri ile ona uzanmış ve onu sürüklemişlerdi. Bu yargı ne onlar için ne de kendisi için haklıydı; ama ilk kez kendi kendinin bilincine varan o, yargılayabilecek durumda değildi. Rezilliklerinin hayalini süzerken utançla yandı.

Ansızın kalktı ve lavabonun üzerindeki kirli aynada kendini görmeye çalıştı. Aynayı havluyla sildi ve tekrar uzun uzun dikkatle baktı. Bu şimdiye dek ilk kez kendini gerçekten görüşüydü. Gerçi gözleri görmek için yapılmıştı ama o ana dek dünyanın sürekli değişen panaroması ile dolu olmuşlardı ve o kendine hiç bakamayacak kadar çok dünyaya bakmakla meşgul olmuştu. Aynada, yirmisinde bir genç adamın başını ve yüzünü gördü. Ama böyle bir değer biçmeye alışık olmadığı için buna nasıl değer biçeceğini bilemedi. Tepesi köşeli bir alnın üzerinde, bukleleri ve bir dalgalanışı ile herhangi bir kadın için bir zevk olacak olan bir tutam karmaşık kahverengi saç gördü. Elleri onları okşamak için karıncalandıran, parmakları onları okşayarak aralarında dolaşmak için kaşındıran kestane rengi saçlar. Ama Martin O'nun gözünde değersiz bularak bunları geçti ve uzun uzun düşünerek köşeli, çıkık alnın üzerinde önemle durdu, bakışlarıyla içine işlemeye, kapsamının niteliğini anlamaya çalışarak. Orada onun arkasında ne tür bir beyin vardı? Israrla bunu soruşturuyordu. Neye yetenekliydi? Onu ne kadar ileriye götürebilecekti? Onu Ruth'a götürebilecek miydi?

Sık sık mavi bir renk alan ve güneşle yıkanan enginlerin tuzlu havasıyla güçlenmiş o çelik grisi gözlerde ruh olup olmadığını merak etti. Ve gene, gözlerinin ona nasıl göründüğünü merak etti. Kendisini, bu kendi gözlerinin içine bakan kız olarak düşlemeye çalıştı; ama bu hilede başarısız oldu. Başarıyla kendisini başka adamların yerine koyabilirdi ama onlar onun yaşam biçimlerini bildiği adamlar olmalıydılar. Kızın yaşam biçimini bilmiyordu. O bir harika ve gizemdi, onun bir düşüncesini nasıl tahmin edebilirdi? Neyse, bunlar dürüst gözler sonucuna vardı, onların içinde ne küçüklük ne de bayağılık vardı. Yüzünün kahverengi güneş yanığı onu şaşırttı. O kadar kara olduğunu hayal etmemişti. Gömleğinin kolunu sıvadı ve kolunun beyaz iç yanını yüzüyle kıyasladı. Evet o bir beyaz adamdı gene de. Ama kollar da güneş yanığıydı. Kolunu kıvırdı, diğer eliyle pazusunu çevirdi ve alt tarafına güneşin ona en az dokunduğu yerine baktı. Çok beyazdı. Onun da bir zamanlar kolunun arkası gibi beyaz olduğunu düşünerek aynadaki bronzlaşmış yüzüne güldü. Dünyada çok az solgun kadın ruhunun onunkinden —onun güneşin yıkımından kaçırabildiği yerlerindekinden— daha iyi ve düzgün cilde sahip olmakla övünebileceğini de hiç hayal etmemişti.

Dolgun, duygulu dudakların zor karşısında dişlerin üzerine sıkıca gerilme özelliği olmasa, ağzı bir meleğin ağzı olabilirdi. Kimi zaman öylesine sıkıca gerilirlerdi ki ağzı sert, acı hatta çilekeş olurdu. Onlar bir savaşçının ve bir âşığın dudaklarıydılar. Onlar yaşamın tatlılığını zevkle tadabilirler ve tatlılığı bir yana bırakıp yaşama komuta edebilirlerdi. Çene ve haklı olarak saldırganlığı çağrıştıran köşeli, güçlü çene kemikleri, yaşamı yönetmede dudaklara yardımcıydı. Güç, duygusallığı dengelemiş, onu, sağlıklı güzelliği sevmeye zorlayarak ve onu sağlıklı duygulara duyarlı yaparak, duygusallık üzerinde güçlendirici bir etki yapmıştı. Ve dudaklar arasında dişler vardı, bir dişçinin bakımını hiç bilmeyen ve buna hiç gereksinme duymamış dişler. Onlara bakarken dişlerinin beyaz, güçlü ve düzenli olduklarına karar verdi. Ama bakarken tedirgin olmaya başladı. Kafasının gizli

bir köşesinde bir yerde saklanmış ve belli belirsiz hatırlanan, her gün dişlerini yıkayan insanların var olduğu izlenimi vardı. Onlar yukarıdaki insanlardı — O'nun sınıfının insanları. Ruth da her gün dişlerini yıkıyor olmalıydı. Onun bütün yaşamı boyunca hiç bir zaman dişlerini yıkamadığını öğrenseydi acaba ne düşünürdü? Martin bir diş fırçası almaya ve bu alışkanlığı oluşturmaya karar verdi. Hemen başlayacaktı; yarın. Önemsiz bir başarıyla onu kazanmayı ümit edemezdi. Kolalı bir yaka onu özgürlüğü terkediş olarak etkilediği halde herşeyde, diş yıkamada ve yakalarda bile kişisel bir reform yapmak zorundaydı. Başparmağının ucuyla nasırlı avucunu oğuşturarak ve hiçbir fırçanın temizleyemeyeceği biçimde etin içine işlemiş olan kire bakarak elini tuttu. Kızın avucu ne kadar farklıydı! Hatırlayınca zevkli bir heyecanla ürperdi. Gül yaprağı gibi diye düşündü, serin ve bir kar tanesi gibi yumuşak. Hiçbir zaman sade bir kadın elinin böylesine tatlı bir yumuşaklıkta olabileceğini düşünmemişti. Kendisini, böyle bir el tarafından okşanmanın harikalığını düşlerken yakaladı ve suçlulukla kızardı. Bu, Ruth için çok kaba bir düşünceydi. Bu onun yüksek ruhsallığının birçok yönden yadsınması gibi göründü. O, etin çok ötesine yükselmiş solgun ve ince bir ruhtu. Ama avucunun yumuşaklığı yine de ısrarla düşüncelerinde kaldı. O, fabrika kızlarının ve işçi kadınların sert nasırlılığına alışmıştı. Evet onların ellerinin neden pürüzlü olduğunu biliyordu; ama onun elleri... Yumuşaktı çünkü, Ruth hiçbir zaman onları çalışmak için kullanmamıştı. Yaşamak için çalışmak zorunda olmayan bir insan düşüncesi, bu şaşırtıcı düşünce ile Ruth'la arasındaki uçurum geniş ve dipsiz göründü. Genç adam ansızın insanların emek harcamıyan aristokrasisini gördü; bu, önündeki duvarda sırmalar içinde mağrur ve güçlü bir şekli yükseltti. Kendisi çalışmıştı; ilk anıları işe ilişkindi. Ve bütün ailesi çalışmıştı. Gertrude vardı; onun elleri bitmez tükenmez ev işlerinden sertleşmeden önce, çamaşırdan şişmiş ve haşlanmış et gibi kırmızıydılar. Ve kızkardeşi Marian vardı; önceki yaz bir konserve fabrikasında çalışmıştı ve ince güzel elleri domates bıçakları ile baştan aşağı yaralıydı. Ayrıca iki par-

mağının ucu önceki kış çalıştığı karton kutu fabrikasının kesme makinalarında kalmıştı. Annesinin tabutta yatarkenki sert avuçlarını hatırladı. Ve babası sönen son nefesine kadar çalışmıştı; öldüğü zaman ellerindeki boynuz gibi sertlikler birbuçuk santimetre kalınlığında olmalıydı. Ama Ruth'un elleri yumuşaktı, annesininkiler ve ağabeylerininkiler de öyleydi. Bu sonuncusu ona sürpriz oldu. Bu onların sınıfının yüksekliği ve onunla kendisi arasında uzanan uzaklığın muazzam bir göstergesiydi.

Acı bir gülüşle tekrar yatağa oturdu ve ayakkabılarını çıkarmayı tamamladı. O bir salaktı; bir kadının yüzü ile ve bir kadının yumuşak beyaz elleri ile sarhoş olmuştu. Ve o zaman ansızın gözlerinin önünde, kirli sıvalı duvar üzerinde bir hayal belirdi. Geceydi, Londra'da East End'de kasvetli yoksul bir apartmanın önünde duruyordu; ve önünde Margery, onbeşinde küçük bir fabrika kızı duruyordu. Fasulye ziyafetinden sonra onu evine bırakmıştı. Domuzlara bile layık olmayan bu harap kasvetli apartmanda yaşıyordu. İyi geceler derken Martin'in elleri kızınkine uzandı; kız dudaklarını öpülmesi için uzattı; ama o, kızı öpmeyecekti, nedense ondan ürküyordu. Ve o zaman kızın eli elinin üzerine kapandı ve ateşli bir biçimde bastırdı. Martin kızın nasırlarının kendisininkiler üzerinde sürtünerek hışırdadığını hissetti ve büyük bir acıma dalgası onu sardı. Kızın istekli, aç gözlerini ve çocukluktan olgunluğa fırlayan ürkek, yaban, kötü beslenmiş kadın biçimini gördü. O zaman büyük bir hoşgörüyle ona sarıldı, durdu ve onu dudaklarından öptü. Kızın bir kedi gibi ona sıkıca sarılışını duydu ve onun mutlu küçük haykırışı kulaklarında çınladı. Zavallı küçük aç varlık. Martin çok önce olanların hayalini süzmeyi sürdürdü. Eti, o gece Margery ona sıkıca sarıldığı zaman ürperdiği gibi ürperiyordu ve yüreği acımayla ılınmıştı. Yağlı kurşuni, hazin bir görünümdü ve kaldırım taşları üzerinde bir yağmur kaygan çiseliyordu. Ve sonra ışıltılı bir ihtişam duvarda, diğer hayalin üzerinde onu yok ederek parladı; Ruth'un solgun yüzü altın saçlardan bir taçın altında uzak ve ulaşılmaz bir yıldız olarak ışıldadı.

Browning ve Swinburne'u sandalyeden aldı ve onları öptü. Farketmez, bana tekrar ara dedi diye düşündü. Aynada kendisine bir kez daha baktı ve büyük bir ciddiyetle, yüksek sesle konuştu:

«Martin Eden, yarın ilk iş, bir genel kütüphaneye gideceksin ve görgü kurallarını okuyacaksın. Anlaşıldı!»

Gazı söndürdü ve yaylar bedeninin altında gıcırdadı.

«Ama sövmeyi bırakmak zorundasın, Martin oğlum; sövmeyi bırakmak zorundasın,» dedi yüksek sesle.

Sonra uykuya ve çılgınlıkla atılganlıkta afyonkeşlerinki ile yarışan düşler görmeye daldı.

V

Ertesi sabah Martin, düşlerin çiçekli görünümlerinden, eziyetli bir yaşamın sarsıntı ve çekişmeleriyle titreşen, sabunköpüğü ve kirli çamaşır kokan, buharlı bir ortama uyandı. Odasından çıkarken su şapırtısı, keskin bir haykırış ve kızkardeşi rahatsızlığının acısını pek çok çocuğundan birinden çıkarırken yankılanan bir şaklama duydu. Çocuğun yaygarası bir bıçak gibi içine işledi. Her şeyin bilincindeydi, soluduğu hava bile iğrenç ve bayağıydı. Ruth'un içinde yaşadığı evin uyumlu ve güzel ortamından ne kadar farklı, diye düşündü. Orada her şey ruhsaldı. Burada her şey maddesel ve bayağı bir biçimde maddeseldi.

«Buraya gel Alfred,» diye seslendi ağlayan çocuğa, aynı zamanda yaşama karşı genellikle gösterdiği o rahat tavırla, paralarını içinde gelişigüzel taşıdığı pantolon cebine elini sokarak. Küçüğün eline bir çeyrek koydu ve onu bir an kollarının arasında tutarak hıçkırıklarını yatıştırdı. «Şimdi koşuver ve biraz şeker al; kardeşlerine de vermeyi unutma. Dikkat et, geç biten türden olsun.»

Kızkardeşi kızarmış yüzünü çamaşır leğeninden kaldırarak ona baktı.

«Bir beşlik yeterdi,» dedi. «Tam senin işin işte, paranın değerinden hiç haberin yok. Çocuk yemekten kendini hasta edecek.»

«Birşey değil kardeşim,» diye neşeyle cevapladı. «Param kendisine gözkulak olur. Eğer çok meşgul olmasaydın, seni öperek günaydın derdim.»

İyi olduğunu ve kendince onu sevdiğini bildiği kızkarde-

şine sevgi göstermek istiyordu. Ama kızkardeşi nedense yıllar geçtikçe kendi özünden uzaklaşıp gittikçe daha şaşırtıcı davranıyordu. Onu değiştirenin ağır çalışma, birçok çocuk ve kocasının söylenmeleri olduğuna karar verdi. Bir imge parlaması ile ona öyle geldi ki kızkardeşinin doğası bayat sebzelerin, kokulu sabun köpüklerinin ve dükkânda tezgahın üzerinden aldığı yağlı onlukların, beşliklerin ve çeyreklerin niteliklerini kazanıyordu.

«Hadi git de kahvaltını yap,» dedi kabaca, gizlice hoşlandığı halde. Tümü gezginci soyu olan kardeşlerinin içinde Martin her zaman gözdesi olmuştu. «Haberin olsun seni öpeceğim,» dedi yüreğinde ani bir oynama ile.

Başparmağı ve işaret parmağı ile önce bir kolundan sonra diğerinden damlayan sabun köpüklerini sıyırdı. Martin kolları ile onun muazzam belini sardı ve onu ıslak buğulu dudaklarından öptü. Duygunun güçlülüğünden çok, sürekli aşırı çalışmadan gelen zayıflıktan, gözyaşları kadının gözlerine doldu. Kadının onu itip kendinden uzaklaştırmasından önce Martin bir an için onun nemli gözlerini gördü.

«Kahvaltıyı fırında bulacaksın,» dedi kadın aceleyle. «Jim şimdi kalkmış olmalı. Ben çamaşır için erken kalkmak zorundaydım. Haydi şimdi git ve evden de erken çık. Bu gün iyi bir gün olmayacak. Tom ayrıldı ve Bernard'dan başka arabayı kullanacak kimse yok.»

Martin mutfağa kalbinde bir batma duygusu ile gitti; kızkardeşinin kırmızı yüzü ve pasaklı halinin imajı beynini bir asit gibi oyuyordu. Yalnızca birazcık zamanı olmuş olsaydı kızkardeşi onu sevebilirdi, sonucuna vardı. Ama o ölesiye çalışıyordu. Onu öylesine çok çalıştırması için Bernard Higginbotham bir hayvan olmalıydı. Ama öte yandan Martin o öpücükte güzel herhangi bir şey olmadığını hissetmekten kendisini alamadı. Gerçekte o olağandışı bir öpücüktü. Kardeşi onu yıllardır yalnızca yolculuklardan dönünce ve yolculuklara giderken öpmüştü. Yine de bu öpücük sabun köpüğü tadındaydı ve Martin dudakların pörsümüş olduğuna dikkat etmişti; bir öpücükte olması gereken hızlı canlı bir dudak basıncı yoktu. Onunki nasıl öpüleceğini unutacak ka-

dar uzun süredir yorgun olan, yorgun bir kadının öpücüğüydü. Onu evlenmemiş bir kız olarak hatırladı; çamaşırhanede zor bir iş gününden sonra bütün gece en iyi bir biçimde danseder ve dansı bırakınca yeni bir günlük ağır çalışmaya gideceğini düşünmezdi. Ve o zaman Ruth'u ve onun her yanında olduğu gibi dudaklarında da olması gereken serin tatlılığı düşündü. Onun öpücüğü, onun el sıkışması gibi, ya da birine bakışı gibi sağlam ve içten olacaktı. Hayalinde onun dudaklarını kendisininkilerin üzerinde düşünmeye cesaret etti; ve öylesine canlı hayal etti ki o düşünceyle başı döndü; gül yaprağından bulutların içinde sürükleniyor ve beyni onların kokusuyla doluyor gibiydi.

Mutfakta öteki kiracı Jim'i gözlerinde hasta, uzak bakışlarla isteksizce lapasını yerken buldu. Jim bir boru onarımcısının çırağıydı, gevşek çenesi ve zevk düşkünü doğası bir tür çekingen ahmaklıkla birleşince onun ekmek yarışında hiçbir yere varamayacağını ortaya koyuyordu.

Martin, soğuk yarı çiğ yulaf ezmesine sıkıntıyla bakarken, Jim «Neden yemiyorsun?» diye sordu. «Dün gece gene sarhoş muydun?»

Martin başını iki yana salladı. Herşeyin bu mutlak sefilliğiyle ezilmişti. Ruth Morse şimdiye dek olduğundan daha uzağa gitmiş görünüyordu.

«Ben sarhoştum,» övünmeli sinirli bir kıkırdamayla sürdürdü Jim. «Gırtlağıma kadar içkiyle doldum. Ah, kız olağanüstüydü. Billy eve getirdi beni.»

Martin duyduğunu gösterecek biçimde başını salladı, —kim konuşursa konuşsun dinlemek, bu onun doğal bir alışkanlığıydı,— ve bir fincan soğumuş kahve doldurdu.

«Bu gece Lotus Club'a dansa gidiyorsun?» diye sordu Jim. «Bira olacak ve eğer o Temascal grubu gelirse fırtınalı bir yer olacak. Hanım arkadaşımla birlikte gittiğim halde ben aldırmıyorum, farketmez. İyi ama ağzımda garip bir tat var!»

Yüzünü ekşitti ve o tadı kahveyle gidermeye çalıştı.

«Julia'yı tanıyor musun?»

Martin başını iki yana salladı.

«Benim hanım arkadaşım,» diye açıkladı Jim. «Ve o bir şeftali gibi. Seni tanıştırırdım ama onu elimden alırsın. Anlamıyorum, kızlar sende ne buluyor; gerçekten anlamıyorum; ama onları arkadaşların elinden alman hasta ediyor adamı.»

«Senden kimseyi almadım.» Martin ilgisizce cevapladı, ne de olsa kahvaltıyı sürdürmek gerekti.

«Evet, benden de aldın,» diğeri heyecanla ileri sürdü. «Maggie vardı ya.»

«Onunla hiçbir ilgim olmadı. O bir gece dışında hiçbir zaman onunla dansetmedim.»

«Evet, işte her şey de ondan oldu,» diye haykırdı Jim. «Onunla yalnızca dansettin ve ona baktın ve her şey bitti. Kuşkusuz senin kötü niyetin yoktu ama o bizim hesabı temelli kapattı. Bir daha bana bakmadı ve hep seni sordu. Eğer isteseydin hemen seninle buluşurdu.»

«Ama ben istemedim.»

«Farketmez, ben açıkta kaldım.» Jim ona hayranlıkla baktı. «Neyse, bunu nasıl yapıyorsun Mart?»

«Onlara fazla aldırmayarak,» diye cevapladı.

«Yani onlara aldırmadığına inandırarak, demek istiyorsun?» hevesle sorguladı Jim.

Martin bir an düşündü, daha sonra cevapladı, «Belki öyle de olur ama sanırım benimki farklı. Ben hiçbir zaman aldırmadım - pek fazla. Eğer bunu taklit edebilirsen olur herhalde.»

«Dün akşam Riley'in ambarında olmalıydın,» dedi Jim, hiç ilgisi yokken. «Birçok kişi eldiven giymişti. West Oakland'dan bir şeftali vardı; ona 'Fare' diyorlardı; ipek kadar kaygandı, ona kimse dokunamadı. Hepimiz senin orada olmanı istedik. Herneyse sen neredeydin?»

«Oakland'a inmiştim,» diye cevapladı Martin.

«Tiyatroya?»

Martin tabağını itti ve kalktı.

«Bu akşam dansa geliyorsun?» diğeri arkasından seslendi.

«Hayır sanmam,» diye cevapladı.

Aşağıya indi ve caddeye çıktı derin soluklar alarak. Çırağın gevezeliğinin onu çileden çıkardığı o ortamda bunalmıştı. Uzanıp Jim'in yüzünü lapa tabağına sokmamak için kendini kontrol etmeye uğraştığı anlar olmuştu. O gevezelik ettikçe, Ruth daha uzaklaşmış görünüyordu Martin'e. Böyle sığırlarla birlikte olarak ona nasıl layık olabilirdi? Bu sorun karşısında, kendi işçi sınıfı durumunun karabasanı ile ezilmiş olarak dehşete kapıldı. Herşey —kızkardeşi, kızkardeşinin evi, ve ailesi, çırak Jim, tanıdığı herkes, tüm yaşam bağları,— uzanmış onu aşağı doğru çekiyorlardı. Varoluşun ağzındaki tadı iyi bir tat değildi. O zamana dek, çevresindeki herşeyle birlikte yaşıyorken, varoluşu iyi bir şey olarak kabul etmişti ve kitap okuduğu zamanlar dışında onu hiç sorgulamamıştı; ama o zaman onlar, yalnızca kitaptılar, daha iyi ve olanaksız bir dünyanın büyülü masallarıydılar. Ama şimdi Martin, tam orta yerinde Ruth adlı çiçek gibi bir kadınla, o dünyayı olanaklı ve gerçek olarak görmüştü; ve bundan sonra acı tatları, sancı gibi keskin özlemleri ve besini umut olduğu için düşkırıcı olan umutsuzluğu tanımak zorundaydı.

Berkeley Genel Kütüphanesi ve Oakland Genel Kütüphanesi arasında ikircikli kaldı ve sonunda ikincisi üzerinde karara vardı, çünkü Ruth Oakland'da oturuyordu. Kimbilir? - bir kütüphane onun için en uygun bir yerdi ve onu orada görebilirdi. Kütüphanelerin yöntemlerini bilmiyordu ve görevli olduğu anlaşılan zarif yüzlü Fransız görünüşlü bir kız referans bölümünün üst katta olduğunu söyleyene kadar sonsuz roman rafları arasında dolandı durdu. Masada oturan adama sorması için yeterli bilgisi yoktu ve serüvenine felsefe bölümünden başladı. Felsefe kitabını duymuştu, ama bu konuda bu kadar çok kitap yazılmış olacağını hiç düşlememişti. Yüksek ve dolgun raflar dolusu büyük ciltler ona yetersizliğini gösterdi ama aynı zamanda onu harekete getirdi. Beyninin enerjisi için iş işte buradaydı. Matematik bölümünde trigonometri üzerine kitaplar buldu ve anlamsız formüllerle işaretleri süzerek sayfaları karıştırdı. Martin ingilizce okuyabilirdi ama burada gördüğü yabancı bir

dildi. Norman ve Arthur bu dili biliyorlardı. Onları bu konuda konuşurken dinlemişti. Ve onlar kızın kardeşleriydiler. Martin o bölümü umutsuzluk içinde terketti. Kitaplar her yandan onun üzerine baskı yapıyor ve onu eziyorlar gibi göründü ona. İnsan bilgisinin bulgularının böylesine büyük bir çokluğa ulaştığını hiçbir zaman düşlememişti bile. Korkmuştu. Onun beyni bütün bunların üstesinden nasıl gelecekti? Daha sonra onları öğrenen başkalarının, birçok kimsenin olduğunu hatırladı ve tutkuyla fısıldayarak, başkalarınınkinin yapmış olduğunu kendi beyninin de yapabileceğine yeminler ederek büyük andiçti.

Ve akıl dolu rafları süzerken bunalım ve coşku arasında gidip gelerek öylece dolaşmaya devam etti. Çeşitli kitaplar bölümünün bir yerinde 'Norrie's Epitome'a rastladı. Sayfalarını saygı ile çevirdi; bir bakıma tanıdık bir dil konuşuyordu; o ve kendisi, ikisi de denizle ilişkiliydiler. Sonra bir «Bowditch» ve Lecky ile Marshal'ın kitaplarını buldu. İşte; gemicilik öğrenebilirdi. İçkiyi bırakacak, çalışacak ve bir kaptan olacaktı. O anda Ruth ona çok yakın göründü. Bir kaptan olarak onunla evlenebilirdi (eğer Ruth onu isterse). Ve eğer Ruth onu istemezse, eh - o zaman onun sayesinde insanlar arasında iyi bir yaşam sürerdi. Herneyse, içkiyi bırakacaktı. Sonra sigortacıları ve gemi sahiplerini hatırladı; bir kaptanın hizmet etmek zorunda olduğu iki efendi, ikisi de onu ezebilirdi ve ezecekti, çıkarları taban tabana zıttı. Gözlerini odada gezdirdi ve onbin kitabın düşü üzerine göz kapaklarını kapattı. Hayır ona başka deniz işi yoktu. Tüm o kitapların zenginliğinde güç vardı ve eğer o büyük şeyler yapacaksa onları karada yapmalıydı. Ayrıca kaptanların eşlerini denize, yanlarına almalarına izin verilmiyordu.

Öğlen oldu, öğleden sonra oldu. O yemeği unuttu ve kariyere ek olarak görgü üzerine kitaplar aramayı sürdürdü. Kendi kendine şu biçimde formüle ettiği basit ve çok somut bir sorunla canı sıkkındı : Genç bir bayanla tanışırsan ve o, onu aramanı söylerse onu ne kadar kısa bir sürede arayabilirsin? Ama doğru rafı bulduğu zaman cevap için boşuna arandı. Görgünün uçsuz bucaksız yapısı karşısında dehşete

kapıldı ve kibar toplumun kişileri arasında kartvizit kullanımının labirentlerinde kendini yitirdi. Araştırmasını bıraktı, kibar olmanın bir insanın tüm zamanını alacağını ve nasıl kibar olunacağını öğreneceği bir önyaşam yaşaması gerektiğini öğrenmişti.

«İstediğinizi bulabildiniz mi?» ayrılırken masadaki adam sordu.

«Evet efendim,» diye cevapladı. «İyi bir kütüphaneniz var.»

Adam başıyla onayladı. «Sizi burada sık sık görmekten memnun olacağız. Denizci misiniz?»

«Evet efendim,» diye cevapladı. «Ve yine geleceğim.»

Merdivenlerden inerken kendi kendine sordu, şimdi o sorunun cevabını nasıl bilecekti?

Ve kendini düşüncelerinde unutup sallantılı yürüyüşü incelikle geri gelene kadar, yolda ilk blok boyunca dimdik katı ve biçimsiz bir biçimde yürüdü.

VI

Açlığa benzer korkunç bir huzursuzluk Martin Eden'i sarmıştı. Yaşamını ince elleriyle bir devin kavrayışıyla kavramış olan o kızı görmek için ölesiye açlık duyuyordu. Onu aramak için gerekli gücü kendisine veremiyordu. Onu çok erken aramış olmaktan, böylece görgü denen korkunç şeyin korkunç bir çiğnenmesiyle suçlu olmaktan korkuyordu. Oakland ve Berkeley kütüphanelerinde uzun saatler harcadı, kendisi, kızkardeşleri Gertrude ve Marian ile Jim için üyelik başvuru formları doldurdu. Bu iş için Jim'in onayı birçok bardak bira karşılığında elde edildi. Kitap almasını sağlayan dört üyelik kartıyla hizmetçi odasının gazını geç saatlere kadar yaktı ve bunun için Mr. Higginbotham ona haftada elli sent ödettirdi.

Okuduğu birçok kitap huzursuzluğunu arttırmaktan başka birşey yapmadı. Her kitabın her sayfası bilgi ülkesine bir gözetleme-deliği idi. Okudukları açlığını besledi ve arttırdı. Aynı zamanda, nereden başlayacağını bilmiyor ve sürekli olarak hazırlıksızlığının acısını çekiyordu. Her okurun biliyor olmasının beklendiğini açıkça görebildiği en genel bilgileri o bilmiyordu. Aynı şey okuduğu, onu zevkten çıldırtan şiirler için de gerçekti. Ruth'un ona verdiği ciltteki Swinburne'dan daha birçok şiir okudu; «Dolares'i» bütünüyle anladı. Ama kuşkusuz, Ruth'un onu anlamadığı sonucuna vardı. Onun yaşadığı gibi arınmış bir yaşam yaşayarak bu nasıl olabilirdi? Daha sonra Kipling'in şiirleriyle şansını denedi. Tanıdık şeyleri saran oynaklık, canlılık ve çekicilik onu sü-

rükleyip götürdü. Adamın yaşamla duygudaşlığı ve keskin psikolojisi onu şaşkınlığa düşürdü. Psikoloji Martin'in konuşma dilinde yeni bir sözcüktü. Bir sözlük satın aldı ki bu davranış onun parasını azaltarak daha çok kazanmak için denize açılmak zorunda olacağı günü yaklaştırdı. Bu aynı zamanda o parayı kira olarak almayı tercih edecek olan Mr. Higginbotham'ı öfkelendirdi.

Ruth'un yaşadığı çevrenin yakınına gündüz gitmeye cesaret edemedi, ama gece, onu, Morsların evinin çevresinde bir hırsız gibi saklanırken, pencerelere kaçamak bakışlar atarak, onu barındıran duvarları severken buldu. Birçok kez kardeşleriyle karşılaşmaktan az farkla kurtuldu. Bir kez Mr. Mors'un arkasından kente sürüklendi ve aydınlatılmış caddelerde onun yüzünü inceledi. Bütün bu süre boyunca ansızın onu tehdit edecek bir ölüm tehlikesi bekledi ki fırlasın ve kızın babasını kurtarsın. Başka bir gece nöbeti, bir ikinci kat penceresinden Ruth'un görünüşü ile ödüllendirildi. Onun yalnızca başını ve omuzlarını gördü, ve aynanın karşısında saçını düzeltirken kolları yükseldi. Bu bir an içindi, ama onun için uzun bir andı; bu sürede kanı şaraba dönüştü ve damarlarında şakıdı. Sonra kız gölgeye çekildi. Ama bu onun odasıydı, bunu öğrenmişti. Ondan sonra sık sık yolun karşı kenarında karanlık bir ağacın altında saklanarak ve sayısız sigara içerek oralarda başıboş dolaştı. Bir öğleden sonra annesini bankadan çıkarken gördü ve bunu Ruth'u ondan ayıran olağanüstü uzaklığın bir diğer kanıtı olarak kabul etti. O bankalarla iş yapan sınıftandı. Kendisi yaşamında hiç bir zaman bir bankanın içinde bulunmamıştı; ve bu tür kurumlara yalnızca çok zenginler ve çok güçlüler tarafından sık sık gidildiği gibi bir düşünceye sahipti.

Bir bakıma moral bir devrim geçiriyordu. Kızın temizliği ve saflığı onu etkilemişti. Ve o şimdi varlığında temiz olmak için haykıran bir gereksinim duyuyordu. Eğer onunla aynı havayı solumaya değer olacaksa öyle olmalıydı. Dişlerini fırçaladı ve bir eczane vitrininde bir tırnak fırçası görüp neye yaradığını sezene kadar ellerini mutfak temizlik

fırçasıyla fırçaladı. Fırçayı alırken tezgahtar tırnaklarına baktı ve bir tırnak törpüsü tavsiye etti ve böylece ek bir tuvalet malzemesi sahibi oldu. Kütüphanede beden bakımı üzerine bir kitaba rastladı; Jim'in hayretine ve bu tür fazla ince fikirlere anlayış göstermeyen ve Martin'den su için fazladan para alıp almamayı ciddiyetle düşünen Mr. Higginbotham'ın şaşkınlığına karşın her sabah soğuk suyla banyo yapmak isteği hemen gelişti. Diğer bir adım ütülü pantolon yönündeydi. Şimdi bu konularda Martin'in gözü açılmıştı. İşçi sınıfının giydiği dizleri torbalanmış pantolonlarla işçi sınıfının üzerindeki kimselerin giydiği dizinden ayağına kadar düz çizgili olanlar arasındaki ayrıma çabucak dikkat etti. Aynı zamanda bunun nedenini de öğrendi ve bir ütü ve ütü tahtası arayışı içinde kızkardeşinin mutfağını işgal etti. İlkin şanssızlıklara uğradı, bir pantolonu onarılmaz biçimde yaktı ve diğerini satın aldı. Bu harcama da denize gitmek zorunda olacağı günü yakınlaştırdı.

Fakat reform yalnızca dış görünüşten daha derinlere gitti. Hâlâ sigara içiyordu ama artık içki içmedi. O zamana kadar içki içmek ona erkekler için yapılması uygun bir şey olarak görünmüştü ve kendisi sızmadan pek çok kimseyi sızdırmasını sağlayan içkiye dayanıklılığı ile gururlanırdı. Ne zaman bir gemi arkadaşına rastlasa, ki San Francisco'da bunlar pek çoktu, onları dışarı davet eder ve onlar tarafından davet edilirdi ama kendisi için ya kök birası ya zencefilli gazoz söyler ve iyi niyetle onların saçmalarına katlanırdı. Ve onlar aşırı duygusallıkla öfke nöbeti geçirirken, içlerindeki hayvanın yükselip onlara egemen oluşunu izleyerek ve artık onlar gibi olmadığı için tanrıya şükrederek onları incelerdi. Onların unutmaları gereken sınırlanmışlıkları vardı ve sarhoş oldukları zaman sönük aptal ruhları tanrılarınki gibi olurdu ve herbiri sarhoş isteklerinin cennetine hükmederdi. Martin'de sert içki gereksinimi kaybolmuştu. O yeni ve çok daha derin şeylerle —onu aşkla yakan Ruth'la, yüksek ve ebedi yaşamın anlık görünümleriyle, beynini sayısız istek kurtçuğuna kemirttiren kitaplarla, ona eskiden olduğundan da üstün bir sağlık veren ve tüm bedeni-

ni fiziksel iyilikle şakıtan, yeni elde ettiği kişisel temizlik duygusu ile— sarhoştu.

Bir gece kör şans denk gelir de ona rastlayabilir diye tiyatroya gitti ve gerçekten, ikinci balkondan onu gördü. Yanında Arthur ve futbolcu saçlı, gözlüklü bir yabancı ile birlikte aşağıda salondaki yerlerine gelirlerken onu gördü. Yabancının görünüşü içinde bir anlık bir kuruntu ve kıskançlık kamçıladı. Kızın orkestra çevresindeki yerini alışını gördü ve o gece ondan —uzaktan belirsiz bir çift zarif beyaz omuz ve solgun bir altın saç yığınından— başka pek az şey gördü. Ama gören ve zaman zaman çevresine göz atan başkaları da vardı. Ön sırada bir düzine koltuk öteden geriye bakan ve atılgan gözlerle ona bakıp gülümseyen iki kız gördü. Her zaman kolay ilişki kurardı, terslemek onun doğasında yoktu. Eskiden gülümseyerek karşılık verir ve daha ileri gider gülümseyerek yüreklendirirdi. Ama şimdi durum farklıydı. Karşılık olarak gülümsedi sonra başka yöne baktı ve bir daha isteyerek onlara bakmadı. Ama birçok kez iki kızın varlığını unutarak gözleri onların gülümsemesini yakaladı. Bir günde ne kendini yeniden oluşturabilir, ne de doğasının gerçek inceliğini çiğneyebilirdi; böylece o anlarda kızlara sıcak insanca bir dostlukla gülümsedi. Bu onun için yeni bir şey değildi. Biliyordu ki onlar ellerini ona kadınca uzatıyorlardı. Ama şimdi durum farklıydı. Çok aşağıda orada orkestra çevresinde tüm dünyadaki tek kadın vardı. O kendi sınıfındaki bu iki kızdan öylesine farklı, öylesine korkunç bir biçimde farklıydı ki onlar için yalnızca acıma ve hüzün duyabilirdi. Yüreğinde onun iyilik ve ihtişamına onların da azıcık sahip olabilmeleri isteği vardı ama onları, kendisine uzanışları nedeniyle asla incitemezdi. Kızların ona ellerini uzatmalarından gururlanmadı; dahası buna olanak veren alçakgönüllülüğü nedeniyle hafif bir utanç duydu. Biliyordu ki Ruth'un sınıfından olsaydı bu kızlardan herhangi bir yaklaşım olmayacaktı; ve onların her bakışında kendi sınıfının ellerinin, onu aşağıda tutmak için sıkıca kavradığını duydu.

Onu dışarı çıkarken görmek niyetiyle son sahnede per-

de kapanmadan yerinden kalktı. Her zaman birçok adam dışarda kaldırımda duruyor olurdu ve o kasketini gözlerinin üzerine indirebilir ve onun görmemesi için kendini bir başkasının omuzu gerisine saklayabilirdi. Kalabalığın başında tiyatrodan çıktı ama kaldırım kenarında durumunu yeni almıştı ki iki kız belirdiler. Onu aradıklarını biliyordu ve bir an için ondaki kadınları çeken şeye lanet edebilirdi. Kaldırım boyunca yaklaşırlarken, kaldırım taşına gelişigüzel yakınlaşmaları onun keşfinin haberini verdi. Onun hizasına geldiklerinde yoğun kalabalık içinde yavaşlamışlardı. Birisi ona sürtünerek geçti ve açıktı ki onu ilk kez farketti. Esmer ince bir kızdı, küstah kara gözlü; ama onlar Martin'e gülümsediler ve o da gülümseyerek harşıladı.

«Merhaba,» dedi.

Bu kendiliğinden olmuştu; ilk tanışmaların benzer durumlarında önceden öylesine sık söylemişti ki bunu. Ayrıca daha azını yapamazdı, doğasındaki büyük hoşgörü ve anlayış daha azını yapmasına izin vermezdi. Kara gözlü kız selam olarak ve zevkle gülümsedi ve kolkola olduğu arkadaşı kıkırdayarak duraklar gibi yaparken o da durur gibi oldu. Martin çabucak düşündü : Ruth'un dışarı çıkıp, onu orada onlarla konuşurken görmesi asla olamazdı. Doğal, oldukça rahat bir davranışla kara gözlü olanın yanına kaydı ve onunla birlikte yürüdü. Ondan yana hiçbir beceriksizlik ve tutukluk yoktu. Burada kendi dünyasındaydı; ve o tür hızlı gelişen ilişkilerde tanışma öncesindeki şakalarda argo ve keskin tavırlı diklenmelerle görkemli bir biçimde kendi benliğini buldu. İnsan kalabalığının ileriye doğru aktığı köşede yan sokağa doğru yönelmeye başladı; ama kara gözlü kız kolunu tuttu, onu izleyerek ve arkadaşını arkasından sürükleyerek bağırdı :

«Dur bakalım Bill! Acelen ne? Bu kadar ansızın, bizi böyle silkelemeyeceksin?»

Gülerek durdu ve yüzünü onlara döndü; omuzlarının üzerinden, yol lambalarının altından geçip giden kalabalığı görebiliyordu. Onun durduğu yer o kadar aydınlık değildi

ve yanından geçerken görünmeden O'nu görebilecekti. O kesinlikle geçecekti çünkü evine giden yol buydu.

«Adı ne?» diye sordu kıkırdayan kıza, başıyla kara gözlüyü göstererek.

«Ona sen sor,» oldu sarsıcı cevap.

«Pekala nedir?» diye sordu sözkonusu kıza dönerek.

«Sen daha kendininkini bana söylemedin,» diye soruyla karşılık verdi o.

«Hiç sormadın ki,» gülümsedi. «Ayrıca ilk atışta tahmin ettin. Adım Bill, tamam, tamam.»

«Oo, hadi be,» kız tutkulu çağıran gözleriyle gözlerinin içine keskin bir biçimde baktı. «Adın ne, dürüstçe söyle.»

Kız yeniden baktı. Cinselliğin başlangıcından bu yana, bütün çağların kadını gözleriyle güzel konuşurdu. Ve Martin ilgisizce onu ölçtü. Biliyordu ki kız şimdi gözüpekti ama o peşine düşünce duyarlı ve cilveli bir biçimde geri çekilecekti eğer o çekingenleşirse oyunu tersine çevirmeye her an hazır olarak. Ve biliyordu ki, kendisi de bir insandı, kızın sevecenliğinin benliğine yaptığı övgünün değerini bilmemezlik edemezdi; kızın çekiciliğini de duyabilirdi. Ah, bütün bunları biliyordu ve iyi biliyordu. A dan Z'ye kadar. Onların sınıfında iyilik, düşük ücretlerle çok çalışmak ve daha kolay bir yaşam için kendini satmayı küçümsemek, varlığın çölünde bir küçük tutam mutluluk için telaşla istekli ve bitmez tükenmez didinmenin çirkinliği ile daha korkunç bir sefaletin kara çukuru arasında —ki buna giden yol daha paralı ama daha kısaydı— bir kumar olan geleceği, cesaretle karşılamakla ölçülebildiğine göre, iyiydiler.

«Bill,» diye cevapladı başıyla onaylayarak. «Emin ol Pete Bill, başka birşey değil.»

«Bu şaka değil ya?» diye sordu kız.

«Tabii ki Bill değil,» diye diğeri konuya girdi.

«Nasıl biliyorsun?» diye sordu Martin. «Sen beni daha önce hiç görmedin.»

«Yalan söylediğini görmek için buna gerek yok,» oldu kızın karşılığı.

«Doğru söyle Bill adın ne?» birinci kız sordu.

«Bill desen olur,» diye itiraf etti Martin.

Kız koluna uzandı ve onu şakadan sarsarak, «Yalan söylediğini biliyordum, ama farketmez yine de seni beğeniyorum.»

Martin davetkâr eli yakaladı ve avucunda alışık olduğu izleri, şekil bozukluklarını hissetti.

«Konserve fabrikasından ne zaman ayrıldın?» diye sordu.

Kızlar koro halinde, «Nasıl bildin?» ve «Akıldan geçenleri mi okuyorsun?» dediler.

Ve onlarla karşılıklı aptal kafaların aptallıklarını değiştokuş ederken, kütüphanenin çağların zekasıyla dolu kitap rafları gözlerinin önünde kule gibi yükseldi. Bu zıtlığa acı acı gülümsedi ve kuşkuların hücumuna uğradı. Ama içindeki bu düş ve dıştaki şakalaşmalar arasında yanlarından akıp giden tiyatro kalabalığını izlemeye zaman buldu. Ve sonra ışıkların altında, kardeşi ile gözlüklü yabancı adamın arasında onu gördü ve kalbi duracak gibi oldu. Çoktandır bu an için beklemişti. Onun bir kraliçeninkini andıran başını örten tüylü hafif birşeye, sarmalanmış görünümünün zevkli çizgilerine, ve eteğini tutan elinin zarifliğine dikkat edecek zaman buldu; sonra Ruth gitti ve Martin konserve fabrikasından iki kıza, onların güzel bir giyim için bayağı girişimlerine, temiz ve tertipli olabilmek için acıklı çabalarına, ucuz giysiler, ucuz kurdeleler, ve parmaklarındaki ucuz yüzüklere bakakaldı. Kolunun çekiştirildiğini hissetti ve bir ses duydu :

«Uyan Bill! Neyin var?»

«Ne diyordun?» diye sordu.

«Oh, birşey değil,» esmer kız başını geriye atarak cevapladı. «Yalnızca diyordum ki...»

«Ne?»

«Evet, onun için (arkadaşını göstererek) bir erkek arkadaş bulabilmenin iyi bir fikir olacağını fısıldıyordum, o zaman gider bir yerde, dondurma, soda, kahve. ya da birşey alırdık.»

Martin anî bir ruhsal tiksinmeye düştü. Ruth'dan buna

geçiş fazlasıyla ansızın olmuştu. Karşısındaki kızın atılgan, meydan okuyan gözleri ile, Ruth'un saflığın ölçüsüz derinliklerinden ona bakan, bir azizinki gibi temiz, aydınlık gözlerini yanyana gördü ve nasılsa içinde bir güç kaynaşması duydu. Kendisi bundan daha üstündü. Yaşam onun için, düşünceleri, dondurmadan ve bir erkek arkadaştan öteye gitmeyen bu iki kızın anladığından fazla bir anlam taşıyordu. O her zaman kafasındaki düşüncelerde gizli bir yaşam sürmüş olduğunu anımsadı. Bu düşünceleri biriyle paylaşmaya çalışmıştı, ama hiçbir zaman anlayabilecek yetenekte ne bir kadın ne de bir erkek bulamamıştı. Denediği zamanlar olmuştu, ama yalnızca dinleyenlerin kafası karışmıştı. Ve şimdi düşünüyordu, düşünceleri onların ötesinde olduğuna göre öyleyse kendisi de onların ötesinde olmalıydı. İçinde bir gücün kımıldadığını duydu ve yumruklarını sıktı. Eğer yaşam onun için daha çok bir anlam taşıyorsa o zaman o yaşamdan daha çok istemde bulunmalıydı; ama o istem bu tür ilişkilerle olamazdı. Bu cesur kara gözlerin verecek hiçbir şeyi yoktu. Onların arkasındaki düşünceyi, —dondurmayı ve başka bir şeyi— biliyordu. Ama onların yanındaki o aziz gözleri, onlar bildiği herşeyi ve düşünebileceğinden fazlasını veriyordu. Onlar, kitaplar ve tabloları, güzellik ve güveni, ve yüksek varoluşun güzel inceliklerini sunuyordu. O kara gözlerin arkasındaki her düşünce sürecini biliyordu. Bir saatin çalışması gibi her çarkın dönüşünü izleyebiliyordu. Onların çağrısı, mezar gibi dar, bıkılmış basit hazlardı ve sonunda mezar vardı. Ama o aziz gözlerinin çağrısı, gizem, düşünülemez harikalar ve sonsuz yaşamdı. Onlarda ruhun anlık görünümlerini, ve kendi ruhunun görünümlerini de yakalamıştı.

«Programda yalnızca bir aksaklık var,» dedi yüksek sesle. «Benim zaten bir randevum var.»

Kızın gözleri düş kırıklığıyla alevlendi. «Sanırım oturup hasta bir arkadaşa bakacaksın,» diye alay etti.

«Hayır gerçek bir randevu,» durakladı. «Bir kızla.»

«Beni aldatmıyorsun ya?» kız açık yüreklilikle sordu.

Kızın gözlerine baktı ve cevapladı. «Tabii doğru, ama

neden başka bir zaman buluşmayalım? Bana daha adını söylemedin, ve nerede yaşadığını?»

«Lizzie,» kız cevapladı ona karşı yumuşayarak. Bedeni ona doğru eğilirken kızın eli de koluna bastırıyordu. «Lizzie Connolly, ve beşinci caddeyle Market sokağının köşesinde kalıyorum.»

Martin iyi geceler demeden önce birkaç dakika daha konuşmayı sürdürdü. Hemen eve gitmedi; ve nöbet tuttuğu ağacın altında bir pencereye baktı ve mırıldandı: «Randevu seninleydi Ruth, onu sana ayırmıştım.»

VII

Ruth Morse'u ilk kez gördüğü akşamdan bu yana yoğun bir okuma ile dolu bir hafta geçmişti ve hâlâ onu aramaya cesaret edemiyordu. Aramak için zaman zaman kendini yüreklendirdi, ama üşüşen kuşkular altında kararlılığı sönüp gitti. Ne aramak için uygun zamanı biliyordu ne de ona bunu söyleyebilecek biri vardı; düzeltilemez bir gaf yapmaktan korkuyordu. Eski yaşam biçimi ve eski arkadaşlarından kendini kurtarmış olduğu ve yeni arkadaşlara sahip olmadığı için ona okumaktan başka birşey kalmadı. Okumaya adadığı uzun saatler bir düzine sıradan gözü harabedebilirdi ama onun gözleri güçlüydü ve olağanüstü güçlü bir beden tarafından destekleniyordu. Dahası kafası dinçti. Kitapların soyut düşünceleri sözkonusu olduğunda, kafası tüm yaşamı boyunca nadasa bırakılmıştı; ve şimdi sürülmek için olgundu. Hiçbir zaman aşırı çalışmayla güçten düşmemişti ve kitaplardaki bilgiyi keskin dişleriyle yakalayıp tutmuştu, bırakmayacaktı.

Haftanın sonunda ona öyle geldi ki, asırlarca yaşamıştı, eski yaşamı ve dünya görüşü şimdiden arkada kalmıştı. Ama hazırlıksızlığı onu yanıltmıştı. Yıllarca bir ön uzmanlaşma gerektiren kitapları okumaya kalkıştı. Bir gün antik bir felsefe kitabını, ertesi gün fazla modern birini okuyordu. Öyle ki fikirlerin çelişki ve karşıtlıkları ile kafası fırıldak gibi dönüyordu. Aynı şey ekonomistler için de oldu. Kütüphanenin bir rafında Karl Marx, Ricardo, Adam Smith, ve Mill'i buldu. Birinin çapraşık formülleri diğerinin fikirlerinin mo-

dası geçmiş olduğunun hiç bir ipucunu vermiyordu. Sersemlemişti, yine de bilmek istiyordu. Bir gün içinde ekonomi, sanayi ve politika ile ilgilenir olmuştu. City Hall Park'dan geçerken, ortasında yarım düzine adamın kızışmış yüzler, ve yüksek sesle bir tartışmayı istekle sürdürdüğü bir grup adama dikkat etti. Dinleyicilere katıldı ve halkın filozoflarının ağzından ona yabancı bir dil duydu. Biri bir serseri, diğeri bir işçi propagandacısı, üçüncüsü bir hukuk öğrencisiydi, diğerleri konuşkan işçilerden oluşuyordu. İlk kez sosyalizmi, anarşizmi, tek vergiyi duydu ve savaşan toplumsal filozofların varlığını öğrendi. Kendi verimsiz okumasının hiç değinmediği düşünce alanlarına ait, ona yeni olan yüzlerce teknik sözcük duydu. Bu nedenle tartışmayı yakından izleyemedi ve böylesine garip anlatımlara bürünen fikirleri yalnızca tahmin edebildi; ipuçları yakaladı. Sonra, orada konuşanlar arasında kara gözlü, teosofist bir garson, agnostik bir fırın işçisi, 'olan doğrudur' diye garip bir felsefeyle hepsini bezdiren bir yaşlı adam, kozmos, baba-atom, ana-atom üzerine sonu gelmeyen söylevler veren diğer bir yaşlı adam vardı.

Saatler sonra oradan ayrılırken Martin Eden'in kafası karmakarışıktı ve düzinelerle olağandışı sözcüğün tanımını aramak için hızla kütüphaneye gitti. Kütüphaneden çıkarken koltuğunda dört cilt taşıyordu : Madam Blavatsky'nin «Gizli Öğreti»si, «İlerleme ve Sefalet», «Sosyalizmin Özü», «Din ve Bilimin Savaşı». Yazık ki «Gizli Öğreti»den başladı. Her satır birçok heceli, anlamadığı sözcüklerle diken dikendi. Yatağın içine oturdu ve önünde duran kitaptan çok, sözlüktü. Öyle çok yeni sözcüğe sözlükten baktı ki onlar yeniden çıkınca, anlamlarını unutmuş olduğu için yeniden bakmak zorundaydı. Tanımları bir deftere yazmayı planladı ve onlarla ardarda sayfalar doldurdu. Ve yine anlayamadı. Gece üçe kadar okudu; beyni bir curcuna içindeydi ama yazıdaki hiçbir anafikri kavrayamamıştı. Başını kaldırdı ve ona oda denizdeki bir gemi gibi yükseliyor, yana yatıyor, suya dalıyor gibi geldi. O zaman «Gizli Öğreti»yi ve birçok küfürü oda boyunca savurdu, gazı söndürdü ve uyumak üzere yattı. Di-

ğer üç kitapta da daha iyi bir şansı yoktu. Bu onun beyninin zayıf ya da yetersiz oluşundan değildi; düşünme eğitimi yokluğu ve onlar aracılığıyla düşünülen düşünme araçları yokluğu olmasaydı o bu düşünceleri düşünebilirdi. Martin bunu tahmin etti ve içindeki her sözcüğü öğrenene kadar sözlükten başka hiçbir şey okumamak fikri ile bir süre oyalandı.

Bununla birlikte şiir onun avuntusuydu; daha anlaşılır olan basit şiirlerde en büyük zevki bularak birçok şiir okudu. O güzelliği severdi ve orada güzelliği buldu. Şiir müzik gibi, ona derin bir coşku veriyordu. Ve o bilmeden gelecekteki daha ağır işlere kafasını hazırlıyordu. Aklının sayfaları bomboştu, okudukça ve sevdikçe okudukları hiçbir çaba göstermeden, kıta kıta bu sayfalara yer ediyordu. Öyle ki çok geçmeden kitaptan okumuş olduğu sözcüklerin güzellik ve müziğini yüksek sesle ya da fısıldayarak söylemekten büyük zevk alabilmeye başladı. Sonra bir kütüphane rafında Gayley'in «Klasik Mitler»i ve Bulfinch'in «Efsane çağı»na yanyana rastladı. Bu onun bilgisizliğinin karanlığında bir büyük ışık, bir aydınlanma idi ve şiiri hiç olmadığı kadar istekle okudu.

Kütüphanedeki görevli adam Martin'i orada öylesine sık görmüştü ki oldukça samimi olmuştu; her girişinde onu başıyla ve bir gülümsemeyle karşılardı. Bu nedenle Martin cüretli bir iş yaptı. Alacağı kitapları masaya koydu ve adam kartları damgalarken düşünmeden konuştu:

«Size sormak istediğim bir şey var.»

Adam gülümsedi ve dikkatle dinledi.

«Bir genç bayanla tanıştığınız zaman size aramanızı söylerse, ne kadar çabuk arayabilirsiniz?»

Martin bu çabanın teriyle, gömleğinin omuzlarına yapıştığını ve bastırdığını hissetti.

«Niye, herhangi bir zaman diyebilirim.»

«Evet, ama bu farklı.» Martin karşı çıktı. «O —ben— yani anlayacağınız şöyle: o belki orada olmayabilir. Üniversiteye gidiyor.»

«O zaman tekrar ararsın.»

Kendisini bütünüyle ötekinin insafına bırakmaya karar vermiş olarak Martin kekeleyerek itiraf etti. «Söylediğim, söylemek istediğim değil. Ben kaba bir insanım ve ben hiç toplumsal bişey görmedim. Bu kız tam benim olmadığım gibi ve ben onun olduğu gibi değilim. Benim aptal rolü yaptığımı düşünmüyorsunuz değil mi?» diye sordu birdenbire.

«Hayır hayır, hiç değil, sizi temin ederim,» diye karşı çıktı öteki. «Sizin isteğiniz tam olarak referans bölümünün çalışma alanına girmez ama size yardım etmekten yalnızca memnun olurum.»

Martin ona hayranlıkla baktı.

«O işleri bir kıvırabilseydim, sorunum kalmazdı,» dedi.

«Bağışlayın, anlayamadım.»

«Demek istiyorum ki eğer öyle kolaylıkla konuşabilseydim ve kibar falan.»

«Ha,» dedi öteki, anlayışla.

«En uygun arama zamanı nedir? Öğleden sonra? Yemek zamanına çok yakın değil? Ya da akşam? Yahut Pazar günü?»

«Size şöyle söyliyeyim,» dedi kütüphane görevlisi neşeli bir yüzle. «Onu telefonla arayın ve öğrenin.»

«Bunu yapacağım,» dedi kitaplarını alıp uzaklaşırken.

Geri döndü ve sordu :

«Genç bir bayanla konuşurken —diyelim, örneğin Miss Lizzie Smith— Miss Lizzie mi dersiniz ya da Miss Smith mi?»

«Miss Smith deyin,» dedi kütüphane görevlisi yetkili bir tavırla. «Miss Smith deyin, her zaman - onu daha iyi tanıyana kadar.»

Martin Eden, sorunu, işte böyle çözümledi.

«Herhangi bir zaman gel; tüm öğleden sonra evde olacağım.» Onun kekeleyerek, ödünç aldığı kitapları ne zaman geri verebileceği sorusuna Ruth'un telefondaki cevabı bu oldu.

Kız onu kapıda kendisi karşıladı ve onun kadın gözleri hemen ütülü pantolonu ve ondaki daha iyiye doğru olan hafif, tanımlanamaz ama belirgin değişikliği anladı. Aynı zamanda, Martin'in yüzü kızda çarpıcı bir etki yapmıştı. Onun sağlığı neredeyse bir şiddet içeriyordu ve ondan fışkırıp, güç

dalgaları biçiminde kıza ulaşıyor gibiydi. Kız sıcaklığı duymak için ona doğru eğilmek dürtüsünü gene duydu ve onun orada bulunuşunun üzerinde oluşturduğu bu etkiye gene şaşırdı. Buna karşılık Martin selamlaşma sırasında kızın elinin değişini duyduğu zaman gene başdöndürücü bir neşe duygusu tattı. İkisi arasındaki fark, Martin'in yüzü saç diplerine kadar kızarırken, kızın serinkanlı ve kendine egemen olmasında idi. Eski hantallığı ile kızın arkasından yürüdü; omuzları tehlikeli biçimde sallanıp yalpalıyordu.

Oturma odasında oturdukları zaman umduğundan çok daha büyük bir kolaylıkla rahat davranmaya başladı. Bu kolaylığı ona kız sağladı; bunu sağlarkenki canayakın ruh, onu Martin'e her zamankinden daha çok çılgınca sevdirdi. Önce ödünç kitaplardan, Swinburne'un çok sevdiği ve Browning'in anlayamadığı kitaplarından sözettiler ve kız ona nasıl yardımcı olabileceği sorununu düşünüp kafasında tartarken, konuşmayı konudan konuya yöneltti. Bu konuyu kız, ilk tanışmalarından bu yana sık sık düşünmüştü. Ona yardım etmek istiyordu. Kızın acıma ve sevecenliğine, Martin şimdiye dek kimsenin yapmamış olduğu bir çağrı yaptı. Kızdaki acıma duygusu anaca olduğu için, Martin adına pek öyle küçültücü değildi. Bu duyguyu uyandıran adam, kızı gençkızlık korkularıyla sarsan, aklını ve nabzını garip düşünceler ve duygularla, heyecanla ürperten erkek olunca, kızın acıması genel türden bir acıma duygusu olamazdı. Martin'in boynunun eski çekiciliği ve ellerini onun boynuna koymak düşüncesinin tadı yine vardı. Bu hâlâ bir kösnül dürtü görünümündeydi ama kız buna biraz alışmıştı. O yeni doğan bir aşkın kendisini böyle bir dış görünüşle ortaya koyacağını ve ne de, onun içinde coşturduğu duyguların aşk olduğunu düşlememişti bile. Çeşitli potansiyel üstünlüklere sahip, olağandışı bir tip olarak yalnızca onunla ilgilendiğini, hatta bu ilginin iyiliksever bir duygu olduğunu düşündü.

Kız onu arzuladığını bilmiyordu ama onun için durum farklıydı. O, kızı sevdiğini biliyordu ve onu, bütün yaşamında hiç bir zaman hiç bir şeyi arzulamamış olduğu kadar arzuluyordu. O, şiiri güzellik adına sevmişti; ama kızla ta-

nıştığından bu yana aşk şiirinin uçsuz bucaksız geniş alanı önünde açılmıştı. Kız ona Bulfinch ve Gayley'den bile daha fazla bir anlayış vermişti. Bir hafta önce üzerinde ikinci bir kez düşünmeyeceği bir dize vardı - «Bir öpücüğe ölüyor Tanrının çılgın âşığı»; ama şimdi bu dize ısrarla sürekli aklındaydı. Bundaki olağanüstülüğe ve gerçeğe hayrandı; ve kıza bakarken biliyordu ki bir öpücüğe mutlulukla ölebilirdi. Kendisini Tanrı'nın çılgın âşığı olarak hissetti, hiçbir şövalyelik ödülü ona daha büyük bir onur veremezdi. Ve sonunda yaşamın anlamını ve neden doğmuş olduğunu biliyordu.

Ona baktığı ve dinlediği zaman düşünceleri cüretleniyordu. Kapıda elinin üzerinde duyduğu, onun elinin basıncının tüm yaban tadını yeniden içinden geçirdi ve tekrar onu özledi. Bakışları sık sık kızın dudaklarına gitti ve onları açlıkla özledi. Ama bu özlemde kaba ve dünyasal hiçbir şey yoktu. Kızın konuştuğu sözcükleri söylerken o dudakların her hareketini, her oynayışını seyretmek ona şiddetli bir zevk veriyordu. Yine de onlar bütün erkek ve kadınların sahip olduğu sıradan dudaklar değildiler. Onların özü yalnızca insan hamurundan değildi. Onlar katıksız ruhun dudaklarıydı. Onlara duyduğu istek, onu diğer kadınların dudaklarına yönelten istekten mutlak biçimde farklıydı. Onun dudaklarını öpebilirdi, kendi maddesel dudaklarını onların üzerine koyabilirdi ama bu Tanrı'nın eteğini öpen birinin yüce ve korkunç arzusu ile olacaktı. O, içinde yer alan bu değer yargısı değişikliklerinin bilincinde değildi ve kıza baktığı zaman gözlerinde parlayan ışığın aşk isteği geldiği zaman tüm erkeklerin gözlerinde parlayan ışığın aynı olduğundan habersizdi. Ne bakışlarının nasıl ateşli ve erkeksi olduğunu ne de onların ılık alevlerinin kızın ruhunun simyasını nasıl etkilediğini düşlememişti. Kızın etkileyici el değmemişliği onun düşüncelerini yıldız serinliğinde bir saflığa yükselterek duygularını yüceltmiş ve onlara kılık değiştirtmişti. Gözlerinin o parlayışının kızın içinden akan ılık dalgalar gibi olduğunu ve onda eş bir ılıklığı tutuşturduğunu öğrenseydi çok şaşırırdı. Bu kızın aklını karıştırmış ve birçok kez onun düşünce zincirini, neden olduğunu bilmediği

zevkli araya girişlerle bozmuş ve onu kısmen söylenmiş fikirlerin geriye kalanlarını körükörüne aramaya mecbur bırakmıştı. Konuşmak onun için her zaman kolay bir şey olmuştu ve bu kesintilerin onun dikkate değer bir tip olması nedeniyle olduğunu düşünmese bunlar kafasını karıştırabilirdi. O izlenimlere karşı çok duyarlıydı ve başka bir dünyadan gelen bu yolcunun havası onu ne de olsa böyle etkileyecekti, bu garip değildi.

Onun bilincinin gerilerindeki sorun ona nasıl yardım edeceğiydi ve konuşmayı bu yöne çevirdi, ama bu noktaya ilk gelen Martin oldu.

«Acaba sizden bazı öğütler alabilir miyim?» diye başladı ve yüreğini hoplatan istekli bir kabulle karşılaştı. «Hatırlarsınız geçen gelişimde kitaplar ve öyle şeylerle ilgili konuşamadığımı, çünkü nasıl yapacağımı bilmediğimi söylemiştim. Evet o zamandan beri çok düşünüyorum, kütüphaneye pek çok gittim, ama uğraştığım kitapların çoğu boyumu aşıyor. Belki başından başlasam iyi olacak. Ben, hiç avantajım olmadı. Çocukluğumdan beri çok güç işlerde çalıştım ve kütüphaneye gittiğimden beri kitaplara yeni bir gözle bakıyorum —ve yeni kitaplara da bakıyorum— doğru türü okumamışım sonucuna varıyorum şimdi. Bilirsiniz çoban kamplarında, baş kasaralarda bulacağınız kitaplar bu evde bulunan kitaplardan farklıdır örneğin. Evet işte o tür okuyacak şeylere alışıktım. Ve yine de —bununla övünmek için söylemiyorum— birlikte olduğum insanlardan farklıydım. Birlikte yolculuk yaptığım tayfalar ve sığır güdücülerinden daha iyiyim demek değil, —kısa bir süre sığır güttüm biliyorsunuz,— ama her zaman kitapları sevdim, elime geçen herşeyi okudum ve — evet sanırım onların çoğundan farklı biçimde düşünürüm.

«Şimdi söylemek istediğime geleyim. Hiçbir zaman bunun gibi bir evin içinde olmadım. Bir hafta önce gelip bütün bunları ve sizi ve annenizi ve kardeşlerinizi ve herşeyi görünce - evet, hoşlandım. Böyle şeyler duymuştum ve böyle şeyler hakkında kimi kitaplarda okumuştum, ve sizin evinizde çevreye bakınca, vay, kitaplar gerçek oldu. Ama beni il-

gilendiren, bundan hoşlandım. Bunu istedim. Şimdi bunu istiyorum. Sizin bu evde aldığınız gibi bir hava —kitaplarla, tablolarla güzel şeylerle dolu, insanların alçak sesle konuştuğu, temiz olduğu, düşüncelerin temiz olduğu bir yer havası,— solumak istiyorum. Benim her zaman soluduğum hava, yemek, ev kirası, kavga ve sarhoşlukla karışık ve konuştukları şeylerin tümü de bunlar. Ya, siz annenizi öpmek için oda boyunca yürürken, bunun şimdiye dek gördüğüm en güzel şey olduğunu düşündüm. Yaşamın çok şeyini gördüm ve nasılsa benimle birlikte olanların çoğundan daha çok şeyini gördüm. Görmeyi seviyorum ve daha çok görmek istiyorum ve farklı şeyler görmek istiyorum.

«Ama asıl noktaya henüz gelmedim. O da şu. Yaşam yolumu sizin bu evdeki gibi bu türden bir yaşama doğru çizmek istiyorum. Yaşamda kafa çekmekten, ağır çalışmadan ve oradan oraya dolaşmaktan öte şeyler var. Şimdi, ben bunu nasıl elde edeceğim? Nereden yakalayıp başlayacağım? Buna geçmek için çalışmaya istekliyim, biliyorsunuz, çok çalışmaya gelince insanların çoğunu hasta ederim. Bir kez başladım mı gece gündüz çalışırım. Belki komik buluyorsunuz benim tüm bunları size sormamı. Biliyorum bunları sormam gereken dünyadaki en son kişisiniz, ama sorabileceğim başka birini bilmiyorum — Arthur'dan başka. Belki ona sormalıyım. Eğer ben...»

Sesi sönüp kayboldu. Sağlam bir biçimde planlanmış niyeti, Arthur'a sorması gerektiği ve kendisini gülünç duruma düşürmüş olduğu korkunç olasılığının sınırında durdu. Ruth hemen konuşmadı. Tökezleyen kaba konuşma ve düşüncelerin basitliği ile, onun yüzünde gördükleri arasında uyum sağlamaya uğraşmakla çok fazla meşguldü. O, hiç bir zaman daha büyük güç ifade eden gözlere bakmamıştı. Onlardan okuduğu mesaj, burada her şeyi yapabilecek bir adam var idi ve bu onun söylediği düşüncelerin zayıflığı ile kötü bir uyum gösteriyordu. Ve aslında kendi kafası öyle karmaşık ve hızlıydı ki, basitliği gereğince doğru değerlendiremiyordu. Ama yine de bu kafanın elyordamı ile araştırmalarının kendisi, bir güç izlenimi veriyordu. Bu, bir dev onu aşa-

ğıda tutan engelleri kıvranıp zorluyor izlenimi vermişti ona. Konuştuğu zaman yüzü anlayışla doluydu.

«Size gereken, kendinizi gerçekleştirmek, ve o da eğitimdir. Geri dönüp ilkokulu bitirmelisiniz ve sonra liseyi, üniversiteyi okumalısınız.»

«Ama bu para gerektirir,» diye sözünü kesti.

«Ah,» diye bağırdı. «Bunu düşünmemiştim, ama o zaman, akrabalarınız, size yardım edebilecek biri vardır.»

Martin başını salladı.

«Babam ve annem öldüler. Biri evli iki kızkardeşim var, diğeri de yakında evlenecek sanırım. Sonra bir dizi erkek kardeşim var, —ben en gençleriyim— ama onların kimseye yardım etmeleri olmamıştır. Onlar kendilerini geçindirmek için dünyayı dolaşıp dururlar. En büyüğü Hindistan'da öldü. İkisi şimdi Güney Afrika'da ve bir diğeri balina avcılığında. Biri bir sirkle geziyor — trapezcilik yapar, ve sanırım ben de tıpkı onlar gibiyim. Onbir yaşımda annem öldüğünden bu yana kendi kendime bakıyorum. Sanırım kendi kendime çalışıp öğrenmek zorundayım, ve öğrenmek istediğim şey nereden başlıyacağım.»

«Diyelim ki, herşeyden önce dilbilgisi gerekecek. Sizin dilbilginiz...» korkunç demeye niyetlenmişti ama «Pek iyi değil,» biçiminde düzeltti.

Martin kızardı ve terledi.

«Biliyorum birçok argo ve anlamadığınız sözcük konuşmuş olmalıyım. Ama yalnız onlar bildiğim —nasıl söyleneceğini bildiğim sözcükler. Aklımda kitaplardan edindiğim başka sözcükler var ama onları düzgün söyleyemem ve böylece onları kullanmam.»

«Benim dediğim, ne söylediğiniz değil, daha çok nasıl söylediğiniz. Açık sözlü olmamın kusuruna bakmazsınız değil mi? Sizi incitmek istemem.»

«Hayır, hayır,» diye haykırdı, onu kibarlığından dolayı içinden kutsarken. «Haydi söyleyin, bilmek zorundayım ve başka birindense sizden daha kolaylıkla öğrenirim.»

«Peki, o zaman, 'sizsin' diyorsunuz, 'sizsiniz' olması gere-

kir! Gördüm 'yerine' 'görmüşüm' diyorsunuz. Çift olumsuz kullanıyorsunuz.»*

«Çift olumsuz nedir?» diye sordu ve alçakgönüllülükle ekledi. «Görüyorsunuz açıklamalarınızı bile anlayamıyorum.»

«Korkarım ben açıklamadım,» diye gülümsedi. «Çift olumsuz —durun bakayım— evet, siz diyorsunuz ki, 'kimseye hiç yardım etti' kimse olumsuzdur, hiç diğer bir olumsuzdur. Kural olarak iki olumsuz bir olumlu yapar. 'Kimseye hiç yardım etti' demektir ki, kimseye hiç yardım ederek birine yardım etmiş olmalılar.»

«Bu çok açık,» dedi. «Bunu daha önce hiç düşünmedim, ama o söyleyiş birilerine yardım etmiş olmalılar anlamına da gelmez değil mi? Bana öyle geliyor ki, o deyiş yalnızca birine yardım edip etmediklerini belirtmekte başarısız oluyor. Daha önce onu hiç düşünmedim. Hiçbir zaman tekrar öyle söylemeyeceğim.»

Onun kafasının çabukluğundan ve güvenli çalışmasından memnundu ve şaşırmıştı. İpucunu ele geçirir geçirmez yalnız anlamakla kalmamış ama kızın yanlışını da düzeltmişti.

«Bütün bunları dilbilgisinde bulacaksınız,» diye sürdürdü. «Konuşmanızda dikkatimi çeken başka bir şey de var. Söylememeniz gereken yerlerde 'don't' diyorsunuz, 'don't' bir kısaltmadır ve iki sözcüğün yerine geçer. Onları biliyor musunuz?»

Bir an düşündü ve cevapladı; «Do not.»

Kız başıyla onayladı ve «Siz, 'does not' demek istediğiniz zaman da 'don't' diyorsunuz.»

Bu konuda kafası karıştı ve o kadar çabuk anlayamadı bunu. «Bana bir örnek verin,» diye sordu.

«Evet...» düşünürken alnını kırıştırdı ve ağzını büzdü, bu arada Martin ona bakıp bunun, tapınılacak bir görünüm olduğuna karar verdi. «'It don't do to be hasty' don't u do

---

* Türkçedekinin aksine, İngilizcede iki olumsuz birlikte kullanılırsa olumlu olur. (Ç.N.)

not'a çevir, 'it do not do to be hasty' olur, bu da tümüyle anlamsızdır.

Martin bunu kafasında evirip çevirdi, gözden geçirdi.

«Kulağınızı rahatsız etmiyor mu?» kız önerdi.

«Ettiğini söyleyemem,» diye cevapladı tarafsızca.

«Neden şimdi 'do' yerine 'does' dediniz?» diye sordu kız.

«Kulağa yanlış geliyor,» dedi yavaşça. «Diğeri için karar veremiyorum, sanırım benim kulağımın sizinki gibi bir eğitimi yok.»

«Ain't diye bir sözcük yoktur,» dedi kız, sevimli bir biçimde vurgulayarak.

Martin yeniden kızardı.

«Ve 'been' yerine 'ben' diyorsunuz,» diye sürdürdü. «'Geldim' yerine 'gelirim'; ve sözcüklerin sonunu budayışınız korkunç bir şey.»

«Ne demek istediniz?» İleriye doğru eğildi, böylesi olağanüstü bir kafa karşısında diz çökmesi gerektiğini hissederek. «Nasıl buduyorum?»

«Sonlarını tamamlamıyorsunuz! And; a-n-d diye yazılır siz onu 'an' olarak söylüyorsunuz. Ve 'ing', 'i-n-g' olarak yazılır, siz kimi zaman 'ing' olarak söylüyorsunuz, kimi zaman 'g' yi atıyorsunuz. Ve sonra baştaki harfleri yutup geçiştiriyorsunuz, 'them', 't-h-e-m' diye yazılır, siz onu — oh, neyse tümünü tek tek söylemek gereksiz. Dilbilgisine ihtiyacınız var, size bir dilbilgisi kitabı verip, nasıl başlayacağınızı göstereceğim.»

Ve kız kalkarken, orada, görgü kurallarında okumuş olduğu birşey kafasında çaktı ve doğru birşey yapıp yapmadığından kaygılı ve kızın bunu kendisinin gitmek için kalktığını sanmasından korkarak, beceriksizce ayağa kalktı.

«Ha, yeri gelmişken Mr. Eden,» kız çıkarken geriye seslendi. «'Booze' nedir? Biliyorsunuz birçok kez söylediniz.»

«Ah, 'booze',» güldü. «Bir argo, viski, bira gibi herhangi birşey, sizi sarhoş edecek.»

«Ve diğer birşey,» kız güldü. O kişiden sözetmediğiniz zaman siz dememelisiniz. Siz çok kişisel bir deyiştir, ve si-

zin onu şimdi kullanışınız söylemek istediğinize uygun değil.»

«Bunu tam anlayamadım.»

«Neden, daha şimdi bana 'viski ve bira, —sizi sarhoş edecek herhangi birşey—' dediniz, beni sarhoş etmek, görmüyor musunuz?»

«Evet, ederdi etmez miydi?»

«Evet tabi,» kız gülümsedi. «Ama beni ortaya sürmeseniz daha iyi olurdu. 'siz' yerine 'biri' deyin ve kulağa ne kadar daha iyi geldiğini görün.»

Kız dilbilgisi kitabıyla geri geldiğinde, onun yanına bir koltuk çekti —Martin koltuğa yardım edip etmemeyi düşündü— ve yanına oturdu; dilbilgisi kitabının sayfalarını çevirdi başları birbirine doğru eğilmişti. Martin onun güzel yakınlığından öylesine şaşkındı ki onun, yapması gereken çalışmanın ana çizgilerini açıklamasını güçlükle izliyordu. Ama kız fiil çekiminin önemini ortaya koymaya başlayınca, kızla ilgili her şeyi unuttu. Hiç fiil çekimi duymamıştı, dilin iskelet bağlantılarının görünümüyle büyülenmişti. Sayfaya daha çok eğildi ve kızın saçı yanağına değdi. Yaşamı boyunca bir kez bayılmıştı ve gene bayılacağını düşündü. Güçlükle soluyordu ve kalbi kanını boğazına pompalıyor onu boğuyordu. Onu hiçbir zaman şimdi olduğu kadar ulaşılabilir görmemişti. Bir an için onları ayıran büyük uçurum kapandı. Ama onun için olan duygularının yüceliğinde bir eksilme yoktu, kız ona inmiş değildi, bulutlara yükselip ona taşınan kendisiydi. O anda kıza olan saygısı dinsel huşu ve özlem düzeyindeydi ona kutsalların kutsalını çiğniyormuş gibi geldi ve yavaşça, dikkatle, kızın farkında olmadığı ve onu bir elektrik çarpması gibi ürperten değişten başını uzaklaştırdı.

VIII

Haftalar geçti, bu sürede Martin Eden, dilbilgisini çalıştı, görgü kitaplarını yeniden gözden geçirdi ve ilgisini çeken kitapları oburca okudu. Kendi sınıfından hiçbir şey görmedi. Lotus Kulübü'nün kızları ona ne olduğunu merak ettiler ve Jim'i sorularla bunalttılar. Ve Riley'in Yeri'ndeki eldivenli adamlar Martin'in artık gelmemesinden mutluydular. Martin kütüphanede diğer bir define keşfetti. Dilbilgisinin ona dilin yapısını göstermiş olduğu gibi, o kitap da ona şiirin yapısını gösterdi; ölçü, yapı ve biçimi öğrenmeye başladı; güzelliğin altında, o güzelliğin neden ve nasıl olduğunu bulmayı çok sevdi. Şiiri görsel bir sanat olarak ele alan ve en iyilerinden bol bol örnekler vererek inceleyen diğer bir modern kitap buldu. Romanları hiç bir zaman bu kitapları okuduğu kadar istekli bir zevkle okumamıştı. Yirmi yıldır yorulmamış olan ve isteğin olgunluğuyla uyarılan dinç kafası, okuduklarını, bir öğrenci kafası için alışılmamış bir güçle kavrayıp tutuyordu.

Bulunduğu üstün yerden şimdi geriye baktığı zaman bildiği eski dünya, karanın, denizin ve gemilerin dünyası, denizcilerin ve haris, açgözlü kadınların dünyası ona çok küçük bir dünya görünüyordu; ve yine de o eskisi, bu yeni dünya ile karıştı ve bunu genişletti. Onun kafası birleştiriciydi. Ve bu iki dünya arasındaki değme noktalarını ilk görmeye başladığı zaman şaşırdı. Kitaplarda bulduğu güzellik ve düşüncelerin yüceliği aynı zamanda onu da yüceltmişti. Bu onu, Ruth ve ailesi gibi, toplumda onun üzerinde yaşa-

yan bütün kadınların ve erkeklerin bu düşünceleri düşündüğü ve yaşadığı inancına her zamandan çok kuvvetle inanmaya götürdü. Aşağıda onun yaşadığı yer bayağıydı ve bütün günlerini kirletmiş olan bu bayağılıktan kendisini temizlemek ve yukarı sınıfların içinde yaşadığı arınmış evrene yükselmek istedi. Bütün çocukluğu ve gençliği belirsiz bir huzursuzlukla sıkıntılı geçmişti. Ruth'la karşılaşana kadar, ne istediğini hiçbir zaman bilememişti ama umutsuzca peşinden koştuğu bir şeyi istemişti. Ve şimdi huzursuzluğu kesin ve acılı bir biçim almıştı; sonunda, şimdi açıkça ve kesin olarak biliyordu ki sahip olması gereken, güzellik, bilgi ve sevgiydi.

Bu haftalar boyunca Ruth'u altı kez gördü ve görüşmelerinin her biri onun için bir ek esindi. Ruth onun ingilizcesine yardım etti, sözcükleri söyleyişindeki yanlışlıkları düzeltti ve matematiğe başlattı. Ama birlikte oluşları tümüyle bu basit başlangıç çalışmalarına adanmamıştı. Martin yaşamın çok şeyini görmüştü ve kafası yalnızca kesirler, küpkök, sözcük ve tümcelerin dilbilim çözümlemeleri ile uğraşmak için fazla olgundu. Konuşmalarının başka —Martin'in son olarak okumuş olduğu şiir, kızın incelediği son şair gibi— konulara yöneldiği zamanlar da oluyordu. Ve kızın beğendiği parçaları ona yüksek sesle okuduğu zamanlar Martin zevklerin en yücelerine yükseliyordu. Konuştuğunu duyduğu kadınların hiç birinde, hiç bir zaman onunki gibi bir ses duymamıştı. Kızın en küçük bir sesi sevgisine bir uyarıcıydı ve söylediği her sözcük onu ürpertiyor ve kalbini hızla çarptırıyordu. İnce bir ruhun ve kültürün yumuşak, zengin ve tanımlanamaz ürünü olan müziksel değişkenlik ve uyum o sesin niteliğiydi. Onu dinlerken barbar kadınların ve orospuların, anılarındaki haşin bağırışları, çalışan kadınların ve kendi sınıfındaki kızların daha az haşin, tiz sesleri kulaklarında çınlıyordu. O zaman hayalin kimyası çalışmaya başlıyacak ve onlar herbiri zıtlığı ile Ruth'un ihtişamını arttırarak kafasından kümelerle geçeceklerdi. Sonra da Ruth'un aklının, kızın okuduğu şeyleri kavradığının bilinciyle neşesi artıyor, yazılı düşüncenin güzelliğinin değerini anlayarak ür-

periyordu. Ruth ona 'Prenses'den birçok bölüm okudu, kızın estetik yaradılışı öylesine akort edilmişti ki, Martin sık sık onun gözlerinin yaşlar içinde yüzdüğünü gördü. Böyle anlarda kızın kendi duyguları, Martin'i tanrısallaşana dek yüceltir ve o, Ruth'a bakarken, onu dinlerken sanki yaşamın yüzüne bakıyor ve onun en derin gizlerini okuyor gibi olurdu. Ve sonra vardığı eşsiz duyarlık doruklarının bilincine vararak, bunun aşk olduğuna ve bu aşkın, dünyadaki en büyük şey olduğuna karar verdi. Ve bildiği tüm öteki heyecanlar ve ateşli duygular, —şarap sarhoşluğu, kadınların okşamaları, fiziksel yarışmaların kaba eğlenceleri ve kazanıp kaybedişler,— yeniden gözden geçirilmek üzere tekrar anılarının koridorlarından geçeceklerdi; ve onlar onun şimdi tattığı bu yüce ateşle kıyaslandığında önemsiz ve bayağı görünüyorlardı.

Durum Ruth için açık değildi. Onun gönül deneyimleri hiç olmamıştı. Böyle konularla ilgili deneyimleri yalnızca kitaplardandı, ki orada sıradan günlük olgular düş gücüyle gerçekdışılığın perili dünyasına aktarılırdı. Ve o, bu kaba denizcinin, yüreğine sokularak, orada kapalı kalan ve bir gün onu ateşten dalgalarla kaplayıp sürükleyerek dışarı boşanacak olan güçler yığdığını pek bilmiyordu. Onun aşk bilgisi tümüyle kuramsaldı, ve o aşkı, bir çiy damlasının nazik düşüşü ya da durgun bir suyun dalgacıkları gibi alev yalayışları olarak ve yaz gecelerinin kadife karanlığı gibi serin olarak tasarlıyordu. Onun aşk görüşü daha çok, sakin, uysal bir sevgi, göksel bir sakinliğin çiçek kokulu romantik ışıklı ortamında, sevgiliye yumuşakça hizmet etmekti. Aşkın şiddetli volkanik sarsılmalarını, onun yakıp sızlatan sıcaklığını, kavrulmuş küllerin verimsiz israfını düşlememişti bile. O ne kendisinin ve ne de dünyanın potansiyellerinden haberliydi; ve yaşamın derinlikleri onun için hülya denizleriydi. Anne ve babasının evlilik sevgileri onun aşk ilişkisi idealini oluşturmuştu ve o bir gün, bir sevgili ile, sarsıntısız ve sürtüşmesiz olarak aynı sakin, tatlı birlikte varoluşun oluşacağını bekliyordu.

Böylece o, Martin Eden'e bir yenilik, bir garip birey ola-

rak bakıyordu ve onun kendi üzerindeki etkilerini yeniliğine ve garipliğine bağlıyordu. Bu çok doğaldı. Benzer durumlarda, hayvanat bahçesindeki yabanıl hayvanlara baktığı zaman, ya da bir fırtınaya tanık olunca, yahut bir şimşeğin parlak damarları karşısında ürperdiği zaman da böyle olağandışı duygular duymuştu. Bu tür şeylerde kozmik bir şey vardı. Martin'de de kozmik bir şey vardı. Martin ona büyük solukların, geniş alanların soluğuyla gelmişti. Yüzünde tropik güneşlerin alevi vardı ve onun şişen esnek kasları yaşamın temel enerjisiydi. O, ileri karakolları Ruth'un ufkunun ötesinde başlayan, kaba insanların ve kaba eylemlerin gizemli dünyasınca yaralanmış ve sakatlanmıştı; ehlileştirilmemişti, yabandı. Ve onun kendi eline böylesine ılımlı gelmesi olayı, gizlice kızın gururunu okşuyordu. Yaban bir şeyi ehlileştirmek için duyulan o genel dürtü, kızı benzer biçimde etkiliyordu. Ve onun düşüncelerinden en uzaktaki bilinçdışı bir dürtü, onun hamurunu, babasının imajına —ki bu imajın dünyadaki en iyi şey olduğuna inanıyordu,— benzer biçimde yeniden biçimlendirmek isteğiydi. Ve kendi deneyimsizliğiyle, ona karşı duyduğu kozmik duyguların, yeryüzünde erkek ve kadınları eşit bir güçle bir araya çeken, çiftleşme mevsiminde erkek geyikleri birbirini öldürmeye zorlayan, dahası elementleri karşı konulmaz biçimde birleşmeye yönelten, en kozmik şey, aşk olduğunu bilmesi olası değildi.

Martin'in hızlı gelişmesi bir sürpriz ve ilgi kaynağıydı. Ruth onda uygun topraktaki çiçekler gibi günden güne filizlendiği görülen, öngörülemez iyilikler bulup ortaya çıkarmıştı. Ona Browning'i yüksek sesle okudu ve sık sık onun tartışmalı bölümlere getirdiği garip yorumlarla kafası karıştı. İnsanlar ve yaşam üzerine deneyimleri ile Martin'in yorumlarının, kendisininkilerden çok daha sık olarak, doğru olduğunu kavrayabilmek, onun çok ötesindeydi. Martin'in kavrayışının cüretli uçuşlarıyla sık sık canlanmasına karşın onun kavramları Ruth'a toy görünüyordu. Onun yıldızlar arasındaki yörüngesi öylesine genişti ki kız onu izleyemiyor yalnızca oturup o öngörülemeyen gücün etkisi ile he-

yecanla ürperiyordu. Sonra onun için —artık ona değil— piyano çaldı ve onu kendi iskandilinin ötesindeki derinliklere ulaşan müzikle sınadı. Onun doğası bir çiçeğin güneşe karşı açıklığı gibi, müziğe açıktı ve kendi işçi sınıfının kesik tempolu müziği ve küçük şarkılarından, kızın neredeyse ezbere bildiği klasik konser parçalarına geçişi çabuk oldu. Wagner ve 'Tannhauser' üvertürü için önce demokratik bir beğeni gösterdiği halde Ruth onun için ipuçları verince, çaldığı hiçbir parçaya olmadığı kadar ona sahip çıktı. Bu doğrudan doğruya onun yaşamını canlandırıyordu. Hacılar Korosu motifinde her nasılsa Ruth'u tanılarken, kendi tüm geçmişi Venusburg motifiydi; bunun onu yükselttiği yüce durumdan ileriye ve yukarıya, iyi ve kötünün sonsuza dek savaştığı, ruhların dolaştığı uçsuz bucaksız gölgeler evrenine sürüklendi.

Martin kimi zaman karşı çıktı ve kızın kendi müzik kavramları ve tanımlamalarının doğruluğu konusunda onun kafasında geçici kuşkulara neden oldu. Ama onun şarkı söyleyişini tartışmadı, o çok fazla, bütünüyle kızın kendisiydi. Her zaman Martin onun saf soprano sesinin tanrısal melodisine hayran olarak oturdu ve kötü beslenmiş ve eğitimsiz fabrika kızlarının zayıf ve titrek sesli şarkıları ile ve liman kentleri kadınlarının içkiyle çatallaşmış gırtlaklarından çıkan boğuk çığlıklarla bunun zıtlığını kıyaslamaktan kendisini alamadı. Ruth ona şarkı söylemek ve piyano çalmaktan zevk alıyordu. Gerçekten ilk kez, onunla oynayacağı bir insan ruhuna sahip olmuştu ve onun yumuşak hamurunu yoğurmak bir zevkti; onu yoğurduğunu sanıyordu ve niyeti iyiydi. Ayrıca onunla birlikte olmak zevkliydi. O, kızı itmiyordu. Baştaki ilk itiş gerçekte, kızın keşfedilmemiş kişiliğinin bir korkusuydu ve o korku şimdi uykudaydı. Kendisi bunun ayrımında olmadığı halde onun üzerinde mülkiyet hakkı olduğu hissini duyuyordu. O, aynı zamanda üzerinde güçlendirici bir etki yapıyordu. Üniversitede çok çalışıyordu ve tozlu kitapların arasından çıkıp üzerinde onun kişiliğinin taze deniz havasının esintisine sahip olmak onu güçlendirir görünüyordu. Güç! Ona gereken güçtü ve

Martin kıza bunu cömert ölçülerle verdi. Onunla aynı odaya girmek ya da onu kapıda karşılamak yaşama karşı yüreklenmekti. Ve o gidince kız kitaplarına daha şiddetli bir zevkle ve taze bir enerjiyle dönecekti.

Browning'i iyi biliyordu ama bir ruhla oynamanın yakışıksız bir şey olduğunu hiçbir zaman hissetmemişti. Martin'e ilgisi arttıkça onun yaşamını yeniden şekillendirmek bir tutku biçimine dönüştü.

«Mr. Butler diye biri var,» dedi Ruth, bir öğleden sonra dilbilgisi, matematik ve şiirin bir kenara bırakılmış olduğu bir sırada. «Başlangıçta göreceli bir avantajı yoktu. Babası bir banka veznadarıydı, yıllarca hasta yattıktan sonra Arizona'da veremden öldü. O öldüğü zaman Mr. Butler, —adı Charles Butler'di— kendisini dünyada yapayalnız buldu. Babası Avustralya'dan gelmişti ve böylece Californiya'da hiçbir akrabası yoktu. Bir basımevinde çalışmaya başladı, —birçok kez bunun sözünü ederken onu dinledim,— ve başlangıçda haftada üç dolar aldı. Bugün geliri yılda en az otuzbin. Bunu nasıl yaptı? Dürüst, sadık, çalışkan ve tutumluydu. Çocukların çoğunun düşkün olduğu zevklerden kendisini yoksun bıraktı. Her hafta tasarruf etmeyi öyle bir noktaya getirdi ki, tasarruf etmek için neden yoksun kalırsa kalsın sorun değildi. Kuşkusuz az sonra haftada üç dolardan fazla kazanıyordu ve ücreti arttıkça daha çok, daha çok tasarruf etti.

«Gündüz çalıştı ve gece, gece okuluna gitti. Gözleri gelecek üzerinde sabitleşmişti. Daha sonra, gece lisesine gitti. Yalnızca onyedi yaşındaydı ki, dizgi işinden mükemmel ücret alıyordu. Ama tutkuluydu, rahatlık değil, bir kariyer istiyordu, sonunda kazanmak için bugünden özveriler yapmaya istekliydi. Hukuka karar verdi ve babamın yanına hademe olarak girdi, —düşün bir kez— haftada yalnızca dört dolar aldı. Ama nasıl tutumlu olunacağını öğrenmişti ve o dört dolardan tasarrufu sürdürdü.»

Ruth, nefes almak ve Martin'in öyküyü nasıl karşıladığını görmek için durdu. Martin'in yüzü, Mr. Butler'in genç-

lik dolu savaşımlarına duyduğu ilgi ile aydınlanmıştı; ama aynı zamanda kaşları çatıktı.

«Genç bir adam için oldukça güç şeyler, diyebilirim,» dedi. «Haftada dört dolar! Onunla nasıl yaşayabildi? Herhangi bir gösterişi olmadığına emin olabilirsin. Vay be, ben şimdi yatacak yere beş dolar veriyorum ve hiç de heyecan verici bir yer olmadığından emin olabilirsin. Bir köpek gibi yaşamış olmalı. Yediği yemek...»

«Kendisi pişirdi,» diye kesti kız. «Küçük bir gazocağında.»

«Yediği yemekler, en kötü yemek veren açık deniz gemilerinde tayfaların yediği, daha kötüsü olmayan yemeklerden daha kötü olmalı.»

«Ama onu şimdi düşün!» diye şevkle haykırdı kız. «Düşün, geliri ona şimdi neler sağlayabilir. Onun eski özverileri bin katıyla ödendi.»

Martin keskin bir bakışla baktı ona.

«Bir şeye bahse girebilirim ki,» dedi. «O da, bu Mr. Butler şimdiki bu bolluk günlerinde hiç de keyifli değildir. Yıllar boyu bir çocuk karnını öyle doyurduktan sonra, eminim şimdi midesi hiç de iyi değildir.»

Araştıran bakışları karşısında kızın gözleri yere indi.

«Bahse girerim tam şu sırada hazımsızlık çekiyordur,» diye Martin meydan okudu.

«Evet, öyle,» kız itiraf etti. «Ama...»

«Ve bahse girerim,» Martin saldırıyı sürdürdü. «Ki, bir ihtiyar baykuş kadar ağırbaşlı ve ciddidir. Ve kazandığı o bütün, yılda otuzbine karşın, iyi bir vakit geçirmek umurunda değildir. Ve bahse girerim ki, başkalarının iyi vakit geçirdiğini görünce de pek neşelenmez. Haklı değil miyim?»

Kız başıyla onayladı ve aceleyle açıkladı.

«Ama o, o tür bir adam değil. Doğası ölçülü ve ciddi. Her zaman da öyleydi.»

«Eminim öyledir,» dedi Martin. «Haftada üç dolar ve haftada dört dolar, küçük bir çocuk, yemeğini bir gazocağında kendisi pişiriyor ve para biriktiriyor, bütün gün çalı-

şıyor ve gece okuyor, yalnızca çalışıyor ve hiç bir zaman oyun oynamıyor, hiçbir zaman hoş bir vakit geçirmiyor ve hiçbir zaman nasıl hoş vakit geçirileceğini öğrenmiyor — kuşkusuz otuzbini çok geç geldi.»

Onun duygudaş düşgücü, birdenbire çocuğun varlığının ve onu yılda otuzbin dolarlık adam yapan dar ruhsal gelişiminin binlerce ayrıntısını iç dünyasının gözleri önüne getiriyordu. Çok yönlü düşüncesinin hızlılığı ve kapsamlılığı Charles Butler'ın tüm yaşamını iç içe görüntüler olarak düşünde canlandırdı.

«Biliyor musun?» diye ekledi. «Mr. Butler'e acıyorum, daha iyisini bilebilmek için fazlasıyla gençti; ama şimdi ona boşuna boşuna verilen, yılda otuzbin için kendisini yaşamdan soydu. Vay be, o koca otuzbinin tümü şimdi ona çocukken biriktirdiği on sentin alabileceği şeker, fıstık ya da bir sinema üst balkonu biletini alamaz.»

Görüşlerinin böylesine eşsizliği idi ki Ruth'u irkiltiyordu. Bunlar yalnızca yeni ve kendi inançlarının karşıtı değildi, aynı zamanda onlarda her zaman kendi görüşlerini geçersiz kılmak ya da onlarda değişiklik yapmakla tehdit eden gerçeğin tohumlarını seziyordu. Eğer yirmidördünde değil ondördünde olsaydı bunlarla değişebilirdi. Ama yirmidördündeydi, doğası ve yetiştirilişi ile tutucuydu ve içinde doğduğu ve biçimlendiği yaşam köşesinde şimdiden kristalleşmişti. Onun garip yargıları söylendiği anda kızı tedirgin ediyor, ama onları onun türünün alışılmamışlığına, yaşantısının garipliğine veriyordu; ve bunlar çok geçmeden unutuluyordu. Onları onaylamamakla birlikte onların söylenişlerindeki güçlülük ve gözlerindeki onlara eşlik eden parlamalar, yüzünün coşkusu, kızı her zaman heyecanla ürpertmiş ve onu genç adama doğru çekmişti. Hiçbir zaman onun ufkunun ötesinden gelen bu adamın böyle anlarda birdenbire onun ufkunun ötesindeki daha geniş ve daha derin kavramları ortaya koyduğunu tahmin edemezdi. Ufkunun sınırları, onun kendi sınırlarıydı; ve sınırlı kafalar sınırlılıkları yalnızca başkalarında görebilirdi. Ve böylece Ruth gerçekte

kendi dünya görüşünün çok geniş olduğunu sanıyor ve onunkilerin kendininkilerle zıtlaştığı yerlerde onun sınırlılığını görüyordu ve onun kendi gördüğü gibi görmesine yardım etmeyi, onun ufkunu kendisininki ile özdeşleşene kadar genişletmeyi düşlüyordu.

«Ama öykümü bitirmedim,» dedi. «Babam diyor ki, o hiç bir hademenin çalışmadığı kadar çalıştı. O her zaman çalışmaya istekliydi, hiç bir zaman gecikmedi, genellikle onun gitme zamanından birkaç dakika önce bürodaydı ve yine de zamanını ayırabiliyordu. Her serbest anı öğrenime adanmıştı, defter tutma ve daktilo yazmasını öğrendi ve aldığı steno derslerinin, karşılığını uygulamaya gereksinen bir mahkeme katibine geceleri dikte yaptırarak ödedi. Çabucak katip oldu ve kendisini çok değerli duruma getirdi. Babam onun değerini anladı ve kesinlikle yükseleceğini gördü. Babamın önerisiyle hukuk fakültesine gitti; avukat oldu; ve babam onu genç ortak olarak aldığı zaman işinde hiç de geride kalmadı. O büyük bir adam, Birleşik Devletler Senatörlüğü'nü birçok kez geri çevirdi. Ve babam diyor ki eğer olmak isterse boş yer açıldığı zaman Yüksek Mahkeme yargıcı olabilir. Böyle bir yaşam hepimiz için bir esin kaynağıdır. Bu bize gösteriyor ki bir insan isteyince çevresinin üzerine yükselebilir.»

«Büyük bir adammış,» dedi Martin içtenlikle. Ama ona öyle geliyordu ki anlatılan öyküde onun güzellik ve yaşam duygusunu rahatsız eden bir şey vardı. Mr. Butler'in yoksunluk ve acı dolu yaşamına yeterli bir dürtü bulamadı. Bunu bir kadının aşkı için ya da güzelliği elde etmek için yapmış olsaydı, bunu Martin anlayabilirdi. Tanrının çılgın aşığı bir öpücük için herşeyi yapmalıydı, ama yılda otuzbin dolar için değil. Mr. Butler'in kariyerinden hoşnut değildi. Bunda değersiz bir şey vardı yine de. Yılda otuzbin dolar tamamdı ama hazımsızlık, insanca mutlu olamamak böyle cömert bir geliri tüm değerinden soyuyordu.

Bunların çoğunu Ruth'a açıklamaya çalıştı ve onu sarstı ve ona göre kendisinin yeniden şekillendirilmesi gereğini

daha çok ortaya koydu. Ruth'unki insan soyunun, kendi renginin, kendi inancının ve politik görüşünün en iyi olduğunu ve dünyanın dörtbir yanına dağılmış diğer insanları kendilerinden daha az şanslı olduğunu kabul eden genel dar kafalılıktı. Bu, antik İbranileri kadın olarak doğmadığı için tanrıya şükrettiren ve tanrı değiştirtmek için dünyanın öbür ucuna modern misyonerler gönderten aynı darkafalılıktı. Ve bu darkafalılık Ruth'a yaşamın başka bir köşesinden olan bu adamı, içinde kendisinin yaşadığı belirli bir yerindeki adamlara benzer biçimde şekillendirmeyi istetiyordu.

IX

Martin Eden, California'ya bir sevgilinin arzusuyla yönelerek, döndü denizden. Biriktirdiği para tükenmiş, zorunluluk karşısında, define arayan yelkenliye tayfa olarak girmişti. Define bulmaktaki sekiz aylık başarısızlıktan sonra Solomon Adaları seferin sona erişine tanık olmuştu. Avustralya'da adamların ücretleri verilip çıkarılmış ve Martin hemen San Francisco'ya giden bir açık - deniz teknesine yazılmıştı. O sekiz ay ona yalnızca birçok haftalar karada kalmasına yetecek parayı kazandırmakla kalmamış ama ona pek çok okuma ve öğrenme olanağı da sağlamıştı.

Onunki bir öğrencinin kafasıydı ve onun öğrenim yeteneğinin arkasında doğasının yılmaz başeğmezliği, ve Ruth'a olan aşkı vardı. Yanına almış olduğu dilbilgisi kitabını, dinç beyni onu iyice öğrenene kadar tekrar tekrar okudu. Gemi arkadaşlarının kullandığı bozuk dilbilgisine dikkat etti ve kafasından onların konuşmalarının kabalığını düzeltmeye ve tümceleri yeniden kurmaya özen gösterdi. Büyük bir neşeyle farkına vardı ki kulağı duyarlı duruma geliyor ve dilbilgisine duyarlılığı gelişiyordu. İki olumsuz sözcüğün birlikte kullanılması onu bir uyumsuzluk gibi rahatsız ediyordu ve pratik yokluğu nedeniyle sık sık bu rahatsızlık kendi dudaklarından da geliyordu. Dili bir günde yeni beceriler öğrenmeyi reddediyordu.

Dilbilgisini tekrar tekrar okuyup bitirdikten sonra sözlüğü aldı ve konuşma diline her gün yirmi sözcük ekledi. Bunun hafif bir iş olmadığını gördü. Dümendeyken ya da

gözcülük sırasında sürekli olarak telaffuzlar ve tanımların uzayan listesini tekrar tekrar gözden geçirdi ve bu arada, her gün değişmez bir biçimde onları ezberleyerek uykuya daldı. Ruth'un konuştuğu dile dilini alıştırmak için, 'hiçbir şey yapmadı,' 'eğer ben olsaydım,' ve 'o şeyler,' gibi sözcük gruplarını ve birçok değişik biçimlerini alçak sesle tekrarladı. 'And' ve 'ing' deyişlerini 'd' ve 'g' yi vurgulayarak binlerce kez tekrarladı. Ve gemi süvarilerinden, kamarada kalan, seferi finanse eden serüvenci centilmenlerden daha temiz ve doğru bir ingilizce konuşmaya başladığını şaşırarak gördü.

Kaptan balık gözlü bir Norveç'liydi ve nasıl olmuşsa hiç bir zaman okumamış olduğu bir Shakespeare'in 'bütün eserleri'ni ele geçirmişti. Martin onun çamaşırlarını yıkamış ve karşılığında bu değerli ciltleri okuma izni almıştı. Oyunları ve hemen hemen hiç uğraşmadan kafasında yer eden birçok gözde bölümleri öylesine iyi biliyordu ki, bir süre için, tüm dünya ona Elizabeth dönemi dramı ya da komedisi biçiminde göründü ve kendi düşünceleri bile serbest nazım biçimindeydi. Bu, kulağını eğitti ve ona soylu ingilizcenin değerini anlamak olanağı verdi. Bununla birlikte eski ve modası geçmiş birçok şeyi de kafasına soktu.

Sekiz ay iyi bir biçimde geçmişti. Öğrenmiş olduğu doğru biçimde konuşma ve yüksek düşünceye ek olarak kendisi üzerine de çok şey öğrendi. Bilgisinin azlığı nedeniyle alçakgönüllü olmasının yanı sıra, kendi gücüne inancı da arttı. Kendisi ve gemi arkadaşları arasında keskin bir derece farkı hissediyordu ve bu farklılığın ulaşılmış olanlardan çok potansiyel alanda olduğunu anlayacak kadar akıllıydı. Kendi yapabildiği şeyleri onlar da yapabilirdi; ama o, içinde şaşırtıcı bir coşkunun köpürdüğünü ve ona, yapmış olduğundan daha fazlasının içinde olduğunu söylediğini hissediyordu. Dünyanın enfes güzelliği ona acı veriyor, bunu onunla paylaşmak için Ruth'un orada olmasını istiyordu. Güney Denizi güzelliğinin birçok parçasını ona anlatmaya karar verdi. Bu düşünceyle içindeki yaratıcı ruh alevlendi ve bu güzelliği Ruth'dan daha geniş bir izleyici topluluğuna yansıt-

maya onu kışkırttı. Ve o zaman ihtişam ve gururla büyük fikir geldi. Yazacaktı. O, dünyanın onlarla gördüğü gözlerden biri, onlarla işittiği kulaklardan biri ve onlarla duyduğu yüreklerden biri olacaktı. Yazacaktı —herşeyi— şiir, düzyazı, roman, betimleme ve oyunlar; Shakespeare gibi. Burada kariyer ve Ruth'u kazanmanın yolu vardı. Edebiyat adamları dünyanın devleriydi ve Martin onları senede otuzbin kazanan ve eğer isterse Yüksek Mahkeme yargıcı olabilecek olan Mr. Butler'den çok daha iyi olarak tasarlıyordu.

Fikir bir kez filizlenince ona egemen oldu. San Francisco'ya dönüş yolculuğu bir rüya gibi idi. Öngörülemeyen bir güçle sarhoştu ve her şeyi yapabileceğini hissediyordu. Büyük ve ıssız denizin ortasında görüş açısı kazandı. Ruth'u ve onun dünyasını açıkça ve ilk kez olarak gördü. Kafasında o dünya, tümüyle ve somut bir şey olarak canlandı, öyle ki onu iki eline alabilir, evirip çevirip inceleyebilirdi. O dünyada sönük ve bulanık birçok şey vardı, ama o ayrıntıları değil, onu bir bütün olarak gördü; ve aynı zamanda ona egemen olmanın yolunu da gördü. Yazmak! Bu düşünce, içinde bir ateşti. Geri döner dönmez başlayacaktı. Yapacağı ilk iş define avcılarının yolculuğunu anlatmak olabilirdi. Onu San Francisco gazetelerinden birine satacaktı. Bundan Ruth'a söz etmeyecekti ve o, ismini basılı olarak görünce şaşıracak ve sevinecekti. Yazarken öğrenimine de devam edebilirdi. Her günde yirmidört saat vardı. O yenilmezdi. Nasıl çalışılacağını biliyordu ve kaleler onun önünde eğilecekti. Yeniden denize çıkmak (bir tayfa olarak) zorunda olmayacaktı; ve bir an için buharlı bir yat düşledi. Buharlı yatlara sahip olan başka yazarlar vardı. Kuşkusuz, kendisini uyardı, başlangıçta başarı yavaş olacaktı ve bir süre için yazılarıyla, çalışmasını sürdürmesine yetecek kadar kazanmaya razı olacaktı. Ve sonra, bir süre —çok belirsiz bir süre— sonra, öğrendiği ve kendisini hazırladığı zaman büyük şeyler yazacaktı ve adı bütün insanların dudaklarında olacaktı; ama bundan daha büyüğü, mutlak olarak daha büyüğü ve hepsinin en büyüğü, Ruth'a layık olduğunu kanıtlayacaktı. Ün falan iyi idi ama onun şahane düşü Ruth için doğmuştu. O

bir ün avcısı değildi, yalnızca Tanrının çılgın aşıklarından biriydi.

Sıcacık ücreti cebinde, Oakland'a vardı. Bernard Higginbotham'ın yerindeki eski odasına yerleşti ve çalışmaya koyuldu. Döndüğünü Ruth'a bile bildirmedi. Define avcıları üstüne olan yazısını bitirince gidip onu görecekti. Onu görmekten kaçınmak, içinde yanan yaratıcı ateşin ısısı nedeniyle zor olmuyordu. Ayrıca onu kendisine yaklaştıracak olan, yazdığı yazının ta kendisiydi. Yazıyı ne uzunlukta yazması gerektiğini bilmiyordu, ama San Francisco Examiner'in pazar ekindeki bir yazının sözcüklerini saydı ve onu kendisine rehber aldı. Ateşli üç gün öyküsünü tamamladı; ama dikkatle onun daha kolay okunur koca bir elyazması kopyasını çıkarmıştı ki, kütüphaneden aldığı bir konuşma sanatı kitabından paragraf ve tırnak işaretleri gibi şeylerin var olduğunu öğrendi. Daha önce bu tür şeyleri hiç düşünmemişti; sürekli olarak kitaba başvurarak ve yazma konusunda ortalama bir öğrencinin bir yılda öğrendiğinden fazlasını bir günde öğrenerek yazıyı yeniden yazma işine hemen koyuldu. Yazıyı bitirip dikkatle katladıktan sonra bir gazetede, yeni başlayanlar için yol gösterme başlığı altındaki yazıyı okudu ve elyazmalarının hiçbir zaman katlanmamaları gerektiğini ve kâğıdın yalnızca bir yüzüne yazılacağı kesin kuralını keşfetti. O, her iki kuralı da çiğnemişti. Aynı zamanda yazıdan öğrenmişti ki, birinci sınıf gazeteler bir sütuna en az on dolar ödüyorlardı. Böylece elyazmasını üçüncü kez temize çekerken, on sütunu on dolarla çarparak kendisini avutuyordu. Çarpım her seferinde aynıydı, yüz dolardı ve bunun denizcilikten daha iyi olduğuna karar verdi. Budalaca yanlışları olmasaydı yazıyı üç günde bitirebilirdi. Üç günde yüz dolar! Böyle bir parayı kazanmak denizde onun üç aydan fazla zamanını alırdı. Yazabilecekken denize çıkması için insanın aptal olması gerekir diye karar verdi. Paranın kendisi onun için hiç bir anlam taşımasa da, onun değeri sağlayacağı özgürlükteydi; ona düzgün giysiler alacaktı ki bunların hepsi, yaşamını tersine çeviren ve ona esin veren ince solgun kıza onu yaklaştıracak, hızla yaklaştıracaktı.

Elyazmasını bir zarf içinde San Francisco Examiner'in yayıncısının adresine postaladı. Gazetenin yayınlamayı kabul ettiği bir şeyi hemen yayınladığı gibi bir fikri vardı. Elyazmasını oraya cuma günü yollamış olduğuna göre, onu izleyen pazar günü çıkmasını bekliyordu. Dönüşünü Ruth'a bu olayla duyurmanın güzel olacağını düşündü. O zaman pazar öğleden sonra onu arayıp görecekti. Bu arada, özellikle makul, dikkatli ve alçakgönüllü bir fikir oluşu ile kendi kendine gururlandığı bir başka düşünce ile meşguldü. Çocuklar için bir serüven öyküsü yazacak ve onu The Youth's Companion'a satacaktı. Okuma odasına gitti ve The Youth's Companion koleksiyonlarını gözden geçirdi. Bu haftalık dergide bulduğu sürekli öyküler, genellikle herbiri üçbin sözcüklü beş bölüm olarak yayınlanmıştı. Birkaç dizinin yedi bölüm sürdüğünü gördü ve bu uzunluktakilerden bir tane yazmaya karar verdi.

Bir kez kuzey denizinde bir balina avcılığında bulunmuştu. Üç yıl sürmesi gereken yolculuk altı ayın sonunda bir gemi enkazıyla sonuçlanmıştı. Düşgücü gelişmiş ve hatta zaman zaman garip biçimde gerçeklerden uzaklaşıyor da olsa, temel bir gerçek sevgisi vardı ki onu bildiği konularda yazmaya zorluyordu. Baline avını biliyordu ve bu bildiği gerçeklerden kalkarak öyküsünün ortak kahramanları yapmayı düşündüğü iki delikanlının düşsel serüvenlerini oluşturdu. Kolay bir işti, cumartesi akşamı karar verdi. O gün üçbin sözcüklük ilk bölüm tamamlanmıştı. —Ailede keşfetmiş oldukları bu 'edip' kişi ile Mr. Higginbotham yemek boyunca alay ederek açıkça küçümsemiş, Jim de onunla eğlenmişti.

Martin pazar sabahı, eniştesinin, Examiner'i açıp, define avcıları üstüne olan yazısını gördüğü zamanki şaşkınlığını gözünün önüne getirerek kendisinden hoşnuttu. O sabah o, kendisi çok sayfalı gazeteyi sinirli bir biçimde gözden geçirirken dışarıda, ön kapıdaydı. İkinci bir kez çok dikkatli olarak baştan sona baktı, sonra gazeteyi katladı ve bulmuş olduğu yere bıraktı. O yazıdan kimseye söz etmemiş olduğu için mutluydu. Tekrar düşününce, yazıların gazete sütunları-

na giriş hızı konusunda yanılmış olduğuna karar verdi. Ayrıca onun yazısının herhangi bir haber değeri yoktu ve büyük olasılıkla yayıncı bu konuda önce kendisine yazacaktı.

Kahvaltıdan sonra sürekli öyküsüne devam etti. Sık sık sözlükten tanımlara bakmak ya da güzel anlatım kitabına başvurmak için yazmayı kestiği halde sözcükler kaleminden akıyordu. Bu duruşlarda sık sık bir bölümü bütünüyle okudu ya da yeniden okudu ve içinde olduğunu hissettiği büyük şeyleri yazamıyorsa da, yazmayı her yönüyle öğrendiğini, düşüncelerini biçimlendirmek ve anlatmakta kendisini eğitmekte olduğunu düşünerek kendi kendisini avuttu. Karanlığa kadar didinmeyi sürdürdü sonra dışarıya, okuma odasına gitti ve orası saat onda kapanıncaya kadar dergi ve haftalıkları araştırdı. Bu onun bir haftalık programıydı. Her gün üçbin sözcük yazdı ve her akşam karmakarışık dergiler arasında uğraştı; yayıncıların yayınlamaya uygun bulduğu öyküler, denemeler ve şiirleri inceledi. Bir şey kesindi: Bu çeşitli yazarların yaptığını o yapabilirdi ve yalnızca ona zaman verilse onların yapamadığını yapacaktı. Book News'ün dergi yazarlarına yapılan ödemelerle ilgili bir paragrafında Rudyard Kipling'in her sözcüğüne bir dolar alması değil ama, birinci sınıf bir derginin ödediği en düşük bedelin bir sözcüğe iki sent olduğunu okuyunca neşelendi. The Youth's Companion kuşkusuz birinci sınıftı ve bu değerden o gün yazmış olduğu üçbin sözcük ona altmış dolar —denizde iki aylık ücret!— getirecekti.

Cuma gecesi yirmibirbin sözcük uzunluğundaki sürekli öyküyü bitirdi. Sözcüğü iki sentten hesapladı, ona dörtyüzyirmi dolar getirecekti. Hiç de kötü bir haftalık çalışma değil. Şimdiye dek bir kerede eline geçmiş olan paraların hepsinden fazlaydı. Hepsini nasıl harcayabileceğini bilmiyordu. Bir altın madeni bulmuştu. Bunun geldiği yerden, her zaman daha çoğunu elde edebilirdi. Daha çok elbise almayı, birçok dergiye abone olmayı, şimdiki halde onlara bakmak için kütüphaneye gitmek zorunda olduğu, düzinelerle başvuru kitabı almayı planladı ama, dörtyüzyirmi doların büyük bir kısmı hâlâ harcanmadan duruyordu. Gertrude'a bir

hizmetçi tutmak ve Marian'a bir bisiklet almak aklına gelene kadar bu onu kaygılandırdı.

Okkalı elyazmalarını The Youth's Companion'a postaladı ve Cumartesi öğleden sonra İnci-avcılığı üzerine bir yazıyı planladıktan sonra Ruth'u görmeye gitti. Telefon etti ve Ruth onu kapıda karşılamaya kendisi geldi. O eski tanıdık sağlık ateşi ondan fışkırarak bir rüzgâr gibi kıza çarptı. Ona öyle geldi ki bu ateş bedenine girip damarlarında sıvı bir alev gibi dolaşıyor ve bilinen gücüyle onu titretiyordu. Martin kızın elini tutunca ve mavi gözlerinin içine bakınca kızardı ama sekiz aylık güneşin yüzündeki taze yanığı kızarmasını gizledi; ama bu yanıklık sert yakanın rahatsız edici sürtünmesine karşı boynu korumadı. Kız bunun kırmızı izine eğlenerek dikkat etti, ancak elbiselerine bakınca bu izlenim çabucak kayboldu. Elbiseler gerçekten üzerine oturmuştu —onun ilk ısmarlama elbiseleriydi— ve onlarla daha ince, daha biçimliydi. Ek olarak kumaş kasketi, kızın giymesini söylediği gibi bir yumuşak şapkayla değişmişti. Ruth görünümü nedeniyle onu övdü. Böylesine mutlu olduğunu hiç hatırlamıyordu. Ondaki bu değişiklik kendi emeğinin sonucuydu ve onu gururlandırdı; daha da yardım etmek için onu ateşlendirdi.

Ama tümü içinde en köklü ve kızı en çok memnun eden değişiklik onun konuşmasındaki değişiklikti. Şimdi yalnızca daha doğru biçimde konuşmuyor aynı zamanda daha kolaylıkla konuşuyordu ve konuşma dilinde birçok yeni sözcük vardı. Ancak heyecanlandığı ve coştuğu zamanlarda o eski sondaki sessiz harfleri yutma ve geçiştirmelerine geri dönüyordu. Aynı zamanda yeni öğrenmiş olduğu sözcükleri denediği zamanlar acemice bir tereddüt görülüyordu. Diğer yandan anlatım kolaylığı, ortaya koyduğu düşüncelerin şen şakacılığı kızın hoşuna gidiyordu. Her zamanki gülmece anlayışı ve şakaları onu kendi sınıfında favori yapmıştı; ama şimdiye dek gerekli sözcük ve eğitim yoksunluğundan bunu kızın önünde ortaya koyamamıştı. Şimdi tam kendisini çevreye uydurmaya başlıyor ve bütünüyle bir acemi olmadığını hissediyordu. Ama çok ihtiyatlıydı, titizlikle ihtiyatlı. Eğlence, neşe adımlarının atılmasını Ruth'a bırakıyor, onunla birlikte gi-

diyor ama onun ötesine geçmeye hiçbir zaman cesaret etmiyordu.

Neler yapmakta olduğunu ve yazarak yaşamını kazanmak ve çalışmalarını sürdürmek planını söyledi, ama onun onayını bulamayınca düşkırıklığına uğradı. Ruth onun planını sevmemişti.

«Görüyorsun,» dedi açık yüreklilikle. «Yazmak başka şeyler gibi bir ticaret olmalı. Onunla ilgili bilgim olmadığından tabi ancak genel yargılar getirebilirim. İşi öğrenmek için üç yıl harcamadan bir demirci olmayı ümit edemezsin ya da beş yıl! Şimdi yazarlar demircilerden çok daha iyi kazandıklarına göre yazmak isteyen —yazmayı deneyen— çok daha fazla kimse olmalıdır.»

«Ama o zaman, ben yazmak için özellikle yetenekli olamaz mıyım?» diye karşı çıktı, kullanmış olduğu dille gizlice övünerek. Hızlı düşgücü tüm tabloyu ve atmosferi yaşamından binlerce diğer tabloyla —kaba, ham, kötü ve hayvanca tablolar— birlikte geniş bir perde üzerine aktardı. Bütün bu karmaşık imgeler, konuşmada hiçbir duraklamaya neden olmadan ve düşüncelerinin sakin dizisini bozmadan bir ışık hızıyla oluştu. Düşgücünün perdesinde kendisini ve o tatlı ve güzel kızı kitaplar, tablolar, kalite ve kültür dolu bir odada karşılıklı güzel ingilizce konuşurken gördü; her şey sürekli bir parıltının parlak ışığı ile aydınlanmıştı. Karşıt görüntüler perdenin uzak kenarlarına doğru diziliyor ve sönüp gidiyorken, o, kendisi neyi isterse ona bakmakta özgür bir seyirciydi ve her sahne bir resimdi. O diğer sahneleri kırmızı ve gösterişli ışık demetleri karşısında dağılan kasvetli sis girdapları arasından görüyordu. Kovboyları barda içki içerken gördü, hava açık saçıklık ve bayağı bir dille doluydu; ve kendisini onlarla gördü, en yabanlarıyla içiyor ve sövüyordu, ya da oyun kâğıtları dağıtılır, fişler takırdarken, dumanlı gaz lambasının altında onlarla masaya oturmuştu. Kendisini Susquehanna'nın baş kasarasında yarı beline kadar soyunmuş ve çıplak yumruklarıyla Liverpol Red ile büyük döğüşünü yaparken gördü; ve o kurşuni ayaklanma girişimi sabahı, John Rogers'in kanlı güvertesini, am-

bar kapağının üzerinde tekmeler atarak cançekişen ikinci kaptanı, kaptanın elindeki ateş ve duman saçan tabancayı, iğrenç küfürler haykırarak çevresine düşen adamların acıyla gerilmiş hayvansı yüzlerini gördü. Ve sonra merkezdeki görüntüye, Ruth'un kitaplar ve tablolar arasında oturup onunla konuştuğu, sakin ve temiz, sürekli ışık içindeki görüntüye döndü, ve biraz sonra kızın onun için çalacağı kuyruklu piyanoyu gördü ve kendisinin seçilmiş ve doğru sözcüklerinin yankısını duydu. «Ama o zaman, ben yazmak için özellikle yetenekli olamaz mıyım?»

«Bir kimse demircilik için ne kadar yetenekli olursa olsun,» kız gülüyordu, «önce çıraklık yapmadan birinin demirci olduğunu hiç duymadım.»

«Siz ne önerirdiniz?» diye sordu Martin. «Unutmayın ki ben bu yazma yeteneğini içimde duyuyorum. —Açıklayamıyorum ki o benim içimde.»

«Tam bir eğitim görmelisin,» oldu cevap. «Sonunda yazar olsan da olmasan da, nasıl bir kariyer seçersen seç, bu eğitim zorunludur ve özensizce, yarım yamalak olmamalıdır. Liseye gitmelisin.»

«Evet,» diye başladı Martin, ama kız bir ek düşünceyle sözünü kesti.

«Kuşkusuz yazmana da devam edebilirsin.»

«Zorunda olacağım,» dedi Martin hırsla.

«Neden?» kız kafası karışmış bir biçimde ona baktı. Onun tasarımlarına ısrarlı bağlılığından pek hoşlanmıyordu.

«Çünkü yazmadan, lise olmayacak. Yaşamam, kitap ve elbise almam gerek, biliyorsun.»

«Onu unutmuştum,» kız güldü. «Neden bir gelirle doğmadın?»

«Sağlık ve düşgücüne sahip olmayı yeğlerim,» diye cevapladı. «Ben gelir işini ayarlayabilirim, ama ötekilerin—» Nerdeyse 'senin' diyecekti, sonra tümcesini düzeltti. «Bir insan için ayarlanması zorunlu.»

«'Ayarlamak' deme,» diye bağırdı Ruth, tatlı bir sinirlilikle. «O argo ve korkunç.»

Martin kızardı ve kekeledi, «Doğru, her zaman yanlışımı düzeltmenizi isterdim.»

«Ben - ben sevinerek düzeltirim,» dedi kız duraklayarak. «Sizde öyle çok iyi şey var ki, sizi mükemmel görmek istiyorum.»

O anda, kızın onu kendi ideal adam imajına göre biçimlendirmek istediği kadar çok, onun tarafından biçimlendirilmeyi tutkuyla isteyen bir kildi, onun ellerinde. Ve kız gelecek pazartesi başlayacak olan lise giriş sınavlarının zamanının uygunluğunu belirtince, sınava girmeye hemen gönüllü oldu.

Sonra o, istekli, aç bakışlarla ona bakar ve orada kendisinin dinlediği gibi onu dinleyen ve onu özleyen yüz âşıkın olmamasına şaşarak, onun güzelliğini içerken, Ruth ona piyano çaldı ve şarkı söyledi.

X

O akşam yemeğe kaldı ve babası üzerinde olumlu bir izlenim bırakarak Ruth'u çok memnun etti. Bir meslek olarak denizden, Martin'in çok iyi bildiği bu konudan konuştular ve sonra Mr. Morse, onun açık fikirli bir genç olarak göründüğünü söyledi. Argo sözcüklerden kaçınmak ve doğru sözcükleri seçmek Martin'i yavaş konuşmak zorunda bıraktı ve bu ona kafasındaki en iyi fikirleri bulabilmek olanağını verdi. Yaklaşık bir yıl önce yemeğe kaldığı o ilk akşamdan çok daha rahattı. Utangaçlık ve alçakgönüllülüğü ondaki belirgin gelişmeden memnun olan Mrs. Morse'a bile onu beğendirtti.

«O, Ruth'dan geçer not alan ilk erkek,» dedi kocasına. «Erkekler sözkonusu olunca öylesine görülmemiş biçimde ilgisizdi ki kaygılanıyordum.»

Mr. Morse karısına merakla baktı.

«Yani söylemek istediğin, bu genç tayfayı, kızı uyandırmak için kullanmak mı?» diye sordu.

«Diyorum ki, eğer ona yardımcı olabilirsem yaşlı bir kız olarak ölmez,» diye cevapladı. «Eğer bu genç Eden, onun ilgisini genel olarak erkek cinsine çekebilirse, bu iyi bir şey olur.»

«Çok iyi bir şey,» diye, kocası görüşünü bildirdi. «Ama varsayalım ki —ve kimi zaman varsayım yapmak zorundayız sevgilim— varsayalım ki onun ilgisini özellikle kendi üzerine de çekerse?»

«Olanaksız,» Mrs. Morse güldü. «Ruth ondan üç yaş büyük, ayrıca bu olanaksız, bundan bir şey çıkmaz, hiç bir zaman. Onu bana bırak.»

Ve Martin, Arthur ve Norman'ın özendirmesiyle bir savurganlığa niyetlenirken, oynayacağı rol onun adına böylece belirlendi. Onlar Pazar sabahı bisikletleri ile çevrede bir gezinti yapacaklardı. Ruth'un da onlarla gideceğini öğrenene kadar Martin konuyla ilgilenmedi. Bisiklete binmemişti, bisikleti de yoktu, ama eğer Ruth bisiklete biniyorsa, onun da başlaması gerekirdi, diye karar verdi; ve iyi geceler deyip ayrıldıktan sonra, yolu üzerindeki bir bisikletçide durdu ve bir bisiklet almak için kırk dolar harcadı. Bu bir aylık ağır çalışmayla kazandığı paradan fazlaydı ve para stokunu şaşırtıcı biçimde azalttı; ama Examiner'den alacağı yüz doları, The Youth's Companion'un ona ödeyebileceği en az dörtyüz dolara ekleyince oluşan ender çokluktaki paranın onda doğurmuş olduğu akıl karışıklığını da azaltmış olduğunu hissetti. Eve dönüşte bisiklete binmeyi öğrenirken takım elbisesini harabetmesine da aldırmadı. O gece Mr. Higginbotham'ın dükkânından telefonla terziyi aradı ve diğer bir takım ısmarladı. Sonra bisikleti binanın arka duvarına yapışık, yangın merdiveni gibi dar merdivenden yukarı taşıdı ve yatağını duvardan uzağa çekince odada ancak kendisi ve bisiklet için tam yetecek kadar yer bulabildi.

Pazar gününü lise sınavları için çalışmaya vermeye niyetlenmişti; ama «İnci Dalgıçlığı» yazısı onu bu planından uzaklaştırdı ve günü, içinde yanan güzellik ve romantizmi yeniden yaratmanın akkor halindeki ateşi içinde geçirdi. O sabahki Examiner'in define avcıları yazısını yayınlamamış olması hevesini kırmadı. O, hevesi kırılamayacak kadar çok yükseklerdeydi ve iki kez tekrarlanan çağrıyı duymayarak Mr. Higginbotham'ın değişmez bir biçimde masasını süslediği büyük Pazar yemeğini kaçırdı. Mr. Higginbotham için böyle bir yemek onun maddi başarısının ve refahının bir reklamıydı ve Amerikan kurumları ile bunların çok çalışan herkese sağladığı yükselme olanakları (yükselme, belirtmekten hiç geri kalmadığı gibi, onun örneğinde bir bakkal tezgah-

tarlığından, Higginbotham'a Market'in sahibi olmaktı) üzerine küçük yavan vaazlar vererek onu şereflendirirdi.

Martin Eden, Pazartesi sabahı bitmemiş «İnci Dalgıçlığı»na içini çekerek baktı ve Oakland'a giden arabaya binerek liseye gitti. Ve günler sonra sınavların sonucu için başvurduğunda öğrendi ki dilbilgisi dışında her şeyde başarısız olmuştu.

«Dilbilginiz mükemmel,» diye bilgi verdi Prof. Hilton, kalın gözlüklerinin arkasından ona bakarak: «Ama diğer alanlarda hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey bilmiyorsunuz ve Birleşik Devletler tarihi bilginiz berbat, onun için başka bir sözcük yok, berbat. Size önereceğim şey...»

Prof. Hilton durakladı ve ona sanki test tüplerinden biriymiş gibi, anlayışsız ve donuk bakışlarla baktı. Lisede fizik profesörüydü, kalabalık bir ailenin, yetersiz bir ücretin ve papağan gibi ezberlenmiş bir seçme bilgi stokunun sahibiydi.

«Evet efendim,» dedi Martin alçakgönüllülükle, nedense o anda Prof. Hilton'un yerinde kütüphane görevlisinin olmuş olmasını dileyerek.

«Evet size önereceğim şey, en az iki yıl süreyle orta okula dönmeniz. İyi günler.»

Prof. Hilton'un önerisini ona söylediği zaman Ruth'un sarsılmış görünümünden şaşırmasına karşın, Martin bu başarısızlıkla derinden etkilenmemişti. Ruth'un düşkırıklığı öylesine açıktı ki, Martin başarısız olduğuna üzüldü, ama bu büyük ölçüde Ruth adınaydı.

«Görüyorsunuz haklıydım,» dedi kız. «Liseye giren herhangi bir öğrenciden çok daha fazla şey biliyorsunuz ve yine de sınavı geçemiyorsunuz. Çünkü eğitiminiz bölük pörçük, yarım yamalak. Sizin eğitim disiplinine gereksiniminiz var, böylesini ancak becerili öğretmenler size verebilir. Prof. Hilton haklı. Siz esaslı olarak temellendirilmelisiniz. Eğer sizin yerinizde olsaydım gece okuluna giderdim; onun birbuçuk yılına son altı aylık bölümü de sığdırabilirsiniz. Ayrıca bu, günlerinizi yazmanız için size bırakır, ya da eğer yaşamınızı kaleminizle sağlayamazsanız, herhangi bir işte çalışabilmeniz için günleriniz sizin olur.»

'Ama eğer gündüzlerimi çalışma, gecelerimi okul alacaksa, sizi ne zaman göreyim?' Söylemekten kaçınmasına karşın, Martin'in ilk düşüncesi bu oldu. Onun yerine dedi ki:

«Gece okuluna gitmek bana öylesine bebekçe görünüyor ki. Eğer işe yarayacağını düşünseydim buna aldırmazdım. Ama işe yarayacağını sanmıyorum. Ben o işi onların bana öğreteceğinden daha hızlı yapabilirim. Bu bir zaman kaybı olurdu.» Ruth'u ve ona sahip olma isteğini düşündü. «Ve o zamanı veremem. Ayıracak zamanım gerçekten yok.»

«Gerekli olan öylesine çok şey var ki,» Ruth ona incelikle baktı ve o, kıza karşı çıkmasının hayvanlık olduğunu hissetti. «Fizik ve kimya - bunları laboratuvar çalışması olmadan yapamazsınız, ve yol gösterilmezse cebir ve geometriyi umutsuz bulacaksınız. Bilgi verme sanatının uzmanı becerili öğretmenlere gereksiniminiz var.»

Martin kendisini en az övünmeyle anlatabilme yolunu araştırarak bir dakika sessiz durdu.

«Lütfen övündüğümü düşünmeyin,» diye başladı. «Böyle bir şeye hiç niyetim yok, ama öyle hissediyorum ki, ben doğal öğrenciyim diyebilirim. Ben kendim çalışabilirim, bunu rahatlıkla yapabilirim, bir ördeğin suda yüzdüğü gibi. Dilbilgisini nasıl yaptığımı kendiniz gördünüz; ve birçok başka şey de öğrendim, ne kadar çok olduğunu hiçbir zaman hayal edemezsiniz. Yalnızca bir başlayayım. Bekleyin ben bir...» durakladı ve doğru teleffuz ettiğinden emin olarak ekledi. «Moment kazanayım. Şeyler hakkında şimdi ilk gerçek duyguları ediniyorum. Durumu çakmaya başlıyorum.»

«Lütfen 'çakma' demeyin,» diye sözünü kesti Ruth.

«Şeylerde bir çizgi bulmak,» diye telaşla süzeltti.

«Bu doğru ingilizcede hiçbir anlam taşımaz,» diye karşı çıktı kız.

Martin yeni bir başlangıç için çabaladı.

«Demek istediğim o ki durumu yakalamaya başlıyorum.»

Ruth acıyarak sustu ve o konuşmasını sürdürdü.

«Bilgi bana bir harita odası gibi görünüyor. Ne zaman bir kütüphaneye girsem böyle etkileniyorum. Öğretmenlerin oynadığı rol, harita odasında olanları öğrencilere sistemli bir

biçimde öğretmek, hepsi bu. Kendi kafalarından gelen bir şey değil. Kendileri yapmıyor, yaratmıyor. Hepsi harita odasında var ve onlar, oranın içinde yollarını biliyor ve işleri orada kaybolabilecek yabancılara orayı göstermek. Ben şimdi kolaylıkla kaybolmam. Yön duygum var. Genellikle olduğum yerde biliyorum - şimdi ne yanlış var?»

«'Olduğum yerde' deme.»

«Doğru,» dedi teşekkürle. «Olduğum yeri. Ama olduğum yerde nereydi, yani olduğum yer nereydi? Ha, evet, harita odası. Evet kimi halk...»

«Kişiler,» diye düzeltti kız.

«Kimi kişiler rehbere gereksinim duyar, insanların çoğu; ama sanırım ben onlarsız yürüyebileceğim. Şimdi harita odasında çok zaman geçirmiş durumdayım, ve yolumu bulma bilgisinin kıyısındayım, hangi haritalara başvurmak istiyorum, hangi kıyıları keşfetmek istiyorum; ve kendi çizdiğim yoldan kendim daha çabuk pek çok şey keşfedeceğim. Bir filonun hızı, bilirsiniz, filodaki en yavaş geminin hızıdır. Öğretmenlerin hızı da ayni biçimde etkilenir, onlar da öğrenci yığınından daha hızlı gidemezler. Onların tüm bir sınıf için hazırladığından daha hızlı bir gidiş düzenleyeceğim ben kendim için.»

«Yalnız giden en hızlı gider» özdeyişini aktardı ona Ruth.

Sonsuz güneşli alanları, kolu ona sarılı ve altın saçları yüzüne savrularak içinde Ruth'la birlikte sürüklendiği yıldızlı boşluklarıyla, bir dünyanın düşünü görürken, 'ama ben yine de seninle birlikte daha hızlı gideceğim' deyivermek istedi. Aynı anda sözlerin acıklı yetersizliğini farketti. Tanrım! O anda gördüklerini ona gösterebilecek biçimde sözcükler kurabilseydi! Ve çağrılmadan gelip kafasının aynasında bir anda parlayan o düşleri betimleme isteğinin bir özlem sızısı gibi içinde kımıldadığını duydu. Ah, işte buydu istediği. Gizin ucunu yakalamıştı. Büyük yazarların ve usta ozanların yaptığı şey tam bu idi. Onların dev oluşunun nedeni buydu. Onlar düşüncelerini, duygularını gördüklerini nasıl anlatacaklarını biliyorlardı. Güneşte uyuyan köpekler sık

sık sızlanır ve havlarlar, ama gördükleri ve onları havlatıp sızlandıran şeyin ne olduğunu söylemezler. Çok zaman bunun ne olduğunu merak ederdi ve şimdi kendisi tam güneşte uyuyan bir köpek gibiydi. Soylu ve güzel düşler görüyor ama Ruth'a yalnızca sızlanıp havlayabiliyordu. Ama o güneşte uyumaya son verecekti. Açık gözlerle ayağa kalkacak, gören gözleri, açılmış diliyle, düş zenginliğini onunla paylaşana dek savaşacak, uğraşacak ve öğrenecekti. Başka insanlar, anlatımın, sözcükleri sadık köleler yapmanın ve sözcükleri biraraya getirerek onların tek tek anlamlarının toplamından fazla bir anlam ortaya koymanın yollarını keşfetmişti. Bu gizin akıp geçen anlık görünümü ile derinden canlandı ve tekrar güneşli alanlar ve yıldızlı boşluklar düşlerine daldı, sessizliği farkedene dek. Ve kendine geldiğinde Ruth'u gözlerinde eğlenceli bir anlatım ve bir gülümsemeyle onu izler gördü.

«Muhteşem bir düş gördüm,» dedi ve kendi sözcüklerinin kendi kulağındaki sesiyle yüreği çarptı. Bu sözcükler nereden çıkmıştı? Bunlar konuşmasında, düşlerinin oluşturduğu duraklamayı yeterince açıklıyordu. Bu bir tansıktı. Hiçbir zaman yüksek bir düşünceyi böylesine yüksek bir biçimde anlatmamıştı. Ama hiçbir zaman yüksek bir düşünceyi sözcüklerle kurmaya kalkışmamıştı. İşte buydu. Bu, durumu açıklıyordu. Şimdiye dek hiç denememişti. Ama Swinburne, Tennyson, Kipling ve tüm diğer ozanlar denemişti. «İnci Dalgıçlığı» yazısı üzerine kafası birden aydınlandı. İçinde bir ateş olan güzellik ruhuna, büyük şeylere hiç cesaret edememişti. Bunları yaptığı zaman o yazı bambaşka bir şey olacaktı. Ondaki gerçek güzelliğin uçsuz bucaksızlığı karşısında afalladı ve kafası yeniden aydınlandı ve yüreklendi; kendi kendine sordu, neden büyük ozanların yaptığı gibi bu güzelliği o da soylu dizelerle şakımasındı? Ve Ruth'a olan aşkının o bütün gizemli tatları ve ruhsal harikaları vardı, neden bunları da ozanların yaptığı gibi şakımasındı? Onların aşk şarkıları vardı, onun da olacaktı. Tanrı adına!

Ve bu bağırışı ürkmüş kulaklarında yankılandı. Dalıp uzaklara sürüklenmiş ve yüksek sesle fısıldamıştı. Kan dal-

ga dalga yüzüne akın etti ve utanç kızarıklığı, yakasından saçlarının dibine kadar kendini gösterecek biçimde yüzünün bronz rengine egemen oldu.

«Beni - beni bağışlayın,» diye kekeledi. «Düşünüyordum.»

«Dua ediyormuşsunuz gibiydi,» dedi Ruth cesaretle, ama içinden bir bozulma ve küçülme hissetti. Tanıdığı bir adamın ağzından ilk olarak bir yemin duyuyordu ve sarsılmıştı; yalnızca bir prensip ve eğitim sorunu olarak değil, ama korunaklı gençkızlık bahçesinde, yaşamın bu kaba rüzgârı ile ruhsal olarak da sarsılmıştı.

Ama bağışlamasının kolaylığı ile şaşırarak onu bağışladı. Nedense onun herhangi bir şeyini bağışlamak o kadar zor değildi. Onun diğer adamlar gibi olmak şansı olmamıştı ve çok uğraşıyordu, başarıyordu da. Ona karşı içtenlikle bağışlayıcı oluşunun başka bir nedeni olabileceği aklına hiç gelmiyordu. Ona karşı sevecenlikle bağışlayıcı idi ama bunu bilmiyordu. Bunu bilmesine olanak yoktu. Bir tek aşk ilişkisiz yirmidört yılın sükunu ve dengeliliği, onu kendi duygularının güçlü bir kavrayışı için hazırlamamıştı ve hiçbir zaman gerçek bir aşka ısınmamış olan o, buna şimdi ısındığından habersizdi.

XI

Martin eğer şiir yazma girişimleriyle öylesine sık kesilmemiş olsaydı daha önce bitmiş olacak olan «İnci Dalgıçlığı» yazısına döndü. Şiirleri, Ruth'un esinlediği aşk şiirleriydi, ama hiçbir zaman tamamlanamadılar. Bir gün içinde soylu dizeler yazmayı öğrenemezdi. Uyak, ölçü ve yapı, zaten kendileri yeterince ciddi bir işti, ama bunların üstünde ve ötesinde olan, büyük şiirlerde yakaladığı, ama yakalayıp kendi şiirine koyamadığı, elle tutulamaz kaypak bir şey vardı. Bu hissettiği ve peşinden koştuğu, ama ele geçiremediği, şiirin ele geçmez ruhunun tâ kendisiydi. Bu ona ılık ve iz bırakan bir buğu, bir alev gibi geliyordu; kimi zaman onun parçalarını yakalayarak ve onları, beyninda unutulmaz notalarla yankılanan ya da görünmez güzelliğin puslu esintisiyle hayalinde sürüklenen dizelere onları işleyerek ödüllendirildiyse de o hep ulaşabileceğinin ötesindeydi. Değişken ve yanıltıcıydı. Anlatım isteğiyle kafası sızlıyor, ama ancak çabuk çabuk konuşan herkes gibi anlaşılmaz, sönük şeyler söylüyordu. Yazdığı parçaları yüksek sesle okudu. Ölçü mükemmel bir biçimde gidiyordu, uyak aynı biçimde kusursuz ve sürekli bir ritimdeydi, ama içindeki ateşli şevk, yüce heyecan ortada yoktu. Anlayamadı ve umutsuzluk içinde, yenik ve çökmüş olarak tekrar tekrar makalesine döndü. Düzyazı kuşkusuz daha kolay bir anlatım aracıydı.

«İnci Dalgıçlığı»ndan sonra, bir meslek olarak denizcilik üzerine bir, kaplumbağa avcılığı üzerine bir başka ve kuzeydoğu alizeleri üzerine de üçüncü bir yazı yazdı. Sonra

bir deney olarak kısa öykülerle uğraştı ve hızı kesilmeden önce altı kısa öyküyü bitirip çeşitli dergilere gönderdi. Sabahtan geceye kadar ve okuma odasına gitmek için, kütüphaneden kitap almak için ya da Ruth'u aramak için ara vermediği zamanlarda, gece boyunca geç saatlere kadar yoğun ve bereketli bir biçimde yazdı. Yüce bir mutluluk duyuyordu. Yaşam yükselmişti. Sönmez bir ateş içindeydi. Tanrılara has olması gereken yaratma zevki onundu. Çevresindeki tüm yaşam —bayat sebzelerin kokusu, sabun köpükleri, kızkardeşinin pasaklı hali ve Mr. Higginbotham'ın alaycı yüzü— bir düştü. Gerçek dünya kafasındaydı ve yazdığı öyküler kafasındaki gerçeğin parçalarıydı.

Günler çok kısaydı. İncelemek istediği öyle çok şey vardı ki. Uykusunu beş saate indirdi ve bununla idare edebildiğini gördü. Dörtbuçuk saati denedi ama üzülerek beş saate döndü. Uyanık olduğu tüm saatlerini uğraşlarından biriyle neşe içinde geçirebilirdi. Çalışmaya başlamak için yazmayı bırakmak, kütüphaneye gitmek için çalışmayı bırakmak, kendisini bilginin harita odasından ayırmak ya da okuma odasındaki o, ürünlerini satmayı başarmış yazarların gizleri ile dolu dergilerden koparmak onun için her zaman üzücü oluyordu. Ruth'la birlikteyken kalkıp gitmek yüreğini parçalıyordu; ve karanlık caddelerden geçerken en az zaman harcayarak eve varmak için yanıp tutuşuyordu; ve en zoru cebir ve fizik çalışırken defteri kapayıp, kalemi bırakıp uyumak için yorgun gözlerini kapamaktı. Öylesine kısa bir süre için bile olsa yaşamaya son vermek düşüncesinden nefret ediyordu; biricik avuntusu saat zilinin beş saat ileriye ayarlanmış olmasıydı. Ne de olsa yalnızca beş saat kaybedecekti ve sonra çınlayan zil onu bilinçsizlikten sarsıp çıkaracak ve önünde ondokuz saatlik başka bir muhteşem gün olacaktı.

Bu arada haftalar geçiyor, parası suyunu çekiyordu ve gelen para da yoktu. Çocuklar için olan serüven dizisi, postalandıktan bir ay sonra The Youth's Companion'dan geri geldi. Geri çevirme yazısı öylesine incelikle yazılmıştı ki yayıncıya kızmadı. Ama aynı duyguyu San Francisco Examiner'in yayıncısına karşı duyamadı. İki koca hafta bekledik-

ten sonra Martin ona yazmıştı. Bir hafta sonra tekrar yazdı. Ayın sonunda San Francisco'ya gidip yayıncıyı kişisel olarak aradı ama süslü kapıları bekleyen kırmızı saçlı toy bir hademenin sadık bekçiliği yüzünden bu yüce kişiyle karşılaşamadı. Beşinci haftanın sonunda elyazması postayla ve yorumsuz olarak geri geldi. Bir geri çevirme yazısı, bir açıklama, hiçbir şey yoktu. Diğer önde gelen San Francisco dergilerine yollanmış yazıları, aynı biçimde sonuçlandı. Onları geri alınca Doğu'daki dergilere gönderdi ve her seferinde daha çabuk olarak ve basılı bir geri çevirme yazısıyla birlikte geri döndüler.

Kısa öyküler de benzer biçimde geri döndü. Onları tekrar tekrar okudu ve öylesine çok sevdi ki bir gün gazetede elyazmalarının her zaman yazı makinasıyla yazılmaları gerektiğini okuyana kadar geri çevrilme nedenlerini çözemedi. Bu, durumu açıkladı. Kuşkusuz yayıncılar öyle çok meşguldü ki el yazılarını okumaya zaman ve çaba harcayamıyorlardı. Martin bir yazı makinası kiraladı ve makinada ustalaşmaya bir gün harcadı. Her gün yazdıklarını yazı makinasında temize çekti. Önceki elyazmalarını da onlar geri gelir gelmez yazı makinasıyla yeniden yazdı. Yazı makinasıyla yazılmış olanlar geri gelmeye başlayınca şaşırdı; çene kemikleri daha köşeli, çenesi daha saldırgan bir görünüm aldı ve elyazmalarını paketleyip yeni yayıncılara gönderdi.

Kendisinin kendi eserleri için iyi bir yargıç olmadığı düşüncesine vardı. Gertrude ile denemeye karar verdi ve öykülerini ona yüksek sesle okudu. Kadının gözleri parladı ve ona gururla bakarken konuştu :

«Muazzam di mi, senin böyle şeyler yazman.»

«Evet, evet.» Sabırsızlıkla sordu, «Ama öykü... nasıl sevdin mi?»

«Muazzam,» diye cevapladı. «Muazzam, hem heyecanlandırıyor da, hepten heyecanlandım.»

Kadının kafasının berrak olmadığını anlayabiliyordu Martin. Kafasının karışıklığı o saf iyi sesinde kuvvetle duyuluyordu. Martin bu nedenle durup bekledi.

«Ama söyle Mart,» uzun bir duraklamadan sonra, «Na-

sıl bitti? Öyle tumturaklı konuşan o genç adam kızı aldı mı?»

Ve Martin sanat diliyle apaçık yazmış olduğunu sandığı sonucu açıkladıktan sonra Gertrude şöyle soracaktı :

«İşte bunu bilmek istiyordum. Öyküde neden böyle yazmadın?»

Ona bir dizi öykü okuduktan sonra Martin'in öğrendiği bir şey, onun mutlu sonuçlardan hoşlandığıydı.

«Bu öykü mükemmel, muazzam,» diye açıkladı, yorgun bir iç çekişiyle çamaşır leğeninden doğrulup, alnındaki teri buharlar tüten kırmızı eliyle silerken. «Ama beni üzüyor. Ağlamak istiyorum. Dünyada zaten fazlasıyla çok acıklı şey var. Mutlu şeyler düşünmek beni mutlu yapıyor. Şimdi eğer o, kızla evlenseydi ve —kusura bakmıyorsun ya Mart?» kaygıyla sordu. «Ben böyle hissediyorum çünkü yorgunum sanırım. Ama öykü muazzamdı yine de, mükemmel muazzam. Nereye satacaksın onu?»

«O başka bir iş,» diye güldü Martin.

«Ama eğer satabilirsen onun için ne kadar alacağını düşünüyorsun?»

«Eh, yüz dolar. Geçerli fiyatlara göre en az o kadar olacak.»

«Canım benim! Umarım satarsın.»

«Kolay para, ha?» Sonra gururla ekledi, «İki günde yazdım. Günde elli dolar eder.»

Öykülerini Ruth'a okumayı özledi, ama buna cesaret edemedi. Kimileri basılana kadar bekleyecekti; karar verdi. Ruth, o zaman ne için çalışmakta olduğunu anlayacaktı. Bu arada uğraşını sürdürdü. Serüven aşkı, hiç bir zaman onu düşün ülkesindeki bu şaşkın edici keşif uğraşından daha güçlü bir biçimde sürüklememişti. Cebirin yanı sıra fizik ve kimya ders kitapları satın aldı, problemler ve deneyler tasarladı. Laboratuvar kanıtlarına güvendi ve onun yoğun düşgücü kimyasal reaksiyonları ortalama bir öğrencinin onları laboratuvarda görüp anladığından daha iyi anlamasını sağladı. Varlıkların doğasına ilişkin olarak elde ettiği ipuçlarından çok fazla etkilenerek kitapların zor sayfaları ara-

sında dolanıp durdu. Şimdiye dek dünyayı dünya olarak, olduğu gibi kabul etmişti, ama şimdi onun örgütlenişini, güçlerin ve maddelerin rollerini ve karşı rollerini kavrıyor, olayların açıklamaları sürekli olarak kendiliğinden kafasında beliriyordu. Kaldıraçlar ve makaralar onu büyüledi ve kafası gerilere giderek denizdeki el levyeleri, makaralar ve palangalar arasında dolaştı. Üzerinde yol olmayan okyanuslarda gemilerin rotalarından sapmadan gidebilmelerini sağlayan gemicilik kuramı şimdi ona apaçık geliyordu. Fırtına, yağmur ve gelgitin gizemi açığa çıkmıştı; ve alize rüzgârlarının varlık nedeni, ona kuzeydoğu alizeleri üzerine yazmış olduğu yazıyı fazla erken yazıp yazmadığını düşündürdü. Şimdi mutlaka daha iyi yazabileceğini biliyordu. Bir öğleden sonra Arthur'la birlikte Kaliforniya Üniversitesi'ne gitti ve soluğunu tutarak, dinsel bir huşu duyarak laboratuvarlarda gezdi, deneyleri gördü ve sınıfta ders veren profesörleri dinledi.

Ama yazılarını savsaklamadı. Bir kısa öyküler ırmağı kaleminden aktı. Şiirin daha kolay biçimlerine (bu türü dergilerde görmüştü) yöneldi. Gene de kendisini kaybedip uyaksız şiirle bir trajedi yazarak iki haftasını çarçur etti ve onun yarım düzine dergiden çabucak geri çevrilmesi onu hayretler içinde bıraktı. Sonra Henley'i keşfetti ve onun 'Hospital Sketches.' modeline uygun bir dizi deniz şiirleri yazdı. Bunlar basit ışık, renk, aşk ve serüven şiirleriydi. Bunlara 'Deniz Lirikleri,' adını verdi ve onları şimdiye dek yapmış olduğu işlerin en iyisi olarak değerlendirdi. Bunlar otuz taneydiler ve ortalama başarılı bir yazarın bir haftalık çalışmasına eşdeğerli bir günlük öykü çalışmasını yaptıktan sonra her gün bir tane yazarak onları bir ayda tamamlamıştı. Yorgunluk onun için bir anlam taşımıyordu. Bu yorgunluk değildi. O konuşmayı keşfediyordu ve dilsiz dudaklarının arkasında yıllarca hapsedilmiş olan tüm güzellik ve harikalar şimdi vahşi ve güçlü bir sel olarak dışarı akıyordu.

'Deniz Lirikleri'ni kimseye, yayıncılara bile göstermedi. Yayıncılara güvenini yitirmişti. Ama 'Lirikler'i onların onayına sunmaktan alıkoyan şey güvensizlik değildi. Onlar onun

için öylesine güzeldi ki, ne yazmış olduğunu, ona okumaya cesaret edebileceği uzak ve şahane bir zamanda onları Ruth' la paylaşmak için ayırmıştı. O güne dek yüksek sesle okuyarak, ezberleyene kadar tekrar tekrar gözden geçirerek, onları kendisine sakladı.

Martın çalışma saatlerinin her anını yaşadığı gibi, uykusunda da yaşıyordu. Bu beş saatlik uyku boyunca, onun kendisine özgü kafası başkaldırarak, günün olaylarını düşüncelerle birleştirip garip ve olanaksız, olağanüstü düşlere dönüştürüyordu. Gerçekten o hiç dinlenmedi ve eğer onun yerinde daha zayıf bir beden ya da, daha az sağlam bir biçimde dengelenmiş bir beyin olsaydı, tükenerek genel bir çöküntüyle yıkılırdı. Akşamüstleri Ruth'u arayışları şimdi seyrekleşmişti. Çünkü onun diplomasını alıp üniversiteyi bitireceği Haziran ayı yaklaşıyordu. Edebiyat Fakültesi Diploması! Bunu düşündüğü zaman, Ruth, kendisinin onu izleyebileceğinden daha hızlı olarak ondan uzaklaşıyormuş gibi geliyordu Martin'e.

Haftada bir gün öğleden sonrayı Ruth ona vermişti ve o, geç saatte giderek genellikle akşam yemeğine ve sonra da müzik dinlemeye kalırdı. Bunlar onun yaşamının en önemli günleriydi. Evin, kendi yaşadıkları ile öylesi bir zıtlık içinde olan havası ve Ruth'a o katıksız yakınlığı, her seferinde Martin'i yükseklere tırmanma kararına daha sıkıca sarılmış olarak oradan çıkarıyordu. İçindeki güzelliğe ve yaratmak için duyduğu acılı isteğe karşın, savaşımı aslında Ruth içindi. Martin her şeyden önce ve her zaman bir sevgiliydi. Tüm diğer şeyler onun için aşktan sonra gelirdi. Düşünce dünyasındaki serüveninden daha büyüğü, onun aşk serüveniydi. Dünyanın kendisi, karşı konulmaz bir gücün dürtüsüne uygun olarak onu oluşturan moleküller ve atomlar nedeniyle hayret verici değildi. Dünyayı hayranlık verici yapan şey, içinde Ruth'un yaşaması olgusuydu. Ruth, onun o zamana kadar bildiği, düşlemiş ya da tahmin etmiş olduğu en hayranlık verici şeydi.

Ama Martin, her zaman onun uzaklığının baskısı altındaydı. Ruth ondan öylesine uzaktı ki; ve Martin ona nasıl

yaklaşabileceğini bilmiyordu. Kendi sınıfından olan kızlar ve kadınlar ile çok başarılı olmuştu ama onlardan herhangi birini sevmemişti, Ruth'u ise seviyordu. Ayrıca Ruth yalnızca başka bir sınıftan değildi, Martin'in aşkı Ruth'u bütün sınıfların üzerine yükseltiyordu. O ayrı bir varlıktı, öylesine ayrıydı ki ona nasıl yakınlaşacağını, bir sevgilinin yakınlaşması gerektiği gibi nasıl yakınlaşabileceğini bilemiyordu. Aslında bilgiyi ve dili öğrendikçe, onun dilini konuşarak, ortak fikirler ve zevkler keşfederek ona yakınlaşıyordu ama bu onun, bir sevgilinin arzularını doyurmuyordu. Bir âşığın düşgücüyle Ruth'u kutsallaştırmıştı, onu kendisiyle maddesel bir yakınlık kuramayacağı kadar çok kutsallaştırmış, ruhsallaştırmıştı. Onun kendi aşkı idi ki Ruth'u kendisinden itiyor, onu kendisi için olanaksız gösteriyordu. Aşkın kendisi, aşkın istediği tek şeyi ona yadsıyordu.

Ve sonra bir gün habersizce aralarındaki uçurum bir an için kapandı ve ondan sonra uçurum varlığını sürdürdü ise de önceden hiç olmadığı kadar dardı. Kiraz yiyorlardı, büyük, lezzetli, koyu şarap renginde suyu olan siyah kirazlar. Ve sonra Ruth ona 'Prenses'i yüksek sesle okurken Martin rastlantıyla, kirazların onun dudağında yapmış olduğu lekeye dikkat etti. Ruth'un kutsallığı o anda parçalandı. O da topraktandı nihayet, salt topraktan, o da kendi toprağının ya da herhangi birinin toprağının bağımlı olduğu toprak yasalarına bağımlıydı. Onun dudakları da Martin'inki gibi ettendi ve kirazlar kendisininkiler gibi onları da boyamıştı. Ve eğer dudakları için bu böyleyse o zaman onun bütünü için de bu böyleydi. O, kadındı, tıpatıp herhangi bir kadın gibi bütünüyle bir kadındı. Martin bunu ansızın farketti. Bu onu şaşkına çeviren bir keşifti. Bu Martin için sanki güneşin gökten aşağıya düştüğünü görmek ya da tapınılan arılığın kirlendiğini görmek gibi birşeydi.

O zaman Martin bunun önemini anladı ve yüreği çarpmaya, başka dünyalardan bir ruh olmayan, bir kirazın dudaklarını lekeleyebildiği, bu katıksız kadının âşıkı rolünü üstlenebilmek için onu mücadeleye çağırmaya başladı. Düşüncesinin cüreti karşısında titredi ama bütün ruhu şakıyor-

du; mantığı bir zafer şarkısıyla ona haklı olduğunun güvencesini veriyordu. Ondaki bu değişiklikten birşey kıza ulaşmış olmalıydı ki, Ruth okumaya ara verdi, başını kaldırıp ona baktı ve gülümsedi. Martin'in gözleri onun mavi gözlerinden aşağı dudaklarına kaydı ve lekenin görünüşü onu çıldırttı. O eski kaygısız yaşamında olduğu gibi az kalsın kolları uzanıp kızı saracaktı. Ruth bekleyerek ona doğru eğilmiş gibiydi ve bütün iradesi Martin'i alıkoymak için savaştı.

«Bir sözcüğünü bile izlemiyordun,» diyerek somurttu Ruth. Sonra onun bocalamasından zevk alarak ona güldü. Martin onun içtenlikli gözlerinin içine bakarken, kendi hissettiklerinden onun hiç birşey sezmemiş olduğunu anlayarak utandı. Gerçekten düşüncelerinde çok ileriye gitmeye cüret etmişti. Tanımış olduğu bütün kadınlar içinde duygularını tahmin edemeyecek hiç bir kadın yoktu, Ruth dışında. Ve Ruth tahmin etmemişti. Fakat vardı. Ruth farklıydı. Martin onun apaçık masumluğuna saygı duyarak, kendi kabalığı ile dehşete düştü ve ona tekrar uçurumun ötesinden baktı. Köprü yıkılmıştı.

Ama yine de bu olay onu Ruth'a daha yakınlaştırmıştı. Olayın anısı sürdü ve Martin en fazla canı sıkkın olduğu zamanlar istekle bu olay üzerinde durdu. Uçurum artık hiç bir zaman o kadar geniş değildi. Martin bir Edebiyat Fakültesi diplomasından ya da bir düzine diplomadan çok daha büyük bir mesafe kazanmıştı. Ruth gerçekten onun hiç bir zaman düşleyememiş olduğu kadar saftı ama kirazlar onun dudaklarını lekelemişti. O da evrenin yasalarına, aynen Martin'in olduğu gibi değiştirilemez biçimde bağımlıydı. Yaşamak için yemek zorundaydı ve ayaklarını ıslattığı zaman soğuk alırdı. Ama sorun bu değildi. Eğer o açlık ve susuzluğu, sıcak ve soğuğu duyabilirse, o zaman aşkı da duyabilirdi, bir erkek için aşkı. Eh, Martin bir erkekti ve neden o, o erkek olmasındı? «Başarmak, bu bana bağlı» diye şevkle mırıldandı. «O adam ben olacağım. Kendimi o adam yapacağım. Başaracağım.»

XII

Bir akşam üstü, Martin beyninin içinden ateş ve buğularla sürüklenip gelen düşünceleri ve güzelliği, tümüyle çarpıtan bir sone ile didişirken telefona çağırıldı.

«Bir hanımefendinin sesiydi, zarif bir hanımefendinin,» diyerek eğlendi onu çağıran Mr. Higginbotham.

Martin odanın köşesindeki telefona gitti ve Ruth'un sesini duyunca bir sıcaklık dalgasının içinde hızla aktığını duydu. Sone ile savaşı sırasında onun varlığını unutmuştu ve şimdi sesini duyunca ona olan aşkı ansızın bir darbe gibi Martin'e çarptı. Ve öyle bir ses ki! Duyarlı ve tatlı, uzaktan duyulan baygın bir müzik, ya da daha iyisi gümüş bir çan gibi kusursuz bir tonda ve billur saflığında. Hiçbir kadının böyle bir sesi olamazdı. Onda başka bir dünyadan gelen, göksel birşey vardı. Mr. Higginbotham'ın araştırıcı gözlerinin üzerinde olduğunu bildiği için yüzünden belli etmediyse de öylesine kendinden geçmişti ki, Ruth'un söylediklerini güçlükle duyabildi.

Ruth'un söylemek istediği çok birşey yoktu; yalnızca o akşam Norman onu bir konferansa götürecekmiş; ama Norman'ın başı ağrıyormuş; Ruth öylesine düşkırıklığına uğramışmış ki; biletler de hazırmış; eğer Martin'in başka bir işi yoksa, onu götürmek iyiliğinde bulunabilir miymiş?

Götürebilir miymiş! Sesindeki istekliliği bastırmak için mücadele etti. Bu olağanüstü bir şeydi. Şimdiye dek her zaman onu kendi evinin içinde görmüştü ve onunla bir yere gitmeyi önermeye cesaret edememişti. Daha onunla telefon-

la konuşurken ve hiç ilgisi yokken, onun uğruna ölmek için ezici bir istek duydu. Ve fırıl fırıl dönen beyninde kahramanca özveri düşleri oluşup dağılmaya başladı. Onu öylesine çok, öylesine korkunç, öylesine umutsuzca seviyordu. Ruth'un onunla dışarı çıkacağı, onunla, Martin Eden'le konferansa gideceği o çılgın mutluluk anında, Ruth ona göre öylesine çok yükseklerde süzülüyordu ki, Martin onun için ölmekten başka yapacak birşey göremedi. Onun için duyduğu muhteşem ve yüce sevgiyi anlatabileceği biricik uygun yoldu bu. Bu tüm sevenlere gelen, gerçek aşkın yücelmiş feragat duygusuydu ve Martin'e burada telefon başında ihtişam ve ateşin kasırgasında gelmişti. Martin'e öyle geliyordu ki onun için ölmek iyi yaşamış ve iyi sevmiş olmak demekti. Ve Martin yirmibirindeydi ve daha önce hiç sevmemişti.

Telefonu kaparken eli titredi, heyecanı onu güçsüz bırakmıştı. Gözleri bir meleğinkiler gibi parlıyordu, yüzü yücelmiş, tüm dünyevi artıklardan arınmıştı, saf ve kutsaldı.

«Dışarda randövüler veriyorsun ha?» eniştesi taş attı. «Bunun ne demek olduğunu bilirsin. Sonunda karakola düşeceksin.»

Ama Martin bulunduğu doruktan aşağı inemedi. Dokundurmanın hayvanca oluşu bile onu yere geri getiremedi. Öfke ve incinme aşağıda, onun aşağısındaydı. O muhteşem bir düş görmüştü; o bir Tanrı olmuştu ve o, bu solucan gibi adam için yalnızca derin ve korkunç bir acıma duyabilirdi. Ona bakmadı; bakışları onun üzerinden geçtiği halde onu görmedi ve bir rüyada gibi odadan geçerek giyinmeye gitti. Kendi odasına gidip kıravatını bağlamaya başlayana dek kulaklarında kalan rahatsız edici bu sesin farkına varamadı. Bu sesi araştırınca, daha önce nasılsa beynine ulaşamıyan bu sesin, Bernard Higginbotham'ın son homurtusu olduğunu anladı.

Ruth'ların ön kapısı arkalarından kapanıp onunla birlikte merdivenlerden inince, Martin kafasını karmakarışık olmuş buldu. Onu konferansa götürmenin katıksız neşesi değildi bu. Nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu. Yollar-

da onun sınıfındaki insanları, kadınlar erkeklerin koluna girmiş olarak görmüştü. Ama sonra gene onları kolkola girmemiş olarak da görmüştü ve merak ediyordu, yalnızca akşamları mı kolkola girilirdi, ya da bu yalnızca karı-kocalar ve akrabalar arasında mı olurdu?

Kaldırıma ulaşmadan hemen önce Minnie'yi hatırladı. Minnie her zaman etiket meraklısı olmuştu. Onunla dışarı çıktıklarında Minnie iki kez yürürken iç taraftan gittiği için onu azarlamıştı ve bayların bir hanımla birlikte olduğunda, her zaman dış tarafta yürümeleri kuralını ona söylemişti. Ve Minnie, ne zaman bir yolda karşıdan karşıya geçecek olsalar, dış tarafta yürümesini ona hatırlatmak için topuklarına tekme atardı. Martin, onun bu görgü kuralını nereden almış olduğunu ve bunun yukardan süzülüp gelen doğru bir kural olup olmadığını merak etti.

Kaldırıma ulaştıkları sırada, denemenin bir zarar vermeyeceğine karar verdi ve Ruth'un arkasından geçerek dış tarafta yerini aldı. Sonra diğer sorun kendisini gösterdi. Koluna girmesi için kolunu uzatmalı mıydı? Yaşamı boyunca hiç bir kimseye kolunu uzatmamıştı. Tanımış olduğu kızlar hiçbir zaman bir erkeğin koluna girmezdi. İlk birkaç keresinde yanyana serbestçe yürürler ve ondan sonra kollar bele sarılır ve aydınlatılmamış sokaklarda başlar erkeğin omuzuna konulurdu. Ama şimdi durum başkaydı. Ruth o tür bir kız değildi. Martin birşey yapmak zorundaydı.

Ruth'un olduğu taraftaki kolunu kıvırdı; ama gizli bir deneyişle, davet edici olmayan, o şekilde yürümeye alışıkmış, dikkat etmeden olmuş gibi çok hafifçe kıvırdı. Ve sonra o harikulade şey oldu. Ruth'un elini kolunun üzerinde hissetti. İçinde bu dokunmadan nefis heyecan ürpertileri koşuştu ve kısacık tatlı bir an için ona öyle geldi ki, katı toprağı terketmiş onunla birlikte havada uçuyordu. Ama çok geçmeden yeni bir karmaşıklıkla kafası karışmış olarak tekrar geri geldi. Yolda karşıdan karşıya geçiyorlardı ve kendisi iç tarafta kalmıştı. Dış yanda olmalıydı. Bu durumda kızı kolundan çıkarıp diğer yana geçmeli miydi? Ve eğer öyle yaparsa gelecek sefer de aynı manevrayı yapmak zorun-

da olacak mıydı? Ya sonraki sefer? Bunda yanlış birşey olmalıydı. Ve bu konuda acele etmemeye, budala rolü yapmaya karar verdi. Gene de vardığı sonuçtan tatmin olmamıştı. Karşıya geçişte kendisini iç yanda bulunca söylediklerine çok dalmış gibi yaparak, çabuk çabuk ve heyecanla konuşmaya başladı, öyle ki eğer yerini değiştirmemekle hata yapmışsa, heyecanı dikkatsizliğinin nedeni olarak görülebilsin.

Broadway'i karşıya geçerken yeni bir sorunla yüzyüze geldi. Elektrik ışıklarının aydınlığında Lizzie Connolly ve kıkırdak arkadaşını gördü. Yalnızca bir an duraksadı, sonra eli başına gitti ve şapkasını çıkardı. Kendi türüne sadakatsiz olamazdı ve şapkanın çıkarılışı Lizzie Connolly'nin kendisinden öte bir şey içindi. Lizzie başını eğerek selamladı ve ona cesaretle baktı. Ruth'unki gibi yumuşak ve nazik gözlerle değil ama güzel ve sert gözlerle baktı; sonra gözleri ondan Ruth'a kaydı ve onun yüzünü, giyimini ve durumunu ayrıntılarıyla belirledi. Martin Ruth'un da baktığının farkındaydı. Bir güvercininki gibi yumuşak ve ürkek aceleci gözlerle; ama ucuz şıklığı ve o sıralarda tüm işçi sınıfından kızların giydiği garip şapkanın altındaki işçi kızı gören bakışlarından bir telaş geldi ve geçti.

«Ne güzel bir kız!» dedi Ruth bir an sonra.

Martin çok sevinmiş olduğu halde, «Bilmem,» dedi. «Sanırım tümüyle bir kişisel zevk sorunu bu, ama bana özellikle güzel gelmedi.»

«Neden, onbin kadından birinin yüz çizgileri onunki kadar düzgün değildir. Yüz çizgileri olağanüstü. Yüzü kabartma bir mücevher gibi düzgün. Ve gözleri çok güzel...»

«Öyle mi dersin?» diye kuşkusunu belirtti Martin, dalgın bir biçimde; çünkü onun için dünyada yalnızca bir güzel kadın vardı ve o yanındaydı; eli kolunun üzerindeydi.

«Öyle mi derim? Eğer o kız giyinebilmek için düzgün bir olanağa sahip olsaydı ve ona nasıl yürüyeceği öğretilseydi senin ve tüm erkeklerin başını döndürürdü.»

«Ona nasıl konuşulacağı da öğretilmeliydi,» diye görüşünü açıkladı Martin. «Yoksa erkeklerin çoğu onu anlamaz-

dı. Eminim eğer o doğal olarak konuşsa söylediklerinin dörtte birini anlayamazdın.»

«Saçma, görüşünü kabul ettirmek istediğin zaman sen de Arthur kadar kötü oluyorsun.»

«Benimle ilk karşılaştığında nasıl konuştuğumu unutuyorsun. O zamandan bu yana ben yeni bir dil öğrendim. Ondan önce ben de bu kızın konuştuğu gibi konuşurdum. Ben şimdi kendimi yeterli bir biçimde senin dilinle anlatabiliyorum ve sana o kızın dilini anlayamıyacağını açıklıyorum. Ve biliyor musun o kız neden öyle yürüyor? Hiçbir zaman bunlar üzerinde düşünmemiş olduğum halde şimdi böyle şeyler üzerinde düşünüyorum ve anlamaya başlıyorum, hem de çok.»

«Peki, o kız neden öyle yürüyor?»

«O yıllarca, uzun saatler boyunca makinalarda çalıştı. İnsan bedeni gençken çok esnektir ve ağır çalışma, çalışmanın doğasına göre onu cam macunu gibi şekillendirecektir. Ben yolda rastladığım birçok işçinin işini bir bakışta söyleyebilirim. Bak bana, ben neden yalpalayarak gidiyorum? Denizde geçirdiğim yıllar nedeniyle. Aynı yılları ben, genç ve esnek bedenimle sığır gütmekte geçirseydim, şimdi yalpalayarak yürümezdim ama eğri bacaklarım olurdu. O kızın durumu da bunun gibi. O sert diyebileceğim gözlerine dikkat etmişsindir. O hiç bir zaman kimseye sığınamadı; kendi kendisine dayanmak zorundaydı. Ve genç bir kız hem kendi kendisine yetip, hem de gözlerini yumuşak ve kibar olarak —örneğin senin gözlerin gibi— koruyamaz.»

«Sanırım haklısın,» dedi Ruth alçak sesle, «Ve böyle olması çok kötü, öylesine güzel bir kız ki.»

Martin Ruth'a baktı ve gözlerinin acımayla parladığını gördü ve o zaman onu sevdiğini hatırladı, onu sevmesini, onu kolunda konferansa götürmesini mümkün kılan yazgısına duyduğu şaşkınlık içinde kendisini kaybetti.

Sen kimsin Martin Eden? diye sordu aynada kendisine, o akşam odasına döndüğü zaman. Kendisine uzun uzun ve merakla baktı. Sen kimsin? Sen nesin? Nereye aitsin? Sen aslında Lizzie Connolly gibi kızlara aitsin. Sen tüm aşağı

bayağı ve güzel olmayan şeyleriyle, didinenler alayına aitsin. Sen pislikler içinde, kokular, leş kokuları arasında, öküzler ve köleler gibi çalıştırılanlara aitsin. İşte sana bayat sebzeler. O patatesler çürüyor. Kokla onları, lanet sana, kokla onları. Ve sen gene de kitapları açmaya, güzel müzik dinlemeye, güzel tabloları sevmeyi öğrenmeye, güzel İngilizce konuşmaya, senin türünden kimsenin düşünmediği düşünceleri düşünmeye, kendini öküzlerden, Lizzie Connolly'lerden koparıp ayırmaya ve senin bir milyon mil ötende yıldızlarda yaşayan bir kadının solgun ruhunu sevmeye cüret ediyorsun! Sen kimsin? Ve sen nesin? Lanet sana! Ve başaracak mısın?

Aynada kendisine yumruğunu salladı ve bir süre düş kurmak üzere, büyümüş gözlerle yatağın kenarında oturdu. Sonra defterini ve cebir kitabını çıkardı ve saatler akıp giderken ikinci dereceden denklemler içinde kendini kaybetti. Yıldızlar donuklaştı ve şafağın kül rengi ışıkları penceresine vurdu.

XIII

Ilık öğleden sonraları, City Hall Park'ta nutuk atan konuşkan sosyalistler ve işçi sınıfı filozofları kümesi büyük keşiften sorumluydular. Bisikletle parkın içinden geçerek kütüphaneye giderken ayda bir iki kez bisikletinden indi ve tartışmaları dinledi ve her seferinde isteksizce kendisini oradan koparark uzaklaştı. Tartışmanın düzeyi Mr. Morse'un masasındakinden çok aşağı idi. Adamlar ciddi ve vakur değillerdi; kolaylıkla öfkelenip birbirlerini isimleriyle çağırıyorlardı; lanet ve küfürler, açık saçık imalar sık sık dudaklarındaydı. Birkaç kez onları yumruklaşırken görmüştü ve yine de bu adamların düşündüğü şeylerde, neden olduğunu bilmediği canlı bir şey görülüyordu. Onların sözcük oyunları onun zekası için Mr. Morse'un ölçülü ve sakin dogmatizminden çok daha fazla harekete getiriciydi. İngilizceyi boğazlayan, çılgınlar gibi jestler yapan ve birbirlerinin fikirleriyle ilkel bir öfke içinde boğuşan bu adamlar, her nasılsa ona Mr. Morse ve dostu Mr. Butler'den daha canlı görünüyordu.

Martin parkda birçok kez Herbert Spencer'in sözünün edildiğini duymuştu, ama bir öğleden sonra Spencer'in bir müridi ortaya çıktı; gömleğinin yokluğunu örtmek için, boğazına kadar sıkıca düğmelenmiş kirli bir ceket giyen kılıksız bir serseriydi. Pek çok sigara içilip pek çok tütün suyu tükürülerek sürdürülen ateşli, büyük tartışmada serseri yerini başarıyla korudu. Bir sosyalist işçi, «Bilinemezden başka tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir»

dediği zaman bile, tartışmanın ne hakkında olduğunu anlayamayacak kadar Martin'in kafası karışmıştı, ama bisikletini kütüphaneye doğru sürerken beraberinde Herbert Spencer hakkında yeni doğmuş bir ilgiyi de götürüyordu. O serseri «İlk Prensipler» sözünü çok sık etmiş olduğu için, kütüphaneden bu kitabı aldı.

Böylece büyük keşif başladı. Daha önce bir kez Spencer'i denemişti. Başlangıç için 'Psikolojinin Prensipleri'ni seçerek Madam Blavatsky'deki başarısızlığı kadar sefilce başarısız olmuştu. Kitaptan hiçbirşey anlamamış ve okumadan geri vermişti. Ama bu akşam cebir ve fizikten sonra ve bir sone deneyiminden sonra yatağa girdi ve 'İlk Prensipler'i açtı. Sabah, onu hâlâ okuyor olarak buldu; uyuması olanaksızdı. O gün yazmayı da bıraktı, bedeni yorulana dek yatakta uzanarak okudu. Sert döşemede sırtüstü uzanarak okumayı denediğinde, kitabı üzerinde havada tutuyordu, ya da bir yanından öbür yanına dönerek okudu. O akşam uyudu ve yazılarını ertesi sabah yazdı. Ve sonra kitap onu yeniden baştan çıkardı, herşeyi unutarak ve o öğleden sonranın Ruth'un ona ayırmış olduğu öğleden sonra olduğu olgusunu da unutarak tüm öğleden sonra okudu. Bilincinin çevresindeki dünyayı yeniden ilk kavrayışı Bernard Higginbotham'ın kapıyı sarsarak açıp, bir lokanta mı işlettiklerini sandığını sorması ile oldu.

Martin Eden'in yaşamının bütün günlerini merak yönlendirmişti. O bilmek isterdi ve onu dünyanın dört bir yanında serüvenlere gönderen bu isteğiydi. Ama şimdi Spencer'den öğreniyordu ki, o hiçbir zaman bilememişti ve sonsuza dek gemilerle gezip dolaşmaya devam etse de bilemeyecekti. O yalnızca kopuk kopuk olayları gözlemleyerek, gerçeklerin parçalarını toplayarak, yüzeysel küçük genellemeler yaparak, varlıkların yüzeylerini sıyırıp geçmişti ve onun rastlantı ve saçmalık dünyasında, bütün her şey tümüyle bağlantısızdı. Kuşların uçuş mekanizmalarını incelemiş ve bunun hakkında akıl yürütmüştü, ama kuşların uçan organik mekanizmalar olarak gelişim sürecini açıklamayı denemek hiç aklına gelmemişti. Böyle bir sürecin var olduğunu

hiçbir zaman düşlememişti bile. Kuşların oluşması düşünülemezdi. Onlar her zaman varlardı. Var olmuşlardı işte.

Ve kuşlar konusunda böyle olduğu gibi her şeyde de böyle olmuştu. Onun felsefe konusundaki cahil ve hazırlıksız girişimleri verimsiz olmuştu. Kant'ın orta çağ metafiziği ona hiçbir şeyin anahtarını vermemişti ve yalnızca kendi akıl gücünden kuşkuya düşmesine yaramıştı. Aynı biçimde evrim olayını inceleme girişimi, Romenas'ın çok teknik bir kitabı ile sınırlı kalmıştı. Hiçbir şey anlamamıştı, edindiği tek fikir evrimin, muazzam ve anlaşılmaz bir sözcük dağarcığına sahip bir sürü küçük adamın kupkuru bir teorisi olduğu idi. Ve şimdi öğreniyordu ki evrim yalnızca bir teori değil, artık bilim adamlarının tartışmadığı, genel olarak kabul edilmiş bir gelişim süreciydi. Bilim adamları arasında varolan ayrılıklar, yalnızca evrimin yöntemleri üzerindeydi.

Ve işte burada, Spencer denen adam herşeyi bilgiye indirgeyerek, mutlak gerçekleri özenle işleyerek, tüm bilgileri onun için organize ediyor ve onun şaşkın bakışlarının karşısına öylesine somut olarak kavranan bir evren sunuyordu ki, bu evren denizcilerin yapıp cam şişeler içine yerleştirdikleri model gemiler gibi somuttu. Gelişigüzel, rastlantısal yoktu. Her şey yasaydı. Kuşun uçuşu yasaya bağlıydı ve aynı yasaya boyun eğerek, mayalanan sıvı kıpır kıpır kıvranıp bükülerek bakacaklar, kanatlar çıkarıp bir kuş olmuştu.

Martin entellektüel yaşamın bir derecesinden diğerine yükselegelmişti ve şimdi, şimdiye dek olduklarının en yükseğindeydi. Tüm gizli şeyler gizemlerini açığa seriyordu. Martin anlayıştan sarhoş olmuştu. Geceleyin uykuda muazzam bir karabasanda Tanrılarla yaşıyordu ve uyanıkken, gündüz, dalgın bir bakışla yeni keşfetmiş olduğu dünyaya bakarak, bir uyurgezer gibi dolaşıyordu. Yemek masasında, önemsiz, bayağı şeyler üzerine olan konuşmaları duymuyordu. İstekli kafası karşısındaki her şeyde nedeni ve etkiyi arayıp buluyor ve izliyordu. Tabakdaki ette parıldayan güneşi görüyor ve onun enerjisini geriye doğru tüm şekil değişik-

likleri içinde yüzmilyon mil ötedeki kaynağına kadar izliyordu; ya da onun enerjisini ileriye doğru, o eti kesmesini mümkün kılan kol adelelerine kadar, ve eti kesme hareketini adelelerine bildiren beynine kadar izleyerek bir içgözlemle aynı güneşin beyninde parladığını görüyordu. Aydınlıkla kendinden geçmişti, ne Jim'in fısıldadığı 'Akıl hastahanesi' sözünü duyuyor, ne kızkardeşinin yüzündeki kaygıyı görüyor ve ne de Bernard Higginbotham'ın parmaklarının kayınbiraderinin kafasında tekerlekler döndüğünü ima eden dönme hareketine dikkat ediyordu.

Bir bakıma Martin'i en derinden etkileyen şey, bilginin, karşılıklı ilişkisiydi, bütün bilginin. O hep şeyleri bilmeye meraklı olmuştu ve bilgi olarak ne elde etmişse beyninin birbirinden ayrı bellek bölmelerine doldurmuştu. Böylece denizcilik konusunda muazzam bir bilgi birikimi olmuştu. Kadın konusunda oldukça büyük bir birikimi vardı. Ama bu iki konu birbiriyle ilişkisizdi. Bu iki bellek bölümü arasında bir bağlantı yoktu, öyle ki bilginin dokusunda, isterik bir kadınla, rüzgâra karşı dümen tutan ya da fırtınaya tutulmuş bir yelkenli arasında herhangi bir bağlantı onun için saçma ve olanaksızdı. Ama şimdi Herbert Spencer ona bunun yalnızca saçma olmadığını değil, ama arada bir bağlantı olmamasının olanaksız olduğunu gösteriyordu. Her şey, uzayın boşluğundaki en uzak yıldızdan, birinin ayağının altındaki kum tanesinin sayısız atomuna kadar tüm diğer şeylerle ilişkiliydi. Bu yeni kavram Martin'i sürekli olarak hayran bırakıyordu ve Martin kendisini hep yeryüzünde ve güneşin ötesinde olan şeyler arasındaki ilişkileri izlemekle meşgul buldu. En ilişkisiz görünen şeylerin listesini yapıyor ve bunlar arasında yakınlıklar kurmayı başarana kadar rahat etmiyordu; aşk, şiir, deprem, ateş, çıngıraklı yılan, gökkuşakları, değerli taşlar, canavarlıklar, günbatımları, cinayet, sevgiler, kaldıraçlar ve tütün arasında yakınlıklar arıyordu. Böylece evreni birleştiriyor ve ellerinde kaldırarak ona bakıyordu, ya da onun karmaşık ara yollarında, geçitlerinde, tropik ormanlarında dolaşıyordu; koyu gizler arasında, bilinmeyen bir amacı arayan, dehşet içindeki bir yol-

cu olarak değil ama gözlemleyerek, haritasını çıkararak, ordaki bilinecek herşeye aşina olarak. Ve bilgisi arttıkça, evrene, yaşama ve tüm bunların içindeki kendi yaşamına, daha tutkuyla hayran oluyordu.

«Sersem!» diye bağırdı aynadaki hayaline. «Yazmak istedin ve yazmayı denedin ve hakkında yazacak hiçbir şeyin yoktu. Ne vardı içinde? Kimi çocuksu tasarımlar, yarı pişmiş birkaç düşünce, birçok özümlenmemiş güzellik, bir büyük kara cehalet yığını, taşana kadar sevgiyle dolmuş bir yürek, aşkın kadar büyük ve cehaletin kadar boş bir tutku. Ve sen yazmak istedin! Hey, sen daha yazacak birşeyler edinmeye başlamanın eşiğindesin. Sen güzelliği yaratmak istedin ama güzelliğin doğası hakkında hiçbir şey bilmezken nasıl yapabilecektin bunu? Yaşamın temel niteliği üzerine hiçbir şey bilmeden yaşam üzerine yazmak istedin. Dünya senin için bir Çin bilmecesiyken, dünya üstüne, varlığın düzeni üzerine yazmak istedin ve yazabileceğin herşey varoluş üzerine bilmediklerin olacaktı. Ama neşelen oğlum Martin, gene de yazacaksın. Azıcık biliyorsun, çok azıcık ve şimdi daha çok bilmek için doğru yoldasın. Eğer şansın varsa, bir gün bilinecekleri bilmeye çok yakın olacaksın. O zaman yazacaksın.

Keşfinin verdiği tüm sevinç ve hayranlığı onunla paylaşarak, büyük keşfini Ruth'a götürdü. Ama o, bu konuda pek coşkulu görünmedi. Bir bakıma, bu konuda, kendi çalışmalarından haberdar görünerek konuyu zımnen kabul etti. Bu konu onu, Martin'i etkilemiş olduğu kadar derinden etkilememişti. Ve eğer bu konunun onun için, kendisine olduğu gibi yeni ve taze bir konu olmadığını sonucuna varmamış olsaydı Martin çok şaşıracaktı. Onlar üzerinde de herhangi bir yaşamsal izlenim yaratmış gibi görünmese de Arthur ve Norman'ın da evrime inandıklarını ve Spencer'i okumuş olduklarını gördü. Kahküllü ve gözlüklü genç Will Olney, Spencer ile aynı görüşte olmadığını gösterecek biçimde alay etti ve «Bilinmezden başka tanrı yoktur ve Spencer onun peygamberidir» özdeyişini tekrarladı.

Ama Martin, Olney'in Ruth'a âşık olmadığını keşfet-

meye başlamış olduğu için onun alayını bağışladı. Daha sonra birçok küçük olaydan Olney'in Ruth'a yalnızca düşkün olmadığını değil, ama onun için gerçek bir nefret duyduğunu öğrenerek şaşkınlık içinde kaldı. Martin bunu anlayamadı. Bu olay, evrendeki tüm diğer olaylarla karşılıklı ilişkisini kuramadığı bir olaydı. Ama gene de, Ruth'un iyiliğini ve güzelliğini gerektiği gibi değerlendirmesini engelleyen doğasındaki eksiklikten dolayı genç adama acıdı. Birçok Pazar günü, hep birlikte bisikletleriyle tepelerde gezmeye çıktılar ve Martin, Ruth ve Olney arasında varolan silahlı ateşkesi izlemek için bol bol fırsata sahip oldu. Olney, Norman'la bir olup, Arthur ve Martin'i Ruth'la birlikte bırakarak Martin'i yeterince müteşekkir bıraktı.

Bu Pazar günleri Martin için büyük günlerdi; en büyük günlerdi, çünkü Ruth'la beraberdi; ve gene büyük günlerdi çünkü onu Ruth'un sınıfından genç adamların tümüyle eşit değerde görüyorlardı. Onların disiplinli uzun eğitim yıllarına karşın, kendisini entellektüel bakımdan onlarla eşit buluyordu. Ve onlarla birlikte geçirdiği saatler onun için o kadar çok çalışmış olduğu dilbilgisinin kullanımında öylesine güzel bir pratik oluyordu ki. Doğru davranışları öğrenmek için kendi gözlemlerine güvenerek, görgü kitaplarını okumayı terketmişti. Kendini heyecana kaptırdığı zamanlar dışında her zaman şevkle uyanık olarak onların hareketlerini gözlemliyordu ve onların davranış inceliklerini, küçük kibarlıklarını öğreniyordu.

Spencer'in çok az okunmuş olması olayı bir süre Martin için bir şaşkınlık kaynağı oldu. «Herbert Spencer,» dedi kütüphanedeki görevli, «Ah, evet büyük bir zeka.» Ama adam o büyük zekanın kapsamı hakkında herhangi bir şey bilir gibi görünmüyordu. Bir akşam yemekte Mr. Butler de oradayken Martin konuşmayı Spencer üzerine çevirdi. Mr. Morse, İngiliz filozofunun bilinemezciliğini acı bir biçimde suçladı ama, «İlk Prensipler»i okumamış olduğunu da kabul etti. Mr. Butler ise Spencer'i okuyacak sabrı olmadığını ve hiçbir zaman bir satırını bile okumadığını ve onsuz da oldukça iyi yaşayabildiğini belirtti. Martin'in kafasında kuş-

kular belirdi ve eğer daha az güçlü bir kişi olmuş olsaydı genel görüşü kabul eder ve Spencer'i bırakırdı. Gene de o, Spencer'in olayları açıklayışını inandırıcı buluyordu ve kendi kendine söylediği gibi, Spencer'i terketmek, bir kaptanın pusulasını ve kronometresini denize atmasına eşdeğerdi. Böylece Martin, konuya gittikçe daha çok egemen olarak ve binlerce bağımsız yazarın doğrulayan tanıklıkları ile inanarak evrimi esaslı bir biçimde incelemeyi sürdürdü. Daha çok çalıştıkça karşısında henüz keşfedilmemiş daha çok bilgi alanı çıkıyordu ve günlerin yalnızca yirmidört saat uzunluğunda olmasına üzüntüsü onun süregelen yakınmasıydı.

Günlerin fazla kısa oluşu nedeniyle, bir gün cebir ve geometriyi bırakmaya karar verdi. Trigonometriye başlamamıştı bile. Sonra yalnızca fiziği geride bırakarak, kimyayı da çalışma listesinden çıkardı.

«Ben bir uzman değilim,» dedi Ruth'a karşı kendisini savunurken, «Ne de bir uzman olmaya çalışacağım. Bir insanın tüm yaşamı boyunca onda birini bile öğrenemeyeceği kadar çok özel uzmanlık alanı var. Ben genel bir bilgi elde etmeye çalışmalıyım. Uzmanlık bilgisine gereksinim duyunca onların kitaplarına başvuracağım.»

«Ama bu, bilgiye kendinin sahip olmanla bir değildir,» diyerek karşı çıktı Ruth.

«Ama sahip olmak gereksiz. Biz uzmanların çalışmasından yararlanırız. Onlar bunun içindir. Gelirken dikkat ettim, baca temizleyicileri çalışıyordu. Onlar uzmandır ve işlerini bitirdikleri zaman, bacaların yapısı hakkında hiçbir şey bilmeden, temiz bacaları kullanacaksın.»

«Korkarım bu zoraki bir benzetme oldu.»

Ruth ona merakla baktı ve Martin onun bakışında ve tavrında bir ayıplama hissetti. Ama kendi görüşünün sağlamlığına inanmıştı.

«Genel konulardaki tüm düşünürler, dünyanın en iyi zekaları gerçekte uzmanlara güvenirler. Herbert Spencer bunu yaptı. Binlerce araştırmacının bulguları üzerine genelleme yaptı. Onların hepsini kendisinin yapması için bin ya-

şam yaşaması gerekirdi. Darvin'de de öyle. O çiçek yetiştirenlerin ve hayvan besleyenlerin öğrenmiş olduğu herşeyden yararlandı.»

«Haklısın Martin,» dedi Olney. «Sen ne istediğini biliyorsun, Ruth bunu bilmiyor. O kendisi için bile neyi istediğini bilmiyor.»

«Ya, evet,» Olney aceleyle devam etti, Ruth'un karşı çıkışını önleyerek. «Biliyorum, genel kültür diyeceksin. Ama eğer genel kültür istiyorsan ne çalıştığın farketmez. Fransızca çalışabilirsin, ya da Almanca çalışabilirsin, yahut ikisini de bırak Esperanto çalış, farketmez kültür niteliğini elde edersin. Aynı amaçla Yunanca ya da Latince de çalışabilirsin, sana hiç bir faydası olmadığı halde. Gene de kültür olur. Neden Ruth, Sakson dili çalıştı, onu öğrendi —iki yıl önceydi bu— ve şimdi ondan tüm hatırladığı, 'Yatıştırıcı yağmurları ile o tatlı Nisan...' böyle devam etmiyor muydu?»

«Ama o gene de sana kültürel nitelik veriyor.» Güldü ve Ruth'u gene önleyerek, «Biliyorum. Biz aynı sınıftaydık.»

«Ama sen kültürden sanki o bir şeye araç olmalıymış gibi sözediyorsun,» diye haykırdı Ruth. Gözleri çakmak çakmaktı ve yanakları kızarmıştı. «Kültürün kendisi bir sonuçtur.»

«Ama o Martin'in aradığı şey değil.»

«Ne biliyorsun?»

«Sen, ne istiyorsun Martin?» Olney ona dönerek sordu.

Martin kendisini çok rahatsız hissetti ve Ruth'a yalvarırcasına baktı.

«Evet, ne istiyorsun?» Ruth sordu. «Bu sorunu çözer.»

«Evet kültür isterim, kuşkusuz.» Martin kekeledi. «Güzelliği seviyorum ve kültür güzelliğin değerini daha iyi ve daha şevkle bilmemi sağlar.»

Ruth başıyla onayladı ve muzaffer göründü.

«Saçma, ve sen bunu biliyorsun,» diye görüşünü açıkladı Olney. «Martin kariyer peşinde, kültür değil. Onun durumunda kültür kariyere denk geliyor. Eğer o bir eczacı olmak isteseydi, kültür gereksiz olacaktı. Martin yazmak is-

tiyor, ama bunu böyle söylemeye korkuyor çünkü bu seni haksız çıkaracak.»

«Ve neden Martin yazmak istiyor?» diye sürdürdü konuşmasını. «Çünkü zenginlik içerisinde yüzmüyor. Sen neden kafanı Sakson dili ve genel kültürle dolduruyorsun? Çünkü kendi yaşamını sağlamak zorunda değilsin. Bununla baban ilgileniyor, elbiselerini ve her şeyi o satınalıyor. Ne işe yarar senin öğrenimin? Seninki, benimki, Arthur'unki ve Norman'ınki? Biz genel kültüre bulanmışız ve eğer babalarımız bugün iflas etse, yarın öğretmenlik sınavlarına düşerdik. Senin alabileceğin en iyi iş Ruth, bir taşra okulunda ya da bir kız yatılı okulunda müzik öğretmenliğidir.»

«Ve sen ne yapardın allahaşkına?» diye sordu Ruth.

«Kutsanacak birşey değil. Düz işçi olarak günde birbuçuk dolar kazanırdım ve belki öğretmen olarak Hanley'in özel okuluna girebilirdim. Belki diyorum dikkat et, ve belki de bir haftanın sonunda sırf yetersizlikten dolayı kapıdışarı edilirdim.»

Martin tartışmayı yakından izledi. Olney'in haklı olduğuna inanmasına karşın, onun Ruth'a karşı gösterdiği teklifsiz davranış nedeniyle ona içerledi. Dinlerken kafasında yeni bir aşk kavramı oluştu. Buna göre düşüncenin aşk ile bir ilişkisi yoktu. Sevdiği kadının doğru ya da yanlış düşünmesi farketmezdi. Aşk düşüncenin üzerindeydi. Eğer Ruth onun bir kariyere olan gereksinmesini bütünüyle değerlendiremediyse, bu onu bir parçacık daha az sevilebilir yapmazdı. O, bütünüyle sevilebilirdi ve ne düşünüyor olduğu onun sevilebilirliğiyle hiç ilgili değildi.

«Ne dedin?» diye cevapladı Martin, Olney'in düşünce zincirini bozan bir sorusunu.

«Diyordum ki, umarım Latince ile uğraşacak kadar sersem olmazsın.»

«Ama Latince, sırf kültürden daha fazla birşeydir,» diye konuya girdi Ruth, «o bir araçtır.»

«Eee, onunla uğraşacak mısın?» Olney ısrarla sordu.

Martin fazlasıyla sıkışmıştı. Ruth'un istekle cevabını beklediğini görebiliyordu.

«Korkarım zamanım olmayacak,» dedi sonunda. «İsterdim ama zamanım olmayacak.»

«Görüyorsun Martin kültür peşinde değil.» Olney coştu. «O bir yere varmaya, birşey yapmaya çalışıyor.»

«Ah, ama o, kafanın eğitimidir. O düşünce disiplinidir. O disiplinli kafalar yaratır.» Ruth bekleyişle Martin'e baktı, sanki onun değerlendirmesini değiştirmesini bekliyor gibiydi. «Biliyorsun futbolcular büyük maçtan önce eğitilmelidirler. Ve bir düşünür için Latince, bunu sağlar. Eğitir.»

«Saçma ve zırva! Bu çocukluğumuzda bize söyledikleri. Ama o zaman bize söylemedikleri birşey var. Daha sonra onu kendimiz bulmamız için bize bıraktılar.» Olney etkilemek için sustu, sonra ekledi. «Ve bize söylemedikleri şey şudur: her kibar adam Latince çalışmalıdır ama hiçbiri Latince bilmemelidir.»

«Şimdi bu haksız,» diye bağırdı Ruth. «Sırf böyle birşey söylemek için konuşmayı çevirdiğini biliyordum.»

«Pekâlâ, bu kurnazca idi,» oldu cevap. «Ama haklı da aynı zamanda. Latince bilenler yalnızca ilaç yapıp satanlar, hukukçular ve Latince profesörleridir. Ve eğer Martin onlardan biri olmak isterse ben tahminimde yanılırım. Ama gene de bütün bunların Herbert Spencer ile ne ilgisi var? Martin Spencer'i yeni keşfetti ve onun üzerinde çok heyecanlı. Neden? Çünkü Spencer onu bir yere götürüyor. Spencer beni ya da seni hiçbir yere götüremez. Bizim gideceğimiz bir yer yok. Sen bir gün evleneceksin ve benim babamın bana bırakacağı parayı yönetecek avukatlar ve acentalar peşinde dolaşmaktan başka yapacak bir şeyim olmayacak.»

Olney gitmek üzere kalktı ama kapıdan dönerek bir ayrılış atışı yaptı.

«Martin'i rahat bırak Ruth. O kendisi için en iyi olanı biliyor. Bak şimdiden neler başardı. Beni kimi zaman hasta ediyor, hasta ediyor ve kendimden utandırıyor. O şimdi dünya hakkında, yaşam, insanın yeri, ve daha birçok şey hakkında, Arthur'dan, Norman'dan, benden ya da senden daha

fazla şey biliyor. Latincemize, Fransızcamıza, Saksoncamıza ve kültürümüze rağmen, ve o nedenle.»

«Ama Ruth, benim öğretmenim.» Martin şövalyece cevapladı. «Benim öğrenmiş olduğum azıcık şey onun sayesindedir.»

«Hadi sen de!» Olney, Ruth'a baktı. Yüzündeki anlatım muzipti. «Umarım şimdi de Spencer'i Ruth'un önerisi üzerine okuduğunu söyleyeceksin ama öyle olmadı. Ve Ruth, Darvin ve evrim üzerine, benim Hazreti Süleymanın hazineleri hakkında bildiğimden fazla birşey bilmez. Geçen gün karşımıza çıkarıverdiğin, Spencer'in o zor söylenen tanımı neydi — hani o, belirsiz, tutarsız, türdeş şey? Onu Ruth'a söyle ve bak bakalım bir sözcüğünü bile anlayabiliyor mu? Görüyorsun, bu kültür değil. Eh, tra la la, ve eğer Martin Latinceyle uğraşırsan sana hiç saygı duymayacağım.»

Ve tartışmayla ilgilendiği bütün bu sürede Martin aynı zamanda içindeki bir bıkkınlığın da bilincindeydi. Bütün bunlar hep, çalışmalar, dersler bilginin ilk adımlarıyla ilgiliydi ve bunların öğrencilere has niteliği, Martin'in içinde kaynayan büyük şeylerle —daha o zaman bile parmaklarını bir kartal pençesi haline getiren hayatı kavrayışıyla, ona acı veren kozmik heyecan ürpertileriyle ve onların tümüne egemen olmanın yeni belirmeye başlamış olan bilinci ile— çelişiyordu. Martin kendisini, yabancı bir toprağın kıyılarında gemisi batan, içi güzelliğin gücüyle dolu ama yeni topraktaki kardeşlerinin hoyrat barbar dilleri ile şarkı söylemeye boşuna çabalayan, tökezleyip kekeleyen bir şaire benzetiyordu. Kendisi de işte öyleydi. Bilinçliydi, büyük evrensel şeylere karşı acı duyacak kadar duyarlıydı ve gene de okul çocuğu konuları arasında oyalanmak, elyordamıyla aranmak ve Latince çalışıp çalışmaması gerektiği konusunda tartışmak zorundaydı.

«Ne ilgisi var allahın belası Latincenin?» diye o akşam aynanın karşısında sordu. «Ölülerin ölü kalmasını isterdim. Neden ben ve içimdeki güzellik ölüler tarafından yönetilsin? Güzellik canlı ve ebedidir. Diller gelir ve giderler. Onlar ölümün tozlarıdır.»

Ve hemen sonraki düşüncesi, fikirlerini çok güzel bir biçimde anlatmakta olduğu idi. Neden Ruth ile birlikteyken benzer biçimde konuşamıyordu? Onun yanındayken yalnızca öğrenci diliyle konuşan bir öğrenciydi.

«Bana zaman ver,» dedi yüksek sesle. «Yalnızca zaman ver bana.»

Zaman! Zaman! Zaman! Bu onun bitmeyen yakınmasıydı.

XIV

Olney nedeniyle değil ama, Ruth'a ve ona olan aşkına karşın, sonunda Latince kursu almamaya karar verdi. Parası onun için zaman demekti. Ayrıca Latinceden daha önemli öyle çok şey, emredici sesleriyle haykıran öylesine çok çalışılacak şey vardı ki. Ve Martin yazmak zorundaydı. Para kazanmak zorundaydı. Kabul edilmiş hiç bir yazısı yoktu. Elyazmalarının ikişer kopyası magazinler arasında dolaşıp duruyordu. Diğerleri bu işi nasıl yapmıştı? Okuma odasında, başkalarının yazmış olduklarını okuyarak, onların çalışmalarını hevesle ve eleştirel bir biçimde inceleyerek, kendi yazdıklarıyla kıyaslayarak ve o adamların keşfetmiş olduğu, kendi eserlerini satabilmelerine olanak veren gizli beceriyi merak ederek saatler geçirdi.

Basılı şeylerin ölü olanlarının muazzam çokluğu karşısında şaşkınlığa düşmüştü. Bunlarda ne ışık, ne yaşam, ne renk görünüyordu. Yaşamın soluğundan eser yoktu içlerinde. Ve gene de satılmışlardı; gazete küpürünün dediğine göre bir sözcüğü iki sente, bini yirmi dolara. Hafif ve zekice yazılmış olduklarını kabul ettiği ama canlılık ve gerçeklikleri olmayan sayısız kısa öykü kafasını karıştırdı. Muazzam sorunlar, düşler ve yiğitçe uğraşlarla dolu olan yaşam öylesine olağanüstü ve değişikti ve gene de bu öyküler yaşamın sıradan şeyleriyle uğraşıyorlardı. Martin, yaşamın gerilim ve baskısını, ateşini ve terini, ve vahşi isyanlarını hissetmişti; yazılması gereken şeyler kuşkusuz bunlardı! O, sahipsiz umutların önderlerini, çılgın sevdalıları, gerilim ve baskı al-

tında, dehşet ve dram içinde dövüşen devleri, çabalarının güçlülüğü ile yaşamı çatırdatanları övmek, yüceltmek isterdi. Ve gene de dergilerin kısa öyküleri Mr. Butler'leri, sefil dolar avcılarını, ve sıradan küçük erkek ve kadınların, sıradan küçük aşk ilişkilerini övmeye istekli görünüyorlardı. Dergi yayıncıları sıradan olduğu için mi bu böyleydi? diye sordu. Yoksa onlar, yazarlar, yayıncılar ve okurlar yaşamdan mı korkuyorlardı?

Ama onun asıl derdi, herhangi bir yayıncı ya da yazar tanımamasıydı. Ve yalnızca herhangi bir yazar tanımıyor değil ama herhangi bir zaman yazmayı denemiş olan bir kimseyi bile tanımıyordu. Ona bir şey söyleyecek, bir ipucu ya da en küçük bir öğüt verecek bir kimse yoktu. Martin yayıncıların gerçek adamlar olduklarından kuşku duymaya başladı. Bir makinenin çarkları gibi görünüyorlardı. Evet bu bir makineydi. O, ruhunu öykülerin, yazıların, şiirlerin içine boşaltıyor, ve onları o makineye teslim ediyordu. Onları öylece katlıyor, uzun bir zarfın içine elyazmalarıyla birlikte yetecek kadar pul koyuyor, zarfı kapatıyor ve üzerine de pul yapıştırarak posta kutusuna atıyordu. Bu, kıta boyunca yolculuk ediyordu; belirli bir zaman geçtikten sonra postacı elyazmalarını başka bir uzun zarfın içinde ve onun içine koymuş olduğu pullar zarfın üzerine yapışmış olarak ona geri getiriyordu. Diğer uçta, bir insan yayıncı değil ama yalnızca hünerli bir biçimde düzenlenmiş çarklar elyazmalarını bir zarftan diğerine aktarıyor ve pulları üzerine yapıştırıyordu. Bu aynen birisi içine para atınca makinenin metalik bir dönüşü ile bir parça çukulata ya da ciklet veren otomatik makinalar gibiydi. Çukulata mı yoksa ciklet mi çıkacağı, hangi deliğe para attığına bağlıydı. Yayıncılık makinasında da bu böyleydi. Bir delik kabul, diğer delik geri çevirme pusulalarını veriyordu. Şimdiye dek o hep ikinci deliğe rastlamıştı.

Bu korkunç makineye benzer süreci tamamlayan, geri çevirme notlarıydı. Bu notlar kalıplaşmış biçimde basılmıştı ve Martin ilk yazılarının herbirine bir düzine ya da daha fazla olmak üzere onlardan yüzlercesini almıştı. Tüm bu ge-

ri çevrilmelerinin birinin yanında bir satırlık kişisel bir yazı almış olsaydı keyiflenecekti ama hiçbir yayıncı varlığının böyle bir kanıtını vermemişti. Ve o yazışmaların öteki ucunda canlı birer insan olan adamlar değil, iyi yağlanmış makineler içinde iyi işleyen çarklar olduğu sonucuna varabildi yalnızca.

O iyi bir savaşçıydı; sağlam özlü ve inatçı idi; bu makineyi yıllarca beslemeyi sürdürmekten hoşnut olacaktı; ama ölesiye kan kaybediyordu ve yıllar değil ama haftalar bu savaşın sonucunu belirleyecekti. Her hafta ödediği pansiyon faturası onu yıkıma daha yaklaştırırken, ondört elyazmasının posta gideri ona hemen hemen aynı şiddette kan kaybettiriyordu. Artık kitap almıyor ve küçücük tasarruflarla kaçınılmaz sonu ertelemeye çalışıyordu. Gene de nasıl tasarruf edileceğini bilmiyordu ve kızkardeşi Marian'a elbise alması için beş dolar vererek bu sonu bir hafta yakınlaştırdı.

Karanlıkta, öğütsüz, yüreklendirmesiz ve düşkırıklığının dişleri arasında mücadele etti. Gertrude bile yan bakmaya başlamıştı. Başlangıçta kızkardeşlere özgü düşkünlükle onun budalalık olarak gördüğü durumunu hoşgörüyle karşılamıştı ama şimdi kızkardeşlere özgü kuruntu ile kaygılanıyordu. Ona göre Martin'in budalalığı bir çılgınlığa dönüşmekteydi. Martin bunu biliyordu ve bu ona Bernard Higginbotham'ın sürekli dırdır eden küçümsemesinden daha çok acı veriyordu. Martin'in kendisine inancı vardı ama bu inancında yalnız başınaydı. Ruth bile bu konuda ona inanç duymamıştı. Ruth onun kendisini çalışmaya vermesini istemiş, onun yazmasına açıkça karşı çıkmamasına karşın, hiçbir zaman onaylamamıştı.

Eserini ona göstermeyi hiçbir zaman önermemişti. Titiz bir duyarlılık Martin'i engellemişti. Ayrıca Ruth üniversitede yoğun bir biçimde çalışıyordu ve onun zamanını çalmaktan çekinmişti. Ama Ruth mezun olduğu zaman Martin'in yapmakta olduğu şeylerden birini görmeyi kendisi istedi. Martin sevinçli ve çekingendi. İşte yargıç burdaydı. O, edebiyat fakültesi mezunuydu. Yetenekli eğiticiler gözetiminde edebiyat öğrenimi yapmıştı. Belki yayıncılar da yetenekli

yargıçlardı ama Ruth onlardan farklı olacaktı. O eline kalıplaşmış bir geri çevirme yazısı vermeyecek, ya da ona, yapıtının tercih edilmemiş olmasının zorunlu olarak yapıtının değersizliği anlamına gelmediğini belirtmeyecekti; o sıcacık bir insan olarak, o hızlı, berrak konuşma biçimiyle konuşacak ve hepsinden önemlisi, o, gerçek Martin Eden'in görünümünü onlarda yakalayacaktı. Yüreğinin ve ruhunun nasıl olduğunu, Ruth onun yapıtında sezecek, ve onun düşlerindeki şeylerden ve gücünün sağlamlığından, birşeyler, azıcık birşeyler anlayacaktı.

Martin bir kısım kısa öykülerinin kopyalarını biraraya topladı; bir an duraksadıktan sonra «Deniz Lirikleri»ni de onlara ekledi. Haziran sonlarında bir öğleden sonra bisikletlerine bindiler ve tepelere doğru sürdüler. Bu Martin'in ikinci kez onunla yalnız dışarı çıkışıydı ve denizin esintisi ile azıcık soğuyarak tazeleyici bir serinliğe dönüşmüş huzur verici ılıklık içinde giderlerken Martin dünyanın çok güzel ve iyi düzenlenmiş olduğu gerçeği ile derinden etkilenmişti; yaşıyor olmak ve sevmek güzeldi. Bisikletleri yol kenarında bıraktılar ve açıklık bir tepeciğin kahverengi tepesine tırmandılar. Güneşin kavurduğu otlar bir harman havasının kuru tadını ve hoşnutluğunu fısıldıyordu orada.

«Bunun işi tamam,» dedi Martin, Ruth ceketinin üzerine oturur ve kendisi ılık toprağa sereserpe uzanıp, yerleşirlerken. Martin esmer otun beynine giren ve düşüncelerini özelden evrensele doğru döndürmeye başlıyan tatlı kokusunu içine çekti. «O varlığının amacını elde etti,» diye devam etti kuru otu sevgiyle okşayarak. «O geçen kışın kasvetli sağanakları altında tutkuyla canlandı, bahar başlangıcının şiddetine karşı savaştı, çiçeklendi, böcekleri ve arıları kendisine çekti, tohumlarını saçtı, kendisini dünyaya ve kendi görevlerini uyumlu duruma getirdi ve...»

«Neden her zaman herşeye böyle korkunç bir pratik gözle bakıyorsun?» diye sözünü kesti Ruth.

«Evrimi inceliyorum; sanırım onun için. Gerçeği söylemek gerekirse, ancak son zamanlarda görmeye başladım.»

«Ama bana öyle geliyor ki, böylesine pratik olmakla gü-

zelliğin görünüşünü kaybediyorsun. Öyle ki kelebekleri yakalayarak onların güzel kanatlarını ovalayarak havını çıkaran çocuklar gibi güzelliği yokediyorsun.»

Martin kafasını salladı.

«Güzelliğin önemi var ama ben daha önce onun önemini hiç bilemedim. Ben güzelliği anlamsız bir şey olarak, hiç mantığı olmayan bir şey olarak öylece kabul ettim. Güzellik hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Ama şimdi biliyorum, daha doğrusu tam bilmeye başlıyorum. Bu ot, benim için onun neden ot olduğunu ve güneşin, yağmurun, toprağın, onun ot olmasını sağlayan tüm gizli kimyasını bildiğim için şimdi daha güzel. Herhangi bir otun yaşam öyküsünde romantizm var, evet ve de serüven var. Bunu düşünmek bile bana heyecan veriyor. Maddenin ve gücün rolünü, ve tüm o muazzam savaşımını düşündüğüm zaman bu ot üzerine bir destan yazabileceğimi hissediyorum.

«Ne güzel konuşuyorsun,» dedi Ruth dalgın bir biçimde ve Martin onun kendisine araştırıcı bir biçimde baktığına dikkat etti.

O anda baştan aşağı şaşkınlık ve mahçubiyet kesildi, kanı alnına ve boynuna kıpkızıl hücum etti.

«Umarım konuşmayı öğreniyorum,» diye kekeledi. «İçimde söylemek istediğim öyle çok şey var ki. Ama bütün bunlar öyle büyük ki. Gerçekte içimde olanları söylemenin yolunu bulamıyorum. Bazen bana öyle geliyor ki, tüm dünya, tüm yaşam içimde yeretmiş ve haykırarak benim onların sözcüsü olmamı istiyorlar. Öyle hissediyorum ki —Ah, anlatamıyorum.— Onun büyüklüğünü hissediyorum ama konuştuğum zaman bir küçük bebek gibi anlamsız şeyler mırıldanıyorum, duyguları ve heyecanları yazılı ya da sözlü anlatıma dönüştürebilmek büyük bir iş, öyle ki onları okuyan ya da dinleyenin içinde yeniden kendilerini aynı duygu ve heyecana dönüştürebilsinler. Bu muhteşem bir iş. Bak, yüzümü otların içine gömüyorum ve burun deliklerimden çektiğim soluk beni bin düşünce ve düşle ürpertiyor. Bu soluduğum, evrenin soluğu. Şarkıyı ve kahkahayı, başarıyı

ve acıyı, savaşımı ve ölümü biliyorum, bu otun kokusundan hernasılsa beynimde beliren düşleri görüyorum ve onları sana, dünyaya söylemek isterdim. Ama nasıl yapabilirim? Dilim bağlı. O otun kokusunun üzerimdeki etkisini sana sözle anlatmayı denedim ama başarılı olamadım; acemi bir konuşmayla söylemek istediğimi imâ etmekten başka bir şey yapamıyorum. Kendi sözcüklerim bana anlaşılmaz geliyor ve gene de söylemek isteği ile boğuluyorum. Ah!» Umutsuz bir jestle ellerini havaya doğru savurdu. «Bu olanaksız bir şey! anlaşılamaz! anlatılamaz bu!»

«Ama çok güzel konuşuyorsun sen,» diye Ruth ısrar etti. «Düşün bir kez, seni tanıdığım kısa süre içinde nasıl geliştin. Mr. Butler ünlü bir konuşmacıdır. O her zaman seçimlerde Devlet Komitesi tarafından konuşma yapmaya çağrılır. Gene de sen geçen akşam yemekte onun kadar güzel konuştun. Yalnızca o daha kontrollüydü. Sen fazla heyecanlandın ama pratik yaparak onu da giderirsin. Hey, sen iyi bir konuşmacı olurdun. Eğer istersen, çok ilerleyebilirsin. Sen yeteneklisin, eminim sen insanlara önderlik yapabilirsin. Ve elini attığın herhangi bir konuda, dilbilgisinde başarılı olduğun gibi başarılı olmaman için hiç bir neden yok. İyi bir avukat olursun. Politikada parlayabilirdin. Seni Mr. Butler'in yapmış olduğu gibi büyük bir başarıya ulaşmaktan alıkoyacak hiçbir şey yok,» ve gülümseyerek ekledi. «Hazımsızlığın da yok.»

Konuşmayı sürdürdüler; Ruth, o incelikli ısrarı ile sürekli olarak, eğitimde iyi bir temel gereksinimine ve bir kariyer kurulması için bir unsur olarak Latincenin yararlarına yöneldi. İdealindeki başarılı adamı çizdi; bu büyük ölçüde babasının imajı idi ve Mr. Butler'in imajından geldiği apaçık birkaç çizgi ve renk vardı. Martin sırtüstü yatmış yukarı bakarak ve dudaklarının konuşurkenki her hareketiyle coşarak, şevkle, cankulağı ile dinledi ama beyni kabul etmiyordu. Onun çizdiği tablolarda çekici hiçbir şey yoktu ve Martin donuk bir düşkırıklığı acısı ve onun için olan aşkının daha da keskin ağrısını duyuyordu. Ruth'un bütün söylediklerinde Martin'in yazılarının hiç sözü edilmemişti ve

okumak için getirmiş olduğu elyazmaları yerde unutulmuş duruyordu.

Sonunda bir duraklamada, Martin güneşe baktı, ufuğun üzerindeki yüksekliğini hesapladı ve elyazmalarını yerden alarak ona uzattı.

«Unutmuştum,» dedi Ruth çabucak. «Ve dinlemeyi öylesine merak ediyorum ki.»

Ona bir öykü, en iyilerinden biri olarak kendi kendine övdüğü bir öyküyü okudu. Ona «Hayatın Şarabı» adını vermişti ve yazarken, gizlice beynine sızmış olan şarap, şimdi okurken gene beynine sızıyordu gizlice. Konunun özünde belirli bir sihir vardı ve Martin onu biraz da uslüp ve anlatım sihriyle donatmıştı. Onu yazdığı zamanki tüm eski ateş ve tutkular, içinde yeniden doğdu, ve öylesine etkiledi öylesine kapıp götürdü ki, Martin onun bütün kusurlarına karşı kör ve sağırdı. Ama Ruth öyle değildi. Onun eğitilmiş kulağı, zayıflıkları ve abartmaları, acemiliğin aşırı vurgularını ayırdediyordu ve tümce uyumunun aksadığı ve durakladığı her zaman, anında farkına varıyordu. Amatörlüğü ile onu olumsuz bir biçimde etkileyen fazla süslü yerler dışında, ancak cümlenin uyumuna dikkat edebiliyordu. Sonuçta öykünün bütünü üzerindeki yargısı «amatörce» oldu. Gene de böyle söylemedi, bunun yerine küçük yanlışlar yapıldığı zaman işaret etti ve öyküyü sevdiğini söyledi.

Ama Martin düşkırıklığına uğramıştı. Onun eleştirileri haklıydı, bunu kabul ediyordu ama yapıtını onunla paylaşmasının nedeninin o dershane düzeltmeleri olmadığını hissediyordu. Ayrıntılar önemli değildi, onlar kendiliğinden çözümlenirdi. Onları düzeltebilir, onları düzeltmeyi öğrenebilirdi. O yaşamdan kimi büyük şeyler yakalamış ve onları o öykünün içine yerleştirmeye girişmişti. Ona okumuş olduğu, yaşamdan çıkarılmış bu büyük şeydi, yoksa cümle kuruluşları ve noktalı virgüller değildi. Onun olan, onun kendi gözleriyle görmüş olduğu, kendi beyniyle kavramış olduğu ve sayfanın üzerine kendi elleriyle yazmış olduğu o büyük şeyi Ruth'un onunla birlikte hissetmesini istemişti. Evet, başaramamıştı; gizli düşüncesi buydu. Belki yayıncılar haklıy-

dı. O, o büyük şeyi hissetmişti ama onu yazıya dönüştürmekte başarısız olmuştu. Düşkırıklığını gizledi ve öylesine kolaylıkla onun eleştirilerinde ona katıldı ki, Ruth onun içinde derinlerdeki gizli bir karşıt fikir akımını farketmedi.

«Bu ikinci şeyin adı 'Çömlek',» dedi, elyazmasını açarken. «Dört ya da beş dergiden geri çevrildi ama gene de iyi olduğunu düşünüyorum. Aslında orada birşey yakalamış olduğumdan başka, onun için ne düşüneceğimi bilmiyorum. Belki beni etkilediği gibi seni etkilemeyecek, kısa birşey, yalnızca ikibin sözcük.»

«Ne kadar müthiş!» diye haykırdı kız, Martin bitirdiği zaman. «Korkunç bu, anlatılamayacak kadar korkunç!»

Martin gizli bir doyumla onun solgun yüzüne dikkat etti. Gözleri iri iri açılmıştı ve gerilimliydi, elleri kenetlenmişti. Başarmıştı. Beyninden çıkan duygu ve hayalleri iletebilmişti. Bu yerine varmıştı. Ruth'un hoşlanması ya da aksi önemli değildi; bu onu kavramış, ona egemen olmuştu; onu orada oturtup dinletebilmiş, ve ayrıntıları unutturabilmişti.

«Yaşam bu,» dedi. «Ve yaşam her zaman güzel değildir ve gene de ben belki garip yaratıldığım için bunda güzel birşey buluyorum. Bana öyle geliyor ki güzellik, orada olduğu için on kat değerleniyor.»

«Ama zavallı kadın neden yapamadı...» sözü bağlantısızca kesildi. Sonra Ruth düşüncelerinin başkaldırısını ifade edilmemiş olarak bırakarak haykırdı. «Ah! bu alçaltıcı! Güzel değil! Bu kötü!»

Bir an için Martin'e öyle geldi ki kalbi durmuştu. 'Kötü!' bunu hiç hayal etmemiş, bunu kastetmemişti. Tüm taslak önünde ateşten harflerle duruyordu, ve böyle bir aydınlığın alevinde boşuna kötülüğü aradı. Sonra yüreği yeniden atmaya başladı. O suçlu değildi.

«Neden güzel bir konu seçmedin?» diyordu Ruth. Dünyada kötü şeyler olduğunu biliyoruz ama bu bir neden değil...»

Ruth öfkeli gerilimi içinde konuşmasını sürdürdü ama Martin onu izlemiyordu. Yukarıya, onun bakirelere özgü

yüzüne bakarken kendi kendine gülümsüyordu; öylesine masum, öylesine içe işlercesine masumdu ki, onun katıksızlığı her seferinde Martin'in içine işliyor ve tüm artıkları onun içinden atarak onu bir yıldız ışığı kadar serin, yumuşak, kadife gibi bir göksel nur içinde yıkıyordu. «Biliyoruz dünyada kötü şeyler var!» Onun bilmek sandığı şeyi bağrına bastı ve bir aşk şakası olarak kendi kendine güldü. Bir an sonra, çok yönlü ayrıntıların ardarda çakan hayalleri içinde, bildiği, üstünden ve içinden geçerek gelmiş olduğu, yaşamın kötülüklerinden oluşan bütün bir denizi gördü ve Ruth'un öyküyü anlayamamasını bağışladı. Anlayamamış olması onun kendi kusuru değildi. Martin onun böyle bir masumluk içine doğduğu ve korunmuş olduğu için şükretti. Ama Martin yaşamı, onun iyiliklerini olduğu kadar pisliklerini de tanıyor, onu saran balçığa karşın onun büyüklüğünü biliyordu. Ve Tanrı aşkına, dünyaya, bu konuda söyleyecek sözü vardı. Cennetteki azizler —onlar iyi ve saf olmaktan başka nasıl olabilirlerdi? Onlara övgü yoktu. Ama ya balçığın içindeki azizler— Ah, bu ebedi bir mucizeydi. Yaşamı yaşanmaya değer yapan buydu. Kötülüğün çöplüklerinden moral güzelliğin yükseldiğini görmek; kendisi yükselmek ve çamur damlayan gözleriyle, güzelliğin ilk görünümünü soluk ve uzaktan görmek; zayıflık ve moral güçsüzlükten, kötü niyet ve tüm sınırsız hayvanlıktan, güçlülük ve gerçeğin, ve tanrı vergisi bir ruh yüceliğinin yükselişini görmek...

Ruth'un söylemekte olduğu cümlelerden gelişigüzel bir dizi kulağına ulaştı.

«Niteliği bütünüyle alçak. Ve halbuki öyle çok yüksek şey var ki. Örneğin 'İn Memoriam'ı alalım.»

Martin 'Locksley Hall'u ortaya atmaya niyetleniyordu ve eğer düşleri tarafından yeniden kavranıp, gözleri Ruth'a dalıp kalmasaydı öyle yapacaktı. O ilk temel mayadan başlayarak, uçsuz bucaksız yaşam merdivenini bin kere bin yüzyıl boyunca kıvrıla, kıvrana tırmanarak en üst basamakta saf iyi ve kutsal bir Ruth olarak, aynı şaşılası biçimde yığının içinden ve çamurdan, sonsuz yaratışın sayısız yanlış

ve düşüğünün içinden gelen ona, Martin Eden'e aşkı tanıma, onu saflığa yöneltme ve ona tanrısallığı tatma isteği aşılama gücüne sahip olarak ortaya çıkan ona, kendi türünün dişisine gözleri dalıp kalmıştı. Bunda romantizm, mucize ve ihtişam vardı. Bir anlatabilseydi, burda yazacak çok şey vardı. Cennetteki azizler! Onlar yalnızca azizdi ve başka bir şey yapamazlardı. Ama o bir adamdı.

«Sende güç var,» dediğini duydu Ruth'un, «ama eğitilmemiş güç.»

«Porselen dükkanında bir boğa gibi,» dedi Martin ve bir gülücük kazandı.

«Ve ayrım yapabilmeyi geliştirmelisin; zevke, inceliğe ve niteliğe başvurmalısın.»

«Çok fazla ileri gittim,» diye mırıldandı Martin.

Ruth, onaylayarak gülümsedi ve diğer bir öyküyü dinlemek üzere hazırlandı.

«Bunu nasıl bulacağını bilmiyorum,» dedi Martin özür dilercesine. «Bu tuhaf bir şey. Korkarım bunda kendi derinliğimin ötesine gittim ama niyetim iyiydi. Küçük ayrıntılara aldırma, asıl ondaki büyük şeyi hissedip kavrayacak mısın ona bak. Anlatabilmekte başarılı olmadığım için büyük ölçüde değişmesine karşın o gene de gerçek ve büyük.»

Okudu ve okurken onu izledi. Sonunda ona ulaşabildiğini düşündü. Ruth hareketsiz oturuyordu, gözleri onun üzerinde sabitleşmişti, belli belirsiz nefes alıyordu. Onun, yaratmış olduğu şeyin büyüsüne kapılmış ve kendinden geçmiş olduğunu düşündü Martin. Öyküyü 'Serüven' diye adlandırmıştı ve bu, serüvenin ilahlaştırılmasıydı; öykü kitaplarındaki serüvenin değil ama gerçek serüvenin. Yaban bir angaryacı, cezanın korkuncu ve ödülün korkuncu, sadakatsiz ve uçarı, korkunç bir sabıra ve günler geceler boyu sürecek yürek parçalayıcı bir didinmeye olan gereksinim; gözkamaştıran bir güneş ışığı ihtişamı ya da çürüten hummanın sayıklamalarıyla uzun bir sürünmenin sonucunda, yahut açlık ve susuzluğun sonundaki karanlık ölüm, kan ter içinde ve sokucu böcekler arasında küçük ve aşağılık ilişkilerle varılan muhteşem bitişler ve soylu başarılar.

Onun öyküsünün içine koymuş oldukları bunların tümü ve daha fazlasıydı. Ve Martin inanıyordu ki oturup dinlerken Ruth'u heyecanlandıran bunlardı. Gözleri iri iri açılmıştı ve solgun yanaklarında şimdi renk vardı. Ve bitirmeden önce Martin'e öyle geldi ki neredeyse nefesi kesilecekti. Gerçekten Ruth heyecanlanmıştı ama o öykü ile değil Martin'in kendisinden dolayıydı bu. Öyküyü öyle çok düşünmemişti; asıl etkileyen Martin'in gücünün yoğunluğu, Martin'in vücudundan akarak onun üzerine boşanır gibi olan o aşina üstün güçtü. Ve buradaki mantık dışı görünen şey öykünün onun gücünü nakletmesiydi. Öykü kanaldı ve Martin'in gücü şimdilik onun içinden geçerek Ruth'un üzerine boşanıyordu. Ruth yalnızca gücün farkındaydı ve aracın farkında değildi. Yazılmış olana en fazla kapılmış göründüğü sırada aslında oldukça farklı bir şeye, çağrılmadan oluşmuş olan korkunç ve tehlikeli bir düşünceye kapılıp gitmişti. Kendisini evliliğin nasıl birşey olduğunu düşünürken bulmuş ve bu düşüncenin dikbaşlılığının ve şevkinin farkına varmaya başlayarak dehşete kapılmıştı. Bu masumca değildi, bu ona uygun değildi. O hiçbir zaman kadınlığın acısını çekmemişti ve Tennyson'a özgü şiirlerin düş dünyasında yaşamıştı; bu zarif ustanın kraliçeler ve şövalyelerin ilişkilerinin arasına incelikle sokuşturduğu kabalıkların bile tüm önemini anlayamayacak yoğunluktaydı bu düş dünyası. Şimdiye kadar hep uyumuştu ve şimdi yaşam tüm kapılarında kaçınılmaz biçimde uğulduyordu. Kafası sürgüleri sürüp, parmaklıkları indirip kapatacak bir panik içindeyken, şehvet dürtüleri kapılarını ardına kadar açmaya, bu nefis yabancı konuğu içeri çağırmaya kışkırtıyordu onu.

Martin hoşnutlukla onun kararını bekledi. Bunun ne olacağından hiç kuşkusu yoktu ve onun «Güzel» dediğini duyunca afalladı.

«Güzel,» diye tekrarladı Ruth vurgulayarak, bir duraklamadan sonra.

Kuşkusuz güzeldi ama onda yalnızca güzellikten öte birşey vardı; güzelliği kendine köle etmiş, daha çok ciğere işleyen olağanüstü birşey vardı. Martin karşısında yükselen

büyük kuşkunun dehşet verici biçimini seyrederek, yerde sessizce yayılıp yattı. Başarısız olmuştu. Dilsizdi. Dünyadaki en büyük şeylerden birini görmüş ama onu anlatamamıştı.

«Ne düşünüyorsun o...» yabancı bir sözcük kullanmak için ilk girişiminden utanarak durakladı, «o motif hakkında?» diye sordu.

«Karıştı,» diye cevapladı Ruth. «Bu genel olarak tek eleştirim. Öyküyü izledim ama başka birçok şey var gibi geldi. Çok fazla sözcük var. Öyle çok konu dışı malzeme getirmişsin ki hareketi kösteklemişsin.»

«Ana motif buydu,» diye aceleyle açıkladı Martin. «Derinden giden o büyük motif, kozmik ve evrensel olan şey, ne de olsa yapay olan öykünün kendisi ile birlikte götürmeye çalıştım. Doğru iz üzerindeydim ama sanırım iyi yapamadım. Asıl söylemek istediğimi belirtmeyi başaramadım ama zamanla öğreneceğim.»

Ruth onu izleyemedi. Edebiyat fakültesi mezunuydu ama Martin onun sınırlarının ötesine geçmişti. Ama Ruth bunu kavramadı ve akıl erdirememesini onun anlamsızlığına verdi.

«Fazla laf kalabalığı yapmışsın,» dedi, «ama yer yer güzeldi.»

Ona 'Deniz Lirikleri'ni okuyup okumamayı düşündüğünden Martin onun sesini çok uzaklardan geliyormuş gibi duydu. Ruth onu araştırıcı bakışlarla süzer ve kafasında gene çağrısız gelen, o dik kafalı evlilik düşüncesini tartarken, Martin donuk bir umutsuzluk içinde yatıyordu.

«Ünlü olmak istiyorsun?» diye Ruth ansızın sordu.

«Evet biraz,» diye itiraf etti. «Serüvenin bir parçası o. Asıl önemlisi olmak değil ama oluş süreci. Gene de önemli olmak benim için yalnızca başka bir şeyin aracı olacak. Ben o şey için ve o nedenle ünlü olmayı çok fazla istiyorum.»

'Senin için,' diye eklemek istedi, ve ona okumuş olduğu öykü karşısında o bir coşkunluk göstermiş olsaydı belki ekleyebilirdi de.

Ama Ruth, onun imâ etmiş olduğu bu asıl şeyin ne olduğunu soramayacak kadar kafasında onun için en azından

mümkün olacak bir kariyer oluşturmakla meşguldü. Onun için edebiyatta bir kariyer yoktu. Ruth bundan emindi. Martin bunu bugün amatörce ve olgunlaşmamış ürünleriyle kanıtlamıştı. İyi konuşabilirdi ama edebi bakımdan anlatım yeteneği yoktu. Onunla, Tennyson, Browning ve en beğendiği şiir ustalarını kıyasladı ve bu kıyaslama onu ümitsizce karalamıştı. Gene de tüm düşüncesini ona söylemedi. Ona karşı duyduğu garip ilgi onu uzlaşmaya yöneltiyordu. Onun yazma isteği ne de olsa küçük bir zayıflıktı ve zaman içinde ondan vazgeçerdi. Sonra kendisini yaşamın daha ciddi sorunlarına adayacaktı ve başaracaktı da. Bunu biliyordu. O öylesine güçlüydü ki başarısız olamazdı, yeter ki yazmayı bıraksaydı.

«Yazdıklarınızın tümünü bana göstermenizi isterdim Bay Eden,» dedi.

Martin memnuniyetle kızardı. Onunla ilgilenmişti, bu kadarı kesindi. Ve en azından, ona bir geri çevirme yazısı vermemişti. Yapıtının belirli yerlerini güzel olarak nitelemişti ve bu şimdiye kadar birinden almış olduğu tek yüreklendirmeydi.

«Göstereceğim,» dedi tutkuyla. «Ve size söz veriyorum Miss. Morse, başaracağım. Çok yol aldım bunu biliyorum ve gidecek çok yolum var ve eğer sürünerek gitmek zorunda kalsam da bu yolu gideceğim.» Bir deste elyazmasını aldı, «Bunlar 'Deniz Lirikleri' eve gittiğinizde boş zamanlarınızda okumanız için bunları size vereceğim ve bunlar için ne düşündüğünüzü bana söylemelisiniz. Benim gereksinimim biliyorsunuz, her şeyden önce eleştiri, ve lütfen benimle açık konuşun.»

«Apaçık konuşacağım,» diye söz verdi, onunla açık konuşmamış olmanın verdiği huzursuzlukla ve bir dahaki sefere de o kadar açık konuşabileceğinden kuşku duyarak.

XV

«İlk savaş savaşıldı ve bitti,» dedi Martin aynaya, on gün sonra. «Ama ikinci bir savaş olacak, ve üçüncü bir savaş ve sonsuza kadar savaşlar, ancak...»

Bu tümceyi bitirmemişti ama yoksul küçük odaya bakındı ve gözleri, bir köşede, yerde, hâlâ uzun zarfları içinde duran geri gelmiş elyazmaları üzerinde durdu. Onların yolculuklarını sürdürebilmeleri için pulu yoktu ve bir haftadır yığılıyorlardı. Ertesi gün yenileri gelecekti, sonraki ve daha sonraki gün, tümü gelene kadar. Ve o onları tekrar göndermeye başlayamayacaktı. Yazı makinasının son ayki kirasını ödememişti ve ödeyemiyecekti, çünkü yalnızca zamanı gelmiş olan pansiyon kirası ve iş bulma kurumunun ödentisi için yeterli parası vardı.

Oturdu ve düşünceli bir biçimde, dikkatle masaya baktı. Üzerinde mürekkep lekeleri vardı ve ansızın onu sevdiğini farketti.

'Sevgili emektar masa,' dedi. 'Seninle birlikte mutlu saatler geçirdim. Genel olarak bana iyi bir arkadaş oldun. Beni hiç geri çevirmedin, bana hiçbir zaman yararsızlık ödülü olarak geri çevirme yazısı vermedin, hiçbir zaman fazla çalışmaktan yakınmadın.'

Kollarını masanın üzerine koydu ve yüzünü kollarına gömdü. Boğazı gıcıklanıyor ve ağlamak istiyordu. Bu onda altı yaşındaki ilk dövüşünden, ondan iki yaş büyük öteki çocuk onu yenip, dövüp bitkin halde bırakırken, onun gözyaşları yanaklarından süzülerek, dövülmüş olarak oradan

ayrıldığı günden kalmıştı. Sonunda acılar içinde kıvranarak, morarmış gözlerinden yaşlar ve burnundan kan akarak yere düşüp acılar içinde kıvranırken, halka olmuş, barbarlar gibi haykırışan çocuklar gözlerinin önüne geldi. «Zavallı küçük oğlan,» diye mırıldandı, «ve şimdi de o kadar kötü pataklandın, dövülüp posan çıktı. Düştün kaldın.»

Ama o ilk dövüşün hayali gözkapaklarının altından hâlâ ayrılmıyordu ve o izledikçe görüntünün çözüldüğünü ve onu izleyen bir dizi dövüş olarak yeniden biçimlendiğini gördü. Altı ay sonra Peynir Surat (bu o çocuktu) onu tekrar dövdü ama o da Peynir Surat'ın gözünü morartmıştı bu kez. Bu da bir şeydi. Birbiri ardından tüm dövüşleri gördü; kendisi her keresinde dövülmüş ve Peynir Surat onu yendiği için övünmüştü. Ama o hiçbir zaman kaçmamıştı. Bunun anısıyla kendisini güçlenmiş hissetti. O her keresinde orada kalmış ve payını almıştı. Peynir Surat dövüşte bir şeytandı, ve onu hiçbir zaman bağışlamamıştı. Ama kendisi de orada kalmıştı. Onunla kalmış, kaçmamıştı.

Sonra harap iskeletli binalar arasında dar bir ara sokak gördü. Sokağın sonu tek katlı bir tuğla yapı ile kapanmıştı. Buradan Enquirer'in ilk baskısını basıp çıkaran baskı makinesinin ritmik uğultusu gelirdi. O onbirindeydi ve Peynir Surat onüçünde. Ve ikisi de Enquirer taşırdı. Bu nedenle gazetelerini bekleyerek oradaydılar ve kuşkusuz Peynir Surat gene onu seçmişti. Ve bir başka dövüş başladı. Bu dövüş sonuçlanmadı çünkü saat dörde çeyrek kala baskı odasının kapısı ardına kadar açılmış ve çocuk sürüsü gazetelerini katlamak üzere içeri doluşmuşlardı.

«Seni yarın yiyeceğim,» diyerek Peynir suratlının söz verdiğini ve ertesi gün orada olacağını söyleyen, akmayan gözyaşları nedeniyle titrek ve tiz, kendi sesini duydu.

Ve ertesi gün, orada ilk olan olmak için aceleyle okuldan çıkarak ve Peynir suratlıyı iki dakika farkla geçerek, oraya geldi. Diğer çocuklar dövüşde kendisinin çok iyi olduğunu söylediler ve bir dövüşçü olarak yanlışlarını belirterek ona öğütler verdiler ve eğer öğütlerini uygularsa onu yeneceğini söylediler. Aynı çocuklar Peynir Surat'a da öğütler

verdiler. Döğüşden nasıl da eğleniyorlardı! Anılarını yeniden yaşarken, kendisi ve Peynir Surat'ın ortaya koyduğu bu dehşetli seyire, onlara imrenmek için yeterince ara verdi. Sonra dövüş başladı ve aralıksız otuz dakika sürdü, baskı odasının kapısı açılana kadar.

Günlerce okuldan aceleyle çıkıp, Enquirer'in çıkmaz sokağına giden, kendisinin gençlik dolu hayalini seyretti. Çok hızlı yürüyemiyordu. Sürekli dövüşmekten bedeni tutulmuştu ve topallıyordu. Kolları bilekten dirseğe kadar karşıladığı sayısız darbeden dolayı morarmış ve siyahlaşmıştı, ve ezilen eti yer yer iltihaplanmıştı. Başı, kolları ve omuzları ağrıyordu. Beli ağrıyordu - her yanı ağrıyordu. Beyni ağır ve sersemdi. Okulda ne oynadı ne de çalıştı. Onun yaptığı gibi bütün gün sırada oturmak bile bir eziyetti. Bu, günlük dövüşler dizisine başlıyalı yüzyıllar olmuştu sanki ve zaman bir karabasan olarak bu günlük dövüşlerin belirsiz geleceğine doğru uzanıyordu. Neden Peynir Surat yenilmiyordu? Sık sık düşünürdü. Bu onu, Martin'i sefaletinden kurtaracaktı. Dövüşe son vermek, Peynir Surat'ın kendisini yenmesine izin vermek hiç aklına gelmedi.

Ve bedeni ve ruhu hasta, ama uzun bir sabırla ebedi düşmanı Peynir Surat'a karşı koymayı öğrenerek, kendini Enquirer'in ara sokağına sürükledi. Peynir Surat onun kadar hastaydı ve eğer olayı izleyen ve gururu acılı ve zorunlu kılan o gazeteci çocuklar sürüsü olmasaydı bırakmaya biraz istekliydi. Bir öğleden sonra konulmuş olan, tekmelemeye, belden aşağı vurmaya, ve yere düşmüşken vurmaya izin vermeyen kurallara uygun olarak birbirini tüketmek için yirmi dakika süreyle gösterdikleri umutsuz çabadan sonra, Peynir Surat soluk soluğa kalmış ve sersemlemiş bir durumda, dövüşü bitirmeyi önerdi. Ve Martin başı kollarının arasında otururken gözlerinin önüne gelmiş olan, uzun yıllar önceki öğleden sonrasının o anındaki, soluk soluğa kalmış, sersemlemiş ve yırtılan dudaklarından ağzına akan ve oradan boğazına dolan kanla boğulurken ve Peynir Surat'a doğru sendeleyerek, konuşabilmek için bir ağız dolusu kan tükürdükten sonra, hiçbir zaman bırakmayacağını ama is-

terse Peynir Surat'ın teslim olabileceğini haykırdığı zamanki kendi görünümü ile heyecanla ürperdi. Ve Peynir Surat teslim olmadı dövüş uzayıp gitti.

Sonraki gün ve daha sonraki bitmeyen günler öğleden sonra dövüşlerine tanık oldu. Her gün başlamak için ellerini kaldırdığında elleri şiddetle ağrıdılar, vurduğu ve yediği ilk birkaç darbe ruhuna işkence verdi; daha sonra her şey uyuştu ve bir rüyada gibi, Peynir Surat'ın koca suratını ve bir hayvanınki gibi yanan gözlerini danseder ve dalgalanırken görerek, dövüşmeyi bir kör gibi sürdürdü. Dikkati o yüz üzerine yoğunlaştı; ona ait başka her şey hızla dönen bir boşluktan ibaretti. Dünyada o yüzden başka bir şey yoktu ve kanayan mafsalları ile döverek o yüzü bir pelte haline getirene kadar, ya da her nasılsa o yüze ait olan kanayan mafsallar, döverek onu pelte haline getirene kadar, ona rahatlık yoktu. Tanrının cezası rahatlık. Ve o zaman şöyle ya da böyle dinlenebilecekti. Ama vazgeçmek, —onun için Martin için, terketmek—, bu olanaksızdı!

Enquirer'in çıkmaz sokağına kendini sürüklediği zaman, Peynir Surat'ın orada olmadığı gün geldi. Peynir Surat gelmedi de. Çocuklar onu kutladılar ve onun Peynir Surat'ı yenmiş olduğunu söylediler. Ama Martin memnun değildi. Peynir Surat'ı yenememişti, ne de Peynir Surat onu yenebilmişti. Sorun çözülmemişti. Çok geçmeden, o gün, Peynir Surat'ın babasının ansızın ölmüş olduğunu öğrendiler.

Martin yılları atlayarak, tiyatronun üst balkonundaki o geceye geldi. Onyedisindeydi ve denizden yeni dönmüştü. Bir kavga başladı. Birisi birisine kabadayılık ediyordu, Martin araya girdi ve Peynir Surat'ın alevli gözleriyle karşılaştı.

«Seni gösteriden sonra halledeceğim,» diye tısladı, eski düşmanı.

Martin başıyla onayladı. Balkon fedaisi karışıklığa doğru geliyordu.

«Son perdeden sonra seni dışarda bulacağım,» diye fısıldadı Martin, bu sırada yüzü bütünüyle sahnedeki dansla ilgili görünüyordu.

Fedai dikkatle baktı ve uzaklaştı.

«Çeten var mı?» diye sordu Peynir Surat'a, perdenin sonunda.

«Elbette.»

«O zaman ben de bir çete toparlıyayım,» diye bildirdi Martin.

Perdeler arasında taraftarlarını toparladı; çivi fabrikasından tanıdığı üç adam, bir lokomotif ateşçisi ve Boo çetesinden yarım düzine, bir o kadar da korkunç, Eighteen and Market çetesinden.

Tiyatrodan çıkıldığında, iki çete dikkat çekmeden yolun zıt taraflarında toparlandı. Sakin bir köşeye geldiklerinde biraraya geldiler ve bir savaş kurulu topladılar.

«Yer, Sekizinci Cadde Köprüsü,» dedi Peynir Surat'ın çetesinden kırmızı kafalı bir genç. «Siz ahbap, ortada elektrik ışığının altında dövüşürsünüz ve aynasızlar hangi yönden gelirse gelsin, biz ahbap, öbür yöne sıvışırız.»

«Bu bana uyar,» dedi Martin, kendi çetesinin önderlerine danıştıktan sonra.

San Antanio Halici'nin bir kolu üzerindeki Sekizinci Cadde Köprüsü, üç apartman bloku boyundaydı. Köprünün ortasında ve iki ucunda elektrik lambaları vardı. Hiçbir polis görünmeden bu uç ışıkları geçemezdi. Martin'in gözkapakları altında yeniden canlanan bu yer, savaş için uygun bir yerdi. Martin, saldırgan ve asık suratlı, kesinlikle birbirinden uzak duran ve herbiri kendi şampiyonunu destekleyen iki çeteyi de gördü; kendini ve Peynir Suratlı'yı soyunurken gördü. Biraz ileriye gözcüler konuldu. Bunların görevi köprünün aydınlatılmış uçlarını gözetlemekti. Boo çetesinin bir üyesi Martin'in ceketini, gömleğini ve kasketini aldı. Eğer polis karışırsa onlarla birlikte güvenli bir yere koşacaktı. Martin kendisinin ortaya, Peynir Surat'ın karşısına gidişini seyretti ve sonra uyarırcasına elini kaldırarak konuştuğunu duydu.

«Bunda el - sıkışma yok. Anlaşıldı? Dövüşten başka şey yok. Havlu atmak yok. Bu kirli bir mücadele ve bu bitene kadar. Anlaşıldı? Birisi yenilecek.»

Peynir Surat karşı çıkmak istedi, —Martin bunu göre-

biliyordu,— ama iki çetenin önünde, Peynir Suratın o eski korkulu gururuna dokunulmuştu.

«Hadi be,» diye cevapladı. «Burda ne geveleyip duruyorsun? Ben sonuna kadar varım.»

Sonra gençliğin bütün ihtişamı içinde, çıplak yumruklarıyla, nefretle, incitmek, sakatlamak, yoketmek isteğiyle genç boğalar gibi birbirlerine girdiler. İnsanın varoluş boyunca yükseğe tırmanışının binlerce yıllık tüm acılı kazançları kaybolmuştu. İnsanlığın büyük serüven yolunda bir kilometre taşı olarak geriye yalnızca elektrik ışığı kalmıştı. Martin ve Peynir Surat ağaçlara sığınan gezginci iki taş devri yabanı idi. Onlar, atomların çabaladığı gibi, göklerin yıldız tozlarının çabaladığı, çarpışarak, geri çekilerek, tekrar çarpışarak sonsuza kadar tekrarladığı gibi, kimyasal ve körükörüne çabalayarak, geriye, yaşamın ham başlangıcının tortuları içine, çamurlu uçurumun içine daha derine ve daha derine battılar.

«Tanrım! Bizler hayvanlarız! Yabani hayvanlar!» diye yüksek sesle mırıldandı Martin, savaşın gelişimini izlerken. Olağanüstü düşgücü ile gördüklerini bir kineteskopta seyrediyor gibiydi. O, dövüşün hem seyircisi hem de bir tarafıydı. Gördükleri karşısında onun aylar süren kültürü ve incelmişliği diken diken oldu. Sonra şimdiki zaman bilincinden silindi ve geçmişin hayaletleri ona egemen oldular ve o denizden yeni dönmüş, Sekizinci Cadde Köprüsünde Peynir Surat'la dövüşen Martin Eden'di. O acı çekti, çabaladı, terledi ve kanadı ve çıplak yumrukları hedefini bulduğu zaman coştu.

Onlar birbiri çevresinde dönen kin fırıldaklarıydılar. Zaman geçti ve iki hasım çete çok sakinleştiler, böylesi yoğun vahşete hiçbir zaman tanık olmamışlardı ve bundan dehşete düşmüşlerdi. Bu iki dövüşçü onların olduğundan daha büyük birer yaban hayvanıydı. Gençliğin o ilk hoş kadife keskinliği ve durumu giderek yokoldu ve daha ihtiyatlı, düşünerek dövüştüler. Hiçbir taraf bir üstünlük kazanamamıştı. Martin, birinin «İkisinin de kazanma şansı var,» dediğini duydu. Aldatıcı bir sağ ve sol vuruş yaptı, şiddetli bir

karşılık gördü ve çenesinin kemiğe kadar açıldığını hissetti. Bunu çıplak bir yumruk yapmamıştı. Yapılan dehşet verici zarar karşısında şaşkınlık mırıltıları işitti ve kendi kanıyla sırılsıklam oldu. Ama hiç belli etmedi, kendi türünün iğrenç kurnazlıkları ve küçük hilelerinin bilgisi ile deneyimli olduğu için çok ihtiyatlı olmuştu. Gözledi ve bekledi. Vahşi bir saldırı yapar gibi gösterirken yarıda durdu; madenin parıltısını görmüştü.

«Elini göster!» diye haykırdı. «O pirinç muşta, ve bana onunla vurdun.»

İki çete de homurdanarak ve hırlayarak ileri akın ettiler. Bir saniye içinde herkesin katılacağı bir kavga çıkacaktı ve o da öç almaktan yoksun kalacaktı. Martin dövüş meydanındaki kendisinin yanındaydı.

«Siz uzak durun!» diye haykırdı boğuk bir sesle. «Anlaşıldı? Söyleyin anlaşıldı mı?»

Onlar ürkerek ondan uzaklaştılar. Onlar hayvan gibiydi ama o, baş hayvandı, onların önünde yükselen ve onlara egemen olan bir dehşet simgesiydi.

«Bu benim dövüşüm ve onlar buna karışmayacaklar. O muştayı ver bana.»

Peynir Surat kendine geldi ve biraz korkarak iğrenç silahı teslim etti.

«Muştayı sen verdin ona, sen kırmızı-kafa, kalabalığın arkasından sokularak orada.» Muştayı denize atarken Martin devam etti. «Seni gördümdü, ne yapacağını merak etmiştim. Böyle bir şeyi tekrar denersen seni öldürene kadar döverim. Anlaşıldı mı?»

Dövüşmeyi sürdürdüler; tümüyle tükenene kadar, daha sonra ölçülemez ve inanılamaz biçimde tükenene kadar, o hayvani kalabalığın kana susamışlığı doyup, gördükleriyle dehşete düşüp, taraf tutmadan onlara dövüşe son vermeleri için yalvarana kadar dövüştüler. Ve düşüp ölmek ya da ayakta ölmek üzere olan Peynir Surat, çehresinin Peynir Surat'a tüm benzerliği yumruklarla silinmiş olan tüyler ürpertici canavar, sendeledi, duraksadı ama Martin atılıp ona tekrar tekrar vurdu.

Sonra, Peynir Surat'ı hızla güçsüzleştiren, yüzyıl kadar görünen bir süre sonra, yumrukların birbirine karıştığı bir sırada tok bir çarpma sesi duyuldu ve Martin'in sağ kolu yanına düştü. Bu kırılan bir kemikti. Herkes duyup anlamıştı; ve Peynir Surat da anladı ve diğerinin soluna doğru bir kaplan gibi atılarak yağmur gibi darbe üstüne darbe indirdi. Martin'in çetesi araya girmek için akın etti. Martin, hızla birbirini izleyen darbelerden sersemlemiş durumda, mutlak bir perişanlık ve umutsuzluk içinde hıçkırdı ve iniltilerle karışık iğrenç küfürlerle ve ciddi olarak onları geri durmaya uyardı.

Ve yalnızsa sol eliyle yumruk atmayı sürdürdü ve sebatla yumruk atarken yarı bilinçli ve uzak bir mesafeden çetelerden, korku mırıltılarını ve titrek bir sesle birinin, «Bu kavga değil arkadaşlar. Bu cinayet ve durdurmalıyız bunu,» dediğini duydu.

Ama kimse durdurmadı, tek koluyla bezgin ve sonu gelmez bir biçimde vururken memnundu; karşısındaki dehşet verici şeye, dalgalanan iğrenç, anlaşılmaz sesler çıkaran şeye, titrek görüşünün karşısında ısrarla duran ve uzaklaşmayan isimsiz şeye, karşısındaki kanlı şeye vururken memnundu, ve vurmayı sürdürdü, sürdürdü, daha yavaşlayarak ve daha yavaşlayarak ve asırlar, çok uzun süreler, muazzam zaman kaymaları içinde canlılığının son parçaları da bedeninden sızarken bulanık bir biçimde farketti ki o isimsiz şey batıyor, yavaşça aşağı doğru, köprünün kaba tahta kaplamalarına doğru batıyor. Ve bir an sonra onun üzerinde ayakta duruyordu ve titrek bacakları üzerinde yalpalayarak ve sallanarak ve destek arayışı içinde havayı tutmaya çalışarak, tanıyamadığı bir sesle, «Daha istiyor musun? Söyle daha istiyor musun?» diyordu.

Kendi çetesinin adamlarının onu tuttuğunu, sırtını okşadığını ve ceketini giydirmeye çalıştıklarını hissettiği zaman hâlâ tekrar tekrar aynı şeyi söylüyordu —onun daha fazla isteyip istemediğini bilmek istiyor, yakarıyor, gözdağı veriyordu— Ve sonra karanlığın ve unutuşun ansızın saldırısı geldi.

Masadaki metal çalar saat çaldı, ama yüzü kollarına gömülü Martin Eden onu duymadı. O hiçbir şey duymadı; düşünmedi; yaşamdan öylesine kesin olarak uzaklaşmıştı ki aynen yıllarca önce Sekizinci Cadde Köprüsünde bayılmış olduğu gibi bayılmıştı. Tam bir dakikalık karanlık; ve karanlık sürdü. Sonra ölümden dönen biri gibi, gözleri alevli, yüzünden terler akarak, haykırarak fırladı.

«Seni yendim Peynir Surat! Onbir yılımı aldı ama seni yendim!»

Dizleri altında titriyordu, bayılacak gibi oldu ve yatağa doğru sendeledi, çökerek yatağın kenarına oturdu. Hâlâ geçmişi tarafından sıkıca kavranmıştı. Aklı karışmış, telaşlanmış, nerede olduğunu anlamaya çalışarak, köşedeki elyazmalarını görünceye kadar odaya bakındı. Sonra belleğin tekeri dört yıllık bir süre ileriye kaydı ve o şimdinin bilincine vardı; okumuş olduğu kitapların, onların sayfalarından kazanmış olduğu evrenin, düşlerinin ve tutkularının, ve duyarlı, korunmuş ve göksel bir kızın solgun hayaline olan aşkının bilincine vardı. O kız ki, şimdi yaşamış oldukları-nın bir anına —içinden yürüyüp geldiği o tüm yaşam pisliğinin bir anına— tanık olsaydı, dehşetten ölürdü.

Ayağa kalktı ve aynadaki görüntüsünün karşısına geçti.

«Ve böylece sen çamurdan çıkıp yüksel Martin Eden,» dedi ciddiyetle. «Ve gözlerini büyük parlaklıklarla temizle, tüm yaşamın yapmış olduğunu yaparak, 'maymunu ve kaplanı ölüme' bırakıp, tüm güçlerin olabilecek en yüksek mirasını zorla söküp alarak, omuzlarını yıldızların arasına sok.»

Kendine daha yakından baktı ve güldü. «Biraz isteri ve melodram ha?» diye sordu. «Eh, zararı yok, Peynir Surat'ı yendin, yayıncıları da yeneceksin, bu iki kere onbir yılını alsa bile. Burada duramazsın. Sürdürmek zorundasın. Dönüş yok, biliyorsun.»

XVI

Çalar saat çalıp, Martin'i sarsarak ansızın uykusundan uyandırdı, daha az mükemmel bünyeli birine, böyle bir uyanış başağrısı verirdi. Derin uykuda olduğu halde, bir kedi gibi, anında ve beş saatlik bilinçsizliğin gitmiş olmasından memnun olarak, uyandı. Uykunun duyarsızlığından nefret ediyordu. Yapılacak çok fazla şey, yaşamın yaşanacak birçok şeyi vardı. Uykunun ondan çaldığı her anı kıskanıyordu, ve saatin çalması bitmeden, o, başını lavaboya sokmuş suyun soğuk ısırışı ile ürperiyordu.

Ama her günkü programını izlemedi. Onun elini bekleyen, bitmemiş bir öykü, yazılmayı bekleyen yeni bir öykü yoktu. Geç saata kadar çalışmıştı ve şimdi neredeyse kahvaltı saatiydi. Fisk'den bir bölüm okumaya çalıştı ama beyni huzursuzdu ve kitabı kapadı. Bu gün, bir süre için, içinde yazmak olmayan yeni bir savaşın başlangıcına tanık oluyordu. İçinde insanın evini ve ailesini terkederken duyduğuna benzer bir keder duyuyordu. Köşedeki elyazmalarına baktı. İşte buydu. Onlardan, hiçbir yere kabul edilmeyen, zavallı onursuz çocuklarından ayrılıyordu. Gitti ve şuradan buradan parçalar, en beğendiği bölümler okuyarak, onları incelemeye başladı. «Serüven»i olduğu gibi «Çömlek»i de yüksek sesle okuyarak onurlandırdı. En son doğmuş olan, evvelki gün tamamlanmış ve pul yokluğundan köşeye atılmış olan «Neşe» en çok beğenisini kazandı.

«Anlayamıyorum,» diye mırıldandı. «Ya da belki anla-

yamıyanlar yayıncılardır. Bunun hiçbir kusuru yok. Her ay daha kötülerini yayınlıyorlar. Yayınladıkları herşey, —hemen hemen herşey, yani— daha kötü.»

Kahvaltıdan sonra yazı makinasını kutusuna koydu ve Oakland'a taşıdı.

«Bir aylık borcum var bunun için,» dedi dükkândaki tezgâhtara. «Ama yöneticiye söyleyin, çalışmaya gidiyorum ve bir ay kadar sonra gelip ödeyeceğim.»

Feribotla San Francisco'ya geçti ve bir iş bulma bürosuna gitti; görevliye, «Herhangi bir iş, pazarlıksız,» dedi ve daha iyi şeylere eğilimi olan kimi işçilerin giyindikleri gibi, oldukça züppece giyinmiş, yeni gelen biri tarafından sözü kesildi. Görevli umutsuzca başını salladı.

«Hiçbişi yok ha?» dedi öteki. «Ama bugün birini bulmam şart.»

Döndü ve Martin'i süzdü, Martin de ona bakınca renksiz ve şiş yüzünü farketti, yakışıklı ve güçsüzdü, geçirmiş olduğu geceden dolayı böyle olduğunu anladı.

«İş arıyorsun?» diye sordu öteki. «Ne yapabilirsin?»

«Ağır iş, denizcilik, daktilo yazarım, stenom yok, ata binebilirim, herhangi bir iş yaparım ve herşeyin üstesinden gelirim,» oldu cevap.

Diğeri başıyla onayladı.

«Bana uygun görünüyor. Adım Dawson, Joe Dawson, ve bir çamaşırhane işçisi bulmaya çalışıyorum.»

«Bu benim için çok fazla.» Martin, kendisinin, kadınların giydiği beyaz, yumuşak, kabarık şeyleri ütülerkenki halini görür gibi olarak eğlendi, ama diğer adamdan hoşlanmıştı. «Sıradan çamaşır yıkayabilirim belki. O kadarını denizde öğrendim,» diye ekledi.

Joe Dawson bir an görünür bir biçimde düşündü.

«Buraya bak, beraberce nasıl olacağını konuşalım. Dinlemek ister misin?»

Martin başıyla onayladı.

«Bu küçük bir çamaşırhane, kuzeyde kent dışında, Shelly Hot Springs otelini bilirsin, ona ait. İşi iki kişi yapıyor, patron ve yardımcısı. Patron benim. Benim adıma değil, benim

yönetimimde çalışacaksın. Düşün, belki öğrenmek isteyebilirsin.»

Martin düşünmek için durdu. Görünüm çekiciydi. Birkaç aylığına, hem kendisine öğrenimi için zamanı olacaktı. Çok çalışabilir ve çok okuyabilirdi.

«İyi yemek ve bağımsız bir oda,» dedi Joe.

Bu işi halletti. Kendi başına, rahatsız edilmeden geceyarısına kadar lamba yakabileceği bir oda.

«Ama iş cehennem gibi,» diye ekledi öbürü.

Martin şişkin omuz adelelerini anlamlı bir biçimde okşayarak, «Bunlar çok çalışmaktan oldu.» dedi.

«O zaman hadi başlayalım.» Joe bir an için elini başına götürdü. «Hayret, zemberek gibi, güçlükle görebiliyorum. Dün akşam sınırı aştım, neler neler oldu. Düzen şöyle. İki kişi için ücret yüz dolar ve yatacak yer. Ben altmış alıyorum, ikinci adam kırk, ama o işi biliyordu. Sen acemisin. Eğer seni alırsam, başlangıçta senin işinin pek çoğunu ben yapacağım. Otuzla başlarsın diyelim, çalıştıkça kırka çıkarsın. Dürüst davranırım. Kendi payını yapabildiğin zaman hemen kırk alırsın.»

«Sana geleceğim,» dedi Martin diğerinin sıktığı elini uzatarak. «Avans? Tren bileti ve diğer ekstralar?»

«Onlar hesaba dahil,» oldu Joe'nun acıklı cevabı. Elini yeniden ağrıyan başına götürerek, «Topu topu bir dönüş bileti var,» dedi.

«Pansiyon paramı ödediğim zaman ben de meteliksizim.»

«Atlat,» diye öğütledi Joe.

«Yapamam, pansiyon kızkardeşimin.»

Joe, kafası karışmış bir durumda uzun süre ıslık çaldı ve kafasını zorlayarak düşündü.

«İçki param var,» dedi sonra umutsuzca. «Hadi gel belki birşey ayarlarız.»

Martin istemedi.

«Yeşilaycısın?»

Bu kez Martin başıyla onayladı ve Joe kederle, «Keşke ben de olsam, ama nedense kesinlikle yapamıyorum.» dedi. «Bütün bir hafta cehennemde gibi çalıştıktan sonra, kafayı

çekmeye mecburum. Yoksa ya gırtlağımı keser ya işyerini yakarım. Ama senin içmemene sevindim. Sen öyle kal.»

Martin bu adamla arasındaki muazzam uçurumu —kitapların yapmış olduğu uçurumu— biliyordu ama bu uçurumu aşmakta hiç güçlük çekmedi. Tüm yaşamında işçi sınıfının dünyasında yaşamıştı ve emek yoldaşlığı onun ikinci doğasıydı. Diğerinin ağrıyan başı için çok fazla olan ulaşım güçlüğünü o çözümledi. Bavulunu, Shelly Hot Springs'e Joe' nun biletiyle gönderecekti, kendisi için ise bisikleti vardı. Yol yetmiş mildi ve Pazar günü bisikletle gidebilir, Pazartesi sabahı işe hazır olurdu. Bu arada eve gidip eşyalarını toplayacaktı. Hoşçakal diyeceği kimsesi yoktu. Ruth ve ailesi uzun yazı Tahoe Gölündeki Sierralarda geçiriyordu.

Shelly Hot Springs'e Pazar gecesi yorgun ve toz içinde vardı. Joe onu coşkunlukla karşıladı. Ağrıyan alnına ıslak bir havlu sarılı olarak bütün gün çalışmıştı.

«Ben seni bulmak için buradan ayrıldığım için, geçen haftanın çamaşırının bir bölümü yığılıp kalmıştı,» diye açıkladı. «Senin kutu sağlam olarak geldi. Senin odanda. Ama o sandık dediğin cehennem birşey. Ne var içinde, külçe altın mı?»

Martin eşyalarını açarken, Joe yatağın üzerine oturdu. Kutu kahvaltılık yiyeceklerin ambalaj kutusuydu ve Mr. Higginbotham onun için yarım dolar almıştı. İki ip sapı ona Martin çivilemişti ve onu teknik olarak tren bagajı ile gönderilmeye uygun duruma getirmişti. Birkaç gömlek ve birçok iççamaşırının ardından kitapların, ardarda kitapların çıkışını, şiş gözleriyle izledi.

«Dibine kadar kitap mı?» diye sordu.

Martin başıyla onayladı ve odada lavabo görevi gören bir mutfak masasının üzerine dizmeye devam etti.

«Hayret!» diye patladı Joe. Sonra kafasından bir sonuç çıkarana kadar sessizce bekledi. Sonunda buldu.

«Demek, kızlara pek aldırmıyorsun?» diye sordu.

«Hayır,» oldu cevap. «Kitaplarla uğraşmadan önce epeyce koşardım peşlerinden. Ama o zamandan beri zamanım yok.

«Ve burada da zaman olmayacak. Tüm yapabileceğin, çalışmak ve uyumak.»

Martin, gecede beş saatlik uykusunu düşündü ve gülümsedi. Oda çamaşırhanenin üzerindeydi ve suyu pompalayan, elektriği üreten ve çamaşırhane makinelerini çalıştıran motorla aynı binadaydı. Bitişik odada çalışan teknisyen, yeni gelenle tanışmak için geldi ve elektrik ampulünün masanın üzerinden yatağın üzerine gidebilmesi için ek bir kablo çekerken Martin'e yardım etti.

Ertesi sabah altıyı çeyrek geçe, Martin, yediye çeyrek kala kahvaltısı için odadan çıkarıldı. Çamaşırhane binasında hizmetçiler için bir banyo küveti vardı ve Martin burada soğuk bir banyo alarak Joe'yu heyecanlandırdı. Otel mutfağının bir köşesinde kahvaltıya otururken Joe «Hayret, sen çekiç gibisin» dedi.

Teknisyen, bahçıvan ve yardımcısı, ve ahırdan iki üç adam onlarla beraberdi. Az konuşarak, aceleyle ve asık suratla yemeklerini yediler. Martin yemeğini yer ve konuşulanları dinlerken, onların durumuna bakarak, kendisinin ne kadar çok ileri gitmiş olduğunu farketti. Onların kafalarının çapının küçüklüğü onun için çok sıkıcıydı ve onlardan uzaklaşmaya istekliydi. Böylece, kahvaltısını keyifsiz ve çapaçul bir iş olarak, onlar kadar çabuk, alelacele yedi ve mutfak kapısından bir ferahlık iççekişi ile çıktı.

Çamaşırhane, makinenin yapabileceği herşeyin en modern makinalarla yapıldığı mükemmel düzenlenmiş küçük bir çamaşırhaneydi. Martin, birkaç yolgöstermeden sonra, büyük kirli yığını sınıflandırdı. Bu arada Joe yıkayıcı makineyi çalıştırdı ve bir mumyaya benzeyene kadar, ağzını, burun deliklerini ve gözlerini banyo havlularıyla sarmaya zorlayan yakıcı kimyasal maddelerle karışık sıvı sabunu yeniledi. Ayırmayı bitirince Martin çamaşırları sıkmaya yardım etti. Bu iş, çamaşırları dakikada birkaç bin devirle dönerek kumaşlardan suyu merkezkaç kuvvetiyle ayıran döner haznelere atarak yapılıyordu. Sonra Martin, sıkıcı ve kurutucu arasında değişerek çalışmaya başladı; aradaki zamanlarda çorapları silkeliyordu. Öğleden sonra ütüler ısınırken

onlar çorapları silindirli ütü makinasından geçiriyor, biri makinaya verirken diğeri çıkanları istif ediyordu. Sonra saat altıya kadar ütüler ve iççamaşırları arasında çalışıldı. Altıda Joe başını kuşkuyla sallayarak, «Geriyiz,» dedi. «Yemekten sonra da çalışmak zorundayız.»

Ve yemekten sonra saat ona kadar, son parça iççamaşırı ütülenip, katlanıp, dağıtım odasına gidene kadar parlak elektrik ışığının altında çalıştılar. Sıcak bir Kaliforniya gecesiydi ve pencereler ardına kadar açık olduğu halde, kıpkırmızı kızarmış ütü sobasıyla oda bir fırındı. Martin ve Joe, iççamaşırlarıyla, kolları çıplak olarak, ter döktüler ve nefes nefese, solumaya çalıştılar.

«Tropiklerde, gemideki yükü düzenlemek gibi,» dedi Martin yukarıya çıkarlarken.

«Becereceksin,» diye cevapladı Joe. «İşi iyi kavrıyorsun. Bu hızla gidersen yalnızca bir ay otuz dolar alacaksın. İkinci ay kırk dolarını alacaksın. Ama daha önce hiç ütü yapmadığını söyleme bana. Ben pekâlâ anlarım.»

«Ömrümde hiçbir zaman bir parça bez bile ütülemedim bu güne kadar,» diye karşı çıktı Martin.

Odasına gittiği zaman, ondört saattir ayakta ve hiç ara vermeden çalışmakta olduğu olgusunu unutarak, yorgunluğuna şaşırdı. Saatin zilini altıya ayarladı ve geriye doğru beş saat hesaplayarak saat biri buldu. O zamana kadar okuyabilirdi. Şişmiş ayaklarını rahatlatmak için ayakkabılarını çıkararak kitaplarıyla birlikte masaya oturdu. Fisk'i açtı, iki gün önce bıraktığı yerden okumaya başladı. Sonra sertleşmiş adeleleri ağrıyarak ve açık pencereden esmeye başlamış olan dağ rüzgarı ile üşümüş olarak uyandı. Saata baktı; ikiyi gösteriyordu. Dört saat uyumuştu? Elbiselerini çıkardı ve yatağın içine sokuldu; başı yastığa değer değmez uyudu.

Salı, hızı kesilmeyen, benzer bir çalışma günü oldu. Joe'nun çalışma hızı Martin'in hayranlığını kazandı. Joe çalışırken bir düzine ifritti. Çalışma temposuyla coşuyordu ve koca günde, bir saniye daha kazanmak için çabalamadığı bir an bile yoktu. Bütün dikkatini iş üzerinde ve nasıl za-

man kazanılacağı üzerinde topluyordu. Martin'e, onun beş harekette yaptığı halbuki üç harekette yapılabilecek ya da üç harekette yaptığı ama iki harekette yapılabilecek şeyleri gösteriyordu.

«Gereksiz hareketlerin giderilmesi,» diye niteledi Martin, izleyip örnek alırken. O kendisi, becerikli ve hızlı, iyi bir emekçiydi ve kimsenin onun yaptığını yapamayacağı ya da onu geçemeyeceği onun için her zaman bir gurur konusu olmuştu. Sonuç olarak, iş arkadaşının ileri sürdüğü önerileri ve ipuçlarını hırsla hemen kaparak o da benzer biçimde bütün dikkatini tek amaca topladı. Ütülenirken kabarcıkların olmaması için, Martin kumaşın çift katlı yerleri arasına giren kolayı sürtüp çıkararak yakaları ve kolağızlarını 'çitiledi' ve bunu belirli bir hızda yaparak Joe'nun övgüsünü kazandı.

Yapılacak bir iş hazır olmadığı zaman ara vermek yoktu. Joe hiçbir şey için beklemiyor, hiçbir şeyle oyalanmıyor, bir işten diğerine atlamayı sürdürüyordu. Tek bir hareketle gömleğin yaka kenarı, robası, kol yenleri ve göğüs kısmı halka haline getirilen sağ elin dışında toparlanırken, aynı anda sol el gömleğin bedenini kolaya girmemesi için yukarda tutmak zorundaydı ve sağ el o anda kolaya dalıyordu. Kola öylesine sıcaktı ki kolalı kısmı sıkabilmek için bir kova soğuk suya, ellerini sürekli olarak batırmak zorundaydılar. Bu şekilde ikiyüz beyaz gömleği kolaladılar, ve o gece onbuçuğa kadar, hanımefendilerin süslü, havalı, zarif giysilerini fantazi kolaya batırarak çalıştılar.

«Bence en iyisi tropikler, hiç elbise yok,» diyerek güldü Martin.

«Ve ben işsiz kalırım,» diye ciddiyetle cevapladı Joe. «Çamaşırcılıktan başka hiçbir şey bilmem?»

«Ve onu iyi biliyorsun.»

«Bilmek zorundayım. Onbir yaşındayken Oakland'da Conta Costa'da silindirli prese girecek parçaları silkeleyerek başladım. Onsekiz yıl önceydi ve başka hiçbir şeye elimi sürmedim. Ama buradaki iş şimdiye dek yapmış olduklarımın en ağırı. En az bir kişi daha olması gerek. Yarın gece

çalışıyoruz. Çarşamba geceleri her zaman presi çalıştırırız - yakalar ve kolağızları.»

Martin çalar saati kurdu, masaya gitti ve Fisk'i açtı. İlk paragrafı bitiremedi, satırlar bulanıklaştı ve birbirine karıştı ve kafası önüne düştü. Yumrukları ile başına vahşice vurarak, aşağı yukarı yürüdü ama uykunun uyuşukluğunu gideremedi. Kitabı karşısına dayadı ve gözkapaklarına parmakları ile destek oldu, ve gözleri açık olarak uyukladı. Sonra teslim oldu ve ne yaptığının güçlükle bilincinde olarak elbiselerini çıkarıp yatağa girdi. Hayvanlarınki gibi derin, sekiz saatlik bir uyku uyudu ve yeterince uyumamış olduğu duygusu ile saatin ziliyle uyandı.

«Çok okuyor musun?» Joe sordu.

Martin başını iki yana salladı.

«Zarar yok. Bu gece presi çalıştırmak zorundayız ama perşembe günü altıda işi bırakırız. O sana bir şans verir.»

O gece Martin, yünlüleri, büyük bir varilin içinde keskin sıvı sabunla ve tepede yaylı bir sırığın ucuna tutturulmuş silindirik bir sopaya monte edilmiş bir vagon tekerleği göbeği kullanarak elde yıkadı.

«Benim buluşum,» dedi Joe gururla. «Çamaşır tahtasında ellerinle yıkamaktan daha iyi yıkar, ayrıca haftada en az onbeş dakika kazandırır ve bu işte onbeş dakika küçümsenecek birşey değil.»

Yakaları ve kolları presten geçirmek de Joe'nun fikriydi. O gece elektrik ışığı altında didinirlerken açıkladı.

«Burası dışında hiçbir çamaşırhanede uygulanmamış birşey. Ve eğer Cumartesi öğleden sonra üçte bitireceksem böyle yapmak zorundayım. Ama nasıl yapılacağını biliyorum ve fark burada. Doğru ısı, doğru basınç ve onları üç kez geçirmek gerekli. Şuna bak!» bir kolağzını yukarı kaldırdı. «Elle ya da ütü tahtası üzerinde daha iyi yapamazdın.»

Perşembe günü Joe öfke içindeydi. Fazladan bir deste fantazi kola gelmişti.

«İşi bırakacağım,» diye açıkladı. «Buna dayanamam. Kesinlikle bırakacağım. Bütün hafta köle gibi çalışayım, bir dakka arttırmak için, sonra da onlar bana fazladan fantazi

kola getirsinler, yararı ne? Burası hür bir ülke ve o şişko Hollandalıya onun için ne düşündüğümü söyleyeceğim. Ve ona Fransızca söylemeyeceğim. Sade Birleşik Devletler dili benim için yeterli. Adam oynaya oynaya bana fantazi kolalar getiriyor.»

«Bu gece çalışmamız gerekli,» dedi bir an sonra, yargısını tersine çevirerek ve yazgısına teslim olarak.

Ve o akşam Martin okumadı. Bütün hafta günlük gazete görmemişti ve garipti ki görmek isteği duymuyordu. Haberlerle ilgili değildi. Herhangi bir şeyle ilgilenemeyecek kadar fazla yorgun ve bitkindi; gene de eğer Cumartesi üçte bitirirlerse, öğleden sonra çıkıp bisikletiyle Oakland'a gitmeyi planladı. Yetmiş mildi ve Pazar öğleden sonra da aynı yolu dönmek ona yeni bir hafta çalışması için dinlenmekten başka bir şey bırakmayacaktı. Trenle gitmek daha kolay olurdu ama gidiş-dönüş ikibuçuk dolardı ve o, para biriktirmeye niyetliydi.

XVII

Martin pek çok şey yapmayı öğrendi. İlk hafta içinde o ve Joe, ikiyüz beyaz gömleğin hesabını gördüler. Joe, içinde basıncı sağlayan çelik bir kabloya asılmış sıcak ütü olan, 'yiler' adlı makinayı kullanıyordu. Bununla omuz kısmını, kolağızlarını ve dik yakaları ütülüyor, dik yakayı gömlekle dik açı yapacak duruma getiriyor ve göğüse son parlaklığını veriyordu. Bunları bitirir bitirmez gömlekleri kendisi ile Martin arasındaki rafa, onları yakalayıp 'fırınlayan' Martin'e atıyordu. Bu görev gömleğin kolalanmamış tüm bölümlerinin ütülenmesinden oluşuyordu.

Bu, saatler boyu son hızla sürdürülen, tüketici bir çalışmaydı. Dışarda otelin geniş verandalarında, adamlar ve kadınlar serin beyaz giysiler içinde, sükunetle buzlu içkilerini yudumluyorlardı. Ama çamaşırhanenin içinde hava bunaltıcıydı. Ütüler nemli kumaşlar üzerinde hareket ederek buhar bulutları oluştururken, uğuldayan koca soba kıpkızıl ya da akkor halindeydi. Bu ütülerin ısısı ev kadınlarının kullandıklarından farklıydı. Islak parmakla yapılan sıradan bir kontrola uygun ütü, Jose ve Martin için fazla soğuktu ve böyle bir deneme gereksizdi. Onlar yalnızca, ütüyü yanaklarına yaklaştırarak, Martin'in hayran olduğu ama anlayamadığı zihinsel bir süreçle, ısıyı ölçüyorlardı. Yeni ısınmış ütülerin fazla sıcak olduğu anlaşıldığı zaman onları, tellere asıp soğuk suya daldırıyorlardı. Bu gene dakiklik ve usta bir değerlendirme istiyordu. Suda bir saniyenin bir kesiri kadar fazla kalınca, uygun ısının o iyi ipekleştirici kıvamı kay-

boluyordu. Martin geliştirdiği dakikliğe, —otomatik ve makina gibi şaşmaz ölçütlere dayalı dakikliğe— hayran olacak zamanı buldu.

Ama hayran olmak için çok az zamanı vardı. Martin'in tüm bilinci iş üzerinde yoğunlaşmıştı. Durmaksızın çalışan kafası ve eli ile bir otomatik makinaydı; onu insan yapan her şey bu aklı sağlamaya adanmıştı. Kafasında evrene ve onun muhteşem sorunlarına yer yoktu. Aklının bütün geniş ve engin koridorları kapalıydı ve hava geçirmez biçimde mühürlenmişti. Ruhunun yankılar salonu şimdi daracık bir oda, oradan kol ve omuz adelelerinin ve on çevik parmağın yönetildiği bir kumanda merkeziydi ve kendi belirli buharlı yolunda hızla hareket eden ütünün kapsayıcı okşayışları yalnızca belirli sayıdaydı ve her okşayış tam belirli bir noktaya kadardı, bir santimin kesiri kadar bile ileriye değil. Akıp gelen bitmez tükenmez gömlek kolları, yanları, arkaları ve etekleri ve biten gömleklerin, teslim etme bölümüne buruşmadan atılışı. Ve onun aceleci ruhu ileri atılsa bile, ancak bir diğer gömleğe ulaşıyordu. Dışarda tüm dünya tepedeki California güneşi altında baygınlık geçirirken, bu saatler boyu sürdü. Ama bu aşırı sıcak odada bayılmak yoktu. Verandadaki serin konuklara temiz çarşaflar gerekliydi.

Martin'den ter boşanıyordu. Muazzam miktarda su içti ama günün sıcaklığı ve kendi çabaları öylesine büyüktü ki su etinin aralıklarından süzülüp tüm gözeneklerinden dışarı aktı. Seyrek aralar dışında her zaman denizde olmuştu ve yaptığı iş ona kendi kendisiyle söyleşmek için geniş olanaklar vermişti. Geminin efendisi Martin'in zamanının sahibi olmuştu; ama burda otel yöneticisi Martin'in düşüncelerinin de sahibiydi. Sinirleri yıpratan, bedeni harabeden didinmeden kurtarabildiği bir düşüncesi yoktu. Onun dışında bir şey düşünmek olanaksızdı. Ruth'u sevdiğini bilmiyordu. Sürüklenen ruhunun onu anımsayacak zamanı olmadığı için, o varolmamıştı bile. Yalnızca geceleyin yatağa, ya da sabahleyin kahvaltıya sürüklenirken onun ömürsüz anılarında, Ruth kendini ileri sürebiliyordu.

«Bu cehennem, değil mi?» dedi Joe, bir keresinde.

Martin başıyla onayladı ama içinde bir öfkenin törpüsünü hissetti. Söylenen söz çok apaçık ve gereksizdi. Çalışırken konuşmadılar. Konuşma, bu kez olduğu gibi onları tempolarının dışına düşürüyordu; bu Martin'e ütüsünün sürülüşünü aksattırmış ve temposunu yeniden bulabilmek için fazladan iki hareket yapmak zorunda bırakmıştı.

Cuma sabahı yıkama makinası çalıştı. Haftada iki kez otelin yatak takımlarını —çarşaflar, yastık kılıfları, yatak örtüleri, masa örtüleri ve peçeteler— makinadan geçirmek zorundaydılar. Bu bitti, ciddiyetle fantazi kolaya giriştiler. Bu, titiz ve duyarlı, yavaş bir çalışmaydı ve Martin bunu pek kolaylıkla öğrenememişti. Ayrıca işi şansa bırakmazdı. Hatalar felaket olurdu.

«Şuna bak,» dedi Joe, buruşturup bir avcunda saklayabileceği şeffaf bir sütyeni kaldırıp göstererek: «Bunu yak ve ücretinden yirmi dolar gitti demektir.»

Böylece Martin onu yakmadı ve sinir gerilimi şimdiye kadarki en yüksek düzeyine ulaşırken, adele gerilimi azaldı ve diğerinin, kendi çamaşırlarını yıkamak zorunda olmayan kadınların giydiği güzel şeylerle didişip sıkıntı çekerken ettiği küfürleri anlayışlı bir biçimde dinledi. Fantazi kola Martin'in karabasanıydı; bu Joe için de böyleydi. Onların güçlükle kazanılmış dakikalarını çalan fantazi kolaydı. Onunla bütün gün uğraştılar. Akşam yedide otel örtülerini presten geçirmek için ona ara verdiler. Saat onda otel müşterileri uyurken iki çamaşırcı fantazi kola için gece yarısına kadar, bire kadar, ikiye kadar ter döktüler; ikibuçukta bıraktılar.

Cumartesi sabahı, 'fantazi kola' ve ufak-tefek vardı ve öğleden sonra üçte haftalık çalışma tamamlanmıştı.

«Bunun üstüne Oakland'a yetmiş mil bisiklet sürmeyeceksin ya?» Merdivenlere otururlarken, Joe sigarasından muzaffer bir nefes çekerek sordu.

«Mecburum,» oldu cevap.

«Niçin gidiyorsun, bir kız?»

«Hayır; tren biletinden iki buçukluk tasarruf etmek için. Kütüphaneden kimi kitaplarımı yenilemek istiyorum.»

«Neden onları ekspresle yollayıp, getirmiyorsun? Bir seferi yalnızca bir çeyreğe malolur.»

Martin bunun üzerinde düşündü.

«Ve yarın bir dinlen,» diye yineledi öteki. «Buna gereksinmen var. Benim var biliyorum. Kesinlikle bıktım ben.»

Öyle görünüyordu. Bütün hafta saniyeler ve dakikalar için durup dinlenmeden sürdürülen inatçı mücadele, gecikmeleri atlatmak ve engelleri yıkmak, karşı konulmaz bir enerji kaynağı, yüksek güçlü bir canlı motor, bir iş ifriti, şimdi görevini tamamlamıştı ve çöküntü durumundaydı. Yıpranmış ve bitkin görünüyordu, yakışıklı yüzü, tükeniş içinde, zayıf ve sarkıktı. Ruhsuz bir biçimde sigarasını içiyordu ve sesi belirgin olarak ölü ve tekdüzeydi. Tüm enerjisi ve ateşi onu terketmişti. Zaferi kederli bir zafer görünümündeydi.

«Ve gelecek hafta herşeyi yeni baştan yapmak zorundayız,» dedi kederle. «Ve bütün bunların yararı ne, hey? Kimi zaman bir serseri olmayı istiyorum. Çalışmıyor ve yaşamlarını sürdürüyorlar. Hayret! Bir bardak bira isterdim ama kalkıp köye gidip alacak halim yok. Sen burada kal ve kitaplarını ekspresle yolla, yoksa lanet bir salaksın.»

«Ama Pazar bütün gün burada ne yapabilirim?» Martin sordu.

«Dinlen. Nasıl yorgun olduğunu bilmiyorsun. Hey, ben pazar günü öyle yorgun olurum ki, gazete bile okuyamam. Bir kere hastaydım - tifo. İkibuçuk ay hastahanede. Bütün bu zamanda elimi bir işe sürmedim. Çok güzeldi.»

«Çok güzeldi,» diye tekrarladı bir dakika sonra, düş görüyorcasına.

Martin banyo yaptı, ondan sonra baş çamaşırcının kaybolmuş olduğunu gördü. Büyük olasılıkla bira içmeye aşağıya gitmiştir diye düşündü Martin, ama bunu öğrenmek için yarım mil aşağıya köye yürümek ona uzun bir yolculuk göründü. Bir karara varmaya çalışarak, ayakkabılarını çıkarmış durumda yatağa uzantı. Bir kitap almak için elini uzatmadı. Uyuyamayacak kadar yorgundu ve yemek zamanına kadar güçlükle düşünerek, bezginliğin yarı uyuşukluğu içinde yattı. Joe, bu iş için de görünmedi ve bahçıvanın, o şimdi

büyük olasılıkla barın tahtalarını söküyordur, dediğini duyduğu zaman Martin anlamıştı. Sonra hemen yatağa gitti ve sabahleyin iyice dinlenmiş olduğuna karar verdi. Joe hâlâ yoktu, Martin bir pazar gazetesi edinip, ağaçların altında gölgeli bir kuytuya uzandı. Nasıl olduğunu anlamadan sabah geçti. Uyumadı, kimse rahatsız etmedi ve o gazeteyi bitirmedi. Öğleden sonra gazeteye geri döndü ve akşam yemeğinden sonra gazeteyi okurken uyuyakaldı.

Pazar öyle geçti ve Pazartesi sabahı Joe başına sıkıca bir havlu sarılı, homurdanarak ve söverek yıkama makinesini çalıştırıp sıvı sabunu karıştırırken, o, hızlı çamaşırları türlerine göre ayırmaya girişti.

«Elimden bir şey gelmiyor açıkcası,» diye belirtti. «Cumartesi akşamı yaklaştı mı içmek zorundayım.»

Diğer bir hafta, her gece elektrik ışığı altında süren ve Cumartesi öğleden sonra üçte, Joe'nun kırık dökük zafer anını tadıp, sonra unutmak üzere aşağıya köye sürüklenişi ile son bulan büyük savaş geçti. Martin'in pazarı ötesinin aynısıydı. Ağaçların gölgesinde uyudu, amaçsızca gazete sayfaları arasında uğraştı ve hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey düşünmeden uzun saatler geçirdi. Düşünmek için fazlasıyla şaşkındı, ama kendisinden memnun olmadığının da farkındaydı. Bir alçalışa uğramış, ya da aslında iğrenç biriymiş gibi kendisinden nefret ediyordu. İçindeki tanrısal şeyler silinmişti. Tutkunun mahmuzu körelmişti; onun dürtüşünü duyacak canlılığı yoktu. O ölüydü. Ruhu ölü gibiydi. O bir hayvandı, yük hayvanı. Ne yeşil yaprakların arasından süzülen güneş ışığında bir güzellik görüyor, ne de göğün mavi kemeri, eskiden olduğu gibi kozmik genişliğin ipuçlarını ve açığa vurulmak için titreyen gizlerini ona fısıldıyordu. Yaşam dayanılmaz biçimde donuk ve aptaldı ve onun ağzındaki tadı kötüydü. İç dünyasının aynasına, boydan boya bir kara perde gerilmişti. Hayal, hiçbir ışık ışınının girmediği karartılmış hasta odasında yatıyordu. Aşağıda köyde başıboş, barın tahtalarını söken, beyni kurtçuklarla kemirilen, aşırı duygusal şeyler üzerine sarhoş duygusallığı ile coşan, harikulade ve muhteşem biçimde sarhoş olan, Pazartesiyi ve

öldürücü didinme haftasının gelişini unutmuş olan Joe'ya imrendi.

Üçüncü hafta geçti ve Martin kendinden tiksindi; yaşamdan tiksindi. Başarısızlık duygusu ile eziliyordu. Yayıncıların onun yapıtlarını geri çevirmeleri için neden vardı. Şimdi bunu açıklıkla görebiliyordu, kendine ve kurduğu düşlere güldü. Ruth onun 'Deniz Lirikleri'ni postayla geri yollamıştı. Ruth'un mektubunu duygusuz bir biçimde okudu. Ruth onların güzel olduğunu, ve onlardan ne kadar hoşlandığını söyleyebilmek için elinden geleni yapmıştı. Ama o, yalan söyleyemez ve gerçeği kendinden gizleyemezdi. Onların başarısız olduğunu biliyordu ve Martin onun beğenmemiş olduğunu mektubun her heyecansız ve baştan savma satırından okudu. Ve Rurth haklıydı. Şiirleri yeniden okuyunca buna kesinlikle inandı. Güzellik ve tansık onu terketmişti ve şiirleri okurken, onları yazdığı sırada kafasında ne olduğunu anlayamayarak kafasının karıştığını gördü. Cüretli anlatım ona acayip göründü, anlatımının etkileyiciliği canavarlıktı ve herşey, saçma, gerçekdışı ve olanaksızdı. Onları ateşe vermek isteği öylesine kuvvetliydi ki; 'Deniz Lirikleri'ni ocakta yakabilirdi. Makina odası oradaydı, ama onları ocağa taşıma zahmetine değmezdi. Onun tüm çabası, başkalarının çamaşırlarını yıkamakta kullanılmıştı ve kendi özel ihtiyaçları için geriye hiç kalmamıştı.

Pazar gelince, kendini toparlayıp, Ruth'un mektubunu cevaplamaya karar verdi. Ama cumartesi öğleden sonra iş bittikten ve banyo yaptıktan sonra unutma isteği onu altetti. «Sanırım aşağı gidip Joe'nun ne yaptığına bakacağım» diye kendi kendisine açıkladı; ve ayni anda yalan söylediğini de biliyordu. Ama yalan üzerine düşünecek enerjisi yoktu. Eğer enerjisi olmuş olsaydı da yalan üzerine düşünmeyi reddederdi, çünkü o unutmak istiyordu. Yavaşça ve olağan bir biçimde köye doğru gitmeye başladı. Salona yaklaştıkça istemeden temposunu arttırıyordu.

«Senin yeşilaycı olduğunu sanıyordum,» diye selamladı Joe.

Martin bir bahane bulmaya tenezzül etmedi ama, viski

söyledi, şişeyi ona uzatmadan önce kendi bardağını ağzına kadar doldurdu.

«Bütün geceyi onunla geçirme,» dedi kabaca.

Diğeri şişeyle oyalanıyordu ve Martin onu beklemeyi reddederek bardağı bir yudumda dikip yenisini doldurdu.

«Şimdi seni bekleyebilirim,» dedi vahşice, «Ama çabuk ol.»

Joe çabuk oldu ve birlikte içtiler.

«Çalışma yaptı bunu ha?» Joe sordu.

Martin konuyu tartışmayı reddetti.

«Bu tam bir cehennem, biliyorum,» diğeri sürdürdü, «Ame senin yeşilayı bırakmanı görmekten nefret ediyorum Mart. Yaa, bura böyle.»

Martin içki isteklerini ve ikramlarını, ısırır gibi söyleyerek ve açıkmavi gözlü, saçları ortadan ayrılmış, kadınsı bir taşra delikanlısı olan barmeni dehşete düşürerek sessizce içmeyi sürdürdü.

«Biz zavallı şeytanları çalıştırış biçimleri rezalet bir şey,» diyordu Joe. «Eğer kafayı çekmeseydim dağıtır ve her şeyi yakardım. Onları bütün kurtaran benim kafayı çekişim, diyebilirim sana.»

Ama Martin cevaplamadı. Birkaç yudum daha ve beyninde sorhoşluğun kurtçuklarının kaynaşmaya başladığını duydu. Ah, bu yaşamaktı, üç haftadır solumuş olduğu ilk yaşam soluğuydu bu. Düşleri ona geri geldi, hayal kapatılmış olduğu karanlık odadan çıktı alev alev parlaklıkta bir şey olarak onu kendisine çekti. Üzerinde imgelerin ansızın parıltılarla belirip sonra yerini yenisine bıraktığı düş aynası, gümüş netliğindeydi. Tüm güçler onundu ve tansıkla güzellik onunla elele yürüdüler. Bunu Jeo'ya söylemek istedi ama, Joe'nun kendi düşleri vardı; onu çamaşırcılığın esirliğinden kurtarıp kendisini bir büyük buharlı çamaşırhanenin sahibi yapacak şaşmaz planlar.

«Saa diyorum Mart, hiç bi çocuk olmayacak çalışan, benim çamaşırhanemde —ömrümde, ve onlar hiç çalışmayacak, bi tek canlı, akşam altıdan sonna, konuşmamı dinleyetecek makina, yetecek işçi olacak, işin hepsini düzgün çalışma sa-

atlerinde yapacak. Mart bana yardım edecek, seni hepsine yönetici yapacağım... tümüne, hepsine. Şimdi plan burda. Yeşilaycı olacağım ve paramı biriktireceğim iki yıl— biriktirip sonra...»

Martin arkasını döndü ve anlatması için ona barmeni bıraktı, o da, o sırada içeri girip, Martin'in ikramını kabul eden iki çiftçiye içki vermek üzere çağrılıncaya kadar onu dinledi. Martin oradaki herekse, çiftlik işçilerine, bir seyise, otelden bahçıvan yardımcısına, barmene ve içeriye bir gölge gibi süzülüp, barın ucunda bir gölge gibi sallanıp duran serseriye içki ısmarlayarak, krallar gibi cömertlik dağıtıyordu.

XVIII

Pazartesi sabahı daha ilk araba dolusu çamaşırları yıkama makinasına koyarken, Joe inildiyordu.

«Derim, ki,» diye başladı.

«Benimle konuşma,» diye hırladı Martin.

«Afedersin, Joe,» dedi öğlende yemek için işi bıraktıklarında.

Diğerinin gözleri yaşardı.

«Zararı yok, dostum,» dedi. «Cehennemdeyiz ve elimizde değil; biliyorsun seni severim, pek çok. Onun için bana dokundu. Seninle iyi anlaştık, başından beri.»

Martin onun elini sıktı.

«İşi bırakalım,» Joe önerdi. «Terkedelim ve gidip serserilik yapalım. Hiç denemedim ama çok kolay olmalı ve yapacak hiç bir şey yok. Hastaydım bikez, tifo, hastanede, ve çok güzeldi. Gene hastalanmak isterdim.»

Hafta sürüklenerek geçti. Otel doluydu ve üzerlerine fazladan fantazi kolalar boşanıyordu. Yiğitlik harikaları gösterdiler. Her gece elektrik ışıkları altında geç saatlere kadar savaştılar, yemeklerini alelacele atıştırdılar ve hatta kahvaltıdan önce de yarım saat çalıştılar. Artık Martin soğuk banyolarını almıyordu. Her an çaba, çaba, çaba idi. Ve her anı, bir cimrinin altın sayışı gibi sayan, hiçbirini yitirmeden onları dikkatle güden Joe, onların usta çobanıydı; kendisinin bir zamanlar bir Martin Eden, bir adam olduğunu düşünen diğer makinanın yardımıyla bir ateşli makina olarak, çalışma delisi bir çılgınlıkla, çalışmayı sürdürüyordu.

Ama kendisinin bir adam olduğunu düşünmesi, yalnızca düşünebildiği ender anlardaydı. Düşüncelerinin binası kapalıydı ve pencerelerine tahta çakılıydı ve o, buranın gölge bekçisiydi. O bir gölgeydi. Joe haklıydı. İkisi de gölgeydiler ve burası sonsuz bir çalışma zindanıydı. Ya da bu bir düş müydü? Kimi zaman o, ağır ütüleri beyaz kumaşlar üzerinde ileri geri sallarken buğulu bunaltıcı sıcakta, ona öyle geliyordu ki, bu bir düştü. Kısa bir süre içinde, ya da belki bin yıl kadar sonra, mürekkep lekeli masasının olduğu küçük odasında uyanacaktı ve bir gün önce bırakmış olduğu yerden yazılarına başlayacaktı. Ya da belki o da bir düştü ve uyanış, vardiya değişimi ile, sarsıntılı başkasarada ranzasından aşağı atlayarak, yukarı güverteye tropik yıldızların altına çıkıp dümeni aldığı ve eserek içine işleyen serin alize rüzgârını duyduğu zaman olacaktı.

Cumartesi ve onun saat üçteki kof zaferi geldi.

«Sanırım aşağı gidip bir bardak bira içeceğim,» dedi Joe, onun hafta sonu çöküntüsünü belirleyen, garip ve tekdüze ses tonuyla.

Martin ansızın uykudan uyanır gibi oldu. Alet çantasını açtı ve zincire gres yağı sürerek, bağlantıları ayarlayarak, bisikletini yağladı. Martin gidonun üzerine iyice eğilmiş, bacakları ritmik bir güçle doksanaltı dişliye bastırarak, ve yüzü yetmiş mil yola, yokuşa ve toza hazırlıklı biçimde yanından geçerken, Joe salona doğru yolu yarılamıştı. O gece Oakland'da yattı ve Pazar günü yetmiş mili geri geldi. Pazartesi sabahı bezgin bir biçimde yeni haftanın işine başladı ama ayık kalmıştı.

Beşinci hafta geçti; ve altıncı; bu sürede o bir makina gibi yaşadı ve didindi. İçinde makinalıktan öte bir şeyden kalmış olan kıvılcım, ancak ölgün ölgün pırıldayan bir ruh parçası, onu her hafta, yüzkırk mili tüketmeye zorladı. Ama bu dinlenme değildi. Bu süper makinalıktı ve ancak önceki yaşamından onda arta kalmış olan tek şeydi, ölgün ölgün pırıldayan o ruh parçasını, ezip söndürmeye yaradı.

Yedinci haftanın sonunda, istemediği halde, karşı koymak için çok güçsüz olduğundan, Joe ile birlikte aşağıya, kö-

ye sürüklendi ve yaşama boğuldu, Pazartesi sabahına dek yaşamı buldu.

Gene hafta sonlarında yüzkırk mil yol aldı, aşırı çabanın uyuşukluğunu daha fazla bir çaba ile gidererek. Üç ayın sonunda Joe ile üçüncü kez köye gitti. Unuttu ve yaşadı gene, ve yaşayarak, apaydınlık bir biçimde, içerek değil, ama çalışarak, kendisini nasıl bir yaban hayvanı yaptığını gördü. İçki bir neden değil bir sonuçtu. O, gecenin gündüzü izlemesi gibi kaçınılmaz biçimde çalışmayı izliyordu. Bir yük hayvanına dönüşerek yüksekleri fethedemezdi. Bu viskinin ona fısıldadığı mesajdı, ve o onaylayarak başını salladı. Viski akıllıydı. Ona kendi gizlerini söyledi.

Martin kalem kâğıt istedi ve çevredeki herkese içki söyledi ve onlar onun sağlığına içerken o bara tutunup aceleyle karaladı.

«Bir telgraf Joe,» dedi. «Oku onu.»

Joe şakacı bir yan bakışla okudu. Ama okuduğu onu ayıltmış görünüyordu. Diğerine sitemle baktı, gözlerine dolan gözyaşları yanaklarından aşağı süzülüyordu.

«Beni terkedip gitmiyorsun ya Martin?» diye umutsuzca sordu.

Martin başıyla onayladı ve mesajı postahaneye götürmesi için oradaki aylaklardan birini yanına çağırdı.

«Bekle,» Joe boğuk bir biçimde mırıldandı. «Bırak düşüniim.»

Bara tutundu, bacakları altında titriyordu ve o düşünürken Martin'in kolu sarılmış onu destekliyordu.

«Onu iki çamaşırcı yap,» dedi ansızın. «İşte, ben düzeltiim.»

«Sen neden ayrılacaksın?» Martin sordu.

«Senin ayrıldığın nedenle.»

«Ama ben denize gidiyorum, sen bunu yapamazsın.»

«Yok,» oldu cevap. «Ama pekâlâ serserilik yapabilirim, pekâlâ.»

Martin bir an için ona araştırıcı gözlerle baktı, sonra haykırdı:

«Tanrı adına, sanırım haklısın! Bir serseri bir yük hay-

vanından iyidir. Baksana arkadaş yaşayacaksın. Şimdiye kadar yaşadığının hepsinden daha çok.»

«Hastanedeydim bi kere,» diye Joe düzeltti. «Çok güzeldi. Tifo. Sana söyledim mi?»

Martin telgrafı 'İki çamaşır işçisi' diye düzeltirken Joe konuşmayı sürdürdü:

«Hastanedeyken hiç içki istemedim. Tuhaf değil mi? Ama bütün hafta bir köle gibi çalıştığım zaman kesin olarak kafayı çekmeliyim. Aşçıların korkunç içtiğine dikkat ettin mi? Ve de fırıncıların? Çalışmaktan dolayı buna gerçekten mecburlar. Al telgrafın yarısını ben ödiyim.»

«Bunun için seninle zar atalım,» diye Martin önerdi.

«Haydi, herkes içsin,» diye seslendi Joe, zarları sallayıp ıslak barın üzerine yuvarlarlarken.

Pazartesi sabahı Joe bekleyişle deli gibiydi. Ağrıyan başına aldırmıyor, işiyle ilgilenmiyordu. Dikkatsiz çobanları, pencereden gün ışığına ve ağaçlara bakarken tüm anlar sürüsü sıvışıp gitmiş, kaybolmuştu.

«Şuna bir bak,» diye haykırdı. «Ve tümü benim, serbest, eğer istersem o ağaçların altına yatıp bin yıl uyurum. Ah, hadi Mart, işi bırakalım, başka bir zamanı beklemenin yararı ne? Çalışmanın olmadığı ülke orada, dışarda ve benim oraya bir biletim var ve dönüş bileti yok, hey Tanrım!»

Birkaç dakika sonra, arabayı çamaşır makinası için kirli çamaşırlarla doldururken, Joe, otel yöneticisinin gömleğini keşfetti. Onun işaretini bilirdi ve ansızın muhteşem bir özgürlük bilinciyle yere atıp çiğnedi onu.

«Sen de içinde olaydın isterdim, sen domuz kafalı Hollandalı!» diye haykırdı. «Onun içinde, tam orda, seni becereceğim yerde! Al bunu! bunu! ve bunu! lanet sana! Beni tutsun, biri! Beni tutsun!»

Martin güldü ve onu tutup işinin başına getirdi. Salı gecesi yeni çamaşır işçileri geldiler ve haftanın geri kalan günleri onlara işin işleyişini göstermekle geçti. Joe oralarda oturup, onlara sistemini açıkladı ama artık çalışmadı.

«Elimi sürmem,» diye duyurdu. «Elimi sürmem. Eğer isterlerse beni atabilirler ama atarlarsa ayrılırım. Bana ça-

lışma yok artık, çok teşekkür ederim. Artık bana ağaçların altındaki gölgeler ve yük vagonları. İşe siz gidin köleler! Evet doğru, köle ve ter! Köle ve ter! Ve öldüğünüz zaman siz de çürüyeceksiniz benim gibi ve nasıl yaşadığınız ne farkeder ha? Söyle bana, uzun vadede neye yarar?»

Cumartesi günü ücretlerini aldılar ve yol ayrımına geldiler.

«Fikrini değiştirip, benimle yola koyulmanı söylememin yararı yok değil mi?» diye sordu Joe umutsuzca.

Martin elini sıktı ve Joe bir an onun elini tutarak, dedi ki:

«Seni gene göreceğim Mart, sen ve ben ölmeden önce. Bunu doğru biliyorum, bunu kemiklerimde duyuyorum. Allahaısmarladık Mart, hoşça kal. Seni korkunç severim bilirsin.»

Yolun ortasında terkedilmiş bir biçimde durup, Martin bir dönemeçte kaybolana kadar onu izledi.

«İyi bir hergele bu,» diye mırıldandı. «İyi bir hergele.»

Sonra kendisi de yoldan aşağıya su tankına doğru, yarım düzine su tankının yüklenmek üzere ikincil tren raylarının üzerinde durduğu yere doğru isteksizce yürüdü.

XIX

Ruth ve ailesi evlerindeydiler ve Oakland'a dönmüş olan Martin onu birçok kez gördü. Mezun olmuş olduğu için Ruth artık çalışmıyordu; bedeninin ve kafasının tüm canlılığını çalışıp tüketmiş olan Martin yazı yazmıyordu. Bu onlara birbirleri için şimdiye kadar hiç olmadığı kadar çok zaman verdi ve yakınlıkları hızla olgunlaştı.

Martin ilkin hiçbir şey yapmadan dinlenmişti. Çok fazla uyumuş ve uzun saatleri hiçbir şey yapmadan, düşünerek, derin düşüncelere dalarak geçirmişti. Korkunç güç bir yarışma sonrasında, iyileşmekte olan biri gibiydi. Günlük gazeteye isteksiz bir ilgiden daha fazlasını duyduğunu keşfettiği zaman yeniden uyanışın ilk işareti gelmiş oldu. Sonra yeniden okumaya başladı - hafif romanlar ve şiir; ve birkaç gün daha geçince uzun süre ihmal edilmiş olan Fisk'e balıklama dalmıştı. Olağanüstü sağlığı ve bedeni yeni bir canlılık yarattı ve gençliğin esnekliğine, çabuk iyileşebilirliğine sahiboldu.

İyice dinlenir dinlenmez yeni bir deniz yolculuğuna gideceğini bildirdiği zaman Ruth düşkırıklığını açıkça gösterdi.

«Bunu neden yapmak istiyorsun?» diye sordu.

«Para,» oldu cevap. «Yayıncılara sonraki saldırım için bir desteğe sahip olmak zorundayım. Benim durumumda para bir savaş gücüdür... Para ve sabır.»

«Ama eğer bütün istediğin para idi ise, neden çamaşırhanede kalmadın?»

«Çünkü çamaşırhane beni bir hayvan yapıyordu. O tür aşırı çalışma içmeye yöneltiyor.»

Ruth gözlerinde dehşetle ona bakakaldı.

«Demek istiyorsun ki...?» sesi titredi.

Bu durumdan kurtulmak onun için kolay olabilirdi; ama Martin'in içgüdüsü açık konuşmaktan yanaydı ve ne olursa olsun açık konuşmak için olan eski kararını hatırladı.

«Evet,» diye yanıtladı. «Tam öyle, birçok kez.»

Ruth ürperdi ve ondan uzaklaştı.

«Tanımış olduğum hiçbir erkek bunu yapmadı, bunu hiç yapmadı.»

«O zaman onlar Shelly Hot Springs'in çamaşırhanesinde hiç çalışmadılar.» Acı acı güldü. «Emek iyi birşey.» O, insan sağlığı için gerekli, bütün vaizler öyle söylüyor ve Tanrı bilir ben hiçbir zaman ondan korkmadım. Ama öyle şeyler vardır ki, onlar iyi bir şeyin gerekenden çok fazlasıdırlar. İşte oradaki o çamaşırhane de onlardan biri. Ve bu nedenle denize bir yolculuğa daha çıkıyorum. Bu sonuncu olacak sanırım, çünkü geldiğim zaman dergilere gireceğim. Bundan kuşkum yok.»

Ruth sessiz ve duygusuzdu ve Martin, nelerin içinden geçerek gelmiş olduğunu anlamasının, onun için olanaksız olduğunu kavrayarak, karamsarlıkla onu süzüyordu.

«Bir gün bunu yazacağım, 'Emeğin Alçalışı' ya da 'İşçi Sınıfında İçki Psikolojisi' ya da başlık olarak buna benzer birşey.»

İlk buluşmalarından bu yana birbirlerine hiç o günkü kadar, öylesine uzak olmamışlardı.

Martin'in açık sözlülükle ve arkasındaki başkaldırı ruhu ile söylenmiş olan itirafı, Ruth'u itip uzaklaştırmıştı. Ama Ruth itilmenin nedeninden çok, itilmiş olmanın kendisi ile daha çok sarsılmıştı. Bu ona Martin'e ne kadar yakınlaşmış olduğunu göstermişti ve bu bir kez kabul edilince, daha büyük bir yakınlığın yolunu hazırlardı. Masum ülkücü reform düşünceleri ve acıma da belirdi. O, bu kadar ilerlemiş olan bu ham genç adamı kurtaracaktı. O, onu eski çevresinin lanetinden kurtaracaktı; ve onu, ona karşın, onun kendisin-

den kurtaracaktı. Ruth bütün bunları çok soylu vicdani bir durum olarak kabul etti; bunun arkasında ve bunun altında kıskançlık ve aşk isteğinin olduğunu düşleyemezdi bile.

Bisikletleri ile mutluluk verici sonbahar havasında birçok kez gezdiler ve tepelerde açıkta, kimi zaman biri, kimi zaman diğeri yüksek sesle şiirler, insanın düşüncelerini yüksek şeylere çeviren soylu, yüceltici şiirler okudular. Feragat, fedakârlık, sabır, çalışkanlık, üstün çaba, Ruth'un dolaylı olarak öğütlediği ilkelerdi; bu soyutlamalar onun kafasında babası, Mr. Butler ve yoksul bir göçmen çocuktan dünyaya kitap veren bir kişi olmaya yükselmiş olan Andrew Carnegie tarafından nesnelleştirilmişti.

Martin bunların tümünün değerini bildi ve tadına vardı. O şimdi Ruth'un kafasının işleyiş biçimini açıklıkla izleyebiliyordu ve onun ruhu artık Martin için kapalı bir tansık değildi. Martin artık onunla entellektüel eşitlik koşullarını içindeydi. Ama ahlaşmazlık noktaları onun aşkını etkilemedi. Onu olduğu gibi sevdiği için aşkı şimdi daha ateşliydi ve fiziksel zayıflığı bile onun gözünde ek bir çekicilikti. Browning'le kaçtığı o ateşli güne kadar, yıllarca yere basamayan, ama o gün yeryüzünün üzerinde ve açık göğün altında dimdik durmuş olan, hastalıklı Elizabeth Barret'in öyküsünü okumuştu; ve Browning'in onun için yaptığını kendisinin Ruth için yapabileceğine karar verdi Martin. Ama önce Ruth onu sevmeliydi. Sonrası kolaylıkla olurdu. O Ruth'a güç ve sağlık verecekti. Ve gelecek yıllardaki yaşamlarından görünümler gözlerinin önüne geldi, çalışma, rahatlık ve genel bir iyilikten oluşan bir fonda, kendini ve Ruth'u şiir okur ve onu tartışırken gördü. Ruth ona yüksek sesle şiir okurken yerdeki birçok yastığın arasındaydı ve onlara dayanmıştı. Bu yaşayacakları yaşamın anahtarıydı ve Martin zaman zaman bu belirli resmi görüyordu. Kimi zaman kendisi bir kolu ile ona sarılmış ve onun başı omuzunda olarak okurken, ona yaslanan Ruth oluyordu. Kimi zaman güzelliğin basılı olduğu sayfaları birlikte derin derin düşündüler. Ruth o zaman da doğayı seviyordu ve cömert bir düşgücü ile Martin okuma sahnelerini değiştirdi. Kimi zaman sarp kayalıklarla

çevrili kapalı bir vadide, ya da yüksek dağ çayırlıklarında, sonra gene aşağıda gri kum tepecikleri arasında ayaklarında dalgalardan bin bir çelenkle ya da çağlayanlardan dökülen suyun yükselip dumanlaştığı, her derbeder rüzgâr demeti ile titreyen ve salınan buğu tülleriyle denize ulaştığı, volkanik uzak bir tropik adada okuyorlardı. Ama her zaman önde güzelliğin efendileri olarak sonsuza dek okuyan ve paylaşan o ve Ruth vardı ve her zaman fonda, doğa fonunun ötesinde, donuk ve puslu olarak, dünyayı ve dünyanın tüm hazinelerini onlara serbest kılan çalışma, başarı ve kazanılmış para vardı.

«Küçük kızıma dikkatli olmayı öğütlemeliyim,» diye uyardı onu annesi bir gün.

«Ne demek istediğini biliyorum. Ama bu olanaksız. O değil...»

Ruth kızarıyordu ama bu yaşamın kutsal şeylerini, ayni derecede kutsal tuttuğu bir anne ile ilk kez konuşmak durumunda olan gençkızlık kızarmasıydı.

«Senin türün değil.» Annesi cümleyi onun yerine bitirdi.

Ruth başıyla onayladı.

«Bunu söylemek istememiştim ama, ama değil. O kaba, yaban, güçlü, fazlasıyla güçlü. Şeyi yok...»

Duraksadı ve sürdüremedi. Annesi ile böyle konular üzerinde konuşmak onun için yeni bir deneyimdi. Ve gene annesi düşüncesini onun adına tamamladı.

«Temiz bir yaşam sürmemiş, demek istiyorsun.»

Ruth tekrar başıyla onayladı ve yüzüne tekrar kızarıklık yayıldı.

«Tam öyle,» dedi. «Onun hatası değil ama şeyle çok oynamış.»

«Ziftle?»

«Evet ziftle ve o beni korkutuyor. Kimi zaman gerçekten ondan dehşete kapılıyorum, yapmış olduğu şeylerden o serbest ve rahat tavrıyla konuştuğu zaman, sanki onların bir zararı yokmuş gibi. Zararı vardır değil mi?»

Kollarıyla birbirine sarılmış olarak oturdular ve konuş-

maya ara verince annesi elini okşayarak onun devam etmesini bekledi.

«Ama korkunç bir biçimde onunla ilgiliyim,» Ruth konuşmasını sürdürdü. «Bir bakıma o benim korumam altında. Sonra da o benim ilk erkek arkadaşım - ama tam arkadaş değil; daha çok koruma ve arkadaşlık birarada. Kimi zaman da, beni korkutunca, kimi «frat»* kızların yaptığı gibi oyun için almış olduğum bir buldog gibi geliyor o bana; ve kuvvetle çekiştiriyor, dişlerini gösteriyor ve zinciri koparıp kurtulmakla tehdit ediyor.»

Annesi gene bekledi.

«Sanırım o beni bir buldog gibi ilgilendiriyor. Birçok iyi yönleri de var; ama diğer yandan sevmediğim birçok şey var onda. Görüyorsun, düşünmekteyim. O küfreder, sigara içer, içki içer. Yumruklarıyla dövüşmüş (bana öyle söyledi, ve bundan hoşlanıyor; o böyle söylüyor). O bütünüyle bir erkeğin olmaması gerektiği gibi... benim,» sesi çok alçaldı «kocam olmasını isteyeceğim bir erkeğin. Sonra o çok güçlü. Benim prensim uzun ince ve esmer olmalı, zarif çekici bir prens. Hayır benim Martin Eden'a âşık olmam tehlikesi yok. Bu başıma gelebilecek en kötü kader olurdu.»

«Ama benim söylediğim şey o değil,» annesi sözü çevirdi. «Onun durumunu düşündün mü? O her yönden öylesine yetersiz, biliyorsun ve diyelim ki o sana âşık olursa?»

«Ama o âşık, şimdiden!» diye haykırdı.

«Beklenirdi,» dedi Mrs. Morse kibarca. «Seni tanıyan herhangi biriyle başka türlü nasıl olabilirdi ki?»

«Olney benden nefret ediyor!» diye tutkuyla bağırdı. «Ve ben Olney'den nefret ediyorum. O yakınımda olunca her zaman bir kedi gibi hissediyorum. Ona kötü davranmak zorunda hissediyorum ve ben öyle hissetmediğim zaman bile o bana karşı kötü zaten. Ama ben Martin Eden ile mutluyum. Daha önce hiç kimse beni sevmedi —hiçbir erkek demek istiyorum, o tür. Ve sevilmek —o tür— çok tatlı. Ne demek istediğimi anlıyorsun anneciğim. Gerçekten ve bütünüyle bir

* frat : Üniversitede sosyal çalışmalar yapan bir tür kulüp.

kadın olduğunu duymak çok tatlı.» Yüzünü hıçkırarak annesinin kucağına gömdü. «Kötü olduğumu düşünüyorsun biliyorum ama dürüstüm ve sana tam nasıl hissetiğimi söylüyorum.»

Mrs. Morse garip bir biçimde kederli ve mutluydu. Kendisinin edebiyat fakültesi mezunu olan kız çocuğu gitmişti, ama onun yerine yetişkin bir kadın olan kızı gelmişti. Deney başarılmıştı. Ruth'un doğasındaki o garip boşluk doldurulmuş, ve herhangi bir tehlike ya da ceza olmadan doldurulmuştu. Bu kaba denizci araç olmuştu ve Ruth onu sevmediği halde o, onun kadınlık bilincini oluşturmuştu.

«Elleri titriyor,» Ruth itiraf ediyordu yüzü hâlâ utancından gömülü olduğu halde. «Çok eğlendirici ve garip ama ona acıyorum da. Ve elleri fazlasıyla titreyip gözleri fazlasıyla parladığı zamanlar ona, yaşamı ve bunu düzeltmek için gittiği yanlış yol üzerine öğüt veriyorum. Ama bana tapıyor, biliyorum. Gözleri ve elleri yalan söylemez? Ve bu benim kendimi büyümüş hissetmemi sağlıyor, bunu düşünmek, düşünmenin kendisi; hakkıyla benim olan bir şeye sahip olduğumu hissediyorum ve bu beni diğer kızlar ve - ve genç kadınlar gibi yapıyor. Ve o zaman anlıyorum ki önceden onlar gibi değildim ve biliyorum ki bu seni üzüyordu. Bu sevgili dertlerini bana bildirmediğini sanıyordun ama ben biliyordum ve Martin Eden'in dediği gibi 'başarmak' istiyordum.»

Bu ana ve kız için kutsal bir saatti ve Ruth bembeyaz bir masumluk ve açık yüreklilikle, annesi duygudaş, anlayışlı, gene de açıklayıcı ve yol gösterici olarak alaca karanlıkta konuşurlarken gözleri nemliydi.

«O senden dört yaş genç,» dedi annesi. «Yeryüzünde hiçbir yeri yok. Ne bir pozisyonu var ne de geliri. Beceriksiz biri. Seni sevdiğine göre çocukça düşler ve o öykülerle ortalıkta oyalanacağına, sağduyu adına, ona evlenme hakkı verecek birşeyler yapmalı, Martin Eden korkarım hiç büyümeyecek. O, babanın ya da bütün dostlarımızın, örneğin bir Mr. Butler'in yaptığı gibi bu dünyada bir erkeğin işini ve sorumluluklarını yüklenmiyor. Korkarım Martin Eden hiçbir zaman bir gelir sahibi olmayacak. Ve bu dünya öyle kurul-

muş ki para mutluluk için gerekli; ah hayır, o şişkin servetler değil ama genel bir rahatlığa ve iyiliğe yetecek kadar para. O - o hiç sözetmedi mi?»

«Bir kelime bile söylemedi. Söylemeyi denemedi; ama eğer deneseydi ona izin vermezdim, çünkü görüyorsun onu sevmiyorum.»

«Buna sevindim. Böylesine temiz ve saf olan kızımın, biricik kızımın onun gibi bir adamı sevmesini istemezdim. Dünyada erkekçe, temiz ve gerçek olan soylu erkekler var. Onları bekle. Bir gün birini bulacaksın, onu seveceksin ve onun tarafından sevileceksin, babanın ve benim birbirimizle mutlu olduğumuz gibi, onunla birlikte mutlu olacaksın. Ve her zaman aklında tutman gereken bir şey var.»

«Evet, anne.»

«Ve bu, çocuklardır,» derken Mrs. Morse'un sesi alçak ve tatlıydı.

«O konuda düşündüm,» Ruth itiraf etti, geçmişte canını sıkan zevk düşkünü düşünceleri hatırlayarak. Böyle şeyleri konuşmak zorunda olmanın verdiği gençkızlık utancı ile gene yüzü kızardı.

«Ve bu çocuklar sorunu Mr. Eden'i olanaksız yapıyor.» Mrs. Morse kesin ve açık bir biçimde sürdürdü. «Onların kalıtımları temiz olmalı ve o korkarım ki temiz değil. Baban denizcilerin yaşamlarından bana sözetmişti ve - ve sen anladın.»

Düşgücünün alanı ötesinde belirsiz, uzak ve korkunç birşeyler düşündüğü halde Ruth gerçekten anladığını hissederek annesinin elini onaylarcasına sıktı.

«Bilirsin sana söylemeden hiçbir şey yapmam,» diye başladı. «Yalnız, kimi zaman şimdi yaptığın gibi bana sormalısın. Sana söylemek istiyordum ama nasıl söyleyeceğimi bilemedim. Bunda utanmak yanlış birşey, biliyorum öyle, ama benim için kolaylaştırabilirsin. Kimi zaman, şimdi olduğu gibi bana sormalısın, bana bir fırsat vermelisin.»

«Ya, anne sen de bir kadınsın!» Ayağa kalktıkları zaman annesinin ellerini yakalayarak ve alaca karanlıkta, karşısında dimdik durarak, aralarındaki garip bir biçimde tatlı

eşitliğin bilinciyle, sevinçle ve coşkuyla bağırdı. «Eğer bu konuşmayı yapmamış olsaydık, seni hiçbir zaman böyle düşünemezdim. Senin de bir kadın olduğunu bilmem için benim bir kadın olduğumu öğrenmem gerekiyordu.»

«Biz ikimiz kadınız,» dedi annesi onu kendine çekip öperken. «Biz ikimiz kadınız,» diye tekrarladı, kolları birbirinin belinde ve yürekleri yeni bir arkadaşlık duygusuyla kabararak odadan çıkarlarken.

«Bizim küçük kızımız bir kadın olmuş,» diyordu Mrs. Morse bir saat sonra iftaharla kocasına.

«Bu demektir ki,» dedi karısına uzun bir süre baktıktan sonra. «Bu demektir ki, o seviyor.»

«Hayır, ama o seviliyor,» oldu gülümseyen cevap. «Deney başarıldı. O sonunda uyandı.»

«O zaman Martin'i defetmeliyiz.» Mr. Morse canlı, olağan ve ciddi bir tonla konuştu.

Ama karısı kafasını salladı. «Bu gerekli olmayacak. Ruth birkaç gün içinde denize çıkacağını söylüyor. O geri geldiğinde Ruth burada olmayacak, onu Clara teyzesine yollayacağız. Ve ayrıca doğuda bir yıl iklim değişikliği, insanlar, fikirler ve herşey tam ona gerekli olan şeyler.»

XX

Yazmak isteği bir kez daha Martin'in içinde harekete geçti. Öyküler ve şiirler kendiliğinden bir yaratılışla beyninde oluşuyor ve o, onları, onlara anlatım vereceği gelecek zaman için not alıyordu. Ama yazmadı. Bu onun küçük tatiliydi; bunu dinlenmeye ve aşka adamaya karar vermişti ve iki konuda da verimliydi. Çok geçmeden Martin canlılıkla taşıyordu ve Ruth'u gördüğü her gün, buluştukları anda Ruth o eski güç ve sağlık şokunu yaşadı.

«Dikkatli ol,» annesi bir kez daha uyardı. «Korkarım Martin Eden'i gereğinden çok görüyorsun.»

Ama Ruth güvenle güldü. O kendinden emindi ve birkaç gün içinde Martin denize açılmış olacaktı. Sonra o döndüğü zaman Ruth doğu gezisi ile uzaklaşmış olacaktı. Gene de Martin'in sağlık ve gücünde bir sihir vardı. Ona da Ruth'un tasarlanan Doğu gezisinden söz edilmişti ve o acele etmek gereksinimini duydu. Gene de Ruth gibi bir kızla aşk ilişkisini nasıl kuracağını bilmiyordu. Dahası ondan mutlak olarak farklı olan kadınlar ve kızlarla olan büyük deneyim zenginliği, onu engelliyordu. Ruth böyle şeyler hakkında hiçbir şey bilmezken, onlar aşkı, yaşamı ve flört etmeyi biliyorlardı. Ruth'un müthiş masumluğu, tüm ateşli konuşmaları dudaklarında dondurarak ve kendine karşın, kendi değersizliğine onu inandırarak, Martin'i afallattı. Aynı zamanda başka bir yerden de engelle karşılaştı. O kendisi de hiç âşık olmamıştı. O abartmalı geçmişinde kadınlardan hoşlanmış ve onların kimileri tarafından hayran bırakılmıştı ama onları sevmenin ne olduğunu bilmemişti. O ustalıkla ve

ilgisizce ıslık çalmış ve onlar ona gelmişti. Onlar bir oyalanma, bir önemsiz olay, erkeklerin oynadığı oyunun bir parçası, genellikle küçük bir parçasıydılar. Ve şimdi ilk kez olarak yalvaran oydu, seven, mahçup ve kararsız olan oydu. Sevdiğinin apaçık masumluğundan korkarken, aşkın ne yolunu biliyordu ne de sözünü.

Her an değişen görünümleriyle dönüp duran değişik bir dünyayı tanıma sürecinde Martin bir davranış kuralı öğrenmişti ki, buna göre birisi yabancı bir oyunu oynadığı zaman ilkönce oynamayı diğerine bırakmalıydı. Bu ona bin kere yararlı olmuş ve aynı zamanda onu bir gözlemci olarak eğitmişti. O yabancı olan şeyi nasıl izleyeceğini ve giriş yeri için bir zayıflığın kendini göstermesini beklemeyi biliyordu. Bu yumruk dövüşünde bir açık yakalamak için dalaşmak gibiydi. Ve Martin uzun deneyimleriyle, böyle bir açıklık geldiği zaman onu kullanmayı ve acımasızca kullanmayı biliyordu.

Böylece Ruth'la ilişkisinde de aşkını söylemek isteyerek ama buna cüret edemeyerek bekledi ve gözledi. Onu sarsmaktan korkuyordu ve kendinden emin değildi. Ama onunla ilişkisinde doğru yolda olduğunu biliyordu. Aşk, dünyaya heceli konuşmadan daha önce gelmiş ve ilk gençliğinde hiçbir zaman unutmadığı yollar ve araçlar öğrenmişti. Martin Ruth'a aşkın işte bu eski, ilkel yolundan kur yapıyordu. Sonradan sezdiyse de başlangıçta bunu yaptığını bilmiyordu. Elinin onun eline değmesi, söyleyebileceği herhangi bir sözcükten çok daha büyük ölçüde daha fazla etkiliydi. Onun gücünün Ruth'un düşgücü üzerindeki çarpıcılığı, basılı şiirlerden ve âşıkların bin kuşağının sözlü özlemlerinden daha çok çekiciydi. Dilin anlatabileceği ne olursa olsun kısmen onun muhakemesinde değerlendirilecekti, ama elinin dokunuşu, bu geçici sürtünme doğrudan onun içgüdülerine gidiyordu. Yargıları onun kadar gençti ama içgüdüleri ırkı kadar yaşlı ve daha yaşlıydı. Onlar aşk gençken genç olmuşlardı; onlar gelenekten ve düşünceden ve tüm yeni doğmuş şeylerden akıllıydılar. Böylece Ruth'un yargısı işlemedi. Ona başvuran birşey yoktu. Ve Ruth Martin'in an-be-an kendisinin

sevgi doğasına yaptığı başvurunun gücünü kavrıyamadı. Diğer yandan onun Ruth'u sevdiği gün gibi açıktı ve Ruth onun sevgi gösterilerini, duyarlı ışıklarıyla yanan gözlerini, titreyen ellerini ve cildinin güneş yanığı altında koyu bir biçimde akan o hiç eksilmeyen esmer kızarıklığı görerek bilinçle zevk alıyordu. Ruth daha da ileri giderek, mahçup bir biçimde onu kışkırttı ama bunu öylesine incelikle yaptı ki Martin bundan hiçbir zaman şüphelenmedi ve Ruth bunu öylesine yarı bilinçli olarak yapıyordu ki o bile kendisinden güçlükle şüphelenirdi. Onun bir kadın olduğunu ortaya koyan, gücünün bu kanıtlarıyla ürperdi ve Martin'e acı çektirerek ve onunla oynayarak Havva türü bir zevk aldı.

Martin ateşinin fazlalığı ve deneyimsizliğiyle dili bağlı, bilinçsizce ve beceriksizce kur yaparak, dokunarak yaklaşımını sürdürdü. Onun elinin dokunması Ruth için hoştu ve hoştan fazla nefis birşeydi. Martin bunu bilmiyordu ama onun hoşlanmadığı birşey olmadığını da biliyordu. Ellerinin sık sık birbirine değişi buluşma ve ayrılmalarıyla sınırlı değildi; ama bisikleti tutarken, tepelere götürdükleri şiir kitaplarını kayışla bağlarken, kitapların sayfalarını yanyana okurken elin ele sürtünmesi için birçok fırsat vardı. Ve kitapların güzelliğine birlikte eğildikleri zaman Ruth'un saçının onun yanağına sürünmesi, omuzlarının birbirine değmesi için de fırsatlar vardı. Okumaktan yoruldukları zaman Martin, başını onun kucağına koyup gözlerini kapayarak, onların olacak olan geleceğe ilişkin düşler kurmayı özlerken, Ruth hiçbir yerden kaynaklanmayan ve onun saçlarını karıştırmayı öneren başıboş dürtüler karşısında kendi kendine gülümsüyordu.

Eskiden Shell Mound Park ve Schuetzen Park'daki Pazar pikniklerinde Martin başını birçok kucakta dinlendirmişti ve genellikle kızlar onun yüzüne gölge yapar, ona bakar, onu sever ve onların aşklarına karşı onun gururlu ilgisizliğine şaşarken, o bencilce derin bir uykuya dalmış olurdu. Başını bir kızın kucağında dinlendirmek şimdiye dek dünyanın en kolay işi olmuştu ve şimdi Ruth'un kucağını yaklaşılamaz ve olanaksız buluyordu. Onun kur yapışının

gücü gene de tam burada, onun suskunluğunda yatıyordu. Bu suskunluğu nedeniyleydi ki onu hiç ürkütmemişti. Ruth titiz ve mahçup olduğu halde birlikteliklerinin tehlikeli eğilimlerinin bilincine hiçbir zaman varamamıştı. Martin cesaret etmeyi özlediği ama korktuğu, büyüyen yakınlığı hissederken, Ruth incelikle ve ayrımına varmaksızın ona yaklaşmış, ona daha yakın olmuştu.

Bir kez cesaret etti, bir öğleden sonra, Ruth'u karartılmış oturma odasında köredici bir baş ağrısı ile bulduğu zaman.

«Hiçbir şey yarar vermez,» diye cevapladı Ruth onun sorularını. «Ve ayrıca baş ağrısı ilaçları almıyorum. Doktor Hall izin vermiyor.»

«Ben iyi edebilirim sanırım ve ilaçsız,» oldu Martin'in cevabı. «Emin değilim tabii, ama denemek isterdim. Yalnızca masaj. Japonlardan öğrendim ilkin. Onlar masajcı bir ırk biliyorsun. Sonra tümünü yeniden çeşitli türleri ile Hawaililerden öğrendim. Onlar 'lomilomi' diyorlar, ilaçların başardığı şeylerin çoğunu başardığı gibi ilaçların yapamadığı kimi şeyleri de başarıyor.

Ruth derin bir iç geçirip, «Öyle iyi ki,» dediği zaman elleri başına ancak yeni değmişti.

Ruth bir kez de yarım saat sonra, «Yorulmadın mı?» dediği zaman konuştu.

Soru formalite gereğiydi ve o cevabın ne olacağını biliyordu. Sonra Ruth onun gücünün ağrı dindirici merhemi ile rahatlayarak, uykulu bir dalgınlık içinde kendinden geçti. Martin'in parmak uçlarından yaşam akıyor ve önündeki ağrıyı sürüp götürüyordu, ya da ona öyle geliyordu. Ağrının dinmesi ile Ruth uykuya daldı ve Martin yavaşça uzaklaştı.

O akşam Ruth, ona teşekkür etmek için, Martin'i telefonla aradı.

«Akşam yemeğine kadar uyudum,» dedi. «Beni bütünüyle iyileştirdiniz Mr. Eden ve size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum.»

Ona cevap verirken Martin sıcacıktı, acemice konuşuyordu ve çok mutluydu ve telefon konuşması boyunca kafasın-

da Browning'in ve hastalıklı Elizabeth Barrett'in anıları dans ediyordu. Yapılmış olan yeniden yapılabilirdi ve o, Martin Eden bunu yapabilirdi ve Ruth Morse için bunu yapacaktı. Odasına ve yatağın üzerinde açık duran Spencer'in 'Sosyoloji' cildine geri döndü, ama okuyamadı. Aşk ona acı veriyordu ve iradesini ezip geçti, öyle ki: Bütün kararlılığına karşın kendisini o küçük mürekkep lekeli masasında buldu. O gece yarattığı sone, iki ayda tamamlanan elli sonelik 'Aşk Divanı'nın ilk sonesiydi. Yazarken kafasında 'Portekiz'den Aşk Soneleri' vardı. Yaşamının bir bunalımlı döneminde ve kendi aşk çılgınlığının çabalamaları içinde, büyük yapıtlar için en uygun koşullar altında yazdı.

Ruth'la birlikte olmadığı birçok saati, 'Aşk Divanı'na ve evde ya da günün dergileri ve onların politikaları ve kapsamlarının doğası ile daha yakından ilişki kurabildiği okuma odasında, okumaya ayırdı. Ruth'la birlikte geçirdiği saatler, ümit vermekte ve sonuçsuzlukta benzer bir çıldırtıcılıktaydı. Onun baş ağrısını iyileştirdiğinden bir hafta sonra idi ki, Norman, Merritt Gölünde yelkenliyle bir mehtap gezisi önerdi, Arthur ve Olney de destekledi. Bir tekneyi kullanabilecek yetenekteki tek kişi Martin'di ve hizmete zorlandı. Üç genç adam teknenin ortasında sereserpe uzanmış 'frat' konuları üzerinde çok sözcüklü bir çekişmeye dalmışken, Ruth yelkenlinin kıçında, onun yanında oturuyordu.

Ay daha yükselmemişti ve Ruth onunla konuşmadan göğün yıldızlı kubbesine bakarken ansızın bir yalnızlık duydu. Martin'e baktı. Bir rüzgâr esintisi, dalgalar güverteyi yalayacak kadar, tekneyi yana yatırmıştı ve o bir eli dümen yekesinde ve öteki maystra uskutasında, hafifçe orsa yol alıyor, aynı zamanda yakında uzanan kuzey kıyısını farketmek için ileriyi gözlüyordu. Onun bakışından habersizdi ve Ruth, dikkate değer yetenekleri olan bir genç adamı, zamanını sıradanlık ve başarısızlığa mahkum öyküler, şiirler yazarak boşa harcamaya yönelten o garip ruh çarpıklığı üzerine hayalci spekülasyonlar yaparak, onu dikkatle seyretti.

Ruth'un gözleri, yıldızların aydınlığında donuk bir biçimde görünen güçlü boğazı üzerinde ve sağlam bir dengey-

le duran başında gezindi ve ellerini onun boynu üzerine koymak için duyduğu o eski istek ona geri geldi. Hor gördüğü güç onu çekti. Yalnızlık duygusu daha belirgin bir biçim aldı ve yorgunluk duydu. Teknenin yana yatışı Ruth'u rahatsız etti ve Martin'in iyileştirmiş olduğu baş ağrısını ve ondaki rahatlatıcı sükunu hatırladı. O yanında oturuyordu, oldukça yakınında ve tekne Ruth'u ona doğru sarsıyor gibiydi. Sonra Ruth'un içinde ona yaslanmak, kendini onun gücüne dayandırarak dinlendirmek dürtüsü yükseldi. Kendi düşündüğü zaman bile belli belirsiz, yarı biçimlenmiş bir dürtü ona egemen oldu ve onu Martin'e yaslandırdı. Ya da teknenin yana yatışı mıydı bunu yapan? Bunu bilmiyordu ve hiçbir zaman bilmedi. Ruth yalnızca ona yaslandığını ve rahatlığın ve yatıştırıcı sükunun çok güzel olduğunu biliyordu. Belki teknenin hatası olmuştu ama o da düzeltmek için hiçbir çaba göstermedi. Onun omuzuna hafifçe yaslanmıştı, ama yaslanmıştı ve Martin onu rahat ettirmek için durumunu değiştirdiği zaman da yaslanmayı sürdürmüştü.

Bu bir çılgınlıktı ama Ruth o çılgınlığı düşünmeyi reddetti. O artık bir kadının dayanma ihtiyacını duyan, bir kadındı ve öylesine çok hafif yaslanmış olduğu halde bu ihtiyaç giderilmiş göründü. Artık yorgun değildi. Martin konuşmadı, konuşsaydı sihir kaybolacaktı ama onun suskunluğu bunu sürdürdü. Martin büyülenmiş ve sersemlemişti. Ne olduğunu anlayamadı. Bu hezeyandan başka birşey olmak için fazlasıyla harikuladeydi. Dümen yekesini ve ıskata halatını bırakıp onu kollarında sıkmak için duyduğu çılgın isteği yendi. Sezgileri ona bunun yapılabilecek yanlış birşey olduğunu söyledi ve dümen yekesi ile ıskata halatının elini meşgul ederek baştan çıkmasına engel olmasından dolayı memnundu. Kuzey kıyısına gidişi uzatacak şekilde, utanmazca, rüzgârı yelkenden düşürerek, tekneyi daha az incelikle orsa ediyordu. Kıyı onu dolaşmaya zorlayacak ve dokunuş kesilecekti. Tartışanların dikkatini çekmeden hızı keserek tekneyi ustalıkla sürdü ve kafasından onu deniz, tekne ve rüzgâr üzerinde ustalaştırarak, yanında o ve omuzuna onun sevgili ağırlığı dayalı olarak yelkenliyle gezmesini, bu

olağanüstü geceyi, mümkün kılan en güç yolculukları bağışlıyordu.

Yükselen ayın ilk ışıkları yelkene değip, incimsi ışıklarla tekneyi aydınlatınca, Ruth ondan uzaklaştı ve uzaklaşırken Martin'in de uzaklaştığını hissetti. Keşfedilmekten kaçınma dürtüsü karşılıklıydı. Olay mahremdi, zımnen ve gizlice. Ruth bunun tüm etkisini beraberinde taşıyarak ve yanakları yanarak ondan ayrı oturdu. Ne kardeşlerinin ne de Olnay'in görmesini kabul edemeyeceği birşeyle suçluydu. Bunu neden yapmıştı? Yaşamında hiçbir zaman, asla böyle birşey yapmamıştı ve gene de karşısındaki genç adamla mehtap gezisini sürdürüyordu. Şimdiye dek böyle birşey yapmayı hiçbir zaman istememişti. Utanç ve filizlenen kendi kadınlığının gizleri ile ezildi. Tekneyi rüzgâra uygun değişik bir yöne çevirmekle uğraşan Martin'e gizlice baktı ve kendisine iffetsiz ve utanç verici birşey yaptırdığı için ondan nefret edebilirdi. Ve o diğer tüm erkekler gibiydi! Belki annesi haklıydı ve onu gereğinden çok görüyordu. Bir daha hiçbir zaman olmayacak diye karara vardı ve ilerde onu daha az görecekti. Onunla ilk yalnız kaldıkları zaman ona yalan söyleyerek, gelişigüzel sözediyormuş gibi, ay çıkmadan hemen önce baygınlık geçirdiğini söylemek gibi bir vahşi düşünceyle oyalandı. Sonra ortaya çıkan ay karşısında nasıl karşılıklı olarak uzaklaştıklarını hatırladı ve yalan olduğunu anlayacağını düşündü.

Hemen sonra gelen günlerde o, artık kendisi değil, ama kararlarında inatçı, kendini tahlili küçümseyen, geleceğe bakmayı ya da kendisi ve nereye sürüklenmekte olduğu hakkında düşünmeyi reddeden bir yabancı, kafası karışık bir yaratıktı. Sırayla, korkarak ve cezbedilerek ve sürekli bir biçimde şaşkınlık duyarak, yakıcı bir esrarın içindeydi. Bununla birlikte güvenliğini garantileyen, sağlam bir biçimde şekillenmiş bir fikri vardı. Martin'in aşkını söylemesine meydan vermeyecekti. Bunu yaptığı sürece herşey iyi olacaktı. Birkaç gün içinde o denize açılacaktı. Ve o konuşsaydı bile herşey gene iyi olacaktı. Ruth onu sevmediği için başka türlü olamazdı. Kuşkusuz onun için acılı bir yarım

saat ve kendisi için de can sıkıcı bir yarım saat olacaktı. Çünkü bu aldığı ilk evlenme teklifi olacaktı. Bu düşünceyle tatlı bir biçimde ürperdi. Ona evlenme teklif etmeye hazır bir erkek vardı; gerçek bir kadındı o. Onun cinsiyetinde temelli olan herşey için bir tuzaktı bu. Yaşamının dokusu, onu oluşturan herşey titreşiyor, ürkekleşiyordu. Bu düşünce kafasında alevin çektiği bir pervane gibi çırpınıyordu. Martin'in evlenme teklifini, kendisinin onun sözlerini ağzına tıkamasını düşlemeye kadar ileri gitti; ve şefkatle yumuşatarak, ona gerçek ve soylu erkekliği öğütleyerek geri çevirişini prova etti. Ve özellikle sigara içmeyi bırakmalıydı. Bunu belirtecekti. Ama hayır onu hiç konuşturmamalıydı. Onu durdurabilirdi ve annesine öyle yapacağını söylemişti. Kıpkırmızı ve pişmanlıkla yanarak kafasında oluşmuş olan sahneleri uzaklaştırdı. Alacağı ilk evlenme teklifi daha uygun bir zamana ve daha evlenmeye uygun bir talibe ertelenmeliydi.

XXI

Puslu bir güneşle ve havanın uyuşukluğunu hareketlendirmeden dolaşan bir tutam esintiyle, California'nın yazdan kalma bir günü, değişen mevsimin derin sessizliği ile ürperen güzel bir sonbahar günü geldi. Buhardan değil ama rengin örülmesinden dokunmuş şeffaf mor puslar tepelerin oyuklarında gizlenmişti. San Francisco kurulmuş olduğu tepeler üzerinde bir duman lekesi gibi uzanıyordu. Araya giren koy erimiş bir madenin donuk parlaklığındaydı. Üzerinde yüzen tekneler, hareketsiz yatıyor ya da tembel tembel sürükleniyorlardı. Uzakta gümüş bir pus içinde görünen Tamalpais, batıya yönelmiş güneşin altında som altın bir patika olarak görünen Golden Gate tarafından muazzam bir biçimde genişletilmişti. Ötede Pasifik bulanık ve engindi ve onun ufuk çizgisi üzerinde yuvarlanarak kıyıya doğru sürüklenen bulut yığınları, kışın ilk yaygaralı soluğunun uyarısını veriyordu.

Yazın silinmesi yakındı. Gene de yaz, tepelerin arasında solarak ve donuklaşarak, vadilerin mor rengini koyulaştırarak, solan güçlerden ve doyurulmuş coşkulardan bir sis örtüsü eğirerek, yaşamış ve iyi yaşamış olmanın sakin doyumu içinde oyalanarak ölüyordu.

Tepeler arasında en gözdeleri olan tepeciğin üzerinde Martin ve Ruth yanyana oturmuşlardı, başları aynı sayfaların üzerine eğilmişti ve Martin pek az erkeğin sahip olabildiği bir sevgiyle Browning'i sevmiş olan kadının aşk sonelerini okuyordu.

Ama okuma şevksizleşti. Tüm çevrelerindeki o değişip

duran güzelliğin sihri çok fazla güçlüydü. O altın yıl, güzel ve pişmanlık duymaz bir şehvet düşkünü olarak yaşamış ve ölüyordu, havada ondan hatıra olarak coşkun ve hoşnutluk yoğun bir biçimde yüklüydü. Bu, kararın liflerini zayıflaştırarak, ahlakın ya da muhakemenin yüzünü bir pus ve mor bir sisle kaplayarak, rüyalı ve bitkinleştirici bir biçimde onların içlerine işledi. Martin kendini zayıf ve eriyor gibi hissetti ve zaman zaman üzerinden ılık coşkunluklar geçiyordu. Başı Ruth'unkine çok yakındı ve esintinin dolaşan hayaletleri onun saçlarını yüzüne değecek şekilde karıştırdığı zaman yazılı sayfalar gözlerinin önünde yüzüyordu.

«Okuduğun bir sözcüğü bile anladığına inanmıyorum,» dedi Ruth, bir keresinde okuduğu yeri kaybedince.

Martin ona yanan gözlerle baktı ve dudaklarının ucuna bir karşılık geldiğinde bocalamanın eşiğindeydi.

«Senin de birşey anladığını sanmıyorum. Son sone ne hakkındaydı?»

«Bilmiyorum,» diye açıksözlülükle güldü Ruth. «Şimdiden unuttum. Artık okumayalım. Bu gün fazlasıyla güzel.»

«Bu bir süre için tepelerdeki son beraberliğimiz olacak,» diye açıkladı Martin ciddiyetle. «Orada denizin kıyısında toparlanıp beliren bir fırtına var.»

Kitap ellerinden yere kaydı ve aşağıdaki düş gibi koya, görmeyen, düş gören gözlerle bakarak aylakça ve sessizce oturdular. Ruth yandan onun boynuna baktı. Ona doğru eğilmedi. Kendi dışındaki, yerçekiminden daha güçlü, yazgı kadar güçlü bir güç tarafından sürüklendi. Ona yaslanması için yalnızca bir inç vardı ve bu onun iradesi dışında tamamlandı. Ruth'un omuzu onunkine bir kelebeğin çiçeğe dokunuşu kadar hafifçe dokundu ve tam o anda hafif bir karşı baskı. Ruth onun omuzunu kendisininkine bastırdığını duydu ve bir ürperme Martin'in içinde koşuştu. O zaman Ruth için geri çekilme zamanıydı ama o isteği dışında hareket ediyordu. Hareketleri isteğinin kontrolü dışına çıkmıştı; üzerindeki bu nefis çılgınlık içinde kontrol etmeyi hiç düşünmedi ve istemedi. Martin'in kolu habersizce arkasına uzanmaya ve onu sarmaya başladı. Ruth bunun yavaş geli-

şimini zevkten acı duyarak, neden olduğunu bilmeden soluğu kesilerek, yanan kuru dudaklarla, hızlı bir nabızla, bütün kanında bekleyişin ateşi ile bekledi. Belini saran kol onu yukarı kaldırdı ve onu yavaşça, incitmeden Martin'e doğru çekti. Ruth daha fazla bekleyemedi, yoğun bir iççekişiyle ve önceden tasarlanmamış, ani bir kasılma gibi tümüyle kendinin kışkırtıcı bir hareketiyle başını onun göğsüne bıraktı. Martin'in başı hızla eğildi ve dudakları yaklaşırken Ruth'unkiler onlarla buluşmak için uçtular.

Mantıklı düşünebildiği bir an içinde Ruth, bu aşk olmalı diye düşündü. Eğer aşk değilse fazlasıyla utanç vericiydi. Bu aşktan başka birşey olamazdı. Kolları ona sarılmış olan ve dudakları dudaklarına bastıran adamı sevdi ve bedeninin bir sokulma hareketiyle ona daha sıkıca sarıldı. Bir an sonra kendini onun kucağından nerdeyse yırtıp koparark, ansızın coşkuyla yukarı ona uzandı ve iki elini Martin'in güneş yanığı boynunun üzerine koydu. Aşk sancısı ve erişilen istek öylesine şiddetliydi ki hafif bir iniltiyle elleri gevşedi ve yarı baygın olarak Martin'in kollarına uzandı.

Bir sözcük bile konuşulmamıştı ve uzun bir süre bir sözcük bile konuşulmadı. İki kez Martin eğildi ve onu öptü ve her keresinde Ruth'un dudakları utangaç bir biçimde onunkilerle buluştu, ve bedeni mutlu sokulma hareketleri yaptı. Ruth kendini kurtarmayı başaramayarak ona sıkıca sarıldı ve Martin körfezin ötesindeki koca kentin bulanıklığına görmeyen gözlerle bakarken, kollarının arasında onu yarı destekleyerek oturdu. Bu kez beyninde hiçbir düş yoktu. Yalnızca o gün gibi ılık, aşkı gibi ılık renkler ve ışıklar ve ateş, kafasında nabız gibi atıyordu.

Ruth'un üzerine eğildi. O konuşuyordu.

«Beni ne zaman sevdin?» diye fısıldadı.

«İlkten, en ilkinden, seni gördüğüm ilk andan beri. O zaman aşkınla çılgındım ve o zamandan beri geçen bütün sürede yalnızca daha çılgınlaştım. Şimdi en çılgınım, sevgilim. Başım coşkuyla öylesine döndü ki nerdeyse mecnunum.»

«Bir kadın olduğuma memnunum Martin sevgilim,» dedi Ruth uzun bir iç çekişinden sonra.

Martin onu kollarında tekrar tekrar ezdi ve sonra sordu:

«Ve sen? Sen ilk olarak ne zaman farkettin?»

«Ah, her zaman biliyordum, hemen hemen başından beri.»

«Ve ben tümüyle kör olmalıyım,» diye haykırdı Martin, sesinde bir kızgınlık çınlamasıyla. «Hayal bile etmemiştim seni... seni öptüğüm şu ana kadar.»

«Onu demek istemedim,» Ruth kendini biraz geri çekti ve ona baktı. «Demek istedim ki beni sevdiğini hemen hemen başından beri biliyorum.»

«Ya sen?» Martin sordu.

«Bana ansızın geldi,» çok yavaş konuşuyordu, gözleri ılık ve telaşlıydı ve eriyordu, hafif bir kırmızılık yanaklarından gitmiyordu. «Şu ana kadar, sen kollarını bana sarana kadar hiç bilmiyordum. Ve seninle evlenmeyi hiç beklemiyordum Martin, tam şu ana kadar. Bana kendini nasıl sevdirdin Martin?»

«Bilmiyorum,» diye güldü. «Yalnızca seni severek yaptığımın dışında. Çünkü senin gibi yaşayan, nefes alan bir kadının değil, bir taşın kalbini eritecek kadar çok sevdim seni.»

«Bu, aşkın ne olabileceği üzerine düşündüğümden öylesine farklı ki,» dedi Ruth konuyla ilgisiz olarak.

«Neye benzeyeceğini düşünüyordun?»

«Böyle olacağını düşünmedim.» Bu anda Martin'in gözlerinin içine bakıyordu, ama devam ederken gözlerini aşağı indirdi. «Görüyorsun, nasıl bir şey olduğunu bilmiyordum.»

Onu yeniden kendine doğru çeker göründü ama bu çok hevesli görülebileceği korkusu ile, onun beline sarılı olan kolunun yoklayıcı bir adele hareketinden öte bir hareket değildi. Sonra onun bedeninin kabul edişini hissetti ve bir kez daha Ruth kolları arasında çok yakındı ve dudaklar dudaklar üzerine bastırdı.

«Bizimkiler ne diyecek?» Aralıklardan birinde Ruth ani bir kavrayışla sordu.

«Bilmiyorum. İstediğimiz zaman bunu çok kolaylıkla anlayabiliriz.»

«Ama eğer annem karşı çıkarsa? Ona söylemekten korktuğuma eminim.»

«Ben söyleyeyim,» Martin yiğitçe gönüllü oldu. «Sanırım annen benden hoşlanmıyor ama onu kazanabilirim. Seni kazanabilen biri herkesi kazanabilir. Ve eğer yapamazsak...»

«Evet?»

«Ne olacak, birbirimizin olacağız. Ama anneni evliliğimize kazanamamak tehlikesi yok. Seni fazlasıyla seviyor.»

«Onun kalbini kırmaktan hoşlanmayacağım,» dedi Ruth dalgın dalgın.

Annelerin kalbinin kolaylıkla kırılmadığına onu inandırmak istedi ama bunun yerine, «Ve aşk dünyadaki en büyük şeydir,» dedi.

«Biliyor musun Martin kimi zaman beni korkutuyorsun. Seni ve senin ne olduğunu düşününce, şimdi de korkuyorum. Bana karşı çok çok iyi olmalısın. Hatırla, ne de olsa ben yalnızca bir çocuğum. Daha önce hiç sevmedim.»

«Ben de. Biz ikimiz birlikte çocuğuz. Ve biz ilk aşkı birbirimizde bulmuş olduğumuz için çoğundan şanslıyız.»

«Ama bu olanaksız!» diye haykırdı Ruth, kendini tutkulu bir hareketle onun kollarından çekerek. «Senin için olanaksız. Sen denizcisin ve denizciler, duydum ki onlar... onlar...»

Sesi titredi ve söndü.

«Onlar her limanda bir karıları olmasına alışmışlardır. Bu mu söylemek istediğin?»

«Evet,» diye cevapladı Ruth alçak bir sesle.

«Ama bu aşk değil,» diye konuştu yetkili bir tavırla. «Ben birçok limanda bulundum ama seni gördüğüm ilk geceye dek hiçbir zaman aşkın dokunuşunu tanımadım. Biliyor musun sana iyi geceler deyip ayrıldığım zaman neredeyse tutuklanıyordum.»

«Tutuklanıyordun?»

«Evet, polis sarhoş olduğumu sandı; ve ben de sarhoştum, sana olan aşkımla.»

«Ama sen bizler çocuğuz dedin ve ben bu senin için olanaksız dedim ve sonra konudan uzağa sürüklendik.»

«Senden başkasını, hiçbir zaman sevmedim dedim,» diye cevapladı. «Sen benim ilkimsin, benim en ilkim.»

«Ve gene de sen denizciydin,» diye karşı çıktı Ruth.

«Ama bu benim ilk seni sevmemi önlemez.»

«Ve kadınlar oldu, başka kadınlar. Ah!»

Ve Martin Eden'i son derece şaşırtarak bir gözyaşı fırtınasına tutuldu ve fırtınayı atlatmak birçok öpücük ve okşamayı gerektirdi. Ve tüm bu sürede Martin'in kafasında Kipling'in, 'Ve albayın karısı ve Judy O'Grady derilerinin altında kardeştirler.' dizesi dolaşıyordu. Bu gerçek diye karar verdi; okumuş olduğu romanlar onu aksine inanmaya yöneltmişse de. Onun, romanların sorumlu olduğu görüşü yukarı sınıflarda yalnızca biçimsel evlenme tekliflerinin geçerli olduğuydu. Onun gelmiş olduğu aşağı kesimlerde genç kızlar ve delikanlıların dokunarak birbirlerini elde etmeleri yeterince olağandı ama yükseklerdeki soylu kişilerin benzer biçimde aşk yapmaları düşünülemez görünüyordu. Gene de romanlar yanlıştı. Kanıtı buradaydı. İşçi sınıfından kızlara etkili olan aynı dokunma ve okşamalar, işçi sınıfının üstündeki kızlar için de aynen etkiliydi. Ne de olsa hepsi derilerinin altında kardeştiler; aynı ettendiler. Spencer'ini hatırladığı zaman bunu kendisi de pekâlâ bilebilirdi. Ruth'u kollarında tutar ve onu yatıştırırken, Albayın karısı ve Judy O'Grady'nin derilerinin altında oldukça benzer oldukları düşüncesinden büyük bir sevinç duyuyordu. Bu Ruth'u ona daha yakına getirdi, onu ulaşılır yaptı. Onun sevgili eti, başka birinin eti, Martin'in kendi eti gibiydi. Onların evliliklerine bir engel yoktu. Sınıf farklılığı tek farklılıktı ve sınıf geçiciydi. Silkip atılabilirdi. Bir kölenin Roma kaftanını giymeye yükseldiğini okumuştu. Bu böyle olunca, o zaman o da Ruth'a yükselebilirdi. Saflığının, azizliğinin ve kültürünün ve ebedi ruh güzelliğinin altında o, aynen Lizzie Connolly ve tüm Lizzie Connolly'ler gibi özünde insan olan

şeyler içindeydi. Onlar için olan şeyler Ruth için de olasıydı. O sevebilir, nefret edebilir, belki isterileri olabilir ve o kuşkusuz kıskanç olabilirdi, şimdi kollarında son hıçkırıklarıyla hıçkırırken kıskanç olduğu gibi.

«Ayrıca ben senden büyüğüm,» dedi ansızın gözlerini açıp ona bakarak. «Üç yıl büyüğüm.»

«Sus, sen yalnızca bir çocuksun ve ben deneyim yönünden kırk yıl yaşlıyım senden,» oldu onun cevabı.

Gerçekten aşk sözkonusu olduğunda, ikisi de çocuktular ve aşklarını anlatmakta bir çift çocuk kadar toy ve olgunlaşmamıştılar; ve bu Ruth'un üniversite öğrenimi ile tıkabasa dolu olmasına ve Martin'in kafasının bilimsel felsefe ve yaşamın katı gerçekleriyle dolu olmasına karşın böyleydi.

Günün geçen ihtişamı içinde oturmayı sürdürdüler. Aşkın harikalığına, ve onları öylesine garip bir biçimde bir araya savurmuş olan yazgıya hayran kalarak ve birbirlerini âşıkların daha önce hiç ulaşamadığı derecede sevdiklerine körükörüne inanarak, aşıkların konuşmaya eğilimli olduğu şeyleri konuştular. Ve tekrar tekrar ısrarla birbiri üzerindeki ilk izlenimin provasına ve birbirleri için ne hissettiklerine ve bunun ne kadar çok olduğunu tam bir kesinlikle çözümlemeye umutsuzca çalıştılar.

Batı ufkundaki bulut yığınları alçalan güneşe ulaştı ve çepeçevre gök pembeye dönerken gökyüzünün tepesi aynı ılık renkle parıldıyordu. Ruth «Hoşçakal Tatlı Gün» şarkısını söylerken, pembe aydınlık tüm çevrelerindeydi ve üzerlerine boşanıyordu. Ruth onun kolunun koruyuculuğuna yaslanarak yumuşak bir sesle şarkı söylüyordu, elleri onun ellerinde, yürekleri birbirinin ellerindeydi.

XXII

Eve döndüğünde Ruth'un yüzündeki haberi okumak için Mrs. Morse'un bir annenin sezgisine gereksinimi yoktu. Yanaklarını terketmeyen kızarıklık basit öyküyü söyledi ve bunu daha açık ve iyi bir biçimde, iri ve parlak gözleri, bir iç ihtişamını, yanılmaz bir biçimde yansıtarak söyledi.

«Ne oldu?» Mrs. Morse, Ruth yatmaya gidene kadar bekledikten sonra sordu.

«Biliyor musun?» dedi Ruth, kuşkuyla dudakları titreyerek.

Cevap olarak annesinin kolu ona sarıldı ve bir el hafifçe saçlarını okşuyordu.

«O konuşmadı,» dedi düşünmeden. «Bunun olacağını düşünmedim, ve onu hiç konuşturmayacaktım... yalnız, o konuşmadı.»

«Ama eğer o konuşmadıysa, o zaman hiçbir şey olmuş olamaz. Olabilir mi?»

«Ama, gene de oldu.»

«Tanrı adına çocuk ne geveleyip duruyorsun?» Mrs. Morse şaşkınlık içindeydi. «Gene de ne olduğunu bildiğimi sanmıyorum. Ne oldu?»

Ruth annesine şaşkınlıkla baktı.

«Bildiğini sanıyordum. Bak, biz nişanlandık. Martin ve ben.»

Mrs. Morse inanmaz bir tavırla ve sıkıntıyla güldü.

«Hayır o konuşmadı,» Ruth açıkladı. «O beni yalnızca sevdi, hepsi bu. Senin olduğun kadar ben de şaşırmıştım. Bir sözcük bile söylemedi. Yalnızca kollarını bana doladı.

Ve, ve ben kendim değildim. Ve beni öptü ve ben onu öptüm. Elimde değildi, öyle yapmak zorundaydım. Ve sonra anladım ki onu seviyorum.»

Ruth annesinin öpücüğünün kutsamasını bekleyerek durdu, ama Mrs. Morse soğuk bir sessizlik içindeydi.

«Bu korkunç bir kaza, biliyorum,» Ruth sönen bir sesle yeniden başladı. «Ve bilmiyorum beni nasıl bağışlayacaksın? Ama elimde değildi. O ana kadar onu sevdiğimi hayalimden bile geçirmemiştim. Ve babama söylemelisin, benim için.»

«Babana söylemesek daha iyi olmaz mıydı? Ben Martin Eden'i göreyim, onunla konuşayım, açıklayayım. Anlayacak ve seni serbest bırakacaktır.»

«Hayır! Hayır!» diye bağırdı Ruth. «Ben serbest bırakılmak istemiyorum. Onu seviyorum ve sevgi çok tatlı. Onunla evleneceğim, tabiî eğer izin vereceksen.»

«Bizim başka planlarımız var senin için Ruth, canım, baban ve ben... Ah, hayır, hayır senin için birini seçmek ya da ona benzer birşey değil. Bizim planlarımız, senin kendi seçeceğin, senin kendi toplumsal durumunda bir erkekle, iyi, şerefli bir kibar adamla, onu sevdiğin zaman evlenmenden ileri gitmiyor.»

«Ama ben şimdiden Martin'i seviyorum,» yakınarak karşı çıktı.

«Biz senin seçimini herhangi bir yolla etkilemeyeceğiz; ama sen bizim kızımızsın ve biz senin böyle bir evlilik yapmanı görmeye katlanamayız. Sendeki incelmiş ve zarif herşeye karşılık, onun kabalık ve hoyratlıktan başka sana verebileceği hiçbir şey yok. O sana hiçbir şekilde uygun değil. O seni geçindiremez. Servet konusunda budalaca fikirlerimiz yok ama rahatlık başka bir sorundur ve bizim kızımız, en azından ona bunu verebilecek biriyle evlenmelidir; yoksa, meteliksiz bir serüvenci, bir denizci, bir kovboy, bir kaçakçı ve Tanrı bilir başka ne, ve herşeye ek olarak, kuş beyinli ve sorumsuz biri ile değil.»

Ruth sessizdi ve her sözcüğün gerçek olduğunu kabul ediyordu.

«Dahilerin ve üniversite mezunu kimi ender kişilerin,

kimi zaman elde edebildiklerini elde etmek için zamanını yazmakla harcıyor. Evlenmeyi düşünen bir adam evlenmeye hazırlanıyor olmalı. Ama o bunu yapmıyor. Söylemiş olduğum gibi, ve biliyorum benimle aynı görüştesin, o sorumsuzun biri. Ve neden öyle olmasın? Denizcilerin yaşayışı öyledir. O hiçbir zaman tutumlu ya da ılımlı olmadı. Boşa harcanan yıllar onu belirledi. Bu onun hatası değil kuşkusuz, ama böyle olması onun doğasını değiştirmez. Ve onun kaçınılmaz olarak yaşamış olduğu ahlaksızlık yıllarını düşündün mü? Bunu düşündün mü kızım? Evliliğin ne demek olduğunu biliyorsun.»

Ruth korkudan tüyleri ürpererek, annesine sıkıca sarıldı.

«Düşündüm,» Ruth düşüncenin oluşması için uzunca bir süre bekledi. «Ve bu, dehşet verici. Bunu düşünmek beni hasta ediyor. Sana söyledim onu sevmem korkunç bir kaza; ama kendime egemen olamıyorum. Babamı sevmen senin elinde miydi? O zaman bu da benim için aynı. İçimde onun için birşey var. Bugüne kadar onun orada olduğunu bilmiyordum. Ama o orada ve onu bana o sevdiriyor. Onu sevmeyi hiç düşünmedim ama görüyorsun seviyorum,» diye sonuçlandırdı sesinde belirli bir solgun zaferle.

Pek az yarar sağlayarak uzun süre konuştular, sonuçta belirsiz bir süre hiçbir şey yapmadan beklemekte görüş birliğine vardılar.

O akşam az sonra, Mrs. Morse planlarının başarısızlığının beklenen itirafını yaptıktan sonra onunla kocası arasında da aynı sonuca varıldı.

«Sonucun başka türlü olabilmesi zaten çok zordu,» oldu Mr. Morse'un yargısı. «Bu denizci onun ilişkide bulunduğu tek erkekti. Ruth er ya da geç uyanacaktı nasılsa; ve o uyandı ve işte bu denizci buradaydı o anda ulaşılabilir tek erkek olarak, ve doğal olarak Ruth onu anında sevdi ya da sevdiğini sandı ki o da aynı sonuca varır.»

Mrs. Morse onunla mücadele etmektense üzerinde yavaş yavaş çalışmayı üstlendi. Martin evlenecek durumda olmadığı için, bunu yapmaya çok zamanı olacaktı.

«Bırak onu istediği zaman görsün,» Mr. Morse'un öğüdüydü. «Onu ne kadar tanırsa o kadar az sevecektir; bahse girerim. Ve ona pek çok zıtlık göster. Evde gençleri bulundurmaya dikkat et. Genç kadın ve genç erkekler, her çeşit genç erkek, akıllı erkekler, birşeyler yapmış ya da birşeyler yapan erkekler, Ruth'un kendi sınıfından erkekler, beyefendiler. Onu onlarla tartabilir. Onlar onun ne olduğunu ortaya çıkaracaktır. Ve ne de olsa o yalnızca yirmibirinde bir oğlan. Ruth da bir çocuktan başka birşey değil. Bu bir çift çocuğun çocukluk aşkı ve onlar büyüyüp vazgeçerler.»

Böylece sorun yatıştı. Aile içinde Ruth ve Martin nişanlanmış kabul edildiler, ama herhangi bir duyuru yapılmadı. Aile bunun gerekli olacağını düşünmedi. Ayrıca zımnen anlaşıldı ki, bu uzun süreli bir nişandır. Martin'den işe girmesini ya da yazmayı bırakmasını istemediler. Onu kendisini düzeltmek için cesaretlendirmek istemediler. Ve düşüncelerinden en uzak şey işe girmek olduğu için, Martin, onların bu dostça olmayan niyetlerinde onlara yardım etti ve onları yüreklendirdi.

«Yaptığımı beğenecek misin merak ediyorum!» dedi Ruth'a günlerce sonra. «Kardeşimde pansiyon olarak kalmanın fazlasıyla pahalı olduğuna karar verdim ve kendim ayrı kalacağım. Kuzey Oakland'da küçük bir oda kiraladım. Münzevi falan bir yöre, anlarsın. Ve bir gazocağı aldım, üzerinde pişirmek için.»

Ruth aşırı sevinçliydi. Gazocağı onu özellikle memnun etmişti. «Mr. Butler de başlangıçta böyle başlamıştı,» dedi.

Bu değerli beyefendinin sözünün edilmesine, Martin'in içinden kaşları çatıldı ve konuşmasını sürdürdü. «Tüm el-yazmalarımı pulladım ve onları yayıncılara göndermeye başladım yeniden. Sonra bugün taşındım ve yarın çalışmaya başlarım.»

«Bir iş!» Ruth haykırdı, ona sokularak, elini sıkarak, gülümseyerek, şaşkınlığının memnuniyetini tüm bedeniyle ortaya koyarak devam etti. «Ve bana hiç söylemedin! Nasıl bir iş?»

Martin başını salladı.

«Yazılarım için çalışmaya başlayacağımı söylemek istemiştim.» Ruth'un yüzü çöktü ve Martin telaşla konuşmasını sürdürdü. «Beni yanlış değerlendirme. Bu kez bir yanardöner fikirle işe girişmiyorum. Bu soğukkanlı, sıradan, gerçekçi bir iş girişimi olacak. Yeniden denize çıkmaktan daha iyi birşey. Ve Oakland'da herhangi bir işin, özel bir becerisi olmayan birinin sağlayabileceğinden daha çok para kazanacağım.

«Görüyorsun yapmış olduğum bu tatil bana görüş açısı sağladı. Bedenimdeki canlılığı çalışarak tüketmedim ve en azından yayınlanmak üzere yazmadım. Tek yaptığım iş seni sevmek ve düşünmek oldu. Biraz okudum da, ama o düşünmenin bir parçası oldu ve esas olarak dergileri okudum. Kendim ve dünya, dünyadaki yerim ve sana uygun bir yer kazanma şansım üzerine genelleme yaptım. Aynı zamanda Spencer'in 'Sitilin Felsefesi'ni okuyordum, ve benim, daha doğrusu benim yazılarımın nesi olduğunu epeyce anladım; her ay dergilerde yayınlanan yazıların nesi olduğunu da.

«Ama bütün bunların bütün düşüncelerimin, okumamın ve sevgimin sonucunda Grub Street'e göçüyorum. Şahaserlerle uğraşmayı bırakacağım, sıradan yazılar —espriler, fıkralar, makaleler, gülmece şiirleri, sosyete şiirleri— çok talep olduğu görülen tüm bu saçmalıkları yazacağım. Sonra gazetelere yazı satan ajanslar var, kısa öykü ajansları, pazar ekleri ajansları. Yazmaya devam edip onların istediği şeyleri uğraşıp yazabilirim, ve bununla, iyi bir ücrete eşdeğerde kazanabilirim. Ayda dörtyüz, beşyüz kadar kazanan serbest yazarlar var, biliyorsun. Ben onlar kadarını istemiyorum; ama iyi yaşayacak kadar kazanacağım ve kendim için ayıracağım birçok zamanım olacak, ki bunu herhangi bir işte bulamam.

«Sonra eğitim ve gerçek çalışma için serbest zamanım olacak. Bu ciddi çalışmam içinde başyapıtlar yazmakta kendimi deneyeceğim, başyapıtlar yazmak için kendimi eğitip hazırlayacağım. Bak, daha şimdiden almış olduğum yol karşısında kendim afallıyorum. İlk yazmayı denediğim zaman, ne anladığım, ne de değerini bildiğim birkaç önemsiz de-

neyim dışında yazacak hiçbir şeyim yoktu. Düşüncelerim hiç yoktu. Gerçekten yoktu. Onlarla düşüneceğim sözcüklerim bile yoktu. Deneyimlerim bir sürü anlamsız fotoğraftı. Ama bilgime ve sözlüğüme ekler yapmaya başlayınca, deneyimlerimde yalnızca fotoğraflardan fazla birşeyler gördüm. Fotoğrafları unutmadım ve onların yorumunu buldum. Bu, iyi çalışmalar yapmaya başladığım zamandı. 'Serüven', 'Neşe', 'Çömlek', 'Yaşam Şarabı', 'Sıkışık Cadde', 'Aşk Çemberi' ve 'Deniz Lirikleri'ni yazdığım zamandı bu. Onlar gibi ve daha iyi birçok şey yazacağım, ama bunu boş zamanlarımda yapacağım. Ayaklarım şimdi sağlam toprakta. Önce sıradan yazılar ve gelir, arkasından başyapıtlar. Sırf sana göstermek için yarım düzine espri yazdım dün gece, haftalık komik dergilere göndermek için. Ve tam yatmaya gidiyordum, kendimi sekiz dizeli kıtalarda —gülmeceli olanlarında— denemek düşüncesi geldi aklıma ve bir saat içinde dört tane yazdım. Bunların tanesi bir dolar etmesi lazım. Oracıkta yatağa giderken akla geliveren birkaç düşünce için dört dolar.

«Tabii, bunların tümü değersiz, tam köle çalışması gibi, donuk ve sefil; ama ölene kadar anlamsız rakkamların sonsuz dizilerini toplayarak, ayda altmış dolara defter tutmaktan daha fazla sıkıcı ve sefil değil ve dahası değersiz yazılar yazmak beni edebiyatla ilgili şeylerle ilişkide tutacak ve daha büyük şeyleri denemek için bana zaman verecek.»

«Ama o daha büyük şeylerin, o başyapıtların yararı ne?» Ruth sordu. «Onları satamazsın.»

«Ah, evet satabilirim,» diye başladı ama Ruth sözünü kesti.

«Bütün o adını söylediklerin, iyi olduğunu senin kendinin söylediklerin... hiçbirini satamadın. Satılmayan başyapıtlara dayanarak evlenemeyiz.»

«O zaman biz satacak olan sekiz dizelik kıtalara dayanarak evleneceğiz,» diye kuvvetle iddia etti, koluyla ona sarılarak ve çok tepkisiz bir sevgiliyi kendine doğru çekerek.

«Şunu dinle,» diye sürdürdü bir neşe girişimi içinde. «Bu sanat değil, ama bir dolar.

Ben dışardayken
Geldi içeri,
Ödünç istemekti
Geliş nedeni,
Alamadan gitti;
Ben içerdeyken
o açıkta kaldı.»

Küçük şiire vermiş olduğu neşeli, canlı makamla, onu bitirdiğinde yüzünde beliren yeis çelişkiliydi. Ruth'dan bir gülücük alamamıştı. Ruth ona ciddi ve sıkıntılı bir biçimde bakıyordu.

«Bir dolar olabilir,» dedi. «Ama bu bir soytarı doları, bir palyaçonun ücreti. Görmüyor musun Martin bu iş bütünüyle alçaltıcı. Sevdiğim ve saydığım adamın, espri ve gülmece manzumeleri yazan birinden daha iyi ve yüksek olmasını isterim.»

«Onun, diyelim ki Mr. Butler gibi olmasını istersin?» diye önerdi Martin.

«Mr. Butler'i sevmediğini biliyorum,» diye başladı Ruth.

«Mr. Butler iyidir,» diye kesti Martin. «Ona bulduğum kusur yalnızca hazımsızlığı. Ama kendimi kurtarmak için, espriler, ya da komik şiirler yazmakla, bir yazı makinası kullanıp, emir almak ya da defter tutmak arasında herhangi bir fark görmüyorum. Hepsi bir sonucun araçları. Benim için, senin teorin, başarılı bir avukat ya da işadamı olmak için işe defter tutarak başlamak. Benimki ise, değersiz yazılarla başlamak ve gelişerek güçlü bir yazar olmak.»

«Bir fark var,» Ruth ısrar etti.

«Nedir?»

«Ne olacak, senin iyi işini, senin kendinin iyi dediğini, satamazsın. Denedin, bunu biliyorsun, ama yayıncılar onu almayacak.»

«Bana zaman ver, sevgilim,» diye yalvardı. «Değersiz yazılar yalnızca geçici bir önlem, onu ciddiye almıyorum. Bana iki yıl ver. Bu süre içinde başaracağım ve yayıncılar benim iyi yapıtlarımı memnunlukla alacaklar. Ne söylediği-

mi biliyorum; Kendime güvenim var. İçimde ne olduğunu biliyorum; şimdi edebiyatın ne olduğunu da biliyorum ve birçok küçük adamın ortaya döktüğü ortalama saçmalıkları da biliyorum ve biliyorum ki iki yılın sonunda başarıya giden anayol üzerinde olacağım. İş hayatına gelince, onda hiçbir zaman başarılı olamam. Ona hiçbir yakınlık duymuyorum; bana sıkıcı, aptal, paragöz, hileli geliyor. Herneyse, ben ona uyamam. Hiçbir zaman tezgâhtarlıktan öteye geçemezdim ve seninle ben bir tezgâhtarın yetersiz geliri ile nasıl mutlu olabilirdik. Ben senin için dünyadaki her şeyin en iyisini isterim ve bunu istemediğim an daha da iyisi olduğu içindir. Ve bunu elde edeceğim, tümünü elde edeceğim. Başarılı bir yazarın geliri yanında Mr. Butler ucuz kalır. Çok satan bir kitap her yerde ellibin ile yüzbin dolar arasında —kimi zaman daha çok, kimi zaman daha az; ama bir kural olarak bu rakkama çok yakın— bir para kazanır.»

Ruth sessizliğini sürdürdü; onun düşkırıklığı gözle görülür biçimdeydi.

«Eee?» Martin sordu.

«Ben başka türlü ummuş ve planlamıştım. Senin için en iyi şeyin steno öğrenmen —yazı makinasında yazmayı zaten biliyorsun— ve babamın bürosuna girmen olduğunu düşünmüştüm ve hâlâ öyle düşünüyorum. İyi bir kafan var, bir avukat olarak başarılı olacağına güveniyorum.»

XXIII

Onun bir yazar olarak gücüne, Ruth'un çok az güven duyması, Martin'in gözünde onu değiştirmiyor, küçültmüyordu. Yaptığı tatilin soluk alma zamanlarında kendisini çözümleyerek birçok saat geçirdi. Ve böylece kendisini epeyce öğrendi. Keşfetti ki güzelliği, ünden daha çok seviyordu ve ondaki ün kazanma isteği büyük ölçüde Ruth'un hatırı içindi. Bu nedenleydi ki, ün için duyduğu istek güçlüydü. O dünyanın gözünde büyük olmayı istiyordu. Kendi deyimiyle «Başarmak», sevdiği kadının onunla gurur duyması, onu değerli sayması içindi.

Kendisi için ise, o, güzelliği tutkuyla seviyordu ve güzelliğe hizmet etmenin sevinci, onun için yeterli bir ücretti. Ve Ruth'u güzellikten çok seviyordu. Dünyadaki en iyi şeyin aşk olduğunu düşünüyordu. Onun içindeki devrimin itici gücü aşk olmuştu; onu kaba bir denizciden bir öğrenciye ve bir sanatçıya dönüştürmüştü. Bu nedenle ona göre bu üçünden en iyisi ve en büyüğü, öğrenmekten ve sanatkârlıktan daha büyük olan aşktı. Şimdiden, anlamıştı ki kendi beyni, Ruth'un kardeşlerinin beyinlerinin ya da babasının beyninin ötesine ulaştığı gibi, Ruth'unkinin de ötesine ulaşmıştı. Üniversite öğreniminin her avantajına Edebiyat Fakültesi diploması gerçeğine karşın, onun akıl gücü Ruth'unkini gölgede bırakmıştı. Ve onun bir yıl kadarlık kendi kendine çalışması ve donanımı ona, dünya, sanat ve yaşam konularında, Ruth'un sahip olmayı hiçbir zaman umut edemeyeceği bir ustalık vermişti.

Bütün bunları kavramıştı ama bu Ruth için olan aşkını etkilemedi; ne de Ruth'un ona olan aşkı bundan etkilendi. Aşk fazlasıyla güzel ve soyluydu ve Martin aşkı eleştiriyle kirletmeyecek kadar çok sadık bir sevgiliydi. Ruth'un sanat, doğru davranış, Fransız Devrimi, ya da eşit askerlik hizmeti üzerine aykırı görüşleri ile aşkın ne ilişkisi olabilirdi? Bunlar düşünsel süreçlerdi ama aşk aklın ötesindeydi; o mantık üstüydü. Martin aşkı alçaltamazdı, o aşka tapıyordu. Aşk mantığın vadilerinin ötesinde dağ tepelerinde yatıyordu. O varoluşun yücelmiş bir durumu, yaşamın en büyük doruğuydu ve nadiren gelirdi. Benimsemiş olduğu 'Bilimsel Filozoflar Okulu' sayesinde aşkın biyolojik önemini biliyordu; ama o aynı bilimsel kavrayışın incelmiş bir süreci sonucunda, insan organizmasının en yüksek amacını aşkta elde ettiği, aşkın sorgulanmaması gerektiği ve fakat yaşamın en yüksek ödülü olarak kabul edilmesi gerektiği, sonucuna ulaşmıştı. Böylece o, aşığı tüm yaratıkların üzerinde kutsanmış kabul ediyordu ve 'Tanrı'nın kendi çılgın âşığı' nın yeryüzündeki herşeyin üzerine, zenginliğin, aklın, kamu görüşü ve alkışının üzerine yükselişini, yaşamın kendisinin üzerine yükselişini ve 'Bir öpücük üzerine canverişi'ni düşünmek onun için bir zevkti.

Bunların çoğu Martin'in şimdiden ulaşmış olduğu sonuçlardı ve kimilerine de daha sonra ulaştı. Bu arada Ruth'u görmeye gittiği zamanlar dışında hiç eğlenmeden ve bir Ispartalı gibi yaşayarak çalıştı.

Portekizli evsahibi Maria Silva'dan kiraladığı küçük oda için ikibuçuk dolar kira ödüyordu. Maria, çok çalışan, haşin huylu, bir sürü çocuğunu bir yolunu bulup besleyip büyüten, kederini ve bitkinliğini, düzensiz aralarla köşedeki dükkândan onbeş sente aldığı bir galon sulu, ekşi şarapta boğan cadoloz bir duldu. Başlangıçta ondan ve onun pis dilinden tiksinen Martin, onun verdiği yiğit savaşımı görüp, giderek ona hayranlık duydu. Küçük evde dört —Martin'inki çıkarsa üç— odadan başka birşey yoktu. Bunlardan biri yerdeki renkli halısı ile şen, ve Maria'nın ölen birçok çocuğundan birinin duvardaki cenaze kartı ve ölü resmi ile hüzün-

lü olan salon, kesin olarak ziyaretlere ayrılmıştı. Siyah stor perdeleri her zaman kapalıydı ve önemli olaylar için ayrılmış olan bu kutsal bölgeye onun yalınayaklı kabilesinin girmesine hiçbir zaman izin verilmezdi. Maria mutfakta yemek pişirir ve hepsi orada yerlerdi. Pazar günü dışında haftanın her günü aynı şekilde orada çamaşır yıkar, kola yapar, çamaşır ütülerdi; çünkü geliri büyük ölçüde daha varlıklı komşularından yıkamak için getirdiği çamaşırlardan geliyordu. Geriye Martin'inki kadar küçük olan yatak odası kalıyordu ki buraya o ve yedi küçüğü doluşup uyurlardı. Bunun nasıl başarıldığı Martin için sürekli bir mucizeydi ve ince bölmenin kendi yanından her gece yatmalarının tüm ayrıntısını, kargaşalık ve arbedeleri, yumuşak gevezelikleri, ve kuşlar gibi cıvıldaşan uykulu sesleri duyardı. Maria'nın diğer bir gelir kaynağı, inekleriydi. Sabah ve akşam sağdığı, her zaman onun bir ya da birkaç perişan kılıklı oğlunun eşliğinde ve onların esas olarak başıboş hayvanları toplayan görevlilere yönelik dikkatli koruyuculukları altında, boş arazilerden ve yaya kaldırımlarının her iki kenarında büyüyen otlardan geçimlerini gizlice sağlayan iki ineği.

Martin kendi küçük odasında yaşadı, uyudu, çalıştı, yazdı ve ev işlerini yürüttü. Küçük ön verandaya bakan tek pencerenin önünde çalışma masası, kitaplık, yazı makinası masası olarak hizmet eden mutfak masası vardı. Gerideki duvara dayalı yatak, odadaki toplam alanın üçte ikisini kaplıyordu. Masanın bir yanında süslü - püslü, zevksiz bir yazı masası yer alıyordu. Kullanılması için değil kâr amacıyla yapılmış olan bu masanın ince kaplaması günden güne dökülüyordu. Bu yazı masası bir köşedeydi ve diğer köşede, masanın diğer yanında mutfak —bir tahta sandık üzerinde gazocağı, sandığın içinde tabaklar ve yemek pişirme araçları, duvarda erzak için bir raf ve yerde bir kova su— vardı. Odasında musluk olmadığı için Martin suyu mutfaktan taşımak zorundaydı. Yemek pişirirken çok fazla buğu olduğu günler, yazı masasının dökülen kaplamalarından oluşan hasat olağandışı cömert oluyordu. Yatağın yukarısında, bir palanga takımı ile tavana kaldırılmış olarak bisiklet vardı.

Başlangıçta onu bodrumda saklamayı denemişti; ama Silva kabilesi vidalarını gevşeterek, lastiklerini patlatarak, Martin'i oradan dışarı sürmüşlerdi. Daha sonra uğultulu bir keşişleme fırtınası bir gece boyunca bisikleti sırılsıklam edene kadar, küçük ön verandayı denedi. Sonunda bisikleti ile odasına çekildi ve onu yukarı astı.

Küçük bir dolapta elbiseleri ve biriktirmiş olduğu ve ne masada ne de masanın altında yeri olmayan kitapları vardı. Okurken not çıkarmak alışkanlığı edinmişti ve bu notlar öylesine çok idiydiler ki odayı boydan boya üzerinde notlar asılı birkaç çamaşır ipiyle donatmamış olsaydı, sınırlı barınağında kendi varlığı için bir yer kalmazdı. Böyle olduğu halde odada hareket etmek güç bir iş olacak kadar kalabalıktı. Önce dolabın kapağını kapamadan kapıyı açamıyordu, ya da dolabı açmak için kapıyı kapaması gerekiyordu. Odanın içindeki herhangi bir yere düz bir çizgi üstünde gitmesi olanaksızdı. Kapıdan yatağın başına gitmek zikzaklı bir yoldu ve hiçbir zaman karanlıkta bir yere çarpmadan bu yolu tamamlayamamıştı. Zıtlaşan kapıların güçlüğünü çözümledikten sonra mutfağa çarpmamak için sağa doğru keskin bir dümen kırmalıydı. Sonra yatağın ayağından kurtulmak için sola yönelecekti ama bu dümen kırış eğer yeterince cömertse onu masanın köşesinin karşısına getirecekti. Ani bir sıçrama ve silkinme ile rotadan ayrılışa son verip, bir kenarı yatak, diğeri masa olan bir tür kanal boyunca sağa doğru gitmek gerekirdi. Odadaki tek sandalye olağan yerinde masanın karşısında ise bu kanal ulaşıma kapalıydı. Sandalye kullanılmadığı zamanlar yatağın üzerinde yatıyordu. Gerçi kimi zaman yemek pişirirken su kaynayana kadar bir kitap okuyarak sandalyede oturuyordu ve hatta biftek kızarırken bir ya da iki paragraf okuyacak kadar ustalaşmıştı. Aynı zamanda mutfağı oluşturan köşe öylesine küçüktü ki gereken her şeye otururken ulaşabiliyordu. Aslında otururak pişirmek uygundu, ayakta durduğu zaman sık sık kendi kendinin hareketini engelliyordu.

Herşeyi özümleyebilen mükemmel bir mideyle birlikte, besleyici ve aynı zamanda ucuz çeşitli besinler üzerine bil-

gi sahibiydi. Günlük besinindeki olağan şeyler, Meksika usulü pişmiş, kahverengi iri fasulye ve patatesin yanı sıra bezelye çorbasıydı. Amerikalı evkadınlarının hiç pişirmediği gibi, ve pişirmeyi hiç öğrenemeyeceği gibi pişmiş, en az, günde bir kez Martin'in masasında olurdu. Kuru meyveler tazelerinden daha ucuzdu ve o genellikle onlardan bir tabak pişmiş olarak hazır bulundururdu. Çünkü onlar ekmeğinin üzerinde tereyağının yerini tutuyordu. Bir parça yuvarlak biftek ya da çorba kemiği, nadiren masasını süslerdi. Akşamları çaya aboneydi; günde iki kez, kremasız ve sütsüz olarak kahve içerdi; hem kahve, hem çay mükemmel pişirilmiş olurdu.

Ekonomik davranmak gereksinimi vardı. Çamaşırhanede kazanmış olduğunun hemen hemen tümünü, tatili tüketmişti ve sıradan yazılarından ilk karşılığın gelebilmesini ümit etmeden önce haftaların geçmesini gerektirecek kadar, o işin piyasasından uzaktaydı. Ruth'u gördüğü zamanlar ya da kızkardeşi Gertrude'u görmek için ona uğradığı zamanlar dışında, sıradan adamların en az üç günlük çalışmasını her gün başararak, dünyadan elini eteğini çekmiş biri olarak yaşadı. Beş saatlik kıt uykusunu uyudu ve yalnızca demirden oluşmuş biri, Martin'in yaptığı gibi ardarda her gün oturup ondokuz saatlik bir çalışmayı yürütebilirdi. O hiçbir zaman bir an bile kaybetmedi. Aynanın üzerinde tanım ve okunuş biçimi listeleri vardı. Traş olurken, giyinirken, ya da saçlarını tararken bu listeleri gözden geçiriyordu. Benzer listeler gazocağının arkasındaki duvarda da vardı ve onlar da yemek yaparken ya da bulaşık yıkarken, benzer biçimde gözden geçiriliyordu. Yeni listeler sürekli olarak eskilerinin yerini alıyordu. Okurken karşılaştığı her yabancı ya da kısmen tanıdık sözcüğü derhal notediyordu ve sonra yeterli sayıda sözcük birikince, yazı makinasında yazılıp duvara ya da aynaya iliştiriliyordu. Hatta bunları cebinde taşıyor, yoldaki boş anlarda ya da kasapta, manavda sırasını beklerken gözden geçiriyordu.

Bu konuda daha ileri gitti. Amacına ulaşmış kimselerin yapıtlarını okuyarak, onların ulaştığı her sonuca dikkat etti

ve onlar aracılığı ile başarıya ulaşmış oldukları ustalıkları —anlatım, sergileme, stil ustalıklarını, görüşaçıları, zıtlıklar ve nükteleri— inceledi ve üzerinde çalışmak için bunların tümünün listelerini yaptı. Taklit etmedi. Prensipler aradı. Birçok yazar arasından seçilip ayıklanmış bu üsluplardan, üslubun genel prensiplerini çıkarıp genelleme yapana kadar, etkili ve sonuç alıcı üslupların listelerini çıkardı. Ve böylece kendisinin yeni ve özgün üsluplarını tasarlamak için ve onları tartmak, ölçmek ve gereğince değer biçmek için donandı. Aynı biçimde güçlü deyimler listesi topladı; yaşayan dilin deyimleri, asit gibi yakan, alev gibi kavuran ya da sıradan konuşmaların kıraç çölünün ortasında olgun, kor gibi yanan çok tatlı deyimler. Sonra kendisi yapabilmek için, şeylerin nasıl yapıldığını bilmek isterdi. Altta yatan gerçek prensipleri sürekli olarak aradı. Güzelliğin iyi yüzü ile hoşnut olmadı, o güzelliği, yemek kokularının, Silva kabilesinin dışardaki curcunasına karıştığı sıkışık küçük yatak odası laboratuvarında tahlil etti ve güzelliğin yapısını tahlil edip öğrenerek, güzelliğin kendisini yaratabilmeye yaklaştı.

Öyle yaratılmıştı ki, ancak anlayarak çalışabilirdi; karanlıkta, körükörüne ne ürettiğinden habersiz ve üretilen eserin doğru ve güzel olmasını şansa ve dehasının yıldızına bırakarak çalışamazdı. Şansın etkilerine karşı sabrı yoktu. Neden ve nasıl olduğunu bilmek isterdi. Onunki önceden düşünülmüş yaratıcı dehaydı. Bir öykü ya da şiire başlamadan önce, sonucu görünür bir biçimde ve o sonucu gerçekleştirecek araçlar onun bilinçli sahipliğinde olarak, o şeyin kendisi, önceden, onun beyninde canlı olarak varolurdu; yoksa o çaba başarısızlığa mahkumdu. Diğer yandan, açıklıkla ve kolaylıkla aklına gelen ve sonradan bütün güzellik ve güçlülük testlerine dayanan ve muazzam, anlatılamaz çağrışımlar yapan sözcükler ve deyimler konusunda, şansın etkisinin değerini biliyordu ve bunların, herhangi bir kimsenin önceden düşünerek yaratacaklarının çok ötesinde olduğunu bilerek önlerinde hayranlıkla eğiliyordu. Güzelliği olanaklı kılan ve güzelliği belirleyen ilkeleri arayarak, güzel-

liği ne denli çok analiz ederse etsin her zaman güzelliğin, kendisinin erişemediği, hiçbir kimsenin erişememiş olduğu, en iç gizinin her zaman farkındaydı. Spencer'inden pekâlâ biliyordu ki, insan herhangi bir şeyin mutlak bilgisine ulaşamazdı ve güzelliğin gizi yaşamınkinden daha az değildi —hattâ çoktu— güzelliğin ve yaşamın dokusu birbirine sarılmıştı ve Martin kendisi, güneş ışığı, yıldıztozu ve tansığın anlaşılmaz sarmaşımının bir doku parçasından başka birşey değildi.

Gerçekte işte bu düşüncelerle dolu olduğu zaman 'Yıldıztozu' adlı denemesini yazdı. Bunda eleştirinin kendisini değil ama başlıca eleştirmenleri silkeledi. Bu, felsefi, derin, nefis bir mizah yaklaşımıyla çok parlak bir denemeydi. Bu da her yollanışında, yollandığı dergilerden çabucak geri çevrildi. Ama Martin kafasını o düşüncelerden arındırmış olarak, sakin bir biçimde yoluna devam etti. Bir konu üzerinde düşüncelerini kafasında tasarlayıp olgunlaştırmak ve sonra hemen yazı makinasıyla bunu yazmaya girişmek geliştirmiş olduğu bir alışkanlıktı. Onun basılmaması, Martin için küçük bir an sorunuydu. Onu yazmak, dağınık düşünce ipliklerinin biraraya getirilmesi ve kafasının uğraştığı tüm veriler üzerinde sonuçsal bir genelleme, uzun bir düşünsel sürecin doruğuna varışı eylemiydi. Böyle bir yazıyı yazmak kafasını serbestleştirmek ve onu taze malzeme ve sorunlar için hazır hale getirmek için yapılan bilinçli bir çabaydı. Bu bir bakıma gerçek ya da düşsel sıkıntılarla bunalan insanların, uzun süren sıkıntılı sessizliklerini, zaman zaman akıcı konuşmalarla kırarak, son sözcük söylenene kadar 'söyleyeceklerini söylemek' genel alışkanlığına benzerdi.

XXIV

Haftalar geçti. Martin parasızdı ve yayıncıların çekleri, her zaman olduğu gibi çok uzaklardaydı. Tüm önemli yazıları geri gelmiş ve yeniden gönderilmişti. Sıradan yazılarına olanlar da daha iyi değildi. Onun küçük mutfağı artık çeşitli besinlerle süslenmiyordu. Pirinç ve kayısı son beş gündür günde üç kez yediği yemeğiydi ve torbada bir parça pirinç ve birkaç kilo kayısı kalmıştı. Sonra kredisini kullanmaya başladı. Şimdiye dek ondan hep peşin alışveriş yaptığı Portekizli bakkal, Martin'in faturası üç dolar seksenbeş sentlik muazzam toplama ulaştığı zaman, ona durmasını söyledi.

«Sen görmeli,» dedi bakkal. «Sen yok iş bulma, ben kaybeder para.»

Ve Martin hiçbir cevap veremedi. Açıklama yolu yoktu. İşçi sınıfından olan, bedeni güçlü ve çalışmayacak kadar tembel olan bir genç adama kredi tanımak, doğru bir iş ilkesi değildi.

«Sen tuta iş, ben sana aldırır çok yiyecek,» bakkal Martin'e güvence verdi. «İş yok, erzak yok. Buna da ticaret.» Ve sonra bunun yalnızca ticari bir öngörü olduğunu, bir önyargı olmadığını göstermek için, «İçki içe evden-iyi arkadaşlar gene de,» dedi.

Böylece Martin o rahat tavrıyla içti, evle iyi arkadaş olduğunu göstermek için ve sonra akşam yemeği yemeden yatağa girdi.

Martin'in sebzelerini aldığı manav iş ilkeleri öylesine

gevşek bir Amerikalı tarafından çalıştırılıyordu ki, krediyi kesmeden önce borcu beş dolara çıkana kadar Martin'e alışveriş yaptırdı. Fırıncı iki dolarda durdurdu, kasap dört dolarda. Martin borçlarını topladı ve bütün dünyada ondört dolar seksenbeş sent toplam krediye sahip olduğunu gördü. Yazı makinası kirası da gelmişti ama onda sekiz dolar tutacak iki aylık bir kredi kullanabileceğini hesapladı. Bu olduğu zaman bütün olası kredilerini kullanmış olacaktı.

Manavdan son aldığı bir çuval patates oldu ve bir hafta boyunca patates yedi yalnızca. Ruth'lardaki bir rastlantısal akşam yemeği, karşısına yayılmış böylesine çok yiyeceğin görünümü karşısında iştahı yaygaralar koparırken daha fazla yemeği geri çevirmeyi yeterince düşkırıcı bulmasına karşın, ona beden gücünü korumakta yardım etti. Arada sırada gizli bir utançla mahzunlaşmış olarak, kızkardeşine yemek zamanı uğradı ve cesaret edebildiği kadar —Ruth'ların sofrasında cesaret ettiğinden çok— yedi.

Günden güne çalışmayı sürdürdü ve günden güne postacı ona geri çevrilmiş yazıları getirdi. Pul parası yoktu, böylece elyazmaları masanın altında bir yığında biriktiler. Bir gün geldi kırk saat süreyle ağzına hiçbir şey girmedi. Ruth iki haftalık bir gezi için uzakta, San Rafael'de olduğu için Ruth'larda bir yemeği ümidedemezdi; ve çok utanç verici olacağından kızkardeşinin evine de gidemezdi. Kötü yazgısını tamamlamak üzere postacı öğleden sonra servisinde ona beş geri çevrilmiş elyazması getirdi. O zamandı ki, Martin paltosunu giyip Oakland'a gitti ve paltosuz ama cebinde şıngırdayan beş dolarla geri geldi. Hesabı için dört dükkâna birer dolar ödedi ve mutfağında biftek ve soğan kızarttı, kahve yaptı ve bir büyük çanak erik kurusu kaynattı ve yemeğini yemiş olarak masasına oturdu. Ve gece yarısından önce 'Tefeciliğin Değeri' adını verdiği denemesini tamamladı. Beş dolardan pul almak için hiçbir şey kalmamış olduğu için, onu yazı makinasında yazılmış olarak masanın altına attı.

Ondan sonra saatini rehin verdi ve daha sonra bisikletini. Yemek için elinde olan parayı azaltarak, bütün elyaz-

malarını pullayıp gönderdi. Martin sıradan yazılarında da düşkırıklığına uğradı, kimse onlarla ilgilenmedi. Onları, gazetelerde, haftalık dergilerde ve ucuz magazinlerde buldukları ile kıyasladı ve kendininkilerin ortalamadan daha iyi, çok daha iyi olduğuna karar verdi; gene de satılmayacaktı. Sonra keşfetti ki, gazetelerin çoğu büyük ölçüde 'klişe' denen şeyleri yayınlıyorlardı, ve bunları gazeteye sağlayan birliğin adresini aldı. Yolladığı kendi yazısı, dergiye gerekli şeylerin tümünün dergi görevlilerince sağlandığını bildiren klişe bir notla birlikte geri geldi.

Büyük gençlik dergilerinden birinde sütunlar boyu olaylar ve fıkralar dikkatini çekti. Burada bir şans vardı. Onun yolladığı paragraflar oradan da geri döndü ve tekrar tekrar denemesine karşın birini bile almalarını başaramadı. Daha sonra önemi kalmadığı bir zamanda, yayın kurulu üyesi ve yayıncı yardımcılarının bu fıkraları kendileri yazarak, gelirlerini arttırdıklarını öğrendi. Gülmece dergileri, esprilerini ve gülmece şiirlerini geri çevirdi. Büyük dergileri için yazdığı hafif sosyete şiirleri kalacak bir yer bulamadılar. Sonra küçük, gazete öyküleri vardı. Biliyordu ki, yayınlananlardan daha iyilerini yazabilirdi. Gazetelere yazı satan iki ajansın adreslerini elde etmeyi başararak onları öyküye boğdu. Yirmi öykü yazıp birini bile yayınlatamayınca vazgeçti. Ve gene de gün be gün gazete ve dergilerde birçok küçük öyküler okudu, hiçbiri onunkilerle kıyaslanamayacak dizi dizi öyküler. İçinde bulunduğu ümitsizlikle, hiçbir biçimde yargı gücüne sahip olmadığına karar verdi, o kendi yazdıklarıyla büyüleniyordu ve o yazarlık taslayarak kendini aldatan biriydi.

Acımasız yayıncılık makinası her zaman olduğu gibi pürüzsüz bir biçimde işliyordu. Elyazmasını içine pul koyup katlayarak posta kutusuna atıyordu ve üç haftadan bir aya kadar bir süre sonra postacı merdivenlerden geliyor ve elyazmasını ona geri veriyordu. Kuşkusuz diğer uçta sıcacık, canlı yayıncılar yoktu. O yalnızca çarklar, dişliler, yağ-kapları, robotlarca çalıştırılan bir akıllı makinaydı. Martin yayıncıların varlığından tümüyle kuşkulandığı, umutsuzluk aşa-

masına ulaştı. Onlardan birinin varlığının bir işaretini hiçbir zaman görmemişti ve yargılarının yokluğu ile yazdıklarının tümünü geri çeviren yayıncıların, büro işçileri, dizgiciler, baskıcılar tarafından uydurulup sürdürülen bir mit olduğu, akla uygun geliyordu.

Ruth'la birlikte geçirdiği saatler, sahip olduğu tek mutlu anlardı ve onlarda da yeterince mutlu değildi. Sürekli içini kemiren bir huzursuzluk onu sıkıyordu. Ruth'un aşkına sahip olmadan önceki günlerinden daha umudu kırıktı; çünkü şimdi onun aşkına sahipti ama ona sahibolmak her zaman olduğu gibi çok uzaktı. O iki yıl istemişti; zaman uçup gidiyordu ve o hiçbir şey elde edemiyordu. Ayrıca, yaptığını Ruth'un onaylamadığı olgusunun sürekli olarak bilincindeydi. O bunu doğrudan söylemedi. Dolaylı olduğu halde, açıkça söylemiş olsaydı olabileceği kadar açıklık ve kesinlikle anlamasını sağlamıştı. Ruth'unki darılma değil ama onaylamamaktı; gene de daha az tatlı bir doğası olan kadınlar, düşkırıklığından başka birşey olmayan onun durumunda darılabilirlerdi. Onun düşkırıklığı elinde yoğurmak üzere almış olduğu bir adamın yoğrulmaya karşı çıkışında yatıyordu. Onun hamurunu Ruth bir noktaya kadar elastiki bulmuştu, ondan sonra, babasının ya da Mr. Butler'in imajına göre biçimlenmekten saparak inatçılaşmıştı.

Onda olan büyük ve güçlü şeyi Ruth farketmemişti ya da daha kötüsü yanlış anlamıştı. İnsan varoluşunun herhangi bir biçimi içinde yaşayabilecek kadar hamuru böylesine kolay şekillendirilebilir olan bu adam, direngen ve dikkafalı diye düşünmüştü, çünkü onu kendisinin bildiği tek yaşam biçiminde, kendi yaşam biçiminde yaşayacak gibi şekillendirememişti. Ruth onun düşüncesinin uçuşlarını izleyemiyordu ve onun beyni kendisininkini aştığı zamanlar onu kararsız kabul ediyordu. Hiçbir kimsenin beyni hiçbir zaman kendisininkinin ötesine gidemezdi. Her zaman annesini, babasını, kardeşlerini ve Olney'i izleyebilmişti; bu nedenle Martin'i izleyemediği zaman hatanın onda olduğuna inanmıştı. Bu, evrene yol gösterici olarak hizmete çalışan dar görüşlülüğün eski dramıydı.

«Sen kabul görenlerin türbesinde tapınıyorsun,» dedi ona Martin, bir keresinde, Praps ve Vanderwater üzerine bir tartışmalarında. «Otoritelerin onların mükemmel olduklarını —Birleşik Devletler'deki en önde gelen iki edebiyat eleştirmeni olduklarını— söylediğini kabul ederim. Ülkedeki her öğretmen, Amerikan eleştirisinin dekanı olarak Vanderwater'e başvurur. Yazılarını okudum ve onlar bana gene de budalalığın isabetli anlatımında bir mükemmellik gibi görünüyor. Ne olacak, Galett Burgess sayesinde o benim için koca bir bayağılıktan başka birşey değil. Ve Praps da daha iyi değil. Örneğin onun 'Hemlock Moses'i çok güzel yazılmış. Bir virgül bile yersiz değil, ve tavrı —ah! çok yüksek, öylesine yüksek ki. O, Birleşik Devletler'de en çok kazanan eleştirmen, gene de Tanrı korusun! o hiç de bir eleştirmen değil. Eleştiriyi İngiltere'de daha iyi yapıyorlar.

«Ama asıl söylemek istediğim, onlar kabul gören notayı seslendiriyorlar ve öylesine güzel ve ahlaksal ve öylesine durumlarından memnun olarak seslendiriyorlar ki. Onların incelemeleri bana British Sunday'inkini hatırlatıyor. Onlar kabul görenin sözcüleri. Onlar ingilizce profesörlerine arka çıkıyorlar ve sizin İngilizce Profesörleriniz de onlara arka çıkıyor. Ve hiçbirinin kafasının içinde özgün bir fikir yok. Onlar yalnızca geçerli olanı biliyorlar. — Aslında onlar geçerli olanın kendisi. Onlar zayıf akıllı ve geçerli olan kendi damgasını, bir bira şişesinin üzerine bira fabrikasının adının damgalandığı kadar kolaylıkla, onlara vuruyor. Ve onların işlevi, üniversiteye giden tüm genç insanları yakalayıp, onların kafalarında raslantı sonucu bulunabilecek parlak, özgün görüşleri onların kafalarından sürüp çıkarmak ve onların üzerine kurulu düzenin damgasını basmak.»

«Sanırım, kurumsal olanın yanında olduğum zaman, ben gerçeğe, bir Güney Denizi Adası yerlisi gibi yaygara edip duran senden daha yakınım,» diye cevapladı Ruth.

«Put kıranlar misyonerlerdi,» diye güldü Martin. «Ve ne yazık ki tüm misyonerler barbarların arasına gitti ve

burada bu eski putları, Mr. Vanderwater ve Mr. Praps'ı kırmak için hiç misyoner kalmadı.»

«Ve fakülte profesörlerini de,» diye ekledi Ruth.

Martin başını tutkuyla salladı. «Hayır; fen profesörleri yaşamalı. Onlar gerçekten büyük. Ama İngilizce profesörlerinin, —küçük mikroskopik kafalı papağanların— onda dokuzunun kafalarını kırmak iyi bir iş olurdu!» Profesörler için söylenen bu oldukça sert sözler, Ruth için küfürdü. Ve Ruth, zarif, bilgine yakışır görünümlü, üzerlerine uygun elbiseler içinde, iyi ayarlanmış seslerle konuşan, kültür ve incelik soluyan profesörleri, bu, elbiseleri hiçbir zaman üzerine uymayan, iri adeleleri kahredici bir didişmeyi anlatan, konuştuğu zaman heyecanlanan, sakin tümceler yerine incitici sözler, kendine egemen bir serinkanlılık yerine, tutkulu bir konuşma koyan, nasılsa ona âşık olduğu bu hemen hemen anlatılamaz genç adamla elinde olmadan kıyasladı. Onlar en azından iyi bir ücret kazanıyorlardı ve onlar —kendisini cesaretle gerçeği karşılamaya zorladı— onlar beyefendiydi. Halbuki Martin bir kuruş bile kazanamıyordu ve onlar gibi değildi.

Ruth ne Martin'in sözcüklerini tarttı ne de ileri sürdüğü kanıtları değerlendirdi. O Martin'in ileri sürdüklerinin yanlış olduğuna —gerçekte, bilinçsizce— dış görünüşle karar vermişti. Onlar, profesörler yazın üzerine yargılarında haklıydılar çünkü onlar başarılıydılar. Martin'in yazın konusundaki yargıları yanlıştı çünkü o yapıtlarını satamıyordu. Martin'in kendi deyimi ile onlar 'beceriyordu' ve o 'beceremiyordu'. Ve ayrıca onun, öylesine kısa bir süre önce o aynı oturma odasında, kızararak ve beceriksizce tanıştırılması sırasında, omuzlarının sallanmasıyla kırılma tehdidi altında olan, çevresindeki incik - boncuğa korkuyla bakarak, Swinburne öleli ne kadar oldu diye soran, 'Excelsior' ve 'Psalm of Life'i okuduğunu övünürcesine söyleyen onun, haklı olması mantıklı görünmüyordu.

Farkında olmayarak Ruth kendisi, kabul görene tapındığı hakkındaki Martin'in görüşünü kanıtlamıştı. Martin onun düşüncelerinin sürecini izledi ama daha ileri gitmek-

ten kaçındı. Onu Praps ve Vanderwater ve İngilizce profesörleri hakkında düşündükleri nedeniyle sevmemişti. Ve artan bir inançla kavramaya başlıyordu ki, kendisi Ruth'un sahip olmadığı, varlığından bile haberi olmadığı, düşünce alanlarına ve bilgi genişliğine sahipti.

Ruth, onun müzikte mantıksız olduğunu düşünüyordu, opera konusundaysa yalnızca mantıksız değildi kasıtlı olarak aksiydi de.

«Nasıl buldun?» dedi Ruth, bir akşam operadan eve dönerlerken.

Yemeklerde bir aylık sıkı bir tutumluluk pahasına onu götürdüğü bir akşamdı. Martin'in oyun üzerine konuşmasını boşuna bekledikten sonra, az evvel duymuş ve görmüş olduklarının heyecanıyla hâlâ titreyerek Ruth kendisi o soruyu sormuştu. «Üvertürü sevdim,» oldu cevap. «Şahaneydi.»

«Evet ama operanın kendisi?»

«O da şahaneydi; yani orkestra, gene de o sıçrayan adamlar rahat dursaydı ya da sahneden gitselerdi, daha çok hoşlanırdım.»

Ruth donakalmıştı.

«Tetralani ya da Barillo'yu kastetmiyorsun?» diye sordu.

«Tümü, hepsi birden.»

«Ama onlar büyük sanatçı,» Ruth karşı çıktı.

«Gene de soytarılıkları ve gerçekdışılıkları ile müziği ziyan ettiler.»

«Ama Barillo'nun sesini sevmiyor musun?» Ruth sordu. «Caruso'dan sonra o gelir, diyorlar.»

«Tabii ondan hoşlandım, ve Tetralani'den daha da çok hoşlandım. Onun sesi nefis ya da en azından ben öyle düşünüyorum.»

«Ama, ama...» Ruth kekeledi. «O zaman ne demek istediğini anlamıyorum. Seslere hayran oluyorsun gene de müziği ziyan ettiler diyorsun.»

«Kesinlikle öyle. Onları bir konserde dinlemek için her şeyi verirdim ve orkestra çalarken onları duymamak için de biraz daha fazlasını verirdim. Korkarım ben umutsuz bir gerçekçiyim. Büyük ses sanatçıları büyük oyuncular değil-

dir. Barillo'yu bir melek sesiyle bir aşk bölümü söylerken duymak ve Tetralani'yi başka bir melek sesiyle onu yanıtlarken dinlemek ve bütün bunları renkli ve ışıltılı bir müziğin mükemmel coşkunluğu eşliğinde dinlemek büyüleyici, en büyüleyici. Bunu kabul etmiyorum, bunu iddia ediyorum. Ama onlara baktığım zaman, bir seksen boyunda, çorapla seksenbeş kilo ağırlığındaki Tetralani, ancak bir altmış boyunda, yağlı görünümlü, bodur, cılız bir denizci göğsüyle Barillo, ve ikisinin çalımla göğüslerini kavrayarak kollarını akıl hastahanesindeki çılgın yaratıklar gibi havaya savuruşları ile bütün etki ziyan oluyor. Ve benden bütün bunları, ince ve güzel bir prensesle yakışıklı bir genç prens arasındaki aşk manzarasının sadık bir görüntüsü olarak kabul etmem bekleniyor. Neden, ben kabul edemem bunu. Hepsi bu. Bu kötü saçma ve gerçekdışı. Onunla ilgili sorun işte bu. Gerçekdışı. Bana bu dünyada herhangi bir kimsenin böyle aşk yaptığını söyleme. Baksana, eğer sana bu biçimde aşk yapmış olsaydım beni tokatlardın.»

«Ama sen yanlış anladın,» Ruth karşı çıktı. «Sanatın her biçimi belirli sınırlamalara sahiptir.» (Ruth, sanatın gelenekleri üzerine, üniversitede dinlemiş olduğu bir konferansı anımsamakla meşguldü.) «Resimde tuval üzerinde yalnızca iki boyut vardır, gene de ressamın sanatının, onun tuval üzerinde şekillendirmesini olanaklı kıldığı üç boyutlu hayali kabul ediyorsun. Yazıda, gene yazar her şeye gücü yeten biri olmalı. Kahramanın gizli düşüncelerini yazarın anlatmasını, kahramanın bu düşünceleri düşünürken her zaman yalnız olduğunu ve ne yazarın ne de başka birinin onları duymasına olanak olmadığını bildiğin halde mükemmelen meşru kabul ediyorsun. Ve sahnede, yontuda, operada sanatın her türünde bu böyle. Belirli uzlaştırılamaz şeylerin kabul edilmeleri zorunlu.»

«Evet, onu anlıyorum,» Martin cevapladı. «Bütün sanatların kendi geleneksel düzenleri var.» (Ruth onun bu sözcüğü kullanmasına şaşırdı. Sanki kütüphanedeki kitapları gelişigüzel gözden geçirerek edinilmiş bir kötü donanıma sahip olmak yerine, kendisi üniversitede okumuş gibiydi.)

«Ama geleneksel düzenler bile gerçek olmalı. Düz bir kartona boyanan ve sahnenin her yanına yapıştırılan ağaçları orman kabul ediyoruz. Bu yeterince gerçek bir geleneksel düzendir. Ama diğer yandan bir deniz görünümünü orman olarak kabul edemeyiz. Bunu yapamayız, duygularımızı rahatsız eder. Ne de bu geceki o iki çılgının deli saçması debelenmelerini ve acıyla kıvranmalarını aşkın inandırıcı bir betimlemesi olarak kabul edemezsin ya da etmemelisin.»

«Ama kendini bütün müzik eleştirmenlerine üstün tutmuyor musun?» Ruth karşı çıktı.

«Hayır, hayır, bir an için bile değil. Ben yalnızca bir birey olarak hakkımı koruyorum. Madame Tetralani'nin fil gibi atlayıp sıçramalarının neden benim için orkestranın müziğini ziyan ettiğini açıklamak için sana yalnızca düşüncemi söylüyorum. Dünyanın müzik eleştirmenleri doğru olabilirler. Ama ben, benim ve benim zevkimi insanların çoğunun yargılarına tabi kılmayacağım. Eğer ben bir şeyden hoşlanmazsam, ondan hoşlanmam, hepsi bu. Ve yalnızca insanların çoğunluğu ondan hoşlandığı ya da hoşlandığına inandırıldığı için ondan hoşlanma taklidi yapmam için yeryüzünde hiçbir neden yoktur. Hoşlandığım ya da hoşlanmadığım şeylerde modayı izleyemem.»

«Ama müzik, biliyorsun bir eğitim sorunudur.» Ruth tartıştı. «Ve opera daha da fazla bir eğitim konusudur. Olamaz mı ki...»

«Ben opera konusunda eğitilmemişim?» diye karıştı Martin.

Ruth başıyla onayladı.

«Tam öyle,» diyerek aynı fikirde oldu Martin. «Ve gençken yakalanmamış olmamdan dolayı şanslı olduğumu düşünüyorum. Eğer öyle olmuş olsaydı, bu akşam duygusal gözyaşları dökerdim ve bu ender çiftin budalaca soytarılıkları seslerinin güzelliğini ve eşlik eden orkestranın güzelliğini arttırmaktan başka bir şey yapmayacaktı. Haklısın bu daha çok bir eğitim konusu ve ben şimdi onun için fazlasıyla yaşlıyım. Bana ya gerçek olmalı ya da hiçbir şey olmamalı. İnandırıcı olmayan aldatıcı bir görünüm apaçık bir yalan-

dır, ve ufacık Barillo'nun kriz geçirerek —kendisi de kriz içinde olan— kocaman Tetralani'yi kollarıyla sarması ve ona nasıl tutkuyla tapındığını söylemesi sırasında büyük opera da benim için böyledir.»

Ruth gene onun düşüncelerini dış görünümün kıyaslamaları ve kurulu düzene inancına göre ölçtü. O kimdi ki o haklı olacak ve bütün kültürlü dünya yanlış olacaktı. Onun sözcükleri ve düşünceleri Ruth üzerinde hiçbir etki yapmadı. Ruth devrimci fikirlere sempati duymayacak kadar çok sağlam biçimde kurulu düzende sabitleşmişti. Her zaman müziğe alışkın olmuştu ve çocukluğundan beri operadan zevk almıştı ve onun tüm dünyası da ondan zevk almıştı. O zaman Martin Eden, zenci orkestralarının müziği ve işçi sınıfı şarkılarından daha yeni peydah olup ne hakla ortaya çıkıyordu ve dünya müziği üzerine yargılar ileri sürüyordu. Ruth ona sinirleniyor ve onun yanında yürürken belli belirsiz bir hakaret duygusu taşıyordu. En iyimser düşündüğü zaman, en iyi ihtimalle onun düşüncelerinin anlatımını, bir kapris, kararsız ve gereksiz bir kaba şaka olarak kabul ediyordu. Ama Martin kapıda ya da iyi geceler dilerken sevecen âşık tavrı ile onu kollarına aldığı zaman, ona beslediği aşkın ortaya atılmasıyla herşeyi unutuyordu. Ve sonra uykusuz yatağında son zamanlarda sık sık olduğu gibi, böylesine garip bir adamı nasıl sevmiş olduğu ve yakınlarının onaylamamasına karşın onu sevdiği konusunda kafası karışıyordu.

Ve ertesi gün Martin Eden sıradan yazılarını bir kenara attı ve 'İllizyonun Felsefesi' adını verdiği denemesini kızgın bir ateşlilik ve uğraşla ortaya çıkardı. Bir pul onu yolculuklarına başlattı ama o birçok kez pullanmak ve gelecek aylarda birçok yolculuğa çıkmak yazgısındaydı.

XXV

Maria Silva yoksuldu ve yoksulluğun tüm durumlarına aşinaydı. Ruth için yoksulluk varoluşun iyi olmayan bir durumunu simgeleyen bir sözcüktü. Konu üzerindeki tüm bilgisi bu kadardı. Martin'in yoksul olduğunu biliyordu ve kafasında onun durumu ile Abraham Lincoln'un, Mr. Butler' in, ve başarılı olmuş diğer kimselerin çocukluğunu biraraya getiriyordu. Yoksulluğun hoş olmaktan uzak birşey olduğunun bilincinde olmasına karşın, aynı zamanda yoksulluğun, alçalmış ya da umutsuz köleler dışındaki kimseleri başarıya yönelten keskin bir mahmuz olarak, yararlı birşey olduğu gibi, rahat bir orta sınıf duygusu taşıyordu. Böylece Martin'in saatini ve paltosunu rehine bırakacak kadar yoksul olduğunu bilmek onu rahatsız etmedi. O hatta bunu, bunun er ya da geç onu harekete geçireceğine, ve yazılarını bırakmaya zorlayacağına inanarak, durumun ümitli bir yanı olarak değerlendirdi.

Ruth hiçbir zaman Martin'in zayıflayan ve yanaklarındaki hafif çukurları genişleyen yüzünde açlığı okumadı. Aslında onun yüzündeki değişikliği doyumla gözledi. Bu sanki onu arındırıyormuş, etin fazla posasını, ve Ruth'un tiksindiği ama gene de onu çeken hayvansı enerjisini ondan uzaklaştırıyormuş gibi geliyordu ona. Kimi zamanlar onunlayken, onun gözlerindeki olağandışı parlaklığa dikkat etti ve buna hayran oldu, çünkü o Martin'e daha bir ozan ve bilgin —kendisinin olmak istediği ve Ruth'un da onun olmasını istediği şeyler— görünümü veriyordu. Ama Maria

Silva bu çukur yanaklar ve yanan gözlerde farklı bir öykü okudu ve günden güne onlarda olan değişmelere, onlardan onun şansının gelgitlerini izleyerek, dikkat etti. Onun paltoyla evden çıktığını ve hava kötü ve soğuk olduğu halde onsuz döndüğünü gördü ve hemen sonra onun yanaklarının hafifçe dolduğunu ve açlık ateşinin gözlerini terkettiğini gördü. Aynı biçimde onun bisikletinin ve kol saatinin gidişini de izledi ve her olaydan sonra onun enerjisinin tekrar arttığını gördü.

Aynı biçimde onun çabalarını da izledi ve yaktığı geceyarısı gazının miktarını bildi. Çalışma! O biliyordu ki, çalışması farklı bir türden olsa da Martin ondan daha çok çalışıyordu. Ve Maria yediği azaldıkça onun çalışmasının arttığını şaşkınlıkla gözlemledi. Arasıra, açlığın en fazla acı verdiğini düşündüğü zamanlarda, onun pişireceğinden daha iyi olduğunu söylemek gibi şakalarla, hareketini beceriksizce örterek, ona fırından yeni çıkmış bir ekmek gönderecekti. Ve gene, aynı zamanda kendi kanından canından olanların boğazlarından keserek ona göndermesinin doğru olup olmadığını içinden tartışarak, çocuklarından biriyle bir büyük maşrapa sıcak çorba gönderecekti. Yoksulların yaşamını öylesine iyi bilerek, Martin nasıl bunların değerini bilmezlik edebilirdi, eğer dünyada yardımseverlik diye birşey varsa, işte bu oydu.

Evde yiyecek ne kalmış olduğu düşüncesiyle dolmuş olduğu bir gün Maria son onbeş sentini bir galon ucuz şaraba yatırdı. Su almak için mutfağa gelmiş olan Martin, oturup içmeye davet edildi. Martin onun sağlığına içti ve karşılık olarak o da Martin'in sağlığına içti. Sonra Maria, Martin'in girişimlerinin başarısına içti ve Martin, James Grant'ın ortaya çıkıp, ona çamaşır parası ödemesi ümidine içti. James Grant, her zaman borcunu ödemeyen bir gezici marangozdu ve Maria'ya üç dolar borçluydu.

Maria da Martin de yeni yapılmış ekşi şarabı aç karnına içtiler ve şarap çabucak kafalarına çarptı. Tümüyle farklı yaratıklar olarak, sefaletleri içinde terkedilmişlerdi ve bilmezlikten geldikleri sefaletleri onları biraraya getiren

bağdı. Maria, onbir yaşına kadar yaşamış olduğu Azorlar'a Martin'in gitmiş olduğunu öğrenince çok şaşırdı. Ve kendisinin ailesiyle birlikte göç etmiş olduğu Havai Adaları'nda bulunmuş olmasına iki kat şaşırdı. Ama kendisinin yetişkin bir kadın olduğu ve evlendiği Maui'ye gitmiş olduğunu söyleyince şaşkınlığı her türlü sınırı aştı. Kocası ile ilk kez karşılaştığı Kahului'de o, Martin orda iki kez bulunmuştu. Evet, Maria buharlı şeker gemilerini hatırlıyordu ve Martin onlarda bulunmuştu... evet, evet, bu küçük bir dünyaydı. Ya Wailuku! Orada da! Martin plantasyonun baş kâhyasını biliyor muydu? Evet, ve o onunla birlikte içki içmişti.

Ve böylece anılarını anımsadılar ve açlıklarını olgunlaşmamış ekşi şarapta boğdular. Gelecek Martin'e o kadar bulanık görünmedi. Başarı tam karşısında titriyordu. Onu kucaklamanın eşiğindeydi. O zaman karşısındaki, didinmeyle yıpranmış kadının derin çizgili yüzünü inceledi, onun çorbalarını ve yeni pişmiş somunlarını hatırladı ve en sıcak minnetin ve insan sevgisinin içinde kaynadığını hissetti.

«Maria,» dedi ansızın. «Neyinin olmasını isterdin?»

Maria kafası karışmış olarak ona baktı.

«Neyinin olmasını isterdin şimdi, hemen şimdi, eğer elde edebilsen?»

«Biçok ayakkabı, çocuklar için... yedi çift ayakkabı.»

«Onları alacaksın,» diye bildirdi, ciddiyetle başıyla onaylarken. «Ama ben büyük bir istek demek istiyorum, istediğin büyük bir şey.»

Maria'nın gözleri iyilikle kıvılcımlandı. Martin şakalaşmak istiyordu, onunla, bugünlerde pek az kişinin şakalaştığı Maria'yla.

«İyi düşün,» diye uyardı Martin, tam o konuşmak için ağzını açarken.

«Pekâlâ,» Maria cevapladı. «İyi düşündüm. Ev isterim, bu evi, hepsi benim; ayda sekiz dolar kira ödeme yok.»

«Onu alacaksın,» Martin bağışladı. «Ve kısa bir süre sonra alacaksın. Şimdi büyük dileğini söyle. Benim Tanrı olduğuma inan ve ben sana ne istersen sahip olacağını söylüyorum. Şimdi o istediğini söyle, ve ben dinleyeyim.»

Maria ayık bir biçimde bir süre düşündü.

«Korkmuyorsun?» uyarırcasına sordu.

«Hayır, hayır,» diye güldü Martin. «Korkmuyorum. Sen devam et.»

«En çok büyük,» Maria tekrar uyardı.

«Pekâlâ, hadi başla.»

«İyi, o zaman...» Yaşamdan talep etmeyi düşündüğü en büyük şeyi söylerken, Maria bir çocuk gibi derin bir nefes aldı. «Bir süt çiftliğim, iyi bir süt çiftliğim olmasını isterim. Bol bol inek, bol bol toprak, bol bol ot. San-Le-An'a yakın olmasını isterim; kızkardeşim orda oturuyor. Sütü Oakland'da satarım. Bol bol param olur. Joe ve Nick inek gütmezler. Okula giderler. İkisi de iyi mühendis olur, demiryolunda çalışır. Evet, süt çiftliği isterim.»

Maria durdu ve kırpışan gözlerle Martin'e dikkatle baktı.

«Ona sahip olacaksın,» diye hemen cevapladı Martin.

Maria başıyla onayladı ve dudaklarını saygıyla şarap bardağına ve hiçbir zaman verilmeyeceğini bildiği hediyeyi verene dokundurdu. Martin'in yüreği iyiydi ve hediye sanki verilmiş gibi Maria kendi kalbinde onun bu niyetini değerlendirdi.

«Hayır Maria,» diye devam etti, «Nick ve Joe gezginci sütçülük yapmayacaklar ve tüm bu çocuklar okula gidebilecek ve bütün yıl boyunca ayakkabı giyecekler. O birinci sınıf bir süt çiftliği olacak; herşeyi tamam. İçinde yaşamak için bir evi, atlar için bir ahırı ve tabii bir inek ahırı olacak. Civcivler, domuzlar, sebzeler, meyve ağaçları ve bunlar gibi herşey olacak. Ve bir-iki ücretli adam tutmak için yetecek kadar inek olacak. O zaman sen çocuklara bakmaktan başka bir iş yapmak zorunda olmayacaksın. Hatta eğer iyi bir adam bulursan evlenebilirsin ve o, çiftliği işletirken sen rahatına bakarsın.»

Ve Martin geleceğinden dağıttığı böylesi ihsanlardan sonra tek güzel takım elbisesini rehine verdi. Onu Ruth'dan ayırdığı için, bunu yapması için içinde bulunduğu kötü durum ümitsiz olmalıydı. Düzgün görünümlü ikinci derecede güzel bir elbisesi yoktu. Kasaba, fırına ve hatta arada sırada kız-

kardeşinin evine gidebileceği halde, Morse'ların evine böylesine haysiyetsiz bir kılıkla girmeyi hayal bile etmek her türlü cüretin ötesindeydi.

Sefil ve hemen hemen ümitsiz didinmeyi sürdürdü. İkinci savaş kaybedilmiş ve çalışmaya gitmek zorunda kalacak gibi görünmeye başlamıştı ona. Bunu yaparak herkesi —bakkalı, kızkardeşini, Ruth'u ve hatta bir aylık oda kirası borçlanmış olduğu Maria'yı— tatmin edecekti. Yazı makinasının iki aylık kirasını ödememişti ve acenta ya ödeme yapması ya da makinayı geri vermesi için gürültü koparıyordu. Umutsuzluk içinde, teslim olmaktan başka her şeye hazır olarak, yeni bir taze başlangıç yapabilene kadar, yazgıyla ateşkes yapmak için, Demiryolu Postası için memurluk sınavına girdi. Kendisine de sürpriz olacak biçimde birincilikle kazandı. İş garantiydi, gene de göreve başlaması için ne zaman çağrılacağını kimse bilmiyordu.

İşte bu sırada, en kötü durumdaydı ki, düzenli işleyen yayıncılık makinası bozuldu. Bir vida kaymış ya da yağ haznesi kurumuş olmalıydı ki, postacı bir sabah ona kısa, ince bir zarf getirdi. Martin sol üst köşeye göz attı ve Transcontinental Monthly'nin isim ve adresini okudu. Yüreği şiddetle çarptı ve ansızın baygınlık, dizlerindeki garip bir titremenin eşlik ettiği bir yıkılma duygusu duydu. Odasına sürüklendi ve yatağın üzerine oturdu. Zarf hâlâ açılmamıştı ve o anda, insanların olağanüstü iyi bir haber alınca nasıl düşüp öldüklerini anladı.

Kuşkusuz bu iyi haberdi. Bu ince zarfın içinde elyazması yoktu. Böylece o bir kabuldü. Transcontinental'in elindeki öyküyü biliyordu. O 'Çan Sesleri' idi, ve dehşet öykülerinden biriydi, tam beşbin sözcüktü. Ve birinci sınıf dergiler her zaman peşin ödedikleri için içinde çek vardı. Sözcüğü iki sentten, bini yirmi dolar; o çek yüz dolarlık olmalıydı. Yüz dolar! Zarfı yırtıp açarken tüm borçları kafasına akın etti - 3.85 $ bakkala; kasaba 4.00 $ düz hesap; fırıncı 2.00 $; manav 5.00 $, toplam : 14.85 $. Sonra oda kirası vardı, 2.50 $; öteki aylık peşin, 2.50 $; iki aylık yazı makinası, 8.00 $; bir aylık avans 4.00 $; toplam : 31.85 $. Ve son olarak rehinciye

olan rehinleri, artı faizleri eklemeliydi: Saat: 5.50 $; palto: 5.50 $; bisiklet: 7.75 $; takım elbise: 5.50 $; (% 60 faiz, ama ne farkederdi?) - genel toplam: 56.10 $. Karşısında havada, sanki görülebilir biçimde, aydınlatılmış rakamlarla, bütün toplamı ve onu izleyen çıkarma işlemini, 43.90 $ artığı gördü. Tüm borçlarını ödediği, bedelini verip tüm rehinleri geri aldığı zaman hâlâ cebinde şıngırdayan, prenslere layık 43.90 $ olacaktı. Ve bunun üstüne oda ve yazı makinası için bir aylık peşin ödenmiş olacaktı.

Bu sırada yazı makinasıyla yazılmış tek sayfalık mektubu çıkarmış ve açmıştı. Çek yoktu. Zarfın içine baktı, onu ışığa tuttu, ama gözlerine inanamadı ve titreyen bir telaşla zarfı yırtıp parçalara böldü. Çek yoktu. Satır satır gözden geçirerek, editörün öyküsüne övgülerini çabuk geçerek, mektubun özünü, çekin neden gönderilmemiş olduğu cümlesini arayarak, mektubu okudu. Böyle bir cümle bulamadı ama onu ansızın mecalsiz bırakan şeyi buldu. Mektup elinden kaydı, gözleri donuklaştı, battaniyeyi çenesine kadar üzerine çekerek, geriye yatağın üzerine uzandı.

«Çan sesleri» için beş dolar - beşbin sözcük için, beş dolar! Bir sözcüğü iki sent yerine, bir sente on sözcük! Ve yayıncı onu övmüştü de. Ve öykü yayınlandığı zaman çeki alacaktı. O zaman, bir sözcüğe en az iki sent fiyat ve kabul üzerine ödeme yapılacağı, tümüyle uydurmaydı. Bu bir yalandı ve onu yanlış yola yöneltmişti. Bunu bilmiş olsaydı hiçbir zaman yazmaya girişmezdi. Çalışmaya giderdi —Ruth için çalışmaya. Yazmaya ilk giriştiği güne geri döndü ve muazzam zaman kaybı karşısında afalladı.— ve bütün bunlar bir sente on sözcük içindi. Ve okumuş olduğu, yazarların aldığı tüm diğer yüksek ödüller de yalan olmalıydı. Yazarlık üzerine ikinci elden edinilmiş fikirleri yanlıştı, kanıtı işte buradaydı.

Transcontinental, yirmibeş sente satılıyordu ve ağırbaşlı, estetik kapağı onun birinci sınıf dergiler arasında olduğunu açığa vuruyordu. Ağırbaşlı, saygıdeğer bir dergiydi ve o doğmadan çok öncelerden beri sürekli olarak yayınlanıyordu. Dış kapakta, her ay dünyanın en ünlü yazarlarından biri-

nin, Transcontinental'in esinli görevinin bir edebiyat yıldızı olduğunu ve kendilerinin ilk pırıltılarının bu aynı kapaklar içinde belirmiş olduğunu açıklayan sözleri basılıydı. Ve bu yüce, gururlu, göksel esinli Transcontinental beşbin sözcüğe beş dolar veriyordu! 'Büyük yazar geçenlerde yabancı bir ülkede öldü – korkunç bir yoksulluk içinde! Martin hatırladı; yazarların aldığı bu muazzam ücret dikkate alınırsa bunda şaşılacak birşey yoktu.

Evet oltaya gelmişti, gazete yazarlar ve onların ücreti konusunda yalan söylüyordu ve o bunun üzerine iki yılını ziyan etmişti. Ama şimdi oltayı kusacaktı. Artık bir satır bile yazmayacaktı. Ruth'un yapmasını istediği şeyi, herkesin yapmasını istediği şeyi yapacaktı; bir işe girecekti. Bir işe girmek fikri ona Joe'yu - yapacak hiçbir iş olmayan ülkede boş gezen Joe'yu - hatırlattı. Martin imrenerek derin bir soluk aldı. Günlerce günde ondokuz saat çalıştığı günlerin etkisi üzerinde güçlüydü. Ama o zaman, Joe âşık değildi ve aşkın sorumluluklarından hiçbirisi üzerinde yoktu ve o, işsizlik ülkesinde aylaklık edebilirdi. Martin ise uğruna çalışacağı bir şeye sahipti ve çalışmaya gidecekti. Ertesi sabah erkenden iş aramaya başlayacaktı. Ve Ruth'a da yolunu düzeltmiş olduğunu ve babasının bürosuna girmeye istekli olduğunu bildirecekti.

Beşbin sözcüğü beş dolar, bir sente on sözcük, sanatın piyasa fiyatı buydu. Düşünceleri içinde ilk aklına gelen, bunun düşkırıklığı, bunun yalanı, bunun alçaklığıydı; ve kapalı gözkapaklarının altında ateşli rakamlarla bakkala 3.85 $ borcu yanıyordu. Ürperdi ve kemiklerinin içinde bir sızlama duydu. Özellikle kaba etleri ağrıyordu. Başı ağrıyordu, başının üstü ağrıyordu, başının arkası ağrıyordu ve başının içindeki beyni ağrıyordu ve şişmiş gibiydi. Kaşlarının üzerindeki ağrı ise dayanılmazdı. Ve kaşlarının alt yanında gözkapaklarının altına acımasız 3.85 $ yerleşmişti. Bundan kurtulmak için gözlerini açtı, ama odanın beyaz ışığı göz yuvalarını dağlar gibi oldu ve bu onu gözlerini kapamaya zorladığı zaman 3.85 $ onu tekrar karşıladı.

Beşbin sözcük için beş dolar, bir sente on sözcük. Bu

belirli düşünce beynine yerleşti ve göz kapaklarının altındaki 3.85 $'dan kurtulamadığı gibi, artık ondan da kurtulamadı. Bu birincisi üzerinde değişiklik olur gibi oldu ve onun yerine 2.00 $ alev alev yanmaya başlayıncaya kadar bunu merakla izledi. Ah, diye düşündü, bu fırıncıydı. Sonra beliren toplam, 2.50 $ idi. Bu kafasını karıştırdı ve bunun çözümü ölüm kalım sorunuymuş gibi bunun ne olduğunu düşünüp durdu. Birine 2.50 $ borçluydu bu kesindi ama bu kimdi? Zorba ve kötü niyetli evrenin ona verdiği görev bunu bulmaktı, ve o cevabı boşuboşuna ararken aklının sonsuz koridorlarında ufak tefek anı ve bilgilerin depolandığı her tür sandık odası ve salonu açarak, dolaştı durdu. Birkaç asır sonra cevap kolaylıkla, herhangi bir çaba olmadan geliverdi. O Maria'ydı. Büyük bir ferahlamayla ruhunu göz kapaklarının altındaki işkence bölmesine yöneltti, problemi çözmüştü; şimdi rahatlayabilirdi. Ama hayır, 2.50 $ sönüp kaybolmuştu ve onun yerinde şimdi 8.00 $ yanıyordu. Bu kimdi? Yeniden aklının sıkıcı dönemeçlerinde dolaşmak ve bulmak zorundaydı.

Bu araştırmalarla ne kadar uğraşmıştı bilmiyordu ama, muazzam bir zaman geçmiş gibi göründükten sonra, kapının vurulması ve Maria'nın hasta olup olmadığını sorması ile geriye kendine geldi. Yalnızca biraz kestirdiğini söyleyerek, kendisinin de tanıyamadığı boğuk bir sesle cevapladı. Odadaki gece karanlığına dikkat edince şaşırdı. Mektubu öğleden sonra ikide almıştı. Ve hasta olduğunu anladı.

Sonra 8.00 $ gözkapaklarının altında için için yanmaya başladı ve o pranga mahkumiyetine geri döndü. Ama o kurnazlaşmıştı, aklının içinde dolaşıp durmasına gerek yoktu. Salaklık yapmıştı. Bir kolu çekti ve aklı onun çevresinde dönmeye başladı, canavar gibi bir şans-çarkı, bir anılar atlıkarıncası, kendi çevresinde dönen bir bilgelik alanı girdabı, onu içine alıp, Martin karanlık bir kargaşa içinde döne döne savrulana kadar daha hızlı ve daha hızlı döndü.

Oldukça doğal olarak, kendisini bir silindirli ütü makinasının başında, makinaya kolalı kolağızları verirken buldu. Ama bunu yaparken kolağızları üzerine basılmış sayılara dik-

kat etti, yakından bakıp kolağızlarından birinin üzerinde 3.85 $'ı görene kadar, bunun çamaşırları yeni bir işaretleme biçimi olduğunu düşündü. O zaman bunun bakkalın faturası olduğunu ve makinanın tezgâhında uçuşup duranların faturalar olduğunu anladı. Aklına kurnaz bir fikir geldi. Faturaları yere atacak ve böylece onları ödemekten kurtulacaktı. Düşünür düşünmez yaptı ve kolağızlarını olağanüstü kirli döşemeye savururken onları kinle buruşturdu. Yığın durmadan büyüdüğü ve her fatura bin kere çoğaldığı halde o ikibuçuk dolarlık yalnızca bir fatura buldu. Bu Maria'ya borçlu olduğuydu. Maria ödeme için zorlamayacak demekti bu, ve o cömertlikle karar verdi ki ödeyeceği tek fatura bu olacaktı. Böylece o atılmış yığından Maria'nınkini aramaya başladı. Uzun süre umutsuzca aradı ve otel meneceri o şişman Hollandalı içeri girdiğinde hâlâ arıyordu. Menecerin yüzü öfkeyle alevlendi ve evrende yankılanan gür bir sesle bağırdı. «Bu kolağızlarının bedelini senin ücretinden keseceğim.» Kolağızları yığını bir dağ halini aldı ve Martin biliyordu ki, onları ödemek için bin yıl didinmeye mahkumdu. Evet meneceri öldürmek ve çamaşırhaneyi yakmaktan başka yapacak birşey kalmamıştı. Ama iri Hollandalı onu ensesinden kavrayıp aşağı yukarı dansettirerek onun niyetini boşa çıkardı. Onu ütü masalarının, sobanın, silindirli ütü makinasının üzerinde, dışarı yıkama odasında, yıkama makinasının, sıkma makinasının üzerinde zıplattı. Martin dişleri tıkırdayıncaya ve başı ağrıyıncaya kadar zıpladı ve Hollandalı'nın böylesine güçlü oluşuna hayran oldu.

Ve sonra kendini silindirli ütü makinasının karşısında buldu. Bu kez diğer yandaki bir yayıncının makinaya verdiği kolağızlarını makinadan alıyordu. Her kolağzı bir çekti ve Martin onları kaygı ve bekleyişin ateşi içinde inceliyordu, ama onların tümü boştu. Orada durdu ve bir milyon yıl kadar boş çekleri aldı, doldurulmuş olabilecekleri düşüncesiyle hiçbirini kaçırmadan. Sonunda onu buldu. Titreyen parmaklarıyla onu ışığa tuttu. Beş dolarlıktı. «Ha! Ha!» ütü makinasının ötesinden yayıncı güldü. «Pekâlâ, o zaman seni öldüreceğim,» dedi Martin. Baltayı almak için dışarı çama-

şır odasına gitti ve orada Joe'yu elyazmalarını kolalarken buldu. Onu vazgeçirmeye çalıştı, sonra baltayı ona savurdu ama silah havada asılı kaldı. Martin kendini geri, ütü odasında bir kar fırtınasının ortasında buldu. Hayır düşenler kar değildi. En küçüğü bin dolardan az olmayan büyük miktarlı çeklerdi. Onları toplamaya ve yüzlük paketler halinde, her paketi güvenli bir biçimde sicimle bağlayarak, sınıflandırmaya başladı.

Başını işinden kaldırdı ve Joe'yu karşısında durmuş, ütüler, kolalı gömlekler ve elyazmaları ile hokkabazlık yaparken gördü. Zaman zaman uzanarak aldığı bir çek destesini de uçuşan, muazzam bir daire halinde süzülerek çatıdan geçip, gözden kaybolan şeylere kattı. Martin ona vurdu ama o baltayı da alıp uçan halkaya kattı. Sonra Martin'i de çekti ve onu da halkaya ekledi. Martin çatıdan yukarı yükseldi ve elyazmalarını kucakladı öyle ki aşağıya geldiğinde koca bir kucakdolusu vardı. Ama aşağı iner inmez yeniden yükseldi ve ikinci, üçüncü kere ve sonsuz kere daire çevresinde uçtu. Çok uzaktan çocuksu ve tiz bir sesin şarkısını duyabiliyordu. «Gene vals yaparak döndür beni dört bir yana Willie, dört bir yana, dört bir yana, dört bir yana.»

Çekler, kolalı gömlekler ve elyazmalarından oluşan Samanyolu'nun ortasında baltayı ele geçirdi ve aşağı indiğinde Joe'yu öldürmeye hazırlandı ama aşağı inmedi. Onun yerine, gece ikide, ince bölmeden iniltilerini duyan Maria, bedenine kızgın ütüler ve acıyan gözlerine ıslak bezler koymak için odasına girdi.

XXVI

Martin Eden sabahleyin iş aramaya gitmedi. Sayıklamaları geçip, ağrıyan gözlerle odada etrafına bakındığında, öğleden çok sonraydı. Gözcülük yapan, Silva kabilesinden sekiz yaşındaki Maria, onun kendine geldiğini görünce keskin bir çığlık attı. Maria mutfaktan koşup geldi. İşten nasırlanmış elini sıcak alnına koydu ve nabzını tuttu.

«İstersen yeme?» diye sordu.

Martin başını salladı. Yemek yemek, isteklerine en uzak şeydi ve yaşamı boyunca hiç acıkmış mıydı diye düşündü.

«Hastayım, Maria,» dedi zayıf bir biçimde. «Nedir bu? Biliyor musun?»

«Grip,» diye cevapladı. «İki üç gün, iyi olursun. Şimdi yememek iyi. Sonra çok yenebilir. Yarın yenebilir belki.»

Martin hastalığa alışık değildi. Maria ve küçük kızı odadan gidince kalkmayı ve giyinmeyi denedi. Dönen başı ve açık tutamayacağı kadar ağrıyan gözleri ile üstün bir irade çabası göstererek, duyguları tarafından masanın üzerinde yarı yolda bırakılmak üzere, yataktan çıkmayı başardı. Yarım saat sonra, kapalı gözlerle yatıp çeşitli ağrılarını ve zayıflıklarını tahlil etmeye razı olacağı yatağına dönmeyi başardı. Maria alnındaki soğuk bezleri değiştirmek için birçok kez geldi. Gevezelikle onu sıkmayacak kadar akıllı olduğu için, bunun dışında onu yalnız bıraktı. Bu Martini minnet duymaya yöneltti ve, «Maria, süt çifliini pekâlâm da alıcan, pekâlâm da...» diye kendi kendine mırıldandı.

Sonra çoktan gömülmüş olan dünkü geçmişini hatırladı. Transcontinental'den o mektubu aldığından beri bir ömür

geçmiş gibi geliyordu. Her şey geçip biteli ve yeni bir sayfa açılalı bir ömür geçmiş gibiydi. O elinden geleni yapmış ve tüm gücüyle yapmıştı ve şimdi sırt üstü yerdeydi. Eğer kendini aç bırakmamış olsaydı, La Grippe'e yakalanmayacaktı. Zayıflamıştı ve bedenini işgal eden hastalık mikrobundan kurtulacak gücü kalmamıştı. Sonuç buydu.

«Bütün bir kütüphane yazıp, kendi yaşamını yitirmenin insana ne yararı vardı?» yüksek sesle sordu. «Bu bana göre bir yer değil. Benimkinde artık edebiyat yok. Benim için artık, muhasebe odası, muhasebe defteri, aylık ücret ve Ruth' la birlikte küçük evimiz var.»

İki gün sonra, bir yumurta ve iki dilim tost yemiş ve bir fincan kahve içmiş olarak, mektuplarını istedi. Ama gözlerini, okumasına olanak vermeyecek kadar çok ağrıyor buldu. «Bana sen oku Maria,» dedi. «Büyük uzun mektupları bırak. Onları masanın altına at. Küçük mektupları oku bana.»

«Yok yapabilmek,» oldu cevap. «Teresa, o okula gitmek, o yapabilir.»

Böylece dokuz yaşındaki Teresa Silva, mektuplarını açtı ve ona okudu. Yazı-makinesi kiralayanlardan uzun bir alacaklarını isteme mektubunu dalgın bir biçimde dinledi. Kafası bir iş bulmanın yolları ve araçlarıyla meşguldü. Ansızın sarsılarak kendine geldi.

«Öykünüzün tüm yayın hakları için size kırk dolar öneriyoruz.» Teresa yavaş yavaş heceledi. «Ancak, önerdiğimiz değişiklikleri yapmamıza izin vermeniz kaydıyla.»

«Bu hangi dergi?» Martin haykırdı. «Ver onu bana, buraya!»

Şimdi okumak için görebildi. Hareketinin verdiği acının farkında değildi. Ona kırk dolar öneren dergi, 'White Mause' idi, ve öykü ilk korku öykülerinden başka biri, «Girdap» tı. Mektubu tekrar tekrar okudu. Yayıncı ona açıkca, fikri iyi işleyememiş olduğunu söylüyordu, ama aldıkları fikirdi, çünkü özgündü. Eğer öyküyü üçte-bir kısaltırlarsa alacaklardı ve cevabını alınca kırk doları yollayacaklardı.

Martin bir yazı kalemi ve mürekkep istedi ve yayıncı-

ya, eğer isterse öyküyü üçte-üç kısaltabileceğini ve kırk doları hemen yollamasını söyledi.

Mektup posta kutusuna Teresa ile gönderildi. Martin geriye uzandı ve düşündü. Gene de o bir yalan değildi. White Mause kabulde ödemişti. 'Girdap'da üçbin sözcük vardı, üçte-biri kısaltılınca ikibin olacaktı. Kırk dolar ödenince, sözcüğü iki sent olacaktı. Kabulde ödeme ve sözcüğü iki sent - gazeteler gerçeği söylemişti. O, White Mause'un üçüncü sınıf olduğunu düşünmüştü! Açıktı ki dergileri bilmiyordu. Transcontinental'i birinci sınıf kabul etmişti ve o, on sözcüğe bir sent ödemişti. White Mause'u sınıflamada hesaba almamıştı ve o, Transcontinental'in ödediğinin yirmi katını ödemişti ve aynı zamanda kabulde ödemişti.

Evet, kesin olan bir şey vardı : İyileştiği zaman iş aramaya gitmeyecekti. Kafasında 'Girdap' kadar iyi daha birçok öykü vardı ve parçası kırk dolardan o herhangi bir işte ya da memuriyettekinden çok daha fazlasını kazanabilirdi. Savaşın tam kaybedildiğini düşündüğü sırada savaş kazanılmıştı. Başarısını kanıtlamıştı. Yolu açıktı. Patronlarının büyüyen listesine, White Mouse'la başlayarak dergi ardına dergi katacaktı. Sıradan yazılar bir yana bırakılabilirdi. Hatta onlar ona bir dolar getirmemiş oldukları için boşa harcanan zaman olmuştu. Kendini işe, iyi işe adayacaktı ve içindekilerin en iyilerini ortaya koyacaktı. Neşesini paylaşmak için Ruth'un orada olmasını isterdi. Yatağın üzerine yayılıp bırakılmış mektupları gözden geçirirken ondan bir mektup buldu. Mektup tatlı bir biçimde sitem doluydu ve böylesine korkunç uzun bir süre onu neyin uzakta tutmuş olduğunu merak ediyordu. Kaleminin her çizgisini severek ve sonunda imzasını öperek, el yazısı üzerinde uzun uzun durarak, tapınırcasına mektubu tekrar okudu.

Ve cevapladığı zaman pervasızca, Ruth'a onu görmeye gelememiş olduğunu, çünkü en iyi elbisesinin rehinde olduğunu söyledi. Ona, hastalanmış olduğunu, ama hemen hemen iyileştiğini ve on gün ya da iki hafta içinde (bir mektup New York City'e gidip geri gelir gelmez) elbiselerini rehinden alıp onunla birlikte olacağını söyledi.

Ama Ruth on gün ya da iki hafta beklemeyi istemedi. Ayrıca sevgilisi hastaydı. Ertesi gün öğleden sonra, Silva kabilesinin ve yoldaki afacanların bütün sevinci arasında ve Maria'yı dehşete düşürerek, Arthur'la birlikte, Morse'ların arabasıyla geldi. Maria küçük ön verandada konukların çevresinde kalabalık yapan Silva'ları tokatladı ve her zamankinden daha korkunç çirkin ingilizcesiyle kılığı için özür dilemeye çalıştı. Sabun benekli sıvanmış kolları ve belinde takılı olan çuval, yaparken yakalandığı işi ortaya koyuyordu. Böylesine saltanatlı iki genç insanın kiracısını sormasıyla öylesine bocalamıştı ki, onları küçük salona almayı da unuttu. Martin'in odasına girmek için, yıkanan büyük çamaşır nedeniyle sıcak, nemli, buharlı olan mutfaktan geçtiler. Maria heyecanı nedeniyle yatak odası kapısı ile odadaki dolabın kapısını birbirine sıkıştırdı ve beş dakika süreyle yarı-açık kapıdan buhar bulutları, sabun köpüğü ve kir kokuları hasta odasına doldu.

Ruth masa ile yatak arasındaki dar geçitten, Martin'in yanına koşarken, sağa sola ve tekrar sağa dönmeyi başardı; ama Arthur çok geniş döndü ve tabak-çanağın gümbürtüsü arasında Martin'in yemek pişirdiği köşede durdu. Arthur fazla oyalanmadı. Ruth tek sandalyeyi işgal etmiş olduğu ve kendisi de görevini yapmış bulunduğu için dışarı çıktı ve kapının yanında, onu bir kenar mahalle temsilindeki garip bir şeyi seyrediyormuşçasına şaşkınlıkla seyreden yedi Silva'nın ortasında durdu. Bir düzine bloktan çocuklar, trajik ve korkunç bir sonuç için istekli olarak, binek arabasının dörtbir yanında toplanmış bekliyorlardı. Onların sokaklarında binek arabaları yalnızca evliliklerde ve ölüm törenlerinde görülürdü. Buradaki ne evlilik ne ölümdü; böylece bu, deneyimlerini aşan bir şeydi ve beklemeye pekâlâ değerdi.

Martin Ruth'u görmek için çıldırıyordu. O esas olarak seven bir doğaya sahipti ve ortalama insanın sempati gereksinmesinden fazlasına sahipti. Onun için düşünsel bir duygudaşlık anlamına gelen sempatinin açlığını çekiyordu; ve Ruth'un sempatisinin büyük ölçüde duygusal ve incelikli

olduğunu, ve anlayış gösterdiği şeye anlayışından çok, doğasının yumuşaklığından geldiğini, daha öğrenmemişti. Martin onun elini tutup mutlu bir biçimde konuşurken, Ruth'un ona olan aşkı, onu Martin'in elini sıkmaya yöneltti ve Martin'in umarsızlığının ve çektiklerinin yüzüne damgaladığı işaretlerin görünümü karşısında gözleri nemli ve parlaktı.

Ama Martin ona almış olduğu iki kabulü, Transcontinental'den olanı aldığı zamanki umutsuzluğunu ve White Mouse'dan aldığı ile onun yerini alan sevinci anlattığı zaman onu izlemedi. Martin'in söylediği sözleri duydu ve onların gerçek önemini anladı, ama umutsuzluğunda ve sevincinde onunla birlikte olmadı. Kendi dışına çıkmadı. Dergilere öykü satışıyla ilgilenmiyordu. Onun için önemli olan evlenmeydi. Bununla beraber Martin'in bir görev alması isteğinin, analığın bir içgüdüsel ve hazırlayıcı bir dürtüsü olduğunun bilincinde olduğundan daha fazla bilincinde değildi bunun. Böylesine apaçık ve katı terimlerle ona söylemiş olsaydı kızarırdı ve arkasından kızardı ve biricik ilgisinin sevdiği adam ve onun kendisini en iyi yapması isteği olduğunu öne sürerdi. Böylece Martin, dünyada seçmiş olduğu işin ilk başarısıyla coşkun olarak ona yüreğini açarken, o zaman zaman odaya, etrafına bakınarak ve gördüğü ile sarsılarak yalnızca onun basit sözcüklerine önem vererek onu dinliyordu.

Ruth ilk kez yoksulluğun sefil yüzüne bakıyordu. Açlık çeken sevgililer her zaman ona romantik görünmüştü ama açlık çeken sevgililerin nasıl yaşadığı üzerine hiçbir fikri yoktu. Böyle olabileceğini hiçbir zaman düşlememişti bile. Bakışları durmadan odadan ona kayıyor ve tekrar geri gidiyordu. Onunla birlikte mutfaktan girmiş olan kirli çamaşırların buharlı kokusu hasta ediciydi. Eğer o korkunç kadın sık sık yıkıyorsa, bu Martin'in içine işlemiş olmalıydı, diye karar verdi Ruth. Bu, alçalmanın bulaşıcılığıydı. Martin'e baktığı zaman çevresinin onun üzerinde bıraktığı kiri görüyor gibiydi. Ruth onu hiç tıraşsız görmemişti ve yüzündeki üç günlük sakal ona tiksindirici geliyordu. Ona yal-

nızca Silva evinin içinin ve dışının aynı karanlık ve kasvetli görünümünü vermiyor, ama Ruth'un nefret ettiği, onun o hayvansı gücünü de vurguluyordu. Ve o işte orada, o iki kabul ile çılgınlığında kuvvetlendirilmiş olarak, onları Ruth'a söylerken böylesine gururluydu. Az daha uzasaydı teslim olacak ve işe girecekti. Şimdi bu korkunç evde yazmayı ve açlığı birkaç ay daha sürdürecekti.

«O koku ne?» Ruth ansızın sordu.

«Sanırım Maria'nın çamaşır yıkama kokularındandır,» oldu cevap. «Sanırım onlara oldukça alışıyorum.»

«Hayır, hayır; o değil, bu başka birşey. Eskimiş iç bulandırıcı bir koku.»

Martin cevap vermeden önce havayı kokladı.

«Başka bir koku alamıyorum, eskimiş tütün dumanından başka,» diye açıkladı.

«İşte o. Korkunç. Neden öyle çok sigara içiyorsun Martin?»

«Bilmiyorum, kimsesiz olduğum zamanlar her zamankinden daha çok içtiğim ve bunun çok uzun süren bir alışkanlık olduğunun dışında. Yalnızca bir çocuktum alıştığımda.»

«Güzel bir alışkanlık değil, biliyorsun,» diye payladı. «Kokusu göğe çıkıyor.»

«O, tütünün kusuru. Ancak en ucuzuna gücüm yetiyor. Ama kırk dolarlık çeki alana kadar bekle. Öyle bir marka alacağım ki, melekleri bile rahatsız etmez. Ama bu o kadar kötü değil, değil mi, üç günde iki kabul? O kırkbeş dolar bütün borçlarımı ödeyecek.»

«İki yıllık çalışma için?» Ruth kuşkuyla sordu.

«Hayır bir haftalık çalışmadan daha az. Lütfen, orada masanın uzak köşesindeki defteri bana uzat, gri kaplı hesap defteri.» Defteri açtı ve sayfaları hızla çevirmeye başladı. «Evet dediğim doğru, 'Çan Sesleri' için dört gün, 'Girdap' için iki gün. Bu demektir ki kırkbeş dolar, bir hafta için, yüzseksen dolar bir ay için. Bu alabileceğim herhangi bir ücreti geçer. Ve ayrıca işin tam başındayım. Senin sahibol-

manı istediğim şeyleri almak için ayda bin dolar çok fazla değil. Ayda beşyüz dolarlık bir ücret çok küçük olurdu. O kırkbeş dolar yalnızca bir başlangıç. Hızımı bulana kadar bekle, sonra benim dumanımı gör.»

Ruth onun kullandığı argoyu yanlış anladı ve sigaraya geri döndü.

«Sen şimdiden gereğinden çok içiyorsun ve sigaranın markası birşeyi değiştirmez. Markası ne olursa olsun, güzel olmayan, sigara içmenin kendisi. Sen bir kratersin, bir yaşayan volkan, bir duman bacasısın ve sen mükemmel bir rezaletsin sevgili Martin, biliyorum öylesin.»

Ruth gözlerinde yakarışla ona doğru eğildi ve Martin, onun narin yüzüne, ve saf duru gözlerinin içine bakarken eskiden olduğu gibi kendisinin değersizliği ile çarpıldı.

«Artık sigara içmemeni isterdim,» diye fısıldadı Ruth. «Lütfen, benim hatırım için.»

«Pekâlâ içmeyeceğim,» diye haykırdı. «İstediğin her şeyi yapacağım, sevgili aşkım, herşeyi; biliyorsun bunu.»

Büyük bir günaha kışkırtan hamlesi Ruth'u sardı. İsrarla, onun doğasının geniş, uysal yanının görünümlerini yakalamıştı ve yazma çabalarına son vermesini istese, onun bu isteğini bahşedeceğinden emindi. Hızla geçip giden o an içinde sözcükler dudaklarında titredi. Ama onları söyleyemedi. Yeterince cesur değildi; pek cesaret edemedi. Onun yerine onunla buluşmak için ona doğru eğildi ve onun kolları arasında mırıldandı:

«Biliyorsun, gerçekten benim hatırım için değil Martin, senin kendi hatırın için. Eminim sigara içmek sana zarar verir; ayrıca herhangi bir şeye köle olmak iyi değil; en iyi olmayanı da bir uyuşturucuya köle olmak.»

«Her zaman senin kölen olacağım,» diye gülümsedi Martin.

«O zaman emirlerimi yayınlamaya başlıyacağım.»

İçinin derinliklerinde, en büyük isteğini seçmemiş olmasından dolayı şimdiden pişmanlık duyarak, ona yaramazca baktı.

«Size itaat etmek için yaşayacağım, majesteleri.»

«Pekâlâ, o zaman ilk emrim, her gün tıraş olmayı ihmal etmemen. Bak yanağımı nasıl çizdin.»

Ve bu böyle sarılmalar ve aşk gülüşleri ile bitti. Ama Ruth bir noktada başırılı olmuştu ve bir kerede birden fazlasını elde etmeyi bekleyemezdi. Ona sigarayı bıraktırarak bir kadının gururunu duymuştu. Başka bir zaman onu bir göreve girmeye ikna edecekti. Onun isteyeceği her şeyi yapacağını söylememiş miydi?

Odayı keşfetmek üzere onun yanından ayrıldı. Yukarda çamaşır iplerindeki notları inceledi, bisikleti tavana asmak için kullanılan palanganın gizini öğrendi ve masanın altındaki, onun için yalnızca böylesi çok bir zaman kaybını temsil eden elyazmaları ile kederlendi. Gazocağı onun hayranlığını kazandı ama, erzak raflarını araştırınca onları boş buldu.

«Baksana, yiyecek hiçbir şeyin yok, zavallı sevgilim,» dedi ince bir sevecenlikle. «Açlıktan ölüyor olmalısın.»

«Yiyeceklerimi Maria'nın teldolabında ve kilerde saklıyorum,» diye yalan söyledi. «Orada daha iyi korunuyor. Açlıktan ölmek tehlikesi yok. Şuna bak.»

Ruth onun yanına geri döndü ve onun kolunu dirseğinden kıvırdığını, gömleğin kolunun içinde adelelerinin kıpırdadığını ve kabararak güçlü ve sert bir adele düğümüne dönüştüğünü gördü. Bu görünüm onu itti. Duygusal olarak ondan hoşlanmadı ama nabzı, kanı, tüm dokuları onu sevdi ve onu arzuladı. Ve ondan uzaklaşmadı, o eski açıklanamaz tarzda ona doğru eğildi. Ve hemen izleyen anda Martin onu kolları arasında ezerken, yaşamın yüzeysel görünümleri ile meşgul olan beyni başkaldırı içindeydi; halbuki yaşamın kendisi ile ilgili olan kalbi ve kadınlığı zaferle coşuyordu. Böyle anlarda idi ki, Martin için duyduğu aşkın eşsiz büyüklüğünü duyuyordu. Çünkü onun güçlü kollarının sarılışını, onu sıkıca tutarken, arzulu kavrayışıyla ona acı verişini duymak, hemen hemen bir zevk baygınlığıydı. Böyle anlarda, kendi ölçülerine ihaneti, kendi yüksek ülkülerini çiğneyişi ve hepsinden çok anne ve babasına zımni itaatsizliği için hak veriyordu. Onlar onun bu adamla evlenmesini istememişlerdi

ve Martin'e âşık olması onları sarsmıştı. Bu, kimi zamanlar, ondan ayrı iken, serinkanlı ve mantıklı bir yaratık olarak onu da sarsmıştı. Onunlayken, onu sevmişti; gerçekten zaman zaman üzgün ve kaygılı bir aşktı ama aşktı, kendisinden daha güçlü bir aşk.

«Bu La Grippe birşey değil,» diyordu Martin. «Biraz acı ve kötü bir başağrısı veriyor ama kırık-kemik hummasıyla kıyaslanamaz.»

«Ona da mı tutuldun?» Onun kollarında bulduğu göksel hoşgörüye dikkat ederek, dalgın bir biçimde sordu.

Ansızın onun sözleriyle afallayana dek, böylece dalgın sorularla onu yönlendirdi.

Martin o hummaya Hawai Adaları'ndan birinde, otuz cüzzamlının gizli kolonisinde tutulmuştu.

«Ama oraya niye gittin?» diye sordu.

Bedenine karşı böyle şahane bir ilgisizlik ona suç geliyordu.

«Çünkü bilmiyordum,» diye cevapladı. «Cüzzamlıları hayal bile etmemiştim. Yelkenliyi terkedip kumsala çıktığımda saklanacak yer için içlere yöneldim. Üç gün, tümü ormanda yabani olarak yetişen, guavalar, ohia-elmaları ve muzlarla yaşadım. Dördüncü gün patikayı buldum, yalnızca bir yaya patikası. İçerlere gidiyordu ve yol gösteriyordu. Bu benim gitmek istediğim yöndü ve taze izler görülüyordu. Patika bir yerde, bir bıçak sırtından fazla olmayan bir dağ doruğu boyunca gidiyordu. Dorukta patikanın genişliği üç ayağı bulmuyordu ve sırtın iki yanı yüzlerce ayak derinlikte uçurumdu. Bir adam bol cephaneyle orada yüzbin kişiye karşı durabilirdi.

«O, saklanma yerine giden tek yoldu. Patikayı bulduktan üç saat sonra oradaydım. Lav zirveleri arasında küçük bir çukurda, bir küçük dağ vadisindeydi. Her yer kulkas tarlaları için taraslanmıştı, meyve ağaçları yetişmişti ve sekiz ya da on ot kulübe vardı. Ama orada yaşayanları görür görmez neye çattığımı anladım. Onlara br kere bakmak yeterdi.»

«Ne yaptın?» Ruth nefesi kesilircesine sordu. Bir Des-

demona gibi afallamış ve büyülenmiş bir biçimde dinliyordu.

«Yapacak bir şey yoktu benim için. Önderleri hastalığı çok ilerlemiş türden biriydi ama bir kral gibi hükmediyordu. Bu küçük vadiyi o keşfetmiş ve yerleşimi kurmuştu; tümü yasalara aykırıydı. Ama onun silahları ve bol cephanesi ve yabani sığırlarla yaban domuzlarını vurmak için eğitilmiş müthiş atıcılar olan o Kanaka'ları vardı. Hayır Martin Eden için herhangi bir kaçış yoktu. Orada kaldı, üç ay boyunca.»

«Ama nasıl kurtuldun?»

«Eğer orada, yarı Çinli, çeyrek-beyaz, çeyrek-Hawaili bir kız olmamış olsaydı, hâlâ orada olurdum. Kız çok güzeldi, zavallı şey ve iyi eğitilmişti. Annesi Honolulu'daydı ve milyonları vardı. Evet bu kız benim kaçmamı sağladı sonunda. Annesi yerleşimi finanse etmişti, anlıyorsun, böylece beni gönderdiği için cezalandırılmaktan korkmuyordu. Ama önce bana hiçbir zaman yerleşme yerini açıklamayacağıma yemin ettirdi; ve ben hiç açıklamadım. Sözünü bile edişim bu ilk kez. Kızda cüzzamın yalnızca ilk belirtileri vardı. Sağ elinin parmakları hafifçe kıvrılmıştı ve kolunda küçük bir benek vardı. Hepsi bu. Sanırım şimdi ölmüştür.»

«Ama korkmadın mı? Ve bu korkunç hastalığı kapmadan oradan uzaklaştığın için mutlu değil misin?»

«Evet,» diye itiraf etti. «Başlangıçta biraz ürperdim; ama sonra alıştım. Hatta zavallı kıza acıyordum. Bu bana korkmayı unutturdu. O, görünümüyle olduğu kadar ruhuyla da öylesine bir güzellikti ki ve yalnızca hafifçe hastalanmıştı; gene de orada kalmaya, ilkel bir yaban yaşamı yaşamaya ve yavaş yavaş çürüyüp gitmeye hükümlüydü. Cüzzam düşleyebileceğinden çok daha fazla korkunç.»

«Zavallı şey,» Ruth hafifçe mırıldandı. «Seni gitmeye bırakması şaşılacak bir şey.»

«Ne demek istiyorsun?» Martin düşünmeden sordu.

«Çünkü seni sevmiş olmalı,» dedi Ruth hâlâ yumuşak biçimde. «İçtenlikle söyle şimdi, sevmedi mi?»

Martin'in güneş yanıklığı, çamaşırhane çalışmaları ile

ve yaşadığı eviçi yaşamıyla ağarmış, açlık ve hastalık yüzünü daha da solgunlaştırmıştı; ve bu solgunlukta bir kırmızılık dalgası yavaşça aktı. Cevaplamak için ağzını açıyordu ama Ruth onu susturdu.

«Zarar yok, cevaplama; gerekli değil,» diyerek güldü.

Ama Martin'e, gülüşünde metalik bir şey var gibi geldi ve gözlerindeki ışık soğuktu. O anın dürtüsüyle bir kez pasifikte gördüğü bir borayı hatırladı ve o anda boranın görünümü gözlerinin önündeydi: Geceleyin açık bir gök ve dolunay altında bir bora, ay ışığında soğuk bir görünümle fışkıran muazzam dalgalar. Arkasından cüzzamlılar barınağındaki kızı gördü ve kızı, onu göndermeye yöneltenin ona olan aşkı olduğunu hatırladı.

«O soyluydu,» dedi sade bir biçimde. «O bana yaşamı verdi.»

Olayın tümü buydu ama Martin, Ruth'un boğazında kuru bir hıçkırığı boğduğunu duydu ve başını öteye çevirerek pencereden dışarı baktığına dikkat etti. Geriye, ona döndüğü zaman fırtına durulmuştu ve gözlerinde, fırtınadan hiç bir belirti yoktu.

«Ben böyle bir budalayım,» dedi sızlanarak. «Ama elimde değil. Seni öylesine seviyorum Martin, seviyorum, seviyorum. Zamanla daha açık fikirli olacağım, ama şimdilik geçmişin o hayaletlerini kıskanmaktan kendimi alamıyorum ve biliyorsun geçmişin hayaletlerle dolu.»

«Öyle olması gerekir,» diyerek Ruth onun karşı çıkışını susturdu. «Başka türlü olamazdı. Ve orada zavallı Arthur bana gelmemi işaret ediyor. Beklemekten bıktı. Ve şimdilik hoşçakal sevgilim.

«Eczacıların yaptığı bir tür karışım, tütün kullanmayı önlemek için yardımcı oluyor.» Kapıdan geriye seslendi. «Ve sana biraz göndereceğim.»

Kapı kapandı ama tekrar açıldı.

«Seviyorum, seviyorum,» Martin'e fısıldadı; ve bu kez gerçekten gitmişti.

Maria, tapınma dolu, bununla birlikte Ruth'un elbisesinin kumaşına ve kesimine (bu bir gizemli güzellik etkisi do-

ğuran bilinmeyen bir kesimdi) dikkat etmek için dikkatli gözlerle Ruth'u binek arabasına kadar geçirdi. Düşkırıklığına uğramış afacanlar kalabalığı binek arabası gözden kaybolana kadar baktılar sonra bakışlarını birdenbire caddenin en önemli kişisi olmuş olan Maria'ya yönelttiler. Ama, büyük konuklarının onun kiracısına gelmiş olduğunu bildirerek Maria'nın saygınlığını yıkan, onun kendi soyundan biri oldu. Ondan sonra Maria eski tanınmamışlığına geri döndü ve Martin çevredeki ufaklıklar tarafından kendisine gösterilen saygılı tavrın farkına varmaya başladı. Maria içinse, onun değerlendirmesinde Martin tam yüzde-yüz yükseldi ve Portekizli bakkal, o öğleden sonraki binek arabalı ziyarete tanık olmuş olsaydı, Martin'e üç dolar seksenbeş sentlik ek bir kredi tanırdı.

XXVII

Martin'in şans güneşi yükseldi. Ruth'un gelişinin ertesi günü haftalık bir New York dedikodu dergisinden üç Triolet' si için ödeme olarak üç dolarlık bir çek aldı. İki gün sonra, Chicago'da yayınlanan bir gazete, onun «Define Avcıları»nı, yayınlandığı zaman on dolar ödemeye söz vererek, kabul etti. Fiyat küçüktü ama, o, yazmış olduğu ilk yazıydı, düşüncelerîni yazılı olarak anlatmak için yapmış olduğu en ilk girişimdi. Bütün bunların üstüne, onun ikinci yazı girişimi olan, oğlan çocukları için bir serüven dizisi, kendisine Gençlik ve Çağ adını veren aylık bir gençlik dergisi tarafından, hafta sonundan önce kabul edildi. Dizinin yirmibirbin sözcük olduğu bir gerçekti ve onlar yayınladıkları zaman onaltı dolar vermeyi öneriyorlardı ki bu bin sözcüğe yetmişbeş sent gibi birşeydi; ama aynı derecede gerçekti ki o yazmaya girişmiş olduğu ikinci şeydi ve Martin kendisi, onun beceriksizce değersizliğinin tümüyle farkındaydı.

Ama onun en ilk çabaları bile bayağılığın çirkinliğini göstermiyordu. Onları belirleyen şey, fazla büyük gücün biçimsizliğiydi - aceminin, hoyrat darbelerle bir kelebeği ezdiği, bir mızrakla nakışlar oymaya kalktığı zaman ortaya koyduğu beceriksizlikti. Bu nedenle Martin ilk çabalarını ucuza satmaktan memnundu. Onların ne olduğunu biliyordu ve bu bilgiyi elde etmesi çok sürmemişti. Umudunu bağlamış oldukları daha sonraki yapıtlarıydı. O yalnızca bir magazin öyküleri yazarı olmaktan fazla birşey olmak çin uğraşmıştı.

Kendisini sanat araçlarıyla donatmaya çabalamıştı. Öte yandan gücü buna kurban etmemişti. Onun bilinçli amacı gücün fazlasından kaçınarak, gücünü arttırmak olmuştu. Gerçek sevgisinden de uzaklaşmamıştı, gerçeği imgeler ve düş gücünün güzellikleri ile eritip kaynatmak istemişse de, onun yapıtları gerçekçiydi. Onun araştırdığı, insan inancı ve esininden hareket ederek ileri atılan ateşli bir gerçekçilikti. Onun istediği içindeki bütün ruh arayışları ve duygu yücelikleri ile olduğu gibi yaşamdı.

Okumaları sırasında iki yazın okulu keşfetmişti. Birisi dünyasal kaynağını ihmal ederek insanı bir Tanrı olarak işliyordu; öteki onun göksel düşlerini ve tanrısal olanaklarını ihmal ederek insanı bir çamur parçası olarak işliyordu. Martin'in hesabına göre, Tanrı okulu da, çamur okulu da, ikisi de yanılıyordu ve görüş ve amaca olan fazla büyük bağlılıkları dolayısıyla yanılıyorlardı. Tanrı okuluna dalkavukluk etmemekle birlikte, çamur okulunun hayvansal yabanıllığına meydan okuyan ve gerçeğe yaklaşan bir uzlaşma vardı. Ruth'u sürüklemiş olan 'Serüven' öyküsünde, yazında gerçek idealini gerçekleştirmiş olduğuna, Martin inanıyordu; ve 'Tanrı ve Çamur Parçası' denemesinde konu üzerindeki düşüncelerini genel olarak anlatmıştı.

Ama, 'Serüven' ve en iyi saydığı diğer yapıtları hâlâ yayıncılar arasında, yalvararak dolaşıyordu. İlk yapıtları onun gözünde getirdikleri para dışında, hiçbir değer taşımıyordu ve içlerinden ikisini satmış olduğu korku öykülerini de ne en iyi yapıtları ve ne de iyi yapıtları olarak saymıyordu. Açıksözlülükle söylenirse, onlar Martin için, gerçeğin tüm gözkamaştırıcılığıyla sarmalanmış olmalarına karşın —ki güçleri buradan geliyordu— düşsel ve gerçekdışı idiler. Olanaksız ve acayip olanın, gerçekle böyle giydirilmesi Martin için bir hile — en iyi ihtimalle ustaca bir hileydi. Yüce yazın böyle bir alana oturamazdı. Sanatsallıkları yüksekti ama, Martin insansallıktan ayrıldığı zaman, sanatsallığın değerini yadsıyordu. O hile, Martin'in sanatsallığının yüzüne asılmış insansal bir maske olmuştu ve Martin, 'Serüven', 'Coşku', 'Çömlek', 'Yaşam Şarabı'nın yüksek zirvelerine çık-

madan önce yazmış olduğu yarım düzine kadar dehşet damgalı öyküsünde bunu yapmıştı.

Triolet'ler için aldığı o üç doları, White Mouse çekinin gelişine kadar kararsız bir varoluşa zarzor yetirerek kullandı. İlk çeki kuşkucu Portekizli bakkalda, hesabına karşılık bir dolar ödeyerek ve kalan iki doları fırıncı ve manav arasında bölüştürerek, paraya çevirdi. Martin henüz et alabilecek kadar zengin değildi ve White Mouse çeki geldiği zaman zayıf bir kredisi vardı. Çeki paraya çevirmekte ikircikliydi. Yaşamında hiçbir zaman bir bankanın içine girmemişti ve ondan da daha az olarak bir bankada iş için bulunmuştu. Oakland'daki büyük bankalardan birine girip, ciro ettiği kırk dolarlık çekini çıkarıp ortaya atmak için içinde toy, çocuksu bir istek vardı. Diğer yandan pratik sağduyusu, çeki bakkalda bozdurmasını ve böylece ilerde kredisinde bir artış doğuracak bir izlenim yaratmasını söylüyordu. Martin isteksizce bakkala hesabını tümüyle ödeyerek ve üstüne bir cep dolusu şıngırdayan para alarak, bakkal isteğine boyun eğdi. Aynı zamanda diğer esnaflara olan borçlarının tümünü ödedi, elbisesini ve bisikletini rehinden aldı, yazı-makinasının bir aylık kirasını ödedi, Maria'ya odasının geçen aylığını verdi ve bir aylık da peşin ödedi. Bunlar onu olağanüstü bir durum için cebinde yaklaşık üç dolarla bırakmıştı.

Bu küçük miktar kendi başına bir servet gibi görünüyordu. Elbiselerini alır almaz Ruth'u görmeye gitti ve yolda cebindeki bir küçük avuç dolusu gümüş bozukluğu şıngırdatmaktan kendini alamadı. Öylesine uzun bir süre parasız kalmıştı ki, açlıktan ölürken kurtarılmış birinin, yenmemiş bir yemeği gözünün önünden ayıramaması gibi, Martin de ellerini bu gümüşlerden ayıramıyordu. Martin ne pinti, ne de hırslıydı ama para birçok dolar ve sentten fazla birşey demekti. O başarıyı temsil ediyordu ve bozuklukların üzerine basılı olan kartallar, onun için birçok kanatlı zaferdi.

Duygusuzca ona öyle geldi ki, bu güzel bir dünyaydı. Kuşkusuz onun için daha da güzel olarak beliriyordu. Dün-

ya haftalarca donuk ve kasvetli bir dünya olmuştu; ama şimdi, bütün borçları ödenmiş ve cebinde hemen hemen üç dolar şıngırdıyorken ve başarı bilinci kafasındayken, güneş ışıldayarak parlıyordu ve ılıktı, hatta tedbirsiz yayaları ıslatan bir sağnak bile ona neşeli bir olay olarak göründü. O açlık çekerken, düşünceleri dünya üzerinde açlık çektiğini bildiği binler üzerinde duruyordu ama şimdi iyice doymuşken beyni artık açlık çeken binler olayı ile dolu değildi. Onları unuttu ve dünyadaki sayısız âşığı anımsadı. Düşünmeyi özellikle istemediği halde 'Aşk Lirikleri' için motifler beynini coşturmaya başladı. O, yaratıcı dürtülerle sürüklenerek, kendi köşesinden iki blok ilerde otobüsten inince üzülmedi.

Morse'ların evinde birçok kişiyle karşılaştı. Ruth'un iki kız kuzeni San Rafael'den konuk olarak gelmişti ve Mrs. Morse, sözde onları eğlendirmek için Ruth'u gençlerle çevrelemek planını uyguluyordu. Bu kampanya Martin'in zorunlu yokluğu sırasında başlamıştı ve tüm hızıyla hâlâ sürüyordu. Mrs. Morse bir işler yapan erkeklerin evde bulunması görüşündeydi. Böylece Kuzenler Dorothy ve Florenece'a ek olarak, Martin, bir İngilizce, diğeri Latince profesörü olan iki üniversite profesörüyle; bir zamanlar Ruth'un okul arkadaşı olan ve şimdi Filipinlerden yeni dönmüş olan bir genç subayla; San Francisco Trust Company başkanı Joseph Perkins'in özel sekreteri olan Melville adlı bir gençle; ve erkeklerden son olarak da, otuzbeş yaşlarında genççe bir banka kasiyeri olan, Stanford Üniversitesi mezunu, Nile Club ve Unity Club üyesi ve seçim döneminde Cumhuriyetçi Parti'nin muhafazakâr bir sözcüsü olan - kısaca her yönden yükselen bir genç adam Charles Hapgood ile karşılaştı. Kadınlar arasında, biri portre ressamıydı, diğeri profesyonel müzisyendi ve gene bir başkası sosyoloji doktorası sahibi ve San Francisco'nun kenar mahallelerindeki sosyal yerleşim çalışmalarıyla çevrede ünlü birisiydi. Ama kadınlar Mrs. Morse'un planında fazlaca hesapta yoktu. En iyi ihtimalle onlar gerekli aksesuarlardı. Sonuç olarak, nasıl olursa olsun eve çekilmeleri zorunlu olanlar, birşeyler yapmış erkeklerdi.

«Konuşurken heyecanlanma,» diye Ruth, Martin'e öğütledi, tanıştırma sınaması başlamadan önce.

İlkin Martin kendi hantallığı duygusu ve özellikle, o eski, eşya ve süsleri harabetmek marifetinden sorumlu omuzları nedeniyle biraz gergin duruyordu. Aynı zamanda orada bulunanlar da onu çekingenleştirmişti. Daha önce ne böyle yüksek varlıklarla ilişkide olmuştu, ne de bu kadar çoğu ile. Banka veznedarı Melville onu büyüledi ve ilk fırsatta onu soruşturmaya karar verdi. Çünkü duyduğu huşû duygusunun altında iddiacı benliği pusudaydı, kendini bu adamlar ve kadınlarla ölçmek dürtüsü duyuyor ve onların kitaplardan ve yaşamdan, kendisinin öğrenmemiş olduğu neleri öğrenmiş olduklarını anlamak istiyordu.

Ruth'un gözleri sık sık, onun çevreyle nasıl anlaştığını görmek için onu gözden geçiriyordu. Onun kuzenleriyle anlaşmasının kolaylığı Ruth'u şaşırttı ve sevindirdi. Martin omuzlarının sıkıntısından kendini kurtarmış olarak otururken kesinlikle heyecanlanmadı. Ruth, onları görünüşte çok parlak, zeki kızlar olarak bilirdi ve o gece daha sonra yatmaya giderken onların Martin'i övmelerini güçlükle anladı. Ama öte yandan Martin, kendi sınıfının bir nüktecisi, dansların ve Pazar pikniklerinin neşeli şakacısı, güldürücüsü olarak bu çevrede eğlence yaratmayı, iyi niyetli engelleri kırmayı yeterince kolay bulmuştu. Ve bu akşam başarı, sırtını okşayarak, ona iyi yaptığını söyleyerek, onun arkasındaydı, öyle ki Martin mahçup olmadan gülebildi ve güldürebildi.

Daha sonra Ruth'un kaygısı haklı çıktı. Martin ve Profesör Caldwell göze çarpan bir köşede biraraya gelmişlerdi ve artık Martin elleriyle havayı dokumuyordu ama Ruth'un eleştirel gözlerine göre, kendi gözlerinin alevlenmesine ve parlamasına fazlasıyla sık izin veriyordu, fazla çabuk ve ateşli konuşuyor, fazlaca gerginleşiyor, hareketlenen kanının yanaklarını çok fazla kızartmasına izin veriyordu. Uygun davranma ve denetimden yoksundu ve kendisiyle konuştuğu genç İngilizce profesörüyle kesin bir zıtlık içindeydi.

Ama Martin görünüşlerle ilgili değildi! O, diğerinin eğitilmiş kafasına dikkat etmekte ve bilgiye egemenliğinin değerini anlamakta gecikmemişti. Dahası Profesör Caldwell,

Martin'in ortalama İngilizce profesörü kavramını anlamamıştı. Martin onun işi konusunda konuşmasını istedi ve onun başlangıçtaki isteksizliğine karşın ona bunu yaptırmayı başardı. Çünkü Martin bir kimsenin neden işinden konuşmaması gerektiğini anlayamıyordu.

«Bu saçma ve haksız,» demişti Ruth'a haftalar önce. «Bu işten konuşmaya karşı çıkış. Eğer içlerindeki en iyi şeyin alışverişi için değilse, yeryüzünde hangi nedenle adamlar ve kadınlar biraraya gelirlerdi? Ve içlerindeki en iyi şey, ilgili oldukları şeydir; onunla yaşamlarını sağladıkları şeydir; üzerinde uzmanlaştıkları, üzerinde günler geceler geçirdikleri hattâ hakkında düş kurdukları şeydir. Düşün bir kez, Mr. Butler'in toplumsal görgü kurallarına göre yaşayarak Paul Verlaine ya da Alman tiyatrosu yahut D'annunzio'nun romanları üzerine görüşlerini bildirdiğini. Ölesiye sıkılırdık. Örneğin ben eğer Mr. Butler'i dinlemek zorundaysam, onun yasalar üzerine konuşmasını dinlemeyi yeğlerdim. Bu onda olan en iyi şeydir ve yaşam öyle kısa ki, biraraya geldiğim her erkek ve kadından onun en iyi olduğu şeyi isterim.»

«Ama,» Ruth karşı çıkmıştı. «Herkesin ilgilendiği genel konular vardır.»

«Burada yanılıyorsun,» konuşmasını hızla sürdürdü. «Toplumdaki tüm kişiler, toplumdaki tüm gruplar —ya da hemen hemen tüm kişi ve gruplar— kendilerinden daha iyi kişileri taklit ederler. Şimdi, daha iyilerin en iyileri kimlerdir? Aylaklar, varlıklı aylaklar. Kural olarak onlar, dünyada birşeyler yapan kimselerin bildiği şeyleri bilmezler. Böyle şeyler hakkında konuşmaları dinlemek sıkılmak demek olacaktır, bu nedenle o aylaklar, böyle şeyler iştir ve onlar hakkında konuşulmamalıdır diye emrederler. Aynı şekilde iş olmayan ve hakkında konuşulabilecek şeylere karar verirler ve bunlar, son operalar, son romanlar, kartlar, bilardolar, kokteyller, otomobiller, at gösterileri, alabalık avcılığı, turna avcılığı, atıcılık, yatcılık ve bunun gibi şeylerdir ve dikkat et bunlar aylakların bildiği şeylerdir. Gerçekte onlar aylakların iş konuşmalarıdır. Ve bunun en komik yanı, akıllı insanların pek çoğu ve akıllı olabileceklerin hepsinin ay-

lakların bunu böyle zorla kabul ettirmelerine izin vermeleridir. Bana gelince ben, ona ister iş kabalığı istersen hoşuna gidecek başka birşey de, bir insanın içindeki en iyi şeyi isterim.»

Ve Ruth anlamamıştı. Onun genel kabul gören şeye karşı bu saldırısını yalnızca aşırı bir görüş inatçılığı olarak görmüştü.

Böylece Martin, düşüncelerini söylemesi için meydan okuyarak, kendi içtenliğini Profesör Caldwell'e bulaştırdı. Ruth yanlarında durakladığı sırada Martin'in sözlerini duydu :

«Kuşkusuz böylesine aykırı düşünceleri California Üniversitesinde konuşmuyorsunuzdur.»

«Dürüst bir vergi mükellefi ve politikacıyı bilirsiniz. Sacramento* bizim ödeneklerimizi verir, böylece biz de Sacramento'ya ve Mütevelli Heyeti'ne, parti basınına ya da her iki partinin basınına secde ederiz.»

«Evet bu apaçık, ama siz ne yapıyorsunuz?» Martin sordu. «Sudan çıkmış balık gibi olmalısınız.»

«Üniversite havuzunda sanırım pek azı benim gibi. Kimi zamanlar sudan çıkmış olduğumdan oldukça emin oluyorum ve benim Paris'de Grub Caddesinde bir münzevi kovuğunda ya da Quartier Latin'de ucuz lokantalarda Bordo Şarabı —ona burada, San Francisco'da dago-red diyorlar— içerek yemek yiyen, gürültülü bir biçimde tüm evren üzerine radikal görüşler ileri süren, mutsuzca, yabanıl, bohem kalabalığına ait olmam gerektiğini düşünüyorum. Gerçekten sık sık hemen hemen emin oluyorum ki ben bir radikal olmak için yaratılmışım. Ama o zaman hakkında emin olmadığım öyle çok sorun var ki. Bir problemin —bilirsin insana ait yaşamsal problemlerin,— unsurlarını kavramamı önleyen insanca zayıflıklarımla yüzyüze geldiğim zaman ürkekleşiyorum.»

Ve o konuşurken Martin farketti ki, «Alize Rüzgârlarının Şarkısı» dudaklarının ucuna gelmişti.

---

* Sacramento : California'nın yönetim merkezi (Ç.N.)

«En güçlüyüm öğleyin,
Ama altında ayın
yelkeni ben gererim.»

Martin neredeyse sözcükleri mırıldanıyordu ve sezdi ki, diğeri ona Alize rüzgârlarını, kararlı, serin ve güçlü kuzeydoğu Alizelerini hatırlatıyordu. O, düzenliydi, güvenilebilirdi ve ayrıca onda belirli bir şaşırtıcılık vardı. Martin sık sık alizelerin en güçlü biçimleriyle esmediklerini ama her zaman hiç kullanmadıkları bir yedek güç bulundurduklarını hissetmiş olduğu gibi, aynen onun da düşüncelerini tümüyle söylemediğini hissediyordu. Martin'in düşleme hüneri her zaman olduğu gibi canlıydı. Beyni anımsanan olayların ve hayallerin en yaklaşılabilir bir ambarı gibiydi ve içeriği her zaman onun denetlemesi için düzenlenmiş ve sergilenmişti. Yaşanan anda ne olursa olsun Martin'in kafası hemen kendilerini genellikle hayaller biçiminde ortaya koyan ilişkin karşıtlık ve benzerlikleri ona sunuyordu. Bu bütünüyle kendiliğindendi ve onun hayalleri şaşmaz bir biçimde, şimdi yaşanana eşlik ediyordu. Nasıl ki bir anlık kıskançlığı içinde Ruth'un yüzü, onun gözlerinin önüne unutulmuş bir mehtap fırtınasını getirmişse ve Profesör Caldwell, nasıl mor bir deniz üzerinde beyaz iri dalgaları güden kuzeydoğu Alizelerini ona tekrar göstermişse, böylece an-be-an düzenlerini bozarak değil ama daha da belirleyerek ve sınıflayarak yeni anı-hayaller, karşısında yükseliyor ya da gözkapaklarının altına yayılıyor yahut bilincinin perdesi üzerine saçılıyordu. O hayaller geçmişin eylemlerinden ve heyecanlarından, dünün ve geçen haftanın şeyleri, olayları ve kitaplarından geliyorlardı; sayılamaz bir hayaletler ordusu uyanıkken ya da uyurken sürekli olarak kafasına üşüşüyordu.

İşte böyleydi. Profesör Caldwell'in rahatlıkla akan konuşmasını —akıllı, kültürlü bir adamın konuşması— dinlerken Martin kendini tüm geçmişinde görüp durdu. Kendini sert siperlikli Stetson şapka ve köşeli biçilmiş kruvaze ceket giymiş olarak, omuzlarında belirli bir kasılmayla ve po-

lisin izin verdiği kadar sert olmak idealini taşıyarak, bir sokak kabadayısı olduğu zamanlarda gördü. Onu kendine karşı gizlemeye çalışmadığı gibi, haklı göstermeye de kalkışmadı. Yaşamında birara tam bir bayağı kabadayı, polise dert olan ve işçi sınıfının dürüst aile reislerine dehşet veren bir çetenin başkanı olmuştu. Ama sonra idealleri değişmişti. Çevresine, iyi beslenmiş, iyi giyimli erkek ve kadınlara baktı ve o kültür ve incelik atmosferini ciğerlerine çekti. Aynı anda ilk gençliğinin hayaleti sert siperlik, köşeli ceket, kasıntılı ve sert bir biçimde odayı baştan başa geçti. Bu köşebaşı kabadayısı figürünün, gerçek üniversite profesörleriyle oturup konuşan kendisine karışıp kaybolduğunu gördü Martin.

O, hiçbir zaman sürekli olarak kalacağı yeri bulamamıştı. İşde ve oyunda yılmamasından, hakları ve yetkilerine saygı gösterilmesi için mücadeleye istekli ve yetenekli oluşundan dolayı, her zaman ve her yerde gözde olarak, kendini nerede bulduysa oraya uymuştu. Ama hiçbir yere kök salmamıştı. Kendini tatmin etmeye değil, ama arkadaşlarını tatmin etmeye yeterli biçimde uymuştu. Her zaman bir huzursuzluk duygusuyla rahatsız olmuş, her zaman ötelerden bir şeyin çağrısını duymuş ve onu arayarak yaşamın içinde dolaşıp durmuştu; kitapları, sanatı ve aşkı bulana kadar. Birlikte serüven yaşamış olduğu, kendilerini Morse'ların evinin içine getirebilecek olmuş olan bütün yoldaşlarının içinden yalnız biri, o, işte burada, bütün bu şeylerin ortasındaydı.

Ama böyle düşünceler ve hayaller onun Profesör Caldwell'i yakından izlemesini önlemedi ve o, kavrayışla ve eleştirel bir biçimde izlerken, diğerinin bilgi alanının kesiksizliğine dikkat etti. Kendisine gelince, konuşma ona zaman zaman konularının tümüyle kendisine yabancı olduğu, boşluklar ve açık alanlar gösterdi. Gene de Spencer'in sayesinde bilgi alanının genel çizgilerine sahip olduğunu gördü. Gerisi yalnızca bir zaman sorunuydu ve ana çizgilerin içini tamamlayıp doldurduğu zaman. O zaman dikkat edin, diye düşündü - sığlığa dikkat, herkes! Profesörün ayakları dibinde tapınırcasına ve yutarcasına oturuyormuş gibi hissedi-

yordu, ama dinledikçe diğerinin yargılarında bir zayıflığı farketmeye başladı. Bu zayıflık, öylesine rastlantısal ve kavranması zor idi ki, sürekli var olmasaydı Martin onu yakalayamayablirdi de. Ve bunu yakalayınca hemen eşitlik durumuna sıçradı.

Tam Martin konuşmaya başlarken Ruth ikinci kez yanlarına geldi.

«Nerede yanıldığınızı ya da daha doğrusu yargılarınızı neyin zayıflattığını size söyleyeceğim,» dedi. «Biyolojiniz yok. Sizin varlıklar şemanızda onun hiç yeri yok. Ah, gerçek yorumlayıcı biyolojiden sözediyorum, tabandan yukarı doğru, laboratuvardan ve deney tüpünden, canlandırılan inorganik maddeden, tâ en geniş estetik ve sosyolojik genellemelere kadar.»

Ruth donup kalmıştı. O, Profesör Caldwell'den iki kurs görmüştü ve ona bütün bilginin yaşayan deposu gözüyle bakardı.

«Sizi tam izleyemedim,» dedi Profesör Caldwell, kuşkuyla.

Onun kendisini izlemiş olduğundan Martin'in hiç kuşkusu yoktu.

«O zaman açıklamaya çalışayım,» dedi. «Mısır tarihini okurken, önce toprak sorununu incelemeden, Mısır sanatı anlaşılamaz anlamında birşey okumuştum.»

«Doğru,» Profesör başıyla onayladı.

«Ve bana öyle geliyor ki,» diye Martin sürdürdü. «Buna karşılık toprak sorunu ve aslında tüm sorunların bilgisine, önceden, yaşamın yapı taşları ve bileşimi bilinmeden sahip olunamaz. Yasaları ve kurumları, dinleri ve töreleri, yalnızca onları yapan yaratıkların doğasını anlamaksızın değil aynı zamanda bu yaratıkların yapıldığı maddelerin de doğasını anlamadan nasıl anlayabiliriz? Yazın, Mısır yapı sanatı ya da yontularından daha az mı insansaldır? Bilinen evrende evrim yasalarına konu olmayan birtek şey var mıdır? Ah, çeşitli sanatların evriminin ayrıntılı olarak ortaya konulmuş olduğunu biliyorum ama bu bana fazla mekanik geliyor. İnsanın kendisi dışarda bırakılmış. Aletin, arp'ın,

müziğin, şarkının ve dansın evrimi güzel bir biçimde işlenmiş; ama insanın kendisinin evriminden, ilk şarkısını mırıldanmadan önce içinde varolan asıl ve temel parçaların gelişmesinden ne haber? Sizin dikkate almadığınız ve benim biyoloji dediğim şey budur. Bu en geniş görünümüyle biyolojidir.

«Biliyorum görüşlerimi birbiriyle bağlantısız bir biçimde anlattım ama fikri geliştirmeye çalıştım. Bu fikir bana siz konuşurken geldi böylece onu sunmaya önceden hazırlıklı ve hazır değildim. Siz kendiniz tüm unsurları dikkate almaktan kişiyi alıkoyan insan zayıflıklarından sözettiniz ve buna karşılık siz —ya da bana öyle geliyor— tüm sanatların dokusunun örülmüş olduğu, tüm insan eylemleri ve başarılarının atkısı ve çözgüsü olan asıl şeyi, biyolojik unsuru dışarda bıraktınız.»

Martin'in hemen ezilmemesi Ruth'u şaşırtmıştı ve Profesörün cevap veriş biçimi Ruth'a Martin'in gençliğinden ötürü gösterdiği sabır olarak göründü. Profesör Caldwell tam bir dakika saatinin kösteğiyle oynayarak sessiz oturdu.

«Biliyor musunuz,» dedi sonunda. «Aynı eleştiri bana bir kez daha yapılmıştı; çok büyük bir adam, bir bilim adamı ve evrimci Joseph Le Conte tarafından. Ama o öldü ve ben farkedilmeden kaldığımı düşünüyordum; ve şimdi siz geliyorsunuz ve beni açığa vuruyorsunuz. Cidden, gene de —bu itiraftır— tartışmanızda birşey olduğunu, gerçekte pek çok şey olduğunu düşünüyorum. Ben fazlasıyla klasiğim, yorumlayıcı bilim dallarında yeterince güncel değilim ve yalnızca benim eğitimimin avantajsızlığını ve beni çalışmaktan alıkoyan, tabiatımdan gelen tembelliğimi ileri sürebilirim. Benim hiçbir zaman bir fizik ya da kimya labaratuvarına girmediğime inanır mısınız acaba? Gene de bu bir gerçek. Le Conte haklıydı ve siz de Mr. Eden haklısınız, en azından bir dereceye kadar, ne kadar bilmiyorum.»

Ruth bir bahaneyle Martin'i ondan uzaklaştırdı; onu bir kenara çekince fısıldadı.

«Profesör Caldwell'i böyle tekeline almamalısın. Onunla konuşmak isteyen başkaları da olabilir.»

«Benim hatam,» Martin pişmanlıkla kabul etti. «Ama onu harekete getirdim ve o öylesine düşünmediğim kadar ilginç ki. Biliyor musun, şimdiye kadar konuşmuş olduğum en akıllı, en entellektüel adam. Ve sana başka bir şey söyleyeceğim, bir zamanlar üniversiteye giden herkesin, ya da toplumun yüksek yerlerinde oturanların onun kadar parlak ve akıllı olduğunu düşünürdüm.»

«O bir istisnadır,» diye cevapladı Ruth.

«Bence de öyle. Şimdi kiminle konuşmamı istiyorsun? Ah, beni o kasiyer arkadaşınla tanıştır.»

Martin onunla onbeş dakika konuştu ve Ruth sevgilisinin daha iyi davranmasını isteyemezdi. Sakinliği ve konuşmasının dengeliliği ile onu şaşırtırken, bir kez bile gözleri parıldamadı ve yanakları kızarmadı. Ama Martin'in düşüncesinde bütün banka veznedarları soyu, yüzde birkaç yüz düştü ve akşamın geri kalan süresi boyunca, banka veznedarları ve yavan konuşanlar deyimlerinin eş anlamlı deyimler olduğu izlenimi altında kaldı. Subayı, doğumun ve şansın onu yaşamda savurduğu, işgal ettiği yerden memnun, yumuşak huylu ve basit, sağlıklı ve enerjik bir genç adam olarak tanıdı. Onun üniversitede iki yılını tamamlamış olduğunu öğrenince, bunu gözden uzak, nereye saklamış olduğunu düşünerek kafası karıştı. Gene de Martin ondan, yavan sözden ibaret banka veznedarından daha çok hoşlandı.

«Gerçekten yavan sözlere karşı değilim,» dedi daha sonra Ruth'a. «Ama beni sıkıp sinirlendiren, onların söylenişindeki şıklık meraklısı, azametli kendini beğenmişlik, üstün kesinlik ve bunu yapmak için harcanan zaman. Baksana, onun bana Sendika-İşçi Partisinin Demokratlarla birleşmesini söylemek için harcadığı zamanda ben o adama bütün Reform tarihini anlatabilirdim. Biliyor musun, o bir profesyonel poker oyuncusunun kendine verilen kâğıtlarla yaptığı gibi, kelimelerle üçkâğıt yapıyor. Ne demek istediğimi bir gün sana gösteririm.»

«Onu sevmediğine üzüldüm,» oldu Ruth'un cevabı. «O, Mr. Butler'in gözdesi. Mr. Butler onun güvenilir ve dürüst

olduğunu söylüyor - ona Kaya, Peter diyor ve herhangi bir bankacılık kurumunun onun üzerine kurulabileceğini, söylüyor.»

«Bundan kuşku duymam — onu azıcık gördüğüm ve daha da az dinlediğimle; ama pek çok bankanın benim gibi yapacağını sanmam. Düşüncelerimi bu türlü açıklamamdan dolayı bana kızmıyorsun ya sevgilim?»

«Hayır, hayır; çok ilginç.»

«Evet,» Martin içtenlikle sürdürdü. «Ben uygarlığın ilk izlenimlerini edinen bir barbardan başka birşey değilim. Böyle izlenimler uygar bir kişiye eğlendirici ve garip gelmeli.»

«Kuzenlerim hakkında ne düşünüyorsun?» Ruth sordu.

«Onları diğer kadınlardan daha çok sevdim. Yapmacıklıklarının azlığı yanında çok eğlenceli kişiler.»

«O zaman diğer kadınları da sevdin?»

Martin başını iki yana salladı.

«O toplumsal-yerleşimci kadın, sosyolojik anket papağanından başka birşey değil. Yemin ederim, onu Tomlinson gibi yıldızların arasına savursan onda bir tek özgün düşünce bulamazsın. Portre ressamına gelince o gerçek bir sıkıntı, veznedar için iyi bir eş olurdu. Ve o müzisyen kadın! Parmaklarının nasıl becerili, tekniğinin nasıl yetkin, anlatımının nasıl olağanüstü olduğu umurumda değil, aslında müzik üstüne hiçbir şey bilmiyor.»

«Çok güzel çalar,» Ruth karşı çıktı.

«Evet, müziğin dış görünümü üzerine epeyce egzersiz yapmış kuşkusuz, ama müziğin asıl ruhunu keşfedememiş. Müziğin onun için ne anlam taşıdığını sordum — biliyorsun, ben her zaman bunu bilmeye meraklıyımdır; ve o, ona hayran olduğu, sanatların en büyüğü olduğu, ona yaşamdan daha anlamlı geldiği dışında, müziğin onun için ne anlamı olduğunu bilmiyordu.»

«Onları işlerinden konuşturuyorsun,» Ruth suçladı onu.

«Bunu itiraf ederim. Ve eğer onlar işleriyle ilgili olanda başarısız oluyorlarsa, onların diğer konulardaki konuş-

malarında benim nasıl acı çekecek olduğumu düşün. Bak, ben düşündüm ki burada, kültürün bütün avantajlarından yararlanıldığı bu yerde...» Bir an için durakladı ve sert siperlik, köşeli-kesim ceket içinde kapıdan girip oda boyunca kasılan, gençlik dolu kendi gölgesini izledi. «Diyordum ki, buradaki bütün adamların ve kadınların, ışık saçan, çok parlak kişiler olduğunu düşünürdüm. Ama şimdi, onları azıcık görmüş olduğum kadarıyla, çoğu bir budala sürüsü olarak etkiledi beni ve kalanlarının yüzde doksanı sıkıcı kimseler. Şimdi bir de Profesör Galdwell var, o farklı. O her santimi ile ve beyninin boz maddesinin her atomu ile bir adam.»

Ruth'un yüzü aydınlandı.

«Bana ondan sözet,» Ruth, üsteledi. «Büyük ve gözalıcı şeyleri değil, o nitelikleri ben biliyorum; hissettiğin terslikler, ne olursa olsun. En çok onları bilmeyi merak ediyorum.»

«Belki kendimi güç bir duruma sokacağım,» Martin şaka yollu bir an düşündü. «Önce sen bana söyle diyelim. Ama belki sen onda en iyiden başka birşey bilmiyorsun.»

«Ben onun iki kursuna katıldım ve onu iki yıldır tanıyorum. Bu nedenle senin ilk izlenimlerini istiyorum.»

«Kötü izlenim demek istiyorsun? Pekâlâ işte. Sanırım onun hakkında düşündüğün bütün iyi şeyler onda. O en azından entellektüel insanın tanıdığım en iyi örneği ama o gizli bir ayıbı olan bir kişi.

«Ah, hayır, hayır!» Martin aceleyle bağırdı. «Âdi ya da bayağı birşey değil, söylemek istediğim o, şeylerin kökenine inmiş ve sonra gördüğünden öylesine korkmuş ki, kendisini onu hiç görmemiş olduğuna inandırmış bir adam olarak dikkatimi çekti. Belki bunu anlatmanın en açık yolu bu değil. Şimdi başka bir yoldan söyleyeyim. Gizli tapınağa giden yolu bulan, ama onu izlemeyen; belki bir an için tapınağı gören ve sonradan onun yalnızca bir yeşillikler serabı olduğuna kendisini inandırmaya çalışan bir adam. Daha başka bir yoldan: Birşeyler yapabilecek ama onları yapmaya hiç değer vermeyen ve her zaman kalbinin derinliklerinde onları yap-

mamış olduğu için pişmanlık duyan; yapmanın ödüllerine gizlice gülen ve gene de daha gizli olarak yapmanın ödüllerine ve coşkusuna özlem duyan bir adam.»

«Ona bu yönden bakmıyorum,» dedi Ruth. «Ve bu nedenle tam ne demek istediğini anlamıyorum.»

«Bu benim yönümden aslında belli belirsiz bir duygu.» Martin yumuşattı. «Böyle düşünmek için bir nedenim yok. Bu yalnızca bir duygu ve büyük olasılıkla yanlıştır. Kuşkusuz sen onu benden daha iyi tanırsın.»

Ruth'lardaki akşamdan Martin beraberinde garip bir karmaşa ve zıt duygular götürmüştü. Hedefinde, onlarla birlikte olmak için tırmanmış olduğu kişilerde, düş kırıklığına uğramıştı. Diğer yandan kendi başarısı konusunda cesaretlenmişti. Tırmanma beklediğinden daha kolay olmuştu. O tırmanmada üstündü ve (sahte bir alçak gönüllülükle kendinden saklamadı) aralarında tırmanıyor olduğu kişilerden de üstündü - bir istisna ile kuşkusuz, Profesör Caldwell. Yaşam ve kitaplar hakkında onlardan çok şey biliyordu ve onların eğitimlerini hangi köşe-bucağa savurduklarını merak ediyordu. O, ne kendisinin olağan dışı bir beyin gücüne sahip olduğunu ve ne de derinleri araştırmaya ve yüksek düşünceler düşünmeye yetenekli kişilerin, dünyanın Morse'larının misafir salonlarında bulunmayacağını bilmiyordu. Böyle kişilerin yalnız kartallar olarak dünyadan ve toplu yaşamın sürüleştirici yüklerinden çok yukarlarda, gökyüzünde tek başına süzüldüğünü hayal bile etmemişti.

XXVIII

Ama başarı Martin'in adresini yitirmişti ve onun habercileri artık Martin'in kapısına gelmiyordu. Pazarları ve tatil günleri de çalışarak yirmibeş gün boyunca, otuzbin sözcüklük uzun bir deneme olan 'Güneşin Utancı' üzerinde uğraştı. Bu Maeterlinck okulunun gizemciliğine bilinçli bir saldırıydı; pozitif bilimin burçlarından, mucize düşleyenlere bir saldırıydı ama gene de araştırılmış gerçeklerle uyumlu türden olan güzellik ve harikaların çoğunu dışlamayan bir saldırıydı. Çok geçmeden o saldırıyı iki kısa denemeyle sürdürdü, 'Mucize Düşleyenler' ve 'Ben'in Denektaşı.' Ve Martin bu kısa ve uzun denemelerine magazinden magazine yolculuk harcamaları ödemeye başladı.

'Güneşin Utancı' ile geçirilen yirmibeş gün süresinde Martin altıbuçuk dolarlık ucuz yazı sattı. Bir fıkra elli sent getirmişti ve yüksek düzeyde, haftalık bir mizah dergisine satılan ikinci bir fıkra bir dolar getirmişti. Sonra iki güldürü şiiri sırasıyla iki ve üç dolar kazanmıştı. Sonuç olarak esnafın kredisini —bakkala olan kredisi beş dolara yükselmiş olduğu halde— tüketmiş olarak, bisiklet ve elbisesi rehinciye geri gitti. Yazı-makineciler, anlaşmaya göre kiranın kesinlikle peşin ödenmek zorunda olduğunu ısrarla bildirerek, para için yeniden yaygara koparıyordu.

Birkaç küçük satışı ile yüreklenerek Martin sıradan yazılara geri döndü. Belki gene de bunlarla geçinebilirdi. Gazete Kısa-öykü Ajansı tarafından geri çevrilmiş ve masanın altına kaldırılmış yirmi kısa-öykü vardı. Gazete kısa-öykü-

lerinin nasıl yazılmaması gerektiğini bulmak için onları baştan okudu ve böyle yaparak sonunda mükemmel formülü çıkardı. Gazete kısa-öykülerinin hiçbir zaman trajik olmaması ve mutsuzlukla sonuçlanmaması, içinde asla dil güzelliği, düşünce ustalığı ve ne de duyguların gerçek inceliğinin bulunmaması gerektiğini buldu. İçinde duygu bulunmalıydı, pek çok, onun ilk gençliğinde sinemaların üst-balkonlarından alkışlarını almış olan türden - 'Tanrı-ülkem- ve- Çar- için' ve 'Ben-belki-yoksul-olabilirim-ama-ben-namusluyum' markasından saf ve soylu duygular.

Bu ilk önkoşulları öğrenmiş olarak Martin uslüp için «Düşes»e başvurdu ve bir karışım formülüne ulaştı. Formül üç bölümden oluşuyordu. (1) Bir şokla ayrı düşen bir çift sevgili; (2) kimi işler ve olaylarla, yeniden birleşirler; (3) Evlilik çanları. Üçüncü bölüm değişmez bir nitelikti ama birinci ve ikinci bölümler sonsuz sayıda çeşitlenebilirdi. Böylece sevgili çift, yanlış anlamalarla, kaderin bir cilvesiyle, korkunç rakipler, öfkeli anababalar, hilekâr koruyucular, dolap çeviren akrabalar, v.b., v.b. tarafından bir şokla birbirinden koparılır ayrılır; erkek sevgilinin yiğitçe davranışları, kadın sevgilinin benzer davranışları, sevgililerden birinin ya da diğerinin duygularının değişmesiyle, hilekâr koruyucunun, dolap çeviren akrabanın ya da kıskanç rakibin zoraki itirafıyla, bunların gönüllü itirafıyla, tahmin edilemeyen bir gizin keşfedilmesiyle, âşığın ansızın kızın kalbini fethetmesi ile, sevgilinin uzun ve soylu özverisiyle v.b. sonsuz nedenle yeniden birleşebilirler. Yeniden birleşme sürecinde, kıza evlenme teklif ettirmek çok alımlıydı ve Martin parça parça diğer kesinlikle etkileyici ve alımlı hileleri keşfetti. Ama sonundaki evlilik çanları hiç dokunamayacağı biricik şeydi. Gökler sarılıp deste olsa, yıldızlar yere dökülse bile gene de evlilik çanları çalmaya devam etmeliydi. Formül, miktar olarak en az dozun bin ikiyüz sözcük, en çok dozu, bin beşyüz sözcük olarak öğütlüyordu.

Kısa-öykü sanatında ilerlemeden önce Martin, kısa-öyküleri kurarken her zaman yararlandığı yarım düzine kaynak-kalıp hazırladı. Bu kalıplar matematikçilerin kullandığı, bir-

çok sıra ve düzinelerle sütundan oluşan ve tabloya üstten, alttan, sağdan, soldan girilerek herhangi bir mantık ve düşünce gerektirmeden tartışılmaz kesinlikte ve gerçek binlerce değişik sonuç çıkarılabilen, hünerli tablolar gibiydi. Böylece bu kalıplarıyla Martin yarım saat içinde bir düzine kadar öykünün çatısını kurabiliyordu. Bunları bir yana bırakıyor ve uygun bir zamanda işliyordu. Gördü ki ciddi bir çalışma gününden sonra yatmadan önceki bir saat içinde bunlardan birini tamamlıyabiliyordu. Daha sonra Ruth'a itiraf ettiği gibi bunu neredeyse uyurken bile yapabilirdi, gerçek iş çatılarını kurmaktı ve o da yalnızca mekanik bir işti.

Ne olursa olsun formülünün etkinliğinden hiç kuşkusu yoktu ve bu kez gönderdiği ilk ikisinin çek getireceğini kendi kendine söylerken yayıncıların düşüncesini biliyordu. Ve oniki günün sonunda onlar herbiri dört dolarlık çekler getirdi.

Bu arada Martin dergilerle ilgili yeni ve telaşlandırıcı buluşlar yapıyordu. Transcontinental, 'Çan Sesleri'ni yayınlamış olduğu halde gelen çek yoktu. Martin'in ona ihtiyacı vardı ve onun için bir mektup yazdı. Aldığı tüm karşılık kaçamaklı bir cevap ve başka başka yapıtlar için istek oldu. Cevabı beklerken iki gün aç kaldı ve bisikletini rehine yeniden o zaman verdi. Ancak ondan nerdeyse rastlantıyla bir cevap aldığı halde, beş dolar için Transcontinental'e haftada iki kez düzenli olarak yazdı. Ancak Transcontinental'in dördüncü ya da onuncu sınıf bir dergi olarak, kısmen küçük zorbalıklar ve kısmen yurtseverliğe hitabetmeye dayanan inanılmaz bir tirajla ve yardımsever bağışlardan pek farkı olmayan ilanlarla ayakta duramayarak yıllardır tehlikeli bir biçimde sendelediğini bilmediği gibi, Transcontinental'in, yayıncısının ve yönetim müdürünün tek geçim kaynağı olduğunu ve onların dergiden geçimlerini ancak kirayı ödemekten kaçınarak ve ödememek ellerinden gelen hiçbir ödemeyi yapmayarak sağlayabildiklerini de bilmiyordu. Kendisine ait olan o beş doların yönetim müdürünün Alameda'daki evinin boyanmasına ayrıldığını bilmediği gibi, onun sendikalı işçi ücretlerini verebilecek durumda olmadığından ve tuttuğu ilk

sendikasız işçinin de merdiveni altından kaydırıp köprücük kemiğini kırarak hastaneye gönderilmiş olduğu için, haftaarası öğleden sonraları evi kendisinin boyadığını ise hayal bile edemezdi.

Martin'in Chicago gazetesine satmış olduğu 'Define Avcıları' için olan beş dolar da ele geçmedi. Onun okuma odasındaki dergi koleksiyonunda araştırıp öğrenmiş olduğu gibi, yazı yayınlanmıştı ama yayıncıdan hiçbir haber alamamıştı. Mektupları dikkate alınmadı. Mektuplarının ellerine geçtiğinden emin olmak için birkaçını taahhütlü gönderdi. Bunun soygunculuktan başka birşey olmadığı sonucuna vardı. Bu soğukkanlı bir hırsızlıktı, o açlık çekerken, yiyecek almasının biricik yolu, onları satması olan malları, ticari eşyaları, ondan aşırılıyordu.

«Youth and Age» bir haftalık dergiydi. Yayından çekildiği sırada Martin'in yirmibir bin sözcüklük dizisinin üçte-ikisini yayınlamıştı. Onunla birlikte, Martin'in onaltı dolar alma ümitlerinin tümü de gitti.

Bu durumu tamamlamak üzere, yazmış olduğu en iyi şeylerden biri olarak baktığı 'Çömlek' onun için kayboldu. Ümitsizlik içinde kendinden geçmiş olarak düşünürken, onu San Francisco'daki bir haftalık sosyete dergisine göndermişti. Onu bu yayına göndermesindeki başlıca neden, Oakland'dan yolculuğunda yalnızca körfezi geçeceği için çabuk bir sonuç alınabileceğiydi. İki hafta sonra gazetecideki son sayısında öyküsünün bütünüyle resimli olarak ve şeref köşesinde yayınlandığını görünce çok sevindi. Eve yüreği çarparak ve yazmış olduğu en iyi şeylerden birisi için ona ne kadar ödeme yapacakları merakıyla gitti. Aynı zamanda kabul edilip yayınlanmasındaki hız da onu sevindiren bir düşünce oldu. Yayıncı kabul ettiğini ona bildirmeyerek tam bir sürpriz yapmıştı. Bir hafta, iki hafta ve bir yarım hafta daha bekledikten sonra umutsuzluk çekingenliği yendi ve muhtemelen idare müdürünün ihmali nedeniyle kendi küçük hesabının gözden kaçmış olduğunu öne sürerek The Billow'un yayıncısına yazdı.

Bu beş dolardan fazla olmasa bile, Martin kendi kendi-

ne düşündü, onun gibi ve belki de onun kadar iyi yarım düzine yazı yazabilmem için yeterli fasulyeyi ve bezelye çorbasını alabilir.

Karşılık olarak yayıncıdan en azından Martin'in çok beğenildiğini ortaya çıkaran soğuk bir mektup geldi.

«Mükemmel katkınız için,» diye sürüyordu mektup. «Çok teşekkür ederiz. Büroda hepimiz büyük ölçüde sevdik ve gördüğünüz gibi ona onur köşesi verildi ve hemen yayınlandı. Resimleri beğendiğinizi samimiyetle ümidediyoruz.

«Mektubunuzu yeniden okurken, öyle görünüyor ki istenilmemiş yazılara ödeme yaptığımız yanlış anlayışıyla çalışıyorsunuz. Bu bizim geleneğimiz değildir ve kuşkusuz sizinki istenilmemişti. Sizin öykünüzü aldığımız zaman doğal olarak durumu bildiğinizi varsaydık. Yalnız bu yanlış anlama için derin pişmanlık duyuyoruz ve size saygılarımızı iletiriz. Nazik katkınıza tekrar teşekkür eder, yakın bir gelecekte sizden yenilerini umarız.» v.b.

Ayrıca The Billow'un ücretsiz dağıtımı olmamakla birlikte ona armağan olarak ertesi yıl için abone yapmaktan büyük memnunluk duydukları anlamında bir dipnotu vardı.

Bu deneyimden sonra Martin, tüm elyazmalarının başına yazı-makinasıyla, 'Olağan fiyatınızdan sunulmuştur' yazdı.

Bir gün, diye kendini avuttu, benim olağan fiyatımdan sunulacaklar.

Bu dönemde kendisinde yetkinleşmek için bir tutku keşfetti ve o etki altında «Kalabalık Sokak», «Yaşam Şarabı», «Neşe» ve «Deniz Lirikleri»ni ve diğer ilk yapıtlarını yeniden yazdı ve cilaladı. Eskiden olduğu gibi şimdi de ondokuz çalışma saatlik bir gün ona uymak için çok küçüktü. Sigarayı bırakmanın neden olduğu sancıları, bu didinmesi içinde unutarak müthiş biçimde yazdı ve müthiş biçimde okudu. Ruth'un o alışkanlık için vadedilmiş olan rengârenk etiketli iyileştiricisini dolabın en ulaşılmaz yerine sakladı. Özellikle açlık süreleri boyunca tütün yokluğundan acı çekti; ama o şiddetli özlemi ne kadar sık yenerse yensin o her zaman olduğu kadar güçlü olarak kaldı. Martin bunu şimdiye kadar

başarmış olduğu en büyük şey olarak gördü. Ruth'un açısından o doğru olanı yapmaktan başka birşey yapmıyordu. Ruth eldiven parasıyla aldığı, o tütüne karşı ilacı ona getirmiş ve birkaç gün içinde olayı tümüyle unutmuştu.

Martin'in fabrikasyon kısa-öyküleri onlardan nefret ettiği ve onlarla alay ettiği halde başarılıydı. Onlar aracılığıyla tüm rehinlerini geri aldı, faturaların çoğunu ödedi ve bisikletine bir çift yeni lastik aldı. Kısa-öyküler en azından, kazanın kaynamasını sürdürdü ve ona tutkulu yapıtları için zaman sağladı. Onu destekleyen tek şey, The White Mouse' dan aldığı kırk dolar iken, Martin inancını ona demirlemişti ve güveniyordu ki gerçekten birinci sınıf dergiler, tanınmamış bir yazara eğer daha fazla değilse en azından eşit bir fiyat ödeyeceklerdi. Ama iş birinci sınıf dergilere nasıl girileceğiydi. Onun en iyi öyküleri, denemeleri, şiirleri onlar arasında yalvararak gidiyordu ve gene de o her ay tomarla donuk, cansıkıcı, sanatla ilgisiz şeyi onların tümünün çeşit çeşit kapakları arasında okuyordu. Keşke bir yayıncı, Martin kimi zaman düşünürdü, yüksek gurur koltuğundan inip bana neşelendirici bir satır yazsa! Benim yapıtlarım olağandışıysalar da, onların sayfaları için ihtiyatlılık nedeniyle uygun değilseler de, kuşkusuz içlerinde bir yerde yayıncıları bir tür değer vermeye yöneltecek birkaç kıvılcım olmalıydı. Ve onun üzerine yazılarından birini ya da diğerini, örneğin «Serüven»i alıp yayıncıların suskunluğunu haklı bulmak için boşuna uğraşarak tekrar tekrar okurdu.

Tatlı California baharı gelirken Martin'in bolluk dönemi sona erdi. Haftalarca Gazete Kısa-öyküleri Ajansının garip suskunluğu ile kaygılanmıştı. Sonra bir gün kusursuz fabrikasyon kısa-öykülerinden on'u, postayla geri geldi. Öyküler ajansın fazlasıyla stoku bulunduğu ve yazılara yeniden alıcı olması için birkaç ay geçmesi gerekeceğini bildiren kısa bir mektupla birlikteydi. Bu on kısa öyküden güç alarak Martin biraz tutumsuzca davranmıştı. Son sıralarda ajans her gönderdiğini kabul ederek herbiri için beş dolar ödüyordu. Böylece Martin on öyküye satılmış gözüyle bakıyordu ve elli doları bankada sayarak ona göre yaşamıştı. Böylece an-

sızın, ilk çabalarını, ödemeyecek yayınlara sattığı ve sonraki yapıtlarını satınalmayacak dergilere sunduğu, verimsiz bir döneme girdi. Oakland'a rehinciye yaptığı yolculuklara da yeniden başladı. New York haftalık dergilerine satılan birkaç fıkra ve ufak güldürü şiiri onun için güçlükle mümkün olan bir yaşamı sağladılar. Bu sıradaydı ki, birçok aylık ve onbeşgünlük büyük dergiye soruşturma mektupları yazdı ve cevap olarak öğrendi ki onlar istenmemiş yazıları nadiren dikkate alırlardı ve onların içeriklerinin büyük kısmı istek üzerine, herbiri kendi çeşitli alanlarında söz sahibi olan çok bilgili uzmanlar tarafından yazılırdı.

XXIX

Martin için güç bir yaz oldu. Elyazmalarını okuyanlar ve yayıncılar tatile gitmişlerdi. Olağan olarak üç haftada kararlarını bildiren yayıncılar şimdi elyazmalarını üç ay ya da daha fazla tutuyorlardı. Martin'in bundan çıkardığı avuntu, bu kilitlenmenin etkisiyle posta giderlerinde bir tasarruf olmasıydı. Yalnızca soyguncu-yayınevleri işlerini hareketli bir biçimde sürdürüyor görünüyordu ve Martin, «İnci Dalgıçlığı», «Bir Meslek Olarak Deniz», «Kaplumbağa Avcılığı», «Kuzeydoğu Alizeleri» gibi bütün ilk yapıtlarını bunlara dağıttı. Bu yazıları için hiçbir zaman bir kuruş bile alamadı. Ancak altı aylık bir yazışmadan sonra bir uzlaşmayı başardığı ve bununla, «Kaplumbağa Avcılığı» için bir tıraş makinası aldığı ve The Acropolis'in «Kuzeydoğu Alizeleri» için ona beş dolar nakit vermek ve beş yıllık abone yapmak için anlaştığı ve anlaşmanın ikinci bölümünü yerine getirdiği gerçekti.

Bir dergiyi bir Matthew Arnold zevki ve ucuz roman parasıyla yöneten Boston'lu bir yayıncıdan, Stevenson üzerine bir sonat için iki dolar kapıp almayı başardı. İkiyüz dizelik zekice bir hiciv şiiri olan «Peri Ve İnci» bitip beyninden yeni çıkmış, akkor halindeyken, büyük bir demiryolu şirketi yararına yayınlanan bir San Francisco dergisinin yayıncısının beğenisini kazandı. Yayıncı ona yazıp ücret olarak tren bileti önerdiği zaman Martin cevap olarak biletin devredilebilir olup olmadığını sordu. Bilet devredilebilir değildi, böylece onu parça parça satabilmesi önlenmiş olunca Martin şiirin geri yollanmasını istedi. Yayıncının üzüntüleriyle birlikte

şiir geri geldi ve Martin onu tekrar San Francisco'ya bu kez, çok zeki bir gazeteci olan kurucusu tarafından, en önemliler takımyıldızının arasına yükseltilmiş olan ve gösterişli bir aylık dergi olan The Hornet'e yolladı. Ama The Hornet'in ışığı Martin doğmadan çok önce donuklaşmaya başlamıştı. Yayıncı şiir için Martin'e onbeş dolar söz verdi ama şiir yayınlandığı zaman bunu unutmuş göründü. Birçok mektubu dikkate alınmayan Martin, cevap getiren öfkeli bir mektupla suçlandı. Cevap, eski yayıncının yanlışlarından sorumlu tutulmak istemediğini, zaten «Peri ve İnci»yi pek sevmediğini soğuk bir biçimde bildiren yeni yayıncı tarafından yazılmıştı.

Ama bir Chicago dergisi olan The Globe, Martin'e en gaddar davranışı gösterdi. Martin açlık tarafından buna sürüklenene kadar «Deniz Lirikleri»ni yayına sunmaktan kaçınmıştı. Lirikler, bir düzine dergi tarafından geri çevrildikten sonra The Globe'un bürosunda kalmıştı. Dizide otuz şiir vardı ve Martin herbirine bir dolar alacaktı. İlk ay dördü yayınlandı ve Martin hemen dört dolarlık bir çek aldı; ama dergiye baktığı zaman kıyım karşısında afalladı. Kimi durumlarda başlıklar değiştirilmişti: Örneğin, «Son», «O Bitiş» olmuş, «Dıştaki Kayalığın Şarkısı», «Mercan Kayalığının Şarkısı» olarak değiştirilmişti. Şiirlerden birinde, emanete hıyanet niteliğinde, aslından tümüyle farklı bir başlık yeralmıştı. «Medüz Işıkları» olan Martin'in başlığı yerine yayıncı «Geriye giden Patika» başlığını basmıştı. Ama şiirlerin kendilerindeki kıyım korkunçtu. Martin inledi, terledi, parmaklarını saçlarının arasından geçirdi. Kendinin olmayan deyimler, dizeler, kıtalar kendininkilerin yerini almıştı. Aklı başında bir yayıncının böylesine bir kötü davranışla suçlu olabileceğine inanamadı; en güçlü varsayım, büroda çalışan bir çocuk ya da stenocu tarafından şiirlerin üzerinde oynandığıydı. Martin derhal yazarak yayıncıdan liriklerin yayınının durdurulmasını ve kendisine geri gönderilmesini rica etti. Tekrar tekrar rica ederek, yalvararak, gözdağı vererek yazdı ama mektuplar dikkate alınmadı. Otuz şiir yayınlanana kadar aydan aya kıyım sürdü ve Martin aydan aya son sayıda çıkanlar için bir çek aldı.

Bu çeşitli kötü serüvenlere karşın, White Mouse'un kırk dolarlık çekinin anısı ona destek oldu; gene de gittikçe daha çok, ucuz çalışmalara sürüklendi. Haftalık dinsel dergiler arasında kolaylıkla aç kalacağını anlamasına karşın, haftalık tarım dergileri ve ticaret gazetelerinde bir ekmek kapısı keşfetti. En kötü durumdayken, siyah takımı rehindeyken, Cumhuriyetçi Parti'nin ilçe komitesinin düzenlediği yarışmada hedefi onikiden vurdu; ya da ona öyle geldi. Yarışmada üç dal vardı ve o sırada yaşamak için böylesine kötü durumlara sürüklendiği için kendisine acı acı gülerek yarışmaların tümüne girdi. Şiiri, on dolarlık birincilik ödülünü, propaganda şarkısı, beş dolarlık ikincilik ödülünü ve Cumhuriyetçi Parti'nin prensipleri üzerine denemesi, yirmibeş dolarlık birincilik ödülünü kazandı. Ödüllerini almayı deneyene kadar, bu onun için çok sevindiriciydi. İlçe komitesinde birşeyler ters gitmişti ve zengin bir banker ve bir senatör komite üyesi olduğu halde para gelmiyordu. Bu konunun sonucu çıkmadan, benzer bir yarışmada denemesiyle birincilik ödülünü kazanarak Martin «Demokratik Parti»nin prensiplerini anladığını kanıtladı ve dahası, parayı da aldı; yirmibeş dolar. Ama ilk yarışmada kazandığı kırk doları o hiçbir zaman alamadı.

Ruth'u görmek için kurnazlıklara zorlanarak ve kuzey Oakland'dan onun evine yürüyerek gidip gelmenin çok fazla zaman harcatacağına karar vererek, Martin bisikletinin yerine siyah takımını rehine bıraktı. Bisiklet gene de Ruth'u görmesini sağlarken, ona antraman olacak ve çalışması için zaman kazandıracaktı. Bir golf pantolon ve bir eski kazak onun için, Ruth'la birlikte öğleden sonra gezilerine gidebileceği, düzgün görünümlü bir bisiklet giysisi oldu. Dahası Mrs. Morse'un eğlence kampanyasını adamakıllı ilerlettiği, Ruth'un kendi evine gitmek zorunda kalacağı durumlar artık olmayacaktı. Orada karşılaştığı ve kısa süre önce onlara saygı duyduğu yüksek kişiler şimdi onu sıkıyordu. Onlar artık yüksek değildi. Yaşadığı zorlu günler, düşkırıklıkları ve yakınlaşan işe girme başvurusu nedeniyle Martin sinirli ve alıngandı ve böylesi insanların konuşmaları çıldırtıcıydı. Martin

boşyere övünen biri değildi. Onların dar kafalılıklarını okuduğu kitaplardaki düşünürlerin kafaları ile ölçüyordu. Ruth'un evinde, bir kez karşılaşmış olduğu Profesör Caldwell dışında, büyük bir kafayla hiç karşılaşmadı. Geriye kalanlar, yüzeysel, dogmatik ve cahil mankafalar, budalalardı. Onu afallatan, onların cahillikleriydi. Nesi vardı bunların? Eğitimlerini ne yapmışlardı? Martin'in okuduğu aynı kitaplar onların da elindeydi. Nasıl olmuştu da onlardan hiçbir şey çıkaramamışlardı?

Martin biliyordu ki, büyük kafalar, derin ve doğru düşünen düşünürler vardı. Bunun kanıtları kitaplarda, Morse'ların ölçülerinin ötesinde onu eğitmiş olan o kitaplarda vardı. Ve biliyordu ki dünyada, Mors'ların çevresindekilerden daha yüksek akıl sahipleri bulunabilirdi. Politika ve felsefe konuşan kadın ve erkeklerin görünümlerini yakaladığı, İngiliz toplum romanları okudu. Birleşik Devletlerde bile, büyük kentlerde içinde sanat ve aklın toplandığı salonlar hakkında okudu. Geçmişte işçi sınıfının üstündeki tüm iyi giyimli kimselerin aklın gücüne ve güzelliğin enerjisine sahip kişiler olduğunu, budalaca düşünürdü. Onun için kültür ve yaka birlikte gitmişti ve üniversite eğitimi ile üstünlüğün aynı şeyler olduğuna inanarak aldanmıştı.

Neyse, o kendi yolunda savaşı sürdürecek ve daha yükselecekti. Ve Ruth'u da yanına alacaktı. Onu içtenlikle seviyordu ve onun bulunduğu herhangi bir yerde ışıldayacağından emindi. Kendisinin eski çevresi tarafından engellenmiş olduğu onun için apaçık olduğu gibi, şimdi seziyordu ki, Ruth da benzer biçimde engellenmişti. Gelişmek için fırsat bulamamıştı. Babasının raflarındaki kitaplar, duvarlardaki tablolar, piyanodaki müzik, bunların hepsi, öyle cicili bicili gösterişlerdi. Gerçek edebiyata, gerçek tabloya, gerçek müziğe, Mors'lar ve onlar gibiler ölüydüler. Ve bütün bunlardan daha büyüğü yaşamdı ki, onlar onun da ahmakça ve ümitsizce cahiliydiler: Unitarian* eğilimlerine ve muhafazakâr geniş görüş-

* Tanrı'nın, Baba-tanrı, Oğul-tanrı ve Kutsal-ruh üçlüsünden oluştuğuna ilişkin hıristiyan inanışına karşı çıkan hıristiyan mezhebi. (Ç.N.)

lülük maskelerine karşın onlar yorumlayıcı bilimlerde iki kuşak geriydiler; düşünce süreçleri orta çağa aitti, varoluşun mutlak bilgisi ve evren üzerine düşünceleri, en genç ırk kadar genç, mağara adamı kadar eski ve daha eski, ilk Pleistocene maymun-adamı, karanlıktan korkmaya yönelten; ilk aceleci İbrani yabanını, Âdem'in kaburga kemiğinden Havva'yı yaratmaya yönelten; Descartes'i, kendi çelimsiz benliğinin yansımasından idealist bir evren sistemi kurmaya yönelten; ünlü Britanyalı papazı, ona derhal alkış kazandıracak olan ve adını tarih sayfalarında kötülüğüyle ünlü bir kara leke olarak bırakacak kadar kırıcı bir yergiyle evrimi suçlamaya yönelten aynı metafizik yöntem olarak Martin'in dikkatini çekiyordu.

Böyle düşündü Martin ve düşünmeyi daha öteye, karşılaşmış olduğu bu avukatlar, subaylar, iş adamları ve banka veznedarları ile tanımış olduğu işçi sınıfı üyeleri arasındaki farkın, yedikleri yemeğin, giydikleri giysinin, içinde yaşadıkları çevrenin farkına eşit değerde bir fark olduğu kafasına dank edene kadar sürdürdü. Kuşkusuz bunların hepsinde Martin'in kendi içinde ve kitaplarla bulduğu o fazlalık eksikti. Morse'lar ona kendi toplumsal durumlarının elverdiğinin en iyisini göstermişlerdi ve o bununla etkilenmemişti. Bir yoksul, borç para verenin bir kölesi olan kendini, Morse'larda karşılaştığı o kişilerden üstün biliyordu; ve tek iyi takım elbisesi rehinden çıkınca, keçi sürüleri arasında yaşamaya hüküm giymiş bir prensin duyacağına benzer bir hakaret duygusuyla titreyerek onların arasında yaşamın efendisi gibi dolaşıyordu.

«Sosyalistlerden nefret ediyor ve korkuyorsunuz,» demişti Mr. Morse'a bir akşam yemekte. «Ama neden? Ne onları ne de öğretilerini biliyorsunuz.»

Tartışma bu yöne, Mr. Hapgood'a öfke uyandırıcı biçimde övgüler şakımakta olan Mrs. Morse tarafından sürüklenmişti. Kasiyer, Martin'in en nefret ettiği kişiydi ve o yavan konuşan, sözkonusu olduğu zaman tavrı hafife almaktı.

«Evet,» demişti. «Charley Hapgood, yükselen genç adam denilendendir; birisi bu kadarını bana söyledi. Ve bu gerçek-

tir. Ölmeden önce valinin sandalyesini kazanabilir ve kim bilir, belki de Birleşik Devletler Senatosuna seçilir.»

«Sizi böyle düşündüren Nedir?» Mrs. Morse sormuştu.

«Onu bir propaganda konuşması yaparken dinledim. Öyle beceriklice aptal ve özgün olmaktan uzaktı ki ve aynı zamanda öyle inandırıcıydı ki, önderlerin onu güvenilir ve sağlam saymamaları olanaksızdır, hele saçmaları ortalama seçmenin saçmalarına öylesine benziyorken. Ah evet, herhangi bir insana onun kendisinin düşüncelerini süsleyip kendisine sunarak dalkavukluk etmek, bunu bilirsiniz.»

«Gerçekten senin Mr. Hapgood'u kıskandığını sanıyorum,» diyerek Ruth söze katıldı.

«Tanrı korusun!»

Martin'in yüzündeki dehşet ifadesi Mrs. Morse'u tartışmaya kışkırttı.

«Kuşkusuz, Mr. Hapgood'un aptal olduğunu söylemek istemiyorsunuz?» diye soğuk bir tavırla sordu.

«Ortalama bir Cumhuriyetçiden daha fazla değil,» diye karşılık verdi. «Ne ortalama bir Demokrattan. Hilekâr olmadıkları zaman hepsi aptaldır ve pek azı hilekârdır. Akıllı Cumhuriyetçiler yalnızca milyonerler ve ve onların bilinçli uşaklarıdır. Onlar ekmeklerine hangi tarafta yağ sürüldüğünü ve neden öyle olduğunu bilirler.»

«Ben bir Cumhuriyetçiyim,» dedi Mr. Morse, ciddiye almadan. «Tanrı aşkına beni nasıl sınıflandırıyorsunuz?»

«Ah, siz bilinçsiz bir uşaksınız.»

«Uşak?»

«Ya, evet. Siz şirketlerle çalışıyorsunuz. Ne işçi-sınıfıyla ne de suçlulukla ilgili deneyimleriniz var. Geçinmek için karılarını dövenlere ve yankesicilere dayanmıyorsunuz. Geçiminizi toplumun efendilerinden sağlıyorsunuz ve bir adamı kim besliyorsa beslesin onun efendisi odur. Evet siz bir uşaksınız ve hizmet ettiğiniz sermayenin tümünün çıkarlarını geliştirmekle ilgilisiniz.»

Mr. Morse'un yüzü biraz kızardı.

«İtiraf edeyim bayım,» dedi. «Bir alçak sosyalist gibi konuşuyorsunuz.»

İşte o zaman Martin görüşünü bildirdi :

«Sosyalistlerden nefret ediyor ve korkuyorsunuz; ama neden? Ne onları ne de öğretilerini biliyorsunuz?»

«Sizin öğretiniz kuşkusuz sosyalistlerinkine benzer görünüyor,» diye cevapladı Mr. Morse, Ruth kaygıyla bir, birine, bir diğerine bakarken ve Mrs. Morse, efendisinin düşmanlığını kışkırtmayı sağlayacak uygun durum karşısında mutlulukla sevincini gösterirken.

«Cumhuriyetçilerin aptal olduğunu söylemem ve o özgürlük, eşitlik ve kardeşlik lafını patlamış balonlar kabul etmem beni sosyalist yapmaz,» dedi Martin bir gülümsemeyle. «Jefferson'dan ve ona akıl veren o bilimdışı Fransızdan kuşku duymam beni sosyalist yapmaz. İnanın bana Mr. Morse, siz sosyalizme, ona düşman olduğunu açıkça söyleyen benden çok daha yakınsınız.»

«Şimdi şakacılıktan zevk alıyorsunuz,» oldu diğerinin tüm söyleyebildiği.

«Hiç değil. Tümüyle ciddi konuşuyorum. Siz hâlâ eşitliğe inanıyorsunuz ve gene de şirketlerin işini yapıyorsunuz ve şirketler günden güne eşitliği gömmek işiyle uğraşıyorlar ve siz bana eşitliği yalanladığım için, sizin onun için yaşadığınız şeyi söylediğim için bana sosyalist diyorsunuz. Cumhuriyetçiler eşitliğin düşmanıdır, onların çoğu eşitliğe karşı savaş verdiği halde o sözcük slogan olarak dudaklarındadır. Onlar eşitlik uğruna eşitliği yıkarlar. Onlara aptal dememin nedeni budur. Bana gelince, ben bir bireyciyim. Ben yarışın hızlı olana, savaşın kuvvetliye ait olduğuna inanırım. Bu benim biyolojiden öğrenmiş olduğum ya da en azından öğrenmiş olduğumu düşündüğüm dersdir. Söylediğim gibi ben bir bireyciyim ve bireycilik sosyalizmin kalıtsal ve ebedi düşmanıdır.»

«Ama siz sık sık sosyalist toplantılara gidiyorsunuz,» Mr. Morse meydan okudu.

«Kuşkusuz, aynen bir casusun düşman kamplarına sık sık gitmesi gibi. Düşmanınız hakkında birşeyi başka nasıl öğrenebilirsiniz? Ayrıca ben onların toplantılarında eğleniyorum. Onlar iyi mücadeleciler ve doğru ya da yanlış kitaplar

okumuşlar. Onlardan herhangi biri sosyoloji ve tüm diğer loji'ler üzerine ortalama bir sanayiciden çok fazla şey bilir. Evet ben onların yarım düzine toplantılarında bulundum ama bu beni Charley Hapgood'un nutkunu dinlemenin beni Cumhuriyetçi yapmasından daha fazla sosyalist yapmaz.»

«Elimde değil,» dedi Mr. Morse. «Ama gene de sizin o yöne eğiliminiz olduğuna inanıyorum.»

Aman Tanrım, diye düşündü Martin kendi kendine, neden sözettiğimi bilmiyor. Bir sözcüğünü bile anlamadı. Eğitimi ne işe yarıyor, peki?

Böylece, gelişimi sırasında, Martin kendini ekonomik ahlâk ya da sınıf ahlâkı ile yüzyüze buldu; ve çok geçmeden bu onun için dehşet verici bir canavar oldu. Kişisel olarak o entellektüel ahlâkçıydı ve onu bayağı debdebeden daha çok rahatsız eden şey, çevresindeki böyle kişilerin, ekonomi, metafizik, duygusallık ve taklitçiliğin görülmemiş bir karmaşası olan bu ahlâkı idi.

Bu görülmemiş kargaşa karışımının bir örneği ile daha yakın bir evde karşılaştı. Kızkardeşi Marian, mesleği iyice öğrendikten sonra kendisine bir bisiklet tamircisi açmış olan, Alman kökenli çalışkan bir teknisyenle arkadaşlık ediyordu. Adam düşük kaliteli bir marka bisikletin acentalığını da almış olduğundan işleri yolundaydı. Marian nişanlandığını bildirmeden önce kısa bir süre için Martin'in odasına uğramıştı ve bu konukluğu sırasında şakalaşarak Martin'in el falına bakmıştı. Sonraki gelişinde Marian, Hermann von Schmidt'i yanında getirdi. Martin onları ağırladı ve kızkardeşinin sevgilisinin köylü kafasına ters gelecek kadar rahat ve zarif bir dille her ikisini kutladı. Martin'in, Marian'ın önceki konukluğunu anmak için yazdığı altı kıtalık şiiri yüksek sesle okuması bu kötü izlenimi daha da arttırdı. «Falcı» adını koymuş olduğu, havalı, duyarlı bir tür toplum şiiriydi. Okumayı bitirdiği zaman kızkardeşinin yüzünde hiçbir zevk alma belirtisi olmadığını, bunun yerine gözlerinin kaygıyla nişanlısının üzerine dikildiğini görünce şaşırdı ve Martin kızkardeşinin bakışlarını izleyince o değerli asimetrik surata yayılmış kara, ters bir hoşnutsuzluktan başka bir şey görmedi.

Olay geçiştirildi ve onlar erkenden gittiler. Herhangi bir kadının, işçi sınıfından bile olsa, kendisi üzerine bir şiir yazılmasından hoşlanıp gururlanmamış olması karşısında bir an için kafasının karışmasına karşın Martin olayı tümüyle unuttu.

Birkaç akşam sonra Marian tekrar ona konuk geldi, bu kez yalnızdı. Yapmış olduğu şey için onu kederli bir biçimde azarlayarak hiç zaman kaybetmeden konuya girdi.

«Neden, Marian,» diye eleştirdi Martin. «Sanki akrabalarından ya da en azından kardeşinden utanıyormuş gibi konuşuyorsun?»

«Ve de utanıyorum,» dedi düşünmeden.

Martin onun gözlerinde gördüğü onur kırıklığı gözyaşlarıyla afalladı. O duygu her ne ise içtendi.

«Ama Marian, benim kendi kızkardeşim hakkında şiir yazmamı o neden kıskansın?»

«O kıskanç değil,» diye hıçkırdı. «Diyor ki şiir yakışıksız, ed... edepsiz.»

Martin bir uzun, hafif, hayret ıslığı çaldı ve sonra şiiri ortaya çıkarmak üzere gitti ve «Falcı»nın bir kopyasını getirip okudu.

«Göremiyorum,» dedi sonunda, yazıyı kızkardeşine uzatarak. «Kendin oku ve neresi sana — edepsizce sözcük buydu değil mi? — geliyor bana göster.»

«O öyle söylüyor, ve o biliyordur,» diye cevapladı, iğrenen bir tavırla yazıyı bir kenara iterek. «Ve diyor ki onu yırtmalısın. Hakkında herkesin okuyabileceği böyle şeyler yazılan birini karı olarak alamazmış diyor. Bu utanç verici birşey diyor ve buna katlanmayacak.»

«Şimdi buraya bak Marian, bu saçmalıktan başka birşey değil,» diye başladı Martin; sonra ansızın fikrini değiştirdi.

Karşısında mutsuz bir kız gördü ve kocasını ya da onu inandırmaya uğraşmanın yararsızlığını anladı ve durum bütünüyle gülünç ve akıl almazca olduğu halde teslim olmak kararına vardı.

«Pekâlâ,» diye bildirdi, yazıyı yarım düzine parçaya bölüp çöp sepetine atarak.

Şiirin yazı makinasıyla yazılmış aslının gene de bir New York dergisinin bürosunda güvende olduğunu bilerek kendini avuttu. Marian ve kocası hiç bilmeyeceklerdi ve eğer o güzel, zararsız şiir yayınlanırsa ne kendisi ne onlar ve ne de dünya birşey kaybetmeyecekti.

Marian çöp sepetine uzanırken çekindi.

«Alabilir miyim?» rica etti.

Martin başıyla onayladı ve o yazının yırtık parçalarını —görevinin başarısının gözle görülebilir kanıtlarını— toplayıp ceketinin cebine tıkıştırırken onu düşünceli bir biçimde süzdü. Marian ona Lizzie Connolly'yi hatırlattı. Gerçi onda, Martin'in iki kez görmüş olduğu o diğer, işçi sınıfından kıza kıyasla daha az ateş ve debdebeli, gösterişli canlılık vardı ama onlar giyinişleri ve yürüyüşleri ile bir çifttiler, eşit değerdeydiler. Ve Martin onların ikisinin de Mrs. Morse'un misafir odasındaki görünümlerini gözünün önüne getiren hayalinin kaprisiyle içinden eğlenerek gülümsedi. Eğlence söndü ve Martin büyük bir yalnızlığın farkına vardı. Bu kızkardeşi ve Morse'ların konuk odası, geçmiş olduğu yolun kilometre taşlarıydı ve onları geride bırakmıştı. Çevresine, birkaç kitabına sevgiyle baktı. Ona kalan tüm yoldaşlar onlardı.

«Ne, ne dedin?» irkilip, şaşkınlıkla sordu.

Marian sorusunu yineledi.

«Neden çalışmıyorum?» Martin isteksiz bir kahkaha attı. «O senin Hermann'ın seninle konuşmuş.»

Marian kafasını iki yana salladı.

«Yalan söyleme,» Martin emretti ve Marian'ın başını eğişi onun suçlamasını kanıtladı.

«Pekâlâ o senin Hermann'ına söyle, o kendi işine baksın; onun arkadaşlık ettiği kız için bir şiir yazdığım zaman bu onun işidir ama onun dışında söyleyebileceği öyle bir şey yok. Anlaşıldı?»

«Demek bir yazar olarak başarılı olacağımı düşünmüyorsun, ha?» Konuşmasını sürdürdü. «Sana göre iyi değilim? Düşkünüm ve aileye bir utancım?»

«Eğer bir işe girersen çok daha iyi olacağını düşünüyo-

rum,» dedi kesinlikle ve Martin onun içtenlikli olduğunu gördü.

«Hermann diyor ki—»

«Lanet olsun Hermann'a!» Yumuşak bir biçimde sürdürdü. «Benim bilmek istediğim ne zaman evleneceksin. Bir de Hermann'ından öğren bakalım, benden bir evlilik armağanı kabul etmene izin lütfeder mi?»

O gittikten sonra Martin olay üzerinde uzun uzun düşündü ve birkaç kez kahkaha attı. Daracık, küçük yaşamlarını, küçük dar formüllerle yönelten, kızkardeşini, onun nişanlısını, kendi sınıfının tüm insanlarını ve Ruth'un sınıfının insanlarını görürken gülüşü acıydı. Biraraya üşüşen ve yaşamlarını birbirlerinin görüşleriyle şekillendiren, onları köleleştiren çocukca formüller nedeniyle yaşamı gerçekten yaşamakta ve birey olmakta başarısız olan sürü yaratıkları. Onların görüntülerini karşısına çağırdı: Bernard Higginbotham, Mr. Butler ile kolkola, Hermann von Schmidt, Charley Hapgood'la yanyana, birer birer ve çifter çifter onları yargıladı ve yolladı; onları, kitaplardan öğrenmiş olduğu aklın ve ahlakın ölçüleri ile yargıladı. Boşuboşuna sordu: Büyük ruhlar, büyük adamlar ve kadınlar nerede? Dar odasına düşsel çağrısını kabul eden bu kayıtsız, yontulmamış, aptal yetenekler arasında onları bulamadı. Circe'nin domuzları için duymuş olduğuna benzer bir nefret duydu onlar için. Sonuncusunu da yolladıktan sonra yalnız olduğunu düşünürken beklenmeyen, çağrılmamış, gecikmiş biri geldi. Martin onu süzdü ve bir zamanlar kendisi olmuş olan o genç kabadayının sert kenarlı şapkasını, köşeli biçilmiş kruvaze ceketini ve sallanan omuzlarını gördü.

«Sen de tüm diğerleri gibiydin, genç arkadaş,» diye Martin dudak büktü. «Senin ahlakın ve senin bilgilerin aynen onlarınki gibiydi. Sen kendin düşünüp davranmadın, elbiselerin gibi, görüşlerin de hazır alınmaydı; davranışların toplumsal beğeni tarafından biçimlendiriliyordu. Çetenin horozuydun çünkü diğerleri senin olağanüstü bir şey olduğunu haykırıyordu. Döğüştün ve çeteyi yönettin, böyle yapmayı sevdiğin için değil —gerçekte bunu hor gördüğünü biliyor-

sun— ama diğerleri sırtını okşadıkları için. Peynir Surat'ı yendin çünkü teslim olamazdın; ve teslim olamazdın çünkü sen kısmen, bir sınırsız yaban hayvanıydın ve kısmen de çevrendeki herkesin inandığına, erkekliğin ölçüsünün, kendi cinsinden yaratıkların beden yapılarını sakatlayarak ve ona zarar verilerek ortaya konulan etobur bir vahşet olduğuna inanıyordun. Hey, sen enik, sen hatta diğer erkeklerin kızlarını ellerinden aldın; bunu kızları istediğin için değil ama çevrendeki kişilerin, senin ahlakını belirleyenlerin iliklerinde, bir yaban aygırının, bir erkek fokun dürtüleri olduğu için yaptın. Eee yıllar geçti, ne düşünüyorsun bu konuda şimdi?»

Sanki bir cevap gibi hayal hızlı bir başkalaşıma uğradı. Sert siperlikli şapka, köşeli ceket daha ılımlı giysilere yerlerini bırakarak kayboldular; gözlerdeki sertlik, yüzdeki güçlülük gitti; ve yüz yola geldi, arındı, güzellik ve bilgiyle söyleşen bir iç yaşamla aydınlandı. Hayal şimdiki Martin Eden'e çok benziyordu ve Martin onu süzerken, onu aydınlatan öğrenci lambasına dikkat etti. Kitabın başlığına dikkat etti ve okudu, «Estetiğin Bilimi». Hemen sonra kendisi görüntüye girdi, öğrenci lambasını düzeltti ve kendisi, «Estetiğin Bilimi»ni okumayı sürdürdü.

XXX

Aşklarının açıklanmasına tanıklık eden, bir yıl önceki, o yazdan kalma güzel günün bir benzeri, güzel bir sonbahar günü, Martin yazdığı, «Aşk-döngüsü»nü Ruth'a okudu. Öğleden sonraydı ve önceki sefer olduğu gibi bisikletle tepeler içinde en gözde tepeciklerine gitmişlerdi. Ruth onun okuyuşunu zaman zaman zevk haykırışlarıyla kesmişti ve şimdi el yazmasının son sayfasını yere öteki arkadaşlarının yanına bırakırken Martin, Ruth'un yargısını bekledi.

Ruth konuşmayı geciktirdi ve sonunda düşüncesinin hoyratlığını sözcüklerle belirtmekte duraksayarak, kesik kesik konuştu.

«Bunların güzel olduğunu düşünüyorum, çok güzel,» dedi; «ama onları satamazsın değil mi? Ne demek istediğimi anlıyorsun,» dedi neredeyse yalvarırcasına. «Bu yazdıkların pratik değil. Bir şey var —belki piyasayla ilgili— bunlarla yaşamını kazanmanı önlüyor. Ve lütfen sevgilim beni yanlış anlama, bu şiirleri benim için yazmandan dolayı gururlandım, kıvanç duydum falan —zaten başka türlü olsaydı, ben gerçek bir kadın olamazdım.— Ama bizim evliliğimiz onlarla olası değil. Görmüyor musun Martin? Benim paragöz olduğumu düşünme. Benim sıkıntısını çektiğim şey, aşk, geleceğimiz düşüncesi. Birbirimizi sevdiğimizi öğrendiğimizden bu yana koca bir yıl geçti ve bizim evlilik günümüz eskisinden daha yakın değil. Evliliğimizden sözettiğim için beni iffetsiz sanma ama gerçekten herşeyimin tehlikede olduğunu yüreğimde duyuyorum. Eğer yazmaya bu kadar bağlıysan

neden bir gazetede iş bulmuyorsun, en azından bir süre için?»

«Bu benim üslubumu bozardı,» diye cevapladı Martin, alçak, tekdüze bir sesle. «Üslup için nasıl çalışmış olduğum hakkında bir fikrin yok.»

«Ama o küçük öyküler,» diye tartıştı Ruth. «Onlara âdi yazı diyorsun. Onlardan birçok yazdın. Onlar senin üslubunu bozmadı mı?»

«Hayır, o farklı bir durum. Küçük öyküler üslup uygulamayla geçen uzun bir günün sonunda yer alıyor. Ama bir muhabirin işi onun yaşamının en önemli şeyidir ve sabahtan geceye dek yapılan iş bütünüyle âdidir. Ve bir muhabirin yaşamı bir fırıldak gibidir, ne geçmişi, ne geleceği olan anlık bir yaşamdır; ve kuşkusuz raportör üslubu dışında herhangi bir üslup düşüncesi yoktur; bu da kuşkusuz ki yazın değildir. Şimdi üslubum tam bir biçim alırken, kristalleşirken, bir muhabir olmak, yazınsal bir intahar olurdu. Gene de her kısa —öykü, her kısa— öykünün her sözcüğü, kendime, kendime olan saygıma, ve güzelliğe olan saygıma bir aykırılıktır. Sana söylüyorum, bu hasta edici bir şey. Ben bu günahla suçluyum. Ve onların pazarlaması başarısız olduğu zaman, elbiselerim rehine gitse bile ben gizlice mutlu oluyorum. Ama «Aşk-döngüsü»nü yazmanın sevinci! En soylu biçimiyle yaratma sevinci! Bu herşeyi ödeştiriyor.»

Martin, Ruth'un yaratma sevinci ile ilgili duygulara karşı duyarsız olduğunu bilmiyordu. Evet Ruth, o deyimi kullanıyordu —Martin onu ilk kez onun dudaklarından duymuştu— onun üzerine okumuştu, edebiyat fakültesindeki mezuniyet sürecinde onun üzerinde çalışmıştı; ama Ruth yaratıcı değildi, özgün değildi; kültürün ondaki tüm görünümü başkalarının sazını çalmaktan başka bir şey değildi.

«Senin 'Deniz Lirikleri'ni değiştirmesinde, yayıncı haklı olamaz mı?» Ruth sordu. «Unutma ki bir yayıncı yeteneklerini kanıtlamış olmalı, yoksa yayıncı olamazdı...»

«Bu söylediğin, yerleşmiş fikirlerdeki ısrarınla aynı çizgide,» diyerek karşılık verdi Martin, yayıncı milletine olan kızgınlığı artmış olarak. «Olan yalnızca doğru değil, ama

olabileceklerin en iyisidir. Bir şeyin varlığı onun varolmaya uygunluğunun yeterli bir doğrulamasıdır; dikkat et, ortalama bir insanın bilinçsizce inandığı gibi, yalnızca şimdiki koşullarda değil ama tüm koşullarda varolmak. Onları böyle bir saçmaya inandıran kuşkusuz onların cahilliğidir. Onların, Weininger'in tanımladığı, henidical düşünme sürecinden aşağı-yukarı farksız olan cahillikleri. Onlar yalnızca düşündüklerini düşünürler ve bu düşüncesiz yaratıklar, pek az gerçekten düşünen insanın yaşayışları üzerinde söz sahibidirler.»

Ruth'un düzeyinin üzerinde konuştuğunun bilincine yenilerek sustu.

«Bu Weininger'in kim olduğunu bilmediğimden eminim,» Ruth karşılık verdi. «Ve öylesine korkunç bir biçimde genel konuşuyorsun ki seni izleyemiyorum. Benim sözünü ettiğim yayıncıların nitelikleriydi.»

«Ve sana söyleyeyim,» diye sözünü kesti Martin. «Yayıncıların yüzde doksandokuzunun baş nitelikleri başarısızlıktır. Onlar yazar olarak başarısız olmuşlardır. Sanma ki onlar, sıkıcı masa çalışmasını, tirajın ve idare müdürlerinin esiri olmayı, yazma zevkine yeğlemişlerdir. Onlar yazmayı denemişler ve başarısız olmuşlardır. İşte Allahın belası zıtlık tam burada. Yazında başarıya giden bütün kapılar, yazında başarısız olmuş bu bekçi köpekleri tarafından korunur. Yayıncılar, yayıncı vekilleri, yayıncı yardımcıları, bunların çoğu ve dergiler, kitap yayıncıları için elyazmalarını okuyanlar, bunların çoğu, hemen hemen hepsi yazmak istemiş olan ve başarısız olmuş olan adamlardır. Ve gene de onlar, yeryüzündeki yaratıkların bu işe en uygun olmayanları, neyin yayına girip, neyin yayına girmeyeceğine karar veren yaratıkların ta kendisidir. Onlar, özgün olmadıkları kanıtlanmış olanlar; tanrısal ateşten yoksunluklarını göstermiş olan onlar, özgünlüğü ve dehayı yargılamaya oturmuşlardır. Ve ondan sonra eleştirmenler, tam öyle, bir sürü daha başarısız gelir. Onların düş görmediklerini ve şiir ve roman yazmayı denemediklerini söyleme; çünkü onlar denemiş ve başarısız olmuşlardır. Hey, ortalama eleştirmen balık-yağından daha fazla mide bulandırıcıdır. Ama sen benim eleştirmen-

ler ve eleştirmen olduğu iddia edilenler üzerine görüşümü biliyorsun. Büyük eleştirmenler var, ama onlar kuyruklu yıldızlar kadar enderdir. Eğer bir yazar olarak başarısız olursam, yayıncılık mesleği için uygunluğumu kanıtlamış olurum. Her durumda bana ekmek var.»

Ruth'un kafası işlekti ve sevgilisinin görüşlerini onaylamaması, onun konuşmasında bulduğu bir çelişki ile desteklendi.

«Ama Martin, eğer böyle olacaksa, eğer bütün kapılar öylesine inandırıcı biçimde göstermiş olduğun gibi kapalıysa, büyük yazarların herhangi birinin çıkmış olması nasıl mümkün oldu?»

«Onlar olanaksızı gerçekleştirerek çıktılar,» diye cevapladı. «Onlar, karşı çıkanları yakıp kül edecek kadar, alev alev muhteşem yapıtlar verdiler. Onlar bire-bin kendilerine karşı olan bir iddiayı kazanarak mucize yoluyla geldiler. Onlar geldiler çünkü onlar Carlyle'nin savaş-yaralarıyla dolu, altedilemez devleriydiler ve işte benim yapmak zorunda olduğum da bu; olanaksızı elde etmeliyim.»

«Ama eğer başarılı olamazsan? Beni de düşünmelisin Martin.»

«Eğer başarısız olursam?» Bir an sanki söylemiş olduğu şey düşünülemezmiş gibi Ruth'u süzdü, sonra gözleri zekayla ışıldadı. «Eğer başarısız olursam, bir yayıncı olurum ve sen bir yayıncının karısı olursun.»

Martin'in şakacılığına, Ruth kaşlarını çattı: Martin'e, onu kollarına aldırtan ve kaş çatışını öperek giderttiren, çok sevimli, güzel bir kaş çatışı.

«Hadi artık yeter,» diye zorladı Ruth, bir irade çabasıyla kendini onun gücünün çekiciliğinden kurtararak. «Babamla ve annemle konuştum. Daha önce hiç kendimi onlara karşı böyle ileri sürmemiştim. Beni dinlemelerini söyledim. Onlara karşı olan görevlerimin hiç farkında değil gibiydim. Biliyorsun onlar sana karşı. Ama ben sana olan kararlı aşkımı tekrar tekrar söyleyerek onları inandırdım ve sonunda babam eğer istersen onun bürosunda hemen işe başlamana razı oldu, ve sonra kendiliğinden, başlangıçta ev-

lenebilmemiz ve bir yerde küçük bir ev alabilmemiz için yeterli ödemeyi sana yapacağını söyledi, ki bu onun çok iyi bir davranışı, değil mi?»

Martin yüreğinde umutsuzluğun donuk acısı, bir sigara sarmak için tütün ve kâğıt arandı, (ki artık onları taşımıyordu) anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı ve Ruth konuşmasını sürdürdü.

«Bu seni incitmesin ama, açık sözlülükle söyleyeyim ki — bunu ona nasıl katlanabileceğini tam olarak anlaman için söylüyorum — senin radikal görüşlerinden hoşlanmıyor ve senin tembel olduğunu düşünüyor. Kuşkusuz ben senin tembel olmadığını biliyorum. Senin çok fazla çalıştığını biliyorum.»

Ne kadar çok olduğunu o bile bilmez diye düşündü Martin.

«Pekâlâ o zaman,» dedi Martin. «Görüşlerime sen ne dersin? Onların o kadar radikal olduğunu mu düşünüyorsun?»

Ruth'un gözlerine baktı ve cevabı bekledi.

«Ben onların, evet çok düzen bozucu olduğunu düşünüyorum,» diye cevapladı.

Sorun onun için cevaplanmıştı ve yaşamın griliğiyle öylesine bunalmıştı ki, işe girmesi için Ruth'un yapmış olduğu deneme niteliğindeki öneriyi unuttu. Ve Ruth cesaret edebildiği kadar ileriye gitmiş olarak, sorunu yeniden gündeme getireceği zamana kadar cevabın beklemesine istekliydi.

Çok beklemesi gerekmedi. Martin'in ona söyleyeceği bir kendi sorusu vardı. Martin onun kendisine sadakatinin derecesinden emin olmak istiyordu ve bir hafta içinde ikisi de cevaplandı. «Güneşin Utancı»nı ona okuyarak, Martin bunu hızlandırdı.

«Neden bir muhabir olmuyorsun?» Ruth sordu, o bitirdiği zaman. «Yazmayı böylesine seviyorsun ve eminim başarılı olurdun. Gazetecilikte yükselebilir ve kendine bir isim yaparsın. Birçok büyük muhabirler var, ücretleri yüksek ve çalışma alanları bütün dünya. Her yere gönderiliyorlar. Stan-

ley gibi Afrikanın ortasına ya da Papa ile görüşme yapmaya, yahut bilinmeyen Tibet'i keşfetmeye.»

«O zaman benim denememi beğenmedin,» diye Martin karşılık verdi. «Benim yazında değil gazetecilikte şansım olduğuna inanıyorsun.»

«Hayır, hayır; çok sevdim onu. Güzel okunuyor. Ama korkarım senin okurlarının düzeyinin üzerinde. En azından benimkinin üzerinde. Kulağa güzel geliyor ama ben anlamıyorum onu. Senin bilimsel deyimlerin beni aşıyor. Sen bir aşırılıkçısın, biliyorsun sevgilim ve sana anlaşılır olabilen bir şey geriye kalanlarımıza anlaşılır olmayabiliyor.»

«Felsefi deyimlerin seni rahatsız ettiğini sanıyorum,» oldu, Martin'in tüm söyleyebildiği.

Daha yeni okumuş olduğu, sahip olduğu en olgun düşüncelerin etkisiyle alev alevdi ve Ruth'un yargısı onu sersemletti.

«Ne kadar güçsüz yazılmış olursa olsun,» diye ısrar etti. «Bunun içinde hiç bir şey görmüyor musun? Fikir olarak demek istiyorum.»

Ruth başını iki yana salladı.

«Hayır, hayır okumuş olduğum herşeyden öylesine farklı ki. Ben Maeterlinck'i okudum ve onu anladım.»

«Onun mistikliğini, onu mu anladın?» diye parladı Martin.

«Evet, ama ona saldırı olması gereken bu seninkini anlamıyorum. Kuşkusuz, özgünlük bakımından...»

Martin, arkasından konuşma gelmeyen sabırsız bir jestle onu durdurdu. Ansızın onun konuştuğunu ve bir süredir konuşmakta olduğunun ayrımına varmıştı.

«Ne de olsa senin yazıların senin için bir oyuncaktır,» diyordu o. «Kesinlikle onlarla yeterince uzun bir süre oynadın. Artık yaşamı —bizim yaşamımızı— ciddiye almanın zamanıdır Martin. Şimdiye kadar yalnızca kendininkini yaşadın.»

«Benim işe girmemi istiyorsun?» diye sordu.

«Evet. Babam önermişti,»

«Bütün bunları anlıyorum,» diye kesti. «Ama benim bil-

mek istediğim, bana olan inancını kaybedip etmediğindir?»

Ruth sessizce onun eline bastırdı, gözleri donuktu.

«Yazılarına inancımı, sevgilim,» diye kabul etti yarı fısıldayarak.

«Birçok şeyimi okudun,» Martin kabaca devam etti. «Onlar için ne düşünüyorsun? Bütün bütün umutsuz mu? Diğer adamların yapıtlarıyla kıyaslanınca nasıl?»

«Ama onlar kendilerininkini satıyorlar, ve sen... satmıyorsun.»

«Bu benim sorumun cevabı değil. Yazının hiç de benim işim olmadığını mı düşünüyorsun?»

«O zaman cevap vereceğim.» Bunu yapmak için Ruth kendini çelikleştirdi. «Senin yazmak için yaratılmış olduğuna inanmıyorum. Beni bağışla sevgilim. Bunu söylemeye beni sen zorladın; ve biliyorsun yazın üzerine ben senden daha çok şey biliyorum.»

«Evet sen Edebiyat Fakültesi mezunusun,» dedi düşünceli bir biçimde. «Bilmem gerek.

«Ama daha söylenecek şeyler var,» diye sürdürdü, ikisi için de acılı olan bir duraklamadan sonra. «İçimde ne olduğunu biliyorum. Kimse onu benim kadar iyi bilemez. Biliyorum başaracağım. Yükselmekten alıkonulmayacağım. Şiirde, romanda, denemede söyleyeceklerimle alev alev yanıyorum. Gene de buna inanç göstermeni senden istemiyorum. Senden ne bana ne de yazdıklarıma inanç istemiyorum. Senden istediğim beni sevmen ve sevgiye inanman.

«Bir yıl önce iki yıl istemiştim. Bu yıllardan birisi daha geçecek. Ve şerefim üzerine, ruhum üzerine inanıyorum ki o yıl bitmeden önce başarmış olacağım. Çok önceleri bana yazarlıkta çıraklık dönemimi geçirmem gerektiğini söylediğini hatırlarsın. Evet o dönemi geçirdim. Onu çok sıkı çalışarak geçirdim, onu içiçe geçirerek kısalttım. Sonunda beni bekleyen sen olduğun için hiçbir zaman görevden kaçmadım. Biliyor musun sükunetle uyumanın ne olduğunu unuttum. Uykumu doyasıya uyumak ve uykuya doyup doğal bir biçimde uyanmanın ne olduğunu birkaç milyon yıl önce bilirdim. Şimdi her zaman çalar saatle uyanıyorum. Erken ya da

geç yattığıma göre zili ayarlıyorum, bu ve lambayı söndürmek benim son bilinçli hareketlerim.

«Uyku sersemliği duyunca, okuduğum ağır kitabı hafif biri ile değiştiriyorum. Ve onun üzerinde uyuklamaya başlayınca uykuyu uzaklaştırmak için yumruklarımla başıma vuruyorum. Bir yerde, uyumaktan korkan bir adam okumuştum. Kipling yazmış öyküyü. Bu adam bir mahmuz ayarlamış, öyle ki uyuklamaya başlayınca çıplak bedeni o demir dişe dayanıyor. Ben de aynını yaptım. Saate bakarım ve kararlaştırırım, geceyarısına kadar, yahut bire kadar ya da ikiye, üçe kadar mahmuz yerinden çıkmayacak. Ve böylece belirlenen zamana kadar o beni mahmuzlayarak uyanık tutuyor. O mahmuz aylardır benim yatak arkadaşım oldu. Öylesine umutsuzluğa kapıldım ki beş buçuk saat uyku bir lüks oldu. Şimdi dört saat uyuyorum. Uyku açlığından ölüyorum. Uykusuzluktan başımın döndüğü zamanlar, uykusu ve dinlenmesiyle ölümün benim için gerçek bir çekiciliği olduğu zamanlar oluyor. Kimi zaman Longfellow'un dizeleri kafamda geziniyor :

'Deniz sâkin ve derindir;
Onun bağrında herşey uyur;
Bir tek adım ve herşey biter,
Bir dalış, bir kabarcık ve o kadar.'

«Kuşkusuz bu tümüyle saçmalık. Sinirlilikten, fazla gergin bir kafadan ileri geliyor. Ama asıl nokta şu : Bunu neden yaptım? Senin için. Çıraklığımı kısaltmak için. Başarıyı aceleye zorlamak için. Ve çıraklığım şimdi tamamlandı. Donanımımı biliyorum. Yemin ederim her ay bir üniversite öğrencisinin bir yılda öğrendiğinden daha fazla öğrendim. Bunu biliyorum diyorum sana. Ama senin beni anlamana olan gereksinimim böylesine müthiş olmasaydı sana söylemeyecektim. Bu övünme değil. Sonuçları kitaplarla ölçüyorum. Bugün, senin kardeşlerin, benimle ve onların uyuduğu saatlerde benim kitaplardan söküp aldığım bilgilerle kıyaslanınca, cahil barbarlardır. Çok eskiden ben ünlü olmak isterdim. Şimdi

üne pek az aldırıyorum. Benim istediğim sensin. Yemeğe, giyinmeye, tanınmaya olduğundan çok sana açım. Başımı göğsüne koymayı ve çok uzun bir süre uyumayı düşlüyorum ve diğer bir yıl daha geçmeden önce bu düş gerçekleşecek.»

Martin'in gücü dalga dalga Ruth'a çarptı ve onun isteğinin Ruth'inkine en zıt olduğu zamanda, Ruth kendisinin ona doğru en kuvvetle çekildiğini hissetti. Her zaman ondan kendisine akan güç şimdi onun sabırsız sesinde, parıldayan gözlerinde çiçekleniyordu ve onda, yaşam enerjisi ve zeka kabarıp taşıyordu. O anda ve o an için, Ruth, kararlılığında bir çatlağın ortaya çıktığını farketti; içinden gerçek Martin Eden'in yenilmez, muhteşem görünümünü gördüğü bir çatlak; ve hayvan eğiticilerinin kuşkuya düştükleri anları olduğu gibi, Ruth da o şekilde o an için bir adamın bu yaban ruhunu ehlileştirmek gücünden kuşku duyar göründü.

«Ve başka bir şey,» Martin sürdürdü. «Beni seviyorsun. Ama beni neden seviyorsun? Beni yazmaya zorunlu kılan o içimdeki şey, senin sevgini çeken şeyin ta kendisi. Beni seviyorsun çünkü ben her nasılsa, tanımış olduğun ve sevebileceğin erkeklerden farklıyım. Ben masa için, muhasebe bürosu için, küçük iş kavgaları için, yasal çekişmeler için yaratılmamışım. Bana böyle şeyler yaptırmak, onların yaptığı işleri yaparak, onların soluduğu havayı soluyarak, onların geliştirdiği görüşleri geliştirerek, beni o diğer erkekler gibi yaparak sen aradaki farkı yıkmış, beni yıkmış, sevdiğin şeyi yıkmış olursun. Yazmaya olan isteğim içimdeki en yaşamsal şeydir. Yalnızca bir budala olsaydım ne yazmak için bir istek duyardım ve ne de sen beni bir koca olarak isterdin.»

«Ama unutuyorsun,» diye kesti Ruth, kafasının yüzeysel işlekliği bir benzerlik görerek. «Devridaim makinası gibi kuruntuları ararken ailelerine açlık çektiren garip mucitler vardır. Kuşkusuz onların karıları onları, devridaime olan delice sevdaları nedeniyle değil ama ona karşın sevdi ve onlarla birlikte ve onlar için acı çekti.»

«Doğru,» diye cevapladı. «Ama garip olmayan ve yararlı şeyler icadetmek için araştırma yaparken açlık çeken mucitler olmuştur; ve kimi zaman başarılı oldukları görülmüş-

tür. Kuşkusuz ben bir olanaksızın peşinde değilim.»

«'Olanaksızı elde etmek' demiştin sen ona,» diye Ruth onun konuşmasını değiştirdi.

«Ben mecazi konuştum. İnsanların benden daha önce yapmış olduğu bir şeyin peşindeyim; yazmak ve yazdıklarımla yaşamak.»

Onun suskunluğu Martin'i kamçıladı.

«Senin için, o zaman, benim amacım devridaim makinası kadar saçma bir kuruntu?» diye sordu.

Onun cevabını, onun elinin kendi eli üzerindeki baskısından okudu, incinmiş bir çocuğa acıyan ana-eli. Ve Ruth için o anda, olanaksızı elde etmeye çabalayan delice sevdalı adam, Martin, incinmiş bir çocuktu.

Konuşmalarının sonuna doğru Ruth onu babasının ve annesinin düşmanlığına karşı tekrar uyardı.

«Ama sen beni seviyorsun?» Martin sordu.

«Seviyorum! seviyorum!» diye haykırdı Ruth.

«Ve ben seni seviyorum, onları değil ve onların yapacağı hiçbir şey beni incitmez.» Sesinde zafer duyuluyordu. «Onların düşmanlığının korkusu değil ama senin aşkına inandığım için. Bu dünyada her şey kötü yola sapabilir ama aşk değil. Yolda bayılıp tökezleyen bir cılız aşk olmadıkça aşk yoldan çıkmaz.»

XXXI

Martin rastlantı sonucu, kızkardeşi Gertrude ile Broadway'de karşılaştı; sonradan tanıtlandığı gibi çok cömert ama gene de cansıkıcı bir rastlantıydı bu. Köşede otobüs beklerken ilkin Gertrude onu gördü ve yüzünün istekli, ve aç çizgilerine, gözlerinin umutsuz, kaygılı bakışlarına dikkat etti. Martin gerçekten umutsuz ve kaygılıydı. Rehindeki bisikleti karşılığında ek bir para koparmaya çalışmış olduğu, rehinciyle yaptığı sonuçsuz görüşmeden yeni çıkmıştı. Çamurlu sonbahar havası gelmiş olduğu için Martin bir süre önce siyah takım elbisesini rehinden alıp bisikletini rehine vermişti.

«Siyah takım elbise var,» demişti, onun her malını bilen rehinci. «Onu gidip şu yahudi Lipka'ya rehnetmiş olduğunu sakın söyleme bana. Çünkü eğer öyle yaptıysan...»

Adam tehditle bakmıştı ve Martin aceleyle haykırdı:

«Hayır, hayır; o bende, ama bir iş konusunda onu giymek istiyorum.»

«Pekâlâ,» yumuşayan tefeci cevap vermişti. «Sana başka para vermeden önce ben onu bir iş konusunda istiyorum. Bu işle zevk için uğraştığımı düşünmüyorsun ya?»

«Ama bu iyi durumda kırk dolarlık bir bisiklet,» Martin tartıştı. «Ve sen onun için bana yalnızca yedi dolar borç verdin. Hayır, hayır yedi bile değil, altı ve bir çeyrek; faizi peşin aldın.»

«Eğer daha fazla istiyorsan, takım elbiseyi getir.» Martin'i küçük, havasız inden dışarıya, yüreğinin umutsuzluğu,

kızkardeşinin acıma duygusuna dokunacak biçimde, yüzüne yansımış olarak çıkartan cevap bu olmuştu.

Telgraph Avenue arabası gelip öğleden sonra alışverişinden dönen kalabalığı almak üzere durduğu zaman daha yeni karşılaşmışlardı. Arabaya binmesine yardım ederken onun kolunu tutuşundan Mrs. Higginbotham, onun kendisini izlemeyeceğini sezdi. Merdivende döndü ve aşağıdaki Martin'e baktı. Onun bitkin görünüşlü yüzü yeniden kalbine dokundu.

«Sen gelmiyor musun?» diye sordu.

Bir an sonra Gertrude onun yanına geri inmişti.

«Ben yürüyorum. Antraman, biliyorsun,» diye açıkladı.

«O zaman bikaç blok ben de yürüyeceğim,» diye bildirdi. «Belkim bana yararı olur. Bu son bikaç gündür hiç de fazla hareketli diilim.»

Martin ona baktı ve onun savruk genel görünümünde, sağlıksız şişmanlığında, düşük omuzlarında, çizgileri sarkmış yorgun yüzünde, canlı serbest bir bedenin yürüyüşünün tam bir karikatürü olan, ayaklarının esneklikten yoksun o hantal basışında, onun sözünün doğrulamasını buldu.

«Sen iyisi mi burda dur,» dedi Martin ilk köşede, o zaten durmuş olduğu halde. «Ve sonraki arabaya bin.»

«Aman Tanrım! Şimdiden tamamen yorulmadıysam eğer!» diye soluklandı. «Ama senin o ayakkabılarla yürüyebileceğin kadar ben de yürüyebilirim. Tabanları o kadar ince ki, sen Kuzey Oakland'a varmadan çok önce onlar patlayacak.»

«Evde daha iyi bir çift var,» oldu cevap.

«Yarın akşam yemeğe gel.» Gertrude onu davet etti konuyla hiçbir ilgisi yokken. «Mr. Higginbotham olmayacak. O, iş için San Leandro'ya gidiyor.»

Martin başını iki yana salladı ama yemek önerisi karşısında gözlerine sıçrayan kurt gibi aç bakışları saklamayı başaramamıştı.

«Bir meteliğin yok Mart ve bu nedenle yürüyorsun. Antramanmış!» Hor gören bir tavırla burun bükmek istedi ama yalnızca burnunu çekmeyi başarabildi. «Durbakayım, işte.»

Ve el çantasında beceriksizce arandıktan sonra onun eline bir beş dolarlık sıkıştırdı. «Sanırım senin geçen yaş gününü unuttum Mart,» diye mırıldandı kekeleyerek...

Martin'in eli içgüdüsel bir biçimde altın parçasının üzerine kapandı. Aynı anda kabul etmemesi gerektiğini düşündü ve kendisini kararsızlığın bocalaması içinde mücadele ederken buldu. Bu altın parçası, besin, yaşam, bedenine ve beynine ışık, yazmayı sürdürebilmesi için güç demekti ve —kim bilir?— belki birçok parça altın getirebilecek bir şey yazmak için. Yeni tamamlamış olduğu iki denemesinin elyazmaları hayalinde açık bir biçimde yanarak belirdi. Onları masanın altında, yollayacak pulu olmadığı için birikmiş, geri çevrilmiş elyazmaları yığınının üzerinde gördü. Ve onların başlıkları, aynen yazı makinasında yazmış olduğu biçimiyle gözlerinin önüne geldi: «Gizemin Yüce Papazları» ve «Güzelliğin Beşiği». Onları hiçbir yere göndermemişti. O çizgide yazmış olduğu herhangi bir şey kadar iyiydiler. Keşke onlar için bir parası olsaydı! Sonra açlığın güçlü bağlaşığı, nihai başarısının kesinliği, içinde yükseldi ve seri bir hareketle parayı cebine attı.

«Sana ödeyeceğim Gertrude, yüz katıyla,» diye yutkundu, boğazı acıyla kasılmış ve gözlerinde kısa süren bir nemlilik belirtisiyle.

«Sözlerimi aklında tut.» Hazin bir kesinlikle haykırdı. «Yıl bitmeden önce eline bu küçük sarı oğlanlardan tam yüz tane koyacağım. Bana inanmanı istemiyorum. Yapacağın tek şey bekleyip görmek.»

Gertrude inanmadı. Kuşkuculuğu onu rahatsız etti ve başka uygun bir yolu beceremeyerek dedi ki:

«Biliyorum açsın Mart. Bu her yanından apaçık. Ne zaman olsa yemeğe gel. Çocuklardan birini Mr. Higginbotham'ın ne zaman bulunmadığını söylemek için sana yollayacağım, ve Mart...»

Onun düşünce süreci Martin'e öylesine açıktı ki, ne söylemek üzere olduğunu yüreğinin en gizli yerinde duyduğu halde bekledi.

«Bir iş bulmanın zamanı olduğunu düşünmüyor musun?»

«Başaracağımı düşünmüyorsun?» diye sordu.

O başını iki yana salladı.

«Kimsenin bana inancı yok, kendimden başka.» Sesinde ateşli bir başkaldırış vardı. «Daha şimdiden iyi yapıtlar yaptım, birçok yapıtlar ve er veya geç onlar satılacak.»

«İyi olduğunu ne biliyorsun?»

«Çünkü,» durakladı, tüm uçsuz bucaksız yazın alanı ve yazın tarihi beyninde kaynaştı ve inancının nedenlerini ona aktarmaya çalışmanın boşunalığını ona gösterdi. «Pekâlâ, dergilerde yayınlananların yüzde doksandokuzundan daha iyi de ondan.»

«Mantığı dinlemeni isterdim,» diye cevapladı güçsüzce, ama onun hastalığına koyduğu tanının doğruluğuna sarsılmaz bir inançla. «Mantığı dinlemeni isterdim,» diye tekrarladı. «Ve yarın akşam yemeğe gel.»

Martin ona arabada yardım ettikten sonra aceleyle postaneye gitti ve beş dolardan üçünü pullara yatırdı; ve o gün daha sonra Morse'lara giderken, birçok uzun kalın zarfı yollamak için yolda postaneye uğradı ve iki sentlik üç pul dışında bütün pulları onlara yapıştırdı.

Yemekten sonra, Russ Brissenden ile karşılaştığı için o gece Martin için önemli bir gece oldu. Onun oraya gelmesi nasıl bir rastlantıydı, kimin arkadaşıydı ya da hangi tanıdık onu getirmişti Martin bilmiyordu. Ne de onun hakkında Ruth'a soruşturacak kadar meraklıydı. Kısacası, Brissenden, kuşbeyinli ve kansız biri olarak Martin'in dikkatini çekti ve hemen aklından çıktı. Bir saat sonra, tabloları süzerek, masalardan aldığı ya da raflardan çektiği kitaplara ve dergilere burnunu sokarak odadan odaya sinsice dolaşmasından, Brissenden'in aynı zamanda görgüsüz biri olduğuna da karar verdi. Evde bir yabancı olduğu halde, sonunda büyük bir moris koltuğa büzülerek, cebinden çıkarmış olduğu ince bir cildi sürekli olarak okuyarak topluluğun ortasında kendisini soyutladı. Okurken dalgın bir biçimde parmaklarını saçlarının arasından okşayıcı bir hareketle geçiriyordu. Bir kez, birçok genç kadınla birlikte apaçık büyük bir başarıyla şa-

kalaşırken gördüğü zamanın dışında Martin o akşam, ona pek fazla dikkat etmedi.

Martin giderken, zaten caddeye doğru yarı yola gelmiş olan Brissenden'e rastlantıyla yetişti.

«Merhaba, sen misin?» dedi Martin.

Diğeri kaba bir homurdanmayla karşılık verdi ama yanısıra yürüdü. Martin konuşmak için daha başka bir girişimde bulunmadı ve birçok blok boyunca kesiksiz bir sessizlik içinde yürüdüler.

«Kibirli koca eşşek!»

Bağrışın ansızın oluşu ve şiddeti Martin'i afallattı. Eğlendiğini hissetti ve aynı zamanda diğerine karşı büyüyen bir nefret duydu.

«Böyle bir yerde ne işin var senin?» Soru başka bir blok boyu sessizlikten sonra ansızın savrulmuştu.

«Senin ne işin var?» Martin karşılık verdi.

«Hay allah, ne bileyim,» oldu karşılık. «En azından bu benim ilk düşüncesizliğim. Her günün yirmidört saatı var ve bunları bir şekilde geçirmem lazım. Gel birşey iç.»

«Pekâlâ.» Martin cevapladı.

Hemen arkasından kabule böylesine hazır oluşuna şaşırdı. Evde yatağa girmeden önce yazılacak birkaç saatlik sıradan yazı onu bekliyordu ve yatağa girdikten sonra, onun için herhangi bir heyecan verici roman kadar romantizmle dolu olan Herbert Spencer'in otobiyografisini saymazsa, Weismen'ın bir cildi onu bekliyordu. Hoşlanmadığı bu adamla zamanını neden boşa harcamalıydı? diye düşündü. Gene de içki denilince aklına gelen ne bu adamdı ne de içkinin kendisi ama içki ile birlikte olan şeyler : parlak ışıklar, aynalar, ve göz kamaştıran bardak sıraları, alevlenmiş ılık yüzler, ve adamların seslerinin yankılanan uğultusu. İşte oydu, adamların sesleriydi, iyimser adamların, başarıyı soluyan adamların, paralarını erkek gibi içkiye harcayan adamların sesleri. O yalnızdı, onun sorunu buydu işte; bu nedenle çağrıya, oltanın ucundaki beyaz beze atılan orkinos gibi düşünmeden atılmıştı. Shelly Hot Springs'de Joe ile olduğundan bu yana Portekizli bakkalla içtiği şarap dışında Martin bir barda iç-

memişti. Düşünsel tükeniş, bedensel tükenişin yaptığı gibi alkollü içki özlemi ortaya çıkarmıyordu ve ona bir istek duymamıştı. Ama tam şimdi içkiye, daha doğrusu içinde içkilerin dağıtıldığı, satıldığı bir ortama istek duydu. Brissenden'in ve kendisinin geniş deri koltuklara yayılıp oturduğu ve viski ve soda içtiği Grotto böyle bir yerdi.

Konuştular. Birçok şeyden konuştular. Sırasıyla bir Martin, bir Brissenden viski ve soda söylediler. İçkiye çok dayanıklı olan Martin, diğerinin içkiye dayanma yeteneği karşısında hayret etti ve zaman zaman birdenbire durup diğerinin konuşmalarına şaştı. Brissenden'in herşeyi bildiğini varsayması ve karşılaşmış olduğu ikinci entellektüel adamın burada olduğuna karar vermesi için çok geçmedi. Ama Martin, Profesör Caldwell'de olmayana —bunlar başlıca, ateş, parlak bir kavrama ve seziş, dehanın kontrolsüz alevlenişiydi— Brissenden'in sahip olduğuna dikkat etti. Ondan canlı bir dil akıyordu. İnce dudakları, bir makinanın kalıpları gibi, kesici ve batıcı deyimler kesip çıkarıyor; ya da o ince dudaklar çıkardıkları tamamlanmamış seslerin çevresinde tekrar büzülerek, yumuşak kadifemsi şeyler, ateş ve ihtişamın, unutulmayan güzelliğin, yaşamın gizeminin ve kavranamazlığının yansıması olan, olgun deyimleri şekillendiriyor; ve nihayet tekrar o ince dudaklar kozmik didişmenin gümbürtüsünü ve çatırtısını çınlatan bir borozan gibi, gümüş kadar temiz ses veren, yıldızlı boşluklar kadar aydınlık, bilimin son sözünü özetleyen ve gene de daha fazla birşeyler olan —şairin sözü, fizikötesi gerçek, anlaşılması zor ve anlatabilecek sözcükler olmadan ve gene de incelikle anlatım bulan ve genel sözcüklerin kavranamaz çağrışımlarından başka birşey olmayan— cümleler sıralıyordu. O bir hayal harikasıyla, orada anlatım için dilin bulunmadığı, deneyciliğin en ileri karakolundan ilerisini gördü ve gene de konuşmanın altın bir mucizesiyle bilinen sözcüklere bilinmeyen değerler vererek, Martin'in bilincine sıradan insanlara iletişimi mümkün olmayan mesajlar taşıdı.

Martin o ilk hoşlanmama duygusunu unuttu. Burada kitapların verebileceğinin en iyisi gerçekleşiyordu. Burada bir

zeka, onun başvurması için, yaşayan bir adam vardı. «Ben ayağının çamuruyum,» Martin tekrar tekrar yineledi kendi kendine.

«Biyoloji çalışmışsınız,» dedi Martin yüksek sesle ve önemli bir tavırla.

Brissenden başını iki yana sallayarak onu şaşırttı.

«Ama yalnızca biyolojinin ortaya koyduğu gerçekleri belirtiyorsunuz,» diyerek Martin ısrar etti ve bir boş bakışla ödüllendirildi. «Vardığınız sonuçlar okumuş olmanız gereken kitaplarla aynı çizgide...»

«Bunu duyduğuma sevindim,» oldu cevap. «Bilgilerimin yüzeyselliğinin beni kestirmeden gerçeğe götürmüş olması çok güven verici. Bana gelince, doğru ya da yanlış olduğunu araştırmaya hiçbir zaman aldırmadım. Nasıl olsa tümü değersiz, insan hiçbir zaman mutlak gerçeği bilemez.»

«Siz bir Spencer yetiştirmesisiniz!» Martin zafer kazanmışçasına haykırdı.

«Onu gençliğimden beri okumadım ve o zaman da tek okuduğum onun 'Eğitim'i idi.»

«Böyle kayıtsızca bilgi edinebilmeyi isterdim,» dedi Martin ansızın, yarım saat sonra. Brissenden'in kafa donanımını yakından çözümlüyordu. «Siz keskin bir dogmatiksiniz ve işte durumu böylesine şaşırtıcı yapan da bu. Bilimin **a posteriori*** yöntemle ortaya koyabilmiş olduğu en son gerçekleri siz dogmatik bir biçimde belirtiyorsunuz, doğru sonuçlara sıçrıyorsunuz; kuşkusuz son derece kestirme gidiyorsunuz. Gerçeğe ışık hızıyla, bir tür mantıküstü süreçle yaklaşıyorsunuz.»

«Evet bu, Peder Joseph ve Kardeş Dutton'u rahatsız ederdi,» diye cevapladı Brissenden. «Ah, hayır,» diye ekledi. «Öyle bir şey değilim, eğitimim için beni katolik okuluna gönderen şey yazgının şanslı bir oyunuydu. Sen bildiklerini nereden öğrendin?»

Ve Martin anlatırken onun zayıf aristokrat yüzünden, düşük omuzlarından, komşu sandalyenin üzerindeki, cepleri

---

* a posteriori : tümdengelim. (Ç.N.)

birçok kitabın yüküyle sarkmış ve şişmiş paltosuna gezinen gözleriyle Brissenden'i inceliyordu. Brissenden'in yüzü ve ince uzun elleri güneşten kahverengileşmişti - aşırı ölçüde yanmış, diye düşündü Martin. Bu güneş yanığı Martin'i rahatsız etti. Apaçıktı ki Brissenden bir açıkhava insanı değildi. O zaman güneş tarafından nasıl harabedilmişti? Bu güneş yanığı sağlıksız ve önemli bir şeyle ilgili olmalı diye düşündü Martin, onun dar, çıkık elmacık kemikli, derin çukurlu, ve Martin'in şimdiye dek görmüş olduğu en duyarlı ve zarif, kartal gibi bir burunla süslü olan yüzünü incelemeye dönerken. Gözlerinin boyutlarında dikkat çekecek hiçbir şey yoktu. Renkleri kolay tanımlanamaz bir kahverengi olan gözleri ne iri ne de ufaktı; ama içlerinde için için yanan bir ateş ya da daha doğrusu garip bir biçimde zıt, ikili bir anlatım gizliydi. Küstah, boyun eğmez hattâ fazla hoyrattı ama aynı zamanda onlar acıma uyandırıyordu. Martin yakında öğrenecekse de, şimdilik neden olduğunu bilmeden ona acırken buldu kendini.

«Ah, ben veremliyim,» dedi rahatlıkla, Arizona'dan gelmiş olduğunu önceden bildirmiş olarak. «Birkaç yıldır oradayım, o iklimde yaşamak için.»

«Buranın ikliminde riske girmekten korkmuyor musun?»

«Korkmak?»

Martin'in sözcüğünü tekrarlayışında hiçbir özel vurgu yoktu ama Martin o münzevi yüzde korkacağı hiçbir şeyin olmadığı ilanını okudu. Gözler bir kartalınki gibi olana kadar kısılmıştı ve genişlemiş burun delikleriyle küstah, iddiacı, saldırgan kartal gagasına dikkat edince neredeyse soluğunu tuttu; görünüm karşısında ürpererek, muhteşem diye yorumladı kendi kendine. Yüksek sesle şu dizeleri aktardı :

«'Yazgının darbeleri altında
Başım kanlı ama dimdik.'»

«Henley'i seviyorsun,» dedi Brissenden, görünümü hızla, büyük bir canayakınlık ve sevecenliğe dönüşerek. «Kuşkusuz, senden başka bir şey bekleyemezdim. Ah, Henley! Yiğit bir ruh! Çağdaş kafiye ustaları —dergilerin kafiye ustaları—

arasında o, bir gladyotörün haremağaları takımının ortasında göze çarpması gibi göze çarpar.»

«Dergileri sevmiyorsun?» Martin yumuşak bir biçimde suçladı.

«Ya sen?» öylesine yabanca hırladı ki, onu afallattı.

«Ben... ben yazarım, ya da daha doğrusu dergilere yazmaya çalışıyorum,» diye kekeledi Martin.

«Bu daha iyi,» oldu yumuşayan karşılık. «Yazmaya çalıştın ama başarılı olamadın. Başarısızlığına saygı ve hayranlık duyuyorum. Senin ne yazdığını bilirim. Gözü kapalı anlayabilirim onu ve onda öyle bir unsur var ki dergileri ona kapıyor. Onun gözüpekliği. Ve bu mala, özellikle bu mala dergilerin gereksinmesi yoktur. Onların istediği, kişiliksiz, vıcık vıcık bir duygusallık, ve Tanrı biliyor bunu bulurlar ama senden değil.»

«Ben basit yazılar üzerinde değilim.» Martin memnundu.

«Tersine,» Brissenden durdu ve Martin'in görünen yoksulluğu üzerinde, iyice yıpranmış kıravattan, kenarları pürtüklenmiş yakadan, ceketinin parlayan kollarına ve kolağzının hafif yırtığına geçerek Martin'in çökük yanaklarında sonuçlanan ve orada kalan küstah bir göz gezdirdi. «Tersine, basit yazılar senin üzerinde ve senin öyle üzerinde ki ona ulaşmayı ümidedemezsin. Baksana arkadaş, seni birşeyler yemeğe çağırarak sana hakaret edebilirdim.»

Martin elinde olmadan kanın yüzündeki sıcaklığını duydu ve Brissenden zaferle güldü.

«Tam bir adama böyle bir çağrıyla hakaret edilemezdi,» diye sonuçlandırdı.

«Sen bir şeytansın,» diye haykırdı Martin sinirle.

«Neyse, davet etmedim.»

«Cesaret edemedin.»

«Ah, bunu bilmiyordum. Seni şimdi davet ediyorum.»

Brissenden konuşurken, sanki çağrıyla lokantaya gitmek için ordan ayrılıyorlarmış gibi sandalyesinden yarı yarıya kalktı.

Martin'in yumrukları iyice sıkıldı, kanı şakaklarını dövüyordu.

«Bosco! Onları canlı canlı yer! Canlı canlı yer!» Brissenden, ünlü bir yılan - yutucunun çığırtkanını taklit ederek bağırdı.

«Seni canlı canlı yiyebilirim kuşkusuz,» dedi Martin, diğerinin hastalıkla yıkılmış yapısını küstahça süzerek.

«Yalnızca ben buna değmem?»

«Tersine,» Martin düşündü. «Çünkü olay buna değmez.» Martin ansızın yürekten ve sağlıklı bir kahkaha attı. «İtiraf ederim, beni aptalca davrandırttın. Benim aç olmam ve senin bunu farketmen yalnızca doğal, olağan olaylar ve bunda utanç verici bir şey yok. Görüyorsun, sürünün geleneksel küçük ahlak değerlerine gülüyorum; sonra sen keskin gerçek bir söz söylüyorsun ve ben hemen aynı küçük ahlâk değerlerinin kölesi oluyorum.»

«Sen hakarete uğradın.» Brissenden iddia etti.

«Kuşkusuz uğradım, biraz önce. İlk gençliğin önyargıları bunlar, biliyorsun. Böyle şeyleri o zaman öğrendim ve o zamandan beri öğrendiklerim onları değersizleştirdi. Onlar benim utanç verici gizlerim.»

«Ama sen şimdi onlara değer vermiyorsun?»

«Kuşkusuz, vermiyorum.»

«Eminsin?»

«Eminim.»

«O zaman gidip birşeyler yiyelim.»

«Seni ben götüreyim,» Martin cevapladı, son viski sodayı iki dolardan kalan son bozuk paralarıyla ödemeye girişerek ve garsonun Brissenden'in zorbalığıyla parayı masaya geri koyduğunu görerek.

Martin yüzünü ekşiterek parayı cebine koydu ve bir an için Brissenden'in elinin sevecen ağırlığını omuzunda duydu.

XXXII

Hemen ertesi gün öğleden sonra Maria, Martin'in ikinci konuğu ile heyecanlandı. Ama bu kez kendini kaybetmediği için, Brissenden'i, salonun saygın ihtişamında oturttu.

«Umarım gelmemin sakıncası yoktur?» diye başladı Brissenden.

«Hayır, hayır, hiç değil,» elini sıkarak, kendisi yatağa geçip onu tek sandalyeye oturturken, cevapladı Martin. «Ama nerede yaşadığımı nasıl bildin?»

«Morse'ları aradım, Miss Morse telefona çıktı. Ve işte buradayım.» Ceketinin cebine elini attı ve masanın üzerine ince bir cilt fırlattı. «Burda bir kitap var, bir şairin. Onu oku ve sakla.» Martin'in karşı çıkışına cevap olarak: «Kitaplarla yapacak neyim var ki? Bu sabah yeni bir kanama oldu. Viskin var mı? Hayır kuşkusuz ki yok. Bir dakika bekle.»

Çıktı ve gitti. Martin onun uzun siluetini dış merdivenlerden inerken izledi ve o, bahçe kapısını kapamak için dönerken, bir zamanlar geniş olan ve şimdi, göğsünün çökük yıkıntısı üzerine, içeriye doğru kıvrılmış olan omuzlara bir acı duyarak dikkat etti. Martin iki su bardağı çıkardı ve şiir kitabını okumaya daldı. Henry Vaughn Marlow'un son şiirleriydi.

«İskoç viskisi yoktu,» diye dönüşünde bildirdi Brissenden. «O dilenci, Amerikan viskisinden başka birşey satmıyor. Ama işte ondan bir litre.»

«Gençlerden birini limon almaya göndereyim ve bir toddy* yapalım,» Martin önerdi.

«Böyle bir kitap Marlow'a ne kazandırır?» diye devam etti, sözkonusu cildi elinde kaldırarak.

«Muhtemelen elli dolar,» diye geldi cevap. «Gene de eğer onun tamamını alabilirse, ya da bir yayıncıyı bunu çıkarma riskini göze almaya kandırabilirse şanslıdır.»

«O zaman kimse yaşamını şiirden kazanamaz?»

Martin'in hem ses tonu, hem yüzü kederini gösteriyordu.

«Kuşkusuz hayır, hangi salak bunu umar? Menzumeden evet, Bruce, Virginia Spring ve Sedgwick var, onlar iyi iş yapıyor. Ama şiir —biliyor musun Vaughn Marlow yaşamını nasıl sağlıyor?— Pennsylvania'da oğlan çocuklarının gittiği ezberhanelerde öğretmenlik yaparak; ve bütün bu ticari küçük cehennemlerde böyle bir iş çekilir şey değil. Önünde daha yaşayacak elli yılı bile olsa, onun yerinde olmak istemezdim. Ve gene de onun yapıtları, çağdaş şiir yazarları yığını içinde, havuçlar arasındaki bir pembe yakut gibi dikkati çekiyor. Ve hakkındaki eleştiriler! Lanet olsun, onların hepsi dangalak cüceler!»

«Yazan insanlar üzerine, kendileri yazamayanlar tarafından fazlasıyla yazıldı.» Martin aynı fikirdeydi. «Baksana, Stevenson ve yapıtları üzerine yazılan saçmaların çokluğu beni afallattı.»

«Mezar soyguncuları, canavarlar!» Brissenden dişleri gıcırdayarak konuştu. «Evet, yazılanları — «Peder Damien'e Mektup» için, kendilerinden emin biçimde gagalayarak, onu çözümleyenleri, onu tartıya vuranları biliyorum.»

«Onu kendi sefil benliklerinin denektaşında ölçerek,» diye Martin katıldı.

«Evet öyle, iyi bir deyim: Gerçeği, güzeli ve iyiyi geveleyerek ve kirleterek ve sonunda, 'Cici köpek, Fido,' deyip sırtını okşayarak. Üf be! Richard Realf, öldüğü gece onlar için, 'Küçük geveze kargalar,' demişti.»

---

* Toddy: Kanyak, viski gibi içkileri, sıcak su, şeker ve genellikle baharatla karıştırarak yapılan bir içki (Ç.N.)

Martin şevkle anlatımı ele aldı. «Ustaların göktaşı gibi uçuşlarında, onların yıldız tozunu gagalayanlar. Onlar üzerine —eleştirmenler ya da daha doğrusu dergilerdeki eleştiriciler üzerine— bir zamanlar bir hiciv yazmıştım.»

«Görelim onu,» Brissenden sabırsızlıkla rica etti.

Böylece Martin, 'Yıldız Tozu'nun bir kopyasını ortaya çıkardı ve onun okunuşu süresince Brissenden kendi kendine güldü, ellerini uğuşturdu ve toddysini yudumlamayı unuttu.

«Dikkatimi çekti, sen kendin de, kukuletalı, kör, yeraltı cücelerinin dünyasına savrulmuş bir parça yıldız tozusun.» Sonundaki yorumu bu oldu. «Kuşkusuz bu ilk dergi tarafından kapılmıştır.»

Martin elyazmalarıyla ilgili not aldığı defterin sayfalarını karıştırdı.

«Yirmiyedi dergi tarafından geri çevrildi.»

Brissenden uzun ve içten bir kahkaha attı ama bu bir öksürük nöbetiyle kesildi.

«Söyle bakalım, şiirle uğraşmadığını bana söyleyemezsin.» Soluyarak konuştu. «Onlardan birşeyler göster bana.»

«Onları şimdi okuma,» Martin rica etti. «Ben seninle konuşmak istiyorum. Bir paket yapacağım, eve götürebilirsin.»

Brissender, 'Aşk Döngüsü' ve 'Peri ve İnci' ile gitti ve ertesi gün «Daha fazla istiyorum,» diyerek Martin'i selamlamak üzere geri geldi.

Yalnızca, Martin'e bir şair olduğu konusunda garanti vermekle kalmadı, aynı zamanda Martin, Brissenden'in kendisinin de şair olduğunu öğrendi. Martin onun yapıtlarıyla kendinden geçti ve onların yayınlanması için hiçbir girişim yapmamış olmasına son derece şaşırdı.

Eserlerini onun adına pazarlamak için Martin'in gönüllü olmasına, Brissenden'in cevabı, «Allah hepsinin belasını versin,» oldu. «Güzelliği onun kendi hatırı için sev,» diye öğütledi. «Ve dergileri rahat bırak. Gemilerine ve denize dön. Benim sana öğüdüm bu, Martin Eden. Bu hastalıklı ve çürümüş kentlerin insanları arasında ne arıyorsun? Onların arasında, dergilerin gereksinimi için güzelliği kötüye

kullanmaya çalışıp ziyan ederek, her gün kendi gırtlağını kesiyorsun. Geçen gün bana aktardığın söz neydi? - Ha evet, 'Ephemerid'lerin* sonuncusu, insan.' Pekâlâ, sen ephemerid'lerin sonuncusu, ünü ne yapacaksın? Eğer onu kazansaydın o sana zehir olurdu. Benim inancıma göre sen böyle bir mamayla gelişmek için fazlasıyla basit, fazlasıyla katıksız ve fazlasıyla rasyonelsin. Dergilere hiçbir zaman bir satır satamamanı ümidederim. Güzellik, hizmet edilecek tek efendidir, ona hizmet et ve kalabalığa boş ver! Başarı! Başarı eğer senin, Hanley'in Appariton'unu gölgede bırakan, 'Stevenson Sonesi'nde, bu, 'Aşk Döngüsü'nde, şu Deniz-şiirlerinde değilse hangi cehennemdedir?

«Onu yaparak ne başardığın değil, yalnızca onu yapmaktır sana coşku veren şey. Bana söylemene gerek yok. Ben biliyorum. Sen de biliyorsun. Güzellik seni incitiyor. O senin içinde sürekli bir acı, iyileşmez bir yara, alevden bir bıçaktır. Dergilerle neden oynayasın? Bırak güzellik senin tarafında kalsın. Neden güzelliği altın sikke yapasın? Neyse zaten yapamazsın, benim bu konuda heyecanlanmama gerek yok. Dergileri bin yıl okuyabilirsin, gene de Keats'ın bir dizesinin değerini bulamazsın. Ünü ve parayı rahat bırak ve yarın bir gemiye yazıl ve denizlerine geri dön.»

«Ün için değil ama aşk için.» Martin güldü. «Senin evreninde aşkın hiç yeri yok gibi görünüyor; benimkinde güzellik aşkın hizmetkârıdır.»

Brissenden ona acıyarak ve hayranlıkla baktı. «Sen öylesine gençsin, Martin oğlum, öylesine gençsin ki. Sen daha çok kanat çırpacaksın, ama kanatların zarif renklerle süslü ince tüldendir. Onları kavurma. Ama kuşkusuz sen onları şimdiden kavurdun. 'Aşk-Döngüsü'nü açıklayabilmek için yüceltilmiş bir eksik-eteğe gereksinimin var, ve bu da onun ayıbı.»

«O, eksik-eteği olduğu kadar aşkı da yüceltiyor,» diye güldü Martin.

«Çılgınlığın Felsefesi,» oldu karşılık. «Haşhaş düşleri

* Ephemerid : Kısa ömürlü böcekler sınıfı.

içinde dolanırken ben kendimi böyle ikna ederdim. Ama haberin olsun, bu burjuva kentleri seni öldürecek. Sana rastladığım o hainler inine bak. Ahlâk çöküntüsü bile denemez ona. Öyle bir ortamda insan makul davranmayı sürdüremez. Alçaltıcı. Erkek ve kadın, alçalmayan biri bile yok içlerinde, tümü bir istiridyenin yüksek akli ve artistik dürtüleri ile yöneltilen canlı mideler.»

Ansızın durdu ve Martin'i süzdü. Sonra bir sezgi parlamasıyla durumu gördü. Yüzündeki anlatım şaşkın bir dehşete dönüştü.

«Ve sen o muazzam 'Aşk-Döngüsü'nü ona yazdın, o soluk, kurumuş dişi şeye.»

Bir an sonra Martin'in sağ eli onun boğazını boğarcasına kavramıştı ve dişleri takırdayana kadar onu sarstı. Ama onun gözlerinin içine bakan Martin orada bir korku görmedi; meraklı ve alaycı bir şeytandan başka birşey görmedi. Martin kendine geldi ve kavradığı boynunu gevşeterek onu yanlamasına yatağa savurdu.

Bir an için nefesi kesilen Brissenden acıyla soluklandı, sonra kıkırdayarak gülmeye başladı.

«Silkeleyip bu ateşi söndürseydin sana sonsuza dek borçlu kalırdım,» dedi.

«Sinirlerim bugünlerde kıl üzerinde duruyor,» diye özür diledi Martin. «Umarım bir yerini incitmedim. Dur da taze toddy yapayım.»

«Ah, sen genç dostum!» Brissenden sürdürdü. «O bedeninle yalnızca gurur duyuyorsundur. Şeytansı bir gücün var. Sen genç bir pantersin, bir aslan yavrususun. Eh, bu gücün karşılığını ödeyecek olan da sensin.»

«Ne demek istiyorsun?» Martin ona bir bardak uzatırken merakla sordu. «İşte, şunu dik ve iyileş.»

«Çünkü,» Brissenden toddysini yudumladı ve memnun kalarak gülümsedi. «Kadınların yüzünden. Şimdi oldukları gibi ölene kadar sana dert olacaklar ya da ben hiçbir şey bilmiyorum. Şimdi beni engellemenin yararı yok; söyleyeceğimi söyleyeceğim. Bu kuşkusuz senin çocukluk aşkın; ama güzellik aşkına gelecek sefere daha iyi bir zevk göster. Şu

dünyada bir burjuva kızından ne istiyorsun? Onları rahat bırak, yaşama gülen, ölümle eğlenen ve birini sevebilecekken seven, zevk düşkünü, ateşli, mükemmel bir kadın seç. Böyle kadınlar var ve onlar korunaklı burjuva yaşamının ürünü herhangi bir yüreksizin olduğu kadar hazır olarak seni seveceklerdir.»

«Yüreksiz?» Martin karşı çıktı.

«Tam öyle, yüreksiz; kafalarına doldurulmuş olan küçük ahlak değerlerinin gevezeliğini yapan ve yaşamı yaşamaktan korkanlar. Onlar seni sevecekler Martin, ama kendilerinin o küçük ahlak değerlerini daha çok sevecekler. Senin istediğin, görkemli bir biçimde, bütünüyle yaşama kendini vermek, büyük özgür ruhlar, gözkamaştıran kelebekler, yoksa küçük gri pervaneler değil. Ah, eğer yeterince yaşayacak kadar şanssızsan onlardan da, bütün dişi şeylerden de bıkacaksın. Ama o kadar yaşamayacaksın. Gemilerine ve denize dönmeyeceksin; böylece kentlerin bu mikroplu kovuklarında kemiklerin çürüyene kadar dolaşacaksın ve sonra öleceksin.»

«Bana konferans verebilirsin ama benim karşılık vermemi sağlayamayacaksın,» dedi Martin. «Ne de olsa sen senin yaratılışının bilgeliğinden başka bir şeye sahip değilsin ve benim yaratılışımın bilgeliği de aynen seninki kadar suçlanamaz.»

Aşk ve dergiler üzerinde ve başka birçok şey üzerinde anlaşamadılar ama birbirlerini sevdiler ve Martin yönünde bu sevgi çok derin bir sevgiden geri değildi. Her gün birlikteydiler ve Brissenden günde en az bir saati Martin'in havasız odasında geçiriyordu. Brissenden hiçbir zaman yanında bir litrelik viski olmadan gelmedi ve birlikte yedikleri zamanlar o yemek boyunca viski soda içerdi. İkisi için hesabı değişmez biçimde hep Brissenden öderdi ve onun aracılığıyla Martin yemeğin inceliklerini öğrendi, ilk şampanyasını içti ve Ren şaraplarıyla tanıştı.

Ama Brissenden her zaman bir bilinmeyendi. Bir münzevinin yüzüyle o, özünün tüm zayıflıkları içinde her zaman bir zevk düşkünüydü. O ölmekten korkmuyordu, yaşamın

tüm biçimlerine karşı sert ve küçümseyiciydi ve gene de ölürken, yaşamı son atomuna kadar sevdi. Bir yaşama ve heyecan çılgınlığına, bir kez kendisinin söylediği deyimlerle, 'Ondan gelmiş olduğu kozmik toza kendi küçük yerini katmak,' çılgınlığına kendini vermişti. Uyuşturucularla dağlanmış olarak yeni ürpertiler arayışıyla birçok garip şey yapmıştı. Martin'e söylediği gibi bir kez üç gün susuz kalmış, böylesi bir susuzluğu gidermenin şiddetli zevkini tatmak için bunu gönüllü olarak yapmıştı. O kimdi ya da neydi, Martin hiçbir zaman öğrenemedi. O geçmişi olmayan bir adamdı, geleceği yakın bir mezar ve bu günü keskin bir yaşam aleviydi...

XXXIII

Martin sürekli olarak savaşını yitiriyordu. Tasarruf ettiği halde, değersiz yazılarından gelen kazancını giderleriyle dengeleyemiyordu. Şükran günü onu siyah takım elbisesi rehinde ve Morse'ların yemek çağrısını kabul edemez durumda buldu. Gelmeme nedeni Ruth'u mutlu etmemişti ve bunun Martin üzerindeki etkisi bir tür umutsuzluk oldu. Ve Ruth'a gene de geleceğini, San Francisco'ya Transcontinental'in bürosuna gideceğini, verilmesi gereken beş doları alacağını ve onunla takım elbisesini rehinden alacağını söyledi.

Sabahleyin Maria'dan on sent borç aldı. Onu öncelikle Brissenden'den borç alırdı ama o düzensiz adam ortadan kaybolmuştu. Martin onu son kez göreli iki hafta geçmişti ve Martin boşu boşuna onu kızdırmış olabilecek bir neden arayarak kafasını yormuştu. On sent Martin'i feribotla San Francisco'ya götürdü ve Market caddesinde yürürken eğer parayı alamazsa durumunun ne olacağı üzerinde düşündü. O zaman Oakland'a dönebilmesi mümkün değildi ve San Francisco'da ikinci bir on sent alabileceği tanıdığı kimse yoktu. Transcontinental'in bürosunun kapısı aralıktı ve Martin kapıyı açıyorken içerden gelen yüksek ses onu ansızın durdurdu.

«Ama sorun bu değil Mr. Ford.» (Ford, Martin'in yazışmalardan bildiği, yayıncının adıydı.) «Sorun şu ki, siz ödemeye niyetli misiniz? Nakit- ve peşin demek istiyorum? Transcontinental'in beklentileri, ve onu gelecek yıl ne yapmayı umduğunuz beni ilgilendirmez. Benim istediğim yap-

mış olduğum iş için ödeme yapılması. Ve şimdiden size söylüyorum parayı elime alana kadar Transcontinental'in Nisan sayısı baskıya girmez. İyi günler. Parayı bulduğunuz zaman gelip görün beni.»

Kapı sarsılarak açıldı ve adam fırlayıp Martin'in yanından öfkeli bir yüzle geçti, lanetler okuyarak ve yumruklarını sıkarak koridordan aşağı gitti. Martin hemen girmemeye karar verdi ve bir çeyrek saat koridorlarda oyalandı. Sonra kapıyı itip açtı ve içeri yürüdü. Bu yeni bir deneyimdi, ilk kez bir yayıncının bürosuna giriyordu. Bu büroda ziyaretçi kartı kullanılmadığı açıktı ki, bir çocuk Mr. Ford'u görmek isteyen bir adam olduğu haberini içteki odaya götürdü. Geri dönen çocuk odanın yarı uzaklığından gelmesi için ona işaret etti ve özel büroya, kutsal yayıncılık bölümüne onu götürdü. Martin'in ilk izlenimi odanın düzensizliği ve yığılmış kargaşası oldu. Sonra bir döner sandalyede oturan ve kendisini merakla süzen sakalları uzamış, enerjik görünümlü, bir adama dikkat etti. Martin onun yüzünün sakin rahatlığına hayran oldu. Apaçıktı ki matbaacı ile tartışması sükûnetini etkilememişti.

«Ben... ben Martin Eden'im,» Martin konuşmaya başladı. ('Ve beş dolarımı istiyorum' demiş olmayı isterdi)

Ama bu onun ilk yayıncısıydı ve içinde olduğu koşullarda fazla terslikle onu ürkütmek istemedi. Mr. Ford onu şaşırtan bir biçimde «Demeyin,» diyerek havaya sıçradı ve bir an sonra iki eliyle Martin'in elini coşkunlukla sıkıyordu.

«Sizi gördüğüme ne kadar çok sevindiğimi söyleyemem Mr. Eden. Sık sık sizin nasıl biri olduğunuzu merak ederdim.»

Martin'i bir kol boyu uzakta tuttu ve ışıl ışıl gözlerini Martin'in ikinci derecede iyi ve aynı zamanda en kötü giysisinde gezdirdi. Pantolonda Martin'in Maria'nın ütüsüyle yapmış olduğu dikkatli çizgi görülüyordu ama giysi yırtılmış ve onarım geçirmişti.

«İtiraf etmeliyim ki sizi olduğunuzdan çok daha yaşlı bir adam olarak düşlemiştim, öykünüz biliyorsunuz, öylesine bir soluk ve enerji, öylesine bir olgunluk ve düşünüş

derinliği gösteriyordu ki. Bir başyapıt o öykü, ilk yarım düzine satırı okuduğum zaman bunu anladım. Size onu ilk nasıl okuduğumu söyleyeyim. Ama hayır; önce sizi elemanlarımıza tanıtayım. Mr. Ford yol göstererek onu genel büroya götürürken hâlâ konuşuyordu. Orada onu, zayıf, ince, küçük bir adam olan yardımcı yayıncı Mr. White ile tanıştırdı; elleri sanki donuyormuş gibi garip bir biçimde soğuktu ve seyrek sakalları ipek gibiydi.

«Ve Mr. Ends, Mr. Eden, Mr. Ends bizim işletme müdürümüz, biliyorsunuz.»

Martin kendisini ters bakışlı, dazlak kafalı bir adamla el sıkışırken buldu. Yüzünün görülebilen azıcık bir bölümünden yüzü yeterince enerjik görülüyordu, ve yüzünün büyük bölümü dikkatle düzeltilmiş —bu işi pazar günleri karısı yapıyordu ve bu arada ensesini de tıraş ediyordu— kar beyazı bir sakalla kaplıydı. Üç adam hepsi birden ve hayranlıkla konuşarak Martin'i çevrelediler. Martin'e bunlar bir iddiayı kazanmak için zamana karşı yarışarak konuşuyorlar gibi gelene kadar bu konuşmayı sürdürdüler.

«Bizi neden aramadığınızı sık sık merak ediyorduk,» diyordu Mr. White.

«Yol param yoktu ve körfezin ötesinde oturuyorum,» Martin açıkça cevapladı, paraya olan zorunlu gereksinmesini göstermek fikriyle.

Kuşkusuz, diye düşündü kendi kendine, bayramlık giysilerimin görünümü gereksinimimin dokunaklı bir ilanıydı. Zaman zaman her fırsat geldiğinde geliş amacını ima etti. Ama hayranlarının kulakları sağırdı. Onlar övgülerini şakıdılar. Öyküyü ilk okuduklarında ne düşünmüşlerdi, daha sonra ne düşündüler, karıları ve aileleri ne düşündü, ona anlattılar; ama onun için Martin'e bir ödeme yapma niyetlerini belirtecek hiçbir şey ağızlarından çıkmadı.

«Öykünüzü ilk olarak nasıl okudum size söyledim mi?» dedi Mr. Ford. «Kuşkusuz söylemedim. New York'dan batıya geliyordum ve tren Ogden'de durduğu zaman servis nöbetini devralan görevli çocuk trene Transcontinental'in son sayısını getirdi.»

Aman Tanrım! Martin düşündü : bana borçlu olduğu beş dolarcık için ben açlık çekerken sen Pulman'la yolculuk edebiliyorsun. Bir öfke dalgası içini kapladı. Transcontinental tarafından ona yapılan kötülük çok büyük göründü, çünkü bütün o hazin boşu boşuna özlem, açlık, yoksulluk aylarının etkisi üzerinde güçlüydü. Ve o andaki açlığı uyanıp, evvelsi günden beri hiçbir şey yememiş olduğunu ve o zaman da yeterince az yemiş olduğunu ona hatırlatarak içini kemirdi. Bir an için gözünü kan bürüdü. Bu yaratıklar soyguncu bile değillerdi. Onlar sinsi hırsızlardı. Yalanlar ve çiğnenen sözlerle onu aldatıp öyküsünden etmişlerdi. Pekâlâ, onlara gösterecekti. Parasını alana kadar bürodan ayrılmamak için kesin bir karar, iradesine yerleşti. Eğer onu alamazsa Oakland'a dönebilmesi için hiçbir yol olmadığını hatırladı. Bir çaba harcayarak kendini kontrol etti ama bunu, yüzünün kurtça anlatımı onları korkutup rahatsız etmeden önce yapamadı.

Onlar öncekinden de daha fazla konuşkan oldular. Mr. Ford, «Çan Sesleri»ni ilk kez nasıl okumuş olduğunu anlatmaya yeniden başladı ve aynı zamanda Mr. Ends kız yeğeninin, «Çan Sesleri»ni beğenişini, bu sözkonusu yeğenin Alabama'da öğretmen olduğunu tekrarlamaya çalışıyordu.

«Ne için geldiğimi size söyleyeyim,» dedi Martin sonunda. «Hepinizin öylesine çok beğendiğiniz öykünün parasını almaya. Yayınlanınca ödeneceğini bana söz verdiğiniz, sanırım beş dolardı.»

Mr. Ford hareketli yüzünde hemen beliren mutlu bir uysallıkla cebine uzandı, sonra ansızın Mr. Ends'e döndü ve parasını evde bırakmış olduğunu söyledi. Mr. Ends'in buna içerlediği apaçıktı ve Martin onun kolunun pantolon cebini korumak istercesine oynadığını gördü. Martin paranın orada olduğunu anladı.

«Üzgünüm,» dedi Mr. Ends. «Ama matbaacıya ödeme yapalı bir saat olmadı ve hazır bozukluklarımı o aldı. Böylesine az para bulundurmak benim dikkatsizliğim; ama faturanın ödeme zamanı gelmemişti ve matbaacının hemen bir

avans verilmesi iyiliğini istemesi, oldukça beklenilmeyen bir istekti.»

İki adam ümitle Mr. White'e baktılar, ama o omuz silkti ve güldü. Onun vicdanı herhalde temizdi. Transcontinental'e dergi-edebiyatını öğrenmek için gelmişti ve onun yerine esas olarak maliye öğrenmişti. Transcontinental ona dört aylık maaşını borçluydu ve o biliyordu ki yayıncı yardımcısından önce matbaacının tatmin edilmesi zorunluydu.

«Mr. Eden'in bizi bu durumda yakalamış olması oldukça anlamsız,» diye başladı, hafife alarak. «Tümüyle dikkatsizlik, sizi temin ederim. Ama ne yapacağımızı size söyleyeyim. Sabahleyin ilk iş, size bir çek postalayacağız. Mr. Eden' in adresi sizde var değil mi, Mr. Ends?»

Evet Mr. Ends'de adres vardı ve çek sabahleyin ilk iş olarak postalanacaktı. Martin'in bankalar ve çeklerle ilgili bilgisi bulanıktı ama çeki ertesi gün verebilecekleri gibi aynen, bu gün ona verememeleri için hiçbir neden göremedi.

«O zaman anlaşıldı Mr. Eden, çeki yarın size postalayacağız,» dedi Mr. Ford.

«Paraya bugün gereksinimim var,» Martin cevapladı, hislerini belli etmeden.

«Bu şanssız koşullarda... eğer buraya gelişiniz başka bir güne rastlamış olsaydı,» Mr. Ford tatlı dille başladı ancak, gözlerinin ters bakışlılığını doğrulayan bir sabırsızlıkla Mr. Ends tarafından, sözü kesildi.

«Mr. Ford zaten durumu açıkladı,» dedi kabaca. «Ve ben de açıkladım. Çek postalanacak.»

«Ben de açıkladım,» diye kesti Martin. «Ve açıkladım ki, parayı bugün istiyorum.»

İdare müdürünün kabalığı karşısında, Martin kalp atışlarının biraz hızlandığını hissetti ve Transcontinental'in hazır parasının bu bayın pantolon cebinde yattığını sezdiği için gözünü ondan ayırmadı.

«Bu çok kötü...» Mr. Ford başladı.

Ama o anda Mr. Ends, sabırsız bir hareketle odadan çıkmak üzereymiş gibi döndü. Aynı anda Martin ona doğru atıldı, bir eliyle onu boğazından o biçimde yakaladı ki, Mr.

Ends'in kar beyazı sakalı hâlâ kusursuz düzenliliğini koruyarak kırkbeş derecelik bir açıyla tavanı gösterdi. Mr. White ve Mr. Ford idare müdürlerinin bir Astragan halısı gibi silkelendiğini dehşetle gördüler.

«Seni yükselen genç yeteneklerin saygıdeğer cesaret kırıcısı, sökül bakalım!» Martin uyardı. «Sökül, yoksa hepsi bozukluk da olsa onları senden silkeleyerek çıkarırım.» Sonra iki korkmuş seyirciye, seslendi ansızın: «Uzak durun! Eğer karışırsanız birinin canı yanabilir.»

Mr. Ends boğuluyordu, paraları sökülmekteki uysallığını boğazındaki pençe gevşemeden belirtemedi. Tekrarlanan kurcalamalardan sonra pantolonunun cebi toplam dört dolar onbeş sent ürün verdi.

«Cebini ters çevir,» Martin emretti.

Fazladan bir on sent düştü. Martin emin olmak için akınının sonucunu ikinci bir kez saydı.

«Sıra sende!» diye bağırdı Mr. Ford'a. «Yetmişbeş sent daha istiyorum.»

Mr. Ford hiç beklemeden ceplerini altmış sentlik bir sonuçla dışarı boşalttı.

«Hepsinin bu olduğundan emin misin?» Martin gözdağı verircesine sordu, onları kendisine alarak. «Yelek cebinde ne var?» iyi niyetinin kanıtı olarak Mr. Ford ceplerinin ikisinin de içini dışına çevirdi. Birisinden döşemeye bir karton parçası düştü. Martin bağırdığında onu almış yerine koymaktaydı.

«O ne?... Bir feribot bileti? Hey, ver onu bana. On sent eder o. Onu hesabınıza katacağım. Şimdi bilet dahil dört dolar doksanbeş sent aldım. Bana hâlâ beş sent daha verilecek.»

Mr. White'a sert bir biçimde baktı ve o çelimsiz yaratığı kendisine bir beş sent uzatırken gördü.

«Teşekkür ederim,» dedi Martin, hepsine birden hitabederek. «Size iyi günler dilerim.»

«Soyguncu!» Mr. Ends arkasından hırladı.

«Sinsi hırsız!» diye karşılık verdi Martin, kapıyı kapayıp çıkarken.

Martin gururlanmıştı, öylesine gururlanmıştı ki, The Hornet'in ona «Peri ve İnci» için onbeş dolar borçlu olduğunu hatırlayınca hemen gidip almaya karar verdi. Ama The Hornet bir grup iyi tıraşlı, iriyarı genç adam, birbiri de dahil herkesi ve herşeyi soyan apaçık korsanlar tarafından yönetiliyordu. Biraz büro eşyasının kırılmasından sonra yayıncı (Üniversiteli bir eski-atlet,) işletme müdürü, reklam temsilcisi ve kapıcının ustalıklı yardımlarıyla Martin'i bürodan çıkarmayı ve merdivenlerden aşağı ilk uçuşunda, hızlanabilmesi için ona ilk itici gücü vermeyi başardı.

«Gene gelin Mr. Eden; sizi görmekten her zaman memnun oluruz,» yukardan, merdiven başından, aşağıya, ona güldüler.

Martin toparlanırken öfkeyle dişlerini sıktı.

«Öff!» diye homurdanarak karşılık verdi. «Transcontinental'deki kalabalık ana-kuzularıydı ama siz arkadaşlar bir sürü ödüllü-boksörmüşsünüz.»

Bunu daha çok kahkaha selamladı.

«Söylemeliyim ki Mr. Eden,» The Hornet'in yayıncısı aşağıya seslendi. «Bir şair için siz kendiniz de oldukça hatırı sayılırsınız. O sağ kroşeyi nereden öğrendiniz., sorabilir miyim?»

«O yarım-Nelson vuruşunu sizin öğrendiğiniz yerden,» diye cevapladı Martin. «Herneyse gözünüz moraracak.»

«Umarım boynunuz tutulmaz,» yayıncı kaygıyla diledi. «Gidip bunun üzerine —boynunuzun üzerine değil kuşkusuz, ama o küçük gürültü patırtı üzerine— hep birlikte bir şey içmeye ne dersiniz?»

«Eğer dediğim olmazsa sizi ben götürürüm,» Martin kabul etti.

Ve soyguncularla soyulan, dövüşün güçlünün olduğuna ve «Peri ve İnci» için olan onbeş doların hakkıyla The Hornet'in yayıncılarına ait olduğuna dostça karar vererek birlikte içtiler.

XXXIV

Ruth, Maria'nın ön merdivenlerini çıkarken, Arthur bahçe kapısında kaldı. Ruth, yazı makinasının tıkırtılarını işitti ve Martin onu içeri aldığı zaman onu bir elyazmasının son sayfasını yazarken buldu. Ruth şükran günü yemeğinde Martin'in bulunup, bulunmayacağından emin olmak için gelmişti ama daha o konuyu ortaya atmadan önce Martin çok dolu olduğu bir konuya daldı.

«Bak sana şunu okuyayım,» diye bağırdı, karbon kopyaları ayırıp elyazmasını düzenleyerek. «Bu son yazmış olduğum yazı ve yapmış olduğum her şeyden daha değişik. Öylesine tümüyle değişik ki neredeyse ondan korkuyorum, ve gene de onun iyi olduğu üzerine, çekingen, gizli bir görüşüm var. Sen yargıç ol. Bu bir Hawai öyküsü. Adını 'Wiki-Wiki' koydum.»

Ruth soğuk odada titrediğini ve el sıkışırlarken onun elinin soğuk olduğuna dikkat etmiş olduğu halde, Martin'in yüzü yaratıcı ateşle parlıyordu. O okurken Ruth dikkatle dinledi ve Martin zaman zaman onun yüzünde hoşnutsuzluk görmüş olduğu halde bitirince sordu :

«Açık sözlülükle, bunun için ne düşünüyorsun?»

«Bil - bilmiyorum,» diye cevapladı. «Sata - satacağını düşünüyor musun?»

«Korkarım hayır,» diye itiraf etti. «Dergiler için fazla güçlü. Ama gerçek, sözüme inan, gerçek.»

«Ama satmayacağını bildiğin zaman, neden böyle şeyler

yazmakta ısrar ediyorsun?» acımasızca sürdürdü. «Yazmanın nedeni geçimini sağlamak değil mi?»

«Evet doğru, ama zavallı öykü beni alıp götürdü. Yazmamak elimde değildi. Yazılmak için beni zorladı.»

«Ama o karakter, o Wiki-Wiki, neden onu o kadar kaba konuşturdun? Kuşkusuz o okuyucuların duygularını zedeleyecektir ve kuşkusuz bu nedenle yayıncılar senin yapıtlarını geri çevirmekte haklıdırlar.»

«Çünkü gerçek Wiki-Wiki öyle konuşurdu.»

«Ama bu iyi bir zevk değil.»

«Hayat bu,» diye açıkça cevapladı. Bu var olan bir şey. Bu gerçek. Ve ben yaşamı gördüğüm gibi yazmak zorundayım.»

Ruth cevap vermedi ve bir an tedirgin, sessiz oturdular. Onu sevdiği için Martin onu tam olarak anlayamıyordu, ve Martin onun ufkunun ötesinde öylesine bir büyüklükle yükseliyordu ki, Ruth da bu nedenle onu anlayamıyordu.

«Eh, Transcontinental'den parayı aldım,» dedi Martin konuşmayı daha rahat bir konuya kaydırmak çabasıyla. Sakallı üçlünün, onları son gördüğündeki görünümleri, dört dolar doksan sent ve bir feribot biletiyle zararı ödeyişleri onu güldürdü.

«O zaman geleceksin,» Ruth neşeyle bağırdı. «Öğrenmeye geldiğim buydu.»

«Gelmek?» dalgın bir biçimde mırıldandı. «Nereye?»

«Ya, akşam yemeğine, yarın. Biliyorsun eğer parayı alırsan elbiseni geri alabileceğini söyledin.»

«Onu tümüyle unuttum,» dedi alçak gönüllülükle. «Senin anlayacağın, bu sabah, belediyenin başıboş hayvanları toplayan adamı, Maria'nın iki ineği ile bir buzağısını götürmüş ve —Eh, Maria'nın parası yoktu böylece inekleri ben geri almak zorunda kaldım. Transcontinental'in beşliği işte oraya gitti— «Çan Sesleri» belediyenin adamının cebine gitti.

«O zaman gelmeyeceksin?»

Martin giysilerine baktı.

«Gelemem.»

Düşkırıklığı ve sitem gözyaşları Ruth'un mavi gözlerinde parladı ama hiçbir şey demedi.

«Bir dahaki Şükran gününde benimle Delmonio's da yemek yiyeceksin,» dedi Martin neşeyle. Ya da Lonrda'da, Paris'te yahut istediğin herhangi bir yerde. Biliyorum bunu.»

«Birkaç gün önce gazetede gördüm,» diye bildirdi Ruth ansızın. «Demiryolu Postasına birçok yerel atamalar yapılmış. Sen sınavı birincilikle almıştın değil mi?»

Ona çağrının gelmiş olduğunu ve kendisinin istememiş olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. «Öylesine emindim ki —öylesine eminim ki— kendimden.» Ve sonuçlandırdı. «Şimdiden bir yıl sonra, Demiryolu Postasındaki bir düzine adamdan daha çok kazanacağım. Bekle ve gör.»

Bitirdiğinde Ruth'un tüm söylediği «Ah,» oldu. Eldivenlerini giyerek kalktı. «Gitmeliyim Martin, Arthur beni bekliyor.»

Martin onu kollarına aldı ve öptü ama o hareketsiz bir sevgili görünümündeydi. Bedeninde hiçbir gerilim yoktu, kolları ona sarılmadı ve dudakları kendi istekli baskıları olmaksızın Martin'inkilerle birleşti.

O, Martin'e kızmıştı, bahçe kapısından dönerken Martin buna karar verdi. Ama neden? Belediyenin adamının Maria'nın ineklerini götürmüş olması şanssızlıktı. Ama bu yalnızca yazgının bir oyunuydu ve bundan dolayı kimse suçlanamazdı. Yapmış olduğundan başka türlü davranabileceğini de düşünemezdi. Ha evet, Demiryolu Postasının çağrısını geri çevirmesi nedeniyle biraz suçlanabilirdi, diye düşündü sonradan. Ve Ruth Wiki-Wiki'yi sevmemişti.

Akşam postasını getiren postacının yanına gitmek üzere merdiven başından geri döndü. Uzun zarflar destesini alırken her zamanki umut ateşi Martin'i sardı. Bir tanesi uzun değildi. Kısa ve inceydi ve üzerinde The New York Outview'un adresi basılıydı. Zarfı yırtıp açarken durdu. Bu bir kabul olamazdı. Bu dergide elyazması yoktu. Belki —kalbi bu vahşi düşünceyle nerdeyse duracaktı— belki ona bir yazı ısmarlıyorlardı; ama bir an sonra bu sanısını kesinlikle olanaksız olarak kafasından uzaklaştırdı.

O yalnızca, yayıncı adına imzalanmış kısa, resmî bir mektuptu, almış oldukları ve mektuba ekledikleri imzasız bir mektup hakkında Martin'e bilgi veriyordu ve Outview elemanlarının imzasız mektupları hiçbir zaman dikkate almadıklarına güvenerek rahat olması gerektiğini Martin'e bildiriyordu.

Martin ekli mektubun acemi bir elyazısıyla yazılmış olduğunu gördü. Martin'e cahilce sövüp-saymaların bir karmaşasıydı ve ileri sürüyordu ki Martin denen, dergilere yazılar satan adam bir yazar değildi ve gerçekte öyküleri eski dergilerden çalıyor, onları yazı makinasıyla yazıp kendisinin olarak gösteriyordu. Zarf San Leandro damgasını taşıyordu. Martin yazarı keşfetmek için düşünmeye gerek duymadı. Higginbotham'ın dilbilgisi, Higginbotham'ın deyimleri, Higginbotham'ın düşünsel gariplik ve yöntemleri baştan sona apaçıktı. Martin her satırda eniştesinin ince İtalyan elini değil ama kaba bakkal yumruğunu gördü.

Ama neden? Boşuboşuna sordu. Bernard Higginbotham'a ne kötülük yapmıştı? Bu iş öylesine anlaşılmaz öylesine ahlaksızcaydı ki, hiçbir açıklaması yoktu. Hafta boyunca bir düzine benzer mektup, çeşitli doğu dergileri yayıncıları tarafından Martin'e yollandı. Yayıncılar iyi davranıyorlar, diye karar verdi Martin. Kendisi onlar için bütünüyle bilinmeyendi, gene de kimileri Martin'in duygularına bile katılmıştı. Açıktı ki imzasızlıktan tiksiniyorlardı. Martin gördü ki, ona zarar vermek için yapılan girişim başarısız olmuştu. Aslında ondan bir şey çıkacaksa, iyi birşey çıkmak zorundaydı, en azından adı bir dizi yayıncının dikkatini çekmişti. Belki bir zaman onun yollamış olduğu bir elyazmasını okurken, hakkında imzasız bir mektup almış oldukları adam olarak onu anımsayabilirlerdi. Ve böyle bir anımsamanın, onların yargılarının dengesini azıcık onun yönüne yöneltmeyeceğini kim bilebilirdi?

Bu sıralardaydı ki Martin, Maria'nın gözünde büyük bir düşüşe uğradı. Bir sabah Martin onu mutfakta acıyla inleyerek ve güçsüzlük gözyaşları yanaklarından süzülerek, koca bir parti ütüyü yapmaya boşuboşuna çabalarken buldu.

Onun hastalığına hemen La Grippe tanısı koydu, ona ilaç olarak, sıcak viski (şişelerdeki Brissenden'in sorumlu olduğu artıklar) verdi ve yatağa girmesini emretti. Ama Maria itaatsizdi. Ütü yapılmak zorunda, diye karşı çıktı, ve o gece teslim edilmeliydi yoksa yarın yedi küçük ve aç Silva için yiyecek olmayacaktı.

Maria hayretle, Martin'in sobadan bir ütüyü aldığını ve bir süslü bulüzu ütü tahtasının üzerine attığını gördü. (Bu onun ölene kadar hiçbir zaman anlatmaktan vazgeçmeyeceği bir şeydi.) Bu Kate Flanagan'ın en iyi Pazar bulüzuydu. Maria'nın dünyasında ondan daha heyecan verici ve titiz giyinen bir kadın yoktu. Aynı zamanda Miss. Flanagan bulüzun o gece teslim edilmesi için özel olarak haber göndermişti. Herkesin bildiği gibi demirci John Colins'le arkadaşlık ediyordu ve Maria'nın özel olarak bildiği gibi, Miss. Flanagan ve Mr. Collins ertesi gün Golden Gate Park'a gidiyorlardı. Maria'nın giysiyi kurtarma girişimi boşunaydı. Martin, onun birbirine dolanan adımlarını bir sandalyeye yöneltti, ve o oradan büyüyen gözlerle Martin'i izledi. Kendisinin yapacağının dörtte-biri sürede bulüzun güvenli bir biçimde ütülendiğini ve Martin'in kendisine kabul ettirdiği gibi, kendisinin yapabileceği kadar güzel ütülendiğini gördü.

«Daha hızlı çalışabilirdim,» diye açıkladı Martin. «Keşke ütülerin daha sıcak olsaydı.»

Maria'ya göre onun sürdüğü ütüler kendisinin kullanmaya cesaret ettiklerinden çok sıcaktılar.

«Senin nemlendirmen tümüyle yanlış,» diye yakındı Martin daha sonra. «Bak, sana nasıl nemlendirileceğini göstereyim. Gerekli olan basınçtır, hızlı ütülemek istiyorsan basınç altında nemlendireceksin.»

Martin bodrumdaki tahta yığınından bir kutu yaptı ve ona bir kapak uydurdu, ve Silva kabilesinin hurdacı için topladığı hurda demiri yağmaladı. Kutudaki, üzerlerine yeni su serpilmiş, üstleri tahtayla kapanmış, ve demirle bastırılmış çamaşırlarla aygıt tamamlanmıştı ve işler durumdaydı.

«Şimdi beni seyret Maria,» dedi, atletini çıkarıp, «gerçekten sıcak,» dediği bir ütüyü eline alırken.

Daha sonra Maria'nın anlatışıyla, «Ve ütüyü bitirir, yıkar yünlüler. Maria sen koca budala sana yünlüler nasıl yıkar gösterem der ve gösterir de bana. On dakka makina yapar —bi varil, bi teker cantı iki kazık, işte böle.»

Martin bu mekanizmayı Shelly Hot Springs'de Joe'dan öğrenmişti. Düşey bir sopanın ucuna bağlanan eski tekerlek cantı dalıcıyı oluşturuyordu. Mutfak kirişlerine tutturulmuş başlangıç sopasını hızla çevirince tekerlek cantı varildeki yünlüler üzerinde hareket ediyordu, böylece tek elle onları iyice dövebiliyordu.

«Artık Maria yıkamaz yünlüler,» diye biterdi her zaman Maria'nın öyküsü. «Ben çocukları çalıştırma yapar direğe, canta, varile. O akıllı adam Mister Eden.»

Gene de ustaca çalışması ve onun mutfak çamaşırhanesini geliştirmesiyle Martin onun gözünde çok fazla düştü. Maria'nın hayalinde ona vermiş olduğu romantik parlaklık, onun eski bir çamaşırhane işçisi olduğu gerçeğinin soğuk ışığı altında söndü. Bütün kitaplar, binek arabaları, ya da sayısız viski şişesi ile gelen büyük arkadaşları bir hiç oldu. Ne de olsa o bir işçiydi. Maria'nın kendi sınıfının, kastının bir üyesiydi. O daha çok insandı ve yaklaşılabilirdi ama artık bir giz değildi.

Martin'in ailesinden yabancılaşması sürdü. Mr. Higginbotham'ın nedensiz saldırısının arkasından Mr. Hermann von Schmidt kendini gösterdi. Birçok kısa-öykü, kimi gülmece şiirleri ve birkaç fıkranın şanslı satışı Martin'e geçici bir refah gösterişi sağladı. Yalnızca faturaların bir bölümünü ödemekle kalmadı, ama siyah elbisesini ve bisikletini rehinden almaya yeterli bir bütçesi oldu. Bisiklet manivela askısı eğilmiş olduğu için onarım gerektiriyordu ve gelecekteki enişteşine bir dostluk belirtisi olarak onu Von Schmidt'in dükkânına yolladı.

Aynı gün öğleden sonra bisikletin küçük bir çocuk tarafından getirilmesiyle Martin memnun oldu. Bu olağandışı davranıştan Martin'in çıkardığı sonuç, von Schmidt'in de

dostça davranmış olduğuydu. Onarılan bisikletler genellikle gidilip alınırdı. Ama bisikleti inceleyince onarılmamış olduğunu farketti. O gün az sonra, kızkardeşinin nişanlısına telefon etti ve öğrendi ki, o kişi kendisiyle «Herhangi bir şekil, tarz ve biçimde» hiçbir ilişki istemiyordu.

«Herman von Schmidt,» Martin neşeyle cevapladı. «Oraya gelip senin o Alman burnunu yumruklamak gibi iyi bir fikrim var.»

«Benim dükkânıma gel,» cevap geldi. «Ben de gidip polis çağırayım. Seni ben de hallederim ya. Ah seni bilirim, ama benimle kavga-dövüş çıkaramazsın. Senin gibileriyle hiç ilişkim olmasını istemiyorum. Sen bir aylaksın, işte öyle ve ben uyumuyorum. Kızkardeşinle evleniyorum diye beni sömüremeyeceksin. Neden gidip çalışmıyorsun ve dürüst bir geçim sağlamıyorsun ha? bana bunun cevabını ver.»

Martin'in felsefesi, öfkesini dağıtarak ön plana çıktı, kuşkulu bir avuntuyla uzun bir ıslık çalarak telefonu kapadı. Ama avuntunun ardından tepki geldi ve yalnızlığı ile ezildi. Kimse onu anlamıyordu, kimsenin ona ihtiyacı yok gibi görünüyordu, Brissenden dışında ve Brissenden de ortadan kaybolmuştu. Nerde olduğunu ancak Tanrı bilirdi.

Martin manavdan çıkıp aldıkları kolunda eve doğru yöneldiğinde alacakaranlık olmuştu. Köşede bir tramvay durdu ve inen zayıf, tanıdık şekli görünce yüreği sevinçle hopladı. O Brissenden'di ve bir bakışta daha tramvay kalkmadan, Martin biri kitapla diğeri bir litrelik viski şişesiyle şişkin palto ceplerine dikkat etti.

XXXV

Uzun süreli yokluğu için Brissenden hiç bir açıklama yapmadığı gibi Martin de bunu araştırmadı. O, arkadaşının soluk yüzünü, karşısında, bir bardak toddyden yükselen buharların arasında görmekten hoşnuttu.

«Ben de aylaklık etmedim,» diye açıkladı Brissenden, tamamladığı işleri anlatan Martin'i dinledikten sonra.

Ceketinin iç sebinden bir elyazması çekti ve Martin'e uzattı. Martin başlığa baktı ve gözlerini merakla ona kaldırdı.

«Evet, öyle işte» Brissenden güldü. «Çok iyi başlık ha? 'Efemerid' tek sözcük. Ve bundan sen sorumlusun; o her zaman dik duran, canagelmiş inorganik, efemeridlerin sonuncusu, termometredeki küçük yeriyle caka satan sıcak yaratık, senin adamın. O kafama yer etti ve kurtulmak için yazmalıydım. Söyle bana onu nasıl buldun.»

Martin'in yüzü önce kızardı, okudukça solgunlaştı. Bu yetkin bir sanattı. İçeriğin kavranabilir son atomu, Martin'in başını döndüren, gözlerine tutkulu gözyaşları dolduran ve sırtında ürpertiler gezdiren, öylesine yetkin bir yapıda anlatımını bulmuştu ki, eğer buna zafer denebilirse, biçim içerik üzerinde zafer kazanmıştı. Bu altıyüz ya da yediyüz dizelik uzun bir şiir, garip bir biçimde düşsel, hayret verici, doğaüstü birşeydi. Korkunç ve olanaksızdı ve gene de kâğıt sayfalara siyah mürekkeple karalanmış olarak işte oradaydı. En uzak güneşlerin ve gökkuşağı tayflarının tanıklığı için uzayın derinliklerini ölçerek, insanın ve insan ruhunun

aranışlarını en yüksek biçimleri içinde işliyordu. Bu, yarım hıçkırışlarla soluk alan, ölmekte olan bir adamın kafatası içinde kutlanan çılgın bir cümbüşün düşüydü ve güçten düşen yürek atışlarının vahşi çırpınmasıyla canlıydı.

Şiir görkemli bir tempo içinde, yıldızlararası çelişkilerin serin kargaşasından, yıldız ordularının saldırısına, koyulaşmış ıssızlıklarda, soğuk güneşlerin, alevlenen nebuların etkilerine salınıyor; ve bütün bunların içinden, gümüş bir mekik gibi, durmaksızın ve belli belirsiz, dayanıksız, tiz bir insan sesi, uyduların haykırışları ve sistemlerin gümbürtüleri arasında yakınan bir cıvıltı duyuluyordu.

«Edebiyatta bunun gibi bir şey yok,» dedi Martin, sonunda konuşmayı başarabildiği zaman. «Bu olağanüstü! — olağanüstü! Bu çarptı beni. Ben bununla sarhoşum. O muhteşem sonsuz küçüklük sorunu; onu kafamdan silkip atamıyorum. O araştıran, ölümsüz, hep tekrarlanan, ince, küçük, yakınan insan sesi hâlâ kulaklarımda çınlıyor. O aslanların kükremesi, fillerin gümbürtüsü ortasında bir tatarcığın ölüm marşı gibi. O mikroskopik isteğiyle doymak bilmeyen obur. Biliyorum kendimi gülünç duruma sokuyorum ama o şey kafama takıldı. Sen —bilmiyorum sen nesin— sen olağanüstüsün, hepsi bu. Ama bunu nasıl yapıyorsun? Bunu nasıl yapıyorsun?»

Martin yalnızca yeniden başlamak için, heyecanlı konuşmasında durakladı.

«Bir daha hiç yazmayacağım. Ben acemi bir ressamım. Sen bana gerçekten sanatçı bir işçinin yapıtını gösterdin. Deha! Bu dehadan fazla bir şey. Bu dehayı aşıyor. Bu çıldırmanın gerçeği. Bu gerçek, arkadaş, bunun her satırı gerçek. Merak ediyorum sen, sen doğmatik, bunu kavrıyor musun. Bilim sana yalan söylemez. Evrenin kara demirinden kalıpla kesilip, sesin güçlü ritimleriyle birlikte dokunarak, bir güzellik ve görkem kumaşına dönüşmüş, küçümsemenin gerçeği bu. Ve şimdi başka söz söylemeyeceğim. Bunaldım, ezildim. Evet, yapacağım da. Bunu senin için pazarlayayım.

Brissenden sırıttı. «Hıristiyan âleminde bunu yayınlamaya cesaret edebilecek bir dergi yoktur, bunu biliyorsun.»

«Öyle bir şey bilmiyorum. Benim bildiğim Hıristiyan âle-

minde bunun üzerine atlamayacak bir dergi yoktur. Böyle şeyleri hergün bulamazlar. Bu yalnızca yılın şiiri değil. Bu yüzyılın şiiri.

«Teklifinizi kabul etmekten sevinirdim.»

«Şimdi alaycılığa başlama,» diye Martin uyardı. «Dergi yayıncıları tümüyle ahmak değildir. Bunu biliyorum. Ve seninle bahse girebilirim. İstediğini veririm ki 'Efemerid' ilk ya da ikinci teklifte kabul edilecektir.»

«Seni kabul etmekten beni alıkoyan yalnız bir şey var.» Brissenden bir an bekledi. «Bu büyük bir şey — şimdiye dek yapmış olduğum en büyük şey. Bunu biliyorum. Bu benim kuğu şarkım*. Bununla muazzam gurur duyuyorum. Buna tapıyorum. Bu, viskiden daha güzel. Bu benim, tatlı yanılgıları ve temiz ülküleri olan basit bir genç adamken düşlediğim — görkemli ve yetkin şey. Şimdi son kavrayışımla onu elde ettim ve onu bir sürü domuza çiğnettirip kirlettirmeyeceğim. Hayır iddiayı kabul etmeyeceğim. O Benim. Onu ben yaptım ve seninle paylaştım.»

«Ama dünyanın geri kalanını düşün,» Martin karşı çıktı. «Güzelliğin işlevi sevinç vermektir...»

«O benim güzelliğim.»

«Bencil olma.»

«Ben bencil değilim.» Brissenden, ince dudaklarının biçim vereceği şeyden hoşnut olduğu zamanlardaki gibi dişlerini göstererek ölçülü bir biçimde güldü. «Ben açlıktan ölen bir obur domuz kadar özgecilim.»

Martin boşuboşuna onu kararından caydırmaya uğraştı. Martin ona, dergilere duyduğu nefretin kudurmuşçasına bağnaz olduğunu, onun bu davranışının Efes'deki Diana tapınağını yakan gencinkinden bin kere daha alçakça olduğunu söyledi. Brissenden, suçlama fırtınası altında, kendi durumundan hoşnut bir biçimde toddysini yudumladı ve dergi yayıncıları dışında diğerinin söylediği her şeyin doğru olduğunu söyledi. Onlara olan nefreti sınırsızdı ve onlara yönelttiği suçlamalarda Martin'i geçiyordu.

---

* Kuğu şarkısı : Kuğuların ölmeden önce en iyi şarkılarını söyledikleri inanılır. (Ç.N.)

«Onu benim için yazı makinasıyla yazmanı isterdim,» dedi. «Nasıl yazılacağını herhangi bir stenograftan bin kere daha iyi bilirsin. Ve şimdi sana kimi öğütler vermek istiyorum.» Ceketinin cebinden koca bir deste elyazması çekip çıkardı. «Senin 'Güneşin Utancı' burda. Onu bir kez değil, iki kez, üç kez okudum. En yüksek övgülerimi sana sunabilirim. 'Efemerid' üzerine senin söylemiş olduklarından sonra sessiz kalmalıyım. Ama şunu söyleyeceğim : 'Güneşin Utancı' yayınlandığı zaman olay yaratacak, reklam olarak senin için binler değecek bir tartışma başlatacak.»

Martin güldü. «Sanırım sonraki öğüdün onu dergilere yollamam olacak.»

«Tümüyle hayır —kuşkusuz eğer onu yayınlanmış görmek istiyorsan. Onu birinci sınıf yayınevlerine öner. Kimi yayınevinin yapıtları okuyan adamı, ona olumlu rapor verecek kadar deli ya da sarhoş olabilir. Kitapları okudun. Onların özü Martin Eden'in kafasının imbiğinde değişime uğrayarak 'Güneşin Utancı'na aktı. Ve bir gün Martin Eden ünlü olacak ve onun ününün çok azı bile bu yapıta dayanmayacak. Onun için bir yayınevi bulmalısın ona — ne kadar erken olursa o kadar iyi.»

Brissenden, o gece geç saatte eve gitti; ve tam arabaya adımını atarken ansızın geriye, Martin'e doğru döndü ve eline iyice buruşturulmuş bir kâğıt topağı tutuşturdu.

«İşte, al bunu,» dedi. «Bugün yarışlardaydım ve doğru tahmin buldum.»

Zil çaldı ve araba hareket etti, Martin'i, elinde tuttuğu buruşuk yağlı topağın ne olduğunu merak ederken bıraktı. Dönünce odasında onu açtı ve bir yüz dolarlık banknot buldu.

Onu kullanmakta hiç çekinmedi. Arkadaşının her zaman çok parası olduğunu biliyordu ve gene çok büyük bir kesinlikle biliyordu ki, başarısı onu geri ödemesine olanak sağlayacaktı. Sabahleyin bütün faturaları ödedi, oda için Maria'ya üç aylık peşin verdi ve rehindeki her şeyini geri aldı. Sonra Marian'ın evlilik armağanını, Ruth ve Gertrude için Noel'e uygun daha basit armağanlar aldı. Ve son olarak ona kalan parayla, bütün Silva kabilesini sürü halinde Oakland'a götür-

dü. Sözünü yerine getirmekte bir kış gecikmişti ama sonunda, Maria'nın kendisi gibi, en küçük Silva da bir çift kundura aldığında, onu yerine getirmiş oldu. Aynı zamanda, düdükler, bebekler ve çeşitli türden oyuncaklar, şeker ve yemiş paketleri ve çıkınlarıyla tüm Silva'ların kolları dolup taştı.

Kendisi ve Maria'nın peşindeki bu olağanüstü alayla yürüyerek, şimdiyedek yapılmış en büyük şekerlemeyi istemek üzere bir şekerciden içeri girdiklerinde, Ruth ve annesi ile karşılaştılar. Mrs. Morse sarsılmıştı. Ruth bile incinmişti çünkü o görünüşe önem verirdi ve kendi sevgilisi, Maria'yla birlikte, o Portekizli çocuklar ordusunun başında güzel bir görünüm değildi. Ama asıl onu bu kadar çok inciten o değil, bunu Martin'in gururunun ve kendi kendine saygısının olmayışı olarak kabul edişiydi. Dahası ve hepsinden acısı bu olayda onun işçi sınıfı kökenini yıkarak yaşamasının olanaksızlığını görmesiydi. Olayın kendisi zaten utanç vericiydi ama, dünyanın — Ruth'un dünyasının — yüzüne onu utanmazca ve kibirle göstermek, bu çok fazla ileri gidiyordu. Martin'le olan nişanlılıkları gizli tutulmuş olduğu halde onların uzun süreli yakınlıkları dedikodu yaratmamış değildi; ve dükkânda sevgilisine ve onu izleyenlere gizlice bakan birçok tanıdığı vardı. Ruth'da Martin'in rahat davranışı yoktu ve o çevresinin üzerine yükselemiyordu. Hemen incinmişti ve duyarlı doğası bunun utancıyla ürperiyordu. O gün daha sonra Martin, daha uygun bir durumda vermek üzere armağanını iç cebinde saklayarak ona gittiğinde işte böyleydi. Gözyaşları — tutkulu, öfkeli gözyaşları — içindeki Ruth, Martin için bir gizin açığa çıkmasıydı. Ruth'un çektiği acının dehşetli görünümü Martin'i kendisinin bir hayvan olduğuna inandırdı, gene de ruhunun derinliklerinde bunun nasıl ve neden olduğunu anlıyamıyordu. Tanıdıklarından utanmayı hiç bir zaman onun aklı almadı ve Ruth'a düşüncesizlik olarak görünen, Silva'ları, dışarıya Noel alışverişine götürmek, hiç bir biçimde ona öyle gözükmedi. Diğer yandan, o açıkladıktan sonra, Ruth'un bakış açısını anladı ve buna bütün kadınları, en iyi kadınları bile etkileyen kadınsı bir zayıflık olarak baktı.

XXXVI

Ocak ayında bir akşam, Brissenden ona, «Hadi gel, sana gerçek pisliği göstereceğim,» dedi.

San Francisco'da birlikte yemek yemişlerdi ve Oakland'a dönüş için Feribot iskelesindeydiler, ona, Martin'e 'gerçek pisliği' gösterme hevesi geldiği zaman. Brissenden döndü ve kıyı boyunca, Martin'in yetişmekte güçlük çektiği, etekleri çırpınan bir palto içinde kuru bir gölge hızla uzaklaştı. Toptancı bir içki dükkânından galonluk* damacanalarda iki yıllanmış porto şarabı aldı ve herbiri bir elinde Mission Street arabalarından birine bindi, litrelik birkaç şişe viski ile yüklü olan Martin onu izliyordu.

Gerçek pisliği neyin oluşturduğunu merak ederken, eğer Ruth beni şimdi görebilseydi diye düşündü Martin. İnip, Market Sokağı'nın güneyine, işçi-sınıfı gettosunun tam ortasına dalarlarken, Brissenden «Belki orada kimse olmayacak,» dedi.

«O zaman çoktandır aranmakta olduğun şeyi kaçıracaksın.»

«Nedir bu kör şeytan?» Martin sordu.

«Adamlar, akıllı adamlar, seni o tüccar ininde onlarla gevezelik ederken bulduğum, birer hiç olan o gevezelerden değil. Sen kitaplar okudun ve kendini tümüyle yalnız buldun. İşte bu gece sana kitap okuyan başka adamlar göstereceğim, böylece artık yalnız olmayacaksın.»

«Onların sürekli tartışmalarıyla kafamı yorduğum yok,» dedi bir blok yürüdükten sonra. «Kitapların felsefesiyle ilgi-

* Gallon : 3.78 Litre. Ç.N.)

lenmiyorum. Ama o adamları birer burjuva domuzu değil, akıllı kişiler olarak bulacaksın. Dikkat et yeryüzündeki herhangi bir konuda senin elini kolunu bağlarlar.»

«Umarım Norton oradadır,» diye soludu biraz sonra, Martin'i onu iki damacanadan kurtarma çabalarına direnerek. «Norton bir idealist; bir Harvard adamı. Müthiş bir bellek. İdealizm onu felsefi anarşizme götürdü ve ailesi onu kovdu. Babası bir demiryolu şirketinin başkanı ve multi-milyoner, ama oğlu anarşist bir yayın organının yayıncılığını ayda yirmibeş dolara yaparak, 'Frisco'da sürünüyor.»

Martin San Francisco'yu az ve marketin güneyini ise hiç bilmezdi; böylece nereye götürüldüğü konusunda hiç bir fikri yoktu.

«Devam et,» dedi. «Onlar üzerine bana önceden bilgi ver. Geçimlerini nasıl sağlıyorlar? Nasıl olmuş da buradalar?»

«Umarım Hamilton ordadır.» Brissenden durdu ve ellerini dinlendirdi. Adı Strawn-Hamilton —arası çizgili olarak yazılıyor, bilirsin— Güney'in eski ailelerinden geliyor. O bir serseri; şimdiye dek tanıdığım en tembel adam, gene de bir sosyalist kooperatif dükkânında haftalığı altı dolar, tezgâhtarlık yapıyor, ya da yapmaya çalışıyor. Ama o müzmin bir hobo*. Kentte serserice dolaşır. Onu bütün bir gün boğazından bir şey geçmeden bankta otururken görürüm ve akşam onu iki blok ötedeki bir lokantaya yemeğe çağırdığım zaman bana, «Çok fazla sıkıntı bu dostum. Onun yerine bana bir paket sigara al,» der. Kreis onu monist materyalist yapana kadar senin gibi bir Spencerci idi. Eğer yapabilirsem onu monizm üzerine konuşturacağım. Norton da diğer bir monist, yalnız o ruhtan başka bir şeyi kabul etmez. O Kreis ve Hamilton'a hakettikleri tüm cevabı da verebilir.»

«Kreis kim?» Martin sordu.

«Onun odasına gidiyoruz. Bir zamanlar profesördü —Üniversiteden atıldı— her zamanki öykü. Çelik bir kapan gibi bir

---

* Hobo : Gezginci işsiz, serseri. Eskiden gezginci serseriler arasındaki selamlaşma biçimi olan ho! beau! (Hey! Yakışıklı!) dan geliyor (Ç.N.)

kafa. Geçimini nerden olsa çıkarır. Durumu kötüyken sokakta Hint-fakirliği yaptığını bilirim. İlkesizdir. Ne bulsa —bir ölünün kefenini bile— soyar. Onunla burjuvazi arasındaki fark şu ki, o aldatmacasız soyar. Nietzsche, Schopenhauer ya da Kant'dan, ya da herhangi bir şeyden konuşur, ama onun dünyasındaki tek gerçek şey, Mary dahil gerçekten önemsediği tek şey onun monizmidir. Haeckel onun küçük teneke Tanrısıdır. Onu aşağılamanın tek yolu Haeckel'e bir tokat atmaktır.»

«İşte uğrak burası.» Brissenden tırmanma öncesinde damacanaları üst katın girişinde yere koydu. Bu altında bir meyhane ve bakkal olan, iki katlı olağan bir köşebaşı yapısıydı. «Çete burada yaşıyor; bütün üst kat onların. Ama yalnızca Kreis'in iki odası var. Hadi gel.»

Üst holde ışık yanmıyordu ama Brissenden tanıdık bir hayalet gibi, yol bulup, koyu karanlığı geçti. Martin'le konuşmak için durdu.

«Bir arkadaş var - Stevens - bir teosofist. Bir başladı mı ortalığı karıştırır. Şu anda bir lokantada bulaşıkçı. İyi puroyu sever. Onu on-sentlik aşevinde yemek yeyip arkasından içtiği puroya elli sent verirken gördüm. Onun için cebimde bir çift var, eğer ortaya çıkarsa.

«Ve diğer bir arkadaş var - Parry - bir Avustralyalı, istatistikçi ve ayaklı ansiklopedi. Sor ona, 1903'de Paraguay'ın tahıl üretimi ne kadardır ya da 1890'da Britanya'nın Çin'e sattığı çarşaflık bez ne kadardır, yahut Jimmy Brit ve Battling Nelson hangi kiloda dövüştüler, Birleşik Devletler'in '68'de orta siklet boks şampiyonu kimdi, ve bir jetonlu makinenin otomatik hızı ile doğru cevabı alırsın. Ve Andy var, bir duvarcı, her konuda fikri vardır, iyi satranç oyuncusudur. Ve başka bir arkadaş Harry, bir fırıncı, ateşli bir sosyalist ve güçlü bir sendikacı. Ha, yeri gelmişken, Aşçılar ve Garsonlar Sendikası'nın grevini hatırlarsın. Hamilton o sendikayı örgütleyen ve grevi başlatan adam. Her şeyi önceden burada Kreis'in odalarında planladı. Bunu yalnızca işin zevki için yaptı ama sendikada kalabilmek için fazlasıyla tembeldi. Gene de iste-

seydi çok yükselebilirdi. Bu adamın yapabileceklerinin sınırı yoktur, eğer böylesine eşsiz bir tembel olmasaydı.

Bir ışık çizgisi bir kapının eşiğini belirleyene kadar, Brissenden karanlığın içinde yürüdü. Bir vuruş ve bir cevap kapıyı açtı ve Martin kendini, parlak beyaz dişli, siyah düşük bıyıklı, iri pırıltılı siyah gözlü, esmer, yakışıklı bir adam olan Kreis'le elsıkışırken buldu. Toplu genç bir sarışın olan Mary, mutfak ve yemek odası görevi gören arkadaki küçük odada bulaşık yıkıyordu. Ön oda yatak odası ve oturma odası olarak kullanılıyordu. Başlarının üzerinde asılı çamaşırlar öylesine aşağı sarkmıştı ki, Martin köşede konuşan iki adamı ilkin göremedi. Onlar Brissenden'i ve damacanalarını alkışlayarak selâmladılar ve tanıştırılınca, Martin onların Andy ve Parry olduğunu öğrendi. Martin onlara katıldı ve Parry'nin bir gece önce izlediği ödüllü boks maçını anlatışını dikkatle dinledi. Bu arada Brissenden gururla toddy imaline, şarap ve viski-soda servisine dalmıştı. Onun «Klanı topla,» komutuyla, Andy kiracıları getirmek için odaları dolaşmaya gitti.

«Şanslıyız çoğu burada,» Brissenden, Martin'e fısıldadı. «İşte Norton ve Hamilton burada; hadi gel onlarla tanış. Stevens'in buralarda olmadığını duydum. Becerebilirsem, onları monizm üzerine başlatacağım. Kendi aralarında bir iki atışıp kızışmalarını bekle.»

Başlangıçta konuşma düzensizdi. Gene de Martin, kafalarının işleyişini değerlendirmezlik edemezdi. Görüşler sık sık çatışsa da, onlar görüş sahibi adamlardı; hazırcevap ve akıllı oldukları halde yapay değillerdi. Martin çabucak gördü ki ne üzerine konuşurlarsa konuşsunlar, bu adamların herbiri bilgilerin birbiriyle bağlantılılığı ilkesini uyguluyorlardı ve aynı zamanda, evren ve toplum üzerine birleşmiş ve yerleşik bir anlayışları vardı. Görüşlerini onlar için başkaları hazırlamış değildi; onlar hepsi, bir tür ya da başka bir tür isyancıydı ve onların dilleri yavan, boş sözlere yabancıydı. Martin hiç bir zaman Morse'larda böylesine şaşılacak bir dizi konunun tartışıldığını duymamıştı. Onların zaman dışında duyarlı oldukları şeylerin sınırı yok gibi görünüyordu. Mrs. Humphry

Ward'ın kitabından, Shaw'ın son oyununa, tiyatronun geleceğinden, Mansfield'in anılarına kadar dolaşarak konuştular. Gazetelerin başyazılarına değer verdiler ya da diş gıcırdattılar, Yeni Zelanda'daki işçilerin yaşam koşullarından, Henry James ve Brander Matthevs'e atladılar, Uzak Doğu'daki Alman planlarından, 'Sarı Tehlike'nin ekonomik görünümüne geçtiler, Alman seçimleri ve Bebel'in son konuşması üzerinde çekiştiler ve yerel politika üzerinde Sendikal İşçi Partisi yönetimindeki son planlar ve skandallar ve liman işçileri grevini hazırlamak için çektikleri teller üzerinde karar kıldılar. Olayların içyüzü üzerine sahip oldukları bilgiler Martin'i çok etkiledi. Gazetelerde hiçbir zaman yazılmamış şeyleri —kuklaları oynatan telleri, ipleri ve gizli elleri— biliyorlardı. O kız Mary, Martin'in tanınmış olduğu birkaç kadının hiçbirinde karşılaşmamış olduğu bir bilgiyi sergileyerek, tartışmaya katıldı ve Martin'i şaşırttı. Martin'le birlikte Swinburne ve Rosetti üzerine konuştular, daha sonra kız Martin'in bilgilerinin derinliğinin ötesinde, Fransız edebiyatının yan sokaklarında ona yol gösterdi. Kız Maeterlinck'i savunduğu zaman Martin, 'Güneşin Utancı'ndaki dikkatle düşünülüp ortaya konulmuş olan tezlerini harekete getirerek intikamını aldı.

Brissenden kırmızı bayrağı salladığı zaman, diğer birçok adam da konuya girmiş ve hava tütün dumanıyla ağırlaşmıştı.

«Baltan için işte burda taze et Kreis,» dedi Brissenden. «Herbert Spencer'i bir aşığın ateşiyle seven, gül beyaz bir genç. Ondan bir Haeckelci yap - yapabilirsen.»

Norton, tatlı, kız gibi bir gülücükle, yeterince korunacağını söyleyecek biçimde Martin'e sempatiyle bakarken, Kreis canlanmış ve madensel manyetik bir şey gibi alevlenmiş görünüyordu. Kreis doğrudan Martin'e konuşmaya başladı ama Norton adım adım, o ve Kreis kişisel bir savaşa kapılıp gidene kadar araya girdi. Martin seve seve dinledi, gözlerini uğuşturabilirdi; böyle bir şeyin olabilmesi, hele Market'in güneyindeki işçi gettosunda olanaksızdı. Bu adamların içinde kitaplar yaşıyordu. Ateşle ve zevkle konuşuyorlar, Martin'in başkalarını içkinin ve öfkenin harekete getirdiğini görmüş olduğu gibi, onları entellektüel uyarılar harekete getiriyor-

du. Martin'in burda duydukları artık Kant ve Spencer gibi yarı mitleşmiş yarı - tanrıların yazdığı, basılı sözcüklerin kuru felsefesi değildi. Bu yaşayan, sıcacık, kanlı-canlı felsefeydi; görünümünün ta-kendisi heyecanla dokunana kadar bu iki adamda yeniden hayat bulan felsefeydi. Zaman zaman diğerleri katıldı ve tümü tartışmayı dikkatli, uyanık yüzlerle ve sigaraları ellerinde sönerek izlediler. İdealizm Martin'i hiçbir zaman çekmemişti ama şimdi onun Norton'un ellerinde ulaştığı sunuluş, bir gizin ortaya konuluşuydu. Onun Norton'un zekâsını ortaya koyan mantıksal akla uygunluğu, Norton'u metafizikçi diye küçümseyen ve karşılığında onun tarafından metafizikçi diye küçümsenen Kreis ve Hamilton'un gözünden kaçmış gibiydi. Fenomen ve postülat sözcükleri ileri geri savruldu. Onlar Norton'u, bilinci, bilincin kendisiyle açıklamaya çalışmakla suçladılar, o onları, olaylardan hareket ederek teoriye gideceklerine, sözcüklerden hareket ederek, usavurmayla teoriye gitmeye ve kelime oyunları yapmakla suçladı. Onlar bunun karşısında donakaldılar. Onların düşünce modelinin ana ilkesi olaylardan hareket etmek ve olaylara isim vermekti.

Norton Kant'ın karmaşalarında dolaşmaya başladığı zaman, Kreis ona, tüm iyi, küçük Alman filozoflarının öldükleri zaman Oksfort'a gittiklerini hatırlattı. Biraz sonra Norton onlara Hamilton'un Pintilik Yasasını hatırlattı, onlar hemen, kendilerinin her düşünce süresinde onun uygulamasının olduğunu ileri sürdüler. Ve Martin dizlerini kucaklamış olarak coşkuyla tüm bunlara dalmıştı. Ama Norton Spencer'ci değildi ve o kendisi de iki karşıtı gibi Martin'le konuşarak onun felsefi inancını kendisininkinden yana kazanmaya uğraşıyordu.

«Biliyorsun Berkeley hiçbir zaman cevaplanamamıştır» dedi, doğrudan Martin'e bakarak. «Herbert Spencer, bunu yapmaya en çok yaklaşandır ki, o da çok yakın değildir. Spencer'in en güçlü izleyicileri bile daha ileri gidemeyeceklerdir. Geçen gün Saleeby'nin bir denemesini okuyordum ve Saleeby'nin söyleyebildiği en ileri şey, Herbert Spencer'in Berkeley'i cevaplamayı neredeyde başarmış olduğuydu.»

«Hume'un ne dediğini biliyor musun?» diye sordu Hamilton. Norton başıyla onayladı. Hamilton, diğerleri için gene de söyledi. «Hume der ki, Berkeley'in tartışmaları inandırıcı değildir ve cevap kabul etmez.»

«Onun, Hume'un kafasında,» oldu cevap. «Ve Hume'un kafası sizinkilerin aynıdır, şu farkla ki: O Berkeley'in cevaplanmadığını kabul edecek kadar akıllıdır.»

Norton duyarlıydı ve kolay heyecanlanabilirdi, gene de Kreis ve Hamilton bir çift acımasız yaban gibi, saldırmak için onun zayıf yanlarını ararken kendini hiç kaybetmedi. Gece ilerlerken, tekrarlanan metafizikçilik suçlamaları altında Norton can acısıyla ayağa fırlamamak için sandalyesini kavrayarak, gri gözleri ateş saçarak ve kız gibi yüzü sertleşerek, onların mevzilerine kararlılıkla bir saldırı yaptı.

«Pekâlâ siz Haeckel'ciler, ben bir ilkel büyücü-hekim gibi düşünüyor olabilirim ama Tanrı aşkına siz nasıl uslamlıyorsunuz? Girmeye hiç hakkı olmadığı her yere sokuşturduğunuz o pozitif biliminizle, siz bilim dışı dogmacılar, sizin üzerinde durabileceğiniz hiç bir şey yok. Materyalist tekçilik okulunun ortaya çıkmasından çok önce, onun üzerine oturacağı zemin, temel kurulamayacak biçimde altından çekilip alınmıştır. Locke esaslı adamdı, John Locke. İki yüzyıl önce —hatta daha fazla süre— 'İnsan Anlayışı Üzerine Deneme'sinde doğuştan gelen fikirlerin varolmadığını kanıtladı. İşin en ilginci de, bu tam sizin ileri sürdüğünüz şeydir. Siz bu gece tekrar tekrar doğuştan gelen fikirlerin varolmadığını ileri sürdünüz.

«Ve bu ne demektir? Bu demektir ki mutlak gerçeği hiçbir zaman bilemezsiniz. Doğduğunuz zaman beyinleriniz boştur. Görünümler ve fenomenler, bunların tümü kafanızın beş duyunuz aracılığıyla alabileceği algılardır. O zaman doğduğunuzda kafanızda olmayan postülatın kafanıza girebilmesi için bir yol yoktur.»

«Ben bunu kabul etmem...» diyerek sözünü kesmeye girişti Kreis.

«Ben tamamlayana kadar bekle,» Norton bağırdı. «Sen yalnızca şu ya da bu yolla duyularına çarpan madde ve güç-

lerin etki ve karşı etkilerini bilebilirsin. Görüyorsunuz kanıtlayabilmek hatırına maddenin varlığını kabul etmiş görünüyorum; ve şimdi yapmak üzere olduğum şey sizi kendi kanıtlarınızla yoketmek. Siz ikiniz felsefi bir soyutlamayı kavramak konusunda doğuştan yeteneksiz olduğunuz için bunu başka yolla yapamam.

«Ve şimdi kendi pozitif biliminize göre siz maddeyi nasıl biliyorsunuz? Onu yalnızca fenomenler ile belirişleri ile bilirsiniz. Yalnızca onun değişmelerini ya da bu değişmelerin sizin bilincinizde neden olduğu değişiklikleri farkedersiniz. Pozitif bilim yalnızca fenomenlerle uğraşır, siz hâlâ ontolojist olmak ve postülatlarla uğraşmak için çabalayacak kadar budalasınız. Halbuki, pozitif bilimin kendi tanımlamasına göre, bilim yalnızca görünümlerle uğraşır. Birinin söylemiş olduğu gibi, fenomenler bilgisi fenomenlerin ötesine geçemez.

«Kant'ı yadsısanız bile Berkeley'i cevaplayamazsınız ve hâlâ bilimin Tanrının yokluğunu, konumuzla daha ilgili olarak maddenin varlığını kanıtladığını iddia ettiğiniz zaman zorunlu olarak Berkeley'in yanlışlığını varsayacaksınız. Biliyorsunuz ben maddenin varlığını yalnızca sizin anlayışınıza göre anlaşılabilir olmak için kabul ettim. Eğer hoşunuza gidecekse pozitif bilimci olun ama pozitif bilimde ontolojinin yeri yoktur onu rahat bırakın. Spencer agnostikliğinde haklıydı ama Spencer eğer...»

Ama Oakland'a son feribota yetişmenin zamanıydı ve Brissenden ile Martin Norton'u hâlâ konuşurken ve Kreis ile Hamilton'u o bitirir bitirmez üzerine atılmaya hazır bir çift köpek gibi bekler durumda bırakıp dışarı süzüldüler.

«Bana harikalar ülkesinden bir görünüm gösterdin» dedi Martin, feribotda. «Böyle insanlarla karşılaşmak yaşamı değerli yapıyor. Beynim tümüyle kamçılandı. Eskiden, hiçbir zaman idealizme değer vermedim. Gene de onu kabul etmem. Biliyorum ki ben, her zaman bir gerçekçi olacağım. Sanırım ben böyle yapılmışım. Ama Kreis ve Hamilton'a bir cevap vermeyi isterdim ve sanırım Norton için de söyleyecek bir kaç sözüm olurdu. Orada Spencer'in herhangi bir biçimde zedelendiğini görmedim. Sirk'e ilk kez giden bir çocuk kadar

heyecanlıyım. Görüyorum ki biraz daha okumalıyım. Saleeby'i iyice kavrayacağım. Spencer'in dil uzatılamaz olduğunu düşünüyorum hâlâ ve gelecek sefere ben kendim tartışmaya katılacağım.»

Ama Brissenden acıyla soluyarak uyuyakalmıştı; çenesi bir atkıya gömülüydü ve çökük göğsüne yaslanmıştı, gövdesi uzun paltosuna sarılıydı ve pervanelerin titreşimiyle sarsılıyordu.

XXXVII

Ertesi sabah Martin Eden'in ilk yaptığı iş Brissenden'in hem öğüdüne hem de buyruğuna aykırıydı. 'Güneşin Utancı' paketlendi ve The Acropolis'e postalandı. Martin onun için dergilerde bir yayın olanağı bulabileceğine inanıyordu ve hissediyordu ki dergiler tarafından tanınmak onu yayınevlerine salık verecekti. Aynı biçimde 'Efemerid'i de paketleyip bir dergiye postaladı. Brissenden'in dergilere karşı olan, kesin bir saplantı halindeki önyargılarına karşın, Martin bu büyük şiirin yayınlanması gerektiğine karar vermişti. Gene de bunu onun izni olmadan yapmaya niyetli değildi. Martin'in planı onu iyi dergilerden birine kabul ettirmek ve böylece silahlanmış olarak onayı için Brissenden ile tekrar görüşmekti.

Martin o sabah birkaç hafta önce tasarladığı ve o zamandan beri yaratılmak için ısrarlı haykırışlarıyla onu rahatsız eden bir öyküye başladı. Anlaşılıyordu ki o, gerçek dünyada, gerçek koşullar altında, gerçek karakterleri ele alan canlı bir deniz öyküsü, bir yirminci asır serüven ve aşk masalı olacaktı. Ama öykünün akıp gidişi altında başka bir şey vardı; öyle bir şey ki yüzeysel okuyucu hiç bir zaman bunu sezemeyecek ve bu diğer yandan böyle bir okuyucu için ilgi ve zevki hiç bir zaman azaltmayacaktı. Martin'i yazmaya zorlayan yalnızca öykünün konusu değil asıl buydu. Aslında her zaman konuları ona öneren o büyük evrensel güdüydü. Böyle bir evrensel motif bulduktan sonra, o evrensel şeyi içinde ve onunla

söyleyeceği belirli bir yer, belirli bir zaman ve belirli kişiler arardı. 'Gecikmiş' onun için seçmiş olduğu başlıktı ve uzunluğunun altıbin sözcükten çok olmayacağına inanıyordu. Bu onun olağanüstü üretim gücü için önemsiz bir şeydi. İlk gün onu araçlarındaki ustalığının bilinçli zevki ile ele aldı. Artık kullandığı araçların keskin, kesici kenarının kayarak yapıtı bozması korkusu ile kaygılanmıyordu. O uzun aylar boyu yapmış olduğu yoğun uygulama ve çalışmalar ödülünü getirmişti. O şimdi kendini, biçimlendirdiği şeyin daha büyük aşamalarına güvenle adayabilirdi; ve o birbirini izleyen saatler boyu çalışırken şimdiye dek hiç olmadığı biçimde yaşamı ve yaşamın konularını güvenli ve kozmik bir kavrayışla ele aldığını farketti. 'Gecikmiş' belirli karakterleri ve belirli olayları gerçek olacak bir öykü anlatacaktı ama o aynı zamanda her denizde ve her zaman, tüm yaşamda gerçek olacak büyük yaşamsal şeyler de anlatacaktı; bundan emindi. Herbert Spencer'in sayesinde diye düşündü, bir an için masadan geriye yaslanarak. Evet, Herbert Spencer ve Spencer'in eline vermiş olduğu yaşamın ana-anahtarı evrim sayesinde.

Yazdıklarının büyük şeyler olduğunun bilincindeydi. «Bu gidecek! Bu gidecek!» Sürekli olarak kulaklarından gitmeyen nakarat buydu. Kuşkusuz bu gidecekti. Sonunda dergilerin üzerine atılacakları şeyi meydana getiriyordu. Bütün öykü karşısında şimşek parıltıları ile çözüldü. O bundan defterine bir paragraf yazmaya yetecek kadar koparıp aldı. Bu 'Gecikmiş'in son paragrafı olacaktı ama tüm öykü beyninde şimdiden öylesine bütünüyle düzenlenmişti ki sonuna gelmeden haftalar önce sonun kendisini yazabiliyordu. Öyküyü henüz yazılmamış olarak deniz öyküleri yazarlarının öyküleriyle kıyasladı ve bunun onlardan ölçülemez biçimde üstün olduğunu hissetti. «Ona ulaşabilecek yalnızca bir kişi var,» diye yüksek sesle mırıldandı. «Ve o da Conrad'dır. Bu onu bile yerinde doğrultup benim elimi sıktırmalı ve 'Bravo Martin oğlum' dedirtmeli.»

Morse'larda akşam yemeği yiyeceğini son anda hatırlayarak, bütün gün uğraştı. Brissenden'in sayesinde siyah elbisesi rehinden kurtulmuştu ve Martin yeniden akşam yemeği çağ-

rılarına uygun durumdaydı. Kent merkezinde kütüphaneye koşup Saleeby'nin kitaplarını aramaya yetecek kadar durdu. Kütüphaneden 'Hayat Çemberi'ni aldı ve otobüste Spencer üzerine Norton'un sözünü etmiş olduğu bu denemeyi okudu. Okurken Martin öfkelendi. Yüzü kızardı, çeneleri kasıldı ve yumrukları bilinçsizce sıkılıp gevşedi ve sonra, sanki ondan hayatı sıkıp akıttığı nefret edilecek bir şeyi kavrarmışçasına yumrukları yeniden sıkıldı. Otobüsten inince kaldırımda gazaba gelmiş bir insanın yürüyüşüyle yürüdü ve Morse'ların zilini onu durumunun bilincine vardıran böyle bir hırçınlıkla çaldı; böylece kendi durumuna gülümseyerek yatıştı. Ama çok geçmeden üzerine çöken daha büyük bir yıkıntı içine girdi. Esinin kanatlarıyla gün boyu yükselmiş olduğu yüksekliklerden aşağı düştü. «Burjuva,» «tüccar yatağı» — Brissenden'in küçümseyici nitelemeleri kafasında tekrarlandı. Ama bundan ne çıkar? diye öfkeyle sordu. O Ruth'la evleniyordu, onun ailesiyle değil.

Ona öyle geldi ki Ruth'u şimdiye dek hiç daha güzel, daha kutsal, daha göksel ve aynı zamanda daha sağlıklı görmemişti. Yanaklarında renk vardı ve gözleri —Martin'in içlerinde ölümsüzlüğü ilk okumuş olduğu o gözler— tekrar tekrar Martin'i kendilerine çekti. Martin son sıralarda ölümsüzlüğü unutmuştu ve bilimsel okumalarının yönü ondan uzak olmuştu; ama burada, Ruth'un gözlerinde tüm sözlü kanıtları aşan, sözsüz bir kanıt okudu. Onun karşısında tüm tartışmaların silinip gittiğini Martin Ruth'un gözlerinde gördü; çünkü orda aşkı gördü. Ve kendi gözlerinde de aşk vardı; ve aşka verilebilecek bir cevap yoktu. Bu onun tutkulu öğretisiydi.

İçeriye akşam yemeğine girmeden önce onunla olduğu yarım saat Martin'i çok fazla mutlu ve yaşamdan doygun olarak bıraktı. Gene de masada zorlu bir günün sonundaki tükenmişlik ve kaçınılmaz reaksiyon onu kavradı. Martin gözlerinin yorgun ve kendisinin rahatsız edici olduğunun farkındaydı. Şimdi küçümsediği ve sık sık sıkıldığı bu sofrada, yüksek kültür ve arınmışlık atmosferi olduğunu düşlediği ortam içinde uygar insanlarla ilk kez birlikte yemek yemiş olduğunu hatırladı. Çok zaman önceki o çekingen yaban, ku-

runtu acıları ile her gözeneğinden ter fışkıran, yemek araçlarının sersemletici önemsiz ayrıntıları ile kafası karışmış, bir uşağın canavarlıklarıyla işkence çeken, kendisinin o etkileyici görünümü ve sonunda sahip olmadığı hiç bir cilayı ve bilgiyi taklit etmemeye, samimeyetle kendisi olmaya karar verişi bir an için gözlerinin önüne geldi.

Âni bir deniz kazası olasılığının panikli düşüncesiyle canyeleklerinin yerini belirlemeye çalışan bir yolcunun tavrıyla Martin emin olmak için Ruth'a baktı. Neyse o kadarı kalmıştı — aşk ve Ruth. Geriye kalanların tümü kitapların sınavında başarısız olmuştu. Ama aşk ve Ruth sınavı başarmıştı. Martin onlar için biyolojik bir açıklama buldu. Aşk yaşamın en yüceltilmiş anlatımıydı. Doğa her normal adamı olduğu gibi Martin'i de aşk amacıyla şekillendirmişti. Bu görev için doğa onbin yüzyıl — hayır, yüzbin, bir milyon yüzyıl harcamıştı ve Martin onun yapabildiklerinin en iyisiydi. Doğa, aşkı onun içindeki en güçlü şey yapmıştı, verdiği düş gücüyle onun gücünü yüzde-onbin arttırmıştı ve onu ileriye, efemeridlerin içine, heyecan duyup erimek ve çiftleşmek için yollamıştı. Martin'in eli masanın altından yanındaki Ruth'un elini aradı ve karşılıklı ılık bir dokunma oldu. Ruth hızla bir an için ona baktı, gözleri parıltılı ve süzgündü. Onu kaplayan heyecan içinde Martin'inkiler de öyleydi. Ruth'un gözlerindeki parıltı ve süzgünlüğün kendi gözlerinde gördüğü ile ne kadar arttığını Martin bilemezdi.

Masada çaprazlamasına Martin'in karşısında, Mr. Morse'un sağında yerel üst mahkeme yargıcı yargıç Blount oturuyordu. Martin onunla bir çok kez karşılaşmış ve onu sevmeyi başaramamıştı. O ve Ruth'un babası işçi sendikalarının politikalarını, yerel durumu ve sosyalizmi tartışıyorlardı. Mr. Morse bu son konuda Martin'i kızdırmak istiyordu. Sonunda Yargıç Blount masanın ötesinden sevecen ve babaca bir acımayla baktı. Martin kendi kendine gülümsedi.

«Büyüyüp bundan vazgeçersin delikanlı,» dedi yatıştırıcı bir biçimde. «Bu gibi gençlik terslikleri için en iyi iyileştirici zamandır.» Mr. Morse'a döndü. «Böyle durumlarda tartışmanın yararına inanmıyorum. Bu hastayı inatçı yapar.»

«Bu gerçek» diye onayladı öteki ciddiyetle. «Ama zaman zaman hastayı kendi durumu hakkında uyarmak iyidir.»

Martin neşeyle güldü, ama bu bir çaba harcayarak oldu. O gün fazlasıyla uzun, günün çabaları fazlasıyla yoğun olmuştu ve o tepkinin acılarını derinden duyuyordu.

«Kuşkusuz siz ikiniz iyi doktorlarsınız,» dedi. «Ama bir hastanın görüşüne azıcık aldırırsanız bırakın da sizin kötü tanıcılar olduğunuzu söylesin. Gerçekten siz ikiniz bende bulduğunuzu düşündüğünüz hastalığı çekiyorsunuz. Bana gelince, benim bağışıklığım var. Damarlarınızda yarı oluşmuş olarak dolaşan o sosyalist felsefe bana dokunmadan geçti.»

«Akıllı, akıllı,» diye mırıldandı yargıç. «Durumları tersine çevirmek tartışmada mükemmel bir hiledir.»

«Sizin ağzınızdan,» Martin'in gözleri kıvılcımlanıyordu ama kendisine kontrolünü korudu. «Bakın yargıç sizin seçim konuşmalarınızı duydum. Henidikal bir süreçle —yeri gelmişken söyleyeyim, henidikal kimsenin anlamadığı, benim gözde bir sözcüğümdür— henidikal bir süreçle siz kendinizi yarışmacı sisteme ve güçlünün yaşamasına inandığınıza inandırmışsınız ve aynı zamanda bütün gücünüzle güçlüyü güçten yoksun bırakmak için her çeşit önlemi onaylıyorsunuz.»

«Bak delikanlım,»

«Hatırlayın sizin seçim konuşmalarınızı duydum,» diye uyardı Martin. «Devletlerarası ticari düzenlemeler üzerindeki, demiryolu şirketi ve Standart Oil üzerindeki, ormanların korunması üzerindeki, binbir sınırlayıcı önlem üzerindeki sosyalistçe olmaktan başka bir şey olmayan tutumunuz kayıtlardadır.»

«O insafsız güç uygulamalarının düzenlenmesine inanmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?»

«Konu o değil. Ben demek istiyorum ki siz kötü bir tanıcısınız. Size demek istiyorum ki, ben sosyalizm mikrobuna tutulmamışım. Size demek istiyorum ki aynı mikrobun güçsüz düşürücü yıkımını çeken sizsiniz. Bana gelince ben sosyalizmin müzmin bir karşıtıyım, aynen sizin sahte sosyalizmden başka bir şey olmayan, sözlükte yeri olmayan sözcüklerle giy-

dirilip olduğundan farklı gösterilen garib demokrasinizin müzmin bir karşıtı olduğum gibi.

«Ben bir reaksiyonerim; öyle tam bir reaksiyoner ki, toplumsal örgütlenme örtülü yalanı içinde yaşayan ve görüşü örtüyü delip geçecek kadar keskin olmayan sizler için benim pozisyonum anlaşılamaz. Güçlünün yaşaması ve gücün egemen olmasına ben inanıyorum siz ise kendinizi buna inandığınıza inandırıyorsunuz. İşte fark burada. Ben azıcık daha gençken —birkaç ay daha gençken— aynı şeye inanırdım. Görüyorsunuz sizinkiler ve sizin fikirleriniz beni etkilemişti. Ama tüccarlar ve alıp satıcılar en iyi olasılıkla ödlek yöneticiler olabilirler; onlar bütün zamanlarını para kazanma çukurunda homurdanıp eşinerek geçirirler ve ben, eğer böyle söylemem hoşunuza gidecekse, geriye, aristokrasiye savruldum. Ben bu odadaki tek bireyciyim. Ben hiçbir şeyi devletten beklemem. Devleti kendi çürümüş yararsızlığından kurtarmak için, ben yalnızca güçlü adama, at sırtındaki adama bakarım.

«Nietzsche haklıydı. Nietzsche'nin kim olduğunu size anlatmak için zaman harcamayacağım, ama o haklıydı. Dünya güçlülerindir; o güçlüler ki aynı zamanda soyludur, ticaret ve değiştokuşun domuz çukurunda yuvarlanmaz. Dünya gerçekten soylu kişilere, o muhteşem sarışın hayvanlara, uzlaşmacı olmayanlara, 'evet diyenlere' aittir. Ve onlar sizi yutacaklar, sizi, kendini bireyci sanan ve sosyalizmden korkan sosyalistleri yutacaklar. Zayıfa ve alçağa ait olan o sizin köle ahlakınız hiçbir zaman sizi kurtaramayacaktır. Ah bütün bunlar sizin için anlaşılamaz şeyler biliyorum ve artık bu konuyla sizi rahatsız etmeyeceğim. Yalnız bir şeyi hatırlayın. Oakland'da yarım düzine bireyci yoktur ve Martin Eden onlardan biridir.»

Martin tartışmayı bitirdiğini belli ederek Ruth'a döndü.

«Bugün gerginim,» dedi alçak sesle. «Bütün istediğim sevmek, konuşmak değil.»

«Ben ikna olmadım. Bütün sosyalistler düzenbazdır. Onlardan böyle sözetmek gerekir,» diyen Mr. Morse'a aldırmadı.

«Sizden iyi bir Cumhuriyetçi yapabiliriz gene de,» dedi Yargıç Blount.

«O zamandan önce at sırtındaki adam gelecek,» diye karşılık verdi Martin keyifle ve yeniden Ruth'a döndü.

Ama Mr. Morse hoşnut değildi. Fikirlerine saygı duymadığı, doğasını anlayamadığı bu mustakbel damadının tembelliğini, makul ve meşru bir işe isteksizliğini sevmiyordu. Konuşmayı Herbert Spencer'e çevirdi. Yargıç Blount ustalıkla ona katıldı. Filozofun adının ilk anılışı ile kulakları dikleşmiş olan Martin, yargıcın ciddi ve kendini beğenmiş tavrıyla Spencer'e karşı ileri sürdüğü küçültücü eleştirileri dinledi. Mr. Morse zaman zaman Martin'e «İşte oğlum görüyorsun,» der gibi bakıyordu.

«Geveze kargalar,» diye mırıldandı Martin alçak sesle; Ruth ve Arthur ile konuşmasını sürdürdü.

Ama uzun gün ve önceki gecenin 'gerçek pisliği' onu yormuştu; ve ayrıca otobüste okurken onu öfkelendirmiş olan şey hâlâ kafasında alev alevdi.

Onun kendisini kontrol etmek için gösterdiği çabayı görerek telaşlanan Ruth ansızın sordu. «Neyin var?»

«Bilinmezden başka tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir,» diyordu o sırada Yargıç Blount.

Martin ona döndü.

«Ucuz bir yargı,» dedi, sakin bir biçimde. «Bunu ilk kez City Hall Park'da konuyu daha iyi biliyor olması gereken bir işçinin ağzından duydum. O zamandan bu yana bunu sık sık duydum ve her keresinde onun sahte iltifatı midemi bulandırdı. Kendinizden utanmalısınız. O büyük ve soylu adamın adını sizin ağzınızdan duymak bir çöplükte çiğ damlası bulmak gibi bir şey. İğrençsiniz.»

Bu bir yıldırım düşmesi gibi bir şeydi. Yargıç Blount ona felç olmuş gibi bir yüzle bakıyordu ve sessizlik egemendi. Mr. Morse gizlice memnundu. Kızının sarsıldığını görebiliyordu. Yapmak istediği buydu — sevmediği bu adamın doğal gaddarlığını ortaya çıkartmaktı.

Ruth'un eli masanın altından Martin'in elini yalvarırcasına aradı ama onun gözü dönmüştü. Yüksek yerlerde oturanların sahte bilgiçlikleri ve sahtekârlıklarıydı onu öfkelendiren.

Bir yüksek mahkeme yargıcı! Daha birkaç yıl önce böyle muhteşem kişilere çamurun içinden saygıyla bakar ve onları Tanrı sayardı.

Yargıç Blount kendisini toparlardı ve sofrada bayanların varlığı nedeniyle olduğunu Martin'in anladığı kibar bir pozla Martin'e hitabederek konuşmasını sürdürmeye girişti. Bu bile Martin'in öfkesini arttırdı. Şu dünyada dürüstlük hiç yoktu.

«Benimle Spencer'i tartışamazsınız,» diye bağırdı. «Spencer hakkında onun kendi ülkesinin insanlarından fazla bir şey bilmiyorsunuz. Ama bu sizin suçunuz değil, bunu kabul ederim. Bu yalnızca günümüzün rezil cehaletinin bir görünümü. Bunun bir örneğine bu akşam gelirken rastladım. Saleeby'nin Spencer üzerine bir denemesini okuyordum. Onu okumalısınız. Herkes onu elde edebilir, herhangi bir kitapçıdan satın alabilirsiniz ya da bir halk kütüphanesinden alabilirsiniz. Saleeby'nin bu konu üzerine söyledikleri ve kavradıklarıyla kıyaslandığında bu soylu adam hakkındaki cehaletinizin ve küfürlerinizin azlığından utanmanız gerekir. O yazı sizin utancınızı utandıracak bir utanç belgesidir.

«'Yarı eğitilmişlerin filozofu' diyor ona, onun soluduğu havayı soluyarak kirletmeye bile değmeyecek akademik bir filozof. Spencer'den on sayfa okuduğunuzu sanmıyorum ama Spencer'den sizin okuduğunuzdan fazla okumamış olan, muhtemelen sizden daha akıllı eleştirmenler olmuştur ki bunlar, bilimsel araştırma alanının tümüne ve modern düşünceye damgasını vuran, psikolojinin babası olan, bugün Fransız köylülerinin çocuklarının onun tarafından konulan prensiplere göre üç R ile eğitilmesini sağlayacak biçimde pedogojide devrim yapan bu adamın izleyicilerini açıkça onun yazılarında bir tek fikir göstermeye çağırmışlardır. Ve bu sinek gibi adamlar ekmeklerini onun fikirlerinin teknik uygulamalarından çıkarırken onun anısını sızlatıyorlar. Eğer onların beyinlerinde küçücük bir değerli şey varsa bunu ona borçludurlar. Şu kesindir ki eğer o hiç yaşamamış olsaydı onların papağan gibi bellemiş oldukları bilgilerinde doğru olan ne varsa olmayacaktı.

«Ve Oxford'un Rektörü Fairbanks gibi bir adam bile - sizden bile daha yüksekte olan bir adam Yargıç Blount - dedi ki Spencer gelecek kuşaklar tarafından bir düşünürden çok bir hayalci ve bir şair olarak bir yana atılacaktır. Geveze köpekler sürüsü! 'İlk prensipler' belirli bir yazın gücünden bütünüyle yoksun değil diyor birisi ve diğerleri onun özgün bir düşünürden çok çalışkan ve sebatlı biri olduğunu söylüyorlar. Geveze köpekler! Geveze köpekler!»

Bir ölüm sessizliği içinde Martin ansızın durdu. Ruth'un ailesinde herkes güçlü ve başarılı bir adam olarak Yargıç Blount'u yüksek görürlerdi ve Martin'in çıkışı ile dehşete düşmüşlerdi. Yemeğin geriye kalan bölümü Yargıç ve Mr. Morse'un konuşmalarını birbirleri ile sınırlamaları ve geriye kalan konuşmaların son derece dağınıklığıyla bir cenaze töreni gibi geçti. Daha sonra Ruth ve Martin yalnız kaldıkları zaman kıyamet koptu.

«Sen katlanılamazsın,» diye ağladı Ruth.

Ama Martin'in öfkesi hâlâ için için yanıyordu ve «Hayvanlar! Hayvanlar!» diye homurdanmayı sürdürdü.

Ruth onun yargıca hakaret etmiş olduğunu söylediği zaman Martin karşılık verdi.

«Onun hakkında gerçeği söyleyerek mi?»

«Gerçek olup olmadığına aldırmıyorum,» diye israr etti Ruth. «Belirli terbiye sınırları vardır ve senin kimseye hakaret etmek hakkın yoktur.»

«O zaman Yargıç Blount gerçeğe saldırmak hakkını nereden alıyor?» diye sordu Martin. «Gerçeğe saldırmak kuşkusuz yargıcınki gibi cüce bir kişiliğe hakaret etmekten daha ciddi bir kabahattir. O bundan da daha kötüsünü yaptı. Soylu, büyük bir ölmüş adamın adını karaladı. Ah hayvanlar! Hayvanlar!»

Martin'in karmaşık öfkesi yeniden alevlendi. Ruth dehşete kapılmıştı. Onu hiç böylesine öfkeli görmemişti ve onun anlayışına göre bu bütünüyle anlamsız ve sarsıcıydı. Gene de o dehşetin içinde bile Ruth'u ona çekmiş olan ve hâlâ çeken —onu Martin'e doğru yaslanmaya zorlayan— sihirli iplikçikler uzanıyordu ve o çılgın doruğa yükselme anında ellerini

onun boynuna koydu. Olmuş olan olayla Ruth incinmiş, hakarete uğramıştı ve gene de Martin «Hayvanlar! Hayvanlar!» diye mırıldanmayı sürdürürken onun kolları arasında duruyor ve ürperiyordu. Martin «Sizin masanızı bir daha rahatsız etmeyeceğim sevgilim. Onlar benden hoşlanmıyor ve yolsuz varlığımı onların üzerine yüklemek benim hatam. Ayrıca onlar da benim için aynı derecede yolsuz. Öf be, bunlar insanı hasta ediyor; bunlar ve yüksek yerlerde oturan, iyi evlerde yaşayan, banka hesapları olan eğitilmiş kişilerin değerli olduğunu düşlediğim masum zamanlarımı düşünmek!» dediği zaman Ruth hâlâ onun kolları arasındaydı.

XXXVIII

«Haydi gel lokale gidelim.»

Yarım saat önceki kanamadan dolayı —üç gün içinde ikinci kanamaydı bu— halsiz bir biçimde konuştu Brissenden. Her zamanki gibi viski bardağı elindeydi ve titreyen parmaklarla onu boşalttı.

«Sosyalizmle ne işim var benim?» diye sordu Martin.

«Yabancıların beş dakika konuşmasına izin veriliyor,» diyerek zorladı hasta adam. «Kalk ve konuş. Sosyalizmi neden istemediğini onlara söyle. Onlar ve onların getto ahlakı üzerine ne düşündüğünü söyle. Nietzsche'yi kafalarına patlat ve zahmetin için seni perişan etsinler. Sosyalizmi hurdaya çıkar. Bunun onlara yararı olur. Onların istediği tartışmak, senin de istediğin o. Görüyorsun çekip gitmeden önce seni bir sosyalist olarak görmek isterdim. Varlığın için bir yaptırım verecek o sana. Gelmekte olan düşkırıklığı zamanında seni koruyacak tek şey odur.»

«Bütün insanlar içinde senin neden sosyalist olduğunu hiç bir zaman çözemeyeceğim.» diye sesli düşündü Martin. «Yığınlardan öylesine tiksinirsin sen. Kuşkusuz aşağı tabakada, onu senin estetik ruhuna beğendirecek hiç bir şey yoktur.» Diğerinin yeniden doldurmakta olduğu viski bardağına suçlarcasına parmağını uzatarak sürdürdü. «Sosyalizm seni kurtaracak gibi görünmüyor.»

«Ben çok hastayım,» oldu cevap. «Senin durumun ise farklı. Sağlığın ve yaşamak için çok şeyin var ve bir biçimde

hayata kelepçelenmek zorundasın. Bana gelince merak ediyorsun, neden sosyalist olduğumu sana söyleyeyim. Sosyalizm kaçınılmazdır, onun için. Çünkü bugünkü çürümüş ve akıldışı sistem süremez, çünkü senin at sırtındaki adamının günü geçti. Köleler ona katlanmayacaklar. Onlar çok fazlalar ve ister istemez olası bir atlıyı daha o atına binmeden alaşağı edecekler. Bundan kaçınamazsın ve köle ahlakını olduğu gibi kabul etmek zorunda kalacaksın. Bu güzel bir curcuna değil kabul ederim, ama bu patlamak üzere ve onu kabul etmek zorundasın. Herneyse, Nietzsche fikirlerinle sen tufan öncesi adamısın. Geçmiş geçmiştir ve tarih kendini tekrarlar diyen o adam bir yalancıdır. Ben kuşkusuz yığınlardan hoşlanmam ama yoksul adam ne yapmalı? At sırtındaki adamımız olmayacak. Ve başka herhangi birşey, şimdi hükmeden ürkek domuzdan daha iyidir. Ama neyse hadi gel, ben sınırına kadar yüklendim ve burada biraz daha otururşam sarhoş olacağım. Ve biliyorsun doktor diyor ki — lanet olsun doktora, onu yanıltacağım gene.»

Pazar akşamıydı ve küçük binayı başta işçi sınıfı üyeleri olmak üzere Oakland sosyalistleri ile dolu buldular. Konuşmacı, akıllı bir yahudi, Martin'in hayranlığını kazandı ve aynı zamanda onun karşıtlığını uyandırdı. Adamın eğik ve dar omuzları, çökük göğsü, onun kalabalık gettonun gerçek bir çocuğu olduğunu gösteriyordu. Güçsüzün, sefil kölelerin, onlara hükmeden ve onlara ebediyen hükmedecek olan bir avuç gururlu adama karşı asırlık savaşımları Martin'in üzerinde etkiliydi. Martin için bu solgun yaratık bir semboldü. O, yaşamın hoyrat sınırlayıcılığını düzenleyen biyolojik yasalara göre mahvolan cılız ve yeteneksizlerin, o bütün sefil yığının temsilcisi olarak öne çıkmış bir şekildi. Onlar uyumsuzlardı. Kurnaz felsefelerine, karıncamsı işbirliği eğilimlerine karşın doğa onları seçkin insanlar yararına dışlamıştı; doğurgan eliyle saçtığı pek çok yaşam tohumu içinden yalnızca en iyilerini seçmişti. Bu, insanın onu taklit ederek yarış atları ve hıyar üretmek için kullandığı yöntemin aynısıydı. Bir kozmos yaratıcısı bundan daha iyi bir yöntem planlayabilirdi ama, bu belirli kozmosun yaratıkları, var olan bu belirli yön-

teme katlanmalıydılar. Kuşkusuz yok olurken, sosyalistlerin kıvrandığı gibi, kürsüdeki konuşmacının ve ter döken o kalabalığın yaşamın cezalarını en aza indirecek, akıllarıyla kozmosu yenecek yeni bir araç için bir araya gelip danıştıkları şu sırada bile kıvrandıkları gibi kıvranabilirlerdi.

Böyle düşündü Martin ve böyle konuştu. Onlara ders vermesi için Brissenden onu kışkırttığı zaman yürüyüp kürsüye çıkarak ve gelenek olduğu üzere toplantı başkanına hitap ederek kurallara uydu. Alçak sesle başladı, duraklayarak, o yahudi konuşurken beynine doluşan fikirleri düzene koyarak konuştu. Bu tür toplantılarda her konuşmacıya ayrılan süre beş dakikaydı ama Martin'in beş dakikası dolduğunda o temposunu bulmuştu ama onların doktirinine yaptığı saldırı tamamlanmamıştı. Martin onların ilgisini çekmişti ve dinleyiciler oybirliği ile başkandan Martin'in süresini uzatmasını istediler. Onu kendi akıllarına uygun bir düşman olarak beğendiler ve her sözcüğünü izleyerek onu dikkatle dinlediler. Martin kölelere, onların ahlakına ve taktiklerine saldırılarında ateşle ve inançla konuştu ve açıkça, sözcüklerini sakınmadan, sözkonusu kölelerin o dinleyiciler olduğunu belirtti. Spencer'den ve Malthus'dan aktarmalar yaptı ve biyolojik gelişme yasasını açıkladı.

«Ve böylece,» diyerek hızlı bir özetle konuşmasını sonuçlandırdı. «Köle tiplerden oluşan hiç bir devlet süremez. Eski gelişim yasası hâlâ geçerlidir. Açıklamış olduğum gibi varoluş savaşımında güçlü olan ve güçlü olanın soyu canlı kalmaya yöneliktir. Zayıf olan ve zayıf olanın soyu ezilip yok olmaya yöneliktir. Sonuç, güçlü olan ve onun soyunun yaşamasıdır ve böyle bir savaşım geçerli olduğu sürece her kuşağın gücü artacaktır. Bu gelişmedir. Ama siz köleler —kabul ederim ki köle olmak çok kötüdür— ama siz köleler, orada gelişim yasasının geçersiz olacağı, orada cılız ve yetersizin yok olmayacağı, orada her yetersizin her gün istediği kadar öğün istediği kadar çok yemek yiyebileceği ve orada herkesin —güçlülerin yanında zayıfların da— çocuk sahibi olabileceği bir toplum düşlüyorsunuz. Bunun sonucu ne olacaktır? Artık her kuşağın gücü ve yaşam değeri artmayacaktır, aksine azala-

caktır. Sizin köle felsefenizin hakettiği ceza buradadır. Sizin köleler toplumu —kölelerin, köleler tarafından ve köleler için yönetildiği toplum— onu oluşturan yaşam, zayıflar ve parçalanırken, kaçınılmaz olarak zayıflayacak ve parçalanacaktır.

«Hatırlayın ki ben duygusal bir ahlaki sistemi değil biyolojiyi açıklıyorum. Hiç bir köleler devleti sürekli olamaz.»

«Birleşik Devletler'den ne haber?» dinleyicilerden biri bağırdı. «Ya ondan ne haber?» Martin karşılık verdi. «Onüç koloni kendilerine egemen olanları atıp cumhuriyet oluşturdular sözde. Köleler kendilerinin efendisiydi. Artık zorba efendiler yoktu. Ama siz bir tür efendiniz olmazsa yapamazsınız ve orada bir dizi yeni efendi belirdi — büyük, yiğit, soylu adamlar değil ama açıkgöz, örümceksi tüccarlar ve bankerler. Ve onlar sizi yeniden köleleştirdiler. Ama bunu açıkyüreklilikle yapmadılar. Aslında soylu kimseler bunu kendi sağ kollarının gücüyle yaparlardı. Ama onlar bunu gizlice, örümceksi mekanizmalarla, yaltaklanarak, kandırma ve yalanla yaptılar. Sizin köle yargıçlarınızı satın aldılar. Sizin köle yasa koyucularınızı ayarttılar. Sizin oğullarınızı ve kızlarınızı, kendileri bir mal olan kölelerin durumundan daha kötü bir dehşete zorladılar. Çocuklarınızın iki milyonu bugün Birleşik Devletler'de bu tüccar oligarşi için ter döküyor. Siz kölelerin on milyonu ne düzgün barınabiliyor ne de düzgün beslenebiliyorsunuz.

«Ama asıl konuya döneyim. Gösterdim ki hiç bir köleler toplumu sürekli olamaz, çünkü onun doğasında böyle bir toplumun gelişme yasasının yadsınması vardır. Bir köle toplumu organize olduğu zaman hemen kötüye gidiş başlar. Gelişme yasasını yadsımaktan sözetmek sizin için kolaydır ama hani sizin güçlülüğünüzü sürdürecek yeni gelişme yasası? Onu formüle edin. O zaten formüle edildi mi? O zaman ortaya koyun.»

Martin, şamatalı sesler arasında yerine oturdu. Birçok adam sandalyelerinden kalkmış söz almak için haykırışıyorlardı. Ve birer birer şamatalı alkışlarla cesaretlenmiş olarak, ateşle, inançla ve heyecanlı jestlerle saldırıyı cevapladılar.

Vahşi bir geceydi —ama bilgece vahşi— fikirlerin savaşı. Kimileri konudan ayrıldılar ama konuşmacıların çoğu doğrudan doğruya Martin'i cevapladılar. Onu, onun için yeni olan düşünce dizileriyle sarstılar; ona yeni biyolojik yasalar değil ama eski yasaların yeni uygulamalarını gösterdiler. Her zaman kibar olmak için istekliydiler ve birkaç kez başkan düzeni sağlamak için masaya vurdu.

Bir rastlantı sonucu deneyimsiz bir gazete muhabiri dinleyiciler arasındaydı. Bir sönük - haberler gününde oraya gönderilmişti ve gazeteciliğin heyecana olan ivedi gereksinmesinin etkisi altındaydı. İyi bir muhabir değildi. Yalnızca konuşkan ve kolaycıydı. Tartışmayı izleyebilmek için fazlasıyla kalın kafalıydı. Gerçekte kendisinin bu işçi sınıfı söz manyaklarından büyük bir üstünlüğe sahip olduğu konusunda rahat bir duyguya sahipti. Aynı zamanda yüksek yerlerde oturan, ulusların ve gazetelerin politikalarını dikte edenlere karşı büyük bir saygı duyuyordu. Dahası, bir hiçten birşey —hatta büyük bir şey— ortaya çıkabilen mükemmel bir muhabirin seçkinliğine ulaşmak olarak tanımlanabilecek bir ideale sahipti.

Bütün bu konuşulanların ne hakkında olduğunu bilmiyordu. Bu gerekli de değildi. Devrim gibi sözcükler ona ipucu verdi. Bir fosil kemiğinden bütün bir iskeleti yeniden oluşturabilen bir paleontolog gibi, o da bir devrim sözcüğünden bütün konuşmayı yeniden oluşturabilirdi. O gece bunu yaptı ve iyi yaptı; ve en büyük karışıklığı Martin yaratmış olduğu için bunların hepsini onun ağzından konuşturdu ve onun gerici bireyciliğini en kızıl ateşler saçan kıpkızıl sosyalist bir konuşmaya çevirerek onu gösterinin baş anarşisti yaptı. Acemi muhabir büyük bir sanatçıydı ve yerel renkler üzerinde gezdirdiği büyük bir fırçaydı. Vahşi gözlü, uzun saçlı adamlar, sinir hastası dejenere adam tipleri, tutkuyla sarsılan sesler, havaya yükselen sıkılmış yumruklar. Ve bütün bunlar, küfürler, bağrışlar ve öfkeli adamların boğuk haykırışlarından oluşan bir fon üzerine yansıtılmıştı.

XXXIX

Martin küçük odasında kahvesini içerek ertesi sabahın gazetesini okuyordu. Orada birinci sayfada manşette kendisini bulmak yeni bir deneyimdi ve Oakland sosyalistlerinin en ün salmış önderinin kendisi olduğunu öğrenerek şaşırdı. Acemi muhabirin kendisi için yazmış olduğu şiddetli konuşmayı gözden geçirdi ve başlangıçta sahteciliğe kızmış olduğu halde sonunda gazeteyi gülerek bir kenara attı.

O öğleden sonra Brissenden gelip sandalyelerden birine gevşek bir biçimde çöktüğü zaman, Martin yatağın üzerindeki tüneğinden, «Adam ya sarhoştu ya da canice kötü niyetli,» dedi.

«Ama neden aldırıyorsun?» Brissenden sordu. «Kuşkusuz gazeteyi okuyan burjuva domuzların onayını istemezsin.»

Martin bir süre düşündü sonra :

«Hayır, gerçekten onların onayına aldırmam; asla. Öte yandan Ruth'un ailesiyle ilişkilerimizi biraz güçleştireceğe benzer. Babası her zaman benim sosyalist olduğumu ileri sürer ve bu sefil şey onun bu inancını perçinleyecek. Onun görüşlerine aldırdığımdan değil — ama ne farkeder? Bugün yazmakta olduğum şeyi sana okumak istiyorum. Tabii 'Gecikmiş', ve tam yarısına geldim.»

Maria kapıyı itip açtığı ve gözleri Martin'in üzerinde dolaşmadan önce çevreye attığı uyanık bakışlarla gazocağı ve köşedeki mutfağı gören güzel elbiseli genç bir adamı içeri getirdiğinde Martin yüksek sesle okuyordu.

«Oturun,» dedi Brissenden.

Martin yatağın üzerinde genç adam için yer açtı ve onun geliş nedenini ortaya atması için bekledi.

«Dün gece konuşmanızı dinledim Mr. Eden ve sizinle görüşme yapmaya geldim,» diye başladı.

Brissenden içten bir kahkaha patlattı.

«Bir sosyalist kardeş mi?» diye sordu muhabir, ölmekte olan pörsümüş adamın politik rengine bir değer biçmeye çalışan çabuk bir bakışla Brissenden'e bakarak.

«Ve o yazıyı bu yazdı,» dedi Martin yumuşak bir biçimde. «Hey, bu henüz bir çocuk.»

«Neden ona bir tekme atmıyorsun?» Brissenden sordu. «Beş dakikalığına ciğerlerime yeniden sahip olabilmek için bin dolar verirdim.»

Kendisi hakkında, kendi çevresinde ve kendisiyle yapılan bu konuşmalarla acemi muhabirin biraz kafası karışmıştı. Ama, o sosyalist toplantıyı harika anlatışı nedeniyle övülmüş ve dahası toplum için bu örgütlü tehdidin önderi Mr. Eden ile kişisel bir söyleşi yapmakla görevlendirilmişti.

«Resminizin çekilmesine itiraz etmezsiniz Mr. Eden,» dedi. «Fotoğrafçım dışarda bekliyor, görüyorsunuz, ve o güneş daha alçalmadan hemen fotoğraf çekmemizin daha iyi olacağını söylüyor. Biz konuşmamızı daha sonra yapabiliriz.»

«Bir fotoğrafçı,» dedi Brissenden düşünceli bir tavırla. «Vur ona Martin, vur ona.»

«Sanırım yaşlanıyorum,» oldu cevap. «Biliyorum ki öyle yapmalıyım, ama gerçekten şevkim yok. Önemli görünmüyor.»

«Annesinin hatırı için, Brissenden kışkırttı.

«Düşünmeye değer,» diye cevapladı Martin. «Ama içimde yeterli enerjiyi harekete getirmeye değer gibi görünmüyor. Yani birine vurmak bir enerji gerektiriyor. Ayrıca ne önemi var?»

«Doğru — bu biçimde ele almalı,» dedi yavru, havalı bir biçimde. Gene de kaygıyla kapıya doğru bakmaya başlamıştı şimdiden.

«Ama yazdığının bir sözcüğü bile gerçek değildi,» diye sürdürdü Martin, niyetini Brissenden'e belli etmeyerek.

«O yalnızca genel bir anlatım biçimiydi, anlarsınız,» demeye cesaret etti acemi. «Ve ayrıca iyi bir reklamdı. Önemli olan bu. Size bir iyilik oldu o yazı.»

«İyi bir reklam, Martin oğlum,» diye tekrarladı Brissenden ciddiyetle.

«Ve o bana bir iyilikti — düşün bir kere!» oldu Martin'in katkısı.»

«Durun bakayım, —nerede doğdunuz Mr. Eden?» ilgi bekleyen bir hava takınarak sordu acemi.

«O not tutmaz,» dedi Brissenden. «O hepsini hatırlar.»

«Bu benim için yeterli.» Yavru kaygılı görünmemeye çalışıyordu. «Hiçbir iyi muhabir not tutmakla uğraşmaya gerek duymaz.»

«Bu yeterliydi — dün akşam için.» Ama Brissenden yatıştırma taraftarı değildi ve ansızın tavrını değiştirdi. «Martin, eğer buna sen vurmazsan, ben kendim yapacağım, hemen sonra cansız yere serilecek olsam bile.»

«Kıçına şamar atmak nasıl olur?» diye sordu Martin.

Brissenden tarafsız bir tavırla düşündü ve başıyla onayladı.

Bir an sonra Martin dizlerinin üzerinde yüzükoyun yatan muhabirle yatağın kenarında oturuyordu.

«Şimdi ısırmayacaksın,» Martin uyardı. «Yoksa yüzünü yumruklamak zorunda kalacağım. Bu, böyle güzel bir yüz için yazık olurdu.»

Kalkan el indi ve ondan sonra hızlı ve sürekli bir tempoyla kalktı ve indi. Yavru çabaladı, sövüp-saydı, kıvrandı ama ısırmaya kalkışmadı. Brissenden bir kez heyecanlanarak viski şişesini kavrayıp, «Hey, bir kez ona vurup ezeyim» diye yalvardıysa da, olayı ciddiyetle seyretti.

«Üzgünüm, elim koptu,» dedi Martin sonunda bırakırken. «Elim uyuştu.»

Yavruyu kaldırdı ve yatağın üzerine bıraktı.

«Bunun için sizi tutuklattıracağım,» diye hırladı, çocuksu öfke gözyaşları kızarmış yanaklarından aşağı süzülürken. «Bunun için sizi terleteceğim. Göreceksiniz.»

«Güzel şey,» dedi Martin. «Yokuş aşağı bir yola girdiği-

nin farkında değil. Birisinin kendi cinsinden bir insan hakkında onun yapmış olduğu gibi yalan söylemesi, bu dürüstçe değil, adil değil, bu erkekçe değil ve o bunu bilmiyor.»

«Bunu öğrenmesi için bize gelmesi gerekti,» diyerek boşluğu doldurdu Brissenden.

«Evet iftira ederek incitmiş olduğu bana. Bakkalım bana kredi açmayı reddedecek şimdi. Daha kötüsü bu zavallı oğlan birinci sınıf bir gazeteci ve aynı zamanda birinci sınıf bir alçak olana kadar bu yolda yürüyecek.»

«Ama hâlâ zaman var,» dedi Brissenden. «Kim bilir, belki onu kurtarmak için o mütevazi aracı deneyebilirsin. Neden ona bir tane yapıştırmama bırakmadın? Bu işte benim de elim olsun isterdim.»

«Sizleri tutuklattıracağım, ikinizi, koca hayvanlar,» diye içini çekti günahkâr ruh.

«Hayır ağzı fazlasıyla güzel ve güçsüz,» Martin asık suratla başını salladı. «Korkarım elimi boşuna uyuşturdum. Bu genç adam iyileşemez. Giderek çok büyük ve başarılı bir gazeteci olacak. Vicdanı yok. Yalnızca bu bile onu büyük yapar.»

Brissenden'in elinde tuttuğu şişeyle ona arkadan vuracağı korkusuyla sonuna kadar titreyerek yavru kapıdan çıktı.

Ertesi gün gazetesinde Martin kendisi hakkında kendisine yeni olan pek çok şey öğrendi. Kendisini bir gazete söyleşisinde 'Biz toplumun yeminli düşmanıyız.' derken buldu. «Hayır biz anarşist değil ama sosyalistiz.» demiş, muhabir ona bu iki ekol arasında çok az bir fark görüldüğünü söylediği zaman Martin sessiz bir onaylamayla omuz silkmişti. Yüzü bakışımsız olarak tanımlanmış ve birçok soysuzlaşma belirtisi tasvir edilmişti. Eşkiya gibi elleri ve kanlı gözlerindeki ateşli ışıklar özellikle sözedilmeye değerdi.

Aynı zamanda Martin öğrendi ki City Hall Park'da işçilere her gece konuşma yapıyordu ve orada insanların kafasını ateşleyen anarşistler ve ajitatörler arasında en büyük dinleyiciyi o çekiyor ve en devrimci konuşmaları o yapıyordu. Yavru, onun küçük yoksul odasının, tek gazocağı ve tek

sandalyesinin, onunla birlikte olan ve bir kalenin zindanlarında yirmi yıl hücre hapsinden yeni çıkmış gibi görünen kuru kafalı serserinin ayrıntılı bir tablosunu yapıyordu.

Yavru çalışkandı. Koşuşturmuş ve Martin'in aile tarihini ortaya çıkarmıştı. Higginbotham bakkaliyesinin kapısının önünde duran Bernard Higginbotham ile birlikte çekilmiş bir fotoğrafını elde etmişti. O beyefendi, tembel, hiçbir işe yaramayan, kendisine iş önerilince kabul etmeyen, sonunda hapse düşecek bir kişilikte tanımladığı kayınbiraderinin ne sosyalist görüşlerine ne de kendisine katlanamayan, akıllı ve ağırbaşlı bir işadamı olarak anlatılmıştı. Marian'ın kocası Hermann von Schmidt ile de aynı biçimde bir görüşme yapılmıştı. O Martin'i ailenin yüzkarası olarak nitelemiş ve reddetmişti. «Benim sırtımdan geçinmeye kalkıştı ama ben çabucak ve güzelce buna son verdim.» demişti von Schmidt muhabire, ve sürdürmüştü. «Buralarda otlatçılık edip gezemeyeceğini bilir o. Çalışmayan adamda iş yoktur, benim söyleyeceğim bu.»

Bu kez Martin gerçekten öfkeliydi. Brissenden sorunu iyi bir şaka olarak görüyordu ama bunları Ruth'a açıklamanın kolay bir iş olmayacağını bilen Martin'i avutamadı. Ruth'un babasına gelince, olanlarla çok fazla keyiflenmiş olması gerektiğini ve nişanı bozmak için bunu fazlasıyla kullanacağını biliyordu Martin. Onun bundan neler çıkarabileceğini yakında anlayacaktı. Öğleden sonra postası Ruth'dan bir mektup getirdi. Martin mektubu bir felâket önsezisi ile açtı ve onu postacıdan aldığı açık kapı önünde ayakta okudu. Okurken eli mekanik olarak eski sigara içtiği günlerde olduğu gibi tütün ve kahverengi kağıt için cebini araştırdı. Cebinin boş olduğunun ya da sigara sarmak için gerekli şeyleri aradığının farkında değildi.

Heyecanlı bir mektup değildi. İçinde öfkenin izleri yoktu. Ama baştan başa, ilk tümceden sonuncuya kadar incinme ve düşkırıklığı belirtisi ifade ediyordu. Ruth ondan daha iyisini beklemişti. Onun gençlik yabanlığını yenmiş olduğunu ve onun ciddi ve iyi bir biçimde yaşaması için kendi aşkının onun için yeterince değerli olduğunu düşünmüş-

tü. Ve şimdi annesi ve babası kesin bir tutum almışlar ve nişanın bozulmasını emretmişlerdi. Bunda da haklı oldukları için bunu kabul etmekten başka bir şey yapamazdı. İlişkileri hiçbir zaman mutlu bir ilişki olamazdı. Başlangıcından beri şanssız bir ilişkiydi. Bütün mektup boyunca ifade ettiği tek üzüntü ki bu Martin için çok acıydı, «Keşke bir göreve yerleşseydin ve birşeyler olmaya çalışsaydın,» diye yazılmıştı. «Ama bu olamazdı çünkü geçmiş yaşamın fazlasıyla yaban ve düzensizdi. Senin suçlanamayacağını anlıyorum. Sen ancak doğana ve eski eğitimine göre davranabilirdin. Bunun için de seni suçlamıyorum Martin lütfen bunu hatırla. Bu yalnızca bir hataydı. Babam ve annemin ileri sürdüğü gibi biz birbirimiz için yapılmamışız ve bunun fazla geç olmadan keşfedilmiş olması nedeniyle ikimiz de mutlu olmalıyız.»... «Beni görmeye çalışmanın yararı yok,» diyordu sonuna doğru. «Bu annem için olduğu kadar ikimiz için de mutsuz bir karşılaşma olurdu. Böylece anneme büyük bir acı ve kaygı verdiğime inanıyorum. Bunu gidermem için çok uğraşmam gerekecek.»

Martin ikinci bir kez dikkatle sonuna kadar okudu, sonra oturup cevapladı. Gazetenin kendi ağzından yazmış olduklarıyla her yönden zıt olduklarını belirterek o sosyalist toplantıda söylemiş olduğu görüşleri özetledi. Mektubun sonuna doğru o, aşk için tutkuyla yalvaran Tanrı'nın âşığıydı. «Lütfen cevapla,» dedi. «Ve cevabında bana bir tek şeyi söylemelisin. Beni seviyor musun? Hepsi bu — bu tek soruya cevap yaz.» Ama ne ertesi gün ne de daha ertesi gün cevap gelmedi. 'Gecikmiş' el değmeden masada duruyor ve masanın altındaki geri gelen elyazmaları yığını her gün büyüyordu. Martin'in muhteşem uykusu ilk kez olarak uykusuzlukla bölünüyor ve uzun huzursuz geceler boyu yatakta dönüp duruyordu. Üç kez Morse'ların evine uğradı ama zili cevaplayan uşak tarafından geri çevrildi. Brissenden dışarıya çıkabilmek için fazlasıyla dermansız olarak otelinde hasta yatıyordu. Martin sık sık onunla birlikte olduğu halde onu kendi dertleriyle kaygılandırmadı.

Çünkü Martin'in dertleri pek çoktu. Acemi muhabirin

yaptığının kötü sonuçları Martin'in öngörmüş olduklarından bile genişti. Portekizli bakkal ona daha fazla kredi tanımayı reddetti. Amerikalı olan ve bununla gururlanan manav ise onun ülkesi için bir hain olduğunu söyledi ve onunla daha fazla ilişkiyi reddetti — yurtseverliğini öyle bir dereceye götürdü ki Martin'in hesabını iptal etti ve onu ödemeye girişmekten bile onu menetti. Komşu çevresindeki konuşmalar aynı duyguyu yansıtıyordu ve Martin'e karşı öfke çok yüksekti. Hiçbir kimse bir sosyalist hainle ilişkiyi kabul edemezdi. Zavallı Maria korkmuş ve kararsızdı ama o sadık kaldı. Komşu çevrenin çocukları bir zamanlar Martin'e konuk gelmiş olan büyük araba konusundan kendilerini kurtarmışlardı ve güvenli bir uzaklıktan ona 'serseri' ve 'otlakçı' diye bağırıyorlardı. Bununla beraber Silva kabilesi onun onuru için birçok kere meydan savaşı vererek onu inatla savundu. Morarmış gözler ve kanayan burunlar günlük olaylar halini aldı, Maria'nın şaşkınlığına ve dertlerine eklendi.

Bir keresinde Martin Oakland'da yolda Gertrude'a rastladı ve başka türlü olamayacağını bildiği gibi Bernard Higginbotham'ın aileyi bir toplumsal utanca sürüklemiş olduğu için ona çok öfkeli olduğunu ve onun evine girmesini yasakladığını öğrendi.

«Neden uzaklara gitmiyorsun Martin?» diye yalvardı Gertrude. «Git burdan, biryerlerde bir iş bul ve yerleş. Daha sonra bu fırtına geçince geri gelebilirsin.»

Martin başını sallayarak reddetti ama bir açıklama vermedi. Nasıl açıklayabilirdi? Kendisi ve yakınları arasında uzanan korkunç entellektüel uçurum karşısında afallamıştı. Bu uçurumu hiçbir zaman aşamaz, onlara kendi pozisyonunu, sosyalizme kıyasla Nietzsche'ci pozisyonunu anlatamazdı. İngilizcede ve başka herhangi bir dilde onun tavrını ve davranışını onlara anlaşılır kılacak yeterli sözcük yoktu. Onların en yüce doğru kavramları onun durumunda bir işe girmekti. Bu onların ilk ve son sözleriydi. Bu onların tüm fikir sözlüğünü oluşturuyordu. Bir iş bul! Git çalış! Zavallı ahmak köleler diye düşündü, kızkardeşi konuşurken. Kuşkusuz dünya güçlülerindi. Kendi kölelikleri, kölelerin sabit

fikriydi. Bir iş, onlar için karşısında secdeye varıp tapındıkları altın bir puttu.

O gün rehinciye gideceğini bildiği halde Gertrude para vermek isteyince yine başıyla reddetti.

«Şimdi Bernard'a yaklaşma,» diye uyardı onu Gertrude. «Birkaç ay sonra o sakinleştiği zaman, eğer istersen onun mal teslim kamyonunu sürme işini alabilirsin. Beni ne zaman görmek istersen bir haber yolla hemen gelirim. Unutma.»

Gertrude duyulacak biçimde ağlayarak uzaklaştı ve Martin onun ağır bedeni ve hantal yürüyüşünün görünümü karşısında içine saplanan bir keder acısı duydu. Onun gidişini seyrederken Nietzsche'ci koca yapı sallanıp sarsılıyor gibi göründü ona. O köle - sınıf açıklamaları soyut olarak pek güzeldi ama onu eve, kendi ailesine getirdiği zaman tümüyle doyurucu değildi. Ve işte eğer güçlü tarafından çiğnenen bir köle varsa o köle onun kızkardeşi Gertrude idi. Martin bu zıtlık karşısında yabansı bir biçimde sırıttı. İyi bir Nietzsche adamı olan o, karşılaştığı ilk duygu ya da heyecan tarafından o bilgin kavramlarının sarsılmasına —bizzat köle ahlakının kendisi tarafından sarsılmasına— izin veriyordu. Çünkü bunu yapan kızkardeşinin gerçek durumuna karşı duyduğu acımaydı. Gerçek soylu kimseler acıma ve sevecenliğin üzerinde olurlardı. Acıma ve sevecenlik kölelerin yeraltı gettolarından doğmuştu ve cılız, sefil kalabalıkların ter ve acılarından öte bir şey değildi.

XL

«Gecikmiş» masanın üzerinde unutulmuş hâlâ beklemeyi sürdürüyordu. Dergilere göndermiş olduğu bütün elyazmaları şimdi masanın altında yatıyordu. Yalnız bir elyazması gitmeyi sürdürdü ve o da Brissenden'in 'Efemerid'iydi. Martin'in bisikleti ve siyah takım elbisesi gene rehindeydi ve yazı makinasını kiralayanlar bir kez daha kira konusunda kaygıdaydılar. Ama bu tür şeyler onu kaygılandırmıyordu. O yeni bir yönelim arıyordu ve o bulunana kadar yaşamı hareketsiz olmak zorundaydı.

Haftalar sonra beklediği oldu. Yolda Ruth'la karşılaştı. Ruth erkek kardeşi Norman ile birlikteydi, bu gerçekti ve gene gerçekti ki onu görmezlikten gelmeye çalıştılar ve Norman onu savmaya çalıştı.

«Kızkardeşime karışırsan polis çağıracağım,» diyerek tehdit etti Norman. «O seninle konuşmak istemiyor ve senin ısrarın hakarettir.»

«Eğer ısrar edersen o polisi çağırmak zorunda kalacaksın ve o zaman adın gazetelerde çıkar,» Martin vahşice cevapladı. «Ve şimdi yolumdan çekil ve istersen polis getir. Ben Ruth'la konuşacağım.»

«Senin kendi ağzından duymak istiyorum,» dedi Ruth'a.

Ruth solgundu ve titriyordu ama durdu ve sorarcasına baktı.

«Mektubumda sorduğum soru,» diye ekledi hemen Martin.

Norman sabırsız bir hareket yaptı ama Martin hızlı bir bakışla onu durdurdu.

Ruth başını iki yana salladı.

«Bütün bunlar senin özgür isteğin mi?» Martin sordu.

«Öyle.» Ruth alçak, kesin bir sesle ve istekle konuştu. «Bu benim kendi özgür isteğim. Beni öylesine rezil ettin ki arkadaşlarımla buluşmaya utanıyorum. Hepsi benim hakkımda konuşuyor, biliyorum. Sana söyleyebileceğimin tümü bu. Beni çok mutsuz ettin ve hiçbir zaman seni tekrar görmeyi istemem.»

«Arkadaşlar! Dedikodu! Yalan gazete haberleri! Kuşkusuz böyle şeyler aşktan daha güçlü değildir! Yalnızca beni hiçbir zaman sevmemiş olduğuna inanabilirim.»

Bir kızarıklık Ruth'un yüzündeki solgunluğu götürdü.

«Bütün olanlardan sonra mı?» dedi Ruth hafif bir sesle. «Martin sen ne dediğini bilmiyorsun. Ben bayağı değilim.»

«Görüyorsun seninle herhangi bir ilişki istemiyor,» dedi Norman, onunla birlikte yürümeye başlarken.

Martin onların geçmesine karışmayarak kenarda dururken, bilinçsizce ceketinin cebinde olmayan tütün ve sigara kağıdını el yordamıyla aradı.

Kuzey Oakland'a kadar uzun bir yürüyüştü ama o merdivenleri çıkıp odasına girene kadar yürümekte olduğunun farkında değildi. Kendisini yatağın kenarına oturmuş, uyanmış bir uyurgezer gibi etrafına bakınırken buldu. Masanın üzerinde duran 'Gecikmiş' dikkatini çekti ve sandalyesini çekerek kalemine uzandı. Martin'in doğasında bütünlük yönünde, mantıksal bir güdü vardı. Burada tamamlanmamış birşey vardı. O başka bir şeyin tamamlanması için ertelenmişti. Şimdi o başka şey bitmişti ve tamamlanana kadar Martin kendisini bu göreve verecekti. Sonra ne yapacağını bilmiyordu. Tek bildiği yaşamında bir bunalım devresine varmış olduğuydu. Bu döneme ulaşılmıştı ve Martin bu dönemi bir işçi tavrıyla tamamlıyordu. Gelecek için bir merak duymuyordu. Onun kendisi için neler sakladığını yeterince yakın bir zamanda öğrenecekti. Bu her ne olursa olsun önemi yoktu. Hiçbirşey önemli görünmüyordu.

Hiçbir yere gitmeden, kimseyi görmeden, azıcık yemek

yiyerek beş gün 'Gecikmiş' üzerinde didindi. Altıncı günün sabahında postacı The Parthenon'un yayıncısından ona ince bir mektup getirdi. Bir bakış Martin'e «Efemerid»in kabul edildiğini söyledi. «Şiiri Mr. Cartwright Bruce'a sunduk,» yayıncı devamla diyordu ki, «Ve o, şiir üzerine öylesine olumlu bir rapor verdi ki onu geri çeviremezdik. Şiiri yayınlamaktan memnuniyetimizin içtenliğiyle söylememe izin verirsiniz ki, Temmuz sayımız şimdiden yapılmış olduğu için onu Ağustos sayımıza koyacağız. Lütfen memnuniyetimizi ve teşekkürlerimizi Mr. Brissenden'e ulaştırın ve onun fotoğrafını ve biyografik bilgilerini ilk postayla bize gönderin. Eğer ücretimiz doyurucu değilse bize hemen telgrafla uygun fiyat olarak ne düşündüğünüzü bildirin.»

Ödedikleri ücret üçyüzelli dolar olduğundan Martin telgraf çekmek gerekmediğini düşündü. Sonra da Brissenden'in onayını almak vardı. Eh, işte sonunda haklı çıkmıştı. Gerçek bir şiiri görünce tanıyan bir dergi yayıncısı vardı. Ve asrın şiiri için bile olsa fiyat çok güzeldi. Cartwright Bruce'a gelince Martin biliyordu ki o, Brissenden'in görüşlerine saygı duyduğu tek eleştirmendi.

Martin kente troleybüsle gitti ve kayıp giden evleri ve yan sokakları izlerken arkadaşının başarısı ve kendi apaçık zaferi ile pek sevinçli olmadığını kederle farketti. İyi şeylerin dergilere girebileceği konusundaki kendi mücadelesinin doğruluğu kanıtlanırken, Birleşik Devletlerdeki tek eleştirmen şiiri övmüştü. Ama şevk onun içindeki kaynağını yitirmişti ve kendisini iyi haberi Brissenden'e taşımaktan çok Brissenden'i görmek için istekli buldu. The Parthenon'un kabulü ona hatırlattı ki, 'Gecikmiş'e adadığı beş gün boyunca Brissenden'den hiçbir haber almamış dahası onu düşünmemişti. Martin içine düşmüş olduğu şaşkınlığı ilk olarak farketti ve arkadaşını unutmuş olmaktan utanç duydu. Ama utanç bile içini çok keskin bir biçimde yakmadı. 'Gecikmiş'i yazmasına ilişkin o sanatsal duygu dışında her türlü duyguya karşı duyarsızdı. O sanatsal duygu dışındaki duygular sözkonusu olduğunda o trans halinde olmuştu. Aslında hâlâ da trans halindeydi. Troleybüsün vızıldayarak içinden geç-

tiği tüm bu yaşam, ona uzak ve gerçekdışı görünüyordu, ve önünden geçtiği kilisenin muhteşem çan kulesi ansızın başının üzerinde ufalanıp harç tozuna dönüşseydi azıcık ilgi duyar ve daha da az sarsılırdı.

Otelde koşarak Brissenden'in odasına çıktı ve tekrar koşarak aşağı indi. Oda boştu. Bütün valizler gitmişti.

«Mr. Brissenden bir adres bırakmadı mı?» Martin bir an kendisine merakla bakan otel kâtibine sordu.

«Duymadınız mı?» diye sordu kâtip.

Martin hayır anlamında başını salladı.

«Ah, gazeteler onunla dolu. Yatağında ölü bulundu. İntihar. Kendisini başından vurmuş.»

«Gömüldü mü?» Martin sesini soru soran başka birinin sesi gibi çok uzaktan duyuyordu.

«Hayır soruşturmadan sonra ölü, Doğuya gönderildi. Gerekli işlemleri yakınlarının tuttuğu avukatlar yaptılar.»

«Kabul etmeli ki çok çabuk davranmışlar,» diye fikir yürüttü Martin.

«Ah, bilmem, beş gün önce olmuştu.»

«Beş gün önce?»

«Evet, beş gün önce.»

«Ah,» dedi Martin dönüp giderken.

Köşede Western Union'a uğradı ve The Parthenon'a şiirin yayın çalışmalarını sürdürmeleri için bir telgraf çekti. Cebinde yol parası olan beş sentten başka parası olmadığı için mesajı ödemeli gönderdi.

Odasına gelir gelmez yeniden yazmaya başladı. Günler ve geceler gelip geçti ve o masasında oturarak yazmayı sürdürdü. Rehinci dışında hiçbir yere gitmedi, beden hareketi yapmadı. Acıktığı zaman pişirecek bir şeyi varsa düzenli olarak yedi ve pişirecek bir şeyi olmadığı zaman aynı düzenlilikle yemedi. Öykü önceden bölüm bölüm düzenlenmişti, bununla birlikte Martin öykünün artistik gücünü arttıracak bir girişe, bu yirmibin ek sözcük gerektirdiği halde gerek gördü ve bunu geliştirdi. Bu öykünün iyi olması için yaşamsal bir gereksinim değildi ama Martin'in sanatsal öl-

çütleri onu iyi yapmaya zorluyordu. Önceki yaşamının o edebi süslemeleri arasında kendisini tanıdık bir hayalet gibi hissederek, çevresindeki dünyadan garip bir biçimde koparılmış olarak şaşkınlık içinde çalışmasını sürdürdü. Hayaletin, ölmüş ama bunu bilebilecek kadar bilinci olmayan bir adamın ruhu olduğunu, birisinin ona söylemiş olduğunu hatırladı; ve kendisinin gerçekte ölü olup da bunun farkında mı olmadığını merak ederek bir an durdu.

«Gecikmiş»in bittiği gün geldi. Yazı makinası şirketinin bir görevlisi makinayı almak için gelmişti. Martin o tek sandalye üzerinde bitiş bölümünün son sayfasını yazarken, o yatağın üzerinde oturuyordu. Sonunda Martin büyük harflerle 'Bitti' yazdı ve onun için gerçekten bitmişti. Yazı makinasının kapıdan dışarı taşınışını bir ferahlık duygusuyla izledi, sonra geçti ve yatağın üzerine uzandı. Açlıktan baygındı. Otuzaltı saattir boğazından bir lokma geçmemişti ama bunu düşünmedi. Kapalı gözlerle sırtüstü yattı ve yarı bilinçsizlik ya da uyuşukluk yükselip bilincini kaplarken hiçbir şey düşünmedi. Brissenden'in ona söylemeye düşkün olduğu yazarı belirsiz bir şiirin dizelerini yarı sayıklayarak yüksek sesle mırıldanmaya başladı. Kapının dışında kaygıyla dinleyen Maria'nın kafası monoton söyleyiş nedeniyle karışmıştı. Onun için sözcüklerin kendileri değil ama onların söyleniş biçimi önemliydi. Şiirin nakaratı «Bitirdim»di.

«'Bitirdim—
Bir yana bıraktım utu.
Mor yoncalar arasında
Salınan şeffaf gölgeler
Şarkı ve şakıma yakında biter.
Bitirdim—
Bir yana bıraktım utu.
Çiğ düşmüş çalılar
arasında şakıyan
Seherin ardıç kuşlarıydım
şakıdım bir zaman;

Gırtlağımda şarkı kalmadığından
Şimdi duygusuzum
Bezgin bir ketenkuşu gibi ben;
Şakıma zamanım geçti.
Bitirdim.
Bir yana bıraktım utu.'»

Maria daha fazla dayanamadı, aceleyle sobaya gitti ve orada kepçesiyle tencerenin dibinden topladığı parça et ve sebzelerin aslan payını içine koyarak bir kâseyi çorbayla doldurdu. Martin doğruldu, oturdu ve dolu kaşıklar arasında uykusunda konuşmadığı ve ateşi olmadığı konusunda Maria'yı inandırmaya çalışarak çorbayı yemeye başladı.

Maria yanından ayrıldıktan sonra yatağın kenarında düşük omuzlarla oturdu ve sabah postasıyla gelip açılmadan duran bir derginin yırtık ambalajı beynine bir ışık demeti saçana kadar hiçbirşey görmeden ışıltısız gözlerle çevresine bakındı. Bu The Parthenon'dur diye düşündü Parthenon'un Ağustos sayısı. Ve «Efemerid» yayınlanmış olmalı. Keşke bunu görmek için Brissenden burada olsaydı!

Ansızın durduğu zaman derginin sayfalarını çevirmekteydi. «Efemerid» muhteşem bir başlık süsü ve Beardsley türü sayfa kenarı süslemeleri ile belirginleştirilmişti. Başlık süsünün bir yanında Brissenden'in fotoğrafı, diğer yanında Britanya Büyükelçisi Sir John Value'nun fotoğrafı vardı. Yayıncının açıklayıcı notunda Sir John Value'nun Amerika'da şair yoktur dediği aktarılıyordu ve «Efemerid»in yayınlanması The Parthenon'un buna cevabı idi. İşte al bakalım Sir John Value! Cartwright Bruce Amerika'nın en büyük eleştirmeni olarak tanıtılıyor ve onun 'Efemerid' şimdiye dek Amerika'da yazılmış en büyük şiirdir dediği aktarılıyordu. Ve sonunda yayıncının önsözü şu sözlerle bitiyordu: «Efemerid'in değeri hakkında henüz bütünüyle karara varamadık; belki de hiçbir zaman bunu yapamayacağız. Ama onu, kullanılan sözcükler ve onların düzenlenişini, Mr. Brissenden'in bunları nereden bulduğunu ve onları birbirine na-

sıl bağladığını sık sık merak ederek okuduk.» Sonra şiir geliyordu.

«Öldüğün çok iyi bir şey, Brissenden, koca adam,» diye mırıldandı Martin, dergiyi dizleri arasından yere kaymaya bırakırken.

Bunun ucuzluğu ve bayağılığı iç bulandırıcıydı ve Martin kayıtsızca dikkat etti ki midesi çok fazla bulanmamıştı. Kızabilmeyi istedi ama denemeye yeterli enerjisi yoktu. Gazabın gel-git gibi çabuk akışına göre hızlanabilmek için kanı fazlasıyla pıhtılaşmıştı. Zaten ne önemi vardı? Brissenden'in burjuva toplumunda lanetlemiş olduğu diğer herşeyle eşit değerdeydi bu.

«Zavallı Briss,» Martin konuştu. «Beni hiçbir zaman bağışlamazdı.»

Bir çabayla kendisini gayrete getirerek bir zamanlar içinde yazı-makinası kâğıtları olan bir kutuya ulaştı. İçindekileri gözden geçirerek arkadaşının yazmış olduğu onbir şiiri çıkardı. Onları enine ve boyuna yırtarak çöpsepetine bıraktı. Bunu isteksizce yaptı ve bitirdiğinde yatağın kenarına oturmuş boş bakışlarla karşıyı süzüyordu.

Ansızın görmeyen gözleri boyunca uzun, yatay bir beyazlığın oluştuğunu görene kadar orada ne kadar süreyle oturduğunu bilmiyordu. Garip bir şeydi. Ama onun netleşmesini izlerken gördü ki o, beyaz koca Pasifik dalgaları arasında buğulanan bir mercan kayalığıydı. Ardından dalgaların kırılma çizgisinde küçük bir kano farketti. Kanonun kıçında, belinde al bir kumaş sarılı, parıldayan bir kısa küreği suya daldıran, bronzlaşmış genç bir Tanrı gördü. Onu tanıdı. O Moti idi, Reis Tati'nin en genç oğlu. Ve burası Tahiti idi. Dumanlı kayalıkların ötesinde Papara'nın o tatlı ülkesi uzanıyordu. Nehrin ağzında reisin sazdan evi vardı. Günün sonuydu ve Moti balıktan dönüyordu. Kanosuyla üzerinde kayaları aşacağı büyük bir kırılan dalga bekliyordu. Sonra Martin eskiden sık sık olduğu gibi kanoda önde oturan, kısa küreği suya daldıran, arkalarında kırılan büyük dalganın firuze duvarı yükseldiği zaman küreği delice suya daldırmak için Moti'nin işaretini bekleyen kendisini gördü.

Ardından Martin artık seyirci değildi kendisi kanodaydı. Moti haykırıyordu, ikisi birden uçan firuzenin keskin yüzünde yarışarak küreklerini kuvvetle daldırıyorlardı. Su kanonun burnunun altında bir buhar trübününden çıkar gibi ıslık sesi çıkarıyordu, hava saçılan serpintilerle doluydu, bir üşüşme, gürültü ve yankılanan bir gürleme içinde kano kayaların gerisindeki sakin suya vardı. Moti güldü ve gözlerinden tuzlu suları silkeledi ve batan güneşte hindistan cevizi palmiyeleri arasında altın renginde gözüken, Tati'nin saz duvarlarının olduğu o ufalanmış mercan kumsalına birlikte kürek çektiler.

Resim silindi ve gözlerinin önünde sefil odasının düzensizliği yayıldı. Martin Tahiti'yi yeniden görmek için umutsuzca çabaladı. Biliyordu ki ağaçların arasında şarkılar söyleniyordu ve genç kızlar ayışığında dansediyordu. Ama onları göremedi, yalnızca dökün tülü yazı masasını, yazı makinasının boş yerini ve kirlenmiş pencere camlarını gördü. İnleyerek gözlerini kapadı ve uyudu.

XLI

Derin bir uyku uyudu ve sabah turundaki postacı tarafından uyandırılana kadar kalkmadı. Martin kendisini yorgun ve edilgen hissediyordu. Mektuplarını amaçsızca gözden geçirdi. Soyguncu bir dergiden gelen bir zarfta yirmiiki dolarlık bir çek vardı. Martin bunun için dergiyi birbuçuk yıldır sıkıştırıyordu. Çekin miktarına kayıtsızca baktı. Bir yayıncı çeki almanın o eski heyecanı gitmişti. Eski çeklerden farklı olarak bu, gelecek büyük şeylerin vadine gebe değildi. Martin için bu yirmiiki dolarlık bir çekti, hepsi bu; ve ona yiyecek birşeyler alacaktı.

Aynı postada bir New York haftalığının aylar önce kabul edilmiş kimi gülmece şiirleri için göndermiş olduğu bir çek vardı. O çek on dolarlıktı. Martin'in aklına sükunetle düşündüğü bir fikir geldi. Ne yapacağını bilmiyordu ve herhangi bir şey yapmak için acelesi yoktu. Bu arada yaşamını sürdürmeliydi. Aynı zamanda sayısız borcu vardı. Masanın altındaki büyük elyazmaları yığınını pullayıp onları yolculuklarına yeniden başlatmak verimli bir yatırım olmaz mıydı? Onlardan bir-ikisi kabul edilebilirdi ve bu onun yaşamasına yardım ederdi. Yatırıma karar verdi. Oakland'da bankada çekleri paraya çevirdikten sonra on dolarlık posta pulu satınaldı. Havasız küçük odasında kahvaltı pişirmek için eve gitmek düşüncesi ona tiksindirici geldi. İlk kez borçlarını düşünmeyi reddetti. Odasında onbeş yirmi sente zengin bir kahvaltı hazırlayabileceğini biliyordu ama onun yerine Forum Cafe'ye girdi ve iki dolar tutacak bir kahvaltı söyledi. Garsona çeyrek dolar bahşiş verdi ve elli sente bir

paket Mısır sigarası aldı. Ruth'un ona sigarayı bırakmasını söylemiş olduğu zamandan bu yana ilk kez sigara içiyordu. Şimdi içmemek için bir neden görmüyordu ve canı sigara içmek istiyordu. Ve para ne farkederdi? Beş sente bir paket Durham ve kahverengi sigara kâğıdı alabilir ve kırk sigara sarabilirdi, ama ne olacaktı, şimdi para Martin için hemen alabileceği şeyin dışında bir anlam taşımıyordu. O haritasız ve dümensizdi ve gidecek hiçbir limanı yoktu; sürüklenirken yaşama daha az karışıyordu ve acı veren yaşamdı.

Günler kayıp geçti ve Martin düzenli olarak her gece sekiz saat uyudu. Şimdi bile daha yeni çekleri beklerken yemeklerin on sente servis yapıldığı Japon lokantalarında yemek yiyordu. Yanaklarındaki çukurlar gibi yıpranmış bedeni de dolgunlaştı. Artık kendisine kısa uyku, fazla iş ve aşırı çalışmayla zarar vermiyordu. Hiçbir şey yazmadı, kitapları da kapalıydı. Bol bol yürüdü, çevre tepelerde ve sakin parklarda uzun saatler aylaylık yaptı. Hiçbir arkadaşı ve tanıdığı yoktu ve arkadaş da edinmedi. Hiçbir hevesi yoktu. Durmuş yaşamını harekete getirmek için nereden geleceğini bilmediği bir dürtüyü bekliyordu. Bu arada yaşamı, plansız, boş ve aylak akmayı sürdürüyordu.

Bir kez 'gerçek pisliği' aramak için San Fransisco'ya yolculuk yaptı. Ama son anda üst katın girişine gelince irkildi ve geri döndü ve kaynaşan gettonun içinden kaçtı. Felsefe tartışmaları duymak düşüncesinden korkmuştu ve 'gerçek pislik'den birisine rastlayabileceği ve onun kendisini tanıyabileceği korkusuyla oradan sinsice kaçmıştı.

Kimi zaman 'Efemerid'in nasıl kötü muameleye uğradığını görmek için gazete ve dergilere göz gezdiriyordu. Büyük başarı kazanmıştı. Ama ne başarı! Herkes onu okumuştu ve herkes onun gerçekten şiir olup olmadığını tartışıyordu. Yerel gazeteler onu ele almıştı ve her gün sütunlarca bilgiç eleştiriler, şakacı başyazılar ve abonelerden ciddi mektuplar çıkıyordu. Helen Della Delmar (töreri boruları ve tam-tam gümbürtüleriyle Birleşik Devletler'in en büyük ozanı ilan edilmişti.) Brissenden'e Pegasus'da* yanında bir yer

* **Pegasus : Esin perisi, kanatlı at.**

vermeyi yadsıdı ve onun ozan olmadığını kanıtlayan uzun mektupları kamuoyuna yayınladı.

The Parthenon'un sonraki sayısı yaratmış olduğu hareketlilik nedeniyle kendi sırtını okşayarak, Sir John Value'yu küçümseyerek ve Brissenden'in ölümünü hoyrat bir ticari anlayışla sömürerek çıktı. Yarım milyon yeminli satışı olan bir gazete, Helen Della Delmar'ın Brissenden'i küçümsediği ve alay ettiği, özgün ve spontone bir şiirini yayınladı. O Brissenden'i gülünçleştirerek taklit ettiği ikinci bir şiirin de suçlusuydu.

Birçok kez Martin Brissenden'in ölmüş olmasından memnunluk duydu. Brissenden yığınlardan öylesine nefret etmişti ve burada onun en iyi ve en kutsal yığıntıların önüne atılmıştı. Güzelliğin günlük otopsisi sürdü. Ülkedeki bütün budalalar, pörsümüş küçük egolarını Brissenden'in büyüklüğünün kabaran dalgasında yüzdürerek toplumun görüşüne sunmak için bedava yayın olanağına üşüştüler. Bir gazetede şu vardı: «Bir süre önce tam bunun gibi, yalnızca daha iyi bir şiir yazmış olan bir beyefendiden mektup aldık.» Başka bir gazete ölümcül bir ciddiyetle Helen Della Delmar'ı parodisi için paylayarak şöyle diyordu: «Ama kuşkusuz Miss Delmar bunu bir latife anında ve büyük bir ozanın, bir başkasına ve belki en büyüğüne göstermesi gereken saygıyı pek göstermeden yazdı. Bununla birlikte Miss Delmar 'Efemerid'i bulan adamı kıskanıyor olsun ya da olmasın şu kesindir ki diğer binlercesi gibi onun yapıtıyla büyülenmiştir ve onunkiler gibi dizeler yazmaya çalışacağı günler gelebilir.»

Papazlar 'Efemerid'e karşı vaiz vermeye başladılar ve onun içeriğini fazlasıyla bir yiğitlikle savunan biri dine aykırı düşünce nedeniyle kiliseden çıkarıldı. O büyük şiir dünyanın neşesine de katkı getirdi. Gülmece şiiri yazarları ve karikatürcüler onu çığlıklı kahkahalarla ele aldılar. Sosyete haftalıklarının kişisel sütunlarında Charley Fresham'ın Archie Jennings'e gizlice 'Efemerid'in beş dizesinin bir adama bir sakatı dövdüreceğini ve on dizesinin onu nehi-

rin dibine göndereceğini söylediğini yazmaya varan çirkin espriler yapıldı. Martin gülmedi; dişlerini de gıcırdatmadı. Onun üzerindeki etki bir büyük keder etkisiydi. Tüm yaşamının doruğundaki aşk ile birlikte yıkılışı içinde dergiciliğin ve kamuoyunun yıkılışı gerçekten küçük bir yıkılıştı. Brissenden dergiler üzerine yargısında tümüyle haklıydı ve o, Martin bunu kendisi anlayabilmek için boşuna çetin yıllar geçirmişti. Dergiler tam Brissenden'in dediği gibiydiler ve hatta daha fazlasıydılar. Eh, Martin yenik düşmüştü, kendini teselli etti. Bir yıldıza ulaşmaya çalışmış başbelası bir bataklığa inmişti. Tahiti düşleri —temiz tatlı Tahiti— şimdi Martin'e daha sık geliyordu. Sonra alçak Paumotu adaları, yüksek Markiz adaları vardı; sık sık kendisini görüyordu, ticaret yelkenlilerinde ya da zayıf küçük kotralarda, Papeete'de, şafakta kayaların arasından dışarı süzülür ve inci mercanları arasından Nukahiva'ya, uzun sefere başlarken, ya da onun gelişi şerefine Tamari'nin bir domuz öldüreceğini bildiği Taiohae koyuna gidiyordu ve orada Tamari'nin çiçek çelenkli kızları onun ellerine sarılacaklar şarkılar ve kahkahalar arasında onu çiçek çelenklerle süsleyeceklerdi. Güney denizleri onu çağırıyordu ve Martin biliyordu ki er ya da geç bu çağrıyı cevaplayacaktı.

Bu arada dinlenerek, bilgi ülkesi içinde yaptığı o uzun yoldan sonra dinlenerek sürüklendi. The Parthenon'un üçyüzelli dolarlık çeki ona gönderildiği zaman onu ailesi adına onun işleriyle ilgilenmiş olan yerel avukata devretti. Martin çek için bir makbuz aldı ve aynı zamanda Brissenden'in ona vermiş olduğu yüz dolar için bir senet verdi.

Martin Japon Lokantalarına gitmeye son verdiğinde çok zaman geçmemişti. Tam savaşımı bıraktığı anda dalga döndü. Ama çok geç dönmüştü. The Millennium'dan gelen ince zarfı heyecansız açtı, üçyüz doları temsil eden çeki gözden geçirdi ve bunun 'Serüven'in kabulü üzerine yapılan ödeme olduğuna dikkat etti. Dünyadaki bütün borçları, rehinci borcu ve onun tefeci faizi dahil olmak üzere, yüz dolardan daha azdı. Herşeyi ödedikten ve Brissenden'in avukatıyla yüz dolarlık borç senedini iptal ettikten sonra cebinde hâlâ yüz

dolardan fazla para vardı. Terziye bir takım elbise ısmarladı ve yemeklerini kentin en iyi kafelerinde yedi. Hâlâ Maria'ın yerindeki küçük odasında uyuyordu ama yeni elbisesinin görünümü, komşu çocuklarının odunlukların damlarından ve çitlerin arkasından ona 'ipsiz' ve 'serseri' diye seslenmeye son vermelerine neden oldu.

Kısa Hawai öyküsü 'Wiki-Wiki' Warren's Monthly tarafından ikiyüzelli dolara alındı. The Northern Review, 'Güzelliğin Beşiği' adlı denemesini aldı. Marian'a yazmış olduğu 'Falcı' şiirini Mackintosh's Magazin aldı. Yayıncılar ve okuyucular yaz tatillerinden dönmüşlerdi ve elyazmaları çabuk elden geçiriliyordu. Ama Martin hangi garip kaprisin iki yıldır ısrarla geri çevirmiş oldukları şeylere karşı bu genel kabul için onları harekete getirdiğini çözemiyordu. Hiçbir kitabı basılmamıştı. Oakland dışında hiçbir yerde tanınmıyordu ve Oakland'da onu tanıdığını sanan birkaç kişi için kızıl ve sosyalist olarak kötü bir üne sahipti. Böylece, mallarının bu biçimde ansızın kabulü için hiçbir açıklama yoktu. Bu, yazgının tam bir hokkabazlığıydı.

Birçok dergi tarafından geri çevrildikten sonra Martin Brissenden'in reddedilmiş öğüdünü benimsemiş ve 'Güneşin Utancı' yayınevlerini dolaşmaya başlamıştı. Birçok geri çevrilmeden sonra Singletree, Darnley ve Ortakları, sonbaharda basmak üzere onu kabul etti. Martin yazar payı için bir avans istediğinde bunun adetleri olmadığını, bu türden kitapların ender olarak kendisini kurtardığını ve kitabın bin tane satacağından kuşku duyduklarını yazdılar. Martin böyle bir satışla kitabın ona ne kazandıracağını hesapladı. Perakende bir dolara satılarak yüzde onbeş yazarlık payı ile ona yüzelli dolar getirecekti. Karar verdi ki eğer yeni baştan başlayabilseydi çalışmasını yalnızca öykü ve romanla sınırlardı. 'Serüven' bunun dörtte-biri kadar uzunluğuyla The Millennium'dan bunun iki katını getirmişti. Uzun zaman önce okumuş olduğu gazete paragrafı gerçekti gene de. Birinci sınıf dergiler kabul ettikleri zaman ödemişler ve iyi ödemişlerdi. The Millennium ona sözcük başına iki sent değil, sözcük başına dört sent ödemişti. Ve dahası iyi şeyler de satın

almışlardı, onunkileri satın almamışlar mıydı? Bu son düşünce ile Martin gülümsedi.

Martin, Singletree, Darnley and Co.'ye yazarak 'Güneşin Utancı'nın haklarını yüz dolar karşılığında satmayı önerdi ama onlar riski üstlenmediler. Daha önceki birçok öyküsü kabul edilmiş ve bunlar için ödeme yapılmış olduğundan Martin bu sırada para gereksinimi içinde değildi. Bir banka hesabı açtı. Dünyada hiçbir borcu olmadan orada birkaç yüz doları vardı. 'Gecikmiş' birçok dergi tarafından geri çevrildikten sonra Meredith-Lowel Company'de kaldı. Martin Gertrude'un vermiş olduğu beş doları ve kendisinin onu yüz katıyla geri ödeme kararını hatırladı ve böylece yazar hakkı için beşyüz dolarlık bir avans istedi. Bu miktardaki bir çek beraberinde bir sözleşme ile birlikte ilk postayla gelerek onu şaşırttı. Martin çeki altın beş dolarlıklar olarak paraya çevirdi ve telefonla Gertrude'a onu görmek istediğini söyledi.

Gertrude acelesinden soluk soluğa ve kalbi çarparak eve geldi. Bir sorun olduğu kaygısıyla gelirken sahib olduğu birkaç doları elçantasına tıkıştırmıştı; kardeşinin bir felâkete uğradığı konusunda öylesine kuşku duymuyordu ki, ileriye, onun kolları arasına hıçkırarak sendelerken aynı zamanda para çantasını sessizce ona uzattı.

«Ben kendim gelecektim ama,» dedi Martin. «Mr. Higginbotham ile kavga etmek istemedim ki kuşkusuz olacağı buydu.»

«Bir süre sonra o düzelecektir,» diye güvence verdi Gertrude, bir yandan Martin'in içinde olduğu derdin ne olduğunu merak ederken. «Ama en iyisi sen önce bir işe gir ve düzenini kur. Bernard dürüst işteki insanları sever. Gazetelerdeki şeyler onu tümüyle çileden çıkardı. Onu hiçbir zaman öylesine çılgın görmemiştim.»

«Ben işe girmeyeceğim,» dedi Martin gülümseyerek. «Ona benden böyle söyleyebilirsin. İşe gereksinimim yok ve bunun kanıtı işte burada.»

Martin yüz altın parayı parıldayan, şangırdayan bir ırmak halinde onun kucağına boşalttı.

«Yol param olmadığı zaman bana verdiğin beşliği ha-

turlarsın? Eh, işte farklı yaşta ama hepsi aynı boyda doksandokuz kardeşiyle birlikte.»

Eğer Gertrude geldiğinde korkmuş idi ise şimdi korkudan panik içindeydi. Korkusu öylesine kesindi ki, Gertrude kuşkulu değildi. Emindi. Martin'e dehşet içinde baktı. Kalın bacakları altın ırmağı altında sanki onlar onu yakıyormuşçasına büzülmüştü.

«Bunlar senin,» diye güldü Martin.

Gertrude ağlamaya başladı ve «Benim zavallı çocuğum, benim zavallı çocuğum!» diye inliyordu.

Bir an için Martin'in kafası karıştı. Sonra onun heyecanının nedenini sezdi ve çekle birlikte gelmiş olan Meredith-Lowel'in mektubunu ona verdi. Gertrude bocalayarak, zaman zaman gözünü silmek için duraklayarak mektubu okudu ve bitirdiği zaman :

«Ve bu demek ki, sen o parayı dürüstçe elde ettin?» dedi.

«Onu piyangodan kazanmış olsaydım olacağından daha dürüst. Onu çalışarak kazandım.»

Yavaşça güven geri geldi Gertrude'a ve mektubu dikkatle yeniden okudu. Martin'in parayı onun mülkiyetine getiren işlemin niteliğini anlatabilmesi çok sürdü ve bu paraya ihtiyacının olmadığını, bu paranın artık Gertrude'un olduğunu anlatabilmesi daha da çok sürdü.

«Onu senin için bankaya koyacağım,» dedi Gertrude, sonunda.

«Öyle bir şey yapmayacaksın. Onunla istediğini yapman için senin o. Ve eğer almazsan onu Maria'ya vereceğim. O bununla ne yapacağını bilir. Gene de bir hizmetçi tutup iyi, uzun bir dinlenme öneririm sana.»

«Bütün bunları Bernard'a anlatacağım,» dedi Gertrude ayrılırken.

Martin irkildi, sonra sırıttı.

«Evet öyle yap,» dedi. «Ve o zaman belki beni yeniden akşam yemeğine çağırır.»

«Evet çağıracaktır — eminim çağıracaktır!» diye şevkle haykırdı Gertrude, onu kendine doğru çekip kucaklar ve öperken.

XLII

Bir gün Martin yalnız olduğunu farketti. Sağlıklı ve güçlüydü ve yapacak hiçbir şeyi yoktu. Yazma ve çalışmanın sona erişi, Brissenden'in ölümü ve Ruth'a yabancılaşması yaşamında büyük bir boşluk yaratmıştı ve onun yaşamı kafelerde Mısır sigaraları içerek boş vakit geçirmeye mecbur edilmeyi reddediyordu. Güney denizlerinin onu çağırdığı bir gerçekti ama Birleşik Devletlerdeki rolünün henüz bitmemiş olduğunu da hissediyordu. İki kitabı yakında yayınlanacaktı ve belki de yayınlanabilecek daha başka kitapları da vardı; bunlardan para kazanabilirdi. Martin bekleyecek ve güney denizlerine bir çuval para götürecekti. Markizlerde bin Şili dolarına satınalabileceği bir köy ve bir vadi biliyordu. Vadi atnalı biçiminde karayla çevrelenmiş olan koydan başlayarak buluttan şapkaları olan başdöndürücü dağ doruklarına kadar uzanıyordu. Ve belki onbin akr* büyüklüğündeydi. Tropik meyveler, yaban tavukları, yaban domuzları ve zaman zaman rastlanan sığır sürüleriyle doluydu. Yüksekler-de, tepeler arasında yaban köpeklerinin kovaladığı yaban keçisi sürüleri vardı. Tüm alan yabaniydi ve içinde bir insan bile yaşamıyordu ve Martin orayı ve koyu bin Şili dolarına satınalabilirdi.

Anımsadığına göre koy, yüzen en büyük gemiyi barındırabilecek kadar derin suyu ile şahaneydi ve öylesine korunaklı idi ki Güney Pasifik Rehberi yüz millik alandaki gemi-

* 1 Akr : 4046.86 m^2

ler için en iyi sığınma yeri olarak orayı öğütlüyordu. Bir yelkenli gemi alırdı —yat gibi olan, büyüleyici bir biçimde süzülen, bakır işlemeli olanlarından— hindistancevizi ve inci ticareti yapardı adalar arasında. Vadiyi ve koyu işinin merkezi yapardı. Tati'ninki gibi saygıdeğer bir ottan-ev yapardı ve evi, vadiyi ve gemiyi koyu derili uşaklarla doldururdu. Orada Taiohae'nun komisyoncularını, geçen ticaret gemilerinin kaptanlarını ve Güney Pasifik ayaktakımının en iyilerini ağırlardı. Evini bir prens gibi konuklara açık tutar ve eğlenirdi; okumuş olduğu o kitapları ve onların bir düş olduğu kanıtlanmış o dünyasını unuturdu.

Bütün bunları yapabilmek için çuvalı parayla doldurmak üzere California'da beklemek zorundaydı. Şimdiden para çuvala akmaya başlamıştı. Eğer kitaplarından birisi çarpıcı bir etki yaparsa bu bütün elyazması yığınını satabilmesini mümkün kılardı. Aynı zamanda öyküleri ve şiirleri de kitaplar halinde toplayabilir, vadiyi, koyu ve yelkenliyi garantilerdi. Artık hiçbir zaman yeniden yazmayacaktı. Bu konuda karar vermişti ama bu arada, kitaplarının yayınını beklerken, içine düşmüş olduğu bir tür ilgisizlik vecdiyle afallamış ve aptal bir biçimde yaşamaktan öte bir şeyler de yapmalıydı.

Bir Pazar sabahı Duvar İşçileri Pikniğinin o gün Shell Mound Park'da yapılacağına dikkat etti ve Shell Mound Park'a gitti. Eski yaşamında onların nasıl bir şey olduğunu bile düşünmeden işçi-sınıfı pikniklerinde birçok kez bulunmuştu. Ve parka girerken bütün o eski duyguların tekrarlanışını yaşadı. Ne de olsa onlar, bu çalışan insanlar onun türündendi. Onlar arasında doğmuş, onlar arasında yaşamıştı ve bir süre için onlardan uzağa sürüklenmişse de onların arasına geri gelmek güzeldi.

«Eğer bu Mart diyilse!» dediğini duydu birinin ve bir an içinde içtenlikli bir el omuzundaydı. «Bunca zamandır neredeydin? Denizde mi? Hadi gel bişey iç.»

Kendini içinde bulduğu o eski kalabalıktı. Şurasında burasında bir boşluk, şurasında burasında bir yeni yüzle o eski kalabalık. O arkadaşlar duvarcı değillerdi ama onlar dansetmek, dövüşmek ve eğlenmek için eski günlerde oldu-

ğu gibi bütün Pazar pikniklerinde bulunuyorlardı. Martin onlarla birlikte içti ve bir kez daha gerçekten insan olduğunu hissetmeye başladı ve Martin emindi ki eğer onlarla kalmış olsaydı, kitapları ve yüksek yerlerde oturan insanları bir yana bırakmış olsaydı toplam mutluluğu daha büyük olacaktı. Gene de bira ona geçmişteki kadar iyi gelmedi. Eskiden verdiği tadı vermedi. Brissenden'in onu köpüklü bira içemeyecek biçimde bozmuş olduğuna karar verdi ve kitapların da onu gençliğinin bu arkadaşları ile arkadaşlık edemiyecek biçimde bozup bozmadığını meraketti. Böylesine bozulmuş olamayacağına karar verdi ve dans pavyonuna doğru yürüdü. Orada uzun boylu, sarışın bir kızla beraber olan muslukçu Jimmy'yi gördü ve kız hemen Martin için onu terketti.

«Hey, gene eski günlerdeki gibi.» Martin ve sarışın vals yaparak uzaklaşırken kendisine gülen gruba Jimmy açıkladı. «Onun geri geldiğini gördüğüme öyle çok memnunum ki bu umurumda bile değil. Vals yapışına bak, nasıl? İpek gibi. Hangi kızı bundan ötürü suçlayabilirsin?»

Ama Martin sarışını Jimmy'ye geri getirdi ve üçü yarım düzine arkadaşla birlikte dönen çiftleri izlediler ve birbirlerine şakalar yaparak güldüler. Herkes Martin'i görmekten mutluydu. Hiçbir kitabı yayınlanmamıştı; onların gözünde hiçbir uydurma değeri yoktu. Onu o olduğu için seviyorlardı. Martin kendisini sürgünden dönen bir prens gibi hissetti ve yalnız kalbi, içinde yıkandığı bu sempatiyle filizlendi. O günü çılgınca yaşadı, tam formundaydı. Aynı zamanda cebinde para da vardı ve eski günlerde denizden dönüp ücretini almış olduğu zamanlardaki gibi etrafa para saçtı.

Bir kez dans pistinde Lizzie Connolly'i genç bir işçinin kollarında geçerken gördü ve daha sonra pavyonu dolaşırken ona bir meşrubat masasının yanında otururken rastladı. Şaşkınlık ve selamlaşma bitti ve Martin onu parkta uzağa, müziği bastırmak için bağırmak zorunda olmadan konuşabilecekleri bir yere götürdü. Martin'in onunla konuştuğu andan başlayarak o artık Martin'indi. Martin bunu biliyordu. Lizzie bunu gözlerinin gururlu boyun eğişinde, gururla ta-

şıdığı bedeninin her okşayıcı hareketinde, onun konuşmalarına olan tutkunluğunda gösteriyordu. O şimdi Martin'in onu ilk tanımış olduğu zamanki genç kız değildi. O şimdi bir kadındı ve Martin onun vahşi, cüretkar güzelliğinin cüretkarlık ve ateş daha çok kontrol altında görünürken vahşiliğini hiç yitirmeden gelişmiş olduğuna dikkat etti. «Bir güzellik, bir mükemmel güzellik,» diye yavaş sesle, hayranlıkla mırıldandı. Ve biliyordu ki o, onundu. Martin'in yapması gereken tek şey «Gel,» demekti ve o, onunla dünyanın neresine götürürse giderdi.

Bu düşünce kafasında daha parlarken kafasının yan tarafına neredeyse onu devirecek ağır bir darbe yedi. Bu bir adamın yumruğuydu, öylesine öfkeli biri tarafından ve öylesine aceleyle yöneltilmişti ki yamruk hedeflediği çeneyi tutturamamıştı. Martin sendeleyerek döndü ve vahşi bir savruluşla üzerine gelen yumruğu gördü. Doğal bir hareketle yana çekildi ve yumruk zararsızca geçerken onu atanı ekseni etrafında döndürdü. Darbenin arkasından bedeninin tüm ağırlığı ile ekseni etrafında dönen adama Martin sol ayağıyla çelme taktı. Adam yanlamasına yere yuvarlandı, ayağa fırladı ve çılgın bir saldırı yaptı. Martin onun tutkuyla çarpılmış yüzünü gördü ve bu adamın öfkesinin nedeninin ne olabileceğini merak etti. Ama merak ederken bedeninin ağırlığını yumruğuna vererek bir sol direk indirdi. Adam geriye doğru gitti ve bir süprüntü yığınının içine düştü. Jimmy ve grubun diğerleri onlara doğru koşuyordu.

Martin baştan aşağı heyecan içindeydi. Bu, dansları, dövüşleri ve eğlencesiyle alabildiğine eski günlerdi. Bir yandan uyanık bir biçimde hasmını gözlerken Lizzie'ye bir gözattı. Erkekler dövüşürken kızlar genellikle çığlık atarlardı ama o çığlık atmamıştı. O hafifçe öne eğilmiş olarak, soluğunu tutmuş, öylesine merakla bakıyordu. Bir elini göğsüne bastırmıştı, yanakları kızarmıştı ve gözlerinde büyük ve afallamış bir hayranlık vardı.

Adam ayağa kalkmıştı ve üzerine uzanmış engelleyici kollardan kurtulmaya uğraşıyordu.

«O kız benim geri dönmemi bekliyordu,» diyerek etrafa

ilan ediyordu. «O kız benim geri dönmemi bekliyordu ve bu yeni adam gelip burnunu soktu. Size bırakın beni diyorum. Onu mıhlayacağım.»

«Sana ne oluyor?» genç adamı tutanlara yardım ederken Jimmy soruyordu. «O arkadaş Martin Eden'dir. Döğüşte çok iyidir sana söyleyeyim ve eğer onunla uğraşırsan seni diri diri yer.»

«O kızı benden böyle çalamaz,» diye sözünü kesti diğeri.

«O Uçan Hollandalıyı patakladı ve sen onu bilirsin,» diyerek uyarmayı sürdürdü Jimmy. «Ve onu beş raundda yendi. Sen bir dakika bile dayanamazsın, gördün mü?»

Bu bilgi yatıştırıcı bir etki yaptı ve öfkeli genç adam ölçen bir bakışla Martin'i dikkatle süzdü.

«Öyle gözükmüyor,» diye küçümsedi ama küçümsemesi hırssızdı.

«Uçan Hollandalı da böyle düşünmüştü,» diye temin etti Jimmy. «Hadi gel, bu işi bırakalım. Birçok başka kız var, hadi gel.»

Genç adam kendisinin pavyona doğru götürülmesine izin verdi ve grup onu izledi.

«Bu kim?» Martin Lizzie'ye sordu. «Ve sonra bütün bunlar ne oluyor?» Eskiden öylesine keskin ve kalıcı olan mücadele zevki şimdiden sönmüştü ve Martin farketti ki, böyle yalnızca yüreği ve bileği ile yaşamak için, böyle ilkel bir varoluş için, fazlasiyle kendini tahlil ediyordu.

Lizzie başını savurarak, «Ah, kimse değil,» dedi. «Yalnızca benimle birlikteydi.

«Mecburdum, anlarsın ya,» diyerek açıkladı, bir duraksamadan sonra. «Yalnızlıktan çok sıkılıyordum. Ama seni hiç unutmadım.» Sesi daha alçaldı dosdoğru karşısına bakıyordu. «Senin için onu her zaman başımdan atarım.»

Martin onun başka yöne doğru dönük yüzüne bakarak, yapması gerekenin elini uzatıp onu kendine çekmek olduğunu bilerek, ince kurallara uygun bir ingilizce konuşmanın gerçek bir değeri olup olmadığı üzerine düşünceye daldı ve böylece onu cevaplamayı unuttu.

«İşini bitirdin onun,» dedi Lizzie gülerek onu sınarcasına.

«O güçlü bir genç adam, gene de,» diye cömertçe kabul etti Martin. «Eğer onu uzaklaştırmasalardı zor başa çıkardım.»

«O akşam seni onunla gördüğüm o bayan arkadaşın kimdi?» diye sordu ansızın Lizzie.

«Ah, yalnızca bir bayan arkadaş,» oldu cevap.

«Çok zaman önceydi,» diye mırıldandı Lizzie, dalgın bir biçimde. «Bin yıl önce gibi geliyor.»

Ama Martin konuya daha fazla girmedi, konuşmayı başka kanallara yöneltti. Martin'in şarap ve pahalı güzel yemekler söylediği lokantada yemek yediler ve daha sonra Martin onunla, başka kimseyle değil yalnızca onunla, o yorulana kadar dansetti. Martin iyi dansederdi ve kız onunla zevkin cennetinde dönüp durdu. Başı onun omuzundaydı ve bunun sonsuza kadar sürmesini diliyordu. Sonra, öğleden sonra ağaçlar arasında dolaşarak uzaklaştılar. Orada eski o güzel usülde kız oturdu ve Martin başı onun kucağında sereserpe sırtüstü uzandı. Kız onun saçlarını okşar, aşağıya onun kapalı gözlerine bakarak onu çekincesiz olarak severken o uzandı ve kestirdi. Martin ansızın yukarıya bakarak kızın yüzündeki sevecen bildiriyi okudu, kızın gözleri telaşla kapandı, sonra açıldılar ve onun gözlerinin içine yumuşak bir meydan okuyuşla baktılar.

«Bütün o yıllarda doğruluğumu korudum,» dedi kız. Sesi öylesine alçaktı ki hemen hemen bir fısıltıydı.

Martin yüreğinin içinde biliyordu ki mucizevi gerçek buydu. Ve yüreğinde büyük bir baştan çıkarma yakarışı duydu. Onu mutlu yapmak elindeydi. Kendisi için mutluluğu yadsımıştı ama neden mutluluğu onun için de yadsımalıydı? Onunla evlenebilirdi ve onu Markizlerdeki ot duvarlı şatosunda birlikte yaşamaya götürebilirdi. Bunu yapma isteği güçlüydü ama gene de bunu yapmaması için doğasının zorunlu emri daha güçlüydü. O kendisine karşın hâlâ aşka sadıktı. Eski çapkınlık günleri ve basit yaşayışı gitmişti. Ne onları geri getirebilir ne de onlara geri dönebilirdi. O

değişmişti ve ne kadar değişmiş olduğunu şimdiye dek kavrayamamıştı.

«Ben evlenecek bir adam değilim Lizzie,» dedi hafif bir sesle.

Saçını okşayan el hissedilir bir biçimde durdu, sonra aynı zarif okşayışını sürdürdü. Martin yüzünün sertleştiğine dikkat etti ama bu sertlik kararlılığın sertliğiydi, çünkü o yumuşak renk yanaklarındaydı ve yüzü baştan başa parıltı içinde eriyordu.

«Onu demek istemedim,» diye başladı, sonra kekeledi. «Ya da herneyse, aldırmıyorum.

«Aldırmıyorum,» diye tekrarladı. «Senin arkadaşın olmakla gururlanıyorum. Senin için her şeyi yapardım. Ben böyle yaratılmışım sanırım.»

Martin kalkıp oturdu, kızın elini elinin içine aldı. Bunu özellikle, sıcaklıkla ama tutkusuzca yaptı ve bu sıcaklık kızı üşüttü.

«Bundan konuşmayalım,» dedi kız.

«Sen büyük ve soylu bir kadınsın,» dedi Martin. «Ve seni tanımaktan gurur duyması gereken benim. Ve gurur duyuyorum, gurur duyuyorum. Sen çok karanlık bir dünyada bir ışık demetisin benim için ve sana karşı doğru olmalıyım, aynen senin bana karşı doğru olduğun gibi.»

«Bana karşı doğru olup olmadığına aldırmıyorum. Benimle istediğini yapabilirsin. Beni pisliğin içine fırlatıp üzerimde yürüyebilirsin ve dünyada bunu yapabilecek tek erkeksin.» Cüretli bir parlamayla ekledi. «Hiçbir işe yaramayan küçücük bir çocuk olduğum zamandan beri kendime aldırmam ben.»

«Ve işte tam bu nedenle sana öyle davranamam,» dedi Martin kibarca. «Sen öylesine büyük ve cömertsin ki, beni de eşit bir cömertliğe çağırıyorsun. Evlenmiyorum ve evlenmeden, evet evlenmeden birlikte olmuyorum, geçmişte kendi payıma bunu yaptıysam da. Bugün buraya gelip seninle karşılaştığıma üzgünüm. Ama şimdi elden birşey gelmez, ve bunun bu şekilde sonuçlanacağını hiç beklemezdim.

«Ama buraya bak Lizzie, senden ne kadar çok hoşlan-

dığımı söylemeye daha başlayamadım. Hoşlanmaktan fazla birşey bu, sana hayranım ve saygı duyuyorum. Sen muhteşemsin ve muhteşem bir biçimde iyisin. Ama sözcüklerin yararı ne? Gene de yapmak istediğim birşey var. Güç bir yaşam yaşadın, bırak, bunu senin için kolaylaştırayım.» (Sevinçli bir ışık belirdi Lizzie'nin gözlerinde, sonra tekrar söndü.) «Yakında biraz para elde edeceğimden eminim — çok para.»

O anda vadi ve koy, ot duvarlı şato ve düzgün beyaz yelkenli fikrini terketti. Zaten ne farkederdi, daha önce zorunluluk karşısında öylesine sık yapmış olduğu gibi herhangi bir yere giden herhangi bir gemide uzaklara gidebilirdi.

«Onu sana devretmek isterdim. İstediğin birşey olmalı — okula ya da ticaret akademisine gitmek. Belki eğitilip bir stenograf olmak isterdin. Bunu sana ayarlayabilirim. Ya da belki annen, baban sağdır, onlara bir dükkân ya da birşey kurabilirim. Her ne istiyorsan sen adını söyle, onu senin için ayarlayabilirim.»

Lizzie cevap vermedi ve kuru gözlerle, hareketsiz, dosdoğru karşısına bakarak oturdu ama boğazında bir acı vardı ve Martin onu öylesine sezdi ki kendi boğazı da acıdı. Konuşmuş olduğuna pişman oldu. Onun kendisine önermiş olduğu şeyle kıyaslayınca, ona önermiş olduğu şey —yalnızca para— öylesine bayağı geldi ki. Lizzie ona alçalma, utanç ve günahla ve bütün cennet umutlarıyla birlikte kendisini sunarken, Martin ona hiç acı duymadan ayrılabileceği yabancı birşey önermişti.

«Bundan söz etmeyelim,» dedi Lizzie, sesinde öksürüğe çevirdiği bir tutuklukla. Ayağa kalktı. «Hadi gel eve gidelim. Ben çok yorgunum.»

Gün tamamlanmıştı ve eğlenenlerin hemen hepsi ayrılmıştı ama Martin ve Lizzie ağaçlardan sıyrılırken grubu onları bekler buldular. Martin bunun anlamını hemen anladı. Patırtı geliyordu. Grup onun koruyucusuydu. Parkın kapılarından, arkalarından dağınık olarak gelen ikinci bir grupla, Lizzie'nin genç adamının kızı kaybetmiş olmasının öcünü almak için toplamış olduğu arkadaşları ile birlikte çıktılar. Birkaç polis memuru ve özel polis komseri belayı

öngörerek önlemek için birlikte geldiler ve iki grubu ayrı olarak sürüp San Francisco trenine bindirdiler. Martin Jimmy'ye Onaltıncı Cadde İstasyonunda ineceğini ve Oakland troleybüsüne bineceğini söyledi. Lizzie çok sakindi ve tehdit eden şeye ilgisizdi. Tren Onaltıncı Cadde İstasyonuna girdi. Bekleyen ve biletçisi sabırsızca çan çalan troleybüs görülebiliyordu.

«İşte orada,» Jimmy'e öğütledi. «Ona bi koş ve biz onları oyalarız. Git şimdi! Ona atla!»

Düşman grubun düzeni bu manevra ile bozulmuş oluyordu. O zaman kovalamak için trenden fırladılar. Troleybüste oturan ağırbaşlı ve ölçülü Oakland halkı koşup araca atlayarak dışarda önde bir yer bulan genç adam ve kıza pek dikkat etmediler. Merdivenlere sıçrayıp vatmana, «Gazla, ihtiyar, şunu burdan götür!» diye bağıran Jimmy ile bu çift arasında bir bağlantı da kurmadılar.

Bir an sonra Jimmy hızla döndü ve yolcular onun yumruğunun koşup troleybüse atlamaya çalışan bir adamın suratına indiğini gördüler. Ama yumruklar bütün tramvay boyunca yüzlere iniyordu. Jimmy ve çetesi uzun alçak basamaklara dizilip saldıran çeteyi böylece karşılıyorlardı.

Araba çanın hızlı bir çalınışıyla hareket etti ve Jimmy'nin çetesi son saldırganları geri sürdükten sonra kendileri de, işi tamamlamak üzere aşağı atladılar. Araba mücadele kargaşasını çok gerilerde bırakarak hızla gitti ve şaşkın yolcular dışardaki koltukta, köşede oturan sakin genç adam ve güzel işçi kızın kavganın nedeni olduğunu hayal bile etmediler.

Eski dövüş heyecanlarının yenilenmesiyle Martin dövüşten zevk almıştı. Ama bunlar çabucak sönüp gitti ve o büyük bir keder altında ezildi. Kendisini çok yaşlı hissetti, eski günlerinin o sorumsuz, kaygısız arkadaşlarından yüzyıllarca daha yaşlı. O çok uzağa, geriye dönebilmek için fazlasıyla uzağa gitmişti. Bir zamanlar kendisinin de hoşuna gitmiş olan, onların yaşama biçimi şimdi onun için tatsızdı. Bu konuda tümüyle düşkırıklığına uğramıştı, yabancılaşmış biri olmuştu. Buğulu biranın şimdi ona ham bir tat vermiş olması gibi onların beraberlikleri de ham göründü ona. Fazlasıy-

la uzağa gitmişti. Fazlasıyla çok, binlerce açık kitap onlarla onun arasında uçurum gibiydi. O kendi kendisini sürgüne göndermişti. Bilginin uçsuz bucaksız ülkesinde artık evine dönemeyecek kadar yol almıştı. Diğer yandan, o bir insandı ve onun insanlarla birlikte olmak için duyduğu toplumsal gereksinme doyumsuz kalmıştı. Yeni bir ev bulamamıştı. Çetesi onu anlayamazken, kendi ailesi onu anlayamazken, burjuvalar onu anlayamazken aynı şekilde yanında olan ve ona büyük onur verdiği bu kız da ne onu ne de ona verdiği şerefi anlayabilirdi. Bunun üzerinde düşünürken kederi acılaştı.

«Onunla barış,» diye öğütledi Lizzie'ye, Altıncı ve Market yakınlarındaki onun içinde yaşadığı işçi kulübesinin önünde ayrılırlarken. O gün zorla yerini almış olduğu genç adamdan sözediyordu.

«Yapamam — şimdi,» dedi Lizzie.

«Ah, hadi,» dedi neşeyle. «Yapacağın tek şey bir ıslık çalmak ve o koşarak gelecektir.»

«Onu demek istememiştim,» dedi yalnızca.

Ve Martin ne demek istediğini anladı.

Martin iyi geceler demek üzereyken Lizzie ona doğru eğildi ama ne emredercesine ne de ayartıcasına, istekle ve alçakgönüllülükle eğildi. Bu Martin'in yüreğine dokundu, içinde o büyük hoşgörüsü yükseldi. Ona kollarını sardı ve onu öptü; dudaklarının üzerindeki o öpücüğün bir erkeğin sahip olabileceği gerçek öpücük olduğunu biliyordu.

«Tanrım!» Lizzie içini çekti. «Senin için ölebilirdim. Senin için ölebilirdim!»

Kız ansızın kendini ondan kopardı ve merdivenlerden yukarı koştu. Martin gözlerinin nemlendiğini hissetti.

«Martin Eden,» diye konuştu. «Sen bir hayvan değilsin ve sen zavallı lanet bir Nietzsche'cisin. Eğer yapabilseydin onunla evlenirdin ve onun titreyen kalbini ağzına kadar mutlulukla doldururdun. Ama yapamazsın, yapamazsın. Ve bu lanet olası bir ayıp.

«'Yaşlı zavallı bir serseri, eski zavallı yarasını açıklıyor,'» diye mırıldandı, Henley'ini anımsayarak. «'Bence yaşam bir budalalık ve bir utançtır.' O — bir budalalık ve bir utançtır.»

XLIII

'Güneşin Utancı' Ekimde yayınlandı. Özel ulak paketin iplerini kesip yayımcının armağanı olan yarım düzine kitap saçılırken Martin'in üzerine ağır bir keder çöktü. Bu olay birkaç ay gibi kısa bir süre önce olmuş olsaydı onun olacak olan vahşi zevki düşündü ve bunu şimdiki bu duyarsız soğukluğu ile kıyasladı. Onun kitabı, onun ilk kitabı yayınlanmıştı ve kalp atışları yarım atış artmamıştı, o yalnızca kederliydi. Bu olay şimdi onun için pek az bir anlam taşıyordu. Bunun anlamı en fazla olarak biraz para getirebileceğiydi ve Martin paraya pek az aldırıyordu.

Kitaplardan birini mutfağa götürdü ve Maria'ya armağan etti. «Bunu ben yaptım,» diye açıkladı, onun şaşkınlığını gidermek için. «Bunu oradaki odada ben yazdım ve sanırım senin birkaç litre sebze çorban da onun yapılışına karıştı. Bunu sakla. Bu senin. Bununla beni hatırlaman için, anlarsın ya.»

Martin övünmüyordu, gösteriş yapmıyordu. Onun biricik amacı Maria'yı mutlu kılmaktı; onun kendisiyle gururlanmasını sağlamaktı; onun kendisine karşı gösterdiği uzun süreli güveni haklı çıkarmaktı. Maria kitabı ön odada aile İncil'inin üzerine koydu. Kiracısının yaptığı bu kitap kutsal bir şeydi, bir dostluk fetişiydi. Bu onun eski bir çamaşırhane işçisi olmuş olmasının darbesini yumuşatıyordu, ve Maria tek satırını bile anlamadığı halde biliyordu ki, o kitabın her satırı muhteşemdi. Maria, basit, pratik, çok çalışan bir kadındı ama o doğuştan gelen büyük bir sadakat duygusuna sahipti.

'Güneşin Utancı'nı ilk almış olduğu zamanki aynı duygusuzlukla basın izleme bürosunun kesip gönderdiği haftalık eleştirileri okudu. Kitap büyük ilgi görüyordu, bu açıktı. Bu, para çuvalına dolacak daha çok altın demekti. Lizzie'ye bir düzen kurabilir, bütün verilmiş sözlerini yerine getirebilir ve gene de saz duvarlı şatosunu yapmak için yeterli parası kalırdı.

Singletree, Darnley and Co. ihtiyatlı bir biçimde binbeşyüz kitaplık bir ilk baskı yapmıştı ama ilk eleştiriler iki katı bir ikinci baskıyı basıma sokmuştu ve daha bunlar çıkmadan beşbinlik bir üçüncü baskı ısmarlandı. Bir Londra yayıncısı bir İngilizce yayın hakkı için telgrafla anlaşma yaptı. Hemen bunun arkasından Fransızca, Almanca ve İskandinav dillerinde çevirilerinin yapılmakta olduğu haberi geldi. Maeterlinck ekolüne saldırı daha uygun bir zamanda yapılamazdı. Keskin bir zıtlaşma hızla ortaya çıktı. Saleeby ve Haeckel bir kerecik olsun kendilerini bir sorunun aynı tarafında buldular, 'Güneşin Utancı'nı onayladılar ve savundular. Crookes ve Wallace karşı yanda yer aldılar. Sir Oliver Lodge kendi özel kozmik teorileriyle uyuşan bir uzlaşma formule etmeye girişirken Maeterlinck'in izleyicileri mistisizmin standartları çevresinde toplandılar. Chesterton taraf tutmadığını ileri sürdüğü, konu üzerindeki bir dizi deneme ile bütün dünyayı güldürdü ve bütün mesele, zıtlaşma ve zıtlaşanlar, George Bernard Show'un gürleyen borda ateşi ile hemen hemen çukura gömüldü. Söylemeye gerek yok ki, tartışma alanı daha az parlak zekâ sahipleri tarafından doldurulduğu ve ortalık toz, ter ve şamataya boğulup korkunç bir hal aldı.

«Bu olağanüstü bir olgu,» diye yazıyordu Martin'e, Singletree, Darnley and Co. «Bir eleştirel felsefi deneme bir roman gibi satıyor. Konunuzu daha iyi seçemezdiniz ve tüm etki yapan unsurlar da beklenmedik biçimde elverişli olmuştur. Söylememize gerek yok ki, fırsatı değerlendiriyoruz. Birleşik Devletler ve Kanada'da şimdiden kırkbinin üzerinde satıldı ve yirmibinlik yeni bir baskı da yapılıyor. Talebi karşılamak için aşırı bir çalışma yapıyoruz, gene de talep

yaratmak zorundayız. Şimdiden reklam için beşbin dolar harcadık. Kitap bir rekor kırmak durumunda.

«Sonraki kitabınız için iki kopya olarak göndermiş bulunduğumuz sözleşmeyi inceleyin. Lütfen dikkat edin ki telif hakkınızı muhafazakâr bir yayınevinin cesaret edebileceği en yüksek düzeye, yüzde yirmiye yükselttik. Eğer teklifimiz sizce uygunsa, lütfen boş kısma kitabınızın adını yazın. Kitabın türü ile ilgili herhangi bir şart koşmuyoruz. Herhangi bir konuda herhangi bir kitap olabilir. Eğer yazılmış hazır bir kitabınız varsa bu en iyisi olur, çünkü demir bundan daha fazla tavında olamaz ve şimdi vurmanın tam zamanıdır.

«İmzalı sözleşmeyi alınca telif hakkının avansı olarak beşbin dolar göndermekten memnun olacağız. Gördüğünüz gibi size güveniyoruz ve bu konuda büyük oynuyoruz. Aynı zamanda sizinle belirli bir süreyi kapsayan, örneğin on yıllık, bir sözleşme yapmayı tartışmak isteriz, ancak bu konunun ayrıntılarını daha sonra görüşebiliriz.»

Martin mektubu bıraktı ve aritmetik bir problemi kafasından çözerek, onbeş sent çarpı altmışbinin dokuzbin dolar ettiğini buldu. Yeni sözleşmedeki boş yere 'Neşenin Dumanı' yazdı ve sözleşmeyi imzaladı; gazete öyküleri ile ilgili formülü bulmadan önceki günlerde yazmış olduğu yirmi kısa öykü ile birlikte yayıncıya postaladı. Ve Birleşik Devletler postasının götürüp getirebileceği en kısa sürede Singletree, Darnley and Co.'nin beşbin dolarlık çeki geldi.

«Bu öğleden sonra iki civarında benimle şehir merkezine gelmeni istiyorum Maria,» dedi Martin çekin geldiği akşam. «Ya da daha iyisi saat ikide Ondördüncü sokakla Broadway'in köşesinde buluşalım. Seni bekleyeceğim.»

Belirlenen saatte Maria oradaydı ama olayın gizemi üzerine geliştirebildiği tek ipucu, ayakkabılardı ve Martin bir ayakkabıcı dükkânının önünden geçip bir emlak bürosuna dalınca belirgin bir düşkırıklığı şoku geçirdi. Orada ne olduğu ise daha sonra sonsuza dek belleğinde bir düş olarak yaşadı. Oradaki zarif centilmen, Martin'le karşılıklı olarak konuşurken, ona yardımseverlikle gülümsedi. Bir daktilo tı-

kırdadı; muhteşem bir belgenin üzerine imzalar atıldı; Maria'nın kendi evsahibi de oradaydı ve o da, imzasını attı; ve her şey bitip Maria dışarı çıkınca evsahibi onunla konuştu: «Eee, Maria, bu ay bana yedibuçuk dolar vermen gerekmeyecek.»

Maria konuşamayacak kadar afallamıştı.

«Ya da sonraki ay, daha sonraki ay ve daha sonraki ay, artık hiç gerekmeyecek,» dedi evsahibi.

Maria bir iyiliğe teşekkür edercesine, abuksabuk sözcüklerle ona teşekkür etti. Ve Kuzey Oaklan'daki evine dönüp kendi türünden insanlarla konuşana, Portekizli dükkâncının sorgulamalarına kadar, kendisinin içinde yaşadığı ve o zamana kadar onun için kira ödediği küçük evin sahibi olduğunu anlayamadı.

«Artık neden benimle alışveriş yapmıyorsun?» diye sordu Martin'e Portekizli bakkal, Martin otobüsten inince onu selamlamak için dükkânın önüne çıkarak. Ve Martin, artık yemeklerini kendisinin yapmadığını açıkladı, dükkâna girip kendisine sunulan şarabı içti ve onun bakkalın elinde bulunan en iyi şarap olduğuna dikkat etti.

«Maria,» dedi o akşam Martin. «Senden ayrılıyorum ve yakında sen kendin de buradan ayrılacaksın. O zaman evi kiraya verebilir evsahibi sen olursun. San Leandro'da ya da Haywards'da sütçülük yapan bir erkek kardeşin var senin. Tüm çamaşırları yıkanmadan geri göndermeni istiyorum —anlaşıldı?— yıkanmadan. Yarın San Leandro'ya yahut Haywards'a ya da her neresi ise oraya gitmeni ve o kardeşini görmeni istiyorum. Ona beni görmeye gelmesini söyle. Ben Oakland'da Metropolde kalıyor olacağım. O iyi bir süt çiftliğini görünce anlayacaktır.»

Ve böylece Maria evsahibesi ve bir süthanenin tek sahibesi oldu; onun için çalışan iki kiralanmış adamı, bütün o çocuk sürüsünü ayakkabı giydiği ve okula gittiği halde, sürekli artan bir banka hesabı vardı. Pek az kişi düşlediği masal prensi ile karşılaşmıştır; ama hiç bir zaman masal prensi düşlemeyen, mantıklı, çok çalışan Maria kendi masal prensini bir eski çamaşırhane işçisi kılığında evinde ağırlamıştı.

Bu arada dünya, «Bu Martin Eden kimdir?» diye sormaya başlamıştı. Martin yayıncılarına herhangi bir biyografik bilgi vermekten kaçınmıştı ama gazeteler bu bilgiden yoksun bırakılamazdı. Oakland onun kendi kentiydi ve gazeteciler bilgi verebilecek bir dizi kişiyi arayıp buldular. Olduğu ve olmadığı herşey, yapmış olduğu her şey ve yapmamış olduğu birçok şey fotoğraflarla birlikte, toplumun zevki için ortaya yayıldı. Fotoğraflar bir zamanlar Martin'in fotoğrafını çekmiş olan ve hemen kopya hakkını alıp resimleri piyasaya süren yerel fotoğrafçıdan alınmıştı. Dergiler ve tüm burjuva topluma karşı tiksintisi öylesine büyüktü ki Martin başlangıçta yayınlara karşı mücadele etti, ama sonra daha kolay olduğu için teslim oldu. Uzun yollardan kendisini görmeye gelen özel yazarları geri çeviremez durumda buldu kendisini. Hem sonra her gün öylesine uzun saatlerden oluşuyordu ki, ve artık yazmak okumak ile uğraşmadığı için bu saatleri nasılsa bir şeyle doldurmalıydı. Böylece ona saçma bir istek gibi gelen şeye teslim oldu, röportajlara izin verdi; edebiyat ve felsefe üzerine görüşlerini bildirdi ve hatta burjuvaların çağrılarını kabul etti. Garip ve rahat bir düşünceye varmıştı; artık hiçbir şeye aldırmadı. Herkesi bağışladı. Onu kızıl olarak tasvir etmiş olan acemi muhabiri bile bağışladı ve ona özel olarak poz verilmiş fotoğraflarla tam sayfalık bir röportaj armağan etti.

Lizzie'yi arada sırada görüyordu ve apaçıktı ki kız onun ulaşmış olduğu büyüklüğe hayıflanıyordu, bu aralarındaki uzaklığı arttırmıştı. Belki de bu uzaklığı daraltabilir ümidiyle, gece okuluna ve ticaret fakültesine gitmesi için, insafsız fiyatlar ödeten şahane bir terziden giyinmesi için, Martin'in ısrarlarına boyun eğdi. Martin bu yaptığının doğru olup olmadığını merak edene kadar Lizzie gözle görülür biçimde gelişti. Martin biliyordu ki onun bütün baş eğmesi ve çabası kendi hatırı içindi. O kendisini Martin'in gözünde değerli yapmaya, onun değer verir göründüğü türden değerli yapmaya uğraşıyordu. Martin gene de ona kardeşçe davranarak ve onunla seyrek olarak görüşerek ona hiç ümit vermedi.

'Gecikmiş' Meredith-Lowell Company tarafından hızla piyasaya sürüldü. Martin'in popüleritesinin yüksek olduğu sırada çıktığı ve roman olduğu için satış bakımından 'Güneşin Utancı'ndan daha büyük bir vuruş yaptı. İki kitabı haftalarca en iyi satış listesinin başında olarak Martin'inki görülmemiş bir itibardı. Öykü yalnızca roman okuyucusunun hoşuna gitmekle kalmamış, aynı zamanda 'Güneşin Utancı'nı istekle okumuş olanlar, ustalıklı bir evrensel kavrayışla işlemiş olduğu bu deniz öyküsünün çekimine kapılmışlardı. Martin önce mistik edebiyata saldırmış ve bunu üstün bir güzellikte yapmıştı sonra da kendi ileri sürmüş olduğu edebiyatın örneğini başarıyla ortaya koymuştu. Böylece kendisinin aynı zamanda hem bir eleştirmen ve hem de bir yaratıcı olarak ender bir deha olduğunu kanıtlamıştı.

Para ona aktı, şöhret ona aktı; o edebiyat dünyasında bir kuyruklu yıldız gibi parladı ve o, yaratmış olduğu gürültü patırtı ile ilgilenmekten çok onunla eğleniyordu. Bir şey, küçük bir şey onun kafasını karıştırıyordu ki eğer bilseydi dünyanın kafası da karışırdı. Ama dünyanın kafası onun muazzam ölçüde önemsediği küçük şeyden değil, bunun onun kafasını karıştırmış olmasından dolayı karışırdı. Yargıç Blount onu akşam yemeğine çağırmıştı. Küçük şey buydu, ya da yakında büyük şey olacak olan küçük şeyin başlangıcı buydu. Martin, Yargıç Blount'a çok fena davranmıştı, ona hakaret etmişti ve Yargıç Blount şimdi yolda rastlayarak onu yemeğe çağırmıştı. Martin Morse'larda bir çok kez Yargıç Blount ile karşılaştığını ve Yargıç Blount'un onu hiç yemeğe çağırmamış olduğunu kafasından geçirdi. O zaman onu akşam yemeğine neden çağırmamıştı? Kendi kendisine bunu sordu Martin. Değişmemişti, o aynı Martin Eden' di. Farkı yapan neydi? Yazmış olduğu şeylerin kitap kapakları içinde ortaya çıkması olayı mı? Ama o yapılmış bir işti. O zamandan bu yana yapılmış bir şey değildi. Yargıç Blount'un, genel görüşü paylaşarak onun Spencer'ini ve onun zekasını küçümsediği sırada tamamlanmış bir başarıydı o. Böylece Yargıç Blount'un onu yemeğe çağırması için gerçek bir değer değil, tümüyle uydurma bir değerdi o.

Martin sırıttı ve bu arada kendinden emin oluşuna hayran kalarak çağrıyı kabul etti. Ve yüksek yerlerde oturanların yarım düzinesinin kadınları ile birlikte bulunduğu ve Martin'in kendisini bir arslan gibi hissettiği yemekte, Yargıç Blount, Yargıç Handwell tarafından hararetle desteklenerek yalnızca zenginlerin değil ama beceri sahiplerinin de üye olduğu bir en seçkinler kulübü olan Styx'e aday gösterilebilmesi için iznini Martin'den özel olarak istedi. Ve Martin'in kafası daha da karıştı.

Elyazmaları yığınını elden çıkarmakla meşguldu o. Yayınevlerinin istekleriyle bunalıyordu. Onun uslübünün altında öz olan bir uslüpçü olduğu keşfedilmişti. The Northern Review, 'Güzelliğin Beşiği'ni yayınladıktan sonra yarım düzine benzer deneme için ona yazdı ki eğer Burton's Magazine riski bir girişimle beş denemenin her birine beşyüzer dolar önermeseydi elyazmaları yığınından bu istediğini elde edebilirdi. Martin cevap olarak isteği karşılayabileceğini, ama deneme başına bin dolar alacağını bildirdi ve hatırladı ki bütün o elyazmaları şimdi onları yaygarayla isteyen bu aynı dergi tarafından geri çevrilmişti, ve geri çevirişleri soğukkanlı, otomatik ve kalıplaşmış bir biçimde olmuştu. Onlar ona ter döktürmüşlerdi ve şimdi Martin onları terletmeye niyetliydi. Burton's Magazine beş deneme için Martin'in istediği fiyatı ödedi ve kalan dördü aynı fiyattan Mackintosh's Monthly tarafından kapışıldı. The Northern Review gidiş hızına dayanabilmek için fazla yoksul kalmıştı. Böylece, 'Gizemin Yüce Papazları', 'Harika Düşleyenler', 'Egonun Denektaşı', 'İllizyonun Felsefesi', 'Tanrı ve Budala', 'Sanat ve Biyoloji', 'Eleştiriler ve Deney Tüpleri', 'Yıldıztozu', 'Tefeciliğin Şerefi', fırtınalar, gümbürtüler ve mırıltılar yükseltmek üzere, ortaya, yeryüzüne çıktılar.

Yayıncılar ona kendi koşullarını bildirmesini söylemek için yazıyorlardı, o da bunu yapıyordu ama bu her zaman yapılıp bitmiş bir eser için oluyordu. Martin yeni bir şey için söz vermekten azimle kaçınıyordu. Tekrar kâğıdı kalemi eline almak düşüncesi onu çıldırtıyordu. O, Brissenden'in yığınlar tarafından paramparça edildiğini görmüştü ve yı-

ğınların şimdi onu alkışlaması olayına karşın bu şoku atlatamıyor, yığınlar için bir saygı besleyemiyordu. Kendisinin büyük popülerliği ona bir utanç ve Brissenden'e karşı bir ihanet gibi görünüyordu. Bu onu ürküttü ama o işi sürdürmeye ve para torbasını doldurmaya karar verdi.

Yayıncılardan aşağıdaki gibi mektuplar alıyordu: «Yaklaşık bir yıl kadar önce sizin aşk şiirleri koleksiyonunuzu geri çevirecek kadar şanssız olduk. O zaman onlardan büyük ölçüde etkilenmiştik ama önceden girişilmiş belirli antlaşmalar bizim onları kabul etmemizi engelledi. Eğer onlar hâlâ sizdeyse ve onları bize yollamak iyiliğinde bulunursanız, tüm koleksiyonu sizin koşullarınızla yayınlamaktan mutlu olacağız. Onları aynı zamanda kitap olarak çıkarmak için en avantajlı öneriyi de yapmaya hazırız.»

Martin, kafiyesiz manzum trajedisini hatırladı ve aşk şiirleri yerine bunu yolladı. Postalamadan önce bunu tekrar okudu ve şiirin bilgiçlik taslayan acemiliği ve genel olarak değersizliğinden özellikle etkilendi, ama onu yolladı ve o, yayımcının sonsuz pişmanlığı ile yayınlandı.

Halk öfkelenmiş ve kuşkulanmıştı. Bu gerçek zirva, Martin Eden'in yüksek standartlarından fazlasıyla farklıydı. Onu Martin'in yazmamış olduğu ve derginin beceriksizce sahtecilik yaptığı, ya da Martin Eden'in yaşlı Duma'ya özendiği ve ününün zirvesindeyken yazılarını parayla başkasına yazdırdığı ileri sürülüyordu. Ama Martin, trajedinin sanatının çocukluk döneminin eski bir çabası olduğunu ve derginin onu almadıkça rahat etmediğini açıklayınca, büyük bir kahkaha yükseldi ve bunu derginin yayıncısının değiştirilmesi izledi. Trajedi hiçbir zaman kitap haline getirilmediyse de Martin ödenmiş olan telif avansını cebe attı.

Coleman's Weekly, Martin'e yaklaşık üçyüz dolarlık bir telgraf çekerek, yirmi makale için makale başına bin dolar önerdi. Tüm harcamaları ödenerek Birleşik Devletler'de yolculuk yapacak ve her ne konu ilgisini çekerse seçecekti. Sahip olacağı geniş seçim olanağını ona göstermek üzere telgraf hayali konulara ayrılmıştı. Konulan tek sınırlama kendisini Birleşik Devletlerle sınırlamasıydı. Martin kabul et-

me olanağı olmadığını ve üzüntüsünü, 'ödemeli' telgrafla bildirdi.

Warren's Monthly'nin yayınladığı 'Wiki-Wiki' anında başarılı oldu. Tatil piyasasına yönelik, büyük boyutlu, güzel süslemeli bir cilt olarak çıkarılmıştı ve kapışılarak satıldı. Eleştirmenler onun iki büyük yazarın iki klasiği, 'Şişedeki Cin' ve 'Sihirli Deri' yanında yerini alacağında birleştiler.

Ancak halk 'Neşenin Dumanı'nı oldukça kuşkuyla ve soğuk karşıladı. Öykücüklerin cüret ve toplumsal kurallara uygunsuzluğu, burjuva ahlakı ve önyargıları için bir şoktu. Ama hemen yapılan çevirisi Paris'te çılgın bir ilgiyle karşılanınca, Amerikan ve İngiliz okurları buna uydular ve öyle çok satın aldılar ki Martin muhafazakâr bir yayınevi olan Singletree, Darnley and Co.'yi üçüncü bir kitap için yüzde yirmibeş ve dördüncü bir kitap için yüzde otuz telif hakkı ödemeye mecbur etti. Bu iki cilt yazmış olduğu, yayınlanmakta olan bütün kısa öykülerinin seri halinde yayınını kapsıyordu. 'Çan Sesleri' ve diğer dehşet öyküleri bir derlemeyi oluşturdu; diğer derleme de 'Serüven', 'Çömlek', 'Yaşamın Şarabı', 'Girdap', 'Uğuldayan Cadde' ve diğer dört öyküden oluşuyordu. The Lowell-Neredith Company onun bütün denemelerini ele geçirdi. Maxmillian Company onun 'Deniz Lirikleri'ni ve 'Aşk Döngüsü'nü aldı. Bu ikincisi Ladies' Home Companion tarafından acımasız bir fiyat ödendikten sonra seri olarak yayınlanıyordu.

Martin son elyazmasını da elden çıkardıktan sonra bir ferah soluk aldı. Artık saz duvarlı şato ve bakır işlemeli beyaz yelkenli ona çok yakındı. Eh, her halde, değerli hiç bir şeyin bir yol bulup dergilerde yayınlanamıyacağı konusundaki Brissenden'in tezinin gerçeklik derecesi ortaya çıkmıştı. Kendisinin başarısı Brissenden'in yanılmış olduğunu göstermişti. Gene de hernasılsa Martin hâlâ Brissenden'in haklı olduğunu hissediyordu. Yazmış olduğu şeylerin kendilerinden çok 'Güneşin Utancı' onun başarısına neden olmuştu. O şeyler yalnızca rastlantısaldı ve dergiler tarafından sağdan soldan hep geri çevrilmişti. 'Güneşin Utancı'nın yayınlanması bir tartışma başlatmış ve bu tartışma ondan

yana bir kaymayı hızlandırmıştı. 'Güneşin Utancı' olmasaydı bu kayma olmayacaktı, 'Güneşin Utancı'nın satışındaki mucize olmasaydı da bu kayma olmayacaktı. Singletree, Darnley and Co. bu mucizeyi açıkça söylüyorlardı; ilk baskıyı binbeşyüz tane yapmışlardı ve bunu satabileceklerinden kuşkuluydular. Deneyimli yayıncılardı ve baskıyı izleyen başarı karşısında hiç bir kimse onlardan daha çok afallayamazdı. Bu onlar için gerçekten bir mucize olmuştu. Bunu hiç bir zaman unutamadılar ve Martin'e yazdıkları her mektupta bu ilk gizemli olaydan ötürü ürküntü dolu saygılarını yansıttılar. Bu olayı açıklamaya girişmediler. Bunun hiç bir açıklaması yoktu. Olmuştu. Bütün deneyimlerinin gösterdiğinin aksine olmuştu.

İşte böyleydi, bu biçimde usa vurarak Martin kendi popülerliğinin geçerliliğinden kuşku duydu. Onun kitaplarını satın alan ve altınlarını onun para torbasına akıtan burjuvaziydi ve yazmış olduklarını onların kavrayabilmeleri ve değerini bilebilmeleri nasıl mümkün olmuştu? Burjuvazi üzerine bildiği azıcık şeyle bu Martin için hiç açık değildi. Onun özsel güzelliği ve gücü onu alkışlayan ve kitaplarını satın alan yüzbinlere hiç bir şey ifade etmiyordu. Martin bir anın geçici hevesiydi, Tanrılar başını eğdiği sırada Parnasus'a saldırmış olan serüvenciydi. Yüzbinler onu okudu ve Brissenden'in 'Efemerid'inin üzerine atılmış ve onu paralamış oldukları o aynı hayvanca anlayışsızlıkla onu alkışladı — onu dişleyeceğine ona yaltaklanan bir kurt sürüsü. Dişleme ya da yaltaklanma, bu tümüyle bir şans sorunuydu. Martin mutlak bir kesinlikle biliyordu ki 'Efemerid' kendisinin yapmış olduğu her şeyden sonsuz derecede daha büyüktü. O Martin'in içinde varolan herhangi bir şeyden sonsuz büyüktü. O yüzyılların şiiriydi. Bu durumda yığınların kendisi için olan övgüsü kederli bir övgüydü aslında. Çünkü aynı yığınlar 'Efemerid'i bataklığın çamurunda yuvarlamıştı. Martin doyumla derin bir nefes aldı. Son elyazmasının satışından dolayı mutluydu ve yakında bu işi tümüyle bitirmiş olacaktı.

XLIV

Mr. Morse Metropol Otelinin bürosunda Martin'le karşılaştı. Mr. Morse orada başka bir işle ilgili olarak, yalnızca bir rastlantı sonucu mu bulunmuştu, yoksa oraya doğrudan doğruya Martin'i yemeğe çağırmak üzere mi gelmişti, ikinci varsayıma eğilim gösterdiyse de Martin buna hiç bir zaman tam karar veremedi. Herneyse, Martin, Mr. Morse — Ruth'un, nişanı bozan ve evini Martin'e yasaklayan babası— tarafından akşam yemeğine çağrılmıştı.

Martin kızgın değildi. O kendi düzeyinde bile değildi. Böylesine mütevazi bir lokmayı yerken neler hissettiğini merak ederek Mr. Morse'u hoşgördü. Çağrıyı geri çevirmedi onun yerine belirsiz ve süresiz olarak erteledi ve ona ailesini, özellikle Mrs. Morse'u ve Ruth'u sordu. Onun adını duraksamadan ve doğal bir biçimde söyledi ama gene de bunu söylerken hiç bir iç ürpermesi ya da eski alışık olduğu yürek çarpıntısı, o kanın ılık yükselişinin olmamasına gizlice şaşırdı.

Kimilerini kabul ettiği pek çok yemek çağrısı almıştı. İnsanlar onu yemeğe çağırmak için kendilerini ona tanıştırtıyorlardı. Ve büyük bir şey olmakta olan o küçük şey üzerinde Martin'in kafası karışmaya devam etti. Bernard Higginbotham onu yemeğe çağırdı. Kafası daha da karıştı. O zaman kimsenin onu yemeğe çağırmadığı umutsuz açlık günlerini hatırladı. Yemeğe o zaman ihtiyacı vardı, yemek yokluğundan güçsüz ve baygındı ve büsbütün aç kalmaktan kilo kaybetmişti. Zıtlık burdaydı. O, akşam yemeği istediği za-

man kimse ona bunu vermedi, ve şimdi yüzbinlerce akşam yemeği alabilecekken ve iştahını yitirirken akşam yemekleri için sağdan soldan zorlanıyordu. Ama neden? Bunda adalet yoktu, onun yönünden bir hakedilmişlik yoktu. O eskisinden farklı değildi. Yapmış olduğu bütün iş daha o zaman yapılıp bitmişti. O zaman Mr. ve Mrs. Morse onu bir boş gezer, bir görev kaçağı olarak suçlamışlar ve Ruth yoluyla onu bir büroda kâtip olmaya çağırmışlardı. Dahası onun eserini yaptığından haberliydiler. Elyazmaları Ruth tarafından peşpeşe, onlara verilmişti. Onları okumuşlardı. Onun adını bütün gazetelere geçiren o aynı yapıttı ve onları onu yemeğe çağırmaya yönelten adının bütün gazetelerde olmasıydı.

Bir şey kesindi: Morse'lar kendisi ya da yapıtı için onunla ilgilenmemişlerdi. Böylece onu kendisi ya da yapıtı için değil ama onun olan ün için isteyebilirlerdi, çünkü o ünlüler arasında biriydi ve çünkü —neden olmasın?— çünkü onun yüzbin doları falan vardı. Burjuva toplumunun insana değer verme biçimi buydu ve o kimdi ki başka türlüsünü bekleyebileydi? Ama o gururluydu. Böyle bir değer biçmeyi küçümsemişti. O kendisi için ya da kendisinin bir anlatımı olan yapıtı için değerlendirilmeyi istemişti. Bu Lizzie'nin onu değerlendiriş biçimiydi. Yapıtı onun için hesaba bile alınmazdı. Lizzie onu kendisiyle değerlendirmişti. Bu, muslukçu Jimmy'nin ve tüm eski çetenin onu değerlendiriş biçimiydi. Bu onlarla olduğu günlerde yeterince sık olarak kanıtlanmıştı; o Pazar günü Shell Mound Park'da kanıtlanmıştı. Yapıtı cehenneme gidebilirdi. Onların hoşlandıkları ve uğruna dövüşmeye hazır oldukları yalnızca gruptan biri, iyi bir adam, Martin Eden idi.

Sonra Ruth vardı. O Martin'i kendisi olduğu için sevmişti bu tartışılamazdı. Ve gene de onu çok severken, burjuva değer ölçülerini daha çok sevmişti. Ruth onun yazmasına karşıydı ve esas olarak, ona öyle geliyordu ki bu onun para kazanmaması nedeniyleydi. Ruth'un 'Aşk Döngüsü' için yaptığı eleştiriydi. Ruth da onu bir işe girmeye çağırmıştı. Onun bunu, bir 'kariyer' olarak incelterek söylediği doğruydu ama bu da aynı anlamdaydı ve Martin'in kafasına o eski termi-

noloji takıldı. Yazdığı her şeyi —şiirler, öyküler, denemeler— ona okumuştu; 'Wiki-Wiki'yi, 'Güneşin Utancı'nı, herşeyi. Ve o, her zaman sürekli olarak bir işe girmesi için, çalışması için onu sıkıştırmıştı — hey Tanrım! sanki o, Ruth'a layık olmak için uykusundan çalarak, yaşamını tüketerek çalışıyor değildi.

Böylece o küçük şey büyüdü. Martin sağlıklı ve normaldi, düzenli olarak yiyor, uzun saatler boyu uyuyordu ve gene de büyüyen o küçük şey bir sabit fikir halini alıyordu. İş tamamlandı. Bu tümce beyninde dolanıp duruyordu. Higginbotham Cash Store'un üst katında, zengin bir Pazar yemeğinde Bernard Higginbotham'ın karşısında oturuyordu ve tüm yapabildiği şunları haykırmamak için kendisini kontrol etmekti :

«İş tamamlanmıştı! O zaman beni açlığa terkederken, evini bana yasaklarken, ve bir işe girmeyeceğim için beni suçlarken şimdi beni besliyorsun. Halbuki iş o zamandan yapılmıştı, hepsi yapılmıştı. Ve şimdi ben konuşunca, kendinizi denetleyip düşüncelerinizi söylemiyorsunuz, ne söylersem söyleyeyim ağzıma bakıp saygılı bir dikkatle dinliyorsunuz. Partinizin çürümüş olduğunu ve rüşvetçilerle dolu olduğunu söylüyorum ve siz öfkeyle havaya sıçrayacak yerde, mırın kırın ediyor ve söylediğimde pek çok gerçek payı olduğunu kabul ediyorsunuz. Ve neden? Çünkü ben ünlüyüm; çünkü pek çok param var. Bunu benim Martin Eden olduğum için, oldukça iyi bir adam olduğum için, pek de salak biri olmadığım için yapmıyorsunuz. Size ayın yeşil peynirden yapılmış olduğunu söyleyebilirim ve siz de beni onaylarsınız, en azından yadsımazsınız, çünkü dolarlarım, dolar dağlarım var. Ve yapıtlarım çok önceden yapıldı; sizin ayağınızın altındaki bir pislik olarak bana tükürdüğünüz zaman yapılan işlerdi onlar, diyorum size.»

Ama Martin haykırmadı. O gülümser ve hoşgörülü olmayı başarırken, bu düşünce bitmeyen bir acı olarak beynini kemirip duruyordu. Martin suskunlaşınca Bernard Higginbotham dizginleri ele aldı ve konuştu. O, kendisi bir başarıydı ve bununla gurur duyuyordu. O, kendi kendisini ya-

ratmıştı. Kimse ona yardım etmemişti. O hiçbir kimseye borçlu değildi. Bir yurttaş olarak görevini yerine getiriyordu ve büyük bir aileyi yetiştiriyordu. Ve onun kendi çalışkanlık ve yeteneğinin anıtı olarak Higginbotham's Cash Store ortadaydı. O, Higginbotham's Cash Store'u kimi adamların karılarını sevdiği gibi seviyordu. Kalbini Martin'e açtı ve nasıl bir akıllılık ve muazzam bir planlamayla o dükkanı meydana getirdiğini ona gösterdi. Ve onun için planları vardı, tutkulu planlar. Çevre hızla gelişiyordu. Gerçekte dükkan fazlasıyla küçüktü. Eğer daha fazla yeri olsaydı, emek ve para tasarruf edecek bir dizi geliştirme yapabilecekti. Ve bunu gene de yapacaktı. Bitişik arsayı alıp orada iki katlı başka bir bina kuracağı gün için her türlü çabayı harcıyordu. Yukarı katı kiralayabilirdi ve her iki binanın giriş katı bütünüyle Higginbotham's Store olacaktı. Her iki bina boyunca uzanacak yeni tabeladan sözettiği zaman gözleri parladı.

Martin dinlemiyordu, onun kendi beynindeki 'İş tamamlandı' nakaratı diğerinin gevezeliğini boğuyordu. Nakarat onu çıldırttı ve ondan kaçmayı denedi.

«Kaça mal olacak demiştin?» diye sordu ansızın. Kayınbiraderi çevredeki iş olanakları üzerine hayıflanmasının ortasında durdu. Kaça malolacağını söylememişti ama biliyordu. Birçok kez onu hesaplamıştı.

«Kerestenin şimdiki durumunda,» dedi. «Dörtbine olabilir.»

«Tabela dahil?»

«Onu hesaba katmadım bir kez bina olunca o zaten olacak.»

«Arsayı?»

«Üçbin daha fazla.»

Martin bir çek yazarken, o, öne eğilmiş, dudaklarını yalayarak, sinirli sinirli parmaklarını açıp kapayarak izledi. Çek kendisine verilince miktara bir göz attı — yedi bin dolar.

«Ben — ben yüzde altıdan fazla veremem,» dedi boğuk bir sesle.

Martin gülmek istedi ama onun yerine sordu.

«O ne kadar eder?»

«Bakıyım. Yüzde altı —altı kere yedi— dörtyüz yirmi.»

«Ayda otuzbeş dolar olacak, değil mi?»

Higginbotham başıyla onayladı.

«O zaman eğer bir itirazın yoksa, onu şöyle ayarlayacağız.» Martin Gertrude'a gözattı. «Eğer yemek, çamaşır ve temizlik için ayda otuzbeş dolar harcarsan anapara senin olur. Eğer bundan sonra Gertrude'un ağır iş yapmamasını kabul edersen yedibin senindir. Tamam mı?»

Mr. Higginbotham zorlukla yutkundu. Karısının artık evişi yapmaması onun tutumlu ruhuna bir hakaretti. O muazzam hediye, bir ilacın, acı bir ilacın tatlı kaplamasıydı. Karısı çalışmayacaktı ha! Bu onun ağzını tıkadı.

«Pekâlâ o zaman,» dedi Martin. «Ayda otuzbeşi ben ödeyeceğim ve—»

Martin karşıya, masadaki çeke uzandı. Ama Bernard Higginbotham ondan önce elini çekin üzerine koyarak haykırdı:

«Kabul ediyorum! Kabul ediyorum!»

Martin tramvaya bindiği zaman çok bıkkındı. Yukarıya iddialı tabelaya baktı.

«Domuz,» diye homurdandı. «Domuz, domuz.»

Mackintosh's Magazine, 'Falcı'yı Berthier'in süslemeleri ve Wenn'in iki tablosuyla dikkat çekici bir biçimde yayınlayınca, Hermann von Schmidt şiiri edepsizce olarak niteliediğini unuttu. Karısının ona esin vermiş olduğunu açıkladı, bunun bir gazetecinin kulağına gitmesini sağladı ve görevli bir fotoğrafçı, görevli bir ressam eşliğindeki görevli bir yazara röportaj verdi. Sonuç Pazar ekinde, Martin'in fotoğrafları ve Marian'ın idealize edilmiş iki portresi, Martin Eden ve ailesinin yaşamının birçok mahrem ayrıntısı, 'Falcı'nın iri harfleriyle ve Mackintosh's Magazine'in özel izniyle yeniden basılan tam metni ile dolu bir tam sayfaydı. Komşu çevresinde bu büyük heyecana neden oldu. Tanımayanlar onu tanımak için acele ederken, birçok iyi evkadını büyük yazarın kızkardeşiyle tanışık olmaktan büyük gurur duydu-

lar. Hermann von Schmidt küçük tamirhanesinde keyifle kıkırdadı ve yeni bir torna tezgahı ısmarlamaya karar verdi. «Bu reklamdan daha iyi,» dedi Marian'a. «Ve maliyeti de yok.»

«Onu yemeğe alsak iyi olur,» diye önerdi Marian.

Ve yemeğe geldi Martin. Hermann von Schmidt gibi yükselmekte olan bir genç adama yararlı olacağa benzeyen şişman toptancı kasaba ve onun daha da şişman olan karısına kendini sevdirdi. Onların o eve çekilebilmesi için ünlü kayınbiraderden daha küçük olmayan bir yem gerekmişti. Masada aynı yemi yutmuş başka bir adam da, Asa Bicycle Company'nin Pasifik kıyısı acentalarının şefi idi. Von Schmidt onu memnun etmek ve teveccühünü kazanmak istemişti çünkü ondan bisikletin Oakland bayiliğini elde edebilirdi. Böylece Hermann von Schmidt bir kayınbirader olarak Martin'e sahip olmayı çok değerli bir şey olarak gördü, ama kalbinin derinliğinde bütün bunların nereden çıktığını anlayamıyordu. Gecenin sakin saatlerinde karısı uyurken Martin'in kitapları ve şiirleri içinde çabalayıp durmuş ve dünyanın bunları satın alması için salak olması gerektiğine karar vermişti.

Ve kalbinin derinliğinde durumu çok iyi anlamış olan Martin arkasına yaslanıp, hayalinde tam yerini bulan ardarda vuruşlarla, von Schmidt'in —o kalın kafalı Hollandalının!— kafasını yumruklayarak az daha koparırken şeytani bir zevk alıyordu. Gene de onda hoşlandığı bir şey vardı. Onun kadar yoksul ve onun kadar yükselmeye kararlı biri gene de ağır işleri Marian'ın elinden almak için bir hizmetçi tutmuştu. Martin Asa acentalarının müdürüyle konuştu ve yemekten sonra onu, Oakland'ın en iyi donanmış bisikletçi dükkanı için para desteği sağladığı Hermann'la birlikte bir kenara çekti. Ve özel bir konuşmasında daha ileri gitti, Hermann'a bir otomobil acentası ve garaj için gözünü açmasını, tesislerin ikisini de başarıyla işletmemesi için bir neden olmadığını söyledi.

Ayrılırken Maria gözlerinde yaşlarla ve kolları onun boynuna dolanmış olarak Martin'e onu ne kadar çok sevdi-

ğini ve her zaman sevmiş olduğunu söyledi. İddiaların ortasında, Marian'ın daha çok öpücük, gözyaşı ve abuk-sabuk kekelemeler örttüğü ve Martin'in kızın ona olan güvenini yitirmiş olduğu ve bir işe girmesi için ısrar ettiği zaman için bir bağışlanma dileği olduğunu anladığı belirgin bir duraklama olduğu da bir gerçekti.

«O hiçbir zaman parasına sahip olamaz, bu kesin,» diyerek Hermann von Schmidt karısına sır verdi. «Faizden söz ettiğim zaman çıldırdı ve anaparayı unutmamı, eğer bir kez daha sözünü edersem benim Hollandalı kafamı koparacağını söyledi. Benim Hollandalı kafam —işte dediği buydu. Ama o iyi biri, hiç işadamı değilse de. Bana gereken fırsatı verdi, iyidir o.»

Yemek davetleri Martin'e aktı durdu; ve onlar aktıkça Martin'in kafası daha çok karıştı. Arden Club'ın ziyafetinde şeref konuğu olarak tüm yaşamı boyunca adlarını duymuş olduğu ünlü kişilerle birlikte oturdu; ve onlar ona Transcontinental'de 'Çan Sesleri'ni ve The Hornet'de 'Peri ve İnci'yi okumuş oldukları zaman nasıl hemen onu bir şampiyon olarak seçtiklerini anlattılar. Tanrım! Ve ben aç ve paçavralar içindeydim diye düşündü o kendi kendine. Neden o zaman beni akşam yemeğine çağırmadınız? O zaman zamanıydı. İş yapılmıştı. Eğer şimdi beni yapmış olduğum iş için besliyorsanız, neden, neden beni o zaman ona ihtiyacım olduğu zaman beslemediniz? Ne 'Çan Sesleri'nde ne de 'Peri ve İnci'de bir sözcük değişti. Hayır; siz beni yapılan iş için beslemiyorsunuz şimdi. Beni besliyorsunuz çünkü başka herkes beni besliyor ve beni beslemek bir şereftir. Beni şimdi besliyorsunuz çünkü siz sürü hayvanısınız; çünkü siz sürünün bir parçasısınız; çünkü sürü aklının tek kör otomatik düşüncesi şimdi beni beslemek. Ve Martin Eden'in, Martin Eden'in yapıtının bütün bunların içinde yeri ne? Kendi kendine bunu sızlanarak sordu ve sonra şerefine yapılmış olan zekice konuşmaya zekice bir cevap vermek için ayağa kalktı.

Bu böyle sürüp gitti. Press Club'de, Redwood Club'de, kabul günlerinde, edebiyat toplantılarında, nerede olursa olsun her yerde 'Çan Sesleri' ve 'Peri ve İnci'nin ilk yayınla-

nışı daima hatırlandı ve her seferinde Martin'in dile gelmemiş çıldırtıcı sorusu : Neden beni o zaman beslemediniz? O yapılmış bir işti. 'Çan Sesleri' ve 'Peri ve İnci' hiç değişmedi. Onlar o zaman da tam şimdi oldukları kadar sanatkârca ve değerliydiler. Ama beni ne onların hatırı için ne de yazmış olduğum başka herhangi bir şey için besliyorsunuz. Beni besliyorsunuz çünkü şu sırada besleme modası var; çünkü bütün sürü Martin Eden'i beslemek fikriyle çılgınlaşmış.

Ve böyle zamanlarda sık sık, köşeli kesimli ceketiyle, sert siperlikli Stetson şapkası altında bir kabadayının birdenbire salınarak yürüyüp topluluğun içine girdiğini görecekti. Oakland'da Gallina Society'de bir öğleden sonra oldu bu ona. Sandalyesinden kalkıp sahne boyunca ilerlerken büyük salonun girişindeki geniş kapıdan genç kabadayının köşeli kesimli ceketi ve sert siperlikli şapkasıyla azametle yürüdüğünü gördü. Martin'in bakışı öylesine dikkatli ve sabitti ki, modaya uygun giyimli beşyüz kadın onun gördüğü şeyi görmek için başlarını çevirdiler, ama yalnızca boş girişi gördüler. Martin o sert genç salınımın salonun ortasındaki yoldan ilerlediğini gördü ve o güne kadar onu onsuz görmemiş olduğu sert siperlikli şapkayı çıkarıp çıkarmayacağını merak etti. O orta yoldan dosdoğru yukarı platforma geldi. Martin onun önünde uzanan bütün şeyleri düşününce kendisinin bu gençlik dolu gölgesi için gözyaşı dökebilirdi. O, kasılarak sahneyi boydan boya tam Martin'e kadar yürüdü ve Martin'in bilincinin ön planında kayboldu. Beşyüz kadın eldivenli elleriyle yumuşakça alkışlayarak konukları olan sıkılgan büyük adamı yüreklendirmeye çalıştılar; Martin hayali beyninden silkeledi, gülümsedi ve konuşmaya başladı.

Yaşlı iyi okul müdürü Martin'i yolda durdurtarak kavga ettiği için okuldan çıkarıldığı zaman odasında yaşanan sahneleri ona anımsattı.

«Sizin 'Çan Sesleri'ni uzunca bir zaman önce bir dergide okudum,» dedi. «Poe kadar iyiydi. Nefis, dedim o zaman, nefis!»

Evet bunu izleyen sürede ayda iki kez yolda yanımdan

geçtiniz ve beni tanımadınız dedi Martin neredeyse sesli olarak. Her keresinde ben açtım ve rehinciye gidiyordum. Gene de iş o zaman yapılmıştı. Beni o zaman tanımıyordu. Şimdi neden tanıyorsunuz?

«Daha geçen gün karıma söylüyordum,» diyordu öteki. «Sizi bir ara yemeğe çağırmak iyi bir fikir olmaz mıydı? Ve o da benimle aynı fikirdeydi. Evet, benimle aynı fikirdeydi.»

«Yemek?» Martin öylesine keskin bir biçimde söylemişti ki neredeyse bir hırlamaydı.

«Tabi, evet, evet, akşam yemeği anlarsınız ya, iki kaşık bizimle yaşlı müdürünüzle, seni yaramaz,» dedi tedirgin bir şekilde, şaka yollu, arkadaşlık girişimiyle Martin'i çekiştirerek.

Martin yoldan aşağı doğru büyülenmiş gibi yürüdü. Köşede durdu ve çevresine boş boş bakındı.

«Hey, olur şey değil,» diye mırıldandı sonunda. «İhtiyar benden korktu.»

XLV

Bir gün Kreis —gerçek pisliğin 'Kreist'i Martin'e geldi; ve bir yatırımcı olarak değil ama bir romancı olarak ilgisini çekmeye yeterli, riskli bir projenin parlak ayrıntılarını dinlemek için Martin iç rahatlığıyla kendini ona verdi. Kreis açıklamalarının ortasında, 'Güneşin Utancı'nın çok büyük bir bölümünün budalaca olduğunu ona söylemeye yetecek kadar durdu.

«Ama buraya felsefe nutku atmaya gelmedim,» diye sürdürdü Kreis. «Bilmek istediğim bu işe bin dolar koyup koyamayacağın?»

«Hayır, hiçbir zaman o kadar budala değilim herhalde,» diye Martin cevapladı. «Ama ne yapacağımı sana söyleyeceğim. Sen bana yaşamımın en muhteşem gecesini verdin. Sen bana paranın satın alamayacağını verdin. Şimdi benim param var ve para benim için hiçbir anlam taşımıyor. Benim değer vermediğim paranın bin dolarını bana o gece verdiğin o değer biçilemez şeye karşılık sana vermekten memnun olurdum. Senin paraya ihtiyacın var. Ben bana gerekenden fazlasına sahibim. Sen onu istiyorsun. Onun için geldin. Onu almak için plan yapmana gerek yok. Al onu.»

Kreis hiçbir şaşkınlık göstermedi. Çeki katlayıp cebine koydu.

«Sana bu fiyata böyle birçok gece sağlamak için anlaşmak isterdim,» dedi.

«Çok geç,» Martin başıyla olumsuzladı. «O gece benim için tek geceydi. Cennetteydim. O senin için olağandı biliyo-

rum, ama benim için değildi. Öylesine bir anı bir daha hiçbir zaman yaşayamıyacağım. Felsefeyle işim bitti. Artık o konuda hiçbir zaman bir sözcük istemiyorum.»

«Bu yaşamımda felsefeden elde ettiğim ilk dolar,» dedi Kreis, kapı ağzında dururken. «Ve piyasa kapandı.»

Bir gün Mrs. Morse caddede Martin'in yanından arabayla geçti, gülümseyerek başını eğdi. Martin gülümseyerek karşıladı ve şapkasını çıkardı. Olay onu etkilemedi. Bir ay önce bu onda nefret uyandırabilir, ya da onda merak uyandırabilir, kadının o andaki duyguları üzerine kurgularda bulunmaya onu yöneltebilirdi. Ama şimdi bu hiçbir düşünceyi harekete getirmiyordu. Bir an sonra onu unuttu. Yanından geçtikten sonra Merkez Bankası binasını ya da Belediye binasını nasıl unutursa onu da unuttu. Kafası gene de olağandışı bir biçimde çalışmaktaydı. Düşünceleri bir çember üzerinde dönüp duruyordu. Çemberin merkezi, 'İş yapıldı' idi; bu ölümsüz bir kurt gibi beynini kemiriyordu. Sabahleyin buna uyanıyor, geceleri rüyalarına bu acı veriyordu. Duygularını etkileyen, çevresindeki yaşamın her sorunu, hemen kendini 'İş yapıldı'ya bağlıyordu. Martin amansız bir mantık yolu izleyerek kendisinin hiçkimse, hiçbirşey olduğu sonucuna varıyordu. Sokak kabadayısı Martin Eden, ve tayfa Martin Eden gerçektiler, oydular ama ünlü yazar Martin Eden varolmamıştı. Ünlü yazar Martin Eden sürünün düşün çemberinden çıkan bir buğuydu ve sürünün düşüncesi tarafından, sokak kabadayısı, tayfa Martin Eden'in maddesel varlığına sokulmuştu. Ama bu onu aldatamadı. O, sürünün tapındığı ve ona ziyafetler adadığı güneş-miti değildi. O daha iyisini biliyordu.

Kendi üzerine dergileri okudu, kendi kişiliğinin o portrelerle ilişkisini kuramayacak kadar oralarda yayınlanan kendi portrelerini uzun uzun inceledi. O, yaşamış, heyecan duymuş, sevmiş bir adamdı; yaşamın insan zayıflıklarına hoşgörülü ve rahat davranmış, başkasaralarda hizmet etmiş, yabancı topraklarda gezmiş, ve eski dövüş günlerinde kendi çetesini yönetmişti. O, bir halk kütüphanesindeki binlerce kitap karşısında önce afallayan, ve sonra onların içinden yo-

lunu bulup onlarda ustalaşan adamdı; gece yarısında gazlambası yakan, yatağa mahmuzla giren, ve kendisi kitaplar yazan adamdı. Ama o bir şey değildi ki, o da bütün o sürünün beslemeye yöneldiği muazzam iştahtı.

Dergilerde gene de onu eğlendiren şeyler vardı. Bütün dergiler ona sahip çıkıyordu. Warren's Monthly abonelerine, her zaman yeni yazarlar arayışı içinde olduklarını ve diğerlerinin yanısıra Martin Eden'i de okurlara kendisinin tanıştırdığını bildiriyordu. The White Mouse ona sahip çıktı; The Northern Review ve Mackintosh's Magazine de öyle yaptı, bozup rezil ettikleri 'Deniz Lirikleri'nin gömülü olduğu dosyaları muzaffer bir biçimde gösteren The Globe tarafından susturuluncaya kadar. Eski faturalarını ödemekten kaçındıktan sonra yeniden yayın hayatına dönmüş olan Youth and Age çiftçi çocuklarından başka hiçbir kimsenin okumadığı başka bir öncelik iddiasında bulundu. The Transcontinental Martin Eden'i nasıl ilk olarak kendisinin keşfetmiş olduğu hakkında ağırbaşlı ve inandırıcı bir açıklamada bulundu, ki bu 'Peri ve İnci'yi sergileyen The Hornet ile hararetli bir anlaşmazlığa yol açtı. Singletree, Darnley and Co.' nun bu konudaki mütevazi iddiası gürültü arasında kayboldu. Ayrıca bu yayınevi kendi iddiasını daha az alçakgönüllü yapmak için kullanabileceği bir dergiye de sahip değildi.

Gazeteler Martin'in telif haklarını hesapladılar. Belirli dergilerin ona yapmış olduğu muazzam öneriler kimi yollardan dışarı sızdı ve profesyonel dilenme mektupları postasına yığılırken Oakland papazları onu dostça aradılar. Ama bunların hepsinden kötüsü kadınlardı. Fotoğrafları yaygın bir biçimde yayınlanmıştı ve özel yazarlar onun güçlü bronz yüzünü, yara izlerini, güçlü omuzlarını, duru sakin gözlerini, yanaklarındaki bir dervişinkini andıran hafif çukurlukları istismar etmişti. Bu sonuncularda o yaban gencini hatırladı ve gülümsedi. Karşılaştığı kadınlar arasında sık sık, şimdi biri, şimdi bir başkası, ona bakan, değer biçen, onu seçenleri görecekti. Kendine güldü. Brissenden'in uyarısını hatırladı, yeniden güldü. Kadınlar onu hiçbir zaman tahrip edemeyecekti, bu kesindi. O bu aşamadan geçmişti.

Bir keresinde Lizzie ile birlikte gece okuluna doğru yürürken, kız, iyi giyimli yakışıklı bir burjuva kadından ona yönelmiş bir bakış yakaladı. Bakış biraz fazla uzun ve biraz fazla düşünceliydi. Lizzie onun ne için olduğunu anladı ve bedeni öfkeyle gerildi. Martin bu gerilmeye ve nedenine dikkat etti ve Lizzie'ye, buna alışmakta olduğunu ve aslında aldırmadığını söyledi.

«Aldırman lazım,» kız ateşli gözlerle cevapladı. «Sen hastasın, sorun bu.»

Yaşamımda hiçbir zaman daha sağlıklı olmadım. Herhangi bir zaman olduğumdan ikibuçuk kilo daha ağırım.»

«Bedenin değil. Kafan. Düşünme mekanizmasında bir bozukluk var. Ben bile görebiliyorum bunu ve ben hiçbirşeyim.»

Kızın yanında derin derin düşünerek yürüdü.

«Bunu atlatabilmen için herşeyimi verirdim,» kız birdenbire konuştu. «Kadınlar sana böyle baktığı zaman aldırmalısın, senin gibi bir adam. Bu doğal değil. Muhallebi çocukları için bu pekâlâ olabilir. Ama sen öyle yapılmamışsın. Onun için bana yardım et. Eğer uygun bir kadın çıksa ve ona aldırmanı sağlasa, bunu isterdim ve memnun olurdum.»

Lizzie'yi gece okulunda bıraktıktan sonra Metropol'e döndü. Dairesine çıkınca bir Morris koltuğa çöktü ve dosdoğru karşısına bakarak oturdu. Uyuklamadı. Ne de düşündü. Gözkapaklarının altında oluşan, renklenen, parlaklaşan çağrılmamış anı resimleri olduğu zamanların dışında kafası boş bir kâğıttı. Bu resimleri görüyordu ama, eğer onlar düş olmuş olsaydı olacağından fazla bilincinde değildi onların. Gene de uykuda değildi. Bir ara kendine geldi ve saatına baktı. Tam sekizdi. Yapacak hiçbir şeyi yoktu ve yatmak için de çok erkendi. Sonra kafası yeniden boşaldı ve gözkapaklarının altında resimler oluşup kaybolmaya başladı. Bu resimlerle ilgili ayırdedici birşey yoktu. Onlar hep yaprak yığınları ve arasından sıcak güneş ışığının geçtiği çalıya benzer dallardı.

Kapıdaki bir vuruş onu kendine getirdi. Uykuda değildi

ve kafası bu vuruşu hemen gelen bir telgraf ya da mektuba bağladı, ya da belki hizmetçilerden biri temiz çamaşırlarını çamaşırhaneden getirmişti. «Girin,» derken Joe'yu düşünüyor ve onun nerede olduğunu merak ediyordu.

Hâlâ Joe'yu düşünüyordu ve kapıya doğru dönmedi. Kapının yavaşça kapandığını duydu. Uzun bir sessizlik oldu. Martin kapının vurulmuş olduğunu unutmuştu ve bir kadının iççekmesini duyduğu zaman hâlâ boş boş karşıya bakıyordu. Martin geri dönerken, bu iççekişin istenmeden yapılmış, kontrollü ve bastırılmış olduğuna dikkat etmişti. Bir an sonra Martin ayaktaydı.

«Ruth!» dedi şaşkın ve sersemlemiş olarak.

Kızın yüzü beyaz ve çok gergindi. Bir eli destek için kapıya dayalı diğeri yanında olarak tam kapının içinde duruyordu. İki elini acınacak bir biçimde ona uzatarak, Martin'le buluşmak üzere ona doğru ilerledi. Martin ellerini yakalayıp onu Morris koltuğa doğru götürürken onların nasıl soğuk olduklarına dikkat etti. Başka bir koltuk çekerek kendisi de onun geniş kolunun üzerine oturdu. Konuşabilmek için fazlasıyla aklı karışmıştı. Ruth'la olan ilişkisi onun kafasında kapanmış ve mühürlenmişti. Eğer Shelly Hot Spring Çamaşırhanesi, üzerine atılınacak bir haftalık çamaşırla ansızın Metropol Otelini işgal etmiş olsaydı ne hissederdiyse şimdi tam aynısını hissediyordu. Birkaç kez konuşacak gibi oldu ve her seferinde tereddüt etti.

«Burada olduğumu kimse bilmiyor,» dedi Ruth, baygın bir ses ve çekici bir gülümsemeyle.»

«Ne dedin?» Martin sordu.

Kendi sesinin kulağa gelişiyle şaşırdı.

Ruth sözlerini tekrarladı.

«Ah,» dedi Martin ve sonra daha fazla ne söyleyebileceğini merak etti.

«Senin içeri girdiğini gördüm ve birkaç dakika bekledim.»

«Ah,» dedi Martin tekrar.

Yaşamında hiçbir zaman böylesine dili bağlanmamıştı. Kafasında kesin olarak hiçbir fikir yoktu. Kendisini aptal

ve beceriksiz hissetti ama yaşamı için söyleyecek hiçbir şey düşünemedi. Shelly Hot Springs Çamaşırhanesinin işgali daha kolay olabilirdi. Kollarını sıvayabilir ve çalışmaya girişirdi.

«Ve sonra içeri girdin,» dedi sonunda.

Ruth hafifçe cilveli bir anlatımla başıyla onayladı ve boynundaki eşarbı gevşetti.

«Seni ilkin caddenin karşısından gördüm, sen o kızla beraberken.»

«Ah, evet,» dedi yalnızca. «Onu gece okuluna götürdüm.»

«Eee, beni gördüğüne memnun değil misin?» dedi Ruth diğer bir sessizliğin sonunda.

«Evet, evet.» Martin aceleyle konuştu. «Ama buraya gelmen gözüpeklik değil mi?»

«İçeriye süzüldüm. Burada olduğumu kimse bilmiyor. Seni görmek istedim. Çok salaklık yaptığımı sana söylemeye geldim. Geldim, çünkü artık ayrı kalamazdım, çünkü kalbim gelmeye beni mecbur etti, çünkü — çünkü gelmek istedim.»

Ruth koltuğundan ona doğru uzandı. Hızla soluyarak elini onun omuzunda bir an tuttu, ve sonra onun kolları arasına kaydı. Ve Martin o büyük rahat tavrıyla incitmeye istekli olmayarak ve böylesi bir kendini sunuşu geri çevirmenin bir kadının uğrayabileceği en üzücü bir incinme olduğunu bilerek, kollarını ona sardı ve onu sıkıca tuttu. Ama bu kucaklayışta hiçbir sıcaklık, dokunuşunda hiçbir okşama yoktu. O, kollarının arasına gelmişti ve Martin onu tutuyordu, hepsi buydu. Ruth ona doğru sokuldu ve sonra bir pozisyon değişikliğiyle, elleri yukarı doğru uzandı ve ensesinde durdu. Ama bu ellerin altındaki et ateş gibi değildi ve Martin kendini rahatsız ve tedirgin hissetti.

«Seni böylesine ne titretiyor?» diye sordu Martin. «Soğuktan mı? Ocağı yakayım mı?»

Kendini ayırmak için bir hareket yaptı ama Ruth şiddetle ürpererek ona daha sıkıca sarıldı.

«Yalnızca sinirden,» dedi takırdayan dişlerle. «Kendimi toparlarım bir dakika içinde. İşte, şimdi daha iyiyim.»

Titremesi yavaşça son buldu. Martin onu kollarında tutmayı sürdürdü ama artık kafası karışık değildi. Onun ne için gelmiş olduğunu artık biliyordu.

«Annem, Charley Hapgood'la evlenmemi istedi,» Ruth açıkladı.

«Charley Hapgood, o hep yavan konuşmalar yapan adam?» Martin homurdandı. Sonra ekledi, «Ve şimdi, annen sanırım benimle evlenmeni istiyor.»

Bunu bir soru şeklinde söylememişti. Kesin bir şey olarak söylemişti ve gözlerinin önünde telif haklarının rakkam dizileri dansetmeye başladı.

«Karşı çıkmayacak, o kadarını biliyorum,» dedi Ruth.

«Beni oldukça uygun buluyor?»

Ruth başıyla onayladı.

«Ve gene de ben onun nişanımızı bozduğu zaman olduğumdan birazcık bile fazla uygun değilim evlenmek için.» Düşünceye daldı. «Hiç değişmedim. Aslında biraz daha kötüysem de ben aynı Martin Eden'im — Şimdi sigara içiyorum. Nefesimi koklamadın mı?»

Cevap olarak Ruth parmaklarını onun dudaklarına bastırdı. Bunu canayakın ve şakacı bir tavırla ve eski günlerde her zaman olduğu gibi ardından gelecek olan öpücüğün bekleyişiyle yapmıştı. Ama Martin'in dudaklarından okşayıcı yanıt gelmedi. Parmaklar çekilene kadar bekledi ve sonra sürdürdü :

«Ben değişmedim. Bir işim yok. Bir iş aramıyorum. Dahası bir iş aramayacağım. Ve hâlâ Herbert Spencer'in büyük ve soylu bir adam olduğuna ve Yargıç Blount'un tam bir eşşek olduğuna inanıyorum. Bunu bilmem gerekir çünkü geçen akşam onunla yemekteydim.»

«Ama babamın çağrısını kabul etmedin,» diye kusur buldu Ruth.

«Demek ki onu biliyorsun? Kim yolladı onu? Annen mi?»

Ruth sessiz kaldı.

«O zaman o gönderdi. Öyle olduğunu düşünmüştüm. Ve sanırım şimdi seni yolladı.»

«Burada olduğumu kimse bilmiyor,» diye karşı çıktı Ruth. «Annemin buna izin vereceğini düşünüyor musun?»

«Benimle evlenmene izin verdi, bu kesin.»

Ruth keskin bir haykırışla, «Ah Martin hoyrat olma. Beni bir kez öpmedin. Bir taş gibi tepkisizsin. Ve benim ne yapmaya cesaret ettiğimi bir düşün.» Ruth yarı yarıya merakla ama ürpererek çevresine baktı. «Yalnızca bir düşün, ben neredeyim.»

'Senin için ölebilirdim! Senin için ölebilirdim!' — Lizzie'nin sözleri Martin'in kulaklarında çınlıyordu.

«Neden buna daha önce cesaret etmedin?» diye sordu sert bir biçimde. «Bir işim olmadığı zaman? Açlık çektiğim zaman? Bir insan olarak, bir sanatçı olarak ben tam şimdi olduğum gibiyken, aynı Martin Eden iken? Günde birçok kez kendi kendime sorduğum soru bu — yalnızca seninle ilgili olarak değil, ama herkesle ilgili olarak. Ansızın kıymetimin apaçık bir biçimde bilinir olması sürekli olarak bu noktayı kendime tekrarlamaya beni zorluyorsa da, görüyorsun ben değişmedim. Kemiklerimin üzerinde aynı et, el ve ayaklarımda aynı on parmak var. Ben aynıyım. Yeni bir güce ya da iyiliğe sahip değilim. Beynim aynı eski beyin. Edebiyat ya da felsefede bir yeni genelleme bile yapmadım. Ben kişisel olarak kimsenin beni istemediği zaman olduğum aynı değerdeyim. Ve kafamı karıştıran şu, şimdi beni neden istiyorlar. Kuşkusuz beni benim için istemiyorlar, çünkü ben onların istemediği eski benim. O zaman beni başka bir şey için istiyor olmalılar, benim dışımdaki bir şey için, ben olmayan bir şey için! Bu şeyin ne olduğunu sana söyleyeyim mi? Bu elde etmiş olduğum tanınmadır. Bu tanınma ben değilim. O başkalarının düşüncelerinde yaşıyor. Ve gene sonra kazanmış olduğum ve kazanmakta olduğum para için. Ama o para ben değilim. O bankalarda ve Tom'un, Dick'in, Harry'nin cebinde duruyor. Ve sen bunun için, bu tanınma ve para için mi şimdi beni istiyorsun?»

«Kalbimi kırıyorsun,» Ruth hıçkırdı. «Biliyorsun seni seviyorum, buradayım çünkü seni seviyorum.»

«Korkarım anlatmak istediğimi görmüyorsun,» dedi yu-

muşakça. «Söylemek istediğim şu: eğer beni seviyorsan nasıl oluyor da beni şimdi, beni yadsıyacak kadar sevginin az olduğu zamandan daha fazla seviyorsun?»

«Unut ve bağışla,» haykırdı Ruth tutkuyla. «Seni her zaman sevdim, bunu hatırla ve buradayım şimdi, kollarının arasında.»

«Korkarım ki ben, aşkını tartmaya ne tavırda bir şey olduğunu anlamaya çalışarak tartıları gözleyen ihtiyatlı bir tüccarım.»

Ruth kendini onun kollarından çekti, dimdik oturdu ve uzun uzun, araştırırcasına ona baktı. Konuşmak üzereydi, kekeledi ve fikrini değiştirdi.

«Görüyorsun, bu bana böyle görünüyor,» diye sürdürdü Martin. «Ben tümüyle şimdi olduğum gibi olduğum o zaman benim kendi sınıfımın dışında kimse bana aldırır görünmüyordu. Kitaplarımın hepsi yazılmışken elyazmalarını okuyanlardan kimse onlara aldırmadı. Hatta yazmış olduğum şeyler nedeniyle bana daha az aldırır göründüler. Öyle görünüyordu ki, o şeyleri yazarak en azından küçültücü bir iş yapmış oluyordum. Herkes 'bir iş bul'» dedi.

Ruth bir karşı çıkma hareketi yaptı.

«Evet, evet,» dedi Martin. «Senin durumunun dışında, sen bir toplumsal yer edin dedin bana. Alçakgönüllü iş sözcüğü, yazmış olduğum şeylerin çoğu gibi seni rahatsız eder. O hoyrattır. Ama seni temin ederim ki, tanıdığım herkes ahlaksız bir yaratığa, doğru davranış öğütler gibi onu bana öğütledikleri sırada o daha az hoyrat değildi. Ama konuya döneyim. Yazmış olduklarımın yayınlanması ve karşılaştığım toplumsal ilgi senin aşkının dokusunda bir değişiklik şekillendirdi. Bütün yapıtları tamamlanmış bir Martin Eden ile evlenemezdin. Ona olan aşkın onunla evlenmeni mümkün kılacak kadar güçlü değildi. Ama aşkın şimdi yeterince güçlü ve ben onun gücünün yayınlanma ve toplumsal ilgiden kaynaklandığı sonucundan kaçınamıyorum. Annen ve babanda şekillenen değişikliğe uygulanacağından eminim ama senin durumunda telif ücretlerinden sözetmiyorum. Kuşkusuz bütün bunlar bana övünç vermiyor. Ama hepsinden

kötüsü bu bana aşkı, kutsal aşkı sorgulattırdı. Aşk öylesine kaba bir şey midir ki yayınlanma ve toplumun ilgisiyle beslenmesi gereksin? Böyle olduğu görülüyor. Başım dönene kadar oturup bu konuda düşündüm.»

«Zavallı, sevgili baş.» Ruth elini uzattı ve parmaklarını saçların arasından yatıştırıcı bir hareketle geçirdi. «Bırak artık düşünmesin. Şimdi yenibaştan başlayalım. Seni her zaman sevdim. Biliyorum ki annemin isteklerine boyun eğerken zayıftım. Öyle yapmamalıydım. Gene de, insan türünün zayıflıkları ve yanılabilirliği üzerine senin geniş bir hoşgörüyle konuştuğunu o kadar çok duymuşumdur ki. O hoşgörüyü bana kadar genişlet. Yanlış davrandım. Beni bağışla.»

«Ah, tabi bağışlarım,» dedi Martin sabırsızca. «Gerçekte bağışlanacak birşey olmadığı yerde bağışlamak kolaydır. Yapmış olduğun hiçbir şey bağışlanmayı gerektirmez. İnsan kendi idrakine göre davranır ve bundan fazlasını kimse yapamaz. Ben de benim işe girmeyişim için beni bağışlamanı dileyebilirdim.»

«Ben iyi niyetliydim,» Ruth karşı çıktı. «Bunu biliyorsun. Seni sevip iyi niyetsiz olmam olanaksız.»

«Gerçekten öyle; ama iyi niyetle beni mahvedebilirdin.»

«Evet, evet.» Ruth'un karşı çıkma girişimini kesti. «Benim yazılarımı ve benim kariyerimi mahvedebilirdin. Benim doğamda gerçekçilik zorunludur ve burjuva ruhu gerçekçilikten nefret eder. Burjuvazi korkaktır. O yaşamdan korkar. Ve senin tüm çaban beni yaşamdan korkutmaktı. Beni kalıplaştırabilirdin. Beni içinde tüm yaşam değerlerinin gerçekdışı, sahte ve bayağı olduğu, ikiye dört boyutunda bir kuş yuvası yaşamına sıkıştırabilirdin.» Onun karşı çıkarcasına kımıldadığını hissetti. «Bayağılık —güçlü bir bayağılık olduğunu kabul ederim— burjuva inceliği ve kültürünün temelidir. Söylediğim gibi, senin sınıf fikirlerin, sınıf değerlerin ve sınıf önyargılarınla, senin kendi sınıfından birine çevirmek için beni kalıplaştırmak istedin.» Başını kederle iki yana salladı. «Ve şimdi bile ne söylediğimi anlamıyorsun. Benim sözcüklerim sana, benim onların taşıması için uğraştığım anlama gelmiyor. Benim söylediklerim senin için çok

fazla fantazi. Gene de onlar benim için yaşamsal gerçek. Çamur uçurumundan çıkmak için kıvranan bu ham oğlanın senin sınıfın üstüne yargıda bulunması ve onu bayağı diye nitelemesi, en iyi ihtimalle senin kafanı biraz karıştırmış ve seni eğlendirmiştir.»

Ruth sakınarak başını onun omuzuna eğmişti ve bedeni yinelenen bir sinirlilikle ürperiyordu. Martin onun konuşması için bir süre bekledi ve sonra sürdürdü.

«Ve şimdi aşkımızı yenilemek istiyorsun. Evlenmemizi istiyorsun. Beni istiyorsun. Ve gene de, dinle —eğer kitaplarım ilgi çekmemiş olsaydı, ben gene tam şimdi olduğum gibi olacaktım. Ve sen benden uzak kalacaktın. Bütün iş o lanet kitaplar—»

«Lânet okuma,» Ruth araya girdi.

Ruth'un paylaması onu irkiltti. Haşin bir kahkaha attı.

«İşte bu,» dedi. «Yaşamının mutluluğunun tehlikede göründüğü böyle önemli bir anda aynen eskiden olduğu gibi yaşamdan korkuyorsun — yaşamdan ve sağlıklı bir küfürden korkuyorsun.»

Onun sözleri üzerine Ruth davranışının çocukça olduğunun farkına vararak acı duydu ama gene de onun bunu gereksiz olarak abartmış olduğu duygusuyla gücendi. Ruth umutsuzca düşünerek ve Martin artık gitmiş olan kendi aşkını kafasında tartarak, uzun bir süre sessizce oturdular. Martin şimdi biliyordu ki onu gerçekte sevmemişti. Onun sevmiş olduğu idealize edilmiş bir Ruth, kendi yaratmış olduğu tanrısal bir yaratık, onun aşk şiirlerinin parlak ve aydınlık ruhuydu. Bütün burjuva yetersizlikleri ve kafasında burjuva psikolojisinin ümitsiz engeli ile, gerçek burjuva Ruth'u hiçbir zaman sevmemişti.

Ansızın konuşmaya başladı Ruth.

«Biliyorum ki söylediklerinin çoğu öyledir. Yaşamdan korktum. Seni yeterince iyi sevmedim. Daha iyi sevmeyi öğrendim. Seni nasılsan onun için, nasıl idiysen onun için, hatta senin oluşmanı sağlayan şeyler için seviyorum. Seni içinde yetiştiğin ve senin deyişinle seni benim sınıfımdan farklı yapan durumlar için, anlamadığım ama anlayacağımı

bildiğim inançların için seviyorum. Kendimi onları anlamaya adıyacağım. Ve sigara içmen ve küfretmen bile —onlar senin parçan ve onlar için de seni seveceğim. Hâlâ öğrenebilirim. Son on dakikada çok şey öğrendim. Daha şimdiden ne kadar öğrendiğimin belirtisi buraya gelmeye cesaret etmiş olmam. Ah, Martin!...»

Ruth hıçkırıyor ve Martin'e sokuluyordu.

İlk kez kolu Ruth'u hafifçe ve sempatiyle sardı ve Ruth bunu şükranla, mutlu bir hareket ve aydınlanan bir yüzle karşıladı.

«Çok geç,» dedi Martin. Lizzie'nin sözlerini hatırladı. «Ben hasta bir adamım — ah, bedenim değil. Ruhum, beynim hasta. Tüm değerleri yitirmiş gibiyim. Hiçbir şeyle ilgilenmiyorum. Eğer birkaç ay önce böyle olsaydın, farklı olabilirdi. Çok geç şimdi.»

«Çok geç değil,» Ruth haykırdı. «Sana göstereceğim. Aşkımın geliştiğini, onun benim için sınıfımdan ve benim için en değerli her şeyden daha büyük olduğunu sana kanıtlayacağım. Burjuvazi için en değerli olan her şeyi aşağılayacağım. Artık yaşamdan korkmuyorum. Anne ve babamı terkedeceğim ve arkadaşlarım arasında adımın çıkmasına aldırmayacağım. Burada ve şimdi sana geleceğim, serbest aşk için eğer istersen, ve seninle olmaktan gururlu ve mutlu olacağım. Eğer aşka ihanet ettiysem o ilk ihaneti yaptıran her şeye şimdi aşk adına ihanet edeceğim.»

Ruth Martin'in karşısında parlayan gözlerle durdu.

«Bekliyorum, Martin,» fısıldadı, «Beni kabul etmen için bekliyorum. Bak bana.»

Ona bakarak, şahane diye düşündü. Burjuva yasalarının demirden kuralının üzerine yükselip gerçek bir kadın olarak, yoksun olmuş olduğu her şeyi kendisine kazanmıştı. Bu şahane, muhteşem, müthişti. Ve gene de, nesi vardı Martin'in? Ruth'un yapmış olduğuyla ne harekete gelmiş ne de heyecanlanmıştı. Bu yalnızca fikren şahane ve muhteşemdi. Ateşli bir an içinde olması gerekirken onu sakin olarak değerlendiriyordu. Kalbi dokunulmamıştı. Ruth için herhangi bir istek duymuyordu. Yeniden Lizzie'nin sözlerini hatırladı.

«Ben hastayım, çok hasta,» dedi umutsuz bir jestle. «Ne kadar hasta olduğumu şimdiye kadar bilmiyordum. Bir şey benden çıkıp gitti. Hayattan her zaman korkusuz olmuşumdur, ama yaşama doyacağımı hiç düşlememiştim. Yaşam beni öylesine doldurdu ki herhangi birşey için hiç istek duymuyorum. Eğer içimde bir yer olsaydı, şimdi seni istemeliydim. Nasıl hasta olduğumu görüyorsun.»

Başını geriye attı ve gözlerini kapadı; gözbebekleri üzerinde gözyaşlarıyla donuklaşan örtüden süzülen güneş ışığını seyrederek kederini unutan, ağlayan bir çocuk gibi, öylece, gözkapaklarının fonunda şekillenen bitki yığınının içinden geçen ve gözkamaştıran, sıcak güneş ışığını seyrederek, hastalığını, Ruth'un varlığını, herşeyi unuttu. O yeşil yapraklar dinlendirici değildi. Güneş ışığı fazla ham ve gözkamaştırıcıydı. Ona bakmak Martin'i incitiyordu ve gene de neden olduğunu bilmeden ona baktı.

Kapı tokmağının sesiyle kendine geldi. Ruth kapıdaydı.

«Nasıl dışarı çıkacağım?» Ruth gözü yaşlı sordu. «Korkuyorum.»

«Ah, bağışla beni,» diye bağırdı ayağa fırlayarak. «Kendimde değilim, biliyorsun. Burada olduğunu unuttum.» Elini başına koydu. «Görüyorsun hiç iyi değilim. Seni evine bırakacağım. Çalışanların kapısından dışarı çıkabiliriz. Bizi kimse görmez. Şu tülü indir ve her şey tamam olacak.»

Az ışıklı geçitlerden ve dar merdivenlerden aşağı inerken Ruth sıkıca koluna sarıldı.

«Şimdi güvenlikteyim,» dedi kaldırıma çıktıkları zaman ve aynı zamanda elini onun kolundan çekmeye başladı.

«Hayır, hayır, seni evine bırakacağım,» diye cevapladı Martin.

«Hayır lütfen yapma,» diye karşı çıktı Ruth. «Bu gereksiz.»

Ruth yeniden elini çekmeye başladı. Martin bir anlık bir merak duydu. Ruth şimdi korktuğu tehlikenin dışındaydı. Martin'den ayrılmak için neredeyse panik içindeydi. Martin bunun için bir neden göremedi ve bunu onun sinirliliğine bağladı. Bu nedenle onun çektiği elini tuttu ve onunla

birlikte yürümeye başladı. Yarım blok aşağıda bir kapının içine büzülen uzun paltolu bir adam gördü. Yanından geçerken kapı içine doğru bir gözattı ve kaldırılmış yakalarına karşın Ruth'un ağabeyi Norman'ı gördüğünden emindi.

Yürüyüş boyunca Ruth ve Martin az konuştular. Ruth sersemlemişti. Martin kayıtsızdı. Bir kez uzağa, Güney Denizlerine geri gideceğinden sözetti, ve Ruth birara gelmiş olduğu için onu bağışlamasını istedi. Ve hepsi buydu. Kapıda ayrılışları geleneksel oldu. El sıkıştılar, iyi geceler dilediler, Martin şapkasını çıkardı. Kapı dönerek kapandı ve Martin bir sigara yakarak oteline gitmek için geri döndü. İçine Norman'ın büzüldüğünü görmüş olduğu kapıya gelince durdu ve spekülatif bir mizahla içeri baktı.

«Yalan söyledi,» dedi yüksek sesle. «Büyük cesaret göstermiş olduğuna beni inandırmak istedi ve bütün bu sürede onu oraya getiren ağabeyin onu geri götürmek için beklediğini biliyordu.» Ansızın kahkahayla gülmeye başladı. «Ah, şu burjuvalar! Parasız olduğum zaman kızkardeşiyle görülmeye uygun değildim. Bir banka hesabım olunca onu bana kendisi getiriyor.»

Yoluna devam etmek için topukları üzerinde dönerken, aynı yöne giden bir dilenci, omuzunun üzerinden ona yakardı.

«Söyleyin, bayım, bir yatak edinmem için bana bir çeyrek verebilir misiniz?» idi söylenen.

Ama Martin'i geriye döndürten o sesti. Bir an sonra Joe'yu elinden tutuyordu.

«Hot Springs'de ayrıldığımız zamanı hatırlıyor musun?» diyordu öteki. «Yeniden buluşacağımızı o zaman söyledim. Bunu kemiklerimin içinde duyuyordum. Ve işte.»

«İyi görünüyorsun,» dedi Martin hayranlıkla, «Ve kilo almışsın.»

«Tabii aldım.» Joe'nun yüzü parlıyordu. «Hobo'luğa vurana kadar, yaşamanın ne olduğunu hiç bilmiyordum. Onbeş kilo fazlayım ve her zaman tam formumdayım. Hey, o eski günlerde bir deri bir kemik kalana kadar çalışırdım. Hobo'luk tam bana göre.»

«Ama gene de bir yatak arıyorsun,» Martin kusur buldu. «Ve bu soğuk bir gece.»

«Ha? Bir yatak aramak?» Joe bir elini arka cebine attı ve bozukluklarla dolu olarak çıkardı. «Bu kötü kazançtan iyidir,» diye övündü. «Sen pek iyi göründün; o nedenle sana yanaştım.»

Martin güldü ve kabul etti.

«Orada birçok duble — içki var,» Martin ima etti.

Joe parayı cebine aktardı.

«Benimkinde yok,» diye açıkladı. «Kafayı bulmak yok benim için, halbuki beni bundan engelleyen bir şey yok, yalnızca istemiyorum. Seni son kez gördüğümden bu yana yalnızca bir kez sarhoş oldum, o da aç karnına olduğu için umulmadık bir biçimde oldu. Bir hayvan gibi çalışırken bir hayvan gibi içiyordum. İnsan gibi yaşadığım zaman insan gibi içiyorum — ara sıra canım çekince bir tane yuvarlıyorum ve hepsi bu.»

Martin ertesi gün onunla buluşmak için onunla sözleşti ve oteline doğru yoluna devam etti. Gemi hareket çizelgesine bakmak için otelin bürosuna uğradı. Mariposa beş gün içinde Tahiti'ye yola çıkıyordu.

«Yarın telefon et ve benim için bir özel kamara ayırt,» dedi kâtibe. «Güverte kamarası değil, aşağıda rüzgâr üstü taraftan — iskele tarafından, unutma iskele tarafı, en iyisi bir yere yaz.»

Odasına varınca yatağa girdi ve bir çocuk kadar rahatlıkla uykuya daldı. Akşamın olayları, üzerinde hiçbir etki yapmamıştı. Kafası izlenimlere ölüydü. Joe ile buluşmasındaki sıcak şevk çok ömürsüz olmuştu. Bir an sonra eski çamaşırhane işçisinin varlığı ve onunla konuşma zorunluluğu onu rahatsız etmişti. Beş gün içinde sevgili Güney Denizlerine gidecek oluşu onun için hiçbir anlam taşımıyordu. Böylece gözlerini kapadı ve normal olarak, rahatça, deliksiz sekiz saat uyudu. Huzursuz değildi. Yatakta durumunu değiştirmedi ve rüya da görmedi. Uyku onun için bir unutuş oluyor ve uyandığı her gün bir pişmanlıkla uyanıyordu. Yaşam ona kaygı veriyor ve sıkıyordu, zaman bir dertti.

XLVI

«Bana bak Joe,» diyerek, eski çalışma arkadaşını selamladı ertesi sabah. Yirmisekizinci caddede bir Fransız var, gidiyor. Bir çömlek para yapmış ve Fransa'ya dönüyor. Bu pekâlâ iyi donatılmış, küçük bir buharlı çamaşırhane. Eğer düzen kurmak istersen burada senin için bir başlangıç var. İşte al bunu; onunla birkaç elbise satınal ve saat onda bu adamın bürosunda ol. Çamaşırhaneyi benim için o aradı ve seni alıp etrafı gösterecek. Eğer hoşuna giderse ve fiyatı kadar —onikibin— ederse bana bildir ve orası senindir. Şimdi koş bakalım. Ben meşgulüm. Seni sonra görürüm.

«Buraya bak, Mart, şimdi,» dedi öteki yavaşça ve alevlenen bir öfkeyle. «Buraya bu sabah seni görmeye geldim. Annadın? Buraya hiç bi çamaşırhane almaya gelmedim. Buraya eski arkadaşlık hatırına bi konuşmaya geldim ve sen bana bi çamaşırhane dürtüklüyorsun. Ne yapacağını sana söyleyeyim. O çamaşırhaneyi al ve cehenneme git.»

Martin onu omuzundan yakalayıp geri çevirdiği zaman odadan çıkmak üzereydi.

«Buraya bak şimdi Joe,» dedi. «Böyle davranırsan kafana yumruğu indiririm ve eski arkadaşlık hatırına okkalı indiririm. Annadın? Dediğimi yapacaksın değil mi?»

Joe onu kucakladı ve kaldırıp yere atmaya girişti ve Martin kıvrılıp bükülerek ötekinin tutuş üstünlüğünden kurtulmaya çalışıyordu. Birbirinin kollarında kenetlenmiş olarak odanın içinde döndüler ve çatırtıyla yarılan bir hasır koltuğun üzerine devrildiler. Joe alttaydı, iki yana açılmış

ellerini tutan Martin'in dizi göğsünün üzerindeydi. Martin onu bıraktığında soluk soluğaydı ve güçlükle nefes alıyordu.

«Şimdi bir saniye konuşacağız,» dedi Martin. «Bana karşı küstahlaşamazsın. Her şeyden önce şu çamaşırhane işinin bitmesini istiyorum. Sonra geri gelirsin ve eski hatırın hatırına konuşuruz. Sana işim olduğunu söyledim. Şuna bak.»

Bir hizmetçi az önce sabah postası, büyük bir yığın mektup ve dergi ile gelmişti.

«Nasıl hem bunu gözden geçirir, hem de seninle konuşabilirim? Sen git ve o çamaşırhaneyi ayarla, sonra birlikte oluruz.»

«Pek âlâ,» Joe isteksizce kabul etti. «Beni atlattığını düşündüm, ama sanırım yanıldım. Ama ayakta bir dövüşte beni haklayamazsın Mart. Sana erişirim.»

«Bir ara eldivenleri giyeriz ve görürüz,» dedi Martin gülümseyerek.

«Tabi, şu çamaşırhaneyi halleder etmez,» Joe kolunu uzattı. «Şunun nereye uzandığını görüyor musun? Buna çok dayanamazsın.»

Kapı, çamaşırhane işçisinin arkasından kapandığı zaman Martin bir ferah soluk aldı. Giderek anti-sosyal oluyordu. İnsanlara karşı nazik olmak onun için her gün biraz daha şiddetli bir gerilim oluyordu. Varlıkları kafasını karıştırıyor ve konuşma çabası onu rahatsız ediyordu. İnsanlar onu huzursuz ediyordu ve onlarla ilişkiye girdikten hemen sonra onlardan kurtulmak için gerekçeler arıyordu.

Postasına saldırmaya yönelmedi ve yarım saat koltuğunda hiçbir şey yapmadan oyalandı. Yarı oluşmuş, belirsiz düşünceler zaman zaman aklına sızdı ya da aslında geniş aralıklarla onlar kendileri aklın titrek ışıltısını oluşturdu.

Kendine geldi ve postasına göz atmaya başladı. Bir düzine imza isteği vardı — onları görür görmez tanırdı; profesyonel dilenme mektupları vardı; ve devridaim makinasının çalışan bir modeline sahip olan adamdan, dünyanın yüzünün boş bir kürenin iç yüzü olduğunu gösteren adama; komünist bir koloni kurmak için aşağı California yarımadasını satınalmaya para desteği arayan bir adama kadar bir

takım çatlaklardan mektuplar vardı. Onu tanımak isteyen kadınlardan mektuplar vardı ve iyi niyetinin ve saygıdeğerliğinin bir kanıtı olarak mektuba kilise sırası makbuzunu eklemiş olan böyle birinin mektubu üzerine gülümsedi.

Dergi yayıncıları ve yayınevi yöneticileri günlük mektup yığınına katkıda bulunmuşlardı. Birinciler onun elyazmaları için diz çökmüşlerdi, ikinciler kitapları için diz çökmüşlerdi — onları postalayabilmek için sahip olduğu her şeyi o uzun kasvetli aylar boyunca rehine verdiği, onun zavallı hor görülen elyazmaları. İngilizce tefrika hakları için ve yabancı çeviriler için beklenmeyen çekler vardı. İngiltere'deki ajansı kitaplarından üçünün Almanca çevirilerinin satışını bildiriyor ve İsveç Bern anlaşmasına taraf olmadığı için onlardan hiçbir şey bekleyemeyeceği İsveççe baskıların şimdiden piyasada olduğunu duyuruyordu. Sonra İsveç gibi Bern antlaşması dışında olan Rusçaya çevrilmesi için biçimsel bir izin isteği vardı.

Martin, basın bürosundan gelmiş olan koca gazete küpürleri tomarına döndü ve kendisi hakkında ve kendisi için artık bir taşkınlığa dönüşmüş olan rağbet hakkında yazıları okudu. Bütün yaratıcı ürünleri bir muazzam sürüklenmeyle halkın önüne savrulmuştu. Bu herşeyi açıklıyor gibiydi. Kipling'in ölüme yakın olarak yattığı sırada yapmış olduğu gibi halkın ayağını yerden kesmişti ve bütün sürü bir sürü-aklı düşünüşü ile harekete getirilmiş ve ansızın onu okumaya başlamıştı. Martin onu okuyan, alkışlayan ve hiç anlamayan, aynı evrensel-yığının, birkaç ay sonra ansızın onun üzerine atılıp onu nasıl parçaladığını anımsadı. Martin bu düşünceyle sırıttı. O kim oluyordu ki birkaç ay sonra aynı muameleye uğramasındı? Eh, o, yığını aldatacaktı. O, Güney Denizlerinde kendi saz evini yaparak, inci ve hindistan cevizi alıp satarak, derme-çatma kanolarla kayalıkların üzerinden aşarak, köpekbalığı ve orkinos avlayarak, Taiohae vadisi yakınında uzanan vadinin tepeleri arasında yaban keçileri avlayarak, uzaklarda olacaktı.

Bunları düşündüğü anda durumunun ümitsizliği kafasına dank etti. Kendisinin Gölge Vadisinde olduğunu açıkça

gördü. İçindeki bütün hayat sönüyor, soluklaşıyor, ölüme doğru yöneliyordu. Ne kadar çok uyuduğunu, ne kadar çok uyumak istediğini farketti. Eskiden uykudan nefret ederdi. Uyku onun değerli yaşama anlarını çalıyordu. Yirmidört saatta dört saata uyku, yaşamın dört saatının çalınması anlamındaydı. Uykuyu nasıl da çok görürdü! Şimdi çok gördüğü yaşamdı. Yaşam iyi değildi; ağzındaki tadı çeşnisiz ve acıydı. Onun için tehlike buydu. Yaşama karşı sevgi beslemeyen bir yaşam, iyice son bulmak yolundaydı. İçinde uzak bir korunma içgüdüsü kımıldadı, ve biliyordu ki uzaklaşmak zorundaydı. Odaya göz gezdirdi, toparlanmak düşüncesi sıkıntı vericiydi. Onu en sona bırakmak belki iyi olacaktı. Bu arada belki gerekli donanımı edinebilirdi.

Şapkasını giydi ve dışarı çıktı. Sabahın geri kalan zamanını, otomatik tüfekler, cephane ve olta takımları alarak geçirdiği bir silahçı dükkânına girdi. Ticari malları ısmarlamadan önce Tahitiye kendisinin ulaşması gerektiğini öğrendi. Herneyse onlar Avustralyadan gelebilirdi. Bu çözüm bir memnuniyet kaynağıydı. Bir şey yapmaktan kurtulmuştu ve hemen şimdi bir şey yapmak tatsız bir şeydi. Rahat Morris koltuğun kendisini beklemesinden ötürü bir doyum duygusuyla, oteline memnun olarak döndü; ve odasına girerken Morris koltuktaki Jim'in görünümüyle içinden homurdandı.

Joe çamaşırhaneden çok memnundu. Herşey düzenlenmişti ve ertesi gün onun sahibi oluyordu. Diğeri konuşurken Martin kapalı gözlerle yatağa uzandı. Düşünceleri çok uzaklardaydı, öylesine uzaklardaydı ki nadiren düşündüğünün bilincindeydi. Ara sıra verdiği cevaplar ancak bir çaba ileydi. Ve gene de bu her zaman hoşlanmış olduğu Joe idi. Ama Joe yaşama fazlasıyla düşkündü. Bunun Martin'in gücü tükenmiş kafasına etkisi bir acıydı. Bu onun yorgun duyarlığına acı veren bir sondaydı. Joe ilerde birara birlikte eldiven giyeceklerini hatırlattığı zaman neredeyse çığlık atabilirdi.

«Unutma Joe, çamaşırhaneyi Shelly Hot Springs'de koymuş olduğun eski kurallara göre işleteceksin,» dedi. «Fazla çalışma yok. Gece çalışması yok. Ütü preslerinde çocuk ça-

lıştırmak yok. Hiçbir yerde çocuk çalıştırmak yok. Ve iyi bir ücret.»

Joe başıyla onayladı ve bir defter çıkardı.

«Bak buraya, bu sabah kahvaltıdan önce onları, kuralları uğraşıp çıkardım. Ne dersin bunlara?»

Onları yüksek sesle okudu ve Martin bu arada, onun ne zaman çekip gideceğini merak ederek onları onayladı.

Uyandığı zaman öğleden sonra geç olmuştu. Yaşamın gerçekleri yavaşça geri geldi. Odaya bir göz attı. Anlaşılıyordu ki o uykuya dalınca Joe sessizce gitmişti. Bu Joe'nun inceliği diye düşündü. Sonra gözlerini kapadı ve uyudu.

İzleyen günlerde Joe çamaşırhaneyi örgütleme ve kontroluna almakla onu rahatsız edemeyecek kadar meşguldü; ve ancak yola çıkmadan bir gün önce onun Mariposa'da bilet almış olduğunu duyurdular. Bir ara korunma içgüdüsü çırpınınca bir hekime gitti ve araştırıcı bir fiziksel testten geçti. Hiçbir şey bulunmadı. Kalbi ve ciğerleri muhteşemdi. Doktorun bilebildiği kadarıyla bütün organları normal olarak çalışıyordu.

«Hiçbir şeyiniz yok Mr. Eden,» dedi doktor. «Kesinlikle hiçbir şeyiniz yok. Durumunuz toz pembe. İçtenlikle size, sağlığınıza imreniyorum. Olağanüstü. Şu göğse bakın. Bu dikkate değer durumunuzun gizi orada ve midenizde yatıyor. Fiziksel olarak siz binde, onbinde bir olan bir insansınız. Bir kaza olmazsa yüz yaşına kadar yaşamalısınız.»

Ve Martin gördü ki Lizzie'nin tanısı doğru çıkmıştı. Fiziksel olarak sapasağlamdı. Bozulan onun 'düşünme-mekanizması' idi, ve uzaklaşıp Güney Denizleri'ne gitmek dışında, bunun için bir iyileşme yoktu. Yolculuğun eşiğinde, şimdi sorunu gitmek için bir isteğinin olmamasıydı. Güney Denizleri onu burjuva uygarlığının çektiğinden fazla çekmiyordu. Yolculuk düşüncesi ona hiçbir tat vermezken, bir iş olarak, bedenin bezginliği olarak yolculuk ona dehşet veriyordu. Eğer şimdiden gemide gidiyor olsaydı kendini daha iyi hissederdi.

Son gün çıldırtıcı bir sınanmaydı. Hermann von Schmidt ve Marian'ın yaptığı gibi, onun yolculuğunu sabah gazetele-

rinde okuyan Bernard Higginbotham, Gertrude ve bütün aile güle güle demeye gelmişti. Sonra yapıp bitirilecek işler, ödenecek faturalar vardı; ve sonu gelmeyen gazeteciler. Lizzie Connolly'e gece okulunun girişinde çabucak hoşçakal dedi ve hızla uzaklaştı. Otelde daha evvel gelebilmek için fazlasıyla meşgul olan Joe'yu buldu. Bu son anlamsızlıktı. Ama Martin koltuğun kollarını sıkıca kavrayarak yarım saat konuştu ve dinledi.

«Biliyorsun Joe,» dedi. «Çamaşırhane seni bağlamaz. Üzerinde hiçbir bağ yok. Herhangi bir zaman onu satıp parayı savurabilirsin. Herhangi bir zaman ondan sıkılır ve yollara vurmak istersen, çek git. Seni ne en mutlu yapacaksa onu yap.»

Joe başını iki yana salladı.

«Artık bana yol yok. Çok teşekkür ederim Hoboluk iyidir, bir şey dışında — kızlar. Elimde değil ama ben kadınlara düşkünüm. Onlarsız yapamıyorum. Ve hoboluk yaptığın zaman onlarsız olmak zorundasın. Dansların ve partilerin olduğu evlerin yanından geçtiğim, kadınların güldüğünü duyduğum ve pencerelerden beyaz giysilerini, gülümseyen yüzlerini gördüğüm zaman — Aman Tanrım! Sana söyliyim böyle anlar tümüyle cehennem. Ben dansetmeyi, piknikleri, mehtapta dolaşmayı seviyorum, ve ötesi fazlasıyla güzel. Ben çamaşırhane ve iyi bir gelirden yanayım, cebimde büyük demir dolarlar şıngırdasın. Şimdiden bir kız gördüm, daha dün ve biliyor musun? Şimdiden bana öyle geliyor ki eğer evli değilse hemen evleneceğim. Bütün gün bunun düşüncesiyle ıslık çaldım. En zarif gözler ve duyduğun en yumuşak sesle, çok güzel bir kız. Onu istiyorum, buna inanabilirsin. Hey, savuracak bu kadar paranla neden evlenmiyorsun? Ülkenin en iyi kızlarını alabilirdin.»

Martin gülümseyerek başını iki yana salladı, ama kalbinin en gizli yerinde bir adamın neden evlenmek isteyebileceğini merak ediyordu. Bu ona şaşılacak, akıl almaz bir şey olarak görünüyordu.

Hareket saatinde Mariposa'nın güvertesinden, rıhtımdaki kalabalığın arasında gizlenen Lizzie Connolly'i gördü. Ak-

lına gelen düşünce 'onu yanına al' oldu. İyi olmak kolaydı. Kız olağanüstü mutlu olacaktı. Bu düşünce bir an neredeyse baştançıkartıcıydı ve hemen izleyen anda bir dehşet halini aldı. Bunun düşüncesi ile paniğe kapıldı. Yorgun ruhu tepkiyle haykırdı. İnleyerek döndü, «Ahbap, sen çok hastasın, çok hastasın,» diye mırıldanarak parmaklıklardan uzaklaştı.

Gemi rıhtımdan ayrılana kadar gizlendiği kamarasına kaçtı. Öğlen yemeğinde, yemek salonunda kendisini kaptanın sağındaki şeref yerinde buldu ve kendisinin gemideki büyük adam olduğunu keşfetmekte gecikmedi. Ama hiçbir gemide daha az hoşnut edici bir büyük adam yolculuk etmemiştir. Öğleden sonrayı bir şezlongta, gözleri kapalı ve çok zaman kesik kesik uyuklayarak geçirdi, ve akşamleyin erkenden yatmaya gitti.

İkinci günden sonra, deniz tutmasını atlatan tüm yolcu listesi ortaya çıkmıştı ve Martin yolcuları daha çok gördükçe onlardan daha çok hoşlanmadı. Gene de onlara haksızlık ettiğini biliyordu. Onlar iyi ve içten insanlardı, kendini bunu onaylamaya zorladı ve onaylama anında — bütün burjuvalar gibi, türlerinin bütün psikolojik engelleri ve akli yarasızlıkları ile, iyi ve içten insanlar olarak onları niteledi. Küçük yapay akılları boşlukla öylesine doluydu ki, onunla konuştukları zaman onu sıkıyorlardı; daha genç insanların fırtınalı keyifleri ve taşkın enerjileri ise onu sarsıyordu. Hiçbir zaman sakin duramıyorlardı, durmadan güverte halkalarıyla oynuyorlar, halka fırlatıyorlar, geziniyorlar ya da zıplayan yunusları, ilk uçan balık sürülerini seyretmek için, yüksek haykırışlarla güverte korkuluklarına koşuyorlardı.

Çok uyudu. Kahvaltıdan sonra hiçbir zaman bitirmediği bir dergiyle şezlongunu aradı. Baskılı sayfalar onu yordu. İnsanların üstüne yazacak böylesine çok şey bulmaları kafasını karıştırdı ve kafası karışarak şezlongda uyudu. Öğlen yemeği için gong onu uyandırdığı zaman, uyanmak zorunda olmaktan rahatsız oldu. Uyanık olmakta hiçbir tat yoktu.

Bir kez kendisini uyuşukluğundan kurtarmak istedi ve tayfalarla ileriye, başkasaraya gitti. Ama onun başkasaralarda olduğundan bu yana tayfaların türü değişmiş gibiydi. Bu duygusuz yüzlü, öküz kafalı, hayvansı yaratıklarla hiçbir yakınlık bulamadı. Umutsuzluk içindeydi. Yukarılarda hiç kimse Martin Eden'i kendisi olarak istememişti, ve o kendi sınıfından olan, onu geçmişte istemiş olanlara geri dönemezdi. Onları istemiyordu. Artık onlara o aptal birinci sınıf kamara yolcuları ve şamatacı gençlere katlanabildiğinden fazla katlanamazdı.

Yaşam onun için bir hastanın yorgun gözlerini acıtan güçlü beyaz bir ışık gibiydi. Her bilinçli anında yaşam ham bir parlaklıkla çevresine ve üzerine alev saçıyordu. Bu acıtıyordu. Dayanılmaz biçimde acıtıyordu. Yaşamında ilk kez Martin birinci sınıf yolculuk ediyordu. Denizde, gemilerde o her zaman, başkasarada, kasara altında ya da kömür deposunun siyah derinliklerinde kömür veriyor olurdu. O günlerde boğucu sıcağın kuyusundan, demir merdivenlere tırmanarak dışardaki yolcular gözüne takılmıştı; serin bir beyazlık içinde, güneşi ve rüzgârı onlardan uzak tutan, yayılmış tentelerin altında, her istek ve kaprisleriyle ilgilenen, kölece hizmet eden hizmetkârlarla... eğlenmekten başka bir iş yapmayan yolcular. Ve bu ona öyle görünmüştü ki onların içinde bulundukları ve hareket ettikleri ülke cennetten başka bir şey değildi. Eh, işte buradaydı, teknedeki büyük adam, kaptanın sağında oturarak onun işte tam ortasındaydı, ve gene de kaybetmiş olduğu cennetin arayışıyla, umutsuzca, başkasaraya, külhan ağzına çağırılıyordu. Yeni bir cennet bulamamıştı, şimdi eskisini de bulamıyordu. Kendini canlandırmaya ve onu ilgilendirecek bir şey bulmaya çalıştı. Küçük rütbeli gemi subaylarını denemeye cesaret etti, onlardan ayrılırken mutluydu. Vardiya dışındaki bir serdümenle konuştu, bu, anında onu sosyalist propagandayla kışkırtmaya çalışan, ve eline bir tutam broşür tutuşturan, bilgili bir adamdı. Köle-ahlakını açıklayan adamı dinledi ve dinlerken isteksizce kendi Nietzsche felsefesini düşündü. Ama ne değeri vardı, sanki? Nietzsche'nin sözlerinden biri-

ni, o çılgın adamın gerçeği kuşkuyla karşıladığı sözünü hatırladı. Ve kim bilir? Belki Nietzsche haklıydı. Belki hiçbir şeyde gerçek yoktu, gerçekte gerçek — gerçek olarak hiçbir şey yoktu. Ama kafası çabucak yoruldu ve koltuğuna geri dönüp uyumaktan memnundu.

Gemide perişan durumdayken yeni bir dert geldi. Gemi Tahiti'ye varınca ne yapacaktı? Kıyıya çıkmak zorunda olacaktı. Ticari malları ısmarlamak, Markizlere giden bir yelkenlide bir bilet bulmak, düşünmesi bile korkunç binbir şey yapmak zorunda olacaktı. Ne zaman düşünmek için kendini özellikle cesaretlendirse, içinde durduğu korkunç tehlikeyi görebiliyordu. Bütün gerçekliğiyle Gölge Vadisindeydi ve tehlike onun korkmayışında yatıyordu. Keşke korksaydı, o zaman yaşama yönelirdi. Korkusuz olmakla gölgenin içine daha derine sürükleniyordu. Yaşamın o eski aşina şeylerinde hiçbir zevk bulamıyordu. Mariposa şimdi kuzeydoğu alizeleri içindeydi, ve ona dalga dalga çarpan rüzgar şarabı onu rahatsız etti. Eski günlerinin ve gecelerinin bu çok arzulu yoldaşının kucaklamalarından kaçınmak için koltuğunu çekti.

Mariposa'nın rüzgarsız ekvator sularına girdiği gün Martin şimdiye dek olduğu en perişan durumdaydı. Artık uyuyamıyordu. Uykuyla sırılsıklamdı ve şimdi çaresiz uyanık kalmak ve yaşamın beyaz alevine katlanmak zorundaydı. Huzursuz bir biçimde dolaştı. Hava nemli ve yapışkandı ve sağanaklar ferahlatıcı değildi. Yaşamdan acı duyuyordu. Fazlasıyla acı duyana kadar güvertede sağa sola dolaştı, sonra yeniden dolaşmak zorunda kalana kadar koltuğuna oturdu. Sonunda kendini okuduğu o dergiyi bitirmeye zorladı ve gemi kütüphanesinden birçok şiir kitabı seçti. Ama onlar onu sarmadı ve bir kez daha gezinmeye başladı.

Akşam yemeğinden sonra geç saate kadar güvertede kaldı, ama aşağı indiğinde bunun yardımı olmadı, uyuyamadı. Yaşama bu araveriş başarısız olmuştu. Bu kadarı çok fazlaydı. Elektrik ışığını yaktı ve okumayı denedi. Ciltlerden biri Swinburne idi. Yatağa uzandı ve ansızın ilgiyle okuduğunu farkedene dek sayfalara gözattı. Kıtayı bitirdi, oku-

mayı sürdürmeye çalıştı, sonra ona geri döndü. Kitabı yüzüstü göğsüne bıraktı ve düşünceye daldı. İşte buydu. Aslolan şey. Garipti ki bunu daha evvel düşünememişti. Herşeyin anlamı buydu; hep bu yöne sürüklenmişti ve şimdi Swinburne ona bunun mutlu çıkış olduğunu göstermişti. Dinlenmek istemişti ve burda dinlenme onu bekliyordu. Açık lomboza gözattı. Evet yeterince büyüktü. Haftalardır ilk kez kendini mutlu hissetti. Sonunda hastalığının sağıltımını keşfetmişti. Kitabı aldı ve kıtayı sesli olarak yavaş yavaş okudu.

«'Aşırı yaşama sevgisinden,
Ümit ve korkudan kurtularak,
Tanrılar ne olursa olsun,
Kısa bir şükranla teşekkür ederiz
Ki hiçbir yaşam sonsuza dek sürmez;
Ki ölüler asla dirilmez;
Ki en yorgun nehir bile
Güvenle denize döner bir yerde.'»

Açık lomboza yeniden baktı. Swinburne anahtarı sağlamıştı. Yaşam hastaydı, daha doğrusu hasta — dayanılmaz bir şey olmuştu. «Ki ölüler asla dirilmez!» bu dize üstün bir şükran duygusuyla onu heyecanlandırdı. O evrende yararlı bir şeydi. Yaşam acılı bir yorgunluk durumuna gelince, ölüm sonsuz uykunun sükununa götürmeye hazırdı. Ama o niçin bekliyordu? Gitmek zamanıydı.

Kalktı ve başını lombozdan dışarı uzattı, aşağı köpüklü çalkantıya baktı. Mariposa çok yüklüydü ve elleriyle asılarak ayakları suya ulaşırdı. Suyun içine sessizce kayabilirdi. Kimse duymayacaktı. Boğucu bir serpinti sıçrayıp yüzünü ıslattı. Dudaklarına tuz tadı geldi ve bu tat iyiydi. Bir kuğu-şarkısı yazması gerekir mi diye düşündü ama gülerek bu düşünceyi kafasından uzaklaştırdı. Zaman yoktu. Gitmek için fazlasıyla sabırsızdı.

Onu ele vermemesi için odanın ışığını söndürerek, ayakları önde olarak lombozdan dışarı çıktı. Omuzları sıkıştı

ve bir kolunu aşağıya yanına alarak yeniden denemek üzere kendisini geriye doğru zorladı. Geminin bir sarsıntısı yardım etti ve geçmişti, elleriyle asılıydı. Ayakları denize değince, kendini bıraktı. Suyun süt gibi köpükleri içindeydi. Mariposa'nın kenarı yer yer aydınlık lombozlarla bezeli karanlık bir duvar gibi hızla onu geçti. Gemi kuşkusuz hızlı gidiyordu. Hemen hemen farkına varmadan önce Martin geride kalmıştı, köpükleri çatlayan yüzeyde yavaşça yüzüyordu.

Bir bonita beyaz bedenine çarptı ve Martin yüksek sesle güldü. Balık bir parça alıp götürmüştü ve acısı ona neden orada olduğunu hatırlattı. İşi yaparken işin amacını unutmuştu. Mariposa'nın ışıkları uzakta silikleşiyordu ve o sanki niyeti bin mil kadar uzaktaki en yakın karaya ulaşmak imiş gibi yüzüyordu.

Bu otomatik yaşama içgüdüsüydü. Yüzmeyi kesti ama suların ağzının üstüne yükseldiğini hissettiği anda eller kaldırıcı bir hareketle şiddetle çırpındı. Yaşamak isteği diye düşündü ve bu düşünceye bir küçümseme eşlik etti. Eh, iradesi vardı, son bir çaba ile kendini tahrip edecek ve varlığına son verecek, yeterince güçlü bir irade.

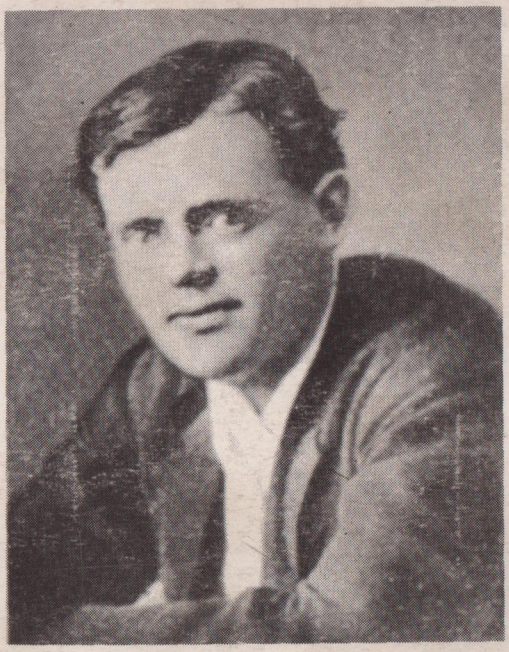
Pozisyonunu düşey duruma getirdi. Yukarı, sakin yıldızlara baktı, aynı zamanda ciğerlerindeki havayı boşalttı. Eller ve ayakların çabuk, gayretli itici gücüyle omuzlarını sudan yükseltti ve göğsünün yarısı sudan dışarı çıktı. Bu iniş için hız kazanmak amacıylaydı. Sonra kendini denizin içine bir beyaz heykel gibi batmak üzere hareketsiz bıraktı. Uyuşturucu alan birini taklit edercesine derin bir nefes aldı; suyun içinde ve bilerek. Nefes alamayınca kolları ve bacakları suyu yırttılar ve onu yüzeye ve yıldızların berrak görünümüne çıkardılar.

Yaşamak isteği diye düşündü hor görerek. Patlayan ciğerlerinin içine hava solumamaya çabaladı. Eh, yeni bir yol denemek zorunda kalacaktı. Ciğerlerini havayla doldurdu, bu gereç onu çok aşağılara götürecekti. Döndü ve başaşağı bütün gücü ve isteğiyle yüzerek gitti. Derine, daha derine gitti. Gözleri açıktı ve hızla ileri atılan toriğin fosforlu, haya-

let gibi izlerini seyretti. Yüzerken onların kendisine çarpmamasını umuyordu çünkü bu belki iradesinin gerilimini koparabilirdi. Ama onlar vurmadılar ve o yaşamın son iyiliği için müteşekkir olmaya zaman buldu.

Aşağı, aşağı, kolları ve bacakları yorulup güçlükle hareket edene kadar yüzdü. Biliyordu ki derindeydi. Kulaklarında gümbürdeyen basınç bir acıydı ve başında bir uğultu vardı. Çabası bocalıyordu ama o kollarını ve bacaklarını, iradesi kırılana ve hava ciğerlerinden patlayıcı, büyük bir hızla boşalana kadar, onu daha derine götürmeye zorladı. Hava kabarcıkları yukarı doğru giderlerken, yanaklarına ve gözlerine sürtünüp küçük balonlar gibi sektiler. Sonra acı ve boğulma geldi. Bu acı ölüm değildi, düşünceydi, sersemleyen bilincinde dalgalanan düşünceydi. Ölüm acıtmazdı. O yaşamdı, yaşamın acıları, bu korkunç boğan duygu; bu yaşamın ona uygulayabileceği son darbeydi.

Direngen elleri ve ayakları birdenbire ve güçsüzce çırpınıp suya vurmaya başladı ama o onları ve onları çırpındırıp dövündüren isteği aldatmıştı. Fazla derindeydi. Onlar hiçbir zaman onu yüzeye getiremezdi. Rüyalı görüntüler denizinde yüzüyor gibiydi. Renkler ve parlaklık onu çevrelemişti, onu yıkıyordu, ve onu kaplıyordu. O neydi? Bir fener kulesi gibiydi ama beyninin içindeydi. Çakan beyaz ışık daha çabuk ve daha çabuk çaktı. Gürleyen uzun bir ses vardı ve ona öyle geliyordu ki uçsuz bucaksız, sonu olmayan bir merdivenden yuvarlanıyordu. Ve aşağıda bir yerde karanlığın içine düştü. Bu kadarını bildi. Karanlığın içine düşmüştü. Ve o anda bilmesinin sona erdiğini bildi.

Martin Eden, otobiyografik niteliği ile, bütün Jack London yapıtları arasında çok özel bir yere sahiptir. Jack London'ın bireyciliğe saldırısı, hiçbir yapıtında, Martin Eden'daki yetkinliğine ulaşamaz.

Martin'in, coşturucu bir kararlılık ve eşsiz bir güçlülükle sürdürdüğü savaşım, insan soyunun aydınlanması uğraşında bir esin kaynağıdır. Ama Martin bir bireycidir ve bu "ilk günah" ödenecektir. Eşsiz serüveninin sonunda, bireysel başarısının doruğunda Martin, aldanmış, amaçsız, yalnız ve umutsuz bir insandır. Burjuva toplumunun sahte değerlerinden, ikiyüzlülüğünden kaçan Martin, o eski, dost Güney Denizleri'ne sığınacaktır. Ama o, artık Güney Denizleri'nin avutup doyurabildiği Martin Eden değildir. Ve aradığı dinginliği ancak o dost suların altında bulabilecektir.

Cem Yayınevi, Jack London'ın bu en ünlü yapıtını Kaya Ersoy'un Türkçesiyle okuyucularına sunmaktadır.

ISBN 975-406-019-3

Kapak: Cem KÜNÜKBEK